

KURDİSTAN

ROJNAMA KURDÎ YA PÊŞÎN * İLK KÜRD GAZETESİ

1898—1902

Cild I

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

KURDİSTAN

ROJNAMA KURDÎ YA PÊŞÎN * İLK KÜRD GAZETESİ
1898—1902

Cild I

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

KURDİSTAN

www.arsivakurdi.org

WEŞANXANA DENG
P. O. Box 3050
750 03 Uppsala
Sweden

DENG YAYINEVÎ
P. O. Box 3050
750 03 Uppsala
Sweden

© M. Emîn Bozarslan, 1991

Tarîxa çapê:
Çirîya Paşîn 1991

*

Baskî tarihi:
Kasım 1991

*

Fyrîs-Tryck AB
Storgatan 30, Uppsala—Sweden

ISBN 91-88246-01-9

M. EMÎN BOZARSLAN

PÊŞKÊŞÎ

www.arsivakurdi.org

BALKÊŞÎYEKA GİRÎNG

Jibo ku mirov bikare rojnama ”**Kurdistan**” bi hêsanî bixwîne û jê mefadar bibe, divê ku mirov berê, beşê 3’yan ê vê ”Pêşkêşî”yê bixwîne; ew beş di binê sernivîsara ”Nasandina Çapa Nû” da hatîye nivîsîn û di rûpelên 47-49’an da hatîye çapkirin. Ew beş, jibo xwendin û karanîna rojnama ”**Kurdistan**” wek mifteyek, wek rêberek e. Bê rêbirîya wî beşî, mirov nikare rojnama ”**Kurdistan**” bi hêsanî bixwîne û jê mefadar bibe.

BEŞ I

HAYDARÎYÊN GIŞTÎ LÎ SER ROJNAMA "KURDISTAN"

BELAVBÛNA FİKRA NETEWYÎ DÎ NAVA ÎMPERATORÎYA OSMANÎ DA

Bîr û bawerîya netewevînî û welatevînîyê, ku di sala 1789'an da bi Şorişa Fransiz ra hatibû dinê û hin bi hin di nava gelên Ewropayê da belav bûbû, di dûwayîya sedsala XIX. da êdî gîhîştibû nava sînoren împeratorîya Osmanî. Di nava rewşenbîrên gelên cure cure yên binê kargêrîya Osmanîyan da ew fikir hêdî hêdî belav dibû. Rewşenbîrên Ereban, Arnawudan,(1) Yunan û Bulgaran, bere bere bîr bi huwiyeta xwe ya neteweyî dibirin û jibo desxistin û parastina huwiyeta xwe ya neteweyî li ser havilan difikirîyan, li havilan digerîyan.

Ji alîyekî dî ve, rewşenbîrên Tirkan bi xwe jî ketibûn binê te'sîra fikra welatevînî û netewevînîyê; alaya netewevînîya Tirk bilind kiribûn û dixwestin ku dewleteka Tirk a xwerû saz bikin, hemî Tirkên cîhanê di nava sînoren wê dewletê da bicivînin. Pêşrewên(2) wê fikrê li welatên Ewropayê belav bûbûn û bi civînan, bi sazkirina vêkxistinan,(3) bi weşandina kovaran jî alîyek ve jibo belavkirina wê fikrê dixebitîn, ji alîyek ve jî li dijê rejîma Sultan Evdîlhemîdê 2'yan têkoşîn dikirin.

Di wê rewşê da û di nava wan mercan da rewşenbîrên Kurd jî ji wê fikrê para xwe girtine; di dilê wan da jî fikra netewevînîya Kurd û welatevînîya Kurdistanê cî girtîye; ew jî li ser rewşa Kurdistanê û neteweyê Kurd fikirîne, dest bi xebat û nivîsînê kirine.

-
- (1) Arnawud: Neteweyekî Ewropî. Ji welatê wî ra tê gotin "Arnawudistan", ku li jêrê Ewropayê, li qeraxê deryaya Adriyatîk dikeve. Di hin zimanan da jî wî neteweyî ra tê gotin "Alban", ji welatê wî ra jî tê gotin "Albanya".
  - (2) Pêşrew: Kesê ku dest bi tevgerê bike û di wê tevgerê da li pêş birewe, li pêş bimeşe û rê nîşanê kesên li pey xwe bide; kesên li pey wî jî jê ra dibin "peyrew".
  - (3) Vêkxistin: Koma mirovan a ku jibo pêkanîna karekî giştî hatîye sazkirin û li gora hin bingehokên qebûlkirî xebata xwe ya tevayî dimeşîne. Ji "vêkxistin"ê ra bi Erebi tê gotin "tenzîm", bi Tirkî tê gotin "örgüt", bi Înglîzî jî tê gotin "organization".

MÎQDAD MÎDHET BEDÎRXAN Û ROJNAMA KURDÎ YA PÊŞÎN

Yek ji wan rewşenbîrên Kurd ên netewewevîn û welatevîn Mîqdad Mîdhet Bedirxan bûye, ku di sala 1898'an da gaveka dîrokî avêtîye û di dîroka gelê Kurd da cara pêşîn dest bi weşandina rojnameyeka Kurdî kirîye, navê rojnama xwe jî "Kurdistan" danîye; bi peyveka dî, navê welatê xwe li rojnama xwe danîye. Bi weşandina rojnama "Kurdistan", Mîqdad Mîdhet Bedirxan hem di jîyana gelê Kurd da rûpeleka nû vekirîye, hem jî ew bi xwe bûye rojnamevanê Kurd ê pêşîn.

Jimareya pêşîn a rojnama "Kurdistan", roja pêşemê di tarîxa 22'yê Nîsana 1898'an da derketîye.(4) Rojname li Misrê di "Çapxana El-Hîlal" da hatîye çapkirin. Li jorê rûpela pêşîn navê rojnamê "Kurdistan" bi tîpên gir hatîye nivîsîn. Hema li binê navê rojnamê jî tarîxa Hîcrî ya wê salê cî girtîye. Ew tarîx hingê 1315 bûye. Sazkarê rojnamê Mîqdad Mîdhet Bedirxan, bi wî awa-yî daye zanîn ku rojnama "Kurdistan" li gora tarîxa Hîcrî di sala 1315'an da hatîye sazkirin. Ew tarîx, heta jimareya paşîn li binê navê rojnamê hatîye nivîsîn.

*

Di jimareya pêşîn da li binê navê jorname, bi zimanê Tirkî ev peyv hatîye nivîsîn:

"Jibo ku Kurdan hişyar bike û bihewisîne(5) desxistina pîşeyan,(6) nuha di pazde rojan da carek tê weşandin, rojnama Kurdî ye".

Di jimareya 3'yan da û ji wê pê ve, di navbera navê rojnamê û wê peyva Tirkî da, vê peyva Kurdî jî cî girtîye:

"Pazde roja de carekê têt nivîsandin, cerîdeya Kurdî ye".(7)

Di jimareya 24'an da û ji wê pê ve, di peyva Tirkî da guhartineka biçûk çêbûye û ew peyv weha derketîye:

"Ji mehê carek tê weşandin, rojnama Kurdî ye".

Di jimareya 25'an da û ji wê pê ve, di peyva Kurdî da jî ew guhartina biçûk çêbûye û peyv weha hatîye çapkirin:

"Heyvê carekê derdikeve, cerîdeya Kurdî ye".

Li alîyê rastê navê rojnamê navê sazkar û xwedîyê wê bi Kurdî hatîye nivîsîn; dîsa bi Kurdî vê peyva ha cî girtîye:

"Her car du hezar cerîdeya bê pere ez'ê rêkim Kurdistanê, de bidin xelkê".

(4) Hingê di nava sînorên dewleta Osmanî da tarîxa Romî dihat karanîn. Ji ber wê yekê, tarîxa rojnama "Kurdistan" li gora tarîxa Romî, "9 Nîsan 1314" hatîye nivîsîn. Li gora tarîxa Mîladî, ew dibe 22 Nîsan 1898.

(5) Bihewisîne: Hewes bide wan, di dilê wan da hewes çêke, hewes têxe dilê wan, wan teşwîq bike.

(6) Pîşe: Karê ku li ser maddeyan tê kirin û jê ra hostatî pêwîst e; wek hesinkarî, sazkirin û karanîna karxanan, çêkirin û karanîna makîne û sazgehnan.

(7) Cerîde: Rojname, nûçenname.

Li alîyê çepê navê rojnamê jî ev peyva jorîn bi Tirkî digel navê sazkar û xwedîyê rojnamê hatîye nivîsîn; her weha bi Tirkî hatîye ragîhandin ku heqê abonetiya rojnamê ya salewext 80 quriş e.

Li binê wan nivîsaran jî di navbera du xêzan da tarîxa jimareyên rojnamê li gora tarîxên Hîcrî û Romî cî girtîye. Mesela tarîxa jimareya pêşîn weha hatîye nivîsîn:

”Roja pêncşemê de, 30 Zulqê’de sene 1315; pencşenbe fî 9 Nîsan sene 1314”.

Tarîxa 30’yê Zulqê’deya 1315’an a Hîcrî û tarîxa 9’ê Nîsana 1314’an a Romî, li gora tarîxa Mîladî weha ye: 22 Nîsan 1898.

AMANCA ROJNAMA ”KURDISTAN”

Sazkarê rojnama ”Kurdistan” Mîqdad Mîdhet Bedirxan, di despêka jimareya pêşîn da ragîhandîye ku di dinyayê da çî qas Musulman hebin di gund û bajarên hemîyan da dibistan û rojname hene, bûyerên ku di dinyayê da diqewimin di wan rojnaman da tîn nivîsîn, lê mixabin ku Kurd ji rojnaman bêpar in û nizanin di dinyayê da çî diqewime, cîranê wan Mosqof çawa ye û dê çî bike; paşê amanca rojnamê weha daye zanîn:(8)

”Loma di rîya Xwedê da min ev rojnama ha nivîsî. Bi îzna Xwedê teala ji nuha pê ve di her pazde rojan da carek ez’ê rojnameyek binivîsim. Min navê wê kirîye ”Kurdistan”. Di vê rojnamê da ez’ê qala qencîya zanyarîyê û têngîhîstinê bikim; li kuderê mirov fêr dibe, li kuderê xwendegêh û dibistanên qenc hene, ez’ê nîşanê Kurdan bidim; li kuderê çî şer dibe, dewletên mezin çî dikin, çawa şer dikin, tîcaret çawa dibe; ez’ê qala hemîyan bikim”.

Mîqdad Mîdhet Bedirxan, piştê ragîhandina amanca rojnamê, bala xwendevanan kişandîye ser wê yekê ku ”Kurdistan” rojnama Kurdî ya pêşîn e. Li ser wê yekê weha nivîsîye:

”Heta nuha kesek rojnameyeka weha nenivîsîye; ev rojnama min a ha, ya pêşîn e. Loma dê gelek kêmayî hebin. Ez hêvî dikim kêmayîya rojnamê ji min ra binivîsin. Hemî tişt dema nû çêdibin kêmin, paşê hingî diçe dikeve rê”.(9)

---

(8) Hem di vê parçenivîsarê da, hem jî di parçenivîsarên hatî da, ku em’ê ji rojnama ”Kurdistan” biguhêzin, gelek peyvikên Erebi û Farişî hene. Me di wergerandina jimareyên rojnamê da ew peyvik wergerandin tîpên Latînî û maneyên wan li jêrên rûpelan bi jêrenotan dan zanîn. Lê belê di ”Pêşkêşî”yê da me neviya em xwendevanan bi jêrenotên zêde mijûl bikin. Ji ber wê yekê, ev parçenivîsar û hemî parçenivîsarên ku em’ê di ”Pêşkêşî”yê da wek numûneyan nîşan bidin, me gişt wergerandin Kurdîyeka xwerû û bi wê Kurdîya xwerû guhastin.

(9) **Kurdistan**, jimare 1, rûpel 1.

Dema mirov li demên derketina **"Kurdistan"**ê dinêre, mirov dibîne ku di despêkê da ji 15 rojan carek derketîye; lê paşê carna ji mehê carek, carna jî ji çend mehan carek derketîye. Ji aliyê naverokê ve jî ku mirov bala xwe bid'ê, mirov dibîne ku, gerçi hin xeber li ser hin bûyerên Kurdistanê û welatên di tê da derketine jî, naveroka wê bi piranî ji nivîsaran pêkhatîye.

Ji ber van her du sededan, mirov dikare bêje ku **"Kurdistan"** di eslê xwe da ne rojname ye, lê kovar e. Lê belê her du xwedîyên wê Mîqdad Mîdhet Bedirxan û Evdîrehman Bedirxan jê ra gotine "cerîde" û "gaze-te". Mana wan her du peyvikan(10) jî di Kurdî da "rojname" ye. Ji ber vî sededî, em jî jê ra dibêjin "rojname" û wê wisa dinasînin.

ZIMANÊ ROJNAMA "KURDISTAN"

"Kurdistan" di despêkê da tenê bi Kurdî hatîye nivîsîn û sê jimareyên pêşîn tenê bi Kurdî hatine çapkirin. Di jimareya 4'an da û jî wê pê ve, hin nivîsarên bi zimanê Tirkî jî di rûpelên rojnamê da cî girtine. Ew nivîsarên Tirkî, di jimareyên 4, 5, 6, û 7'an da bi awayê daxwaznameyan(11) ji Sultan Evdîlhemîdê 2'yan ra hatine nivîsîn. Piştê wan jimareyan, hin jimare dîsa tenê bi Kurdî derketine; ew jî jimareyên 8, 9, 11, 15 û 16'an in. Di jimareyên di da nivîsarên Kurdî û Tirkî pêkve cî girtine.(12)

Di hemî nivîsarên Tirkî da rexneyên dijwar li rejîma Evdîlhemîd hatine xistin û dijwariya wan rexneyan hin bi hin zêdetir bûye.

Kurdîya **"Kurdistan"**ê ne Kurdîyeka xwerû ye; gelek peyvikên Erebi û Farişî di nivîsarên Kurdî da hatine karanîn. Jixwe wê demê di nava rewşenbîrên Kurd da adet bû ku peyvên xwe û nivîsarên xwe bi peyvikên Erebi û Farişî bixemilînin; wan, têkilkirina Kurdî bi peyvikên Erebi û Farişî wek serbilindîyek qebûl dikir; wisa dizanîn ku karanîna peyvikên Erebi û Farişî nîşana zanatîyê û rewşenbîrîyê ye.

Herçî nivîsarên Tirkî yên ku di rojnamê da cî girtine, ew hemî bi Tirkîya wê demê ne, ku jê ra dihat gotin "zimanê Osmanî". Zimanê Osmanî jî zimanên Tirkî, Kurdî, Erebi û Farişî pêkhatibû. Ji ber wî sededî jî jê ra dihat gotin "zimanê Osmanî".

Di rojnamê da du nameyên Erebi jî derketine. Yek ji wan nameyên Erebi ji Mêrdînê, ji aliyê Elîyê kurê Huseynê Amedî ve hatîye şandin û di jimareya 8'an da derketîye. Nameya Erebi ya di jî ji Lubnanê, ji bajarê Trabîlûsê, ji aliyê Şêx Hesên ve hatîye şandin û di jimareya 16'an da derketîye.

Hemî jimareyên **"Kurdistan"**ê ji 4 rûpelan pêkhatine.

-
- (10) Peyvik: Dengê ku ji devê mirov derdikeve û tenê yek maneyek dide; wek "jîn", "hatin", "ba", "baran", "pirtûk", "hat", "diçe", "xwendin", "xwarin" û wd. Ji "peyvik"ê ra bi Erebi tê gotin "kelîme", bi Tirkî tê gotin "sözcük", bi Înglîzî jî tê gotin "word".
- (11) Daxwazname: Nameya ku tê da daxwazeka resmî tê nivîsîn û ji kargêrên dewletê ra, ji meqamên resmî ra tê pêşkêşkirin.
- (12) Wek ku em'ê li pêş jî qal bikin, ji rojnama **"Kurdistan"** tenê yek berhevokek gîhaye dewra me; di wê berhevokê da jimareyên 10, 12, 17, 18 û 19'an tunin. Ji ber wê yekê, em nizanin ku ew jimare tenê bi Kurdî derketine, yan bi Kurdî û Tirkî derketine.

ROJNAMA GEROK

Rojnama "Kurdistan" li derê welêt, li Misrê dest bi derketinê kirîye û sê jimareyên wê yên pêşîn di "Çapxana El-Hîlal" da hatine çapkirin. Jimareyên 4'an û 5'an jî dîsa li Misrê, di "Çapxana Cerîdeya Kurdistan" da hatine çapkirin.

Misir hingê gerçî bi rastî di binê nufûza Înglistanê da bû, lê di eslê xwe da eyaletek ji eyaletên dewleta Osmanî bû û hukmê Padîşahê Osmanî li wir direwîya;(13) bi kêmayî, bi qasê ku rê li derketina rojnameyek bigire yan weşandina wê biwestîne,(14) hukmê wî li wir hebû. Sultan Evdilhemîdê 2'yan jî wisa kirîye û nehîştîye ku rojnama "Kurdistan" li Misrê weşandina xwe bidomîne. Sazkar û xwedîyê rojnamê Mîqdad Mîdhet Bedirxan, hem ji ber zordestîya rejîma Evdilhemîd û rêgirtina wî ya li domandina derketina rojnamê li Misrê, hem jî ji ber nexweşîya xwe, kargêrîya rojnamê sipartîye birayê xwe Evdirehman Bedirxan û vegeyîyaye Stanbolê. Ew yek ji nivîsara Evdirehman Bedirxan a bi Tirkî tê zanîn, ku di serê jimareya 6'an da derketîye.(15)

Evdirehman Bedirxan di jimareya 6'an da û ji wê pê ve kargêrîya rojnamê girtîye destê xwe û rojname ji Misrê guhastîye(16) bajarê Cenewreyê li Swîsrayê.(17) Digel wê guhastinê, çapxane û navnîşana rojnamê tev hatine guhartin; ji jimareya 6'an pê ve rojname di "Çapxana Komela Hevgirtin û Qenciya Musulmanan" da hatîye çapkirin.(18)

Di jimareya 20'î da û ji wê pê ve rojname dîsa vegeyîyaye Misrê.(19) Digel wê vegeyîyê çapxane û navnîşana wê dîsa guherîne. Jibo navnîşanê li Qahîrê qutîyeka postê ya bi jimara "679"an hatîye nivîsîn. Lê belê navê çapxanê di rojnamê da cî negirtîye, tenê di dûwayîya jimareyên 20 û 21'ê da bi Kurdî û Tirkî hatîye nivîsîn ku rojname li Misrê hatîye çapkirin. Di dûwayîya jimareyên 22 û 23'yan da jî tenê bi Tirkî hatîye nivîsîn ku rojname di "Çapxana Hindîye" da hatîye çapkirin. Tê zanîn ku ew çapxaneyeka Misrê bûye.

Ji jimareya 24'an pê ve rojname careka dî hatîye guhastin û vê carê çûye Înglistanê û navnîşana wê li Londrayê hatîye nîşandan, di serê rojnamê da jî ev ragîhana ha bi Kurdî derketîye:

(13) Direwîya: Dimeşîya, dibuhurî, derbas dibû.

(14) Biwestîne: Bisekinîne, bide sekinandin. Maneyeka dî jî ji wê peyvîkê ra heye, lê li vir maneya wê ev e.

(15) Kurdistan, j. 6, r. 1—2.

(16) Guhastîye: Neqil kirîye.

(17) Swîsra: Welatekî Ewropa Navîn. Jê ra bi Tirkî tê gotin "İsviçre", bi Înglîzî jî tê gotin "Switzerland".

(18) Navê wê komelê yê orîjînal ê ku di rojnamê da derketîye, weha ye: "Cem'iyeta Tefaq û Qenciya Musulmana".

(19) Wek ku me di jêrenota 12'an da jî da zanîn, ew berhevoka tenê ya ku ji rojnama "Kurdistan" gîhayê dewra me, jimareyên 17, 18 û 19'an tê da tunin. Ji ber wê yekê, em nizanin ku ew her sê jimare li kêderê derketine. Peyva me ya ku em li vir dibêjin "di jimareya 20'î da û ji wê pê ve rojname dîsa vegeyîyaye Misrê", li gora jimareyên heyî hatîye nivîsîn.

”Ev pêlek e min ji Cenewreyê neqlê Londrayê kir. Loma min nekarî rojnama xwe biweşînim. Ez hêvî dikim ku ji nuha pê ve ez ê ji mehê carek rojnama xwe bi dûzen biweşînim”.(20)

Ragîhaneka wek vîya bi Tirkî jî di wê jimareyê da derketiye.

Li vir tiştê balkêş ev e ku gotiye ”min ji Cenewreyê neqlê Londrayê kir”. Di jimareya 23’yan da jî navnîşana rojnamê li Qahîrê hatiye nîşandan. Vêca çima gotiye ”min ji Cenewreyê neqlê Londrayê kir”? Gelo ji jimareya 20’î heta jimareya 23’yan Evdirehman Bedirxan bi xwe li Cenewreyê bûye û rojname li wir amade kirîye û şandîye Misrê, li wir daye çapkirin? Ev îhtîmal ne dûrê aqil e. Îhtîmaleka dî jî ev e ku piştê derketina jimareya 23’yan li Qahîrê, xwedîyê rojnamê dîsa ew guhastîye Cenewreyê û xwestîye ku li wir derxe; lê belê mecal nedîtîye, paşê derbasê Înglistanê bûye û jimareya 24’an li wir derxistîye.

Westana(21) li Londrayê jî pîrr dom nekirîye; rojname tenê yek jimareyek li wir derketîye, ew jî jimareya 24’an e. Ji jimareya 25’an pê ve rojname careka dî hatiye guhastin û vêca çûye jêrê Înglistanê û li bajarê Folkstone derketîye. Di jimareya 25’an da ragîhaneka kurt bi zimanê Tirkî hatiye nivîsîn û tê da hatiye ragîhandin ku jibo weşandin û belavkirina rojnamê fêde di guhastinê da hatiye pêjnkirin û kargêrîya ”Kurdistan”ê neqlê wê navnîşanê hatiye kirin; ji xwendevanan tika hatiye kirin ku nameyên xwe bişînin wê navnîşanê.(22)

Lê belê Folkstone jî ji rojnama ”Kurdistan” ra nebûye çiyekî timî; rojname heta jimareya 29’an li wir hatiye weşandin, paşê dîsa vegeyîyaye Cenewreyê û her du jimareyên paşîn, yanî jimareyên 30’yî û 31’ê li Cenewreyê derketine.

Di wan guhastinan da rojname gelek caran pîrr dereng derketîye, navberên dirêj ketine navbera hin jimareyên wê. Mesela tarîxa jimareya 5’an 4 Hezîran 1314 ye(17 Hezîran 1898), tarîxa jimareya 6’an 28 Îlon 1314 ye(11 Çirîya Pêşîn 1898). Tarîxa jimareya 15’an 22 Nîsan 1315 ye,(5 Gulan 1899), tarîxa jimareya 16’an 24 Tîrmeh 1315 ye(6 Tebax 1899). Tarîxa jimareya 23’yan 11 Sibat 1315 ye(24 Sibat 1900), tarîxa jimareya 24’an 19 Tebax 1316 ye(1 Îlon 1900). Tarîxa jimareya 25’an 18 Îlon 1316 ye,(1 Çirîya Pêşîn 1900), tarîxa jimareya 26’an 1 Kanûna Pêşîn 1316 ye(14 Kanûna Pêşîn 1900), tarîxa jimareya 27’an 28 Sibat 1316 ye(13 Adar 1901), tarîxa jimareya 28’an jî 1 Îlon 1317 ye(14 Îlon 1901). Jimareya 29’an di wextê xwe da derketîye, tarîxa wê 1 Çirîya Pêşîn 1317 ye(14 Çirîya Pêşîn 1901). Lê jimareya 30’yî pênc meh paşê derketîye, tarîxa wê 1 Adar 1318 ye(14 Adar 1902). Jimareya 31’ê di wextê xwe da derketîye, tarîxa wê 1 Nîsan 1318 ye(14 Nîsan 1902).(23)

(20) **Kurdistan**, j. 24, r. 12.

(21) Westan: Sekin. Maneyeka dî jî ji vê peyvikê ra heye, lê li vir mana wê ev e.

(22) **Kurdistan**, j. 25, r. 2.

(23) Ev tarîxên ku me li jor nivîsîne, dibe ku di nihêrtina pêşîn da ji xwendevanan ra hinek xerîb bixuyin. Jibo ku xwendevan şaş nebin, divê em bala wan bikişînin ser vê yekê ku, li gora teqwîma Romî ku di ”Kurdistan”ê da hatiye karanîn, meha paşîn a salê meha Sibatê ye, despêka sala nû jî l’ê meha Adarê ye.

BAWERÎYA XURT Û TEMAM

Li vir pirsêka weha tê aqilê mirov: Gelo ew qas guhastin çima qewimîne? Bi peyveka dî, gelo Evdirehman Bedirxan çima rojnama "Kurdistan" ew qas car guhastîye û cîyê derxistina wê ew qas car guhartîye? Gelo çima di navbera Misrê û Swîsrayê û Înglistanê da çûye û hatîye, çûye û hatîye?

Gelek mixabin ku em nikarin bersîva vê pirsê bidin. Cara pêşîn ku Evdirehman Bedirxan rojname ji Misrê guhastîye Swîsrayê, di jimareya 6'an da daye zanîn ku ji ber zordestîya rejîma Evdilhemîd birayê wî Mîqdad Mîdhet Bedirxan nekarîye weşandina rojnamê li Misrê bidomîne û ji neçarî vegeştîya-ye Stanbolê, ji ber wê yekê jî wî kargêrîya rojnamê girtîye destê xwe û ji Misrê ew guhastîye Swîsrayê, da ku bişê rojnamê derxe û bi wî awayî jibo qencîya Kurdan bixebite.(24) Lê guhastinên dî? Gelo semedên wan çi bûne? Mixabin ku di destê me da çu belge û wesîqeyeka wisa tune ku bersîva vê pirsê ronî bike.

Gelo Evdirehman Bedirxan ji rûyê taluka ajanên Evdilhemîd xwe di ewletîyê da nedîtîye, loma ew qas car cîyê xwe guhartîye û rojnama xwe guhastîye? Ev îhtîmal ne dûrê aqil e. Ji nivîsarên rojnamê û ji nameyên vekirî yên ku ji Evdilhemîd ra hatine nivîsîn, bi awayekî eşkera tê famkirin ku Evdilhemîd û karbidestên dora wî neviyane ku rojnameyek bi navê "Kurdistan" derkeve; qedexe kirine ku rojname bi taybetî têkeve Kurdistanê û bi giştî têkeve nav sînoren dewleta Osmanî. Lê belê digel ku Evdilhemîd li dijê rojnama "Kurdistan" bûye jî, Evdirehman Bedirxan ji doza xwe venekîşîyaye û derxistina rojnamê domandîye, bi wî awayî ji Evdilhemîd ra adeta meydan xwendîye. Bi derxistina rojnamê jî newestayê, zordestî û zulma rejîma Evdilhemîd di rûpelên "Kurdistan"ê da li ber çavan raber kirîye. Bi wê raberkirinê jî qîma xwe nanîye, deng li gelê Kurd kirîye û jê xwestîye ku li dijê wê zordestîyê rabe û di ber xwe bide; bi wî awayî gelê Kurd hewisandîye berxwedan û serhildanê.

Ji ber wê yekê, mirov dişê texmîn bike ku Evdirehman Bedirxan xwe di ewletîyê da nedîtîye û ji ajanên Evdilhemîd dilbitirs bûye, ketîye tatêlê; ji ber wê tatêlê ew qas cîyê xwe guhartîye, ew qas rojnama xwe guhastîye.

*

Li vir tiştê girîng û balkêş ev e ku, digel wan alûzîyên ku ji wan guhastinan tî famkirin, Evdirehman Bedirxan dev ji doza xwe bernedaye û ji doza xwe venekîşîyaye. Tam çewtê wê yekê, bi vîn(25) û biryardarî sînga xwe daye pêşberê hemî alûzîyan û weşandina rojnama xwe domandîye; wek bavekî dilovan ê ku zarûkekî xwe ji ber bagêr û bapûkê direvîne û ji vir dibe wir, ji wir

(24) **Kurdistan**, j. 6, r. 2.

(25) Vîn: Hêza hundirîn a ku di dilê mirov da li ser karek daxwazeka qutûbîrr diafirîne, îrade.

dibe wir, ji cîyek dibe cîyekê dî, ji wî cîyê jî direvîne cîyekê ewletir, Evdirehman Bedirxan wisa bi dilovanî rojnama **"Kurdistan"** hembêz kirîye û cî bi cî gerandîye, derxistina wê çar sal domandîye. Kê dizane ku di wê rê da çi qas azar(26) dîtîye, çi qas zehmet kişandîye, çi qas fîdakari kirîye! Semedê wê fîdakariyê jî, bê guman bawerîya wî ya xurt û temam bûye. Hêja ye ku mirov li ber bîranîna wî bi qedirnasî û rêzdarî serê xwe bitewîne, ji dil û can je ra sipas bike!

DENGANA "KURDISTAN"Ê LI KURDISTANÊ(27)

Wisa tê zanîn ku derketina rojnama **"Kurdistan"** li Kurdistanê û di nava Kurdên derê Kurdistanê da danganeka fire daye, kêfxweşî û dilşayîyeka mezin afirandîye. Hin name û teqrîzên(28) ku ji rojname ra hatine şandin û di hin jimareyên wê da hatine çapkirin, ew dangan û kêfxweşî bi awayekê zelal ji wan dixuye.

Du teqrîzên Kurdî ji Şamê hatine şandin, di jimareya 3'yan da derketine. Yek ji wan dûznivîsar e, bi awayê nameyek hatîye nivîsîn û şandin. Şandoxê wê, ku navê xwe N. H. nivîsîye, daye zanîn ku dema rojname gîhaye Şamê di nava Kurdên wî bajarî da kêfxweşî û şayîyeka mezin çêkirîye, dema Kurdan zanîye ku navê wê **"Kurdistan"** e û xwedîyê wê Mîqdad Mîdhet Bedirxan e, bi peyva wî "mîrê me" ye, ew maç kirine û bi derketina wê gelek dilşa bûne.(29)

Teqrîza dî ya ku ji Şamê hatîye şandin, helbeskî ye, yanî wek helbestek hatîye nivîsîn. Şandoxê wê, ku navê xwe Lawê Şêx E. Fetah nivîsîye, di despêka teqrîza xwe da weha gotîye:

"Pîroz be ji te re hezar cara
ev dengê nuho li nav yara(30)

Mizgînîya vê cerîdeya qenc(31)
şabaş dibitin çi qas hebit genc".(32)

(26) Azar: Ezîyet, zehmet, êş.

(27) Dangan: Dengê ku li tiştên wek zinaran dikeve û li dora xwe belav dibe û vedigere. Ji peyvika "dangan" ra bi Erebi tê gotin "seda", bi Tirkî tê gotin "yankı", bi Înglîzî jî tê gotin "echo".

(28) Teqrîz: Nivîsara ecibandîne, nivîsara ku li ser kovarek yan pirtûkek tê nivîsin û tê da ecibandîna wê kovare yan pirtûkê tê dîyarkirin.

(29) **Kurdistan**, j. 3, r. 3.

(30) Li nav yara: Li nav dostan.

(31) Cerîde: Rojname.

(32) Genc: Xizne, xezîne, defîne.

Şandoxê vê teqrîzê jî daye zanîn ku derketina ”Kurdistan”ê di nava Kurdên Şamê da kêfxweşîyeka gelek mezin afirandîye, di paşîya teqrîza xwe da jî ji Mîqdad Mîdhet Bedirxan ra weha gotîye:

”Rûhanîya bab û kal û ecdad
pey vê hunerê, te kir nuho şad
Beybûnîya dewleta te geş bit
Qasê tu hebî, dilê te xweş bit”.(33)

Nameyeka Kurdî jî ji Edenê hatîye şandin. Navê şandoxê wê Seyid Tahirê Botî ye. Wî daye zanîn ku derketina rojnama ”Kurdistan” Kurdên Edeneyê gelek kêfxweş kirine. Seyid Tahirê Botî di nameya xwe da, ku di jimareya 5’an da derketîye, nivîsîye ku Kurdên Edeneyê di du-sê rojan da heqê 20 rojnaman berhev kirine; ji Mîqdad Mîdhet Bedirxan pirsîye: ”Ez rêkim kuderê?”(34)

Ji Mêrdînê jî nameyeka Erebi jî alîyê Elîyê kurê Huseynê Amedî ve hatîye şandin û di jimareya 8’an da derketîye. Şandoxê wê nameyê gelek pesnê ”Kurdistan”ê daye û di çîyek da weha gotîye:

”Ez bi umrê xwe sond dixum ku, ev rojname wisa qenc e ku hêja ye qala wê bê kirin û li ser wê sipas bê kirin”.(35)

Nameyeka Kurdî ya balkêş jî ji bajarê Amed(Dîyarbekir) hatîye şandin û di jimareya 13’an da bi sernivîsara ”Kaxizek ji Kurdistanê hatî” derketîye. Şandoxê wê, navê xwe ”ji eşrafên Dîyarbekrê Ş. M.” nivîsîye. Wî daye zanîn ku karbidestên dewleta Osmanî yên li Kurdistanê nahêlin ku gel rojnama ”Kurdistan” bixwîne û wê di destê kî da bibînin wî kesî digirin, davêjin girtîxanan, lê belê dîsa jî Kurd meyla rojnamê dîkin û ji wê nabûrin. Ş. M. gotîye ”di vê rê da em’ê gelek tiştan fîda bikin”, paşê nivîsîye ku karbidestên dewleta Osmanî yên li Kurdistanê gelek zalim û bênsaf in, ji ber zulma wan gelek Kurd cîhil bûne, hin ji wan çûne nava Ecem, hin jî çûne nava Tirkan; ji Evdi-rehman Bedirxan tîka kirîye ku di rojnamê da bi Tirkî ji Padîşah ra li ser rewşa Kurdan binivîse û jê bixwaze ku me’mûrên rast û adil bişîne Kurdistanê.(36)

Dîsa di jimareya 13’an da hatîye nivîsîn ku ji alîyê hin Kurdan ve ji rojnamê ra alîkarîya diravî hatîye şandin û lîsteyek li ser wê yekê cî girtîye. Li gora wê lîsteyê jibo alîkarîyê ev dirav hatine şandin:

Ji Dîyarbekrê : 200 quriş
Ji Silêmanîyê : 121 ”
Ji Edeneyê : 120 ”

Nameyeka Kurdî jî ji Mêrdînê, ji alîyê Mela Salihê Cizîrî ve hatîye şandin. Şandoxê wê nameyê di serê nameya xwe da weha gotîye:

-
- (33) **Kurdistan**, j. 3, r. 4.
(34) **Kurdistan**, j. 5, r. 3—4.
(35) **Kurdistan**, j. 8, r. 2—3
(36) **Kurdistan**, j. 13, r. 1—2.

”Mîrê min, ew rojnama ku we dest pê kirîye hun ji pazde rojan carek derdixin, carna tê welatê me û kêman caran digîje destê me, em dixwînin”.

Mela Salihê Cizîrî paşê pesnê Mîr Bedirxan û zarûkên wî daye, qala xizmeta wan a ji Kurdan ra kirîye, peyv anîye ser şola xwendin û zanînê, di wî babetê da weha nivîsiye:

”Ez benî, tu me dihewisînî xwendin û zanînê. Qencîya xwendin û zanînê tişteki wisa ye ku kes nikare înkare bike. Xwendin ronayîyeka wisa ye ku kor bi wê xwedîçav dibin. Lê belê çî çare ku rê û îmkanên xwendinê li nik me tunin. Kes tune li me bipirse. Çavê xayinan kor bibe. Herçî ku Ewdilhemîd e, wêca me zanî ku herçiyê jibo qencîya Kurdan e wî navê”.

Mela Salihê Cizîrî paşê gazin ji Evidirehman Bedirxan kirîye ku çima dereng maye û bîst sal berê ew rojname dernexistiye, daye zanîn ku rojnama ”**Kurdistan**” ji aliyê rejima Ewdilhemîd ve li Kurdistanê hatiye qedexekirin, rexne li rejima Ewdilhemîd xistiye ku guh nade Kurdistanê, ragîhandîye ku dê li ser rewşa Kurdistanê ji Evidirehman Bedirxan ra binivîse.(37)

ZORDESTÎYA REJÎMA EVDÎLHEMÎD LÎ SER ROJNAMA ”KURDISTAN”

Rojnama ”**Kurdistan**” li Kurdistanê û di nava Kurdên derê Kurdistanê da çî qas kêfxweşi çêkirîye û danganeka erîn(38) daye, di Koşka Sultan Ewdilhemîdê 2’yan da û bi giştî di nava kargêrên dewleta Osmanî da jî ew qas kêfnexweşi çêkirîye û danganeka neyîn(39) daye.

Hema di despêkê da, di dema derketina rojnamê da, ew zêhnîyeta Osmanîyan a req û qedexekar ketîye kar û qedexe kirîye ku ”**Kurdistan**” bi awayekî giştî têkeve nava sînorên dewleta Osmanî, bi taybetî jî têkeve Kurdistanê. Wezîrîya Karên Hundirîn belavokeka resmî ji wezîfedarên dewletê ra şandîye û bi wan daye zanîn ku rojnama ”**Kurdistan**” di nava sînorên dewleta Osmanî da hatiye qedexekirin, ji wan xwestîye ku wê biryara qedexekirinê pêkbînin.

Li ser wê biryarê, Mîqdad Mîdhet Bedirxan di jimareya 4’an da ji Ewdilhemîd ra bi zimanê Tirkî daxwaznameyek nivîsiye û tê da fêda rojnama ”**Kurdistan**” daye zanîn, jê tika kirîye ku ferman bide hukumetê da ku wê biryara qedexekirinê rake û rê bide belavbûna rojnamê(40)

Lê belê wê daxwaznameyê fêde nedaye. Tam çewtê wê, zordestî li xwendevanên rojnamê jî hatiye kirin; kesên ku ”**Kurdistan**” di destê wan da hatiye

(37) **Kurdistan**, j. 14, r. 2.

(38) Erîn: Tişt yan karê ku li gora amanc û daxwazê be, li amanc û daxwazê bê, fêde bide û bê qebûlîkirin, mefadar bê dêran. Ji peyvika ”erîn” ra bi Erebi tê gotin ”îcabî”, bi Tirkî tê gotin ”olumlu”, bi Înglîzî jî tê gotin ”positive”.

(39) Neyîn: Tişt yan karê ku li çewtê amanc û daxwazê be, li amanc û daxwazê neyê, fêde nede û neyê qebûlîkirin, bêmeffa bê dêran. Ji peyvika ”neyîn” ra bi Erebi tê gotin ”selbî”, bi Tirkî tê gotin ”olumsuz”, bi Înglîzî jî tê gotin ”negative”.

(40) **Kurdistan**, j. 4, r. 1—2.

dîtin, hatine girtin. Ji alîyekî dî ve jî bi rîya hin karbideştên Misrê bi awayekî ne resmî xeber ji Mîqdad Mîdhet Bedirxan ra hatîye şandin û jê hatîye xwestin ku zû-zûka weşandina rojnamê biwestîne û vegere Stanbolê; eger na, dê di heqê wî da sûcek bê lêkanîn(41) û bi wasita dadgehek teslîmkirina wî ji kargêrên Misrê bê xwestin, ew kargêr jî dê bi zorê wî teslîm bikin. Li ser wê gefa karbideştên Osmanîyan, Mîqdad Mîdhet Bedirxan di jimareya 5'an da daxwaznameyeka dî bi Tirkî ji Evdilhemîd ra nivîsîye û hem ew tevgera bêqanûnî pê daye zanîn, hem jî dîsa jê tika kirîye ku biryara qedexekirina "Kurdistan"ê bide rakirin.(42)

Piştê jimareya 5'an Mîqdad Mîdhet Bedirxan rojname teslîmê birayê xwe Evdirehman Bedirxan kirîye û vegerîyaye Stanbolê. Wek ku me li jor jî da zanîn, Evdirehman Bedirxan rojname ji Misrê guhastîye Swîsrayê. Di jimareya 6'an da wî jî ji Evdilhemîd ra daxwaznameyek bi zimanê Tirkî nivîsîye; di wê daxwaznameyê da daye zanîn ku karbideştên dora Evdilhemîd, jibo ku Mîqdad Mîdhet Bedirxan mecbûr bikin ji westandina weşandina rojnamê ra û vegera Stanbolê ra, gef li birayên wî yên li Stanbolê xwarine û birayê wî Emîn Bedirxan(43) bi hin kesên pêgirtîyên rejimê dane lêdan, birayê wî Elî Bedirxan jî girtine û çar roj di girtîxanê da hîştine. Evdirehman Bedirxan di dûwayîya wê daxwaznameya xwe da ragîhandîye ku ew'ê êdî venegere nava sîno-rên dewleta Osmanî û ew'ê têkoşîna xwe bidomîne.(44)

Evdirehman Bedirxan di eynê jimareyê da nivîsareka Kurdî jî nivîsîye û tê da qala daxwaznameya xwe ya Tirkî kirîye û weha gotîye:

"Min di vê rojnamê da kaxizek Romî(45) ji Padîşah Evdilhemîd Xan ra rê-

(41) Lêkanîn: Anîna tiştan li hev, ku mirov tiştan li hev bîne, lêk bîne, li hev dayne û çêke. Ji peyvika "lêkanîn" ra bi Erebi tê gotin "tesnî", bi Tirkî tê gotin "uydurmak", bi Înglîzî jî tê gotin "to make up".

(42) **Kurdistan**, j. 5, r. 1—2.

(43) Bavê her du zimanzan û nivîskarên navdar Celadet Bedirxan û Kamran Bedirxan.

(44) **Kurdistan**, j. 6, r. 1—2.

(45) Romî: Tirkî, zimanê Tirkî. Ji ber ku berê di nava Kurdan da ji dewleta Osmanî ra hatîye gotin "Rom"; nivîskar li vir ji zimanê wê dewletê ra gotîye "Romî". Semedê ku Kurdan ji dewleta Osmanî ra gotîye "Rom" ev bûye ku, ew cîyê ku dewleta Osmanî tê da hatîye saz kirin, yanî Anadol, wextek di destê împeratorîya Romayê da bûye û herêmek ji herêmên wê dewletê bûye. Hingê Kurdan ji wê dewletê ra gotîye "Rom". Paşê ew împeratorî parçe bûye û li hêla wê ya Rojhilat împeratorîya Bîzans hatîye saz kirin, ku jê ra hatîye gotin "Roma Rojhilat" jî û Anadol jî beşek ji wê bûye; hingê jî navê wê dewletê di nava Kurdan da "Rom" bûye. Paşê li herêma Anadolê dewleta Osmanî hatîye saz kirin û ketîye şûna împeratorîya Bîzans; hingê jî Kurdan ji wê dewletê ra gotîye "Rom". Ehmedê Xanîyê nemir jî di "Mem û Zîn"ê da ji dewleta Osmanî ra gotîye "Rom". Yek ji peyvên Xanî yên di heqê dewleta Osmanî da weha ye:

"Emma ji ezel Xwedê wisa kir
ev Rom û Ecem li ser me rakir"

Piştê ku dewleta Osmanî hatîye hilweşandin û di şûna wê da "Komara Tirkîyê" hatîye saz kirin jî, navê "Rom" di nava Kurdan da jibo wê dewletê hatîye karanîn. Li hin hêlên Kurdistana jî ji dewleta Tirkan ra hatîye gotin "Roma reş" û gelê Kurd bi peyvika "reş" zulm û zordestîya wê dewletê daye zanîn. Di peyveka pêşîyan a Kurdî da jî tê gotin "bextê Romê tune". Di straneka gelî ya Kurdî da jî tê gotin "Rom xayin e".

kirîye. Ez tê da dibêjm ji ber ku wî nehîşt birayê min rojnama xwe di milkê wî da derxe, ez ji milkê wî derketim, da ez bi vê rojnamê ji qencîya Kurdan ra bixebitim û setîya mirovên dora wî jê ra binivîsim”.(46)

Wisa tê zanîn ku biryara Evdîrehman Bedîrxan li ser domandîna weşandîna ”Kurdistan”ê û guhastîna wî ya wê bo Swîsrayê, Evdîlhemîd û karbides-tên dora wî gelek hêrs kirine, bûye semedê zêdebûna rîka wan. Jibo ku Evdîrehman Bedîrxan ji doza wî vegeerînin û mecbûrê westandîna rojnamê bikin, zordestîya xwe diwartir kirine. Hingê pênc birayên wî xwestine ji Stanbolê biçin Kurdistanê. Lê belê hatine girtin û li wan îşkence hatîye kirin. Evdîrehman Bedîrxan li ser wê bûyerê di jimareya 7’an da bi Tirkî ji Evdîlhemîd ra daxwaznameyek nivîsîye û tê da qala wê tevgera bêqanûnî kirîye, paşê weha gotîye:

”Eger amanc ji îşkencekirina birayên min ew e ku ez dev ji fikra xwe û vîna xwe berdim û bêm Stanbolê, ez bi Xwedê sond dixum ku ev tedbîr, ji bil zexmkirina vîn û sebata min ji tiştê ra xizmet nake”.

Evdîrehman Bedîrxan, paşê ji Evdîlhemîd ra weha meydan xwendîye:

”Ebulhodayê Cengene(47) yê ku te ew kirîye taca serê xwe, ev tedbîrên weha dibe ku li tirsonekên wek wî te’sîr bikin; lê belê ew qehremanê ku li dijê bavê te yê cîbihişt şer kiribû,(48) ev tedbîr li kurê wî qet nikarin te’sîr bikin”.(49)

Evdîrehman Bedîrxan bi wê vîne weşandîna rojnamê domandîye. Lê belê Evdîlhemîd jî zordestîya xwe zêdetir kirîye; dadgeheka taybetî daye saz kirin û di heqê Evdîrehman Bedîrxan da ji wê dadgehê biryara cezayê xiyabî daye derxistin. Evdîrehman Bedîrxan li ser wê biryarê di jimareya 26’an da bi Tirkî nameyeka vekirî ji Evdîlhemîd ra nivîsîye û careka dî jê ra meydan xwendîye, raghandîye ku di oxira welêt û netewe da biryarên wisa dibin semedê pesinînê. Paşê dîsa rexneyên dijwar li rejîma Evdîlhemîd xistine û Evdîlhemîd bi zalimîyê gunehkar kirîye.(50)

REJÎMA PADÎŞAHAN ÇÛ REJÎMA PAŞAYAN HAT

Qedexekirina rojnama ”Kurdistan” ji alîyê rejîma Evdîlhemîd ve, dibe ku di nihêrtina pêşîn da piçek xerîb bê dîtin. Di dewra Osmanîyan da zimanê Kurdî ne qedexe bû, bi zimanê Kurdî xwendin û nivîsîn dihat kirin û ders dihat dayin, pirtûk jî dihatin çap kirin, Kurd û Kurdistan bi navên xwe dihatin naskirin, navê gelê Kurd resmen ”Kurd” bû, navê welatê wî gelî jî resmen

(46) **Kurdistan**, j. 6, r. 2.

(47) Yek ji şewirdarên Evdîlhemîd bûye.

(48) Mexsed ji vî qehremanî, Mîr Bedîrxanê Botî ye, ku bavê Evdîrehman Bedîrxan bûye. Wî di salên 1840’an da jibo serxwebûna Kurdistanê li dijê dewleta Osmanî şer kirîye.

(49) **Kurdistan**, j. 7, r. 1.

(50) **Kurdistan**, j. 26, r. 1—2.

”Kurdistan” bû. Ne tenê gelê Kurd, hemî gelên bindestên Osmanîyan di wê rewşê da bûn. Ji ber ku dewleta Osmanî împeratorî bû û rejima Osmanî ne rejimeka neteweyî bû, li dijê gelên nava sînorên împeratorîyê sîyaseta nejad-perestîyê û rehkarîyê nedajot; her gelek û her welatek bi navê xwe dihat naskirin, ziman û çandeyên hemî gelan jî azad bûn.

Li gora wê rewşê, gelo çima rejima Evdilhemîd rojnama ”Kurdistan” qede-xe kirîye û li dijê wê jî, li dijê xwedîyê wê jî tedbîrên wisa dijwar standine?

Bi dîtina me semed ew bû ku rejima Evdilhemîd ditirsa ku rojnama ”Kurdistan” li Kurdistanê bibe mêledeyeka(51) hişyarîyê û rewşenbîrîyê. Peyveka pêşîyan a Kurdî heye, dibêje ”hûr e, lê devê şûr e”. Ev peyv li ser kes û tiştên wisa tê gotin ku bi telê(52) xwe ne ew qas berçav in, lê hunerên mezin nîşan didin. Mîrov dişê vê peyva pêşîyan li rojnama ”Kurdistan” jî bîne. Ew jî bi çavdîtin biçûk bû û tenê ji çar rûpelan pêkdihat. Lê belê dixebitî ku gelê Kurd ”wek neteweyek” hişyar û serwext û tégîhîştî bike; hêz dida xwe ku gelê Kurd bike xwedîyê huwiyeta wî ya neteweyî û rîya azadîya neteweyî li ber wî ronî bike, pê nîşan bide. Rejima Evdilhemîd jî ji wê yekê baş haydar bû û ditirsa ku ew gel bîr bi hebûn û huwiyeta xwe ya neteweyî bibe û bi ronayîya wê rojnamê rîya azadîyê bibîne, bide ser wê rê û tê da bimeşe, belkî jî ew rê di dûwayîyê da gelê Kurd bigîhîne gîhaneka(53) serxwebûnê.

Tiştê ku xewa Evdilhemîd û rejima wî direvand, aha ev tirs bû. Evdilhemîd jî, hemî padîşahên Osmanîyan jî dixwestin ku gelê Kurd xwedîyê navê xwe be, lê belê xwe wek xizmetkarekî tebîî ji Osmanîyan ra bibîne û pêjn bike, wisa bizane ku jîyana tebîî jibo wî tim û tim ew xizmetkarî ye. Wan digot ”Kurd heye, Kurdistan jî heye; lê belê divê ku Kurd di binê hukmê me da nezan û xizan û ji dinyayê nehaydar bimîne, Kurdistan jî tim û tim meydana hespê Osmanîyan bimîne”. Peyveka pêşîyan a Tirkî heye, weha dibêje: ”Serê xwe bihejîne, meaşê xwe bistîne”.(54) Padîşahên Osmanîyan jî bi awayê kargêrîya xwe û bi hemî tevgerên xwe bi gelê Kurd weha didan famkirin: ”Bila tu hebî, lê bindestê me bî”.

Ji wî semedî jî nedivîyan ku gelê Kurd hişyar bibe û ”wek neteweyek” bîr bi hebûna xwe bibe, ”wek neteweyek” bibe xwedîyê huwiyeta xwe. Lewra dizanîn ku gelek dema bîr bi huwiyeta xwe ya neteweyî bibe û huwiyeta xwe ya neteweyî qazanc bike, rojek dê rabe û bêje ”min divê ez hebim û malxoyê mala xwe bim”.

Zêhniyeta padîşahên Osmanîyan bi giştî û ya Evdilhemîdê 2’yan jî bi taybetî, aha ev bû. Ku mirov wê zêhniyetê binase, famkirina semedê qedexekirina Evdilhemîd a rojnama ”Kurdistan” êdî hêsan dibe.

(51) Mêlede: Çovek e ku di serê wê da maddeyek ditevişte û pêtî dide, ew pêtî ronayî li dora xwe belav dike. Ji peyvika ”mêlede” ra bi Erebi û Tirkî tê gotin ”meş’ale”, bi Înglîzî jî tê gotin ”torch”.

(52) Tel: Cîsim. Tîpên ”t” û ”l” stûr tên xwendin.

(53) Gîhanek: Cîyê ku mirov digîjê. Ji peyvika ”gîhanek” ra bi Erebi tê gotin ”merhele”, bi Tirkî tê gotin ”aşama”, bi Înglîzî jî tê gotin ”phase”.

(54) Ew peyva pêşîyan bi zimanê Tirkî weha ye: ”Salla başını, al maaşını”.

20 sal piştê derketina rojnama "Kurdistan", di sala 1918'an da dewleta Osmanî di Şerê Cîhanî yê Pêşîn da zorbirî bû û ket sekerata mirinê. Jixwe navê wê berê bûbû "Zilamê Nexweş". Şerê Cîhanî yê Pêşîn nexweşîya wê girantir kir û di dûwayîya wî şerî da êdî hêz tê da nema ku li ser lingan bimîne. Ji ser lingan ket û ket sekerata mirinê. 5 sal paşê, di sala 1923'yan da jî paşayek ji paşayên wê dewletê dûwayî li jîyana wê anî û ew xist gorê, di şûna wê da rejimeka nû saz kir û navê wê "Komara Tirkîyê" danî.(55)

Navê wî paşayî Kemal Paşa bû.(56) Lê ew ne tenê bû. Gelek paşayên hevalbendên wî jî hebûn. Mesela Îsmet Paşa, Fewzî Paşa, Kazim Paşa, Elî Fuad Paşa, Rafet Paşa, Fexredîn Paşa, Cafer Teyyar Paşa, Asim Paşa û wd. Kemal Paşa bû Serekkomar, Îsmet Paşa jî bû Serekwezîr.

Bi wî awayî rejimeka eskerî hat saz kirin. Mirov dikare bi hêsanî ji wê rejimê ra bêje "Komara Eskerî ya Tirkîyê".(57) Digel saz kirina wê rejima eskerî, rejima padîşahan çû, di şûna wê da rejima paşayan hat. Bingehê wê rejimê nejadperestîya Tirk bû. Peyva Kemal Paşa ya meşhûr vê yekê baş nîşan dide. Ew peyv ev e: "Yek Tirkek bedêla hemî dinyayê ye".

Saz kirina "Komara Eskerî ya Tirkîyê" jibo gelên bindest, xasma jibo gelê Kurd, bû despêka felaketeka neteweyî û belayeka nedîtî. Padîşahên Osmanîyan digotin "Kurd û Kurdistan hene, lê divê ew di binê destê me da bimînin". Lê belê rejima eskerî ya ku bi destê Kemal Paşa û paşayên hevalbendên wî hat saz kirin û navê "Komara Tirkîyê" lê hat danîn, tewr hebûna gelê Kurd jî înkarkir. Amanca wê rejimê, "afirandina neteweyekî Tirk ê yekbûyî û yekziman û yekçande û yekhuwiyet" bû. Jibo ku bigîha wê amancê jî biryar da ku gelê Kurd di nava Tirkan da bipişêfe û bihelîne. Jibo ku wê biryara xwe jî pêkbîne her tiştê gelê Kurd qedexe kir; ji zimanê Kurdî heta edebiyata Kurdî, ji çandeya Kurdî heta stranên Kurdî gişt ji aliyê wê rejima eskerî ya zalim û nejadperest ve hatin qedexekirin. Tewr peyvika "Kurd" jî di çavê wê rejima eskerî da bû strîyeka beloq; rejimê ew jî qedexe kir û navê gelê Kurd kir "Tirkên çiyayî", navê Kurdistanê jî kir "Anadola Rohilat".

Bi wî awayî, wê rejima gunehkar ne ku tenê li dijê gelê Kurd sûc kir; lê her weha li dijê mirovîyê, li dijê tarîxê û li dijê cografyayê jî sûcekî giran kir. Lewra bi qedexekirina ziman û edebiyat û çande û stranên Kurdî li dijê mirovîyê

(55) Navê wê bi Tirkî "Türkiye Cumhuriyeti" ye.

(56) Ji ber ku ew di nava gelê Kurd da bi navê "Kemal Paşa" hatîye naskirin û bi wî navî qala wî tê kirin, me li vir navê wî weha nivîsî. Belkî jî, ji ber ku ew nav bûye sîmbol û nîşana milîtarîzma Osmanîyan û milîtarîzm û rehkarîya Tirkan, gelê Kurd bi "paşatî" ya wî ew nasîye û her bi wî navî qala wî dike. Nav û unwan û paşnavên wî yê di yê wek "Mîstefa Kemal", "Xazî" û "Kemal Atatürk", di nava gelê Kurd da cî negirtine. Lewra ew eskerekî wisa bû ku milîtarîzma Tirkan a ku di dûwayîya dewra Osmanîyan da êdî kevnar bûbû, nûjen kir; rehkarîya Tirkan jibo siyaseta xwe û jibo Komara Tirkîyê kir bingeh; bi zora eskerîyê û bi qetlîamên hovkî berxwedanên gelê Kurd şikandin; pêwendî û muameleyên wî digel gelê Kurd, her bi singûyê bûn, bi agir û xwînê bûn. Ji ber van sêmedan, gelê Kurd tim û tim bi "paşatî" qala wî kirîye û her tim jê ra gotîye "Kemal Paşa".

(57) Rejimek ku di 66 salan da jê ra heşt serekkomar hatine bijartin û şeş ji wan general bûn; ma ew rejim ne "Komara Eskerî" ye, çî ye!

derket; bi qedexekirina navê "Kurd" û guhartina wî navî bi navê "Tirkên çî-yayî"; li dijê tarîxê derket û rastîyeka tarîxî înkâr kir; bi rakirina navê Kurdistanê û guhartina wî bi navê "Anadola Rojhilat", rastîyeka hem tarîxî û hem cografî înkâr kir.

Dema gelê Kurd serê xwe bilind kir û li dijê wê sîyaseta nemirovkî rawesta û heqê xwe xwest, Kemal Paşa bi top û tîfingên xwe, bi firoke û tanqên xwe çû ser gelê Kurd û bi deh hezaran Kurd dan ber gule û bomba û singûyan, agir avêt bi hezaran gundên Kurdan, bi deh hezaran jin û zarûkên Kurdan digel gundên wan bi gîyanîtî şewitandin û tune kirin.(58)

Dema mirov rejîma Osmanî û rejîma Kemal Paşa ya ku navê wê yê resmî "Komara Tirkîyê" ye û di eslê xwe da "Komara Eskerî ya Tirkîyê" ye, ji alîyê şola gelan ve dide ber hev û qiyas dike, mirov bi awayekî zelal û vekirî dibîne ku "Komara Eskerî ya Tirkîyê" ji rejîma Osmanî gelek xirabtir û barbartir û paşverûtir e.(59)

---

(58) Ew qetlîama barbakî ya ku Kemal Paşa di sala 1925'an da piştê şikandina Şorişa Şêx Seîd li Kurdistanê kir, di dîroka gelê Kurd da bûye nuqteyeka kifşkirî, bûye nîşanek, bûye kevirekî kîlometreyê. Li Kurdistanê Jorîn di nava gelê Kurd da navê sala 1925'an bûye "Sala Şewatê". Ew nav di nava gelê Kurd da bûye despêka tarîxek, bûye nîşaneka dîrokî. Zarûkên ku di wê salê da welidîne, ew sal jibo wan bûye tarîxa welidîne û hatîye gotin "filan kes di Sala Şewatê da hatîye dinê". Kesên ku di wê salê da welew bi ecelê xwe jî mirine, jibo wan jî hatîye gotin "filan kes di Sala Şewatê da wefat kirîye". Gelê Kurd bi wê navandinê, qetlîama hovkî ya Kemal Paşa û rejîma wî di tarîxê da raçandîye û wisa kirîye ku ji bîr neyê kirin.

(59) Mîr Bedîrxanê Botî jibo serxwebûna Kurdistanê li dijê dewleta Osmanî şer kir. Di sala 1847'an da dema zorbirî bû, Padîşahê Osmanîyan Evdilmecîd ew idam nekir; ew ji Kurdistanê derxist û li Grava Girîtê da bicîkirin. Di dewra Padîşah Evdilezîz da li ser daxwaza wî, destûra çûyîna Şamê jê ra hat dayîn; çû li wir bicî bû û di sala 1870'yî da li wir wefat kir.

Şêx Seîd jî jibo serxwebûna Kurdistanê li dijê rejîma Kemal Paşa şer kir. Dema zorbirî bû, Kemal Paşa di şeva 28/29 Hezîran 1925'an da ew digel 46 hevalên wî li bajarê Amed (Dîyarbekir) di demek da û li çîyek bi hev ra idam kirin; yanî bi tevayî 47 kes bi hev ra û bi rêzê ra daleqandin û idam kirin. Barbarîyeka weha ne ku tenê di zemanê Osmanîyan da, di zemanê Cengîz û Teymûrê Leng da jî nehatîye dîtîn. Di çu dewreka dinyayê da li çu çîyekî dinyayê ji alîyê çu rejîmek ve 47 kes bi hev ra di yek demek da û li yek çîyek û li rexê hev nehatine idamkirin.

BEŞ II

NAVEROKA ROJNAMA "KURDISTAN"

"MEM Û ZÎN" DÎ RÛPELÊN "KURDISTAN"Ê DA

"Mem û Zîn" a Xanîyê nemir di nava gelê Kurd da ji berê ve gelek hatîye naskirin û danganeka mezin daye. Lê belê "Mem û Zîn", berî derketina rojname "Kurdistan" nehatibû çapkirin; tenê hin desnivîsarên wê di destê hin mela û rewşenbîrên Kurdan da hebûn. Ji ber wê yekê Mîqdad Mîdhet Bedirxan di rûpelên "Kurdistan"ê da hin parçeyên "Mem û Zîn"ê çap kirine. Di jimareya 2'yan da dest bi çapkirina wan parçeyan kirîye û bi çend rêzan girîngîya "Mem û Zîn"ê daye zanîn û weha gotîye:

"Rehmeta Xwedê lê be, Xwedê gunehê wî bixefirîne, sala hezar û sed û pêncê (60) da li Cizîrê Ehmedê Xanî pirtûkeka helbeskî nivîsîye; navê wê pirtûkê kirîye "Mem û Zîn". Ev pirtûk hemî helbest in; bi eşkeratî çîroka evîna du ciwanan e, lê di hundir da gelek amanc û par û hîkmet jê tèn famkirin. Loma, divê mirov bi baldarî wê bixwîne. Di her rojnameyek da ez'ê ji wê pirtûkê hinek binivîsim, heta xilas bibe".(61)

Nivîskar di jimareya 2'yan da beşê pêşîn ê "Mem û Zîn"ê çap kirîye, paşê jî di piranîya jimareyan da parçena jê weşandine.

Piştê jimareya 5'an ku kargêrîya rojnameyê ketîye destê Evdirehman Bedirxan, wî jî weşandina parçena ji "Mem û Zîn"ê domandîye, bi wî awayî ew pirtûka girîng û rûmetbilind bi gelê Kurd daye naskirin.

Mîqdad Mîdhet Bedirxan, di jimareya 2'yan da ragîhandîye ku ew dixwaze "Mem û Zîn"ê wek pirtûkek jî çap bike. Lê wisa tê zanîn ku jibo pêkanîna wê daxwaza xwe mecal û îmkan nedîtîye. Çapkirina "Mem û Zîn"ê wek pirtûkek, cara pêşîn, 21 sal piştê derketina rojname "Kurdistan", di sala 1919'an da ji "Komela Kurd jibo Belavkirina Zanîne û Weşanan" (Kürd Tamim-i Marif ve Neşriyat Cemiyeti) ra bûye nesîb. "Mem û Zîn" di wê salê da ji alîyê wê komeleyê ve li Stanbolê bi tîpên Erebi hatîye çapkirin.

(60) Pêncê: Pêncan, 5'an. Ev tarîxa Hîcrî ye. Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695.

(61) **Kurdistan**, j. 2, r. 4.

DÎROKA MÎRÊN BOTAN

Di rojnama "Kurdistan" da hin nivîsar li ser dîroka mîrên Botan jî derketine. Evdirehman Bedirxan di jimareya 8'an da dest bi weşandina wan nivîsaran kirîye û di despêkê da li ser wî babetî weha nivîsiye:

"Ez dizanim ku Kurd ji tarîxa Kurdistanê çu tiştê nizanin. Loma ez'ê di her rojnameyeka xwe da, bi kurtî piçek tarîxa Kurdistanê û ya bapîrên Azîzan binivîsim".(62)

Nivîskar paşê dest bi nivîsîna dîroka mîrên Botan kirîye û di serî da navê sazkarê dewleta Botan Mîr Silêmanê kurê Mîr Xalid nivîsiye; paşê jî bi rêzê ra cî daye qala Mîr Evdilezîz, Mîr Seyfedîn, Mîr Mecdudîn, Mîr Îsa, Mîr Bedredîn, Mîr Evdal û Mîr Îzedîn.(63)

Di jimareya 9'an da jî nivîskar nivîsîna wî babetî domandîye û cî daye navên Mîr Evdal, Mîr Îbrahîm, Mîr Şeref, Şah Elî Beg û Bedir Beg.(64)

Di jimareya 11'an da jî(65) qala Mîr Mihemedê kurê Mîr Mihemed, Mîr Ezîzê kurê Mîr Kek Mihemed û Mîr Mihemedê kurê Mîr Evdal kirîye.(66)

Di wî babetî da beşê giringtirîn di jimareya 13'an da cî girtîye.(67) Di wê jimareyê da li ser hukumdarê Kurdistanê yê paşîn Mîr Bedirxanê Botî nivîsareka dirêj hatîye nivîsîn. Ew nivîsar bi sernivîsara "Bedirxan Beg" derketîye.(68) Di wê nivîsarê da dûr û dirêj qala rewşa Kurdistanê ya wê demê, qala edalet û heqnasîya Mîr Bedirxan û rêzdarîya gelê Kurd jê ra, her weha qala êrîşa leşkerê Osmanî li ser Mîr Bedirxan û li ser Kurdistanê hatîye kirin.(69)

---

(62) Azîzan: Malbata mîrên Botan.

(63) **Kurdistan**, j. 8, r. 3—4.

(64) **Kurdistan**, j. 9, r. 3.

(65) Berhevoka rojnama "Kurdistan" a ku gîhaye dewra me, wek ku me li jor jî nivîsî, hin jimare jê kêm in û yek ji wan jî jimareya 10'an e. Dibe ku di wê jimareyê da jî tiştê li ser dîroka mîrên Botan hatibe nivîsîn.

(66) **Kurdistan**, j. 11, r. 3—4.

(67) Jimareya 12'an jî di berhevoka heyî da tune. Dibe ku di wê jimareyê da jî qala mîrên Botan hatibe kirin.

(68) Bi dîtina me, nivîsîna vê sernivîsarê di nivîsara Kurdî da şaşî ye. Lewra unwana "Beg" ne Kurdî ye, lê Tirkî ye. Hukumdarê Kurd ê navdar Bedirxan jî di nava gelê Kurd da bi unwana "Mîr" hatibû naskirin û li her derê Kurdistanê jê ra dihat gotin "Mîr Bedirxanê Botî". Ew qas bi unwana "Mîr" hatibû naskirin ku, gelek caran jî jê ra tenê dihat gotin "Mîr Bedirxan"; hingê jî her kesî dizanî ku qala kî tê kirin. Ji ber vî semedî, divîya ku li vir jî ev nivîsar bi sernivîsara "Mîr Bedirxan" bihata nivîsîn.

Her weha, di serê jimareyên rojnameyê da jî hatîye nivîsîn "Lawê Bedirxan Paşa"; bi dîtina me ew jî şaşî ye. Lewra unwana "Paşa" unwaneka Osmanî ye û dema destûra çûyina Şamê ji Mîr Bedirxan ra derketîye, ew unwan jibo dilxweşkirina wî ji alîyê Sultan Evdilezîz ve jê ra hatîye dayin. Lê belê di nava Kurdan da qet carek jî qala wî bi navê "Bedirxan Paşa" nehatîye kirin, tim û tim jê ra hatîye gotin "Mîr Bedirxanê Botî" yan jî tenê "Mîr Bedirxan". Ji ber vî semedî, divîya ku di serê jimareyan da jî bihata gotin "Lawê Mîr Bedirxan".

(69) **Kurdistan**, j. 13, r. 3—4.

Di jimareya 14'an da jî li ser dîroka Mîr Bedirxan nivîsareka Tirkî ya dirêj derketîye û tê da hatîye qalkirin ku Mîr Bedirxan di Kurdistanê da edaleteka çawa bicî kirîye û çawa gel ji zulma dewleta Osmanî û karbidestên wê parastîye, paşayên Osmanîyan çawa li dijê wî derketine û tirsane, leşkerê Osmanî çawa çûye ser Kurdistanê û Mîr Bedirxan çawa li dijê wî şer kirîye û çawa zorbirî bûye û paşê ji Kurdistanê hatîye derxistin û dûrxistin.(70)

HIŞYARKIRIN Û SERWEXTKIRINA GELÊ KURD

Wek ku me di beşê pêşîn ê vê Pêşkêşîyê da jî da zanîn, sazkarê rojnama "Kurdistan" Mîqdad Mîdhet Bedirxan, hişyarkirin û serwextkirina gelê Kurd jibo xwe û rojnama xwe kirîye amanc, di jimareya pêşîn da jî ew amanc ragîhandîye. Rojnama "Kurdistan", hem di her pênc jimareyên pêşîn da ku di binê kargêrîya Mîqdad Mîdhet Bedirxan da derketîye, hem jî ji wan pê ve ku ketîye binê kargêrîya Evdîrehman Bedirxan, her ji wê amancê ra xizmet kirîye û li ser wê rê meşîyaye. Jibo hişyarkirin û serwextkirina Kurdan di rojnamê da gelek nivîsar hatine weşandin.

Hêj di jimareya pêşîn da Mîqdad Mîdhet Bedirxan deng li Kurdan kirîye û ji wan xwestîye ku zarûkên xwe bişînin dibistanan û bidin xwendin, cî daye hin ayet û hedîsên di heqê xwendinê da, ji melayên Kurdan daxwaz kirîye ku Kurdan bihewîsin xwendin û zanînê, ji mîr û axayên Kurdan jî daxwaz kirîye ku di gund û bajarên xwe da dibistanan ava bikin. Daye zanîn ku Misrî zarûkên xwe didin xwendin, di nava wan da gelek rewsenbîr û pişekar(71) hene, Kurdên ku li Misrê ne jî ji Misrîyan ra dergevanî û xulamî dikin. Her weha qala şerê Çînê û Japonayê kirîye, daye zanîn ku eskerên Çînê deh qatê eskerên Japonayê bûne lê ji ber ku Çînî nezan û nexwendî bûne û Japonî jî zana û xwenda bûne, Japonîyan Çînî zorbirî kirine. Di şerê Misrê û Sûdanê da jî eynê tişt di leha Misrîyan da hatîye dîtin.(72)

Mîqdad Mîdhet Bedirxan, di serê jimareya 2'yan da jî weha nivîsîye:

"Di rojnama pêşîn da min piçek qala qencîya zanînê û têgîhîştinê kiribû. Ez vê rojnamê ji wî samedî dinivîsim da ez Kurdan hîne xwendinê bikim, da Kurd bizanin fêda xwendinê çî qas gelek e".

Paşê deng li mîr û axa û paşayên Kurdan kirîye û gotîye "ez ji we dipirsim: Kî ji we heta nuha ji welatê xwe ra çî kirîye, da em bizanin ku hun welatê xwe dievînin" û daye zanîn ku evîna welêt ew e ku mirov welatê xwe ava bike û tê da dibistanan çêke, ji dewlemendên Kurdan jî xwestîye ku dibistanan ava bikin û zarûkên bêdê û bav di wan da bidin xwendin.(73)

(70) **Kurdistan**, j. 14, r. 2—4.

(71) Pişekar: Hostayê ku dikare li ser hin maddeyan bi hostatî bixebite; wek hesinkaran, sazkar û hostayên karxanan, çêkirox û hostayên makîne û sazgehane.

(72) **Kurdistan**, j. 1, r. 1—4.

(73) **Kurdistan**, j. 2, r. 1—2.

Mîqdad Mîdhet Bedirxan, di jimareyên dî da jî li ser mefayê xwendin û zanîne gelek tişt nivîsîne, dîsa cî daye gelek ayet û hedîsên di heqê xwendin û zanîne da.

Evdirehman Bedirxan jî, piştê ku kargêrîya ”**Kurdistan**”ê girtîye destê xwe, li ser rîya birayê xwe meşîyaye û giringî daye babetê xwendin û zanîne. Hêj di jimareya 6’an da deng li mela û mîr û axayên Kurdan kirîye û weha gotîye:

”Divê mezinên Kurdan biçûkên binê destê xwe fêrê zanîne û huneran bikin. Wê demê mîr û axa jî sed car pirrtir dibin xwedîqedir. Şîret ji min, guhdan ji we”.(74)

Di jimareya 7’an da li ser wî babetî weha nivîsîye:

”Bi vê rojnamê, qasê ku ji destê min hat ez’ê ji Kurdan ra binivîsim. Ez hêvî dikim ku Kurdên me piştê nuha dê fêrê pîşe û huneran bibin, da ku ew jî wek xelkê hemîyan dewlemend bibin, tim weha jar û xizan nemînin”.(75)

Di jimareyên dî da jî li ser giringî û fêda xwendin û zanîne gelek nivîsar hatine nivîsîn, di wan da deng li mela û mîr û axayên Kurdan hatîye kirin da ku dibistanan bidin avakirin û gel bidin xwendin.

NETEWEEVÎNÎ Û WELATEVÎNÎ

Di rojnama ”**Kurdistan**” da li ser neteweevînî û welatevînîyê jî hin nivîsar derketine; di hin nivîsarên li ser hin babetên dî da jî qala neteweevînî û welatevînîyê hatîye kirin. Tiştê balkêş ev e ku, dema qala neteweevînî û welatevînîyê hatîye kirin, neteweevînî û welatevînî wek tiştêkî neberçav û xiyalî û tenê pêjnî(76) nehatîye danîn; lê belê wek şoleka berçav û bi jînê ve girêdayî hatîye pêşkêşkirin, bi hin şolên abûrî û sîyasî û komelî(77) ve hatîye girêdan.

Mesela Mîqdad Mîdhet Medirxan, di jimareya 2’yan da piştê ku cî daye hedîsa Pêxember a ku dibêje ”evîna welêt ji îmanê ye”,(78) weha deng li mîr û axa û paşayên Kurdan kirîye:

”Gelî mîr û axa û paşayan! Ez ji we dipirsim: Kî ji we heta nuha ji welatê xwe ra çî kirîye, da em bizanin ku hun welatê xwe dievînin! Evîna welêt ew e ku mirov nehêle dijminê mirov bikeve nava welatê mirov! Evîna welêt ew e ku mirov welatê xwe ava bike, dibistanan, xêretxanan çêke! Evîna welêt ew e ku mirov zarûkên welatê xwe bide xwendin, fêrê pîşe û zanîne bike”.(79)

(74) **Kurdistan**, j. 6, r. 3.

(75) **Kurdistan**, j. 7, r. 2.

(76) Pêjnî: Tiştê sipartîyê pêjnê, tiştê ku berê xwe dide pêjnê. Bi Erebi ”atîfî”, bi Tirkî ”duygusal”, bi Înglîzî jî ”emotional”.

(77) Komelî: Tiştê ku têkilîya wî bi komelê heye. Bi Erebi ”ictîma’î”, bi Tirkî ”toplumsal”, bi Înglîzî jî ”social”.

(78) Eslê vê hedîsê bi Erebi weha ye: ”Hubbu’l-wetenî min’el-îman”.

(79) **Kurdistan**, j. 2, r. 1.

Evdirehman Bedirxan jî di jimareya 6'an da li ser wî babetê weha nivîsîye: "Evîna min a ji neteweyê min Kurdan ra, ez sewq kirim ku di vê rojnamê da rîya qenc nîşanê Kurdan bidim. Rom,(80) cîyê ku Tirk lê hebin, dibistanên mezin datîne. Hukumet diravan ji Kurdan distîne, ji Tirkan ra serf dike. Kurdên reben dîlên vê hukumetê ne".(81)

Di jimareya 8'an da ji zanyarên Kurdan daxwaz kirîye ku kesên nezan û nexwendî bidin xwendin, ji mîr û axayên Kurdan jî xwestîye ku di wî karî da bi diravên xwe ji zanyaran ra bibin alîkar, paşê weha nivîsîye:

"Wê hingê Kurd jî dikarin rojek bibin xwedîdewlet, xwedîhîkmet û zanîn. Eger na, welatê we dê rojek ji destê we derkeve, hun'ê bibin xulamê neyarên xwe. Haya Padîşah ji rewşa ve tune, yê dora wî jî Kurdan naevînin. Dê vêca eger hun mîr û axa guh nedin biçûkên xwe, xaniyê we dê ji destê we derkeve. Hêza we bi yê binê destê we ye. Eger ew tunebin, di destê we da çu hêz namîne".(82)

Di jimareya 9'an da jî di binê sernivîsara "Welat-Weten" da weha gotîye:

"Weten, yanî welatê mirov laşekî wisa ye ku, kesên ku ew laş tesîr li wan dike, xelkê wê derê ne. Dê vêca, mirovên welatek hingî bibin xwedîhêz, ax û berê wî welatî ew qas dibe xwedîhêz. Cirkî(83) bavê min ji Kurdistanê rabû, ew karbidestên ku hukumet rêdike serê gund û bajarên Kurdistanê, wek maran xwîna gelê Kurdistanê vedixun. Ne haya mezinan ji biçûkan, ne haya biçûkan ji mezinan maye. Welatê Kurdan wek laşekî birîndar bêhal maye".(84)

Di serê jimareya 27'an da rexne li Kurdan xistîye ku çima ji bîyanîyan ra xizmet dikin û weha pirsîye:

"Eve ev qas sal e hun xizmeta Tirkan dikin, we çî qencî dît? Li pêşberê ev qas zulma hukumetê, ku we nîşanek yan rutbeyek stand, hun mexdûrîyeta xwe ji bîr dikin. Di rîya vê hukumetê da ew qas Kurd di şer da hatin kuştin; lê belê heta nuha çu caran yek mirovekî Kurd ji welatê xwe ra çu xîret serf nekir. Goya ku(85) em li ser xizmeta bîyanîyan hatine afirandin. Berî 500 salan çu Tirkek li welatê me tunebû. Ev Tirk hemî ji Tûran hatin welatê me û di welatê me da hakimî li me dikin".

Paşê qala zordestî û zulma hukumeta Evdilhemîd kirîye, ji Kurdan xwestîye ku hev girtî bin û şerê hev nekin, şerê Ermenîyan jî nekin, bi wan daye zanîn ku Ermenî jî wek wan bindest in, gotîye "êdî zeman e, divê em ji silametiya xwe û zarûkên xwe ra bixebitin", daye zanîn ku ew dê hin kesan bişîne nik Kurdan, ji Kurdan xwestîye ku ji wan kesan ra îtaet bikin, ragîhandîye ku ew bi xwe jî dixwaze ji aliyê Îranê ve here ser sînorê Kurdistanê, û weha gotîye:

---

(80) Li jêrenota 45'an binêrin.

(81) **Kurdistan**, j. 6, r. 2—3.

(82) **Kurdistan**, j. 8, r. 1.

(83) Cirkî: Ji wê demê vir ve, ji wê demê pê ve. Ji peyvika "cirkî" ra bi Erebi tê gotin "munzu", bi Tirkî tê gotin ". . .den beri", bi Înglîzî jî tê gotin "since".

(84) **Kurdistan**, j. 9, r. 1.

(85) Goya ku: Wek ku, mirov dibêje qey ku, ji mirov we ye ku.

”Bi îzna Xwedê wê hingê ez’ê Kurdan ji xulamîya Romê xilas bikim”.(86)

Dîsa di jimareya 27’an da nivîsareka Tirkî bi sernivîsara ”Ji Kurdan ra”(Kürdlere) nivîsîye û tê da qala pêwendîyên ferdan digel welatê wan û komela(87) wan kirîye; daye zanîn ku jîyana mirov bi wê axê ve girêdayî ye ku jê ra tê gotin ”welat”, nexu parastina welatê mirov wezîfa pêşîn e li ser milê mirov; xebata jibo bextyarî û pêşketina komelê jî wezîfa diduyan e, divê mirov tim û tim menfeetên neteweyî bide ber çavên xwe û manfeetên şexsî di menfeetên neteweyî da bibîne.(88)

NETEWEEVÎNÎ Û WELATEVÎNÎ DÎ NAVA SÎNORÊN OSMANÎYAN DA

Tiştê balkêş ev e ku, neteweevînî û welatevînîya ku di rojnama ”Kurdistan” da ci girtîye û hatîye karanîn, ne ber bi amanca serxwebûna Kurdistanê bûye; bi peyveka dî, amanc ji wê neteweevînî û welatevînîyê ne ew bûye ku Kurdistan ji dewleta Osmanî bê rizgarkirin û li ser axa Kurdistanê dewleteka Kurd a xweser bê sazkin. Lê belê amanc ew bûye ku neteweyê Kurd di nava sînorên dewleta Osmanî da bibe xwedîyê azadîya xwe, li ser ax û ava xwe bi azadî bijî. Dewleta Osmanî, dewleta hemî Musulmanan hatîye qebûlkinin û hebûna wê hatîye parastin, başkirina wê û paqijkirina wê ji xiraban û xirabîyê hatîye daxwazkinin, di wê rê da têkoşîn hatîye kirin.

Evdirehman Bedirxan, di jimareya 16’an da weha nivîsîye:

”Herçîyê Musulman e, divê ku dewleta Osmanî jîyana xwe bidomîne. Dema me dît ku laşê dewletê ji ber xirabûna kargêrîyê nexweş e, divê em wî laşê derman bikin, semedên nexweşîyê ji holê rakin. Saxîya dewletê saxîya me ye, mirina wê mirina me ve”.(89)

Nivîskar di jimareya 23’an da nivîsareka Tirkî di binê sernivîsara ”Afirandina Xerîb”(Garabet-i Hilkat) da li ser xirabîyên Evdilhemîdê 2’yan nivîsîye. Di wê da daye zanîn ku Evdilhemîd ji malbata Osmanîyan a gewre ye, digel wê yekê jî tişteki xerîb û ecêb e ku ew qas xirab û tirsonek û newêrek e; xirabî û newêrekîya Evdilhemîd bi mezinatîya bav û bapîrên wî ra qiyas kirîye û weha pesnê bapîrên wî daye:

”Evdilhemîd heta ku li ser textê seltenetê rûnişt, ew cîyê ku tê da hat gîhandin û hînkirin, ew koşka gewre û têrhêz bû ku ji 700 sal berê ve ew malbata seltenetê tê da hatibû gîhandin û hînkirin ku bi êrîşkarî û heybeta xwe Ewropa yeker hejandibû. Ew koşkeka wisa bû ku ew padîşahên gewre yên ku tê da gîhabûn, hinekan ji wan li xerîta dinyayê nihêrtibû û goga Erdê biçûk dêrabû û ji padîşahek ra hindik dîtibû, hinek ji wan jî di wextê selteneta xwe da

(86) Kurdistan, j. 27, r. 1—2.

(87) Komel: Koma mirovan a ku mirov tê da dijî. Bi Erebi ”mucteme”, bi Tirkî ”toplum”, bi Înglîzî jî ”society”.

(88) Kurdistan, j. 27, r. 2.

(89) Kurdistan, j. 16, r. 1.

tim di meydana şer da şûrê tazî di destan da, wek neferekî adetî di pêşîya leşkerê xwe da xebitîbû, kefteleft kiribû, edalet anîbû cî û welatên xwe fire kiribûn".(90)

*

Bi dîtina me, pesindana padîşahên Osmanîyan bi awayekî weha, jibo mirovekî wek Evdirehman Bedirxan kêmayî ye. Li gora rewşa wê demê, ku dewleta Osmanî împeratorîyeka mezin bû û di nava sînorên wê da gelek netewe hebûn, mirov dikare fam bike ku hin rewşenbîrên wan neteweyan û digel wan rewşenbîrên Kurdan jî, li gora pîvekên(91) wê demê xwestine ku ew dewlet li ser lingan bimîne û di nava çarçove û sînorên wê da li azadîya neteweyên xwe geriyane. Mirov dikare wê tevgera wan bi dîtina wan a sîyasî ve girêde û bêje "dîtina wan a sîyasî ew bûye". Lê belê mirov nikare qebûl bike û xweş bibîne ku rewşenbîrekî Kurd ê azadîxwaz û têkoşer, bi vî awayî pesnê padîşahên Osmanîyan bide û weha serên wan bilind bike.

Xasma ku mirov bîne bîra xwe ku ew padîşah hemî zalim û xwînxwar û barbar û birakuj bûne, hema-hema gişt dema çûne ser text birayên xwe yên mezin û biçûk, tewr ên sawa jî bi carek kuştine, di nava gelên bindestên xwe da jî qetlîamên mezin ên barbarkî kirine û bi sed hezaran mirovên êrî kuştine, bi sed hezaran jin û zarûk dane ber şûran û top û tîfing, mirov nikare xweş bibîne ku yek ji rewşenbîrên gelekî bindest pesnê wan mêrkûjên desbixwîn û devbixwîn bide.

Ji ber vê yekê, divê em bi dilekî fire bêjin ku ew pesindana padîşahên Osmanîyan jibo Evdirehman Bedirxan kêmayîyek e. Rêzdarîya me jê ra bêdûwayî ye û divê em tim bi rêzdarî wî bi bîr bînin; lê belê digel vê yekê jî, divê em vê kêmayîyê jî bibînin û bînin ber çavan.

*

Di jimareya 25'an da nivîsareka dirêj bi zimanê Tirkî bi sernivîsara "Ji Kurdan ra"(Kürdlere) nivîsîye. Di wê nivîsarê da li ser hin şolan dîtînen xwe dane zanîn, paşê weha gotîye:

"Wextek hun neteweyekî dewlementirîn û bextyartirîn bûn; îro wek hemî Osmanîyan hun di nava xizanî û belengazîyê da digevizin".(92)

Wek ku ji vê peyvê jî tê zanîn, Kurd jî wek gelên di yên nava sînorên dewleta Osmanî, "Osmanî" hatine qebûlkirin û hevvelatên wê dewletê hatine têwkirin.

Di jimareya 28'an da nivîsareka Kurdî bi sernivîsara "Alayên Siwarên Hemîdî" derketîye. Di wê nivîsarê da, giringîya Kurdistanê jibo dewleta Osmanî ji alîyê stratejîya eskerî ve weha hatîye salixdan:

(90) **Kurdistan**, j. 23, r. 3.

(91) Pîvek: Tiştê pîvanê, tiştê ku bi wî hin tiştên di tînen pîvan. Bi Erebi "mîqyas", bi Tirkî "ölçüt", bi İnglîzî jî "criterion".

(92) **Kurdistan**, j. 25, r. 3—4.

”Kurdistan jibo dewleta me, li ser sînorên Rûs û Îranê herêmekê gelek fire û girng pêktîne. Li ser domandina jîyana hukumeta me, parastina Kurdistanê gelek pêwîst e”.(93)

Wek ku tê dîtin, ji dewleta Osmanî ra hatîye gotin ”dewleta me”, giringîya Kurdistanê jibo wê dewletê hatîye dîyarkirin; bi peyveka dî, dewleta Osmanî wek dewleta Kurdan jî hatîye têwêkirin û Kurdistan parçeyek, beşek ji wê dewletê hatîye dîtin.

Dîsa di jimareya 28’an da nivîsarek bi Tirkî jî li ser Siwarên Hemîdî derketîye. Di wê nivîsarê da jî giringîya Kurdistanê jibo dewleta Osmanî hatîye dîyarkirin û weha hatîye gotin:

”Kurdistan herêmekê fire û kûr e ku di sînorên rojhilat ên Dewleta Bilind(94) da, di cîranîya dewletên Rûsyayê û Îranê da û ji alîyê eskerî ve di cîyekî naziktirîn ê dewleta me da ye. Îro jibo yekerîya axa hukumeta me û jibo domandina jîyana wê ya sîyasî, girtina Rûmelîyê(95) di dest da çî qas îhtîyacêka qutûbîr e, ji herêma Kurdistanê ra jî eynê giringî û îhtîyacê tê pêjnkirin”.

Di wê nivîsara Tirkî da, xirabîyên ku ji Siwarên Hemîdî peyda bûne hatine jimartin û di nava wan da ev her du xirabî jî hatine nivîsîn:

”Şûrê Osmanî yê xwedîşan, dê bi xwîna êrîyan bê lewitandin; temamê ummeta Osmanî ya ku navê Hemîdî lê nebe, dê têkeve talukê”.(96)

*

Divê em li vir jî bidin zanîn ku, salixdana şûrê Osmanî bi peyvika ”xwedîşan”, xetayekî mezin e û jibo Evdirehman Bedirxan kêmayîyek e. Lewra ew şûr, şûrekî xwînrej bû; li Asyayê, Ewropayê û Afrîqayê xwîna bi sed hezaran mirov bi wî şûrî hatibû rêtin, bi sed hezaran mirov ji gelên bindest bi wî şûrê xwînrej û qatîl gîyan dabûn. Yek ji wan gelên bindest jî gelê Kurd bû ku bi wî şûrê kirêt û xwînê gelek ewladên wî hatibûn şehîdkirin. Ji ber wê yekê, xeta û kêmayî ye ku Kurdekî xebatkar û têkoşer ê wek Evdirehman Bedirxan pesnê wî şûrê kirêt û xwînê weha daye.

*

Di jimareya 30’yê da nivîsarek li ser xebata papasên Cîzwîtan di Kurdistanê da derketîye. Di wê nivîsarê da hatîye qalkirin ku ew papas wek mîsyoneran hatine Kurdistanê û li wir gelek xirabî gîhandine gel, di navbera Kurdan û Ermenîyan da dijminî derxistine û her du gel li dijê hev fît kirine,(97) rê jî têkilî û zordana Rûsyayê û Fransayê ra vekirine. Piştê ku ew xirabî gişt hatine rêzkirin, weha hatîye gotin:

(93) **Kurdistan**, j. 28, r. 1.

(94) Dewleta Bilind: Dewleta Osmanî. Di dewra Osmanîyan da ji wê dewletê ra weha dihat gotin.

(95) Rûmelî: Axa Osmanîyan a li Ewropayê.

(96) **Kurdistan**, j. 28, r. 2—4.

(97) Fîtkirin: Germkirina hin mirovan li dijê hin mirovên dî. Bi Erebi ”tehrîd”; bi Tirkî ”kışkırtmak”, bi Înglîzî jî ”to provoke”.

”Hasilî, çara van hemî belayan Qanûna Esasî ye.(98) Dema ku di welatê me da ev qanûn saz bû, êdî wê hingê gel hemî ji huqûqên xwe ewle dibe, desdirêjîya padîşahê dîktator û karbidestên wî namîne, êdî mîsyoner jî ji xirabkirina gel ra çu çare nabînin, tewr dewletên bîyanî jî têkilîya karên me nakin”.(99)

GUHARTÎNA QANÛNAN LÎ WELATÊN SERDEST NABE DERMANÊ DêRDÊ NETEWEYÊN BÎNDEST

Ew welatê ku di vê nivîsara jorîn da jê ra hatîye gotin ”welatê me”, mexsed jê împeratorîya Osmanî ye, ku Kurdistan jî hingê parçeyek ji wê bû. Wek ku dixuye, Qanûna Esasî jî wek dermanê hemî derdan jibo wê împeratorîyê û jibo gelê Kurd hatîye dîyarkirin. Divê em li ser vê nuqteyê jî piçek biwestin, piçek bifikirin û bûyerên ku paşê qewimîne piçek li wan binêrin:

Tarîxa jimareya ku ev nivîsara jorîn tê da derketîye, li gora tarîxa Romî 1 Adar 1318 ye, ku li gora tarîxa Mîladî dibe 14 Adar 1902; yanî ev nivîsar di sala 1902’yan da hatîye nivîsîn. Şeş sal piştê nivîsîna vê nivîsarê, di sala 1908’an da di nava sînorên dewleta Osmanî da Qanûna Esasî û rejima meşrûtî hat saz kirin.(100) Prensîp û sloganên rejima nû ”azadî, biratî, wekhevî”(hürriyet, uhuvvet, müsavat) bûn; ev her sê peyvîk wek tilîsma hemî derd û kulan, wek reçeta dermanê hemî derdan, wek miifta vekirina hemî dergehên girtî li her derê împeratorîyê belav bûbûn, wek benîşt ketibûn devê her kesî. Salek paşê, di sala 1909’an da Evdilhemîdê 2’yan jî ji textê dewleta Osmanî hat daxistin.

Lê belê demeka kurt paşê, di şûna dîktatorîya Evdilhemîd da dîktatorîya ”Partîya Yekîti û Pêşketina Osmanî”(Osmanlı İttihad ve Terakkî Fırkası) ya zalim hat saz kirin. Wê partîyê gelên dî jî, gelê Kurd jî bi xwînê vereşandin. Her sê paşayên li serê wê parîyê, yanî Enwer Paşa, Tel’et Paşa û Cemal Paşa, dîktatorîyeka xwînî ya wisa dijwar saz kirin ku gelên bindest jî, azadîxwazên Tirkî bi xwe jî heft xwezîyên xwe bi dîktatorîya Evdilhemîd anîn. Evdilhemîd di 33 salên padîşahîya xwe da qet kesek jî li Kurdistanê ji semedên sîyasî idam nekiribû. Lê belê hukumeta Partîya Yekîti û Pêşketina Osmanî, di sala 1913’an da tenê di bajarê Bedlîsê da sê şev li pey hev sêpê rast kirin û 18 Kur-

(98) Qanûna Esasî: Serqanûn, qanûna bingehî ya ku awayê kargêriya dewletek, heq û wezîfeyên hev welatên wê dewletê sererast dike û kifş dike. Di dewra Osmanîyan da ji serqanûnê ra weha dihat gotin. Ji serqanûnê ra bi Erebi tê gotin ”dustûr”, bi Tirkî tê gotin ”anayasa”, bi Înglîzî jî tê gotin ”constitution”.

(99) **Kurdistan**, j. 30, r. 2.

(100) Rejima meşrûtî: Ew rejim e ku di binê serekîya hukumdarek da meclîsek ji temsîlkarên gel tê pêkanîn, hukumdar û meclîs pêkve kargêriya welêt dikin, bi peyveka dî, kargêriyê parve dikin

dên bijare idam kirin.(101) Dîsa wê hukumetê, dema Şerê Cîhanî yê Pêşîn bi sed hezaran Kurd ji Kurdistanê cîhil kirin û wek kerîyên pez ajotin bajarên cure cure yên li hêlên cure cure yên dewleta Osmanî. Bi hezaran jî ji wan li rîyan mirin.(102)

*

Paşê Kemal Paşa rabû. Wî jî got "kana hemî derd û belayan malbata Osmanî ye, çare û havila hemî derdan jî ew e ku em wê malbatê ji welêt biqewitînin û cumhûrîyet saz bikin". Wisa jî kir. Lê belê qetlîamên barbarkî yên ku wî di 15 salên dewra xwe da li Kurdistanê kirin, di 600 salên dewra Osmanîyan da nebûbûn. Eskerên wî yên hov û xwînxwar ên ku ji kuştina jin û zarûkên Kurdan zewqeka heywanî distandin, barbarîya xwe ew qas pêş ve birin ku zikên jinên Kurd ên ducan didan ber singûyan û godegên wan bi singûyan ji zikên wan derdixistin. Wek ku me berê jî nivîsî, tenê di bajarê Amed da û tenê di şeva 28/29 Hezîran 1925'an da û bi yek carek 47 Kurdên bijare bi destê cumhûrîyeta Kemal Paşa ya zalim hatin idamkirin.

Tiştê balkêş ev e ku Kemal Paşa, ew qetlîamên nebûyî gişt bi navê "medenîyetê û pêşverûtîyê" dikirin. Tiştê ji vê yekê jî balkêştir ev e ku ew kes û vêkxistinên Tirk ên ku ji xwe ra digotin "pêşverû û sosyalîst", wan jî di wan qetlîaman da piştgirîya Kemal Paşa û cumhûrîyeta wî ya eskerî dikir. Wan digot "cumhûrîyeta genc a pêşverû bi van tevgerên xwe yên li Rojhilat,(103) feodalîzmê tesfîye dike û ji holê radike; ji ber vê yekê em piştgirîya van tevgerên wê dikin".

Şewitandina gundên Kurdistanê, kuştin û şewitandina jin û zarûkên Kurdan jibo wan "tesfîyekirina feodalîzmê û tevgerêka pêşverû" bû. Temsîlkarên wan ên ku di civînên navberneteweyî da beşdar dibûn, di wan civînan da jî piştgirîya qetlîamên "Komara Eskerî ya Tirkîyê" li Kurdistanê kirin û ew qetlîam bi "hevrê" yên xwe yên ji welatên cure cure jî wek "tesfîyekirina feodalîzmê û tevgerêka pêşverû" dan qebûlkirin, piştgirîya wan jî ji Kemal Paşa ra û ji rejîma wî ya faşîst ra û ji cumhûrîyeta wî ya eskerî ra qazanc kirin. Bi wî awayî, di şûna ku ew kes û vêkxistin û "hevrê" yên wan ên bîyanî piştgirîya gelê Kurd ê mezlûm û bindest di tevgera wî ya azadîxwazîyê û rizgarîxwazîyê da bikin, piştgirîya "Komara Eskerî ya Tirkîyê" kirin; di şûna ku bibin

(101) "Jîn", Kovara Kurdî-Tirkî, Stanbol, 1918-1919, çapa 2'yan, cild IV, r. 752-757, wergêr ji tîpên Erebi bo tîpên Latînî: M. Emîn Bozarslan, Weşanxana Deng, Uppsala-Swêd, 1987.

(102) Kurdên ku di wê cîhilkirinê da li rîyan mirine, çu kesek nizane jimara wan çi qas bûye. Lê belê Kurdên cîhil ên ku ji mirinê filitîne û bi saxîft gîhane bajarên cure cure yên dewleta Osmanî û li wan bajarên belav bûne, jimara wan bi temami 418.504 bûye(binêrin: "Jîn", cild III, r. 517).

(103) Ji ber ku ew jî peyrewên Kemal Paşa bûn, nedigotin "Kurdistan" û nedixwestin peyvi-ka "Kurdistan" bînin ser zimanê xwe; wan jî wek pêşrewê xwe Kemal Paşa rastîya dîro-ki û cografî diguhart û ji Kurdistanê ra digot "Rojhilat".

hevalbendên gelê Kurd ê azadîxwaz û rizgarîxwaz, bûn hevalbendên Kemal Paşayê cîna-yetkar û xwîn-rêj û nejadperest û milîtarîst. Ê bi wî awayî di cîna-yet û gunehkarîyên Kemal Paşa da beşdar bûn, li gelê Kurd ê mezlûm jî bêbextî kirin.

*

Ev bêbextîya li gelê Kurd ê bindest û mezlûm, û beşdarîya di gunehkarîya rejîmeka zalim û xwîn-xwar da, li Kurdistana Jêrîn jî hat dîtîn. Li wir jî kes û vêkxistinên sosyalîst û "hev-rê"yên wan ên li welatên dî, li dijê gelê Kurd ê azadîxwaz piştgirîya faşîstên Ereban kirin. Ew piştgirîya wan ne wek piştgirîya ji Kemal Paşa ra tenê sîyasî bû, lê piştgirîyeka hem sîyasî û hem jî eskerî bû. Top û tanq û firoke û roket û bombayên ku faşîstên Ereban di salên 1970'yan da û 1980'yan da li Kurdistana Jêrîn li dijê gelê Kurd ê bindest û belengaz bir kar danîyan û gundên Kurdistanê bi wan bombaran û wêran dikirin, jin û zarûkên Kurdan bi wan didan ber gule û bombayan û dikuştin, qetlîam dikirin, ew bombayên napalm ên ku li ser gundên Kurdistanê dibarandin, gişt ji Rûsyayê û ji welatên sosyalîst ên dî dikirîyan.

Petrola ku ji Kurdistana Jêrîn derdikeve faşîstên Ereban ew petrol difirotin welatên kapîtalîst, dolarên ku ji wê petrolê qazanc dikirin didan welatên sosyalîst û bi wan dolaran ji welatên sosyalîst top û tanq û firoke û roket û bomba dikirîyan û ew gişt li dijê gelê Kurd bi kar danîyan. Bi wî awayî petrola Kurdan di destên faşîstên Ereban û kapîtalîstên welatên Rojava û sosyalîstên welatên Rojhilat da digerîya û dizivirî, dibû gule û roket û bombayên napalm, li ser serê Kurdan dibarîya!

*

Ew qetlîamên faşîstên Ereban û piştgirîya welatên sosyalîst ji wan ra, ew jî gişt bi navê "têkoşîna li dijê emperyalîzmê" û bi navê "sosyalîzmê" dihatin kirin. Kemal Paşa di salên 1920'an û 1930'yan da çawa bi navê "medenîyetê û pêşverûtîyê" gundên Kurdistana Jorîn dişewitandin, jin û zarûkên Kurdan didan ber singûyan, godegên Kurdan bi singûyan ji zikên dayikan derdixistin; faşîstên Ereban jî di salên 1970'yan û 1980'yan da bi navê "têkoşîna li dijê emperyalîzmê" gundên Kurdistana Jêrîn bombaran dikirin, bombayên napalm li ser serê gelê Kurd ê mezlûm dibarandin; welatên sosyalîst jî bi navê "sosyalîzmê û têkoşîna li dijê emperyalîzmê" top û tanq û roket û firoke û bomba didan faşîstên Ereban!

Hal ew bû ku xort û keçên Kurd ên xebatkar û têkoşer û dilpaqij, hêvîya xwe bi sosyalîzmê ve girêdabûn. Evidirehman Bedirxan çawa di despêka vê sedsalê da hêvîya xwe bi Qanûna Esasî ve girêdaye û gotîye "çara van hemî belayan Qanûna Esasî" ye, xort û keçên Kurd jî di nivê paşîn ê ve sedsalê da digotin "dermanê hemî derdan sosyalîzm e"; li gora wê bawerîya xwe hin stranên xwe yên klasîkî jî gürhartibûn û weha distirîyan:

”Dilo yeman yeman yeman
 Çîyan girtî berf û dûman
 Me ra bişîn sosyalîzmê
 Ew dermanê hemî derdan”.(104)

Ew sosyalîzma ku xort û keçên Kurdan ji dilên xwe yên paqij û bi nîyeta xwe ya baş weha pesnê wê didan û jibo wê digotin ”dermanê hemî derdan”, belkî jibo faşîstên Ereban bû ”dermanê hemî derdan”; lewra hemî derdê wan ew bû ku tevgera azadîxwazîya gelê Kurd biperçiqînînin, bi çekên welatên sosyalîst ew derdê xwe derman kirin. Lê belê ew sosyalîzm jibo gelê Kurd ê mezlûm û bindest û beşxwarî jî bû ”jêdera hemî derdan”, bû ”kana hemî derdan”, bû ”hêlîna hemî derdan”. Ew qas bû ”jêdera hemî derdan” ku, dema faşîstên Ereban di Adara 1988’an da bobmayên kîmyayî avêtin bajarê Helebçeyê û di pênc deqîqan da pênc hezar jin û zarûk û extyar û nexweşên Kurdan qetlîam kirin û kuştin, li her derê dinyayê li dijê wê qetlîamê pêleka protestoyê rabû û her kesekî xwedîwijdan û xwedîonur lanet li faşîstên Ereban anî, rojnama ”**Pravda**” bê ku piçek şerm û fedî bike, di tarîxa 11/09/1988’an da nivîsarek weşand û di wê da piştgirîya faşîstên Ereban kir, îddîa kir ku Emrîka dixwaze zor bide Îraqê û bi wê amancê Emrîka îddîa dike ku Îraqê li dijê ”îsyankar”ên Kurd bombayên kîmyayî bi kar anîne, lê belê di heqê vê yekê da ji bil ”peyvên hin Kurdên revok” çu delîlên berçav tunin, Wezîrê Karên Derîn ê Îraqê xebera karanîna bombayên kîmyayî derew derxistîye, lê belê kargêrên Emrîkayê guh nedane payva wî, lewra amanca wan ew e ku ji alîyê sîyasî û abûrî ve zor bidin Îraqê.(105)

Peyveka pêşîyan a Kurdî heye, dibêje ”şahidê rovîyê dûvê rovîyê ye”. Şahidî ”**Pravda**”ya sosyalîst jî Wezîrê Karên Derîn ê Îraqê ye. Ji bil rojname û televîzyonên welatên sosyalîst, hemî rojname û televîzyonên hemî welatên dinyayê bi hezaran cendekên jin û mêr û zarûkên Kurdan li kuçe û kolanên bajarê Helebçeyê raxistî nîşan dan, jibo ”**Pravda**”ya sosyalîst ew hemî ”peyvên hin Kurdên revok” in û ne ”delîlên berçav” in; lê peyva Wezîrê Karên Derîn ê Îraqê ”delîleka berçav” e û ”bê guman rast e”, çî fêde ku kargêrên Emrîkayê guh nadin wê ”peyva rast” û wê ”delîla berçav”, guh didin ”peyvên Kurdên revok û îsyankar”!

(104) Awayê eslî yê vê stranê, parçeyek ji straneka Kurdî-Tirkî ye ku ji alîyê têkoşer û hozanê Kurd ê şehîd Elîşêr ve hatîye afirandin û li herêma Dêrsimê ji alîyê şerkarên Kurdan ve di şerê li dijê leşkerê Tirkan da hatîye gotin. Di vê stranê da îmdad ji Hezretê Elî hatîye xwestin, ku jê ra tê gotin ”Şahê Merdan”. Awayê eslî yê vê parçeyê weha ye:

”Dilo yeman yeman yeman
 Çîyan girtî berf û dûman
 Me ra bişîn Şahê Merdan
 Ew dermanê hemî derdan”.

(105) Em fotokopîya wê nivîsara ”**Pravda**”yê di dûwayîya vê Pêşkêşîyê da wek belgeyeka îbretê çap dikin. Em hêvîdar in ku hemî Kurd ji wê nivîsara kirêt ders û îbret bigirin û bizanin ku welatên sosyalîst hevalbendên faşîstên Ereban bûne, ji çekên xwe heta qelemên xwe bi her tiştên xwe piştgirîya wan faşîstan kirine.

Piştgirîya dewletên sosyalîst ji faşîst û qolonyalîstên Ereban ra ne tenê bi dayina çek bû; bi hezaran pisporên wan jî li wir dixebitîn û ji wê rejîma faşîst ra dibûn alîkar, jê ra pispor digîhandin. Peyveka pêşîyan a Kurdî heye, weha dibêje: "Dizên bostanan, derdikevin zivistanan". Heta ku rejîma Îraqê ya faşîst di 2'yê Tebaxa 1990'î da Kuweyt dagir nekir û Meclisa Ewletîyê ya Nete-weyên Yekbûyî biryara boyqotê li dijê wê rejîmê neda û taluka êrîşa Emrîkayê li ser wê rejîmê di asû da kifş nebû, kesek nedizanî ku bi hezaran pisporên Rûs li wir hebûne. Dema wê rejîma faşîst, jibo ku pêşî ji êrîşa Emrîkayê bistîne, bîyanîyên li Îraqê û Kuweytê rehîne girtin, wê demê derket meydanê û eşkera bû ku heyloooo, bi hezaran ji wan rehîneyan jî pisporên Rûs in û ew pispor heta hingê di binê fermana wê rejîma devbixwîn û desbixwîn da xebitîne! Ne bi dehan, ne bi sedan, lê bi hezaran pisporên Rûs! Gelo çi kirine li wir? Şêwirdarî kirine, hostatî kirine, hosta gîhandine! Ji kê ra? Ji wê rejîma faşîst û qolonyalîst ra ku qatîlê gelê Kurd ê belengaz û bindest û mezlûm û beşxwarî ye!

*

Dibe ku hin hevalbend û dilxwazên wan dewletên sosyalîst hêj jî di nava Kurdan da hebin û ji wan rêzên me yên jorîn dilgiran bibin, tewr hêrs bibin. Eger kesên weha di nava Kurdan da hêj jî hebin û hêj jî şurkêşên wan dewletên sosyalîst bin, em dixwazin bala wan bikişînin ser du nuqtayên giring.

Yek ji wan nuqtayan ev e: Emrîka çek dide dewleta Tirkîyê ya faşîst û qolonyalîst û barbar, ew jî bi wan çekan gelê Kurd li Kurdistana Jorîn dukuje; ev jibo Emrîkayê dibe gunehkarî û sûc û xirabî û cînayet; em ji ber vê yekê jî li dijê Emrîkayê ne. Baş e, Rûsya jî çek dide rejîma Îraqê ya faşîst û qolonyalîst û barbar, ew jî bi wan çekan gelê Kurd li Kurdistana Jêrîn dukuje; gelo navê wê tevgera Rûsyayê çi ye, em'ê ji vîya ra bêjin çi û çi nav lê daynin? Ev çima nabe gunehkarî û sûc û xirabî û cînayet? Em'ê çima ji ber vê yekê ne li dijê Rûsyayê bin û rexne lê nexin, gunehkarîya wê neynin ber çavan? Divê em tim û tim bînin bîra xwe ku çawa ji firokeyên "Fantom" bomba tîn avêtin, ji firokeyên "Mîg" jî bomba tîn avêtin, ne ku gul û kulîlk tîn reşandin!

Nuqteya diduyan jî ev e: Şexsekî şorişgêr yan demoqrat, eger parîyek nan jî bide vêkxistineka faşîst yan dewleteka faşîst yan jî milîtanekî faşîst, ew şexis gunehkar û sûcdar dibe. Baş e, eger dewleteka sosyalîst ne ku parîyek nan jî, lê bi hezaran top û tanq û roket û bi sedan firoke bide rejîmeka faşîst û qolonyalîst, gelo ew dewleta sosyalîst gunehkar û sûcdar nabe? Ma ev nabe semedê ku mirov wê dewleta sosyalîst gunehkar û mehkûm bike, lanet lê bîne!

Divê em li bûyeran binêrin, ne ku li peyvên birqok û xapînok! Divê em vê

peyva pêşîyan a Kurdî tim bidin ber çavê xwe: "Ez dibêjim hirç va ye, tu dibê-
jî rêç va ye". Dema em hirç bibîn, divê em êdî li pey rêçê neçin!(106)

*

Tevgerên dewletên sosyalîst di heqê hin gelên bîndest ên dî da jî wek tevge-
rên wan ên di heqê gelê Kurd da neyîn bûn. Em dikarin wek numûne, qala
sê bûyeran bikin.

Yek ji wan bûyeran rewşa gelê Tîbetê ye. Tîbet, welatekî paşvemaî ye û cî-
ranê Çînê ye. Piştê ku li Çînê sosyalîst hatin ser kar û cîyê lingên xwe kirin,
yek ji karên wan ên pêşîn dagirkirina Tîbetê bû. Hukumeta Çînê ya sosyalîst
di sala 1959'an da leşkerê xwe xist Tîbetê û Tîbet bi zora çek dagir kir û da
ser axa xwe.

Tîbet hêj jî di binê dagirkirina Çînê da ye. Gelê Tîbetê carna xwe dilivîne
û azadîya xwe dixwaze; lê belê her car jî Çînîyên sosyalîst bi tanqan wî gelê
diperçiqînin û daxwaza wî ya azadîyê difetisînin.

Bûyera diduyan, piştgirîya Çîna sosyalîst a Pakistanê ye li dijê gelê Bangla-
deşê. Bangladeş berê di binê dagirkirina Pakistanê da bû. Wek ku dewleta
Tirkîyê navê Kurdistanê rakirîye û ji Kurdistanê ra dibêje "Anadola Rojhil-
at" dewleta Pakistanê jî navê Bangladeşê rakiribû û ji Bangladeşê ra digot
"Pakistana Rojhilat". Di sala 1971'ê da gelê Bangladeşê dest bi tevgera ser-
xwebûnê kir. Hingê hukumeteka eskerî ya faşîst û milîtarîst di Pakistanê da
li ser kar bû. Wê hukumetê leşker şand ser Bangladeşê. Leşkerê Pakistanê bi
fermana wê hukumeta faşîst û milîtarîst li Bangladeşê qetlîamên nebûyî ki-
rin û bi deh hezaran Bangladeşî kuştin. Deh milyon Bangladeşî jî ji ber qetlî-
amên wî leşkerê faşîst revîyan û xwe avêtin Hindistanê. Aha di wê rewşê da
Çîna sosyalîst, piştgirîya hukumeta Pakistanê ya faşîst û milîtarîst kir.

Ew rûreşanî û sosreteka mezin bû ku dewleteka sosyalîst li dijê tevgera aza-
dîxwazî û rizgarîxwazîyê ya gelekî bîndest û mezlûm, piştgirîya rejîmeka
eskerî ya faşîst û milîtarîst kir.

---

(106) Jêdera vê peyva pêşîyan a Kurdî ev e: Du heval zivistanê çûne nêçîra hirçan û di berfê
da rastê rêça hirçek hatine û rêç gerandine. Demek paşê hirç dîtine. Lê belê rêç ji cîyê
ku hirç lê bûye derbas bûye û dom kirîye. Hingê yekê ji her du hevalan pêşniyaz kirîye
ku hirç nêçîr bikin. Lê belê hevalê dî, xwestîye ku meşa xwe ya li ser rêçê bidomînin.
Hevalê wî daye zanîn ku ew li hirç digerin, eva rastê hirç jî hatin, êdî ne pêwîst e ku
rêçê bigerin û meşa xwe ya li ser rêçê bidomînin. Lê hevalê dî ew peyv qebûl nekirîye
û gotîye "madem ku em li ser rêçê ne, divê em gerandina rêçê bidomînin". Hevalê wî
ku dîtîye ew naxwaze rastîyê bibîne û li ser înat xwe dimîne, gotîye "ez dibêjim hirç
va ye, tu dibêjî rêç va ye"; ev peyv bûye peyveka pêşîyan a Kurdî ya meşhûr.
Ev peyva pêşîyan, li ser dîtina rastîyê û mayîna bi awayan ve, li ser dîtîna û qebûlkirina
rewşa rastîn û girtina tewrê li gora wê rastîyê û mayîna di nava qalibê teorî û awayan
ê teng da tê gotin; dema hin kes rewşeka rastîn yan jî bûyereka dibînin, lê bi çu awayek
navên wê rewşê yan wê bûyerê qebûl bikin û bi çu awayek navên ku ji nava sînorên teo-
rî û awa û zanînan xwe yê qalibkî derkevin, rastîyê û bûyeran ji awayan ra û teorîyan
ra fîda dikin û li ser wî tewrê xwe înat dikin, hingê ev peyva pêşîyan tê karandin.

Bûyera sisîyan jî rewşa Erîtrê ye. Erître welatekî Afrîqayê ye û di binê dagir-
kirina Etyopyayê da ye. Gelê Erîtrê jî wek gelê Kurd li Kurdistanê Jêrîn, di
sala 1961'ê da li dijê Etyopyayê dest bi tevgera xwe ya azadîxwazî û rizgarî-
xwazîyê kir. Hingê Etyopya di binê rejîma împeratorîyê da bû û Împerator
Haîle Selasîye li ser text bû. Ew împerator hevalbendê Emrîkayê bû û çek ji
Emrîkayê dikirîn, bi wan çekan gelê Erîtrê dikuşt, bi firokeyên Emrîkayê
gundên Erîtrê bombaran dikirin û bi ser jin û zarûkên wan da hildiweşandin.
Di sala 1974'an da leşkerê Etyopyayê li împeratorê xwe derbe çêkir. Haîle Se-
lasîye hat wergerandin û Haîle Mariâm hat ser kar. Wî ragîhand ku Etyopya
dê bibe dewleteka sosyalîst. Bi wî awayî, kirasê reş ji Etyopyayê derxist û ki-
rasedî sor lê kir. Di şûna çekên Emrîkayê da dest pê kir çek ji Rûsyayê kirî.
Ji sala 1974'an vir ve, gelê Erîtrê bi çekên Rûs dikuje, di şûna firokeyên "Fan-
tom" da bi firokeyên "Mîg" gundên Erîtrê bombaran dike û bi ser jin û zarû-
kên wan da hildiweşîne.

Kesên ku hevalbendîya dewletên sosyalîst dikin yan jî dilxwazên wan in,
divê ji gelê Erîtrê bipirsin ka mirina bi bombayên firokeyên "Fantom" xweş
bû, yan mirina bi bombayên firokeyên "Mîg" xweş e!

*

Ev bûyerên ha û gelek bûyerên dî yên ku ji dewra Evdîrehman Bedirxan
heta nuha li Kurdistanê û li dinyayê qewimîne, bi awayekî zelal ê ku ji çu gu-
manan ra cî nahêle îspat dikin ku guhartina qanûnan û serqanûnan û rejîman
li welatên serdest û di nava neteweyên serdest da, ji derdê neteweyên bindest
ra nabe derman; her weha, guhartina sîstemên sîyasî di dinyayê da jî nabe re-
çeteyeka hazir jibo dermankirina derdê neteweyên bindest.

Neteweyekî bindest, heta ku nebe xwedîyê ax û ava xwe û nebe xwedîyê
biryara xwe li ser awayê jîyana xwe û li ser pêşedema xwe, heta nebe malxoyê
mala xwe û nebe xwedîyê hêza xwe û bi wê hêza xwe nebe parêzdarê mala
xwe, nikare xwe û pêşedema xwe di ewletîyê da bibîne.

BANGA TÊKOŞÎN Î BERXWEDANÊ LÎ DIJÊ REJÎMA EVDÎLHEMÎD

Beşekî naveroka rojnama "Kurdistan" jî ew bangên têkoşînê û berxwedanê
ne ku li dijê rejîma Sultan Evdîlhemîdê 2'yan tê da cî girtine. Hema hema
di hemî jimareyên rojnamê da bang li Kurdan hatîye kirin û ji wan hatîye
xwestin ku li dijê rejîma Evdîlhemîd rawestin û têkoşîn bikin, di ber xwe bi-
din, heqên xwe biparêzin û karbidestên zalim ji Kurdistanê bavêjin der.

Bi dîtina me, ev banga têkoşînê û berxwedanê li dijê rejîma Evdîlhemîd ge-
lek balkêş û giring e. Lewra gelê Kurd di binê nîrê dewleta Osmanî da bû û
adeta hatibû tevzandin. Wê dewletê ji alîyek ve bi zordestî û zulma xwe gelê
Kurd diperçiqand; ji alîyek ve jî padîşahên Osmanîyan îddîa dikirin ku ew

xelîfe ne û bi navê dînê Îslamê hukmê xwe dimeşînîn, bi fermana Xwedê û Pêxember tevdişerîn. Bi wî awayî gelê Kurd bi zulma Osmanîyan dihat perçiqandin, ji ber wê zulmê çavtirsayî û diltirsayî bûbû, nediwêrî serê xwe bilind bike, tewr nediwêrî xwe bilivîne jî; bi propagandayên wan ên dînî jî hatibû tevzandin û gêj bûbû, serî lê geriyabû û bêhiş mabû, mejîyê wî adeta zeng girtibû.

Neteweyek, gelek ku di rewşeka wisa da be, berî her tiştî jê ra lazim e ku xwe bilivîne, cesaret bîne dilê xwe û hişê xwe bîne serê xwe, bîr bi hebûna xwe û huwiyeta xwe ya neteweyî û heqên xwe bibe, jibo desxistin û parastina wan heqan biwêre xwe bavêje meydana têkoşînê, bawerîya xwe bi xwe bîne ku dikare jibo heqên xwe bikoşe.

*

Aha Evdirehman Bedirxan ew rewş dîtîye û zanîye, bi wê amancê bang kirîye gelê Kurd û deng lê kirîye, jê xwestîye ku xwe bilivîne û jibo desxistina heqên xwe têkeve têkoşînê û berxwedanê. Bi peyveka dî, wî hêz daye xwe ku gîyanê têkoşînê û berxwedanê bide gelê Kurd.

Mesela di jimareya 7'an da ji Kurdan xwestîye ku ji hukumetê avakirina dibistanan bixwazin, qala Arnawudan kirîye ku di welatê wan da jî berê dibistan tunebûne, lê belê wan bi têkoşîn û berxwedana xwe hukumet mecbûrê avakirina dibistanan kirine, paşê ji Kurdan ra weha gotîye:

"Lê wan heta ew dibistan dan avakirin qiyamet rakirin, çi qas zehmet kişandin! Divê hun ji zehmetê netirsin".

Paşê daye zanîn ku hukumetê demek meaş nedaye mamostayên Arnawudan, gelê Arnawud ji Padîşah ra nivîsîye û gef lê xwarîye ku eger meaşên mamostayên wan neyên dayin, dê hemî karbidestên dewletê ji welatê xwe biqewitînin, eger neçin jî dê wan bikujin, li ser wan gefên Arnawudan hukumetê meaşên mamostayên wan şandine. Evdirehman Bedirxan piştê ku ew bûyer nivîsîye, weha deng li Kurdan kirîye:

"Dê vêca Kurdno, divê hun jî weha bikin! Eger guh nedan xeberên we, şûrê xwe hilînin, dê guh bidin şûrê we".(107)

Di jimareya 8'an da jî qala zulm û zordestî û xirabîya karbidestên dewletê kirîye, ji Kurdan xwestîye ku wan karbidestan ji welatê xwe derxin, rexne li hin axa û mîrên Kurdan xistîye ku jibo rutbe û nîşanan hevkarîya wan karbidestan dikin, daye zanîn ku ew hevkarî malxirabûn û rûreşanî ye, ji melayên Kurdan xwestîye ku ji nezanan ra bêjin bila dev ji wê hevkarîyê berdin, gotîye "ew tiştê ku ew hêvî dikin dewlet e,(108) ji wan ra eynê bela ye, mezinatî ne bi rutbe û nîşanan e", paşê weha nivîsîye:

---

(107) *Kurdistan*, j. 7, r. 3—4.

(108) Peyvika "dewlet" li vir bi mana "dewlemendî, serbilindî, yeqbal, pêşketin" e.

”Şivanekî qenc ji mîrekî xirab gelek bilintir e. Şivanê ku qenc li pezê xwe dinêre, gelek qenctir e ji mîr û axayê ku li mirovên binê destê xwe nanêre. Dê vêca kesê ku avarê bibe û li dijê hevalên xwe bipeyive, ji kûçik jî xirab-tir e”.(109)

Di jimareya 9’an da nivîsarek di binê sernivîsara Erebiya ”Sebat’ulMulki bî’l-Edl” da(110) hatiye nivîsîn û tê da weha hatiye gotin:

”Gelî Kurdan, hun qenc bizanin ku eger di welatê we da karbidestên li serê we ji edaletê dûr ketin, welatê we di destê xwedî da namîne! Nuha Kurdistan jî wek welatên di binê Tirkên da, di binê destê Evdilhemîd da ye; karbidestên li serê we, Evdilhemîd wan rêdike. Lê belê xwedîyê Kurdistanê Kurd in! Eger neyarek hat ser Kurdistanê, Kurd dê xwe li ser bidin kuştin! Erdê wê derê Kurd dikolin, darên wê derê Kurd diçînin; karbidestên ku Padîşah rêdike serê we, diravên wan Kurd didin! Loma Kurdistan a we ye! Dê vêca ji we ra malûm be ku, eger karbidestên welatê we zulm bikin, welatê we dê ji destê we derkeve”.

Paşê hatiye gotin ku Evdilhemîd guh nade Kurdistanê, rexne li sîyaseta wî hatiye xistin û ji Kurdan ra weha hatiye nivîsîn:

”Eger we divê Kurdistan tim di destê we da bimîne, eger we divê jin û zarûkên we reben û xizan nebin, divê hun karbidestên zalim ji wilatê xwe derxin”.(111)

*

Wek ku dixuye, Evdirehman Bedirxan di despêkê da berê rexneyên xwe daye karbidestên Evdilhemîd ên di Kurdistanê da, ku wî ji wan ra gotiye ”me’ mûrên Evdilhemîd”. Paşê dijarîya rexneyên xwe hin bi hin zêde û bilind kirîye, hêdî hêdî berê rexneyên xwe yên dijarî daye şexsê Evdilhemîd bi xwe jî. Tewr carna padîşahên Tirkên bi giştî ji wan rexneyên xwe yên dijarî û giran ra kirine hedef.

Di jimareya 11’an da li ser rejima Evdilhemîd nivîsareka dirêj nivîsiye û tê da gotiye ku Evdilhemîd jî bertîlxur e, karbidestên rejima wî jî ji yên jortirîn heta yên jêrtirîn hemî bertîlxur in, çerxa dewleta Osmanî di Kurdistanê da bi bertîlan tê gerandin û gundîyên Kurd di binê wê çerxê da tîr perçiqandin, hinek mîr û axayên Kurdistanê jî dikevin ber bayê nêzîkayî û dostaniya ku kesên li dora Evdilhemîd ji wan ra nîşan didin, ji ber wê yekê jî exlaqê wan xira dibe, Evdilhemîd hinek ji wan bi diravan kirîne û kirine ajan, bi wî awayî jî ew ji hev ra kirine dijamin.(112)

Di jimareya 24’an da bi munasebeta salvegera çûyina Evdilhemîd a ser textê

(109) **Kurdistan**, j. 8, r. 2.

(110) Yanî ”sebatu milk bi edaletê ye, hebûn û mayina welatek bi edaletê ye, welatek ancax bi edaletê dikare hebûna xwe bidomîne”.

(111) **Kurdistan**, j. 9, r. 2—3.

(112) **Kurdistan**, j. 11, r. 1—2.

dewleta Osmanî nivîsareka Tirkî di binê sernivîsara "Daniştina Bê-yom"(Cûlûs-Şemmetme'nûs) da nivîsîye û tê da Evdilhemîd bi xwînxwarîyê gunehkar kirîye, jê ra gotîye "mel'ûn" û "Yezîd", ji Xwedê hevî kirîye da ku ji heqê wî derkeve û gîyanê wî bistîne.(113)

Di jimareya 25'an da dîsa nivîsareka Tirkî bi sernivîsara "Ji Kurdan ra"(Kürdlere) nivîsîye, di wê da qala lêkdana(114) Kurdan û Ermenîyan kirîye, ji Kurdan xwestîye ku êrîşê Ermenîyan nekin, daye zanîn ku Evdilhemîd û hukumeta wî zulm û zordestî li Kurdan û Ermenîyan pêkve dikin, pirsîye ku di şûna êrîşa li ser Ermenîyên bêçare da ma ne çêtir û heqtir e ku Kurd xîret bikin da ku zulma hukumetê bişikînin, paşê ji Kurdan ra weha gotîye:

"Hukumeta we bi xwe ye ku ji 25 sal berê ve bi topên xwe, bi tîfingên xwe, bi diravên xwe, bi ajanên xwe, bi celladên xwe li we û li hemê ehlê Îslamê misalet(115) bûye".(116)

Di despêka jimareya 27'an da deng li Kurdan kirîye û rexneyên dijwar li hemî padîşahên Osmanîyan xistine, gotîye ku ew ne xelîfe ne û weha nivîsîye:

"Berî 500 salan çu Tirkêk li welatê me tunebû. Ev Tirk hemî ji Tûran hatin welatê me û di welatê me da hakimî li me dikin. Padîşahên wan, ku hemî xwînrêj û dîktator in, unwana 'Xelîfe' li xwe datînin û bi vî halî çî qas tewirên zulmê hene dikin. Lê belê bi rastî ew ne xelîfe ne, padîşahên zalim in ku daxistina wan ji text pêwîst e. Hun vê rewşê nizanin. Lewra hun nezan in; hukumetê hun nezan hîştine, da ku hun ji rewşê haydar nebin".

Wek ku dîyar e, Evdirehman Bedirxan dijwarîya rexneyên xwe bere bere bilind kirîyê û di vê nivîsarê da berê rexneyên xwe bi giştî daye hemî padîşahên Tirkên. Paşê peyv anîye ser sîyaseta Evdilhemîd û îddîa kirîye ku Evdilhemîd Kurdistan ji Rûsyayê ra soz daye.(117)

Dîsa di jimareya 27'an da nivîsareka Tirkî di binê sernivîsara "Ji Kurdan ra"(Kürdlere) nivîsîye. Di wê nivîsarê da qala zulma Evdilhemîd û karbides-tên rejima wî kirîye, ji Kurdan xwestîye ku li Ermenîyan nexin, daye zanîn ku Evdilhemîd dixwaze ji nezanîya Kurdan mefadar bibe(118) û hemî xirabîyên xwe bi wan tevgerên Kurdan bipoşe(119) û çend Kurdên kêmrûmet bi du rutbe û çend nîşanan tesellî bike û bi wî awayî çavê hemî Kurdan girêde. Jibo wan rutbe û nîşanên Evdilhemîd jî weha gotîye:

"Tewr kûçîk jî êdî tenezzul nakin ku wan rutbe û nîşanan qebûl bikin".

Piştê wê heqareta ku berê wê daye rutbe û nîşanên Evdilhemîd, weha deng li Kurdan kirîye:

(113) Kurdistan, j. 24, r. 2—3.

(114) Lêkdan: Şerê hin kesan li dijê hev, ku hin kes li hev xin, li dijê hev şer bikin. Bi Erebi "qîtal", bi Tirkî "vuruşma", bi Înglîzî jî "to fight with one another".

(115) Misalet: Kes yan tiştê ku bela xwe di mirov bide û bi pêşira mirov bigire û bernede, li serê mirov bibe bela. Ev peyvîk Erebi ye û di Erebi da "musellet" e, ketîye Kurdî û di Kurdî da guherîye, bûye "misalet".

(116) Kurdistan, j. 25, r. 2—3.

(117) Kurdistan, j. 27, r. 1.

(118) Mefadar bibe: Îstîfade bike, fêde jê bibîne.

(119) Bipoşe: Binuxêfe, perde bike, veşêre.

”Kurdno, bawer bikin ku ew perda timakarîyê û çavbirçîtîyê ku bi te’ sîra nezanîyê çavên we ji dîtina rastîyê digire, ew tiştên ku ji wan ra tê gotin rutbe û nîşan wek semedê şeref û serbilindîyê nîşanê we dide; lê belê ew rutbe û nîşan, ji bil vemirandina çiraya namûsa we ya neteweyî û ji bil wêrankirina bextê we û pêşedema we bi kêrê tiştêk nayên! Hun nizanin ku hun bi wan parçeyên madenan, şeref û heysîyeta xwe ya xweyî(120) difiroşin; hal ew hal e ku bav û bapîrên we jîyana xwe, aram û hêsayîya xwe fîda kiribûn û ew şeref û heysîyet ji we ra peyda kiribûn û pêkanîbûn”.

Paşê qala zulma Evdilhemîd kirîye, rexne li Kurdan xistîye ku çima hêj ji stûyê xwe li ber fermanên Evdilhemîd ditewînin û çima hêj jî tenegehîştine ku ew padîşahêkî zalim e, daye zanîn ku Evdilhemîd navê xelîfetîyê bi zulmên xwe dilewitîne; vêca ji Kurdan ra weha gotîye:

”Ew qas neteweyên biçûk hene ku di dûwayîka xebat û xîreka timî da xwe ji zordestî û zulma hukumetên serdest rizgar kirine, gîhane rewşeka bextyarîyê. Lê belê hun, di şûna ku hun wan neteweyan ji xwe ra bikin numûne û di rîya wan da bimeşin û bextyarîya xwe, hêsayîya xwe, namûsa xwe, heysîyeta xwe biparêzin û têxin ewletîyê, hun hev dikujiin û bi wî awayî hêza xwe dişikînin, bi wê yekê jî hun zêdetir meydan didin zulmên Padîşah ku dijminê we ye rastîn ew e; bi tevgerê koranî ya wehakî jî hun cînetekê wisa dikin ku, wek ku hun xincera di destê xwe da bi destê xwe di dilê xwe da biçikînin”.(121)

LÎ KURDISTANÊ SAZKIRINA SIWARÊN HEMÎDÎ

Di dewra Sultan Evdilhemîdê 2’yan da li Kurdistanê di binê serekîya hin serek’ eşîrên Kurdan da hin birrên(122) niv’eskerî hatine saz kirin, navê wan jî ”Siwarên Hemîdî” yan jî ”Alayîyên Hemîdî” hatîye danîn. Ji serekên wan birran ra jî ji alîyê Evdilhemîd ve rutbeyên paşatîyê hatine dayin, meaş hatîye girêdan û ji wan ra hatîye gotin ”paşayên Hemîdî”. Evdilhemîd, ew birrên niv’eskerî ji alîyê ve wek hêzên milîs jîbo parastina rejîma xwe û jîbo parastina Kurdistanê di destê xwe da bi kar anîne, ji alîyê ve jî xwestîye ku di şerekî hatî da wan li dijê Rûsyayê bi kar bîne.

Evdirehman Bedîrxan li ser wan siwaran jî di rojnama ”Kurdistan” da çend nivîsarên Kurdî û Tirkî nivîsîne. Yek ji wan nivîsaran di jimareya 26’an da bi zimanê Tirkî û bi sernivîsara ”Kurd û Ermenî”(Kürdler ve Ermeniler) derketîye. Nivîskar di wê nivîsarê da daye zanîn ku ew Siwarên Hemîdî di destê rejîma Evdilhemîd da bûne aletê zulmê, zulma ku di Kurdistanê da tê kirin gişt bi destê wan siwaran tê pêkanîn, ew jî ji alîyê Padîşah ve çekdar hatine kirin û bi navê Padîşah tên salixdan û bi wê yekê jî dipesinin.

(120) Xweyî: Xwî û xusûsîyet û xesletên ku bi awayekî tebîî di hin kesan da yan di hin tiştan da hene, aidê wan in, ji wan ra hatine veqetandin, xasê bi wan in. Ji peyvika ”xweyî” ra bi Erebi tî gotin ”xass”, bi Tirkî tî gotin ”özgü”, bi Înglîzî jî tî gotin ”special to”.

(121) **Kurdistan**, j. 27, r. 2—3.

(122) **Birr**: Kom. Peyvika ”birr” di beraberê ”qit’e”ya Erebi, ”birlik”a Tirkî û ”unit”a Înglîzî da hatîye karanîn.

Nivîskar di wê nivîsarê da jibo numûne qala Serekê Eşîra Mîran kirîye, ku jê ra hatîye gotin "Mistefa Paşayê Dîyarbekrî", daye zanîn ku ew berê şivanek bûye, bi xirabîyên xwe ketîye çavê Evdilhemîd û ji alîyê wî ve hatîye eci-bandin û rutba paşatîyê jê ra hatîye dayin, wî jî dest bi zulmê kirîye û gelek zordestî li gel dike. Paşê nivîsiye ku gel ji ber zulma wî û yên wek wî bêzar bûye û muraceetê Koşka Evdilhemîd kirîye, zordestîya wan zordestan daye zanîn, yanî gilîya wan kirîye; lê belê karbidestên Koşkê ji gilîkaran ra gotine "kesên ku navê Xelîfe yê meşhûr li wan hatîye danîn, ew jî wek xwedîyê wî navî ji cinsê milyaketan in, gilîya ku hun dikin dibe semedê dilgiranîya Padîşah".(123)

Di jimareya 28'an da nivîsareka Kurdî bi sernivîsara "Alayên Siwarên Hemîdî" nivîsiye û weha dest bi nivîsara xwe kirîye:

"Ev Alayên Siwarên Hemîdî, wek hemî îcraatên Padîşah, bi nîyeteka xirab hatine sazîkirin. Ez'ê di vê rojnama xwe da vê meselê vekim û eşkera bikim. Li ser vê yekê, ez'ê berê qala giringîya cîyê Kurdistanê bikim".

Nivîskar daye zanîn ku cîyê Kurdistanê ji alîyê stratejîya eskerî ve gelek giring e, ji ber ku Kurdistan bi Rûsyayê ra hevşînor e, dema şerek di navbera dewleta Osmanî û Rûsyayê da derkeve Kurdistan dê bibe meydana şerekî gelek giran û dijwar, ji ber ku her derê Kurdistanê ji rûyê zulma Evdilhemîd wêran bûye û leşkerê Osmanî jî ne têrçek e, Kurdistan nikare di şerekî wisa da li dijê Rûsyayê xwe biparêze, siwarên Hemîdî jî ji mudafeeya welêt ra bi kêr nayên; paşê semedê eslî yê sazîkirina wan siwaran weha daye zanîn:

"Amanca eslî ji sazîkirina van siwaran ev e ku, dema Ermenî ji zulma hukumetê gelek bêzar bûn û edalet xwestin, Zekî Paşa tirsra ku Kurd jî ji zulma hukumetê xwe bidin milê Ermenîyan û her du netewe bi hevalbendî dest hilînin; loma muraceetê Padîşah kir û jibo sazîkirina van alayan îzin xwest. Padîşah jî tim divê pevçûn têxe navbera netewe û ferdên binê destê xwe; loma fikra Zekî Paşa gelek munasib dît û jibo ku Kurdan ber bi xwe bikişîne û ji Ermenîyan dûr bixe, zû sazîkirina van siwaran ferman kir".(124)

Dîsa di jimareya 28'an da li ser wê şolê nivîsareka Tirkî jî bi sernivîsara "Alayên Siwarên Hemîdî"(Hamidiye Süvari Alayları) derketîye. Nivîskar di wê nivîsarê da daye zanîn ku Ermenî li dijê zordestî û zulma rejîma Evdilhemîd rabûne, Qumandarê Leşkerê Çaran Zekî Paşa tirsaye ku Kurd jî di pêşdemê da di tevgera Ermenîyan da beşdar bibin û jibo ku pêşî ji hevkarîya Kurdan û Ermenîyan bistîne, fikra sazîkirina Siwarên Hemîdî li Koşka Evdilhemîd pêşnîyaz kirîye, Evdilhemîd jî bala xwe daye wê pêşnîyazê û dîtîye ku ew pêşnîyaz jibo peydakirina pevçûneka ebedî di navbera gelên cure cure da kêrhatî ye, ji ber wî semedî hema tavil ew pêşnîyaz qebûl kirîye û jibo rewandina(125) wê ferman daye.(126)

(123) Kurdistan, j. 26, r. 4.

(124) Kurdistan, j. 28, r. 1.

(125) Rewandin: Meşandin, xistina rewşa karanîne, pêkanîn.

(126) Kurdistan, j. 28, r. 3.

ÇAWA KURD Û ERMENÎ LI DÎJÊ HEV RAKIRINE?

Yek ji babetên ku di rojnama "Kurdistan" da cî girtine, mesela Ermenîyan û pevçûna wan û Kurdan e, ku di dewra Sultan Evdilhemîdê 2'yan da qewimîye. Nivîsarên ku li ser wî babetî hatine nivîsîn, di wan hemîyan da hatîye dîyarkirin ku ew mesele bi dek û dolabên rejima Evdilhemîd hatîye amadekirin; Evdilhemîd xwestîye Kurdan û Ermenîyan ji hev ra bike dijmin, karbidestên rejima wî yê li Kurdistanê jibo pêkanîna wê amancê xebitîne, tilîya dewletên mezin û xasma Rûsyayê jî di wê meselê da hebûye. Di wan nivîsaran da ji Kurdan hatîye xwestin ku Ermenîyan nekujin, li dijê rejima Evdilhemîd digel wan hevalbendî bikin; rexne li Ermenîyan jî hatîye xistin ku xwestine di Kurdistanê da dewletêka Ermenîyan saz bikin û hatîye dîyarkirin ku ew tevgera wan ji rejima Evdilhemîd ra û ji hesabên Rûsyayê ra xizmet dike. Tebî ev nivîsar jî hemî ji qelema Evdirehman Bedirxan derketine.

Di jimareya 7'an da di binê sernivîsara "Leyse lîl-Însanî Îlla ma Sea" da(127) nivîsareka Kurdî nivîsîye. Di wê nivîsarê da li Kurdan şîret kirîye ku bixwînin, li ser rewşa xwe bifikirin, bibin xwedîpîşe û xwe ji nezanîyê derxin, bala wan kişandîye ser vê yekê ku eger wisa nezan bimînin dewletên mezin dê welatê wan ji wan bistînin û bidin Ermenîyan; paşê li ser pevçûna Kurdan û Ermenîyan weha nivîsîye:

"Ev çend sal e ji ber ku Ermenî gelek zulm ji destê karbidestên dewletê dibînin, dixebitin û hemî tiştan dikin, da ku xwe ji zulma karbidestên dewletê derxin. Heqê wan jî heyê. Karbidestên dewletê yê ku ji Stanbolê tên wan deveran, gelek xirabî bi Ermenîyan dikin. Divê Kurd jî Ermenîyan nekujin. Xwedê ji vî halî ne razî ye. Ermenî mezlûm e. Vêca divê mirov bi şûr neçe ser mezlûman. Hun jî wek wan mezlûm in".(128)

Di jimareya 9'an da jî li ser wê şolê weha gotîye:

"Ermenî ji zulma dewletê bêzar bûn; dengê xwe bilind kirin, destê xwe bilind kirin, heqê xwe dixwazin. Lê ji ber ku Kurd nezan in, dest bi kuştina Ermenîyan kirn. Kuştina wan li ser Kurdan guneh e. Hun ji wan mezlûmtir in; lê ji ber ku hun nezan in û haya we ji we tune, hun dengê xwe dernaxin. Nexu xirabîya ku li we dibe, li Ermenîyan nabe".(129)

Di jimareya 11'an da rexne li Kurdan xistîye ku çima jibo pêşxistina welatê xwe naxebitin, xwe ji nezanîyê û zulmê xilas nakin, paşê li ser pevçûna Kurdan û Ermenîyan weha nivîsîye:

"Binêrin, Ermenî çi qas xwedîhîmmet û xîretkar in! Ew jî wek Kurdan mezlûm in! Lê belê jibo azadîya xwe xwe fîda dikin! Cahilên Kurdan nezan in, Ermenîyan dikujin! Ev hal ji Kurdan ra gelek xirab e! Divê mela ji Kurdan ra bêjin ku ev hal qatîlî ye! Divê Kurd xwe ji wî gunehê biparêzin! Divê Kurd

---

(127) Ev parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê weha ye: "Ji bil xebata mirov, ji mirov ra tişteke tune".

(128) **Kurdistan**, j. 7, r. 2—3.

(129) **Kurdistan**, j. 9, r. 2.

jî bibin hevalbendên Ermenîyan û wan karbidestên zalim ên ku Padîşah rêdike serê we, bavêjin! Di şûna ku hun biçin alîkarîya Ermenîyên mezlûm, hun diçin wan dikujin! Ev hal gelek guneh e û gelek fedî ye! Xwedê û Pêxember ji vî halî ne razî ne”.(130)

Di jimareya 25’an da nivîsareka Tirkî bi sernivîsara ”Ji Kurdan ra”(Kürdler) nivîstîye. Di wê nivîsarê da vêca rexne li Ermenîyan xistîye ku çima dixwazin Kurdistanê ji dewleta Osmanî biqetînin û têxin binê destê xwe û jibo gîhana wê amancê jî çeteyên keleşan saz kirine; lê daye zanîn ku digel wê yekê jî heqê Kurdan tune ku teşebbusa lêkdanê bikin, di wî babetî da weha gotîye:

”Ermenî dixwazin ji koma giştî ya Osmanîyan veqetin û bi çi dibe mal bila bibe welatê paqij Kurditanê ji xwe ra bikin seyrangêh. Di vê rê da çawa dixebitin, li Ewropayê çi dikin, li Kurdistanê çawa çeteyên keleşan digerin, di kîjan rê da fikrên xirabîyê dixin serê gundîyên dilsaf; ez van tiştan yeka-yek dizanim. Lê belê temamê van bûyeran, di heqê teşebbusa lêkdanê da heqê eşkera nade we. Ne karekî rast e ku mirov bi îcraatên hukumetê ewle bibe. Eger li Tirkîyê her ferdek heqê xwe bi xwe bîne cî, dê tiştek bi destê xwe bixe. Lê belê di vî babetî da divê ku mirov xwe bispêre bingehê; yanî divê mirov qet bawer neke ku dê hukumetek bi navê Ermenistanê bê sazkin”.

Paşê daye zanîn ku, ji rûyê çend keleşên ku li Kurdistanê derketine, eger digel tedbîrên hukumetê Kurd jî dest bi tevgerê paqijkirinê bikin, hingê dê Rûsya têkilî bike û di Ewropayê da jî di heqê Kurdan da dê nefreteka mezin peyda bibe.(131)

Di jimareya 26’an da nivîsarek bi sernivîsara ”Kurda re” derketîye. Di serê nivîsarê da ragîhandîye ku bavê wî bi şûrê xwe jibo bextyarîya Kurdan xîret kirîye, ew jî bi qelesa xwe wê xizmetê tîne cî, daye zanîn ku ji rûyê şola Ermenîyan ew tim bergazîn dibe, û weha nivîstîye:

”Bi rastî ez dizanim ku hinek Ermenî divên Kurdistanê ji xwe ra bikin wîlayetek û ji milk(132) cuda bikin. Ji vî semedî, ez dizanim ku gelek ji wan di van welatên bîyanî da li dijê me dixebitin, gelek jî li Kurdistanê xirabî û cîna-yet dikin. Lê bêle hun qenc bizanin ku ev halên ha çu caran, çu zemanan heqê lêkdaneka giştî nade we”.

Paşê daye zanîn ku ew kesên ku şerê Ermenîyan kirine, ew Kurd bûne ku ketine ber bayê qencî û ciwamêrîya Evdilhemîd, weha deng li Kurdan kirîye:

”Lê belê hun qenc bizanin ku, çend mirovek di nava we da cîna-yet dikin, hun hemî ji rexne û gazineyê neyaran ra dibin hedef! Erê, divê hun çu wextek razî nebin ku ji welatê we Ermenistanek peyda bibe! Lê belê divê hun cîranên xwe yê masûm jî biparêzin”.

Paşê ragîhandîye ku Evdilhemîd e yê ku di navbera Kurdan û Ermenîyan da şer daye derxistin, daxwaza Evdilhemîd ew e ku Kurdan di çavê dewletên bîyanî da hov û yabanî nîşan bide, bi wî awayî jî xişm û nefreta wan dewletan

---

(130) Kurdistan, j. 11, r. 3.

(131) Kurdistan, j. 25, r. 2—3.

(132) Mexsed ji ”milk”, axa binê destê dewleta Osmanî ye.

bikişîne ser Kurdan; nivîsîye ku Ermenî jî wek Kurdan mezlûmên Evdilhemîd in, ji Kurdan xwestîye ku digel Ermenîyan hevalbendî bikin û pêkve bibebitin xwe ji destê wê hukumeta zalim rizgar bikin. Paşê ji Kurdan ra weha gotîye:

”Belê, di nava Ermenîyan da hinek hene ku neyarên we ne. Lê belê ew gelek hindik in, Ermenî jî ji wan ne razî ne. Lê qenc bizanin ku esil neyarê we Padîşah e; ew Padîşah e ku ev bû 25 sal ku bi diravên xwe û bi ajanên xwe ji xirabîya we ra dixebite”.(133)

Dîsa di jimareya 26’an da nivîsareka Tirkî jî bi sernivîsara ”Kurd û Ermenî”(Kürdler ve Ermeniler) nivîsîye. Di wê nivîsarê da jî daye zanîn ku Evdilhemîd jibo lişt(134) xwe gelek zulm dike, li gora bingehoka ”parçe bike, bibe fermanrewa”(135) tim navbera dostan û birayan xira dike, kesê ku tovê fesadîyê avêtîye navbera gelên Kurd û Ermenî yên ku berê dost bûne, ew jî Evdilhemîd e, ji rûyê wî tovê fesadîyê Kurd û Ermenî li dijê hev rabûne. Paşê ev rewşa ha anîye ber çavan:

”Em bifikirin ku ji çend sal berê ve di rîya daxwazên cînayetkarkî û xwîn-rêjkî yên Padîşahê me da, bi te’sîra nezaniyê û bêhişîyê çî qas can hatin fîdakirin, çî qas mal hatin wêrankirin û çî qas xwîn hat rêtin! Gelo Ermenîyan xirabîyek ji Kurdan dîtibû? Na! Lê Kurdan ji Ermenîyan çî dîtibû? Qet!”

Nivîskar, piştê van pirs û bersîvan daye zanîn ku her du alî jî ji alîyê Evdilhemîd ve hatine xapandin û li pey dek û dolabên wî yên şeytankî çûne, ketine tarîtiyeka gurr, bê ku bifikirin li pêşîya wan nişîvên bitirs û gerînekên(136) mirinê hene, di wê tarîtiyê da bi lez û bez pêş ve diçin.(137)

Di jimareya 27’an da dîsa li ser wî babetî nivîsîye û weha deng li Kurdan kirîye:

”Evdilhemîd dibêje Ermenî neyarên we ne û bi vê peyvê we dixapîne. Ma hun nizanin ku Ermenî nikarin neyarîya we bikin! Neyarê we ew Padîşah e ku we hemîyan digel welatê we ji Mosqof ra wa’d dike”.

Paşê qal kirîye ku berî çend salan jibo ku Ermenîyan bi Kurdan bidin kuştin li bajarê Wanê civînek hatiye çêkirin, Şêx Ubeydullah jî di wê civînê da hazir bûye. Şêx Ubeydullah li dijê wî emrê Padîşah derketîye û gotîye ”eger îro em Ermenîyan bê sebeb bikujin, rojek neteweyekî dî jî dê bê û me bikuje”.

---

(133) **Kurdistan**, j. 26, r. 2.

(134) Lişt: Menfeet, fêdeya ku mirov dixwaze ji hin kesan yan ji hin tiştan yan jî ji hin bûyeran bi destê xwe xe. Bi Erebi ”meslehet”, bi Tirkî ”çîkar”, bi Înglîzî jî ”profit, interest”.

(135) Fermanrewa: Kesê ku fermana wî direwe, dimeşe, kesê hakim. Bi Erebi ”hakim, musseytir”, bi Tikî ”egemen”, bi Înglîzî jî ”ruler, dominant”. Ev peyveka meşhûr e di dinyayê da, awayê kargêrîya serdestan û zordestan nişan dide, bingehoka kargêrîya wan tîne ber çavan. Ev peyv bi Erebi ”ferrîq, tesud”, bi Tirkî ”böl, yönet”, bi Înglîzî jî ”divide and rule” tê gotin.

(136) Gerînek: Cîyê ku ava çemek tê da berê dicive, paşê çewt vedigere û paşê jî rast vedigere û rast diherike. Kesê ku têkeve gerînekek û li wir bikeve ber pêlên avê, taluka fetisandina wî heye.

(137) **Kurdistan**, j. 26, r. 3—4.

Piştê guhastina vê bûyera tarîxî, nivîskar dîsa deng li Kurdan kirîye û daye zanîn ku divê Kurd êdî jibo silametîya xwe û zarûkên xwe bixebitin, ew Kurdên ku ew qas bi mêranî û ciwamêrîya xwe navdar in ji wan ra şerm e ku xulamîya hukumeteka zalim bikin; nivîsara xwe weha domandîye:

”Berî çend zemanek em jî xwedîhukumet bûn, xwedîdîtin bûn. Lê belê xebînet e ku me ew bextyarî ji destê xwe berda, nuha em ketine destê sûtaran”.(138)

Dîsa di jimareya 27’an da nivîsareka Tirkî jî bi sernivîsara ”Ji Kurdan ra”(Kürdlere) derketîye. Nivîskar di wê nivîsarê da jî qala wê civîna Wanê kirîye, daye zanîn ku ew civîn bi emrê Evdilhemîd hatîye çêkirin û di wê civînê da ji Kurdan hatîye xwestin ku Ermenîyan bikujin, Şêx Ubeydullah jî li dijê wê daxwazê derketîye û ragîhandîye ku ew daxwaz ji emrê Xwedê ra çewt e, padîshahekî ku emrekî wisa bide zalim e û gunehkar dibe û daxistina wî ji text pêwîst e; Şêx wisa gotîye û ji civînê derketîye çûye.(139)

Di jimareya 29’an da nivîsarek bi sernivîsara ”Wezîyeta Hazir û Musteqbel a Kurdistanê”(140) nivîsîye. Di wê nivîsarê da pevçûna Kurdan û Ermenîyan sipartîye çar nuqteyan: Nezanîya Kurdan, tevgerên Ermenîyan ên dijwar, hesabên Evdilhemîd, hesabên Rûsyayê. Rexne li Ermenîyan xistîye ku zulma ku li wan hatîye kirin, dîne Îslamê wek semedê wê zulmê nîşan dane û bi wî awayî gelên Musulman ji xwe ra kirine dijmin; dîsa rexne li Ermenîyan xistîye ku li çu derek ji Kurdan yan Tirkan ne zêdetir in û digel wê yekê jî doza serxwebûnê dikin, ew daxwaza wan wek xiyaleka bêmikûn nîşan daye û gotîye ”li ser desxistina sewdayeka weha îftîrayên wan li ser Musulmanîyê û netewe, tişteki gelek fedî ye”; eşkera kirîye ku Înglistanê bi hêvîya ku Ermenî jibo heq û edaletê rabûne, berê alîkarîya wan kirîye, lê dema dîtîye ku Ermenî li dijê gel in, dev ji wan berdaye.

Nivîskar di wê nivîsara xwe da qala hesabên Rûsyayê jî kirîye û ragîhandîye ku Rûsya ji alîyek ve dest li piştê Ermenîyan dixwe, ji alîyek ve jî qon-solosên wê yên li Kurdistanê Kurdan li dijê Ermenîyan fît dikin û jibo ku welatê xwe ji wan ra dost nîşan bidin jî gelek qencî li Kurdan dikin û dîyarîyan didin wan; bala Ermenîyan kişandîye ser sîyaseta Rûsyayê û daye zanîn ku Rûsya tim bi qencî xwe nêzê neteweyan û welatan dide, da ku wan têxe binê destê xwe, dema ku neteweyek ket binê lepê wê jî êdî nejad û netewetîya wî neteweyî tune dike û çu azadî jê ra nahêle, gotîye ”ev rastîyeka eşkera ye ku çu caran Rûsya naxwaze hukumeteka Ermenî ya serbixwe di ber milê wê da bê damezirandin”.(141)

Ev nivîsara Kurdî, dîsa di jimareya 29’an da bi Tirkî jî hatîye weşandin. Tirkîya wê ji Kurdîya wê gelek dirêjtir e.(142)

(138) Kurdistan, j. 27, r. 1.

(139) Kurdistan, j. 27, r. 3.

(140) Yanî ”Rewşa Nuha û Pêşedemê ya Kurdistanê”.

(141) Kurdistan, j. 29, r. 1—2.

(142) Kurdistan, j. 29, r. 2—4.

Di jimareya 30'yî da jî nivîsarek bi sernivîsara "Kurdistanê de Esasa Nîfaqê" nivîsîye û tê da qala papasên Cîzwîtan kirîye, daye zanîn ku di pevçûna Kurdan û Ermenîyan da mîsyonerên wan papasan ên li Kurdistanê jî rol dileyzin, her weha tilîya hin dewletên Ewropayê yên ku piştgirîya wan mîsyoneran dikin, xasma tilîya Fransayê jî di wê pevçûnê da heye.(143) Di wê jimareyê da nivîsareka Tirkî ya dirêj jî li ser wî babetî nivîsîye.(144)

TALUKA RÛSYAYÊ JÎ KURDISTANÊ RA

Tiştêkî balkêş jî ev e ku di rojnama "Kurdistan" da gelek caran îşaret bi alîyê taluka Rûsyayê ve û bi alîyê hesabên wê yên li ser Kurdistanê ve hatîye kirin. Hêj di jimareya pêşîn da Mîqdad Mîdhet Bedirxan li ser wî babetî weha nivîsîye:

"Heyfa min tê ji Kurdan ra. Kurd ji gelek neteweyan zêdetir xwedîhiş û zeka ne, ciwamêr in, di dînê xwe da rast û qewî ne, xurt in; dîsa wek neteweyên dî ne xwenda ne, ne dewlemend in; di dinyayê da çî dibe, cîranê wan Mosqof çawa ye, dê çî bike, nizanin".(145)

Di jimareya 2'yan da jî Mîqdad Mîdhet Bedirxan ji mîr û axayên Kurdan xwestîye ku di Kurdistanê da dibistanan bidin avakirin û zarûkên welatê xwe bidin xwendin; paşê Rûsya wek dijminê Kurdan nîşan daye û weha gotîye:

"Xwedê neke, eger dijminê we Mosqof êrîşê welatê we bike hun'ê çawa şerê wî def' bikin! Mosqof xwedîyê top û tîfingên wisa ecêb e, cîyên ku mirov ji wan wek teyran dixuye, gule û bombayên xwe digîhîne wan cîyan; topên wisa ecêb hene ku, dikare bi wan topan çîyan hilweşîne".(146)

Evdirehman Bedirxan jî piştê ku kargêrîya rojnamê girtîye destê xwe, bala gelê Kurd kişandîye ser taluka Rûsyayê ji Kurdistanê ra. Di jimareya 7'an da nivîsarek bi sernivîsara "Girîd" nivîsîye û tê da daye zanîn ku dewleta Osmanî alîkarî ji Musulmanên girava Girîdê(147) ra neşandîye, ji ber wê yekê jî ew Musulman li pêşberê Fileyên Girîdê zorbirî bûne; paşê rewşa Kurdistanê daye ber rewşa Girîdê û qiyas kirîye, daye zanîn ku Rûsya dixwaze Kurdistanê dagir bike; bala Kurdan weha kişandîye ser wê talukê:

"Dê vêca Kurdo, aqilê xwe bînin serê xwe! Wah, eger haya we ji we tunebe! Eger hun xwe hişyar nekin, gelek naçe, rojek dê ev rewş bê serê we jî! Dê vêca ma ne xebîneta Kurdan e ku Kurd jin û zarûkên xwe di binê destê eskerên Rûs da bibînin! Mosqof devê xwe vekirîye, dê rojek bê welatê we bistîne".(148)

(143) *Kurdistan*, j. 30, r. 1—2.

(144) *Kurdistan*, j. 30, r. 2—4.

(145) *Kurdistan*, j. 1, r. 1.

(146) *Kurdistan*, j. 2, r. 1.

(147) Girîd: Giravek e di Deryaya Sipî da, di destê Yunanistanê da ye.

(148) *Kurdistan*, j. 7, r. 4.

Di jimareya 9'an da nivîsarek bi sernivîsara "Welat-Weten" nivîsîye û tê da qala xirabîya karbidestên rejima Evdilhemîd li Kurdistanê kirîye, da-ye zanîn ku Kurdistan ji ber xirabî û zulma wan birîndar bûye, paşê bala Kurdan kişandîye ser taluka Rûsyayê û di wî babetî da weha gotîye:

"Welatê Kurdan wek laşekî birîndar bêhal maye. Eger Kurd, wê birîna ku karbidestên hukumetê di wî laşî da vekirine derman nekin, heyfa min tê ku ew laş, yanî Kurdistan û ax û berê wî welatî, ew dar û berên wî cîyê ku ew qas zarûk mezin kirine, ew qas mirov xwedî kirine, dê binax bibe; yanî Mosqof dê bê li ser wê axê rûnê, zarûkên wî welatî dê jar û reben bibin, Kurd dê bibînin ku ew axa ku zarûkên xwe ew qas bi delalî mezin kirine dê bikeve nava destê bîyanîyan, ew zarûkên ku li ser wê axê mezin bûne dê bibin dîlên bîyanîyan, ew bav û dayikên ku ji dilê wan nayê ji zarûkên xwe ra bêjin 'avek bide min' dê bibin xizmetkarên eskerê Mosqof, dê xizmeteka şerabê ji eskerê Mosqof ra bikin".(149)

Di jimareya 15'an da di heqê taluka Rûsyayê da ev xeber derketîye:

"Hukumeta Rûsyayê ji Padîşahê me ra nivîsîye: 'Hin Kurd desdirêjî li ser sînorên min dikin. Eger tu ceza nedî wan, ez'ê bi eskerê xwe ceza bidim Kurdan'. Belkî Kurdan desdirêjî nekiribe. Lê belê ji ber ku Rûsya bi qelsîya me dizane, li behanan digere da ku eskerê xwe bişîne Kurdistanê. Hun dizanin Rûsyayê çi bi Çerkezan kir, hun dizanin çi bi Efxanistanê kir; dê vêca dor hatîye ser Kurdistanê".(150)

Di jimareya 28'an da nivîsareka Tirkî ya dirêj bi sernivîsara "Alayîyên Siwarên Hemîdî"(Hamidiye Süvari Alayları) cî girtîye. Nivîskar di wê nivîsarê da jî qala taluka Rûsyayê kirîye û daye zanîn ku her cara ku şer di navbera dewleta Osmanî û Rûsyayê da derketîye, Rûsyayê berê xwe daye Kurdistanê û axa Kurdistanê ji êrîşên xwe ra kirîye amanc; nivîsîye ku Rûsya di pêşedemê da jî dê êrîşê Kurdistanê bike û Kurdistanê bide ber lingên xwe, bixwaze xwe bigîhîne Xelîcê Farisî û Anadolê.(151)

BABETÊN DÎ

Ji bil van babetên sereke yên ku me li jor rêz kirin û dan zanîn, hin nivîsar li ser hin babetên dî jî di rojnama "Kurdistan" da cî girtine. Ew jî, hin ji wan bi Kurdî ne, hin jî bi Tirkî ne; hin ji wan li ser hin şolên Kurdistanê û Osmanîyan in, hin jî li ser hin şol û bûyerên welatên dî ne.

Yek ji nivîsarên Kurdî li ser Selahedînê Eyûbî hatîye nivîsîn û di jimareya 15'an da derketîye. Di wê nivîsarê da hatîye qalkirin ku Selahedînê Eyûbî û apê wî Şêrko çawa xebitîne, paşê Selahedîn çawa dewleta Eyûbî saz kirîye, çawa bi heq û edalet çerxa dewleta xwe gerandîye.(152)

(149) **Kurdistan**, j. 9, r. 1.

(150) **Kurdistan**, j. 15, r. 2.

(151) **Kurdistan**, j. 28, r. 2—3.

(152) **Kurdistan**, j. 15, r. 3.

Nivîsareka Kurdî jî li ser Xalit Bedirxan û Şerê Transvaalê(153) di jimareya 21'ê da ci girtîye. Nivîskar di wê nivîsarê da daye zanîn ku birayê wî Xalit Bedirxan xwestîye digel çend hezar Kurdan biçe Afrîqa Jêrîn û di wî şerî da beşdar bibe, ji alîyê Înglîzan şer bike, bi wê amancê muraceetê Sefareta İnglistanê ya li Stanbolê kirîye û destûra çûyînê xwestîye, Sefirê İnglistanê jê ra sipas kirîye û daye zanîn ku ji çûyîna wî û Kurdên di ra ihtîyac tune, paşê Evdilhemîd ji meselê haydar bûye û Xalit Bedirxan digel hin kesên di dane girtin, piştê çend rojan li ser daxwaza Sefirê İnglistanê ji girtîxanê hatine berdan.(154)

Yek ji nivîsarên Kurdî jî li ser têkoşîn û serhatîyên Serekwezîrê Osmanî ye azadîxwaz Mîdhet Paşa hatîye nivîsîn. Di wê nivîsarê da hatîye qalkirin ku Mîdhet Paşa digel hin hevalên xwe çawa Evdilhemîdê 2'yan anîye ser text û bûye serekwezîrê wî ye pêşîn, paşê Evdilhemîd çawa lê vegeyîyaye û bêbextî kirîye, çawa bi dek û dolaban ew ji serekwezîrîyê derxistîye û ji Stanbolê dûr xistîye, paşê ew çawa daye girtin û daye dadgeheka taybetî û bi cezayê idamê daye mehkûmkirin, paşê jî ew şandîye girtîxana bajarê Taîfê ye ku li Hîcazê dikeve, di dûwayîyê da jî hin mirov ji Stanbolê rêkirine wir û Mîdhet Paşa bi wan daye xeniqandin. Ev nivîsar gelek dirêj e û di çar beşan da, di jimareyên 22, 23, 24, 25'an da derketîye.(155)

*

Di jimareya 24'an da nivîsareka Tirkî bi sernivîsara "Kurdistan û Kurd"(Kürdistan ve Kürdler) derketîye. Di wê nivîsarê da jî qala rewşa Kurdan a wê demê, bi kurtî qala cografya Kurdistanê û dîroka Kurdan, piçek jî qala rewşa wan a komelî hatîye kirin. Di wê nivîsarê da hatîye nivîsîn ku li gora texmîna pisporên Înglîz ên wê demê, nufûsa Kurdan çar milyon e.(156)

Yek ji serekwezîrên berîn ên dewra Evdilhemîdê 2'yan, ku navê wî Seîd Paşa bûye, bi munasebeta salvegera danîştina Evdilhemîd li ser textê dewleta Osmanî, jê ra bîranînokek(157) şandîye û tê da rexne li sîyaseta wî xistîye. Ew bîranînok, ku bi zimanê Tirkî ye, du beş e û di jimareyên 20'î û 21'ê da derketîye.(158)

Parçenivîsareka Tirkî jî bi îmza kesek ku navê wî Umer Fewzî ye, di jimareya 21'ê da hatîye çapkirin. Ew parçenivîsar, ku bi sernivîsara "Li Tirkîyê

(153) Ev şerê ha, di dûwayîya sedsala XIX. da li hêla Transvaalê li Komara Afrîqa Jêrîn a nuhayîn derketîye û di despêka sedsala XX. da jî dom kirîye.

(154) **Kurdistan**, j. 21, r. 1—2.

(155) **Kurdistan**, j. 22, r. 1—2. j. 23, r. 1—2, j. 24, r. 1, j. 25, r. 1—2.

(156) **Kurdistan**, j. 24, r. 3—4.

(157) Bîranînok: Nivîsareka ku ji kargêrek ra yan ji meqamekî resmî ra yan jî ji vêkxistinek ra tê pêşkêşkirin û tê da hin tişt bi bîra wan tên anîn, li ser hin şolan bala wan tê kişandin û hin daxwaz ji wan tên kirin. Ji peyvika "bîranînok" ra bi Erebi tê gotin "muzekkîre", bi Tirkî tê gotin "muhtıra" ku ew jî di eslê xwe da peyvika "muxtîre" ya Erebi ye, bi Înglîzî jî tê gotin "memorandum".

(158) **Kurdistan**, j. 20, r. 3—4, j. 21, r. 2—3.

Eskerî”(Türkiya’da Askerlik) hatîye weşandin, wisa tê texmînkirin ku ji kovarek yan jî ji pirtûkek hatîye guhastin.(159)

Yek ji nivîsarên Tirkî jî bi sernivîsara ”Lêkanîna Kar û Haydarîya Paşîn”(Îdare-i Maslahat ve İş’ar-ı Ahîr) di jimareya 22’yan da cî girtîye. Navê nivîskarê wê nivîsarê Rizayê Deryayî(Bahriyeli Rıza) ye.(160)

Nameyek ku paşayekî Osmanî, ku navê wî Reûf Paşa bûye, di wextê xwe da ji Serekwezîrê berîn Mîdhet Paşa ra nivîsîye, ew jî di jimareya 22’yan da hatîye çapkirin.(161)

Ev bîranînok û parçenivîsar û name, gişt li ser bêrêti û zordestîyên dewra Evdilhemiîd hatine nivîsîn.

Helbesteka Tirkî jî bi îmza kesek ku ji xwe ra gotîye ”Cegerxwînek”(Bir Ciğerhun) di jimareya 27’an da derketîye. Ew helbest ji devê Padîşahê Osmanî Sultan Muradê 5’an li ser rewşa wî hatîye nivîsîn.(162) Wek ku tê zanîn, ew padîşah demeka kurt li ser text maye, ji ber ku hişê wî ne temam bûye ew jî text daxistine û birayê wî Evdilhemiîdê 2’yan kirine padîşah.

XEBERA WEFATA HACÎ QADİR DÎ ROJNAMA ”KURDISTAN” DA

Ji bil nivîsaran hin xeber jî di rojnama ”Kurdistan” da derketine. Ew xeber jî wek nivîsaran, hin ji wan bi Kurdî ne, hin jî bi Tirkî ne û di jimareyên cure cure da cî girtine. Lê belê xeberên ku mirov dikare ji wan ra bêje tenê ”xebber” in, ne gelek in. Gerçî di nava nivîsaran da jî xeber hene û her nivîsarek li ser xeberek hatîye nivîsîn; lê digel wê yekê jî mirov nikare ji wan ra bêje tenê ”xebber” in, mirov dikare ji wan ra bêje ”nivîsar-xeber” in. Xeberên tenê ”xebber” jî ne ew qas zêde ne.

Xeberên ku di rojnamê da cî girtine, hin ji wan li ser hin şolên Kurdistanê ne, hin li ser şolên dewleta Osmanî ne, hin jî li ser şolên welatên di ne. Mesela li ser şola Girîdê, li ser şerê Misrê û Sûdanê, di heqê şerê Çînê û Japonayê da, di heqê şerê Emrîkayê û Îspanyayê da hin xeber derketine. Ew xeber hemî di jimareyên cure cure da ne, bi piranî jî kurt in.

*

Du xeberên giring jî hene ku divê mirov bi taybetî qala wan bike. Ew her du xeber jî di jimareya 3’yan da derketine.

Yek ji wan her du xeberan, çapkirina ferhenga Kurdî-Erebî ye, ku ji alîyê Yûsuf Ziyaeddîn Paşa ve hatîye nivîsîn û di sala 1894’an da bi navê ”El-Hediyyet’ul-Hemîdiyye fi’l-Luxet’îl-Kurdîyye”(163) li Stanbolê hatîye

(159) *Kurdistan*, j. 21, r. 3.

(160) *Kurdistan*, j. 22, r. 2—3.

(161) *Kurdistan*, j. 22, r. 3—4.

(162) *Kurdistan*, j. 27, r. 4.

(163) Mana navê ve pirtûkê bi Kurdî weha ye: ”Diyariya Hemîdî di Zimanê Kurdî da”. Ji ber ku hingê Sultan Evilhemiîdê 2’yan li ser textê Osmanî bûye, nivîskar pirtûka xwe ji wî ra diyarî kirîye û ev nav lê danîye.

çapkirin(164). Gerçi tarîxa çapa wê çar sal berî derketina rojnama **"Kurdistan"** bûye û di dema derketina **"Kurdistan"**ê da xebera derketina wê ne tiştêkî nû bûye; lê belê digel wê yekê jî Mîqdad Mîdhet Bedirxan xwestîye ku wê bide naskirin, li ser wê xeberê kurt nivîsîye, ji nivîskarê wê Yûsuf Ziyaeddîn Paşa ra sipas kirîye, ew pirtûk wek "bingehêk jibo zimanê Kurdî" daye naskirin û gotîye "gelek kitêbek qenc e", ji mela û mîr û paşayên Kurdan xwestîye ku wê peyda bikin, daye zanîn ku ji melayên Kurdan ra pêwîst e ku ew jî ji zimanê xwe ra tiştêk binivîsin.(165)

Xebera giring a dî ya ku di jimareya 3'yan da cî girtîye, xebera wefata hozanê Kurdê gewre û nemir Hacî Qadirê Koyî ye. Gerçi wefata wî salek berî derketina rojnama **"Kurdistan"**, di sala 1897'an da bûye û xebera wefata wî jî ne tiştêkî nû bûye; lê belê digel wê yekê jî Mîqdad Mîdhet Bedirxan giringî daye wê bûyerê û pêwîst dîtîye ku di rûpelên **"Kurdistan"**ê da cî bide xebera di heqê wê da.

Nivîskar di wê xeberê da gelek pesnê Hacî Qadirê Koyî û xebata wî û helbestên wî daye, di paşîya xebera wefata wî da jî helbesteka wî çap kirîye û daye zanîn ku Hacî Qadir ew helbest bi destê xwe li piştê nusxeyeka **"Mem û Zîn"**a Xaniyê nemir nivîsîye. Hacî Qadirê Koyî di wê helbesta xwe da gelek pesnê **"Mem û Zîn"**ê daye û di heqê wê da weha gotîye:

"Eman qedrî bizane em kitêbe
Le dunya êstekey hemtay nemawe".

Paşê **"Mem û Zîn"** wek xizneyeka cewheran û wek kêsekî diravan nîşan daye, di dûwayîya helbestê da jî li ser xebata xwe û Xanî weha nivîsîye:

"Le Kurdan xeyrî Hacî-w Şêxî Xanî
esasî nezmî Kurdî danenawe".(166)

(164) Min ev pirtûk wergerand tîpên Latînî û beşên wê yên Erebi jî wergerandin zimanê Tirkî û bi wî awayî ew kir ferhengê Kurdî-Tirkî û di sala 1978'an da li Stanbolê bi navê **"Ferhenga Kurdî-Tirkî"**(Kürdçe-Türkçe Sözlük) ji nû ve çap kir.

(165) **Kurdistan**, j. 3, r. 3.

(166) **Kurdistan**, j. 3, r. 3.

BEŞ III

NASANDÎNA ÇAPA NÛ

XEBATA ME LÎ SER ROJNAMA "KURDISTAN"

Wek ku tê zanîn, rojnama "Kurdistan" di despêkê da tenê bi zimanê Kurdî, ji jimareya 4'an pê ve jî bi Kurdî û Tirkî derketîye û bi tîpên Erebi hatîye çapkirin. Jibo ku neslên îroyîn û sibeyîn bikarin wê bixwînin, me hemî jimareyên wê yê di dest da heyî, Kurdîya wan bi Kurdî û Tirkîya wan bi Tirkî, ji tîpên Erebi wergerandin tîpên Latîni.

Lê belê wergerandina tîpan ne bes bû. Nivîsar û xeberên ku bi Kurdî hatine nivîsîn, di wan da gelek peyvikên Erebi û Farisî hatine karanîn. Jibo ku em têgîhîştina wan peyvikan ji xwendevanan ra hêsan bikin, me maneyên wan bi jêrenotan li jêrê rûpelan dan zanîn. Jimareyên jêrenotên her jimareyeka rojnamê, ji serê wê dest pê dikin û di dûwayîya wê da xilas dibin; di jimareya pey wê da ji nû ve dest pê dikin.

Lê herçî nivîsar û xeberên Tirkî yê ku di "Kurdistan"ê da cî girtine, gişt bi Tirkîya wê demê ne ku jê ra dihat gotin "Osmanî". Nivîsar û xeberên ku bi zimanê Osmanî derketine, me berê ew ji tîpên Erebi wergerandin tîpên Latîni, paşê jî me ew ji Osmanî wergerandin Tirkîya nû. Me wergeranên nivîsar û xeberên her jimareyek ên bi Tirkîya nû, di paşîya wê jimareyê da bicî kirin. Mesela ku mirov jimareya 25'an veke mirov berê wergeranên wê jimareyê yê bi Kurdî û Tirkî yê bi tîpên Latîni dibîne; piştê xilesbûna wan, mirov wergeranên nivîsar û xeberên Osmanî yê bi Tirkîya nû dibîne; piştê xilasîya wan, jimareya 25'an xilas dibe û jimareya 26'an dest pê dike.

Ji alîyekî dî ve, hem di nivîsar û xeberên Osmanî da, hem jî di wergeranên wan ên bi Tirkîya nû da hin babet, hin bûyer, hin Peyvik hebûn ku axiftin li ser wan û zelalkirina wan Pêwîst bû; yan jî hin şaşî hebûn ku raskirina wan lazim bû. Me jibo wan jî jêrenotên Tirkî nivîsîn.

Me jimareyên jêrenotan ne li gora zimanan, lê li gora jimareyên rojnamê nivîsîn; yanî jimareyên jêrenotên nivîsar û xeberên Kurdî û Osmanî û Tirkî yê her jimareyeka rojnamê, ji despêka wê jimareya rojnamê heta dûwayîya wê li pey hev dom dikin û di dûwayîya wê jimareya rojnamê da xilas dibin.

NIVÎSÎNA JÏMAREYÊN RÛPELAN Û TARÎXAN

Jibo ku em rûpelên wergeranên bi tîpên Latîni û rûpelên wergeranên bi zimanê Tirkîya nû ji hev cuda bikin, me jimareyên rûpelên wergeranên bi tîpên Latîni li jêrê rûpelan di nivî da, bi jimareyên adetî nivîsîn; wek "1, 2, 3, 4, 5. . ." Lê herçî jimareyên rûpelên wergeranên bi zimanê Tirkîya nû, me ew jî dîsa li jêrê rûpelan û di nivî da, lê belê bi jimareyên Romî nivîsîn; wek "I, II, III, IV, V. . ."

Ji bil van jimareyan jî, jibo hemî rûpelên wergeranên bi tîpên Latîni û rûpelên wergeranên bi Tirkîya nû, me li goşeyên rûpelan ên jêrîn jimareyên zincîrkirî nivîsîn.

Bi vî awayî, rewşa rûpelan weha bû:

Jimareyên adetî yên ku li nivên rûpelan hatine nivîsîn, di paşîya her jimareyeka rojnamê da xilas dibin û di jimareya pey wê da dîsa ji jimareya "1"ê dest pê dikin; jimareyên wergeranên bi zimanê Tirkîya nû jî di paşîya wergeranên her jimareyek da xilas dibin û di despêka wergeranên jimareya pey wê da dîsa ji jimareya "I"ê dest pê dikin. Lê herçî jimareyên goşeyên rûpelan, zincîrkirî ne û bi hev ve girêdayî ne û ji serê "Pêşkêşî"ya bi Kurdî heta rûpela paşîn a rojnama "**Kurdistan**" li pey hev diçin û dewam dikin.

*

Şoleka dî jî nivîsîna tarîxan e.

Dema rojnama "**Kurdistan**" derketîye, di nava sînoren dewleta Osmanî da tarîxa resmî tarîxa Romî bûye. Di despêka derketina "**Kurdistan**"ê da tarîxa Romî 1314 bûye, ku li gora tarîxa Mîladî dibe 1898; dema jimareya paşîn a rojnamê derketîye, hingê jî tarîxa Romî 1318 bûye, ku li gora tarîxa Mîladî dibe 1902.

Di rojnama "**Kurdistan**" da di serê hemî jimareyan da hem tarîxa Romî ya resmî cî girtîye, hem jî li rexê wê tarîxa Hîcrî ya neresmî hatîye nivîsîn. Lê belê di nava metnên nivîsaran û xeberan da tenê tarîxa Romî cî girtîye.

Jibo ku xwendevan bikarin bi hêsanî wan tarîxan li gora tarîxa Mîladî binasin, me hevberên hemî tarîxan bi jêrenotan li gora tarîxa Mîladî nivîsîn û dan zanîn.

JÏMAREYÊN KÊM

Ji rojnameya "**Kurdistan**" di hemî cîhanê da tenê yek berhevokê gîhaye dema me. Ew berhevok jî li Almaniyayê li bajarê Marburg di Pirtûkxana Dewletê da ye, ku bi zimanê Almanî jê ra tê gotin "Staatsbibliothek". Bi qasê ku em dizanin ji bil wê berhevokê çu jimareyên "**Kurdistan**"ê li çu cîyekî dî tunin.

Aha ew jimareyên ku di wê berhevokê da ne, me hûrfîlmên (mîkrofilm) wan giştan girtin û anîn ser kaxid û em li ser wan xebitîn, me gişt wergerandin tîpên Latîni. Ji bil vê wergerandinê, me jimareyên orîjînal ên bi tîpên Erebi jî ji wan fîlman ji nû ve çap kirin. Bi wî awayî, wergeranên rojnama "**Kurdistan**" ên ku me wergerandin tîpên Latîni û jimareyên wê yên orîjînal ên bi tîpên Erebi li rexê hev tî weşandin.

Di wê berhevokê da 26 jimare hene. Jimareya paşîn a ku di wê berhevokê da ye, jimareya 31'ê ye. Lê belê gelek mixabin ku pênc jimare kê m in. Jimareyên kê m ev in: 10, 12, 17, 18, 19. Me salixê van jimareyan li çu cîyek negirt.

Wek ku me got, jimareya paşîn a di berhevoka Pirtûkxana Dewletê ya Marburgê da jimareya 31'ê ye. Li vir pirsêk tê aqilê mirov, ew jî ev e: Gelo rojnama **"Kurdistan"** ew qas derketiye?

Gelek mixabin ku bersîva vê pirsê nayê dîtin. Lewra di heqê zelalkirina vê şolê da di destê me da çu belgeyek, wesîqeyek tune. Mirov texmîn dike ku rojnama **"Kurdistan"** piştê jimareya 31'ê jî jîyana xwe domandiye. Lewra di jimareya 31'ê da di heqê girtina rojnamê da tiştek nehatîye nivîsîn. Eger xwedîyê rojnamê biryara westandina weşandina wê bida û piştê jimareya 31'ê êdî ew dernexista, bê guman dê di jimareya paşîn da yanî di jimareya 31'ê da ew biryar eşkera bikira û bi xwendevanên xwe bida zanîn. Nayê texmînkirin ku wî hema ji nîşka ve û bê ku xwendevanên xwe haydar bike, rojnama xwe girtiye û dûwayî li weşandina wê anîye. Eger rojname piştê jimareya 31'ê derketibe, gelek mixabin ku jimareyên wê yên piştê 31'ê winda bûne û negîhane dewra me, neketine destê me.

Îhtîmaleka dî jî tê aqilê mirov, ew jî ev e: Dibe ku piştê jimareya 31'ê hin alûzî û rêgirên ne di hesab da derketibin pêşîya Evdîrehman Bedîrxan û rê li domandina wî ya weşandina **"Kurdistan"**ê girtibin. Eger mirov li ser vê îhtîmalê bifikire, hingê mirov dikare bêje ku ew li ser domandina weşandina rojnamê biryardar bûye, loma di heqê westandina wê da di jimareya 31'ê da tiştek nenivîsiye; lê belê piştê jimareya 31'ê neşîyaye weşandina wê bidomîne, êdî mecala ragîhandina girtina rojnamê jî jê ra nemaye, bi wî awayî weşandina rojnamê ji nîşka ve westîyaye, rê lê hatîye girtin û dûwayî lê hatîye.

*

Her çî dibe û çawa dibe bila bibe, rojnama **"Kurdistan"**, wek rojnama Kurdî ya pêşîn di dîroka neteweyê Kurd da cîyê xwe yê bişeref girtiye; di asîmanê Kurd û Kurdistanê da wek stêrek çar sal biriqîye, paşê jî wek stêreka ku dibizde û ji ber çavan winda dibe, ji ber çavan winda bûye çûye, lê belê şopeka ronî û zelal li pey xwe hîştîye.

Divê em li ber bîranîna wê û bîranîna her du xwedîyên wê Mîqdad Mîdhet Bedîrxan û Evdîrehman Bedîrxan bi rêzdarî serê xwe bitewînin, tim û tim bi sipas û qencî û minetkarî wan bi bîr bînin.

11/11/1990

M. Emîn Bozarslan

Нажим на Ирак

ВАШИНГТОН, 10. (Соб. корр. «Правды»). «Высокая мораль» Вашингтона, которую он всякий раз ставит в пример остальному миру, часто оказывается на поверку упражнением в лицемерии.

Сенат конгресса США единогласно одобрил суровые экономические санкции в отношении Ирака, обвинив его в «грубом нарушении международных законов». Законодатели запрещают предоставление этой арабской стране кредитов, продажу оборудования для нефтяной промышленности, закупки иракской нефти, а также обязывают США выступать в международных финансовых организациях против предоставления Багдаду займов.

Чем же насолил Ирак американским сенаторам? Конкретно речь идет о весьма расплывчатых, туманных сообщениях, согласно которым он применил с-

правляющие вещества в военных операциях против курдских повстанцев. Эти сообщения основываются на показаниях неких курдских беженцев.

Никаких более существенных свидетельств у Вашингтона нет. Хотя госсекретарь Шульц, другие официальные лица в последние дни неоднократно выступали с обвинениями в адрес Ирака, здесь обратили внимание на то, что представитель внешнеполитического ведомства США Ч. Редман упорно отказывался обсуждать вопрос о том, на чем основываются подобные обвинения.

С таким же завидным упорством администрация и конгресс проигнорировали сделанное на пресс-конференции в американской столице заявление государственного министра Ирака по иностранным делам С. Хаммади, авторитетно и категорически оп-

ровергнувшего всякие домыслы насчет применения химического оружия. Его просто не захотели слушать, потому что преследуют совсем иные своекорыстные цели. Вряд ли будет ошибкой сказать, что одна из них — политико-экономический нажим на Ирак, попытка обеспечить его «сговорчивость».

Как бы то ни было, одобренная сенатом акция поступает сейчас на рассмотрение палаты представителей, которая, как ожидается, также ее поддержит. Инициаторы мер рассчитывают, что Ирак почувствует на себе эффект почти немедленно — страна накопила огромный долг в 60 миллиардов долларов. Экспорт иракской нефти в США минимален, но Багдад получает 800 миллионов долларов в виде кредитов.

В. ГАН.

Nivisara rojnama "Pravda", 11/09/1988.

TÊDAYÎYA PÊŞKÊŞÎYÊ

BEŞ I

HAYDARÎYÊN GIŞTÎ LÎ SER ROJNAMA "KURDISTAN"

RÛPEL(1)

Belavbûna fikra neteweyî di nava împeratorîya Osmanî da	7
Mîqdad Mîdhet Bedirxan û rojnama Kurdî ya pêşîn	8
Amanca rojnama "Kurdistan"	9
Zimanê rojnama "Kurdistan"	10
Rojnama gerok	11
Bawerîya xurt û tamam	13
Dengana "Kurdistan"ê li Kurdistanê	14
Zordestîya rejima Evdilhemîd li ser rojnama "Kurdistan"	16
Rejima padîşahan çû, rejima paşayan hat	18

BEŞ II

NAVEROKA ROJNAMA "KURDISTAN"

"Mem û Zîn" di rûpelên "Kurdistan"ê da	22
Dîroka mîrên Botan	23
Hişyarkirin û serwextkirina gelê Kurd	24
Netewevînî û welatevînî	25
Netewevînî û welatevînî di nava sînorên Osmanîyan da	27
Guhartina qanûnan li welatên serdest, nabe dermanê derdê neteweyên bindest	30

(1) Jimareyên rûpelên "Têdayî" yê, li gora jimareyên rûpelan ên zincîrkirî yên li goşeyên rûpelan hatine nivîsîn; ne ku li gora jimareyên li nivên rûpelan.

Banga têkoşîn û berxwedanê li dijê rejima Evdilhemîd	36
Li Kurdistanê sazkirina Siwarên Hemîdî	40
Çawa Kurd û Ermenî li dijê hev rakirine?	42
Taluka Rûsyayê ji Kurdistanê ra	46
Babetên dî	47
Xebera wefata Hacî Qadir di rojnama "Kurdistan" da	49

BEŞ III

NASANDÎNA ÇAPA NÛ

Xebata me li ser rojnama "Kurdistan"	51
Nivîsîna jimareyên rûpelan û tarîxan	52
Jimareyên kêma	52

M. EMİN BOZARSLAN

SUNUŞ

Kürdçeden Türkçeye çeviren:

M. EMİN BOZARSLAN

ÖNEMLİ BİR ANIMSATMA

"Kürdistan" gazetesinin kolaylıkla okunabilmesi ve ondan yararlanılabilmesi için, önce, bu "Sunuş"un 3. bölümünün okunması gerekir. "Yeni Basımın Tanıtılması" başlığı altında yazılmış ve 103-105. sayfalarda basılmış olan bu bölüm, "Kürdistan" gazetesinin okunması ve kullanılması için bir anahtar, bir kılavuz niteliğindedir. O bölümün kılavuzluğu olmaksızın, "Kürdistan" gazetesinin okunması ve ondan yararlanılması kolay değildir.

BÖLÜM I

”KÜRDİSTAN” GAZETESİ ÜZERİNE GENEL BİLGİLER

OSMANLI İMPARATORLUĞU İÇİNDE ULUSALCILIK FİKRİNİN YAYILMASI

1789 yılında Fransız Devrimiyle birlikte dünyaya gelen ve giderek Avrupa halkları arasında yaygınlaşan ulusalcılık ve yurtseverlik fikri, XIX. yüzyılın sonlarında artık Osmanlı imparatorluğunun sınırları içine ulaşmıştı. Osmanlı yönetimi altındaki değişik halkların aydınları arasında, o fikir yavaş yavaş yayılıyordu. Arap, Arnavut, Yunan ve Bulgar aydınları, giderek ulusal kimliklerinin farkına varıyorlardı; ulusal kimliklerini elde edip korumak için çareler düşünüyorlar, çareler arıyorlardı.

Öte yandan, Türk aydınlarının kendileri de ulusalcılık ve yurtseverlik fikrinin etkisi altına girmişlerdi; onlar da Türk ulusalcılığının bayrağını yükseltmişlerdi ve Türklere özgü bir devlet kurmak, dünyadaki bütün Türkleri o devletin sınırları içinde toplamak istiyorlardı. O fikrin öncüleri Avrupa ülkelerine dağılmışlardı ve toplantılar yaparak, örgütler kurarak, dergiler yayınlamaya bir yandan o fikri yaymaya çalışıyorlar, bir yandan da Sultan 2. Abdülhamid'in rejimine karşı mücadele ediyorlardı.

O durumda ve o koşullar içinde Kürd aydınları da o fikirden paylarını almışlardı; onların da gönlünde Kürd ulusalcılığı fikri ile Kürdistan'dan kaynaklanan yurtseverlik fikri yer etmişti; onlar da Kürdistan'ın ve Kürd ulusunun durumu üzerine düşünmüşler, çalışmaya ve yazmaya başlamışlardı.

MİKDAD MİDHAT BEDİRHAN VE İLK KÜRD GAZETESİ

O yurtsever ve ulusalcı Kürd aydınlarından biri de Mikdad Midhat Bedirhan'dı, ki 1898 yılında tarihsel bir adım atmış ve Kürd halkının tarihinde ilk kez bir Kürdçe gazete yayınlamaya başlamış ve gazetesinin adını da ”Kürdistan” koymuştur; başka bir deyişle, gazetesini yurdunun adıyla adlandırmıştır. Mikdad Midhat Bedirhan ”Kürdistan” gazetesini yayınlamakla, hem Kürd halkının yaşamında yeni bir sayfa açmış, hem de kendisi ilk Kürd gazetecisi olmuştur.

”Kürdistan” gazetesinin ilk sayısı, 22 Nisan 1898 perşembe günü çıkmış(1) ve Mısır’da ”El-Hilâl Matbaası”nda basılmıştır. Birinci sayfasının üst tarafında, gazetenin adı olan ”Kürdistan” iri harflerle yazılmıştır. Gazetenin adının hemen altında da o yılın Hicrî tarihi yer almıştır. O tarih o zaman 1315’ti. Gazetenin kurucusu Mikdad Midhat Bedirhan, öylece, ”Kürdistan” gazetesinin Hicrî tarihe göre 1315 yılında kurulmuş olduğunu bildirmiştir. O tarih, son sayıya kadar gazetenin adının altında yazılmıştır.

*

İlk sayıda, gazetenin adının altında, Türkçe olarak şu söz yer almıştır: ”Kürdleri îkaz ve tahsil-i sanayiye teşvik için şimdilik on beş günde bir neşrolunur, Kürdçe gazetedir”.

Üçüncü sayıdan itibaren, gazetenin adı ile yukarıdaki Türkçe sözün arasında şu Kürdçe söz de yer almıştır:(2)

”On beş günde bir yazılır, Kürdçe ceridedir”.(3)

24. sayıdan itibaren yukarıdaki Türkçe söz, ”ayda bir neşrolunur, Kürdçe gazetedir” biçiminde değiştirilmiştir. Kürdçe sözdeki o değişiklik ise, 25. sayıdan itibaren yapılmış ve gazetenin ayda bir yayınlanacağı bildirilmiştir. Aynı sayıdan itibaren, Türkçe sözdeki ”Kürdçe gazetedir” ifadesi, ”Kürdçe ve Türkçe gazetedir” biçiminde değiştirilmiştir.

Gazetenin adının sağ yanında, gazetenin kurucusu ve sahibinin adı Kürdçe olarak yazılmış; yine Kürdçe olarak şu söz yer almıştır:

”Her defasında iki bin gazeteyi, halka verilmek üzere parasız olarak Kürdistan’a göndereceğim”.

Gazetenin adının sol yanında ise, yukarıdaki söz Türkçe olarak, gazetenin kurucusu ve sahibinin adıyla birlikte yazılmıştır; ayrıca, gazetenin bir yıllık abone bedelinin 80 kuruş olduğu Türkçe olarak belirtilmiştir.

Bu yazıların altında da, gazetenin sayılarının tarihi, Hicrî ve Rumî tarihlerle göre iki çizgi arasında yer almıştır. Örneğin ilk sayının tarihi şöyle yazılmıştır:

”Perşembe günü, 30 Zilkade sene 1315; pencşembe fi 9 Nisan sene 1314”. Hicrî 30 Zilkade 1315 ile Rumî 9 Nisan 1314 tarihleri, Milâdî tarihe göre şöyledir: 22 Nisan 1898.

-
- (1) O zaman Osmanlı sınırları içinde Rumî tarih kullanıldığından, ”Kürdistan” gazetesinin tarihi de Rumî tarihe göre ”9 Nisan 1314” olarak yazılmıştır; o da Milâdî tarihe göre ”22 Nisan 1898”dir.
  - (2) Buradaki Kürdçe sözü Türkçeye çevirerek alıyoruz. Bundan sonra da ”Sunuş”a aktaracağımız bütün Kürdçe parçaları, Türkçeye çevirerek aktaracağız.
  - (3) Buradaki ”ceride” sözcüğü, derginin aslında kullanılmıştır. Arapça olan ve Kürdçeye de, Türkçeye de geçen ”ceride” sözcüğü ”gazete” demektir.

”KÜRDİSTAN” GAZETESİNİN AMACI

”Kürdistan” gazetesinin kurucusu Mikdad Midhat Bedirhan, ilk sayının başlangıcında duyurmuştur ki dünyada ne kadar Müslüman varsa hepsinin köy ve kentlerinde okul ve gazete bulunur, dünyada meydana gelen olaylar o gazetelerde yazılır, ne yazık ki Kürdler gazetelerden yoksundurlar ve dünyada olup bitenleri, komşuları olan Moskof’un nasıl olduğunu ve ne yapacağını bilmiyorlar; sonra da gazetenin amacını şöyle bildirmiştir:

”Bu nedenle, Allah yolunda bu gazeteyi yazdım. Yüce Allah’ın izniyle bundan böyle her 15 günde bir gazete yazacağım. Adını ise ”Kürdistan” koydum. Bu gazetede bilimin ve bilgilenmenin iyiliklerini anlatacağım; nerede öğrenim yapılabileceğini, nerede iyi okullar bulunduğunu Kürdlere göstereceğim; nerede hangi savaş yapılıyor, büyük devletler ne yapıyorlar ve nasıl savaşıyorlar, ticaret nasıl yapılır; hepsini anlatacağım”.

Mikdad Midhat Bedirhan, gazetenin amacını açıkladıktan sonra, ”Kürdistan”ın ilk Kürdçe gazete olduğu konusuna okuyucuların dikkatini çekmiş ve bu konuda şöyle yazmıştır:

”Şimdiye dek kimse böyle bir gazete yazmamıştır; benim bu gazetem, ilktir. Bu nedenle, birçok eksiği olacaktır. Gazetenin eksikliklerini bana yazacağınızı ümit ediyorum. Her şey ilk meydana geldiği zaman eksiktir, sonra git-tikçe yoluna girer”.(4)

”Kürdistan”ın yayınlandığı tarihlere bakıldığında, başlangıçta 15 günde bir, sonra da bazen ayda bir ve bazen de birkaç ayda bir yayınlanmış olduğu görülür. İçerik bakımından da dikkat edilirse, Kürdistan’da ve öbür ülkelerde meydana gelen bazı olaylara ilişkin bazı haberler de gazetede yer almışsa da, içeriğinin çoğunlukla yazılardan oluşmuş olduğu görülür.

Bu iki nedenden ötürü, ”Kürdistan”ın aslında bir gazete değil de bir dergi olduğu söylenebilir. Ne var ki her iki sahibi Mikdad Midhat Bedirhan ile Abdurrahman Bedirhan, O’na ”ceride” ve ”gazete” demişlerdir. Bu nedenle biz de O’na ”gazete” diyoruz ve O’nu öyle tanıtıyoruz.

”KÜRDİSTAN” GAZETESİNİN DİLİ

”Kürdistan” başlangıçta yalnız Kürdçe olarak yazılmış ve ilk üç sayısı yalnız Kürdçe olarak basılmıştır. 4. sayıda ve ondan sonraki sayılarda, Türkçe bazı yazılar da gazetenin sayfalarında yer almıştır. O Türkçe yazılar, gazetenin 4, 5, 6, 7. sayılarında Sultan 2. Abdülhamid’e dilekçeler biçiminde yazılmışlardır. O sayılardan sonra, bazı sayılar yine yalnız Kürdçe olarak yayınlanmışlardır; onlar da 8, 9, 11, 15. sayılardır. Öbür sayılarda ise Kürdçe ve Türkçe yazılar birlikte yer almışlardır.(5)

(4) ”Kürdistan”, sayı 1, sayfa 1.

(5) İlerde de anlatacağımız gibi, ”Kürdistan” gazetesinden günümüze bir koleksiyon kalmıştır; o koleksiyonda da gazetenin 10, 12, 17, 18, 19. sayıları bulunmamaktadır. Bu nedenle, bu sayıların sadece Kürdçe olarak mı, yoksa Kürdçe-Türkçe olarak mı çıktıkları konusunda bir bilgimiz yoktur.

Türkçe olarak yayınlanmış bütün yazılarda Abdülhamid rejimine sert eleştiriler yöneltilmiş, o eleştirilerin sertliği giderek artmıştır.

”Kürdistan”ın Kürdçesi duru bir Kürdçe değildir; Kürdçe yazılarda birçok Arapça ve Farsça sözcükler kullanılmıştır. Zaten o zaman, sözlerini ve yazılarını Arapça ve Farsça sözcüklerle süslemek, Kürd aydınları arasında gelenek olmuştur; onlar, Kürdçeye Arapça ve Farsça sözcükler katmayı bir yücelme olarak kabul ediyorlar, Arapça ve Farsça sözcükler kullanmayı aydın ve bilgili olmanın belirtisi olarak biliyorlardı.

Gazetede yer alan Türkçe yazılara gelince; onların hepsi, ”Osmanlıca” denilen o zamanki Türkçeye yazılmıştır. Osmanlıca ise Türkçe, Kürdçe, Farsça ve Arapçadan oluşmuştur. O nedenle de o dil ”Osmanlıca” diye adlandırılmıştır.

Gazetede ayrıca iki Arapça mektup da yayınlanmıştır. Onlardan biri Mardin’den, Amed(Diyarbakir)li Hüseyin oğlu Ali tarafından gönderilmiş ve 8. sayıda yayınlanmıştır. Öbür Arapça mektup ise Lübnan’ın Trablus kentinden, Şeyh Hasan tarafından yollanmış ve 16. sayıda yer almıştır.

”Kürdistan”ın bütün sayıları 4’er sayfadan oluşmuştur.

GEZGİN GAZETE

”Kürdistan” gazetesi yurt dışında, Mısır’da yayınlanmaya başlamış ve ilk üç sayısı ”El-Hilâl Matbaası”nda basılmıştır. 4. ve 5. sayılar da yine Mısır’da ve fakat ”Kürdistan Gazetesi Matbaası”nda basılmıştır.

Mısır o zaman gerçekte İngiltere’nin etkisi altındaydı, ama aslında Osmanlı devletinin eyaletlerinden biriydi ve Osmanlı Padişahının hükmü orada geçerliydi; en azından, bir gazetenin yayınlanmasını engelleyecek ya da yayını durduracak kadar orada hükmü vardı. Sultan 2. Abdülhamid de öyle yapmış ve ”Kürdistan” gazetesinin Mısır’da yayını sürdürmesine olanak vermemiştir.

Gazetenin kurucusu ve sahibi Mikdad Midhat Bedirhan, hem Abdülhamid rejiminin baskısı ve gazetenin Mısır’da yayını sürdürmesini engellemesi yüzünden, hem de hastalığı nedeniyle, gazetenin yönetimini kardeşi Abdurrahman Bedirhan’a bırakmış ve İstanbul’a dönmüştür. O durum da, Abdurrahman Bedirhan’ın 6. sayının başında yayınlanan Türkçe yazısından anlaşılmalıdır.(6)

*

Abdurrahman Bedirhan 6. sayıdan itibaren gazetenin yönetimini eline almış ve gazeteyi Mısır’dan İsviçre’nin Cenevre kentine nakletmiştir. O yer değişikliğiyle birlikte gazetenin matbaası ve adresi de değişmiş, 6. sayıdan itibaren gazete ”Müslümanların İttifakı ve İyiliği Derneği Matbaası”nda basılmıştır.

---

(6) Kürdistan, sayı 6, s. 1—2.

20. sayıdan itibaren gazete yine Mısır'a dönmüş(7) ve o dönüşle birlikte gazetenin matbaa ve adresi yine değişmiştir. Adres olarak Kahire'de "679" numaralı bir posta kutusu gösterilmiştir. Matbaanın adı ise gazetede yer almamıştır; yalnız gazetenin Mısır'da basıldığı 20. ve 21. sayıların sonunda Kürdçe ve Türkçe olarak yazılmıştır. 22. ve 23. sayıların sonunda ise gazetenin "Hindiye Matbaası"nda basıldığı sadece Türkçe olarak belirtilmiştir. Sözü edilen matbaanın bir Mısır matbaası olduğu anlaşılmaktadır.

24. sayıdan itibaren gazete bir kez daha taşınmış ve bu kez de İngiltere'ye götürülüp adresi Londra'da gösterilmiş ve gazetenin ikinci sayfasında şu Türkçe duyuru yer almıştır:(8)

"Son zamanlarda Cenevre'den Londra'ya taşınma dolayısıyla, bir süredir ben âcizlerinin gazetesinin yayını durdurmak zorunda kaldıksa da, dizgi işlerinin tamamlanması başarıldığı için, bundan böyle ayda bir kez olmak üzere, "**Kürdistan**"ın düzenli olarak basılıp yayınlanacağı duyurulur".(9)

Buna benzer bir Kürdçe duyuru da aynı sayının başında yayınlanmıştır. Burada dikkati çeken şey, "Cenevre'den Londra'ya taşınma dolayısıyla" demiş olmasıdır. Oysa 23. sayıda da gazetenin adresi Kahire'de gösterilmiştir. O halde neden "Cenevre'den Londra'ya taşınma dolayısıyla" demiştir? Acaba 20. sayıdan 23. sayıya kadar Abdurrahman Bedirhan Cenevre'deydi de gazeteyi orada hazırlayarak Mısır'a gönderip orada mı bastırmıştır? Bu olasılık akla yakındır. Başka bir olasılık da şudur ki, 23. sayının Kahire'de yayınlanmasından sonra sahibi yine Cenevre'ye dönmüş ve gazeteyi orada çıkarmak istemiş; ancak buna olanak bulamamış ve o nedenle İngiltere'ye geçip 24. sayıyı orada yayınlamıştır.

Gazete Londra'da da fazla kalmamış, sadece bir sayısı orada yayınlanmıştır; o da 24. sayıdır. 25. sayıdan itibaren gazete bu kez de İngiltere'nin güneyindeki Folkstone kentine taşınmış ve orada basılmıştır. 25. sayıda taşınma konusunda şu Türkçe duyuru yer almıştır:

"Gazetemizin yayın ve dağıtım yönünden duyumsanan yararlılardan dolayı, "**Kürdistan**"ın yönetimi yukarıda yazılı yere taşınmış olduğundan, başvuruların oraya yöneltilmesi rica olunur".(10)

Ne var ki Folkstone da "**Kürdistan**" için kalıcı bir yer olmamıştır; gazete 29. sayıya kadar orada yayınlanmış, sonra yine Cenevre'ye dönmüş ve son iki sayısı olan 30. ve 31. sayıları orada yayınlamıştır.

(7) 5 numaralı dipnotta da belirttiğimiz gibi, "**Kürdistan**" gazetesinden günümüze kalmış olan tek koleksiyonunda 10. ve 12. sayıların yanı sıra, 17, 18, 19. sayılar da yoktur. Bu nedenle, o üç sayının nerede yayınlanmış olduklarını bilemiyoruz. Buradaki "20. sayıdan itibaren gazete yine Mısır'a dönmüş" sözümüz, var olan sayılara göre yazılmıştır.

(8) Gerek bu duyuru ve gerekse gazetede yer alan tüm Türkçe yazılar, o dönemin Türkçesi olan Osmanlıca olarak yazılmıştır. Biz de, gerek bu duyuruyu ve gerekse bundan sonra "Sunuş" a aktaracağımız diğer Osmanlıca parçaları, bugünkü Türkçeye çevirerek aktaracağız.

(9) **Kürdistan**, sayı 24, s. 2.

(10) **Kürdistan**, sayı 25, s. 2.

O taşınmalarda gazete çoğu kez çok geç yayınlanmış, bazı sayılarının arası-
na uzun aralıklar girmiştir. Örneğin 5. sayının tarihi 4 Haziran 1314'tür(17
Haziran 1898), 6. sayının tarihi ise 28 Eylül 1314'tür(11 Ekim 1898). 15. sayı-
nın tarihi 22 Nisan 1315'tir(5 Mayıs 1899), 16. sayının tarihi ise 24 Temmuz
1315'tir(6 Ağustos 1899). 23. sayının tarihi 11 Şubat 1315'tir(24 Şubat 1900),
24. sayının tarihi ise 19 Ağustos 1316'dır(1 Eylül 1900). 25. sayının tarihi 18
Eylül 1316'dır(1 Ekim 1900), 26. sayının tarihi 1 Aralık 1316(14 Aralık
1900), 27. sayının tarihi de 28 Şubat 1316(13 Mart 1901), 28. sayının tarihi ise
1 Eylül 1317'dir(14 Eylül 1901). 29. sayı zamanında çıkmıştır, tarihi 1 Ekim
1317'dir(14 Kasım 1901). Ancak 30. sayı beş ay sonra çıkmıştır, tarihi 1 Mart
1318'dir(14 Mart 1902). 31. sayı ise zamanında çıkmıştır, tarihi 1 Nisan
1318'dir(14 Nisan 1902).(11)

TAM VE SAĞLAM İNANÇ

Burada şöyle bir soru akla gelmektedir: Acaba bu taşınmaların nedeni neydi?
Başka bir deyişle, Abdurrahman Bedirhan "Kürdistan" gazetesini neden bu
kadar taşımış ve yerini bu kadar değiştirmiştir? Acaba neden Mısır ile İsviçre
ve İngiltere arasında gidip gelmiş de gidip gelmiştir?

Çok yazık ki bu sorunun yanıtını veremiyoruz. Abdurrahman Bedirhan
ilk kez gazeteyi Mısır'dan İsviçre'ye taşıdığı zaman, Abdülhamid rejiminin
baskısı yüzünden kardeşi Mikdad Midhat Bedirhan'ın gazetenin yayınına
Mısır'da sürdüremediğini ve İstanbul'a dönmek zorunda kaldığını, o neden-
le kendisinin gazetenin yönetimini eline aldığını ve gazeteyi çıkarabilmek ve
öylece Kürdlerin iyiliğine yönelik çalışmalar yapabilmek için gazeteyi Mı-
sır'dan İsviçre'ye taşıdığını, 6. sayıdaki bir Kürdçe yazıda bildirmiştir.(12) Ya
öbür taşınmalar? Onların nedeni neydi acaba? Ne yazık ki elimizde, bu soru-
nun yanıtını aydınlayabilecek bir belge yoktur.

Acaba Abdurrahman Bedirhan, Abdülhamid'in ajanlarından gelebilecek
tehlikeden ötürü kendini güvenlik içinde görmemiş de o nedenle mi o kadar
yer değiştirmiş ve gazetesini taşımıştır? Bu olasılık akla yakındır. Gazetede ki
yazılardan ve Abdülhamid'e yazılan açık mektuplardan açıkça anlaşılıyor ki
Abdülhamid ile çevresindeki yöneticiler, "Kürdistan" adlı bir gazetenin ya-
yınlanmasını istememişler ve gazetenin özellikle Kürdistan'a, genellikle de
Osmanlı devletinin sınırları içine girmesini yasaklamışlardır. Ne var ki Ab-
dülhamid'in "Kürdistan" gazetesine karşı olmasına karşın, Abdurrahman
Bedirhan davasından geriye çekilmemiş ve gazetesinin yayınına sürdürmüş,

(11) Yukarıda yazdığımız bu tarihler, ilk bakışta okuyuculara biraz garip gözükebilirler.
Okuyucuların buna şaşmaması için dikkatlerini şu konuya çekmemiz gerekir ki,
"Kürdistan"da kullanılmış olan Rumî takvime göre yılın son ayı Şubat ayıdır, yeni yılın
başlangıcı da Mart ayıdır.

(12) Kürdistan, sayı 6, s. 2.

öylece Abdülhamid'e âdeta meydan okumuştur. Kendisi gazeteyi yayınlamakla da kalmamış, Abdülhamid rejiminin zulüm ve baskılarını da **"Kürdistan"**ın sayfalarında gözler önüne sergilemiştir. O sergilemeyle de yetinmemiş, Kürd halkına seslenerek o baskıya karşı ayaklanıp direnişe geçmesini de istemiş ve öylece Kürd halkını direnişe ve başkaldırmaya teşvik etmiştir.

O nedenle, tahmin edilebilir ki Abdurrahman Bedirhan kendini güvenlik içinde görmemiş, Abdülhamid'in ajanlarından korku ve kaygı duymuş, o kaygı nedeniyle de o kadar yer değiştirmiş ve gazetesini o kadar oradan oraya taşımıştır.

*

Burada önemli ve ilginç olan nokta, o taşınmalardan anlaşılan güçlükler karşın Abdurrahman Bedirhan'ın davasından vazgeçmemiş ve geriye çekilmemiş olmasıdır. Tam tersine, tüm güçlükler irade ve kararlılıkla göğüs germiş ve gazetesinin yayını sürdürmüştür; tıpkı, bir çocuğunu fırtına ve tipiden kaçırıp şuradan şuraya, oradan oraya, bir yerden bir başka yere, oradan da daha güvenilir bir yere götüren şefkatli bir baba gibi, Abdurrahman Bedirhan öylece şefkatle **"Kürdistan"** gazetesini kucaklayıp bir yerden bir yere dolaştırmış ve yayını dört yıl sürdürmüştür. Kim bilir o yolda ne kadar acı çekmiş, ne kadar zahmet görmüş, ne kadar fedakârlık yapmıştır! Hiç kuşku yok ki o da, kendisinin sağlam ve eksiksiz inancından gelmiştir. Anısının önünde takdirle ve saygıyla eğilinmeye ve kendisine can-ü gönülden teşekkür edilmeye lâyıktır!

"KÜRDİSTAN"IN KÜRDİSTAN'DAKİ YANKISI

Öyle anlaşılıyor ki **"Kürdistan"** gazetesinin yayınlanması, hem Kürdistan'da ve hem de Kürdistan'ın dışındaki Kürdler arasında geniş bir yankı yapmış ve büyük bir sevinç yaratmıştır. Gazeteye gönderilmiş ve bazı sayılarında yayınlanmış olan bazı mektup ve beğencelerden, o yankı ve sevinç açıkça görülmektedir.

Beğencelerden iki tanesi Şam'dan gönderilmiş ve gazetenin 3. sayısında yayınlanmıştır. Onlardan biri Kürdçe düzyazı biçimindedir ve bir mektup gibi yazılıp gönderilmiştir. Adını N. H. olarak yazan göndericisi, gazetenin Şam'a ulaştığı zaman o kentteki Kürdler arasında büyük bir sevinç yarattığını, gazetenin adının **"Kürdistan"** olduğunu ve sahibinin de Mikdad Midhat Bedirhan, kendi deyişiyle "beyimiz" olduğunu öğrenen Kürdlerin gazeteyi öptüklerini ve yayınlanmasından büyük sevinç duyduklarını bildirmiştir.(13)

---

(13) **Kürdistan**, sayı 3, s. 3.

Şam'dan gönderilen öbür Kürdçe beğence ise şiirseldir, yani şiir biçiminde yazılmıştır. Adını Şeyh E. Fettah'ın Oğlu olarak yazmış olan göndericisi, beğencesinin başında şöyle demiştir:

”Kutlu olsun sana binlerce kez
dostlar arasında şimdi yayılan bu ses

Bu güzel gazetenin çıkışını müjdeleyen haber
uğrunda bahşış verilir ne kadar varsa hazineler”.

Bu beğencenin göndericisi de, ”**Kürdistan**” gazetesinin yayına geçmesinin Şam'daki Kürdler arasında çok büyük bir sevinç yarattığını bildirmiş ve beğencesinin sonunda Mikdad Midhat Bedirhan'a şöyle seslenmiştir:

”Babanın ve bütün atalarının ruhlarını
sevindirdin sen, ortaya koyunca bu hünerini

Dilerim devletinin papatyası hep şen ola
Ve sen var oldukça gönlün hep esen ola”.(14)

Bir Kürdçe mektup da Adana'dan gönderilmiştir. Adı Seyyid Tahir Botî olan o mektubun göndericisi, ”**Kürdistan**” gazetesinin yayınlanmasının Adana'daki Kürdleri çok sevindirdiğini bildirmiştir. Gazetenin 5. sayısında yayınlanan mektubunda Seyyid Tahir Botî, Adana'daki Kürdlerin 2—3 gün içinde 20 gazetenin bedelini topladıklarını bildirmiş ve Mikdad Midhat Bedirhan'a ”nereye göndereyim?” diye sormuştur.(15)

Mardin'den de Arapça bir mektup gönderilmiştir. Adı Amed(Diyarbakir)li Hüseyin oğlu Ali olan o mektubun göndericisi, gazetenin 8. sayısında yayınlanan mektubunda, ”**Kürdistan**” gazetesini epeyce övmüş, mektubunun bir yerinde de şöyle demiştir:

”Ömrüme andiçerim ki bu gazete öylesine iyidir ki anlatılmaya ve onun için teşekkür edilmeye lâyıktır”.(16)

Çok ilginç bir Kürdçe mektup da Amed(Diyarbakir)den gönderilmiş ve 13. sayıda ”**Kürdistan**'dan Gelen Bir Mektup” başlığıyla çıkmıştır. Adını Diyarbakir eşrafından Ş. M. olarak yazan o mektubun göndericisi, Osmanlı devletinin Kürdistan'daki memurlarının halkın ”**Kürdistan**”ı okumasına izin vermediklerini ve kimin elinde bulurlarsa onu tutuklayıp hapishanelere attıklarını, buna rağmen Kürdlerin gazeteye eğilim gösterdiklerini ve ondan vazgeçmeyeceklerini bildirmiş ve ”bu yolda birçok şeyi feda edeceğiz” demiştir. Daha sonra, Osmanlı devletinin Kürdistan'daki memurlarının çok

(14) **Kürdistan**, sayı 3, s. 4.

(15) **Kürdistan**, sayı 5, s. 3—4.

(16) **Kürdistan**, sayı 8, s. 2—3.

zalim ve insafsız olduklarını ve onların zulmünden birçok Kürdün göç etmek zorunda kaldığını, göç edenlerin bazılarının İran'a ve bazılarının da Türklerin bulunduğu yerlere gittiklerini bildiren Ş. M., Abdurrahman Bedirhan'dan, Kürdlerin durumu üzerine gazetesinde Padişaha Türkçe yazılar yazmasını ve Kürdistan'a dürüst ve adaletli memurlar göndermesini istemesini rica etmiştir.(17)

Yine 13. sayıda, bazı Kürdler tarafından gazeteye parasal yardım gönderildiği bildirilmiş ve o konu ile ilgili bir liste de yayınlanmıştır. O listeye göre, yardım için şu paralar gönderilmiştir:

Diyarbakir'den	: 200	Kuruş
Süleymaniye'den	: 121	”
Adana'dan	: 120	”

Kürdçe bir mektup da Mardin'den, Cizreli Mela Salih tarafından gönderilmiştir. Göndericisi, mektubunun başında şöyle demiştir:

”Beyim, on beş günde bir çıkarmaya başlamış olduğunuz gazete, bazen ülkemize geliyor ve nadir olarak elimize geçiyor, okuyoruz”.

Cizreli Mela Salih daha sonra Bedirhan Bey'i ve çocuklarını övmüş, onların Kürdlere yaptıkları hizmetten söz etmiş, sözü okuma ve bilgilenme sorununa getirerek o konuda şöyle yazmıştır:

”Efendim, bizleri okumaya ve bilgilenmeye özendiriyorsun. Okumanın ve bilgilenmenin iyiliği, kimsenin yadsıyamayacağı bir şeydir. Okumak öyle bir ışıktır ki, onunla körlerin bile gözleri açılır. Ama ne çare ki okumanın yolları ve olanakları bizde yoktur. Halimizi soran da yoktur. Hainlerin gözü kör olsun. Abdülhamid'in ise, Kürdlerin yararına olan şeyleri istemediğini artık anlamış bulunuyoruz”.

Daha sonra Abdurrahman Bedirhan'ın geç kalmasından ve 20 yıl önce o gazeteyi yayınlamamış olmasından yakınan Cizreli Mela Salih, ”**Kürdistan**” gazetesinin Abdülhamid rejimi tarafından Kürdistan'da yasaklanmış olduğunu bildirmiş, Abdülhamid rejimini Kürdistan'a bakmadığı için eleştirmiş ve Kürdistan'ın durumu üzerine Abdurrahman Bedirhan'a yazacağını belirtmiştir.(18)

ABDÜLHAMİD REJİMİNİN ”KÜRDİSTAN” GAZETESİ ÜZERİNDEKİ BASKILARI

”**Kürdistan**” gazetesi Kürdistan'da ve Kürdistan'ın dışındaki Kürdler arasında ne denli sevinç yaratmış ve olumlu bir yankı yapmışsa, Sultan 2. Abdülhamid'in Sarayında ve genel olarak Osmanlı devletinin yöneticileri arasında da o denli hoşnutsuzluk yaratmış ve olumsuz bir yankı yapmıştır.

(17) **Kürdistan**, sayı 13, s. 1—2.

(18) **Kürdistan**, sayı 14, s. 2.

Hemen başlangıçta, gazetenin yayınlanması sırasında, Osmanlıların o yasakçı ve o katı zihniyeti işlemiş ve **"Kürdistan"**ın genel olarak Osmanlı devletinin sınırları içine, özellikle de Kürdistan'a girmesini yasaklamıştır. İçişleri Bakanlığı devlet görevlilerine bir resmî genelge göndererek, **"Kürdistan"** gazetesinin Osmanlı devletinin sınırları içinde yasaklandığını bildirmiş ve söz konusu yasak kararını uygulamalarını istemiştir.

O karar üzerine Mikdad Midhat Bedirhan, gazetenin 4. sayısında Türkçe olarak Abdülhamid'e bir dilekçe yazarak **"Kürdistan"** gazetesinin yararlarını anlatmış ve yasak kararının kaldırılması ile gazetenin Kürdistan'da dağıtılmasına olanak verilmesi konusunda hükümete emir vermesini rica etmiştir.(19)

Ne var ki o dilekçe yarar sağlamamıştır. Tam tersine, gazetenin okuyucularına da baskı yapılmış ve elinde **"Kürdistan"** gazetesi bulunan kişiler tutuklanmışlardır. Bir yandan da, Mısır'ın bazı yöneticileri aracılığıyla ve resmî olmayan bir biçimde Mikdad Midhat Bedirhan'a haber yollanarak, çabucak gazetenin yayını durdurup İstanbul'a dönmesi istenmiştir; öyle yapmadığı takdirde, hakkında bir suç uydurulup bir mahkeme aracılığıyla Mısır yöneticilerinden teslim edilmesinin isteneceği, o yöneticilerin de kendisini zorla teslim edecekleri bildirilmiştir. Osmanlı yöneticilerinin o tehdidi üzerine Mikdad Midhat Bedirhan 5. sayıda Abdülhamid'e bir Türkçe dilekçe daha yazmış ve söz konusu kanunsuz tavrı kendisine bildirmiş, **"Kürdistan"**ın yasaklanması kararının kaldırılması konusunda kendisinden bir kez daha ricada bulunmuştur.(20)

*

5. sayıdan sonra Mikdad Midhat Bedirhan gazeteyi kardeşi Abdurrahman Bedirhan'a teslim edip İstanbul'a dönmüştür. Yukarıda da bildirdiğimiz gibi, Abdurrahman Bedirhan da gazeteyi Mısır'dan İsviçre'ye taşımıştır. Kendisi de 6. sayıda Abdülhamid'e bir Türkçe dilekçe yazmış ve çevresindeki yöneticilerin Mikdad Midhat Bedirhan'ı gazetenin yayını durdurup İstanbul'a dönmeye zorlamak için İstanbul'da bulunan kardeşlerini tehdit ettiklerini, kardeşi Emin Bedirhan'ı(21) rejime bağlı kişilere dövdürdüklerini ve kardeşi Ali Bedirhan'ı tutuklayıp dört gün cezaevinde alıkoyduklarını bildirmiştir. Abdurrahman Bedirhan o dilekçesinin sonunda, kendisinin artık Osmanlı imparatorluğunun sınırları içine dönmeyeceğini ve mücadelesini sürdüreceğini duyurmuştur.(22)

Abdurrahman Bedirhan aynı sayıda bir Kürdçe yazı da yazmış, o yazıda Türkçe dilekçesinden sözederek şöyle demiştir:

---

(19) **Kürdistan**, sayı 4, s. 1—2.

(20) **Kürdistan**, sayı 5, s. 1—2.

(21) Her iki ünlü dilbilimci ve yazar Celâdet Bedirhan'la Kâmran Bedirhan'ın babaları.

(22) **Kürdistan**, sayı 6, s. 1—2.

”Gazetede Padişah Abdülhamid Han’a Türkçe bir mektup yolladım. O mektupta, kendisinin, kardeşimin onun mülkünde gazetesini yayınlamasına izin vermediği için, bu gazeteyle Kürdlerin iyiliğine çalışayım ve kendisinin çevresindeki kişilerin köpekliğini kendisine yazayım diye mülkünden çıktığımı anlattım”.(23)

*

Öyle anlaşılıyor ki Abdurrahman Bedirhan’ın ”Kürdistan”ın yayını sürdürmek konusundaki kararlılığı ve gazeteyi İsviçre’ye taşıması, Abdülhamid’i ve çevresindeki yöneticileri kızdırmış, öfkelerinin daha da artmasına neden olmuştur. Onlar, Abdurrahman Bedirhan’ı davasından döndürmek ve gazetenin yayını durdurmaya zorlamak için baskılarını daha da şiddetlendirmişlerdir. O sıralarda Abdurrahman Bedirhan’ın beş kardeşi İstanbul’dan Kürdistan’a gitmek istemişler, ancak tutuklanıp işkence altına alınmışlardır. Abdurrahman Bedirhan o olay üzerine 7. sayıda Abdülhamid’e Türkçe bir dilekçe yazarak o kanunsuz davranışı anlatmış, sonra şöyle demiştir:

”Kardeşlerimin bu şekilde işkence altında bulundurulmaları, eğer beni İstanbul’a getirmek ve düşüncelerimden, kararlılığımdan vazgeçirmek amacına yönelik ise, Tanrı’ya andiçerim ki bu önlem, kararlılığımı ve direncimi güçlendirmekten başka bir şeye hizmet etmez”.

Abdurrahman Bedirhan, daha sonra Abdülhamid’e şöyle meydan okumuştur:

”Bu gibi önlemler, kendinize baş tacı yaptığımız Çingene Ebülhüda(24) gibi korkak yürekli olanlara etki yaparsa da, cennetlik babanız Abdülmecid ile savaşmış olan bir kahramanın(25) oğluna hiç bir zaman etki yapamaz”.(26)

Abdurrahman Bedirhan o iradeyle gazetenin yayını sürdürmüştür. Ancak Abdülhamid de baskısını artırmış, özel bir mahkeme kurdurarak Abdurrahman Bedirhan hakkında o mahkemeden gıyabî cezalandırma kararı çıkarttırmıştır. Abdurrahman Bedirhan o karar üzerine 26. sayıda Abdülhamid’e Türkçe bir açık mektup yazarak kendisine bir kez daha meydan okumuş, vatan ve millet uğrunda çarptırılacak bu gibi hükümlerin kıvanç duyulmasına neden olacağını duyurmuş, Abdülhamid rejimine yine sert eleştiriler yöneltmiş ve kendisini zalim olmakla suçlamıştır.(27)

---

(23) **Kürdistan**, sayı 6, s. 2.

(24) Abdülhamid’in danışmanlarından biri.

(25) Bu kahramandan maksat, Abdurrahman Bedirhan’ın babası olan ve Kürdler arasında ”Mîr Bedirxanê Botî” adıyla tanınan Botanlı Bedirhan Bey’dir. Kendisi 1840’larda Kürdistan’ın bağımsızlığı için Osmanlı devletine karşı savaşmıştır.

(26) **Kürdistan**, sayı 7, s. 1.

(27) **Kürdistan**, sayı 26, s. 1—2.

GİTTİ PADİŞAHLAR REJİMİ, GELDİ PAŞALAR REJİMİ

Abdülhamid rejimi tarafından **"Kürdistan"** gazetesinin yasaklanmış olması, ilk bakışta biraz garip görülebilir. Osmanlı döneminde Kürd dili yasak değildi; Kürd diliyle okunup yazılıyor ve öğrenim yapılıyor, kitaplar da yayınlanıyordu; Kürdler ve Kürdistan kendi adlarıyla biliniyorlardı, Kürd halkının adı resmen "Kürd"dü, o halkın yurdunun adı da resmen "Kürdistan"dı. Yalnız Kürd halkı değil, Osmanlıların egemenliği altındaki tüm halklar aynı durumdaydı. Osmanlı devleti bir imparatorluk olduğu için ve Osmanlı rejimi bir ulusal rejim olmadığı için, imparatorluğun sınırları içindeki halklara karşı ırkçılık siyasetini gütmüyordu; her bir halk ve her bir ülke kendi adıyla tanınırdı, bütün halkların dil ve kültürleri de serbestti.

O duruma göre, acaba Abdülhamid rejimi neden **"Kürdistan"** gazetesini yasaklamıştı ve hem gazeteye, hem de sahibine karşı öylesine sert önlemler alıyordu?

Bizim görüşümüze göre bunun nedeni, **"Kürdistan"** gazetesinin Kürdistan'da bir uyanış ve aydınlanma meşalesi olmasından Abdülhemid rejiminin duyduğu korkuydu. "Küçüktür, ama kılıcın ağzıdır" biçiminde bir Kürd atasözü vardır. Gövdeleriyle o kadar göz doldurmadıkları halde büyük hünerler gösteren kişiler ve nesnelere için kullanılan bu atasözü, **"Kürdistan"** gazetesine de uyarlanabilir. O da görünüşte ufaktı ve sadece dört sayfadan oluşuyordu. Ne var ki Kürd halkını "bir ulus olarak" uyandırmaya ve bilinçlendirmeye çalışıyordu; Kürd halkını kendi ulusal kimliğine sahip kılmaya ve önünde ulusal özgürlük yolunu aydınlatmaya, O'na bu yolu göstermeye çabalıyordu. Abdülhamid rejimi de o durumdan haberdardı ve o halkın kendi ulusal kimliğinin farkına varmasından, o gazetenin ışığıyla özgürlüğün yolunu görmesinden ve o yola girip yürümesinden, o yolun belki de sonunda Kürd halkını bağımsızlık aşamasına ulaştırmasından korkuyordu.

Abdülhamid'in ve rejiminin uykusunu kaçırın şey, işte bu korkuydu. Abdülhamid de, bütün Osmanlı padişahları da, Kürd halkının kendi adına sahip olmasını ve fakat kendini Osmanlıların doğal bir hizmetçisi olarak duyumsamasını, kendisi için doğal yaşamın sürekli o hizmetçilik olduğunu bilmesini istiyorlardı. Onlar diyordu ki: "Kürd vardır, Kürdistan da vardır; ancak Kürd'ün bizim hükmümüz altında bilgisiz, yoksul ve dünyadan habersiz kalması, Kürdistan'ın da sürekli olarak Osmanlıların at koşturacakları bir meydan kalması gerekir". Türkçede "salla başını, al maaşını" diye bir atasözü vardır. Osmanlı padişahları da, gerek yönetim biçimleriyle ve gerekse tüm davranışlarıyla Kürd halkına şunu anlatıyorlardı: "Var ol, ama bizim egemenliğimizin altında ol".

Bu nedenden ötürü, Kürd halkının uyanmasını ve "bir ulus olarak" varlığının farkına varmasını, "bir ulus olarak" kimliğine sahip olmasını istemiyorlardı. Çünkü biliyorlardı ki eğer bir halk ulusal kimliğinin farkına varırsa ve ulusal kimliğini kazanırsa, bir gün kalkıp "var olmak ve evimin sahibi olmak istiyorum" diyecektir.

Genel olarak Osmanlı padişahlarının ve özellikle de 2. Abdülhamid'in zihniyeti, işte buydu. Bu zihniyet bilinirse, Abdülhamid'in "Kürdistan" gazetesini yasaklamasının nedeninin anlaşılması kolaylaşacaktır.

*

"Kürdistan" gazetesinin yayınlanmasından 20 yıl sonra, 1918 yılında Osmanlı devleti I. Dünya Savaşında yenilgiye uğradı ve can çekişmeye başladı. Zaten adı daha önce "Hasta Adam" a çıkmıştı. I. Dünya Savaşı hastalığını daha da ağırlaştırdı ve o savaşın sonunda artık ayakta duracak gücü kalmadı. Ayaktan düştü ve can çekişmeye başladı. 5 yıl sonra, 1923 yılında da, o devletin paşalarından bir paşa, yaşamına son verdi ve onu mezara gömdü, yerinde de yeni bir rejim kurup adını "Türkiye Cumhuriyeti" koydu.

O paşanın adı Kemal Paşa'ydı.(28) Ama o yalnız değildi. Kendisiyle bağlantılı olan birçok paşa daha vardı. Örneğin İsmet Paşa, Fevzi Paşa, Kâzım Paşa, Ali Fuad Paşa, Rafet Paşa, Fahreddin Paşa, Cafer Tayyar Paşa, Asım Paşa vb. Kemal Paşa Cumhurbaşkanlığı oldu. İsmet Paşa da Başbakan oldu.

Öylece, askerî bir rejim kuruldu. O rejime kolaylıkla "Türkiye Askerî Cumhuriyeti" denilebilir.(29) O askerî rejimin kurulmasıyla birlikte padişahlar rejimi gitti, onun yerine paşalar rejimi geldi. O rejimin temeli Türk ırkçılığıydı. Kemal Paşa'nın o ünlü "bir Türk dünyaya bedeldir" sözü, bunu çok iyi göstermektedir.

"Türkiye Askerî Cumhuriyeti"nin kurulması, egemenlik altındaki halklar için ve özellikle de Kürd halkı için bir ulusal felâketin ve görülmemiş bir belânın başlangıcı oldu. Osmanlı padişahları, "Kürdler ve Kürdistan vardır, ancak onların bizim egemenliğimizin altında kalmaları gerekir" diyorlardı. Kamal Paşa'nın ve bağlantılı paşaların eliyle kurulup "Türkiye Cumhuriyeti" adı verilen askerî rejim ise, hatta Kürd halkının varlığını bile inkâr etti. O rejimin amacı, "tek dilli, tek kültürlü ve tek kimlikli bir Türk ulusunu yaratmak"tı. O amaca ulaşmak için de, Kürd halkını Türklerin arasında eritmeye karar verdi. O kararını uygulayabilmek için de Kürd halkının her şeyini yasakladı; Kürd dilinden Kürd edebiyatına kadar, Kürd kültüründen Kürd

(28) Kendisi Kürd halkı arasında "Kemal Paşa" adıyla tanındığı ve kendisinden hep o adla sözedildiği için, biz burada adını böyle yazdık. Belki de o ad Osmanlı militarizminin ve Türk militarizmi ile Türk ırkçılığının simgesi haline geldiği için, Kürd halkı kendisini "paşalığı"yle tanımıştır ve hep o adla kendisinden söz etmektedir. Onun "Mustafa Kemal", "Gazi" ve "Kemal Atatürk" gibi diğer adları ile unvan ve soyadları Kürd halkı arasında yer tutmamışlardır. Çünkü o öyle bir askeri ki, Osmanlı döneminin sonlarında artık köhnemiş olan Türk militarizmini modernleştirdi; Türk ırkçılığını kendi siyasetinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli yaptı; askerî güçle ve barbarca katliamlarla Kürd halkının direnişlerini kırdı; Kürd halkı ile olan ilişkileri ve işlemleri hep süngüyle, hep ateşle ve kanla idi. Bu nedenlerden dolayı Kürd halkı hep "paşalık"la ondan söz etmiş ve ona hep "Kemal Paşa" demiştir.

(29) Bir rejim ki 66 yılda ona seçilen sekiz cumhurbaşkanının altı tanesi generaldi, o rejim "Askerî Cumhuriyet" değil de acaba nedir!

türkülerine kadar hepsi o zalim ve ırkçı askerî rejim tarafından yasaklandı. Hatta "Kürd" sözcüğü bile o akserî rejimin gözüne batan bir diken oldu; rejim onu da yasakladı ve Kürd halkının adını "dağ Türkleri", Kürdistan'ın adını da "Doğu Anadolu" koydu.

Öylece o günahkâr rejim yalnızca Kürd halkına karşı suç işlemedi; aynı zamanda insanlığa karşı, tarihe karşı ve coğrafyaya karşı da ağır bir suç işledi. Çünkü Kürd dilini, edebiyatını, kültürünü ve türkülerini yasaklamakla insanlığa karşı çıktı; "Kürd" adını yasaklayıp onu "dağ Türleri" adıyla değiştirmekle tarihe karşı çıktı ve tarihsel bir gerçeği inkâr etti; Kürdistan adını ortadan kaldırıp o adı "Doğu Anadolu" adıyla değiştirmekle de hem tarihsel ve hem de coğrafi bir gerçeği inkâr etti.

Kürd halkı başını kaldırıp o insanlık dışı siyasete karşı durunca ve hakkını isteyince de, Kemal Paşa top ve tüfekleriyle, uçak ve tanklarıyla Kürd halkının üzerine yürüdü ve on binlerce Kürdü kurşunladı, bombaladı, süngüledi; binlerce Kürd köyünü ateşe verip on binlerce Kürd kadın ve çocuğunu köyleriyle birlikte diri diri yakıp yok etti.(30)

Osmanlı rejimi ile resmî adı "Türkiye Cumhuriyeti" olup gerçekte ise "Türkiye Askerî Cumhuriyeti" olan Kemal Paşa rejimi, halklar sorunu açısından karşılaştırıldığında, açık seçik bir biçimde görülür ki "Türkiye Askerî Cumhuriyeti" Osmanlı rejiminden çok daha kötü, çok daha barbar ve çok daha gericidir.(31)

---

(30) Kemal Paşa'nın 1925 yılında Şeyh Said Hareketinin kırılmasından sonra Kürdistan'da yaptığı o barbarca katliam, Kürd halkının tarihinde belirgin bir nokta, bir belirti, bir kilometre taşı olmuştur. Kuzey Kürdistan'da 1925 yılının adı Kürd halkı arasında "Yangın Yılı" anlamına gelen "Sala Şewatê" olmuştur. O ad bir tarihin başlangıcı, tarihsel bir belirti durumuna gelmiştir. O yıl doğan çocuklar için o yıl doğum tarihi olmuş ve "falanca adam Yangın Yılı'nda doğdu" denilmiştir. O yıl kendi eceliyle dahi ölenler için de "falanca adam Yangın Yılı'nda vefat etti" denilmiştir. Kürd halkı o adlandırmayla, Kemal Paşa'nın ve rejiminin vahşî katliamını unutulmayacak bir biçimde tarihe işleyip dokumuştur.

(31) Botanlı Bedirhan Bey, Kürdistan'ın bağımsızlığı için Osmanlı devletine karşı savaştı. 1847 yılında yenildiği zaman, Osmanlı Padişahı Abdülmecid tarafından idam edildi; Kürdistan'dan çıkarılıp Girit adasına gönderildi ve oraya yerleştirildi. Padişah Abdülaziz döneminde de kendi isteğine uygun olarak Şam'a yerleşmesine izin verildi ve oraya gidip yerleşti, 1870 yılında da orada vefat etti.

Şeyh Said de Kürdistan'ın bağımsızlığı için Kemal Paşa rejimine karşı savaştı. Yenildiği zaman, Kemal Paşa tarafından 1925 yılının 28/29 Haziran gecesinde Amed(Diyarbakir) kentinde 46 arkadaşıyla birlikte aynı zamanda, aynı yerde idam edildi; yani toplam olarak 47 kişi birlikte ve bir sıra halinde asılarak idam edildiler. Öylesine bir barbarlık, değil yalnız Osmanlılar döneminde, hatta Cengiz ve Timurlenk zamanında bile görülmemiştir. Dünyanın hiç bir döneminde, dünyanın hiç bir yerinde hiç bir rejim tarafından 47 kişi aynı zamanda ve aynı yerde yan yana idam edilmemiştir.

BÖLÜM II

”KÜRDİSTAN” GAZETESİNİN İÇERİĞİ

”MEM Ū ZİN”, ”KÜRDİSTAN”IN SAYFALARINDA

Ölümsüz Hânî(Xanî)nin ”Mem Ū Zîn”i, Kürd halkı arasında eskiden beri çok tanınmış ve büyük bir yankı yapmıştır. Ne var ki ”Mem Ū Zîn”in basılması, ”Kürdistan” gazetesinin yayınlanmasından önce gerçekleşmemiştir; yalnızca bazı elyazması nüshaları bazı Kürd din adamlarının ve aydınlarının elinde bulunuyordu. Bu nedenle Mikdad Midhat Bedirhan, ”Kürdistan”ın sayfalarında ”Mem Ū Zîn”in bazı parçalarını basmıştır. 2. sayıda o parçaları yayınlamaya başlamış ve birkaç satırla ”Mem Ū Zîn”in önemini belirterek şöyle demiştir:

”Ahmed-i Hânî, Allah kendisine rahmet etsin ve günahlarını bağışlasın, 1105 yılında(32) Cizre’de şiir biçiminde bir kitap yazmış ve o kitabın adını ”Mem Ū Zîn” koymuştur. Hepsi şiirlerden oluşan bu kitap, görünüşte iki gencin aşkının öyküsüdür; ama içyüzünden birçok amaç, hisse ve hikmet anlaşılmaktadır. Bu nedenle O’nun dikkatle okunması gerekir. Bundan böyle ben her gazetede o kitaptan bir parça yazacağım, ta ki tamamlayıncaya kadar”.(33)

Yazar 2. sayıda ”Mem Ū Zîn”in ilk bölümünü basmıştır; sonra da sayıların çoğunda O’ndan bazı parçalar yayınlamıştır.

5. sayıdan sonra gazetenin yönetimini Abdurrahman Bedirhan eline almış, o da ”Mem Ū Zîn”in bazı parçalarını yayınlamayı sürdürmüş, öylece o önemli ve yüksek değerli kitabı Kürd halkına tanıtmıştır.

Mikdad Midhat Bedirhan, 2. sayıda, ”Mem Ū Zîn”i bir kitap olarak yayınlamak istediğini de yazmıştır. Ancak, öyle anlaşılıyor ki o isteğini gerçekleştirmek için fırsat ve olanak bulamamıştır. ”Mem Ū Zîn”i ilk kez kitap olarak basmak, ”Kürdistan” gazetesinin yayınlanmasından 21 yıl sonra, 1919 yılında ”Kürd Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti”ne(34) nasip olmuştur. ”Mem Ū Zîn” o yıl o dernek tarafından İstanbul’da Arap harfleriyle basılmıştır.

(32) Bu Hicrî tarihe göredir, Milâdî tarihe göre 1695 eder.

(33) Kürdistan, sayı 2, s. 4.

(34) ”Kürd Bilimleri ve Yayınları Yayınlaştırma Derneği” demektir.

BOTAN BEYLERİNİN TARİHİ

”Kürdistan” gazetesinde Botan beylerinin tarihi konusunda da bazı Kürdçe yazılar çıkmıştır. Abdurrahman Bedirhan 8. sayıda o yazıları yayınlamaya başlamış ve o konu üzerine başlangıçta şöyle yazmıştır:

”Kürdlerin Kürdistan tarihinden hiç bir şey bilmediklerini biliyorum. Bu nedenle her bir gazetemde, kısaca Kürdistan tarihinden ve atalarım olan Azizan tarihinden biraz yazacağım”.

Sonra Botan beylerinin tarihini yazmaya başlayan yazar, başta Botan devletin kurucusu olan Halit Bey oğlu Süleyman Bey’in adını yazmıştır; arkasından da sırayla Abdülaziz Bey, Seyfeddin Bey, Mecdüddin Bey, İsa Bey, Bedreddin Bey, Ebdal Bey ve İzzeddin Bey’i anlatmıştır.(35)

9. sayıda da aynı konuyu yazmayı sürdürmüş ve Ebdal Bey, İbrahim Bey, Şeref Bey, Şah Ali Bey ve Bedir Bey’e yer vermiştir.(36)

11. sayıda da(37) Mehmed Bey oğlu Mehmed Bey, Kek Mehmed Bey oğlu Aziz Bey ve Ebdal Bey oğlu Mehmed Bey’i anlatmıştır.(38)

O konuda en önemli bölüm, 13. sayıda yer almıştır.(39) O sayıda Kürdistan’ın son hükümdarı olan Bedirhan Bey konusunda uzun bir yazı yazılmıştır. ”Bedirhan Bey” başlığı altında(40) yayınlanmış olan o yazıda uzun uzadıya Kürdistan’ın o dönemdeki durumu, Bedirhan Bey’in adaleti ve hakseverliği ile Kürd halkının kendisine olan saygısı, Osmanlı ordusunun Bedirhan Bey’e ve Kürdistan’a karşı saldırıya geçmesi ve iki taraf arasında çıkan savaş anlatılmıştır.(41)

(35) **Kürdistan**, sayı 8, s. 3—4.

(36) **Kürdistan**, sayı 9, s. 3.

(37) Yukarıda da belirttiğimiz gibi, ”Kürdistan” gazetesinin günümüze kalan tek koleksiyonundan bazı sayılar eksiktir, onlardan biri de 10. sayıdır. O sayıda da Botan beylerinin tarihi üzerine bir şeyler yazılmış olabilir.

(38) **Kürdistan**, sayı 11, s. 3—4.

(39) Var olan koleksiyonda 12. sayı da yoktur. O sayıda da Botan beylerinden sözedilmiş olabilir.

(40) Bizim görüşümüze göre, Kürdçe yazılan yazıda bu başlığın yazılmış olması yanlıştır. Çünkü ”Bey” unvanı Kürdçe değil, Türkçedir. Ünlü Kürd Hükümdarı Bedirhan da Kürd halkı arasında ”Mîr” unvanıyla tanınmıştı ve Kürdistan’ın her tarafında kendisinden ”Botanlı Mîr Bedirhan” diye sözedilirdi. ”Mîr” unvanıyla o denli tanınmıştı ki, çoğu kez sadece ”Mîr Bedirhan” diye anılırdı; o zaman da herkes, kimden sözedildiğini anlardı. Bu nedenle, burada da bu yazının ”Mîr Bedirhan” başlığıyla yazılması gerekirdi.

Ayrıca, gazetenin sayılarının başlarında da ”Bedirhan Paşazade” diye yazılmıştır; bizim görüşümüze göre o da yanlıştır. Çünkü ”Paşa” unvanı bir Osmanlı unvanıdır ve Bedirhan Bey’e, Şam’a gitmesine izin verildiği zaman Sultan Abdülaziz tarafından gönlünü almak için verilmiştir. Kürdler arasında ise, bir kez bile kendisinden ”Bedirhan Paşa” diye sözedilmemiştir; her zaman kendisine ”Mîr Bedirhanê Botî” (Botanlı Bedirhan Bey) ya da sadece ”Mîr Bedirhan”(Bedirhan Bey) denilmiştir. Bu nedenle sayıların başlarında ”Mîr Bedirhan oğlu” denilmeliydi.

(41) **Kürdistan**, sayı 13, s. 3—4.

14. sayıda da Bedirhan Bey'in tarihi üzerine bir Türkçe uzun yazı yayınlanmıştır. O yazıda da Bedirhan Bey'in Kürdistan'da nasıl bir adalet kurduğu, halkı nasıl Osmanlı devletinin ve o devletin memurlarının zulmünden kurtardığı, Osmanlı paşalarının nasıl korkuya kapılıp kendisine karşı çıktıkları, Osmanlı ordusunun nasıl Kürdistan'ın üzerine yürüdüğü ve Bedirhan Bey'in o orduya karşı nasıl savaştığı ve nasıl yenilgiye uğrayıp Kürdistan'dan çıkarıldığı ve sürgüne gönderildiği anlatılmıştır.(42)

KÜRD HALKININ UYANDIRILMASI VE BİLİNÇLENDİRİLMESİ

Bu Sunuş'un ilk bölümünde de belirttiğimiz gibi, "Kürdistan" gazetesinin kurucusu Mikdad Midhat Bedirhan, Kürd halkını uyandırmayı ve bilinçlendirmeyi kendisi ve gazetesi için amaç yapmıştır; bu amacını da ilk sayıda açıklamıştır. "Kürdistan" gazetesi, hem Mikdad Midhat Bedirhan yönetiminde yayınlanan ilk beş sayıda, hem de Abdurrahman Bedirhan'ın yönetimine girdikten sonra, hep o amaç için hizmet etmiş ve o yolun üzerinde yürümüştür. Kürdlerin uyandırılıp bilinçlendirilmeleri için gazetede birçok yazı yayınlanmıştır.

Daha ilk sayıda Mikdad Midhat Bedirhan Kürdlere seslenerek, çocuklarını okullara gönderip okutmalarını istemiş, okumayla ilgili bazı ayet ve hadislerle yer vermiş, Kürd din adamlarından Kürdleri okumaya ve bilgilenmeye özendirmelerini istemiş, Kürd beylerinden ve ağalarından da köy ve kentlerinde okul yapmalarını istemiştir. Mısırlıların çocuklarını okuttukları için aralarında birçok aydın ve zanaatçı bulunduğunu, Mısır'da bulunan Kürdlerin de Mısırlılara kapıcılık ve hizmetçilik yaptıklarını bildirmiştir. Ayrıca Çin-Japon savaşından söz etmiş, Çin askerlerinin Japon askerlerinin on katı oldukları halde, Çinliler bilgisiz ve cahil oldukları için, Japonlar da okumuş ve bilgili oldukları için, Japonların Çinlileri yendiğini, ayrıca aynı durumun Mısır-Sudan savaşında da Mısırlıların lehine olarak meydana geldiğini anlatmıştır.(43)

Mikdad Midhat Bedirhan 2. sayının başında da şöyle yazmıştır:

"İlk gazetede bilginin ve bilincin iyiliklerinden biraz söz etmiştim. Ben bu gazeteyi, Kürdleri okumaya alıştırmak için ve Kürdler okumanın ne denli çok yararlı olduğunu bilsinler diye yazıyorum".

Sonra Kürd beylerine, Kürd ağalarına ve paşalarına seslenerek, "size soruyorum; hanginiz şimdide dek vatanına ne yapmıştır ki vatanınızı sevdiğinizi bilelim" demiş, vatan sevgisinin vatani bayındır duruma getirmek ve vatan da okullar yapmak demek olduğunu bildirmiş, Kürd zenginlerinden de okul yapmalarını ve öksüz çocukları o okullarda okutmalarını istemiştir.(44)

(42) Kürdistan, sayı 14, s. 2—4.

(43) Kürdistan, sayı 1, s. 1—4.

(44) Kürdistan, sayı 2, s. 1—2.

Mikdad Midhat Bedirhan öbür sayılarda da okumanın ve bilginin yararları üzerine çok şey yazmış, okuma ve bilgi hakkındaki ayet ve hadislere yer vermiştir.

Abdurrahman Bedirhan da ”Kürdistan”ın yönetimini eline aldıktan sonra kardeşinin yolunda yürümüş, okuma ve bilgi konusuna önem vermiştir. Daha 6. sayıda Kürd din adamlarına ve Kürd beyleriyle ağalarına seslenerek şöyle demiştir:

”Kürd büyüklerinin, yönetimleri altındaki küçüklere bilgi ve sanatları öğretmeleri gerekir. O zaman beyler ve ağalar da yüz kat fazla saygın olurlar. Öğüt benden, dinlemek sizden”.(45)

7. sayıda da o konuda şöyle yazmıştır:

”Elimden geldiğince bu gazeteyle Kürdlere yazacağım. Umarım Kürdlerimiz bundan böyle zanaat ve sanatları öğrenecekler, ta ki onlar da bütün halklar gibi zengin olsunlar, hep böyle güçsüz ve yoksul kalmassınlar”.(46)

Öbür sayılarda da okumanın ve bilginin yararları ve önemi üzerine birçok yazı yazılmış, o yazılarda okul yapmaları ve halkı okutmaları için Kürd din adamlarına, Kürd beyleriyle ağalarına seslenilmiştir.

ULUSALCILIK VE YURTSEVERLİK

”Kürdistan” gazetesinde ulusalcılık ve yurtseverlik konusunda da bazı yazılar çıkmıştır; başka konulara ilişkin bazı yazılarda da ulusalcılıktan ve yurtseverlikten sözedilmiştir. İlginç olan nokta şudur ki, ulusalcılıktan ve yurtseverlikten sözedildiği zaman, ulusalcılık ve yurtseverlik soyut, hayalî ve yalnızca duygusal bir şey olarak konmamıştır; somut ve yaşamla bağlantılı olan bir sorun olarak sunulmuş, bazı ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlara bağlanmıştır. Örneğin Mikdad Midhat Bedirhan, 2. sayıda Peygamber’in ”yurt sevgisi imandandır”(47) diyen hadisine yer verdikten sonra Kürd beylerine, ağalarına ve paşalarına sözünü yönelterek onlara şöyle seslenmiştir:

”Beyler, ağalar, paşalar! Size soruyorum; hanginiz şimdiye dek vatanına ne yapmıştır ki vatanınızı sevdiğinizi bilelim! Vatan sevgisi, düşmanın vatana girmesine olanak vermemek demektir! Vatan sevgisi, vatani bayındır duruma getirmek ve vatanda okullar, hayır kurumları yapmak demektir! Vatan sevgisi, vatanın çocuklarını okutmak, onlara zanaat ve bilgi öğretmek demektir!”(48)

(45) Kürdistan, sayı 6, s. 3.

(46) Kürdistan, sayı 7, s. 2.

(47) Bu hadisin Arapça aslı şöyledir: ”Hubb’ul-vatani min’el-iman”.

(48) Kürdistan, sayı 2, s. 1.

Abdurrahman Bedirhan da 6. sayıda o konuda şöyle yazmıştır:

"Kürd ulusuma olan sevgim, beni, bu gazetede Kürdlere doğru yolu göstermeye sevketmiştir. Rom,(49) Türklerin bulunduğu yerlerde büyük okullar kurmaktadır. Hükümet Kürdlerden para alıp Türkler için harcamaktadır. Zavallı Kürdler bu hükümetin esirleridir".(50)

8. sayıda da Kürd din adamlarından bilgisiz ve cahil kimseleri okutmalarını, Kürd beylerinden ve ağalarından da o işte din adamlarına paralarıyla yardımcı olmalarını istemiş, sonra şöyle yazmıştır:

"O zaman Kürdler de günün birinde devlet sahibi, hikmet ve bilgi sahibi olabilirler. Yoksa, yurdunuz bir gün elinizden çıkar ve düşmanlarınıza uşak olursunuz. Padişahın sizin durumunuzdan haberi yoktur, çevresindekiler de Kürdleri sevmezler. Öyle olunca, siz beyler ve ağalar da yönetiminizin altındakileri ihmal ederseniz, eviniz elinizden çıkar. Sizin gücünüz, yönetiminizin altındakilerin güçleriyle vardır. Onlar olmazsa elinizde hiç bir güç kalmaz".(51)

9. sayıda da "Yurt-Vatan" başlıklı yazıda Abdurrahman Bedirhan şöyle demiştir:

"Yurt, yani insanın vatanı öyle bir gövdedir ki, etki yaptığı kimseler onun insanlarıdır. Öyle olunca, bir vatanın insanları ne kadar güç sahibi olurlarsa, o vatanın toprağı ve ürünleri de o kadar güçlü olur. Babamın Kürdistan'dan çıkmasından beri hükümetin Kürdistan köylerine ve kentlerine gönderdiği memurlar, Kürdistan halkının kanını yılanlar gibi içiyorlar. Ne

---

(49) Rom: Osmanlı, Osmanlı devleti. Eskiden Kürdler arasında Osmanlı devletine "Rom" denildiği için, yazar da burada o devlete "Rom" demiştir. Kürdlerin Osmanlı devletine "Rom" demelerinin nedeni, Osmanlı devletinin kurulduğu bölge olan Anadolu'nun bir zamanlar Roma imparatorluğunun elinde olması ve o devletin bölgelerinden biri olmasıydı. O zaman Kürdler o devlete "Rom" demişlerdir. Sonra o imparatorluk parçalanmış ve Doğu bölgesinde Bizans imparatorluğu kurulmuştur, ki ona "Doğu Roma" da denilmiştir. Anadolu da onun bir parçasıydı. O zaman da Kürdler arasında o devletin adı "Rom" olmuştur. Daha sonra da Anadolu bölgesinde Osmanlı devleti kurulmuş ve Bizans imparatorluğunun yerini almıştır; o zaman da Kürdler o devlete "Rom" demişlerdir. Ölümsüz Ahmed-i Hânî de "Mem û Zîn"de Osmanlı devletine "Rom" demiştir. Hânî'nin Osmanlı devletiyle ilgili sözlerinden biri şöyledir:

"Fakat ezelden Tanrı böyle yaptı
bu Rom'u ve Acem'i bize saldırttı".

Osmanlı devletinin yıkılmasından ve yerine "Türkiye Cumhuriyeti"nin kurulmasından sonra da, "Rom" adı Kürdler arasında o devlet için kullanılmıştır. Kürdistan'ın bazı bölgelerinde de Türk devletine "kara Rom" anlamına gelen "Roma reş" denilmiştir. Ve böylece Kürd halkı, "kara" sözcüğüyle, o devletin zulüm ve zorbalığını dile getirmiştir. Bir Kürd atasözünde de "Rom'un güvenilirliği yoktur, Rom'a güvenilemez" anlamına gelen "bextê Romê tune". denilmektedir. Bir Kürd halk türküsünde de "Rom haindir" sözü yer almaktadır.

(50) Kürdistan, sayı 6, s. 2—3.

(51) Kürdistan, sayı 8, s. 1.

büyüklerin küçüklerden, ne de küçüklerin büyüklerden haberi kalmıştır. Kürdlerin vatani, yaralı bir gövde gibi halsiz düşmüştür".(52)

27. sayının başında, Kürdleri, yabancılara hizmet ettikleri için eleştirmiş ve şöyle sormuştur:

"İşte bu kadar yıldır Türklere hizmet ediyorsunuz, ne iyilik gördünüz? Hükümetin şu kadar zulmüne karşılık bir nişan ya da bir rütbe aldığınız zaman, kendi mağduriyetinizi unutuverirsiniz! Bu hükümetin uğrunda bu kadar Kürd savaşta öldürüldüler; ama şimdiye kadar hiç bir Kürd insanı kendi vatani için hiç bir gayret sarfetmedi! Sanki yabancılara hizmeti için yaratılmıyış gibi bir halimiz vardır! 500 yıl önce yurdumuzda hiç bir Türk yoktu! Bu Türklerin hepsi Turan'dan yurdumuza gelmişlerdir! Ve yurdumuzda bize hükmediyorlar!"

Sonra Abdülhamid hükümetinin baskı ve zulmünden söz etmiş; Kürdlerden dayanışmalarını ve birbirlerine karşı savaşmamalarını, Ermenilere karşı da savaşmamalarını istemiş; Ermenilerin de Kürdler gibi baskı altında bulduklarını bildirmiş ve "artık kendimizin ve çocuklarımızın selâmeti için çalışmamızın zamanıdır" demiş; bazı kimseleri Kürdlerin yanına göndereceğini bildirerek Kürdlerin o kimselere itaat etmelerini istemiş ve kendisinin de İran tarafından Kürdistan sınırına gelmek istediğini açıklayarak şöyle demiştir:

"Allah'ın izniyle o zaman Kürdleri Rom'un uşaklığından kurtaracağım".(53)

Yine 27. sayıda "Kürdler" başlığı altında yazdığı Türkçe yazıda, bireyle rin yurtlarıyla ve toplumlarıyla olan ilişkilerini ele almıştır; insanın yaşamının "vatan" denilen toprağa bağlı olduğunu, öyle olunca da vatanın korunmasının insana yükümlenen ilk görev olduğunu, toplumun mutluluğu ve gelişmesi için çalışmanın da ikinci görevi oluşturduğunu, öyleyse insanın her zaman ulusal çıkarları göz önünde bulundurması ve kişisel çıkarlarını ulusal çıkarlarda görmesi gerektiğini bildirmiştir.(54)

OSMANLI SINIRLARI İÇİNDE ULUSALCILIK VE YURTSEVERLİK

İlginç olan şey, "Kürdistan" gazetesinde yer alan ulusalcılığın ve yurtseverliğin, Kürdistan'ın bağımsızlığına yönelik olmamasıydı; başka bir deyişle, o ulusalcılığın ve yurtseverliğin amacı, Kürdistan'ın Osmanlı devletinden kurtarılması ve Kürdistan toprakları üzerinde bağımsız bir Kürd devletinin kurulması değildi. Amaç, Kürd ulusunun Osmanlı devletinin sınırları için-

---

(52) Kürdistan, sayı 9, s. 1.

(53) Kürdistan, sayı 27, s. 1—2.

(54) Kürdistan, sayı 27, s. 2.

de özgürlüğüne sahip olması, kendi toprağı ve suyu üzerinde(55) özgür olarak yaşamasıydı. Osmanlı devleti tüm Müslümanların devleti olarak kabul edilmiş ve onun varlığı savunulmuş, iyileştirilmesi ve kötülerle kötülüklerden temizlenmesi istenmiş, o yolda mücadele edilmiştir.

Abdurrahman Bedirhan, 16. sayıda şöyle yazmıştır:

”Müslüman olan her kişi, Osmanlı devletinin yaşamını sürdürmesini ister. Devletin vücudunun yönetimdeki kötülükten dolayı hastalandığını gördüğümüz zaman, o vücudu tedavi edip hastalığın nedenlerini ortadan kaldırmamız gerekir. Devletin sağlığı bizim sağlığımızdır, onun ölümü de bizim ölümümüzdür”.(56)

Yazar 23. sayıda 2. Abdülhamid’in kötülükleri üzerine yazdığı ”Yaratılış Garipliğı” başlıklı Tükçe yazısında, Abdülhamid’in büyük Osmanlı hanedanından geldiğı halde o kadar kötü ve korkak olmasının çok garip olduğunu bildirmiş, Abdülhamid’in kötülüğünü ve korkaklığını babalarının ve atalarının büyüklükleriyle karşılaştırarak atalarını şöyle övmüştür:

”Abdülhamid’in, sultanlık tahtına oturuncaya kadar içinde yetiştirilip terbiye edildiğı çevre ise, 700 yıldan beri sindirici güçleri ve heybetleriyle bütün Avrupa’yı titretmiş olan bir sultanlık hanedanının görkemli güç ve şanlar üzerine yetiştirilip terbiye edildikleri, görkemli güç ve şanlarla süslenen Saraydır. Öyle bir saray ki, içinde yetişen en büyük padişahların kimisi Dünya haritasına bakarak, Yerküre’yi küçümseyip bir padişaha az görmüş; kimisi de, sultanlığı zamanında daima savaş alanında elinde yalın kılıç, sıradan bir neferden ayırt edilemeyecek biçimde, ordusunun önünde çalışmış, çabalamış, adaleti yerine getirip ülkelerini genişletmiştir”.(57)

*

Bizim görüşümüze göre, Osmanlı padişahlarını böylesine övmek, Abdurrahman Bedirhan gibi bir insan için eksikliklerdir. O zamanın durumuna göre, ki Osmanlı devleti büyük bir imparatorluktu ve sınırları içinde birçok ulus vardı, o ulusların bazı aydınlarının ve onlarla birlikte bazı Kürd aydınlarının da, o zamanın ölçütlerine göre, o devletin ayakta kalmasını istemiş olmaları ve o devletin sınırları ve çerçevesi içinde kendi uluslarının özgürlüklerini aramış olmaları anlaşılabilir. Onların o davranışı kendi siyasal görüşlerine bağlanıp ”siyasal görüşleri oydu” denilebilir. Ama özgürlükçü ve mücadeleci bir Kürd aydınının Osmanlı padişahlarını böylesine övmesi ve başlarını böylesine yüceltmesi, ne kabul edilebilir ve ne de hoşgörüle karşılanabilir.

(55) ”Kendi toprağı ve suyu üzerinde” sözü, Kürdçede kullanılan bir deyimdir. İnsanın toprağı ve suya bağlılığını, insanın kendi toprağına ve suyuna sahiplenmesinin önemini, insanın kendi toprağı ve suyu üzerinde söz sahibi almasının gerekliliğini anlatan bu deyim, yaşamın kaynaklarından olan toprağın ve suyun önemini gözler önüne serer.

(56) **Kürdistan**, sayı 16, s. 1.

(57) **Kürdistan**, sayı 23, s. 3.

Özellikle o padişahların hepsinin zalim, kan dökücü, barbar ve kardeş katili oldukları, hemen hemen hepsinin tahta çıktıkları zaman büyük ve küçük tüm erkek kardeşlerini, hatta süt emme dönemindeki kardeşlerini bile tümüyle öldürdükleri, egemenlikleri altındaki halklar arasında da büyük ve barbarca katliamlar yaptıkları ve yüz binlerce masum insanı öldürdükleri, yüz binlerce kadın ve çocuğu kılıçtan geçirdikleri, topraklarla ve tüfeklerle yok ettikleri anımsanacak olursa, baskı altındaki bir halkın aydınlarından birinin o eli kanlı ve ağzı kanlı katillere övgüler döşemesi hoşgörülle karşılanamaz.

Bu nedenle, Osmanlı padişahlarına öylesine övgüler döşemenin Abdurrahman Bedirhan için bir eksiklik olduğunu açık bir yürekle söylemeliyiz. Kendisine olan saygımız sonsuzdur ve her zaman kendisini saygıyla anmalıyız; ama buna rağmen, bu eksikliği de görmeli ve gözler önüne sermeliyiz.

*

25. sayıda "Kürdlere" başlıklı Türkçe uzun bir yazı yazmış, o yazıda bazı sorunlar üzerine görüşlerini bildirmiş ve sonra Kürdlere seslenerek onlara şöyle demiştir:

"Bir zamanlar en zengin ve mutlu bir ulus iken, şimdi tüm Osmanlılar gibi yoksulluk ve sefalet içinde sürünüyorsunuz".(58)

Bu sözden de anlaşılacağı gibi, Kürdler de Osmanlı devletinin sınırları içindeki diğer halklar gibi "Osmanlı" kabul edilmişler ve o devletin yurttaşları sayılmışlardır.

28. sayıda "Hamidiye Süvari Alayları" başlığı altında yayınlanan Kürdçe yazıda, Kürdistan'ın Osmanlı devleti için askerî açıdan stratejik önemi şöyle nitelendirilmiştir:

"Kürdistan, Rus ve İran sınırları üzerinde devletimiz için çok geniş ve önemli bir bölge oluşturmaktadır. Hükümetimizin yaşamını sürdürmesi açısından, Kürdistan'ın korunması çok gereklidir".(59)

Görüldüğü gibi, Osmanlı devleti için "devletimiz" denilmiş, Kürdistan'ın o devlet için önemi belirtilmiştir; başka bir deyişle, Osmanlı devleti Kürd devleti de sayılmış ve Kürdistan o devletin bir parçası, bir bölümü olarak görülmüştür.

Yine 28. sayıda Hamidiye Süvari Alayları üzerine Türkçe bir yazı da çıkmış, o yazıda da Kürdistan'ın Osmanlı devleti için önemi belirtilerek şöyle denilmiştir:

"Kürdistan, Yüce Devlet'in(60) doğu sınırlarında Rusya ile İran devletlerinin komşuluğunda ve askerlik açısından vatanımızın en nazik tarafında bu-

---

(58) Kürdistan, sayı 25, s. 3—4.

(59) Kürdistan, sayı 28, s. 1.

(60) "Yüce Devlet"ten maksat, Osmanlı devletidir. Osmanlılar zamanında o devlete öyle denilmiştir.

lunan, geniş ve derin bir bölgedir. Hükümetimizin toprak bütünlüğü ve siyasal yaşamının sürekliliği için bugün Rumeli'nin(61) elde bulundurulmasına ne ölçüde zorunlu bir gereksinim varsa, Kürdistan bölgesi için de aynı önem ve gereksinim duyulmaktadır

O Türkçe yazıda, Hamidiye Süvari Alaylarının yaptıkları kötülükler sayılmış, o kötülükler arasında şu ikisi de yazılmıştır:

”Şanlı Osmanlı kılıcının masum kanlarıyla bulaştırılması, Hamidiye adını taşımayan tüm Osmanlı ümmetinin yaşam ve özgürlüğünün tehlikeye uğratılması”.(62)

*

Burada da Osmanlı kılıcını ”şanlı” diye nitelemenin büyük bir yanlışlık ve Abdurrahman Bedirhan için bir eksiklik olduğunu belirtmeliyiz. Çünkü o kılıç, kanlı bir kılıçtı; Asya’da, Avrupa’da ve Afrika’da yüzbinlerce insanın kanı o kılıçla dökülmüştü; egemenlik altındaki halklardan yüz binlerce insan o kanlı ve katil kılıçla can vermişlerdi. O egemenlik altındaki halklardan biri de Kürd halkıydı ki o iğrenç ve kanlı kılıçla birçok evlâdı şehid edilmişlerdi. Bu nedenle, Abdurrahman Bedirhan gibi etkin ve mücadeleci bir Kürd için o iğrenç ve kanlı kılıca övgüler dizmek, açık yürekle belirtmeliyiz ki bir yanlışlık ve eksikliktir.

*

30. sayı da Cizvit papaslarının Kürdistan’daki çalışmaları üzerine bir yazı yayınlanmıştır. Cizvit papaslarının misyoner olarak Kürdistan’a geldiklerinin ve orada halka çok kötülük yaptıklarının anlatıldığı o yazıda, sözü edilen papasların Kürdlerle Ermeniler arasında düşmanlık yarattıkları, her iki halkı birbirine karşı kışkırttıkları, Rusya’nın ve Fransa’nın müdahalelerine yolaçtıkları bildirilmiştir. Tüm o kötülükler sıralandıktan sonra, şöyle denilmiştir:

”Kısacası, bütün bu belâların çaresi Kanun-ı Esasî’dir.(63) Ülkemizde o kanun yerleşince, o zaman halk tümüyle haklarından emin duruma gelecek, diktatör padişahın ve onun memurlarının tasallutu artık kalmayacak, misyonerler de artık halkın arasında bozgunculuk yapma olanağını bulamayacaklar, hatta yabancı devletler de artık işlerimize müdahale edemeyecekler”.(64)

(61) Rumeli: Osmanlıların Avrupa’daki toprakları.

(62) **Kürdistan**, sayı 28, s. 2—4.

(63) Kanun-ı Esasî: Anayasa. Osmanlılar zamanında anayasaya öyle denirdi. Sözlük anlamı ”Temel Kanun” demektir.

(64) **Kürdistan**, sayı 30, s. 2.

EGEMEN ÜLKELERDEKİ YASALARIN DEĞİŞMESİ EZİLEN ULUSLARIN DERDİNE DERMAN OLAMAZ

Yukarıdaki yazıda "ülkemiz" diye sözedilen ülkeden maksat, Osmanlı imparatorluğudur, ki Kürdistan da o zaman onun bir parçasıydı. Görüldüğü gibi Kanun-ı Esasî de, gerek o imparatorluk için ve gerekse Kürd halkı için tüm dertlerin dermanı olarak gösterilmiştir. Bu nokta üzerinde de biraz durmalıyız, biraz düşünmeliyiz ve sonradan meydana gelen olaylara biraz bakmalıyız:

Yukarıdaki yazının yer aldığı sayının tarihi Rumî tarihe göre 1 Mart 1318'dir, ki Milâdî tarihe göre 14 Mart 1902 olur; yani bu yazı 1902 yılında yazılmıştır. Bu yazının yazılmasından altı yıl sonra, 1908 yılında Osmanlı devletinin sınırları içinde Kanun-ı Esasî ve meşrutî rejim kuruldu.(65) Yeni rejimin ilkeleri ve sloganları "özgürlük, kardeşlik, eşitlik"(hürriyet, uhuvvet, müsavat) idi; bu üç sözcük tüm dertlerin ve güçlüklerin tılsımı gibi, tüm dertlerin dermanının reçetesi gibi, tüm kapıların açılış anahtarı gibi imparatorluğun her tarafına yayılmıştı, sakız gibi herkesin ağzına düşmüştü. Bir yıl sonra, 1909 yılında da 2. Abdülhamid Osmanlı devletinin tahtından indirildi.

Ne var ki kısa bir süre sonra, Abdülhamid'in diktatörlüğünün yerine Osmanlı İttihad ve Terakkî Partisi'nin zalim diktatörlüğü kuruldu. O parti diğer halklara da, Kürd halkına da kan kusturdu. O partinin başındaki üç paşa, yani Enver Paşa, Talat Paşa ve Cemal Paşa öylesine sert ve kanlı bir diktatörlük kurdular ki egemenlik altındaki ezilen halklar da, özgürlükçü Türklerin kendileri de Abdülhamid rejimini yedi kez özlediler.(66) Abdülhamid, 33 yıl süren padişahlığı döneminde Kürdistan'da hiç kimseyi siyasal nedenlerden ötürü idam etmemişti. Ama Osmanlı İttihad ve Terakkî Partisi'nin hükümeti, 1913 yılında yalnızca Bitlis kentinde üç gece art arda sehplar kurdu ve 18 seçkin Kürdü idam etti.(67) Yine o hükümet, I. Dünya Savaşı döneminde Kürdistan'dan yüzbinlerce Kürdü göç ettirdi ve koyun sürüleri gibi Osmanlı imparatorluğunun değişik bölgelerindeki değişik kentlere sürdü. Onlardan binlerce kişi de yollarda öldü.(68)

(65) Meşrutî rejim: Hükümdarın halkın temsilcilerinden oluşan meclisle yetkilerini paylaştığı rejim, parlamentoya dayalı krallık rejimi.

(66) "Yedi kez özlemek" sözü, Kürdçede kullanılan bir deyimdir. İnsanın kötü bir kişiden ya da durumdan kurtulduğunu sanıp sevinecekken, çok daha kötü bir kişinin ya da durumun belâsına uğraması ve eskiyi aratan bir darlığa düşmesi üzerine bu deyim kullanılır ve "eskiyi arama"yı anlatır.

(67) Kürdçe-Türkçe dergi "Jîn", İstanbul, 1918—1919, 2. baskı, cild IV, sayfa 752—757, Arap harflerinden Latin harflerine çeviren: M. Emin Bozarslan, Deng Yayınevi, Uppsala-İsveç, 1987.

(68) O göç ettirmede yollarda ölmüş olan Kürdlerin sayısını hiç kimse bilmemektedir. Ancak ölümden kurtulup Osmanlı devletinin değişik kentlerine sağ olarak ulaşan ve o kentlere dağılan Kürd göçmenlerinin toplam sayısı, 418.504 idi(bakınız: "Jîn", cild III, s. 517).

Sonra Kemal Paşa ortaya çıktı. O da, "tüm dertlerin ve belâların kaynağı Osmanlı ailesidir, tüm dertlerin çaresi de o aileyi ülkeden kovmamız ve cumhuriyet kurmamızdır" dedi. Öyle de yaptı. Ne var ki kendisinin 15 yıl süren döneminde Kürdistan'da yaptığı barbarca katliamlar, 600 yıllık Osmanlı döneminde yapılmamıştı. Onun Kürd kadınlarını ve çocuklarını öldürmekten hayvanca bir zevk alan vahşî ve kana susamış askerleri, barbarlıklarını o kadar ileriye götürdüler ki hamile Kürd kadınlarına süngülerini saplayıp yavrualarını süngülerle karınlarından çıkarıyorlardı. Daha önce de yazdığımız gibi, yalnız Amed(Diyarbakir) kentinde ve yalnız 28/29 Haziran 1925 gecesinde ve bir defada ve aynı yerde 47 seçkin Kürd, Kemal Paşa'nın zalim askerî cumhuriyeti eliyle idam edildiler.

İlginç olan şey şudur ki Kemal Paşa, görülmemiş o katliamları hep "uygarlık ve ilerici" adına yapıyordu. Bundan da daha ilginç olan şey şudur ki kendilerine "ilerici ve sosyalist" diyen Türk kişileri ve örgütleri de, o katliamlarda Kemal Paşa'yı ve onun askerî cumhuriyetini destekliyorlardı. Onlar, "genç ve ilerici cumhuriyet, Doğu'daki(69) bu hareketleriyle feodalizmi tasfiye edip ortadan kaldırıyor; bu nedenle biz onun bu hareketlerini destekliyoruz" diyorlardı.

Kürdistan köylerinin yakılması, Kürd kadınları ile Kürd çocuklarının öldürülmeleri ve yakılmaları, onlar için "feodalizmin tasfiyesi ve ilerici bir hareket"ti. Onların uluslararası toplantılara katılan temsilcileri, o toplantılarda da "Türkiye Askerî Cumhuriyeti"nin Kürdistan'da yaptığı o katliamları, değişik ülkelerden olan "yoldaşlar"ına da "feodalizmin tasfiyesi ve ilerici bir hareket" olarak kabul ettirdiler; onların da desteğini Kemal Paşa'ya ve onun faşist rejimine ve askerî cumhuriyetine kazandırdılar. Öylece, o kişilerle örgütler ve onların yabancı "yoldaşlar"ı, mazlum ve ezilen Kürd halkını özgürlükçü ve kurtuluşçu hareketinde destekleyecekleri yerde, "Türkiye Askerî Cumhuriyeti"ni desteklediler; özgürlükçü ve kurtuluşçu Kürd halkının yandaşları olacaklarına, katil ve kan dökücü, ırkçı ve militarist Kemal Paşa'nın yandaşları oldular. Ve öylece, Kemal Paşa'nın cinayetlerinde ve günahkârlıklarında pay sahibi oldular, mazlum Kürd halkına da kalleslik ettiler.

*

Mazlum ve ezilen Kürd halkına yapılan bu kalleslik, ve zalim, kan dökücü bir rejimin günahkârlığını paylaşmak, Güney Kürdistan'da da görüldü. Orada da sosyalist kişiler ve örgütlerle onların başka ülkelerdeki "yoldaşlar"ı, özgürlükçü Kürd halkına karşı Arap faşistlerini desteklediler. Üstelik onların desteği Kemal Paşa'ya sağlanan destek gibi yalnız siyasal bir destek değildi, hem siyasal ve hem de askerî bir destektir. Arap faşistleri, 1970'li ve

(69) Onlar da Kemal Paşa'nın izleyicileri oldukları için, "Kürdistan" demiyorlardı ve "Kürdistan" sözcüğünü ağızlarına almak istemiyorlardı; onlar da öncülerini Kemal Paşa gibi tarihsel ve coğrafî gerçeği değiştirip "Doğu" diyorlardı.

1980'li yıllarda Güney Kürdistan'da yoksul ve ezilen Kürd halkına karşı kullandıkları, Kürdistan köylerini bombardıman edip yıkıntıya çevirmekte kullandıkları, Kürd kadınlarını ve çocuklarını kurşunlayıp, bombalayıp öldürmekte ve katliam etmekte kullandıkları topları, tankları, uçakları, roket ve bombaları ve Kürdistan köylerinin üzerine yağdırdıkları napalm bombalarını tümüyle Rusya'dan ve öbür sosyalist ülkelerden satın alıyorlardı.

Güney Kürdistan'da çıkan petrolü Arap faşistleri kapitalist ülkelere satıyorlardı ve o petrolden kazandıkları dolarları sosyalist ülkelere verip karşılığında onlardan top, tank, uçak, roket ve bombalar satın alıyorlardı ve hepsini Kürd halkına karşı kullanıyorlardı. Öylece, Kürdlerin petrolü Arap faşistlerinin, Batı ülkelerindeki kapitalistlerin ve Doğu ülkelerindeki sosyalistlerin ellerinde dönüp dolaşıyordu ve kurşun, roket, napalm bombalarına dönüşüp Kürdlerin başına yağıyordu!

*

Arap faşistlerinin o katliamları ve sosyalist ülkelerin onlara sağladıkları destek de, hep "emperyalizme karşı mücadele" adına ve "sosyalizm" adına yapılıyordu. Nasıl ki Kemal Paşa 1920'lerde ve 1930'larda "uygarlık ve ilerililik" adına Kuzey Kürdistan köylerini yakıyor idiyse, Kürd kadın ve çocuklarını süngülüyor idiyse, Kürd yavrularını süngülerle analarının karınlarından çıkarıyor idiyse; Arap faşistleri de 1970'li ve 1980'li yıllarda "emperyalizme karşı mücadele" adına Güney Kürdistan köylerini bombardıman ediyorlardı ve mazlum Kürd halkının başına napalm bombaları yağdırıyorlardı; sosyalist ülkeler de "sosyalizm ve antiemperyalizm" adına Arap faşistlerine toplar, tanklar, roketler, uçaklar ve bombalar veriyorlardı!

Oysa mücadeleciler ve temiz yürekli Kürd delikanlıları ve Kürd kızları, umutlarını sosyalizme bağlamışlardı. Nasıl ki Abdurrahman Bedirhan bu yüzyılın başlarında umudunu Kanun-ı Esasî'ye bağlamış ve "tüm bu belâların çaresi Kanun-ı Esasî'dir" demiş idiyse, Kürd delikanlıları ve kızları da bu yüzyılın ikinci yarısında "tüm dertlerin dermanı sosyalizmdir" diyorlardı; o inançlarına uygun olarak bazı klasik türkülerini de değiştirip şöyle seslendiriyorlardı:

"Gönül aman aman aman
Dağlar tuttu kar ve duman
Bize gönder sosyalizmi
Odur tüm dertlere derman".(70)

(70) Bu türkünün orijinal biçimi, bir Kürdçe-Türkçe türkünün bir parçasıdır. Kürd mücadeleciler ve şairi şehid Alişîr tarafından yaratılmış olan ve Dersim bölgesinde Kürd savaşı tarafından Türk ordusuna karşı yapılan savaşta söylenen bu türkünde, Hazreti Ali'den medet istenmiş ve kendisine "Şah-ı Merdan" denilmiştir. Yukarıdaki parçanın Kürdçe orijinal biçiminin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Gönül aman aman aman
Dağlar tuttu kar ve duman
Bize gönder Şah-ı Merdan
Odur tüm dertlere derman".

Kürd delikanlılarıyla Kürd kızlarının temiz yürekleriyle ve iyi niyetleriyle böylesine övgü dizdikleri ve "tüm dertlere derman" dedikleri sosyalizm, belki Arap faşistleri için "tüm dertlere derman" oldu; çünkü onların tüm derdi, Kürd halkının özgürlük hareketini ezmekti, o dertlerini de sosyalist ülkelerin silâhlarıyla derman ettiler. Ne var ki o sosyalizm, hakkı yenilmiş olan mazlum ve ezilen Kürd halkı için de "tüm dertlerin kaynağı" oldu, "tüm dertlerin yuvası" oldu. O kadar "tüm dertlerin kaynağı" oldu ki, Arap faşistleri Mart 1988'de kimyasal bombalarla Halepçe kentinde beş dakika içinde beş bin Kürd kadın ve çocuklarını, yaşlı ve hastalarını katliam edip öldürdükleri zaman, dünyanın her yerinde o katliama karşı bir protesto dalgası kabarınca ve vicdan sahibi, onur sahibi, ahlak sahibi herkes Arap faşistlerini lânetleyince, "Pravda" gazetesi, azıcık olsun utanmaksızın ve arlanmaksızın, 11/09/1988 tarihinde yayınladığı bir yazıda Arap faşistlerini destekledi ve Amerika'nın Irak'a baskı yapmak istediğini, o amaçla Amerika'nın, Irak'ın "isyancı" Kürdlerle karşı kimyasal bombalar kullandığını iddia ettiğini, ancak bu konuda "kaçak Kürdlerin sözleri"nden başka hiç bir somut kanıtın bulunmadığını, Irak Dışişleri Bakanının kimyasal bombalar kullandıkları yolundaki haberi yalanladığını, ancak Amerikan yöneticilerinin onun sözüne kulak bile vermediklerini, çünkü amaçlarının Irak'a siyasal ve ekonomik baskı yapmak olduğunu iddia etti.(71)

"Tilkinin tanığı, tilkinin kuyruğudur" diyen bir Kürd atasözü vardır. Sosyalist "Pravda"nın tanığı da Irak Dışişleri Bakanıdır. Sosyalist ülkelerin gazete ve televizyonları dışında, dünyanın tüm ülkelerinin gazete ve televizyonları, Halepçe kentinin sokaklarına serilmiş olan binlerce Kürd kadın, erkek ve çocuklarının cesetlerini gösterdiler, sosyalist "Pravda" için onların hepsi "kaçak Kürdlerin sözleri"dir ve "somut kanıtlar" değildir; ama Irak Dışişleri Bakanının sözü "somut bir kanıt"tır ve "kuşkusuz doğru"dur, ne fayda ki Amerikan yöneticileri o "doğru söz"e ve o "somut kanıt"a kulak vermiyorlar da "kaçak ve isyancı Kürdler" in sözlerine kulak veriyorlar!

Sosyalist devletlerin Arap faşistlerine ve sömürgecilerine sağladıkları destek, yalnızca onlara silâh satmaktan ibaret değildi; binlerce uzmanları da orada çalışıyor ve faşist rejime yardım ediyorlardı, ona uzmanlar yetiştiriyorlardı. "Bostan hırsızları kışın ortaya çıkarlar" diye bir Kürd atasözü vardır. Irak'ın faşist rejimi 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmeden ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi o rejime karşı boykot kararı vermeden ve de Amerika'nın o rejime karşı saldırıya geçmesinin tehlikesi ufukta belirmeden önce, orada binlerce Rus uzmanının bulunduğu kimse haberi yoktu. Ne zaman ki faşist rejim, Amerika'nın saldırısını önlemek için Irak'ta ve Kuveyt'te bulunan yabancıları rehin aldı, işte o zaman ortaya çıktı ki ohho, alıkonulan yabancılardan binlercesi de Rus uzmanlarıdır ve

(71) Biz, "Pravda" gazetesinin bu yazısının fotokopisini bu Sunuş'un sonunda bir ibret belgesi olarak yayınlayacağız. Umarız tüm Kürdler, o iğrenç yazıdan ders ve ibret alacaklar ve sosyalist ülkelerin aslında Arap faşistlerinin yandaşları olduklarını, silâhlarından kalemlerine dek her şeyleriyle o faşistleri desteklediklerini anlayacaklardır.

o uzmanlar o zamana kadar ağzı kanlı ve eli kanlı o rejimin emrinde çalışmışlardır! Onlarca değil, yüzlerce değil, binlerce Rus uzmanı! Ne yapmışlar orada? Danışmanlık yapmışlar, ustalık yapmışlar, ustalar yetiştirmişler! Ki-me? Hakkı yenilmiş, yoksul, ezilmiş ve mazlum Kürd halkının katili olan o faşist ve sömürgeci rejime!

*

Ola ki o sosyalist devletlerin Kürdler arasında yandaşları ya da sempatizanları hâlâ vardır ve yukarıdaki satırlarımızdan ötürü gücenirler, belki de kızarlar. Onların dikkatini iki önemli noktaya çekmek istiyoruz.

O noktalardan biri şudur: Amerika faşist, sömürgeci ve barbar Türk devletine silâh veriyor, o devlet de o silâhlarla Kuzey Kürdistan'da Kürd halkını öldürüyor; bu, Amerika için günahkârlık, suç, kötülük ve cinayet oluyor; bu nedenle de biz Amerika'ya karşıyız. Peki, Rusya da Irak'ın sömürgeci faşist ve barbar rejimine silâh veriyor; o rejim de o silâhlarla Güney Kürdistan'da Kürd halkını öldürüyor; acaba Rusya'nın bu davranışının adı nedir? Buna ne diyeceğiz ve ne ad koyacağız? Bu neden günahkârlık, suç, kötülük ve cinayet olmaz? Bu nedenle niçin Rusya'ya karşı olmayacağız, onu eleştirmeyeceğiz ve günahkârlığını gözler önüne sermeyeceğiz? Her zaman hatırlamalıyız ki "Fantom" uçaklarından nasıl ki bombalar atılırsa, "Mig" uçaklarından da bombalar atılır, güller ve çiçekler serpilmez!

İkinci nokta da şudur: Devrimci ya da demokrat bir kişi, faşist bir örgüte ya da faşist bir devlete ya da faşist bir militana bir lokma ekmek de verse, o kişi günahkâr olur ve suç işlemiş olur. Peki, sosyalist bir devlet, bir lokma ekmek de değil, binlerce top, tank, roket ve yüzlerce uçağı faşist ve sömürgeci bir rejime verirse, acaba günahkâr olmaz mı ve suç işlemiş olmaz mı? Ve lânetlenmesi gerekmez mi!

Parlak ve fakat aldatıcı sözlere değil, olaylara bakmamız gerekir! Şu Kürd atasözünü her zaman gözlerimizin önüne koymalıyız: "Ben diyorum işte ayı, sen diyorsun işte iz". Ayıyı gördüğümüz zaman, artık izin peşinden gitmemeliyiz!(72)

(72) Bu Kürd atasözünün kaynağı şudur: İki arkadaş kışın ayı avına çıkmışlar ve karda ayı izine rastlayarak izi sürmeye başlamışlar. Bir süre sonra ayıya rastlamışlar, ama iz de ayının bulunduğu yerin ötesine devam edip gidiyormuş. O zaman iki arkadaştan biri ayının vurulup avlanmasını önermiş, öbürü ise ötelere uzayıp giden izin sürülmeye devam edilmesi gerektiğini söylemiş. Arkadaşı, aradıklarının ayı olduğunu ve ona da işte rastladıklarını, artık iz sürmelerinin bir anlamı kalmadığını anlatmaya çalışmışsa da, öbürü bunu kabul etmemiş ve "madem ki izin üzerindeyiz, izi sürmeye devam etmemiz gerekir" diye diretmiş. Onun inadında ısrar ettiğini ve gerçeği görmek istemediğini gören arkadaş, onun o inadı üzerine "ben diyorum işte ayı, sen diyorsun işte iz" demiş ve bu söz ünlü bir Kürd atasözü durumuna gelmiştir.

Bu atasözü, gerçekçilikle biçimsellik üzerine ve gerçek durumu görüp ona göre tavır almakla kuramsallığın ve biçimselliğin dar kalıpları içinde sıkışıp kalmak üzerine söylenir; gerçek durumu ya da olguyu gördüğü halde bir türlü kabul etmek istemeyen ve biçimselliğin ya da kuramsallığın ve basmakalıp bilgilerin sınırlarının dışına bir türlü çıkmak istemeyen, gerçek durumu ya da olguyu biçimselliğe ve kuramsallığa feda eden kişilerin inatçılığı söz konusu olunca kullanılır.

Sosyalist devletlerin ezilen başka halkların bazılarına karşı tavırları da, Kürd halkına karşı olan tavırları gibi olumsuzdu. Örnek olarak üç olayı anlatabiliriz.

O olaylardan biri, Tibet halkının durumudur. Tibet, Çin'e komşu olan geri kalmış bir ülkedir. Çin'de sosyalistler iktidara geldikten ve ayaklarının yerini sağlamlaştırdıktan sonra, ilk işlerinden biri Tibet'i işgal etmek oldu. Çin'in sosyalist hükümeti, 1959 yılında ordusunu Tibet'e soktu ve Tibet'i silâh zoru ile işgal edip kendi topraklarına kattı.

Tibet hâlâ Çin'in işgali altındadır. Tibet halkı bazen kıpırdanmakta ve özgürlüğünü istemektedir; ama her defasında sosyalist Çinliler, tanklarıyla o halkı ezmekte ve onun özgürlük isteğini boğmaktadırlar.

İkinci olay, sosyalist Çin'in Bangladeş halkına karşı Pakistan'ı desteklemesidir. Bangladeş, önceleri Pakistan'ın işgali altındaydı. Nasıl ki Türkiye devleti Kürdistan'ın adını kaldırmışsa ve Kürdistan'a "Doğu Anadolu" diyorsa, Pakistan devleti de Bangladeş'in adını kaldırmıştı ve Bangladeş'e "Doğu Pakistan" diyordu. 1971 yılında Bangladeş halkı, özgürlük hareketine başladı. O zaman Pakistan'da faşist ve militarist bir askerî hükümet iktidardaydı. O hükümet Bangladeş'in üzerine ordu gönderdi. Pakistan ordusu, o faşist ve militarist hükümetin emriyle Bangladeş'te görülmemiş katliamlar yaptı ve on binlerce Bangladeşliyi öldürdü. On milyon Bangladeşli de, o faşist ordunun katliamlarından kaçıp Hindistan'a sığındılar. İşte o durumda sosyalist Çin, Pakistan'ın faşist ve militarist hükümetini destekledi.

Sosyalist bir devletin, mazlum ve ezilen bir halkın özgürlükçü ve kurtuluşçu hareketine karşı faşist ve militarist bir askerî rejimi desteklemesi, yüz kızartıcı bir skandaldır.

Üçüncü olay da Eritre'nin durumudur. Bir Afrika ülkesi olan Eritre Etyopya'nın işgali altındadır. Eritre halkı da, Güney Kürdistan'daki Kürd halkı gibi, 1961 yılında Etyopya'ya karşı özgürlükçü ve kurtuluşçu hareketine başladı. Etyopya o zaman imparatorluk rejimi altındaydı ve İmparator Haile Selasiye tahttaydı. Amerika'nın yandaşı olan o imparator, Amerika'dan aldığı silâhlarla Eritre halkını öldürüyordu, Amerikan uçaklarıyla Eritre köylerini bombalayıp kadınlarının ve çocuklarının başlarına yıkıyordu. 1974 yılında Etyopya ordusu kendi imparatoruna karşı darbe yaptı. Haile Selasiye devrildi, iktidara Haile Mariam geldi. Etyopya'nın sosyalist bir devlet olacağını ilân eden Haile Mariam, öylece, Etyopya'nın üzerindeki kara gömleği çıkarıp ona kırmızı bir gömlek giydirdi ve Amerikan silâhları yerine Rusya'dan silâh almaya başladı. 1974 yılından bu yana Eritre halkını Rus silâhlarıyla öldürüyor, "Fantom" uçakları yerine "Mig" uçaklarıyla Eritre köylerini bombalayıp kadınlarının ve çocuklarının başına yıkıyor.

Sosyalist ülkelere yandaş ya da sempatican olan kimseler, "Fantom" uçaklarından atılan bombalarla ölmenin mi, yoksa "Mig" uçaklarından atılan bombalarla ölmenin mi daha zevkli olduğunu Eritre halkına sormalıydılar!

Bu olaylar ve Abdurrahman Bedirhan'ın yukarıdaki yazıyı yazdığı dönemden bugüne kadar Kürdistan'da ve dünyada meydana gelen birçok olay, hiç bir kuşkuyla yer bırakmayacak açıklıkta kanıtlıyor ki, egemen ülkelerde ki ve egemen uluslar arasındaki yasa ve anayasa değişiklikleri ya da rejim değişiklikleri, egemenlik altındaki ulusların derdine derman olamaz; aynı şekilde, dünyadaki siyasal sistemlerin değişmesi de, ezilen ulusların derdine derman olacak hazır bir reçete olamaz.

Egemenlik altındaki bir ezilen ulus, toprağına ve suyuna sahip olmadıkça, yaşam biçimi ve geleceğı üzerine kendi kararına kendisi sahip olmadıkça, evinin egemeni olarak kendi gücüne sahip olmadıkça ve o gücüyle evinin koruyucusu olmadıkça, kendini ve geleceğini güven içinde göremez.

ABDÜLHAMİD REJİMİNE KARŞI MÜCADELE VE DİRENİŞ ÇAĞRISI

”Kürdistan” gazetesinin içeriğinin bir bölümü de, 2. Abdülhamid rejimine karşı yapılan mücadele ve direniş çağrılarıdır. Gazetenin hemen hemen bütün sayılarında Kürdlere seslenilerek Abdülhamid rejimine karşı durmaları, mücadele etmeleri, direnişe geçmeleri, haklarını korumaları ve zalim memurları Kürdistan'dan kovmaları istenmiştir.

Bizim görüşümüze göre, Abdülhamid rejimine karşı yapılmış olan bu mücadele ve direniş çağrısı çok ilginç ve önemlidir. Çünkü Kürd halkı Osmanlı devletinin boyunduruğı altındaydı ve âdeta uyuşturulmuştu. O devlet bir yandan baskı ve zulümle Kürd halkını eziyordu; bir yandan da Osmanlı padişahları halife olduklarını, İslâm dini adına iktidarlarını sürdürdüklerini, Allah'ın ve Peygamber'in emriyle hareket ettiklerini iddia ediyorlardı. Öylece Kürd halkı Osmanlıların zulümüyle eziliyordu, o zulüm yüzünden gözü korkmuştu ve gönlüne korku sinmişti, başını kaldırmaya, hatta kımıldamaya bile cesaret edemiyordu; onların dinsel propagandalarıyla de uyuşturulmuştu ve sersem edilmişti, âdeta beyni pas tutmuştu.

Öyle bir durumda olan bir ulus için, bir halk için her şeyden önce gerekli olan şey, yüreğine cesaret getirmesi ve aklını başına toplaması, kendi ulusal varlığının ve ulusal kimliğı ile ulusal haklarının farkına varması, o haklarını elde etmek ve korumak için mücadele alanına atılmaya cesaret etmesi, kendi hakları için mücadele edebileceğı konusunda kendine güvenmesidir.

*

İşte Abdurrahman Bedirhan o durumu görmüş ve anlamıştır; o amaçla Kürd halkına seslenip çağrıda bulunmuş ve kımıldamasını, haklarını elde etmek için mücadeleye ve direnişe geçmesini istemiştir. Başka bir deyişle, Kürd halkına mücadele ve direniş ruhu vermeye çabalamıştır.

Örneğin 7. sayıda Kürdlerden, hükümetten okul yapmak isteminde bulunmalarını istemiş, Arnavutlardan sözederek onların ülkesinde de önceleri okul bulunmadığını, ancak onların kendi mücadele ve direnişleriyle hükümeti okul yapmak zorunda bıraktıklarını anlatmış, sonra Kürdlere şöyle demiştir:

”Ne var ki onlar o okulları yaptırtıncaya kadar kıyameti kopardılar, ne kadar zahmet çektiler! Sizin zahmetten korkmamanız gerekir”.

Sonra, hükümetin bir ara Arnavut öğretmenlerine maaş vermediğini, onun üzerine Arnavut halkının Padişaha yazıp öğretmenlerine maaş ödenmediği takdirde devletin tüm memurlarını ülkelerinden kovacakları, gitmezlerse onları öldürecekleri yolunda tehditlerde bulunduğunu anlatmış ve Arnavutların o tehditleri üzerine öğretmenlerinin maaşlarının gönderildiğini bildirmişti. Abdurrahman Bedirhan o olayı yazdıktan sonra Kürdlere şöyle seslenmiştir:

”Kürdler, işte sizin de böyle yapmanız gerekir! Sözlerinizi dinlemedikleri takdirde kılıçlarınızı kaldırın, o zaman kılıçlarınızı dinleyeceklerdir”.(73)

8. sayıda da devlet memurlarının zulüm, baskı ve kötülüklerini anlatarak, Kürdlerden, o memurları yurtlarından kovmalarını istemiş, birtakım rütbe ve nişanlar için o memurlarla işbirliği yapan bazı ağa ve beyleri eleştirmiş, o işbirliğinin kendi evlerini kendi elleriyle yıkmaları demek olduğunu bildirmiş ve onu bir skandal olarak nitelemiş, Kürd din adamlarından da, bilgisiz olan o kişileri işbirlikçilikten vazgeçirmelerini istemiş ve ”onların onur ve ikbal olduğunu umdukları şey, kendileri için belânın ta kendisidir, büyüklük rütbe ve nişanlarla olamaz” demiş, sonra da şöyle yazmıştır:

”İyi bir çoban kötü bir beyden daha değerlidir. Koyunlarına iyi bakan bir çoban, yönetimi altındaki insanlara bakmayan bey ve ağadan çok daha iyidir. Böyle olunca, doğru yoldan sapan ve arkadaşlarını çekiştiren kişi, köpekten de kötüdür”.(74)

9. sayıda Arapça ”Sebat’ül-Mülki bi’l-Adl” (75) başlığı altında yazılan yazıda şöyle denilmiştir:

”Kürdler! Şunu iyi bilin ki eğer yurdunuzda başınızda bulunan memurlar adaletten uzaklaşırlarsa, yurdunuz elinizde kalmayacaktır. Türklerin egemenliği altındaki diğer ülkeler gibi Kürdistan da şimdi Abdülhamid’in elindedir; başınızdaki memurları Abdülhamid gönderiyor. Ama Kürdistan’ın sahibi sizlersiniz! Kürdistan bir düşmanın saldırısına uğrarsa, uğruna ölecek olanlar Kürdler olacaktır. Oranın toprağını Kürdler kazanıyor, oranın ağaçlarını Kürdler dikiyor, Padişahın başınıza gönderdiği memurların paralarını Kürdler ödüyor. Bu nedenle, Kürdistan sizindir. Öyle olunca, bilmeniz gerekir ki, yurdunuzdaki memurlar zulmederlerse, yurdunuz elinizden çıkacaktır”.

(73) Kürdistan, sayı 7, s. 3—4.

(74) Kürdistan, sayı 8, s. 2.

(75) Yani ”mülkün kalıcılığı ancak adaletle olur, bir yurdun varlığı ve kalıcılığı adaletle mümkündür, bir ülke ancak adaletle varlığını koruyurp sürdürebilir”.

Sonra Abdülhamid'in Kürdistan'a önem vermediğinden sözedilerek siyaseti eleştirilmiş ve Kürdlere şöyle denilmiştir:

"Eğer Kürdistan'ın sürekli olarak elinizde kalmasını istiyorsanız ve kadınlarınızla çocuklarınızın perişan ve yoksul olmalarını istemiyorsanız, zalim memurları yurdunuzdan kovmanız gerekir".(76)

*

Görüldüğü gibi Abdurrahman Bedirhan, başlangıçta eleştirilerini "Abdülhamid'in memurları" diye nitelendirdiği Abdülhamid'in Kürdistan'daki memurlarına yönelmiştir. Sonra eleştirilerinin şiddetini giderek artırmış ve yavaş yavaş Abdülhamid'in kişiliğini de eleştirilerine hedef yapmıştır.

11. sayıda Abdülhamid rejimi üzerine uzun bir yazı yazmış ve o yazıda Abdülhamid'in de, onun rejiminin en üst kademelerden en alt kademelere kadarki tüm yöneticilerinin de rüşvet yediklerini yazmış, Osmanlı devletinin Kürdistan'daki çarkının rüşvetlerle döndürüldüğünü ve Kürd köylülerinin o çarkın altında ezildiklerini, Kürdistan'ın bazı beylerinin ve ağalarının da Abdülhamid'in çevresindeki kişilerce onlara gösterilen yakınlığın ve dostluğun havasına kapıldıklarını, o nedenle de ahlaklarının bozulduğunu, Abdülhamid'in onlardan bazılarını parayla satın alarak ajan yaptığını ve öylece de onları birbirlerine düşman duruma getirdiğini bildirmiştir.(77)

24. sayıda, Abdülhamid'in Osmanlı devletinin tahtına çıkmasının yıldönümü dolayısıyla "Cülû-ı Şemetme'nûs"(78) başlığı altında Türkçe bir yazı yazmış ve o yazıda Abdülhamid'i kan dökücü olmakla suçlamış, kendisini "lânetli" ve "Yezid" diye nitelendirmiş, canını alması için Allah'a dua etmiştir.(79)

25. sayıda da "Kürdlere" başlığı altında yine Türkçe bir yazı yayınlamış, o yazıda Kürdlerle Ermeniler arasındaki vuruşmadan sözederek, Kürdlerden Ermenilere saldırmamalarını istemiş, Abdülhamid'in ve hükümetinin hem Kürdlere ve hem de Ermenilere zulmettiklerini bildirmiş, "Kürdlerin, güçsüz Ermenilere saldıracakları yerde hükümetin zulmünü kırmak için gayret etmeleri daha yararlı ve meşru değil midir?" diye sormuş, sonra Kürdlere şöyle demiştir:

"Size ve tüm Müslümanlara karşı ise, koca bir zalim hükümet, yani kendi hükümetiniz topuyla, tüfeğiyle, parasıyla, ajanlarıyla ve cellâtlarıyla 25 yıldan beri musallat olmuş, dost görünümünde amansız bir düşmandır".(80)

27. sayının başında Kürdlere seslenmiş, tüm Osmanlı padişahlarına sert eleştiriler yöneltilmiş, onların halife olmadıklarını belirtmiş ve şöyle yazmıştır:

(76) **Kürdistan**, sayı 9, s. 2—3.

(77) **Kürdistan**, sayı 11, s. 1—2.

(78) "Uğursuz cülûs, tahta uğursuz çıkış, Padişahın uğursuzluk getiren tahta çıkışı, Padişahın tahta çıkışının getirdiği uğursuzluk" demektir.

(79) **Kürdistan**, sayı 24, s. 2—3.

(80) **Kürdistan**, sayı 25, s. 2—3.

”500 yıl önce yurdumuzda hiç bir Türk yoktu. Bu Türklerin hepsi Turan’dan yurdumuza gelmişlerdir. Ve yurdumuzda bize hükmediyorlar. Hepsi kan dökücü ve diktatör olan padişahları, kendilerine ‘Halife’ unvanı veriyorlar ve o sıfatla ne kadar zulüm çeşitleri varsa yapıyorlar. Ama gerçekte onlar halife değil, tahttan indirilmesi gereken zalim padişahlardır. Sizler bu durumu bilmiyorsunuz. Çünkü cahilsiniz; hükümet, durumu anlamamanız için sizi cahil bırakmıştır”.

Göröldüğü gibi, Abdurrahman Bedirhan eleştirilerinin sertliğini giderek artırmış ve bu yazısında eleştirilerini tüm Türk padişahlarına yöneltmiştir. Sonra sözü Abdülhamid’in siyasetine getirmiş ve Abdülhamid’in Kürdistan’ı Rusya’ya söz verdiğini iddia etmiştir.(81)

Yine 27. sayıda ”Kürlere” başlığı altında yazdığı bir Türkçe yazıda Abdülhamid’in ve rejiminin memurlarının zulmünden sözetmiş, Kürdlerden Ermenilere saldırmamalarını istemiş, Abdülhamid’in Kürdlerin bilgisizliğinden yararlanarak işlediği bunca fenalıkları onların davranışlarıyla örtbas etmek ve birkaç alçak Kürdü iki rütbe ve birkaç nişanla avutup öylece tüm Kürdlerin gözlerini boyamak istediğini bildirmiş, Abdülhamid’in o rütbe ve nişanları hakkında da şöyle demiştir:

”Artık köpeklerin bile kabul etmeye tenezzül etmediği iki rütbe ya da birkaç nişan parçası”.

Abdülhamid’in rütbe ve nişanlarına yönelttiği o hakareten sonra da Kürdlere şöyle seslenmiştir:

”Kürler! İnanın ki bilimsizlik ve bilgisizliğin itici gücüyle gözlerinizi gerçekleri görmekten alıkoyan açgözlülük ve düşkünlük perdesinin, size onur getirici ve yüceltici olarak gösterdiği şu rütbe ve nişan denilen şey, ulusal ışığınızı söndürmekten, talih ve geleceğinizi mahvetmekten başka bir şey yaramıyor! Bilmiyorsunuz ki şu maden parçalarıyla, babalarınızın ve dedelerinizin, yaşamlarını, huzur ve rahatlarını feda ederek sizin için edindikleri, sağladıkları özne şeref ve haysiyetinizi satıyorsunuz”.

Sonra Abdülhamid’in zulmünden sözetmiş ve Kürdleri, hâlâ Abdülhamid’in emirlerine boyun eğdikleri ve onun zalim bir padişah olduğunu hâlâ anlayamadıkları için eleştirmiş, Abdülhamid’in işlediği zulümlerle halifeliliğin adını kirlettiğini belirterek, Kürdlere şöyle demiştir:

”Bunca küçük uluslar var ki, sürekli çalışma ve gayretlerinin sonucu olarak, kendilerini bağlı buldukları hükümetlerin acımasızlık ve zulmünden kurtardılar ve mutlu bir duruma geldiler. Siz ise, bu gibi uluslara uyup mutluluğunuzu, rahatınızı, namusunuzu, haysiyetinizi koruyup güvence altına alacak yerde, birbirinizi öldürmek ve böylece gücünüzü kırmakla, gerçek düşman olan Padişahın zulümlerine daha çok meydan vermek gibi körcesine bir davranışta bulunmakla, elinizdeki hançeri kendi elinizle kalbinize sokar gibi bir cinayette bulunuyorsunuz”.(82)

(81) Kürdistan, sayı 27, s. 1.

(82) Kürdistan, sayı 27, s. 2—3.

KÜRDİSTAN'DA HAMİDİYE ALAYLARININ KURULMASI

Sultan 2. Abdülhamid döneminde Kürdistan'da bazı Kürd aşiret reislerinin yönetimi altında bazı yarı askerî birlikler kurulmuş, adlarına da "Hamidiye Süvarileri" ya da "Hamidiye Alayları" denilmiştir. Abdülhamid tarafından o birliklerin başındakilere de paşalık rütbesi verilmiş, maaş bağlanmış ve kendileri "Hamidiye Paşaları" unvanıyla anılmışlardır. Abdülhamid, o yarı askerî birlikleri bir yandan milis güçler gibi kendi rejimini korumakta ve Kürdistan'ı da elinde tutmakta kullanmış, bir yandan da gelecekte meydana gelebilecek bir savaşta onları Rusya'ya karşı kullanmak istemiştir.

Abdurrahman Bedirhan "Kürdistan" gazetesinde o süvariler konusunda da birkaç Kürdçe ve Türkçe yazı yazmıştır. O yazılardan bir tanesi 26. sayıda "Kürdler ve Ermeniler" başlığı altında yayınlanmış olan bir Türkçe yazıdır. Yazar o yazısında, Hamidiye Süvarilerinin Abdülhamid rejiminin elinde zulüm aleti olduklarını, Kürdistan'da yapılan zulmün tümüyle o süvarilerin eliyle yapıldığını, onların Padişah tarafından silâhlandırıldıklarını ve onun adına bağlı olmakla övündüklerini bildirmiştir. Yazar o yazısında örnek olarak, "Diyarbakirli Mustafa Paşa" adıyla bilinen Miran aşireti reisinden söz etmiş, onun önceleri bir çoban olduğunu, yaptığı kötülüklerle Abdülhamid'in gözüne girdiğini ve Abdülhamid tarafından kendisine paşalık rütbesi verildiğini, kendisinin de zulmetmeye başladığını ve halka çok zulmettiğini bildirmiştir. Sonra, halkın onun ve onun gibilerinin zulmünden bezdiği için Abdülhamid'in Sarayına başvurup o zorbarların baskılarını şikâyet ettiğini, ancak Saraydaki yöneticilerin şikâyetçilere "Halifenin ünlü adına bağlı olanlar her hatadan arınmışlardır, bağlı buldukları zat gibi melek türünden olmaları doğaldır, yapılan şikâyetiniz Padişahın gücenmesine neden oluyor" dediklerini yazmıştır.(83)

28. sayıda da "Hamidiye Süvari Alayları" başlığı altında Kürdçe bir yazı yazmış ve yazısına şöyle başlamıştır:

"Bu Hamidiye Süvari Alayları, Padişahın tüm icraatları gibi kötü bir niyetle kurulmuşlardır. Ben bu gazetemde bu sorunu açacağım ve açıklayacağım. Bu nedenle, önce Kürdistan'ın yerinin önemini anlatacağım".

Yazar, Kürdistan'ın konumunun askerî strateji açısından çok önemli olduğunu, Kürdistan Rusya'yla sınırdaş olduğu için Osmanlı devleti ile Rusya arasında bir savaş çıktığı zaman Kürdistan'ın çok büyük ve şiddetli bir savaşa sahne olacağını, Kürdistan'ın her tarafının Abdülhamid'in zulmü yüzünden yıkıntıya dönmüş olduğundan ve Osmanlı ordusunun da yeterli silâha sahip olmadığından, Kürdistan'ın Rusya'ya karşı kendini savunamayacağını, Hamidiye Süvarilerinin yurdu savunmakta işe yaramayacaklarını bildirmiş ve o süvarilerin kurulmasının asıl nedenini şöyle belirtmiştir:

"Bu süvarilerin kurulmasındaki asıl amaç şudur ki, Ermeniler hükümetin zulmünden çok bezdikleri ve adalet istedikleri zaman, Zeki Paşa, Kürdlerin

---

(83) Kürdistan, sayı 26, s. 4.

de hükümetin zulmünden ötürü Ermenilerin tarafına geçmelerinden ve her iki ulusun ittifak içinde ayaklanmalarından korktu; bu nedenle Padişaha başvurup bu süvari alaylarının kurulması için izin istedi. Padişah da, yönetimi altındaki ulusların ve bireylerin arasına çatışma sokmak istediği için Zeki Paşa'nın görüşünü beğendi ve Kürdleri Ermenilerden uzaklaştırıp kendine yakınlaştırmak amacıyla bu süvari alaylarının kurulması için derhal emir verdi".(84)

Yına 28. sayıda o konu üzerine "Hamidiye Süvari Alayları" başlığı altında Türkçe bir yazı da yayınlamıştır. O yazıda da Ermenilerin Abdülhamid rejimine karşı ayaklandıklarından sözeden yazar, Dördüncü Ordu Kumandanı Zeki Paşa'nın, ilerde Kürdlerin de Ermenilerin hareketine katılmalarından korktuğunu ve Kürdlerle Ermenilerin işbirliği yapmalarını önlemek için Hamidiye Süvari Alaylarının kurulması düşüncesini Abdülhamid'in Sarayına önerdiğini, Abdülhamid'in de o düşüncüyü değişik halklar arasında son-suza dek sürecek bir çatışmanın başgöstermesi için yararlı bulduğunu ve o nedenle o düşüncüyü çabucak benimseyip uygulanması için emir verdiğini bildirmiştir.(85)

KÜRDLERLE ERMENİLERİ NASIL KARŞI KARŞIYA GETİRMİŞLER?

"Kürdistan" gazetesinde yer alan konulardan biri de Ermeni sorunu ve Kürdlerle Ermeniler arasında Sultan 2. Abdülhamid döneminde meydana gelen çatışmalardır. O konu üzerine yazılmış olan yazıların hepsinde, o sorunun Abdülhamid rejiminin entrikalarıyla tezgâhlandığı belirtilmiştir; Abdülhamid'in Kürdlerle Ermenileri birbirine düşman yapmak istediği, onun Kürdistan'daki memurlarının o amacı gerçekleştirmek için çalıştıkları, büyük devletlerin ve özellikle Rusya'nın da o sorunda parmağı olduğu bildirilmiştir. O yazılarda Kürdlerden, Ermenileri öldürmemeleri ve Abdülhamid rejimine karşı onlarla ittifak yapmaları istenmiştir; Ermeniler de, Kürdistan'da bir Ermeni devleti kurmak istedikleri için eleştirilmişler ve onların o yöndeki hareketiyle Abdülhamid rejimine ve Rusya'nın hesaplarına hizmet ettikleri belirtilmiştir. Tabii bütün bu yazılar da Abdurrahman Bedirhan'ın kaleminden çıkmıştır.

7. sayıda "Leyse Lil-İnsani İlla Ma Sea"(86) başlığı altında yazdığı Kürdçe yazıda Kürdlere, okumalarını ve kendi durumlarını düşünmelerini, zanaat sahibi olmalarını ve kendilerini bilgisizlikten kurtarmalarını öğütlemiştir; öyle bilgisiz kaldıkları takdirde vatanlarının büyük devletler tarafından kendilerinden alınıp Ermenilere verileceği konusuna dikkatlerini çekmiştir; daha sonra da şöyle yazmıştır:

(84) Kürdistan, sayı 28, s. 1.

(85) Kürdistan, sayı 28, s. 3.

(86) Bu, Kur'an ayetlerinden birinin bir parçasıdır ve anlamı şudur: "İnsana, yaptığı çalışmadan başka bir şey yoktur".

”Ermeniler bunca yıldır devletin memurlarından çok zulüm gördüklerinden, o zulümden kurtulmak için çalışıp her şeyi yapıyorlar. Hakları da vardır. İstanbul’dan oralara gelen devlet memurları, Ermenilere çok kötülük yapıyorlar. Kürdlerin de Ermenileri öldürmemeleri gerekir. Allah bu durumdan razı değildir. Ermeni mazlumdür. Mazlumlerin üzerine kılıçla gitmemek gerekir. Sizler de onlar gibi mazlumsünüz”.(87)

9. sayıda da o konuda şöyle demiştir:

”Ermeniler devletin zulmünden bezdiler, hem seslerini yükselttiler ve hem de el kaldırdılar; haklarını istiyorlar. Kürdler ise, bilgisiz oldukları için Ermenileri öldürmeye başladılar. Onların öldürülmesi Kürdler için günahdır. Siz onlardan daha mazlumsünüz; ancak bilgisiz olduğunuz için ve kendinizden haberiniz olmadığı için sesinizi çıkarmıyorsunuz. Öyleyse size yapılan kötülük, Ermenilere yapılmaz”.(88)

11. sayıda, Kürdleri, yurtlarını geliştirmeye çalışmadıkları ve kendilerini bilgisizlikten ve zulümden kurtarmadıkları için eleştirmiş, sonra şöyle yazmıştır:

”Bakınız, Ermeniler ne denli himmet sahibi ve gayretlidirler. Onlar da Kürdler gibi mazlumdür, ama özgürlükleri için kendilerini feda ediyorlar. Kürdler arasındaki cahiller, bilgisiz oldukları için Ermenileri öldürüyorlar. Bu durum Kürdler için çok kötüdür. Din adamlarının, bunun katillik olduğunu Kürdler söylemeleri gerekir. Kürdlerin kendilerini o günahtan korumaları zorunludur. Kürdlerin de Ermenilerle ittifak kurup, Padişahın başınıza gönderdiği o zalim memurları kovmaları gerekir. Mazlum Ermenilere yardım edeceğinize, gidip onları öldürüyorsunuz. Bu durum çok günahdır ve çok utanç vericidir. Allah ve Peygamber bu durumdan razı değildir”.(89)

25. sayıda ”Kürdler” başlığı altında yazdığı Türkçe yazıda ise, Kürdistan’ı Osmanlı devletinden ayırıp kendi egemenlikleri altına almak istedikleri ve bu amaca ulaşmak için haydut çeteleri kurdukları için Ermenileri eleştirmiştir; ancak buna rağmen Kürdlerin vuruşmaya girişme haklarının olmadığını bildirmiş ve o konuda şöyle demiştir:

”Ermenilerin, Osmanlı bütünlüğünden ayrılarak, Kürdlerin temiz vatani olan Kürdistan’ı her ne pahasına olursa olsun kendilerine dolaşım yeri durumuna getirmek istedikleri ve bu yolda nasıl çalıştıkları, Avrupa’da neler yaptıkları, Kürdistan’da nasıl haydut çeteleri gezdirdikleri, saf köylülere nasıl bozguncu fikirler aşıladıkları, tarafımdan tek tek bilinmektedir. Ne var ki bütün bunlar, vuruşmaya girişmek konusunda size açık bir hak vermez. Hükümetin iş ve uygulamalarına güvenmek, asla doğru değildir. Ve Türkiye’de her birey kendi hakkını kendisi yerine getirebilirse, bir şey kazanmış olur. Bununla birlikte, bu konuda işin aslına ve temeline güvenilmelidir. Yani ‘Ermenistan’ adıyla bir hükümetin kurulmasına inanılmamalıdır”.

---

(87) Kürdistan, sayı 7, s. 2—3.

(88) Kürdistan, sayı 9, s. 2.

(89) Kürdistan, sayı 11, s. 3.

Yazısında daha sonra, Kürdistan'da ortaya çıkan birkaç haydut çetesi yüzünden, hükümetin uygulamalarına ek olarak Kürdlerden de bir tepelime belirtisi görülürse, o zaman Rusya'nın müdahale edeceğini ve Avrupa'da da büyük bir nefretin meydana geleceğini bildirmiştir.(90)

26. Sayıda "Kürdlere" başlığı altında yayınladığı yazının başında, babasının Kürdlerin mutluluğu için kılıcıyla gayret gösterdiğini, kendisinin de kalemiyle o hizmeti yerine getirmekte olduğunu belirtmiş ve Ermeni sorunu yüzünden hep sitemlere hedef olduğunu bildirerek şöyle yazmıştır:

"Gerçekten bazı Ermenilerin Kürdistan'ı kendileri için bir vilâyet durumuna getirip mülkten(91) ayırmak istediklerini, bu nedenle onlardan birçok kişinin bu yabancı ülkelerde bize karşı çalıştıklarını, birçok kişinin de Kürdistan'da kötülük ve cinayetler işlediklerini biliyorum. Ama şunu iyi bilmelisiniz ki bu durumlar, genel bir vuruşma için hiç bir zaman size hak vermez".

Daha sonra, Ermenilere saldıranların, Abdülhamid'in iyiliklerinin ve cömertliğinin havasına kapılmış olan kişiler olduğunu bildirerek, Kürdlere şöyle seslenmiştir:

"Ama şunu iyi biliniz ki, içinizde birkaç kişi cinayet işlese hepiniz düşmanların eleştirilerine ve sitemlerine hedef olursunuz. Evet, yurdunuzdan bir Ermenistan yaratılmasına hiç bir zaman razı olmamanız gerekir. Ne var ki masum komşularınızı da korumalısınız".

Kürdlerle Ermeniler arasında çatışma çıkarmanın Abdülhamid olduğunu belirten yazar, Abdülhamid'in Kürdleri yabancı devletlerin gözünde vahşî ve uygarlıksız göstermek ve yabancı devletlerin öfke ve nefretini Kürdlerin üzerine çekmek istediğini yazmıştır; Ermenilerin de Kürdler gibi Abdülhamid'in mazlumları olduklarını bildirerek, Kürdlerden, Ermenilerle ittifak kurup o zalim hükümetten kurtulmak için birlikte çalışmalarını istemiş ve şöyle demiştir:

"Evet, Ermenilerin içinde size düşman olan bazıları vardır. Ama onlar çok azdır, Ermeniler de onlardan razı değillerdir. Ancak iyi biliniz ki sizin asıl düşmanız, 25 yıldan beri paralarıyla ve ajanlarıyla sizin kötülüğünüz için çalışan Padişaktır".(92)

Yine 26. sayıda "Kürdler ve Ermeniler" başlığı altında yazdığı Türkçe yazıda, Abdülhamid'in kendi çıkarları için çok zulmettiğini, "böl, yönet" kuralına yugun olarak dostların ve kardeşlerin arasını bozduğunu, daha önce dost olan Kürd ve Ermeni halklarının arasında bozgunculuk tohumunu ekenin de Abdülhamid olduğunu belirterek şu durumu gözler önüne getirmiştir:

"Birkaç yıldan beri, Padişah Efendimizin kan dökme ve cinayet işleme arzusuna, bilgisizlik ve aymazlığın etkisiyle, ne canların, ne ev ve barkların, ne

(90) Kürdistan, sayı 25, s. 2—3.

(91) Buradaki "mülk"ten maksat, Osmanlı devletinin egemenliği altında bulunan topraklardır.

(92) Kürdistan, sayı 26, s. 2.

ailelerin feda edilip yok edildiğini, ne kanların döküldüğünü düşünelim! Ermeni, Kürd'den bir fenalık mı görmüştü? Hayır! Ya Kürdler Ermenilerden ne gördü? Hiç!”

Yazar, bu soru ve yanıtlardan sonra, iki tarafın da Abdülhamid tarafından kandırıldığını ve onun şeytanca entrikalarının ardından gidip koyu bir karanlığın içine düştüklerini ve önlerinde müthiş uçurumların, yok edici girdapların bulunduğunu düşünmeksizin tam yol ilerlediklerini bildirmiştir.(93)

27. sayıda yine o konu üzerine yazmış ve Kürdlere şöyle seslenmiştir:

”Abdülhamid, Ermenilerin sizin düşmanlarınız olduğunu söylüyor ve bu sözle sizi kandırıyor. Ermenilerin size düşmanlık yapamayacaklarını bilmiyor musunuz! Düşmanınız, hepimizi Moskof'a söz veren Padişaktır”.

Daha sonra, birkaç yıl önce Ermenileri Kürdlere öldürtmek için Van'da bir toplantı yapıldığını anlatmış, Şeyh Ubeydullah'ın da o toplantıda hazır bulunduğunu ve Padişahın o konudaki emrine karşı çıkarak, ”eğer biz bugün nedensiz olarak Ermenileri öldürürsek, bir gün gelecek ki başka bir ulus da gelip bizi öldürecek” dediğini bildirmiştir.

Yazar, bu tarihsel olayı anlattıktan sonra yine Kürdlere seslenerek, Kürdlerin artık kendi selâmetleri ve çocuklarının selâmeti için çalışmaları gerektiğini, o kadar yiğitlikleriyle ve cömertlikleriyle tanınmış olan Kürdlerin zalim bir hükümete uşaklık etmelerinin utanç verici olduğunu belirtmiş ve yazısını şöyle sürdürmüştür:

”Bir zamanlar önce biz de hükümet sahibiydik, görüş sahibiydik. Ama ne yazık ki o mutluluğu elimizden kaçırdık. Şimdi soytarıların eline düşmüş bulunuyoruz”.(94)

Yine 27. sayıda ”Kürdlere” başlığı altında yayınladığı Türkçe yazıda da Van'da yapılmış olan o toplantıdan söz etmiş, o toplantının Abdülhamid'in emriyle yapıldığını ve Kürdlerden Ermenileri öldürmelerinin istendiğini anlatmış, Şeyh Ubeydullah'ın da o isteğe karşı çıktığını ve o isteğin Allah'ın emrine aykırı olduğunu belirttiğini, öyle bir emri veren bir padişahın zalim ve günahkâr olacağını ve tahttan indirilmesi gerektiğini açıkladıktan sonra toplantıyı terkedip gittiğini bildirmiştir.(95)

29. sayıda ”Kürdistan'ın Şimdiki ve Gelecekteki Durumu” başlığı altında yazdığı Kürdçe yazıda, Kürdlerle Ermeniler arasındaki vuruşmayı dört noktaya dayandırmıştır: Kürdlerin bilgisizliği, Ermenilerin katı davranışları, Abdülhamid'in hesapları, Rusya'nın hesapları. Ermenileri, kendilerine yapılan zulmün nedeni olarak İslâm dinini gösterdikleri ve öylece Müslüman halkları kendilerine düşman yaptıkları, bir de hiç bir yerde Kürdlere ve Türklere göre çoğunlukta olmadıkları halde bağımsızlık davası güttükleri

(93) **Kürdistan**, sayı 26, s. 3—4.

(94) **Kürdistan**, sayı 27, s. 1.

(95) **Kürdistan**, sayı 27, s. 3.

için eleştirmiş ve o isteklerini, gerçekleşmesi olanaksız bir düş olarak göstererek, "böyle bir sevdayı elde etmek için Müslümanlığa ve millete yaptıkları iftiralar çok utanç verici bir şeydir" demiştir; İngiltere'nin, Ermenilerin hak ve adalet için ayaklandıkları ümidiyle önce onlara yardım ettiğini, ancak Ermenilerin halka karşı olduklarını görünce onları desteklemekten vazgeçtiğini bildirmiştir.

Yazısında Rusya'nın hesaplarından da sözeden yazar, Rusya'nın bir yandan Ermenilerin sırtını sıvazladığını, bir yandan da Kürdistan'daki konsololarının Kürdleri Ermenilere karşı kışkırttıklarını ve ülkelerini Kürdlere dost göstermek için onlara çok iyilik yaptıklarını ve armağanlar verdiklerini anlatmıştır; Ermenilerin dikkatini Rusya'nın siyasetine çekerek Rusya'nın ulusları ve ülkeleri eline geçirmek için onlara önce iyilikle yaklaştığını, bir ulusu eline geçirince de onun aslını ve milliyetini yok edip ona hiç bir özgürlük bırakmadığını bildirmiş ve "açık bir gerçektir ki Rusya, yanı başında bağımsız bir Ermeni hükümetinin kurulmasını hiç bir zaman istemez" demiştir.(96)

Bu Kürdçe yazı, yine 29. sayıda Türkçe olarak da yayınlanmıştır. Türkçesi Kürdçesinden çok daha uzundur.

30. sayıda "Kürdistan'da Nifakın Temeli" başlığı altında yayınladığı Kürdçe yazıda ise Cizvit papaslarını ele alarak, Kürdlerle Ermeniler arasındaki çatışmalarda o papasların Kürdistan'da bulunan misyonerlerinin de rol oynadıklarını, bazı Avrupa ülkelerinin ve özellikle Fransa'nın da parmağı bulunduğunu bildirmiştir.(97) Aynı sayıda aynı konu üzerine uzun bir Türkçe yazı da yer almıştır.

KÜRDİSTAN İÇİN RUS TEHLİKESİ

İlginç bir şey de şudur ki, "Kürdistan" gazetesinde birçok kez Rus tehlikesine ve Rusya'nın Kürdistan üzerindeki hesaplarına işaret edilmiştir. Daha ilk sayıda Mikdad Midhat Bedirhan şöyle yazmıştır:

"Kürdlere yazıklanıyorum. Kürdler birçok ulustan daha akıllı ve zekidirler, daha cömerttirler ve dinlerine daha güçlü bir biçimde bağlıdırlar; buna rağmen öbür uluslar gibi okumuş değiller, zengin değillerdir; dünyada olup bitenleri, komşuları olan Moskof'un nasıl olduğunu ve ne yapacağını bilmiyorlar".(98)

2. sayıda da Mikdad Midhat Bedirhan Kürd beylerinden ve ağalarından, Kürdistan'da okul yaptırılmalarını ve yurt çocuklarını okutmalarını istemiştir; sonra da Rusya'yı Kürdlerin düşmanı olarak göstererek şöyle demiştir:

(96) Kürdistan, sayı 29, s. 1—2.

(97) Kürdistan, sayı 30, s. 1—2.

(98) Kürdistan, sayı 1, s. 1.

”Allah göstermesin, düşmanınız Moskof yurdunuza saldırırsa saldırısını nasıl püskürteceksiniz! Moskof öylesine acayip top ve tüfeklere sahiptir ki, insanın kuş gibi görüldüğü yerlere bile mermilerini ve bombalarını ulaştırır; öylesine acayip topları vardır ki, o topraklarla dağları bile yıkabilir”.(99)

Abdurrahman Bedirhan da gazetenin yönetimini eline aldıktan sonra, Kürd halkının dikkatini Rusya'nın Kürdistan için oluşturduğu tehlikeye çekmiştir. 7. sayıda ”Girit” başlığı altında yazdığı yazıda, Osmanlı devletinin Girit adasındaki Müslümanlara yardım göndermediği için onların Girit'teki Hristiyanların karşısında yenilgiye uğradıklarını belirterek, Kürdistan'ın durumu ile Girit'in durumunu karşılaştırmış ve Rusya'nın Kürdistan'ı işgal etmek istediğini bildirmiş, Kürdlerin dikkatini o tehlikeye şöyle çekmiştir:

”Kürdler, öyleyse aklınızı başınıza toplayınız! Kendinizden haberiniz olmazsa yazıklar olsun! Uyanmadığınız takdirde, çok geçmeden bu durum sizin de başınıza gelecektir! Kürdler kadınlarını ve çocuklarını Rus askerlerinin egemenliği altında görürlerse. Kürdlere yazık olmaz mı! Moskof ağzını açmış, bir gün gelip yurdunuzu alacaktır”.(100)

9. sayıda ”Yurt-Vatan” başlığı altında yazdığı yazıda Abdülhamid rejiminin Kürdistan'daki memurlarının kötülüklerinden söz etmiş, Kürdistan'ın o memurların kötülükleri yüzünden yaralı bir duruma düşmüş olduğunu belirtmiş ve Kürdlerin dikkatini Rus tehlikesine çekerek o konuda şöyle demiştir:

”Kürdlerin vatanı, yaralı bir gövde gibi halsiz düşmüştür. Hükümetin memurları tarafından o gövdede açılmış olan yarayı Kürdler tedavi etmezlerse, yazıklanıyorum ki o gövde, yani Kürdistan ve o yurdun toprakları, ürünleri, onca çocuklar büyütmüş ve onca insanlar beslemiş olan o ağaçlar ve ürünler, hep toprakaltı olacaktır; yani Moskof gelip o toprakların üzerine oturacaktır; o yurdun çocukları güçsüz ve perişan olacaklardır; Kürdler, çocuklarını o kadar nazlı büyütmüş olan o toprağın yabancıların eline düştüğünü, o toprağın üzerinde büyümüş olan çocukların yabancılar esir düştüklerini, çocuklarına 'bana bir tas su ver' dahi demeye gönlü razı olmayan o analar ve babaların Moskof askerlerine hizmetçi olduklarını ve Moskof askerlerine şarap hizmeti yaptıklarını göreceklerdir”.(101)

”**Kürdistan**” gazetesinin 15. sayısında da Rus tehlikesi konusunda şu haber çıkmıştır:

”Rusya hükümeti Padişahımıza, 'bazı Kürdler benim sınırlarıma tecavüz ediyorlar, eğer sen onları cezalandırmazsan ben askerlerimle Kürdleri cezalandıracağım' diye yazmıştır. Kürdler tecavüz etmemiş olabilirler. Ne var ki Rusya güçsüzlüğümüzü bildiğinden, askerini Kürdistan'a göndermek için

(99) **Kürdistan**, sayı 2, s. 1.

(100) **Kürdistan**, sayı 7, s. 4.

(101) **Kürdistan**, sayı 9, s. 1.

bahaneler arıyor. Rusya'nın Çerkezlere neler yaptığını biliyorsunuz, Afganistan'a neler yaptığını da biliyorsunuz; şimdi de sıra Kürdistan'a gelmiştir".(102)

28. sayıda yer alan "Hamidiye Süvari Alayları" başlıklı Türkçe uzun yazıda da Rus tehlikesinden sözeden yazar, Osmanlı devleti ile Rusya arasında çıkan her savaşta Rusya'nın Kürdistan'a yönelmiş ve Kürdistan topraklarını saldırılarına hedef yapmış olduğunu anlatmış, Rusya'nın gelecekte de Kürdistan'a saldıracağını ve Kürdistan'ı ayakları altında çiğneyip Basra Körfezi'ne ve Anadolu'ya ulaşmak isteyeceğini yazmıştır.(103)

DİĞER KONULAR

Yukarıda sıralayıp bildirdiğimiz başlıca konulardan başka, diğer bazı konular üzerine de "Kürdistan" gazetesinde bazı yazılar yer almıştır. Onların da bir bölümü Kürdçe, bir bölümü Türkçedir; bazıları Kürdistan'la ve Osmanlılarla ilgili konular üzerinedir, bazıları da diğer ülkelerle ilgili sorunlar ve olaylar hakkındadır.

Kürdçe yazılardan biri Salahaddin-i Eyyubî üzerine yazılmış ve 15. sayıda yayınlanmıştır. O yazıda Salahaddin-i Eyyubî ile amcası Şirko'nun nasıl çalıştıkları, sonra Salahaddin'in nasıl Eyyubî devletini kurduğu, nasıl hak ve adalette devletin çarkını döndürdüğü anlatılmıştır.(104)

Kürdçe bir yazı da Halit Bedirhan ve Transvaal Savaşı(105) üzerine 21. sayıda yer almıştır. Yazarın o yazıda anlattığına göre, kardeşi Halit Bedirhan birkaç bin Kürdle birlikte Güney Afrika'ya gidip o savaşa katılmak ve İngilizlerin yanında savaşmak istemiş, o amaçla da İstanbul'daki İngiltere Elçiliğine başvurarak gitmek için izin isteminde bulunmuş, İngiltere Elçisi de kendisine teşekkür etmiş ve kendisiyle diğer Kürdlerin gitmelerine gereksinme bulunmadığını bildirmiş, sonra Abdülhamid durumdan haberdar olmuş ve Halit Bedirhan ile birkaç kişiyi tutuklatmış, birkaç gün sonra da İngiltere Elçisinin isteği üzerine önce diğer tutuklular, sonra da Halit Bedirhan tutuklularından salıverilmişlerdir.(106)

Kürdçe yazılardan biri de, Osmanlı özgürlükçü Sadrazamı Midhat Paşa'nın mücadelesi ve başına gelenler konusunda yazılmıştır. Midhat Paşa'nın bazı arkadaşlarıyla birlikte nasıl 2. Abdülhamid'i tahta çıkarıp onun ilk sadrazamı olduğu, sonra Abdülhamid'in nasıl kendisine oyun oynayıp entrikalarla onu sadrazamlıktan ve İstanbul'dan uzaklaştırdığı, sonra da nasıl tutuk-

(102) Kürdistan, sayı 15, s. 2.

(103) Kürdistan, sayı 28, s. 2—3.

(104) Kürdistan, sayı 15, s. 3.

(105) Bu savaş XIX. yüzyılın sonlarında şimdiki Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Transvaal bölgesinde çıkmış ve XX. yüzyılın başlarında da sürmüştür.

(106) Kürdistan, sayı 21, s. 1—2.

latıp özel bir mahkemede yargılatıldığı ve ölüm cezasına mahkûm ettirdiği, arkasından da Hicaz'daki Taif kentinin hapisanesine gönderip İstanbul'dan yolladığı bazı kişilere boğdurduğu anlatılmıştır. Çok uzun olan ve ayrıntılı bir biçimde kaleme alınan bu yazı dört bölüm halinde 22, 23, 24, 25. sayılarda çıkmıştır.(107)

*

24. sayıda "Kürdistan ve Kürdler" başlığı altında Türkçe bir yazı yayınlanmıştır. O yazıda Kürdistan'ın o dönemdeki durumu, kısaca Kürdistan coğrafyası ile Kürd tarihi, biraz da Kürdlerin sosyal durumu anlatılmıştır. Yazıda, o dönemdeki İngiliz bilim adamlarının tahminine göre Kürdlerin nüfusunun dört milyon olduğu yazılmıştır.(108)

2. Abdülhamid döneminin eski sadrazamlarından biri olan Said Paşa, Abdülhamid'in Osmanlı tahtına çıkmasının yıldönümü dolayısıyla kendisine bir muhtıra yollamış ve o muhtırada siyasetini eleştirmiştir. Türkçe olan o muhtıra da iki bölüm halinde "Kürdistan" gazetesinin 20. ve 21. sayılarında yayınlanmıştır.(109)

Türkçe bir yazı da Ömer Fevzi imzasıyla ve "Türkiye'de Askerlik" başlığıyla 21. sayıda yer almıştır. Bunun bir dergiden ya da bir kitaptan alınmış olan bir yazının bir bölümü olduğu anlaşılıyor.(110)

Türkçe yazılardan biri de "İdare-i Maslahat ve İş'ar-ı Ahîr"(111) başlığı altında, Bahriyeli Rıza imzasıyla 22. sayıda çıkmıştır.(112)

Rauf Paşa adlı bir Osmanlı paşasının eski Sadrazam Midhat Paşa'ya yazmış olduğu bir mektup da 22. sayıda yayınlanmıştır.(113)

Tüm bu muhtıralar, yazılar ve mektuplar, Abdülhamid dönemindeki yolsuzluklar ve baskılar üzerine yazılmışlardır. Hepsinde de Abdulhamid yönetime sert eleştiriler yöneltilmiştir.

27. sayıda da "Sultan Beşinci Murad Hazretlerinin Dilinden" başlığı altında ve "Bir Ciğerhun" imzasıyla bir Türkçe şiir yayınlanmıştır. O şiir, Osmanlı Padişahı 5. Murad'ın ağzından kendi durumu üzerine yazılmıştır.(114) Bilindiği gibi o padişah kısa bir süre tahtta kalmış ve aklî dengesi yerinde olmadığı için tahttan indirilip kardeşi 2. Abdülhamid tahta çıkarılmıştır.

(107) Kürdistan, sayı 22, s. 1—2, sayı 23, s. 1—2, sayı 24, s. 1, sayı 25, s. 1—2.

(108) Kürdistan, sayı 24, s. 3—4.

(109) Kürdistan, sayı 20, s. 3—4, sayı 21, s. 2—3.

(110) Kürdistan, sayı 21, s. 3.

(111) "İşi idare etmek ve son kararın bildirilmesi" demektir.

(112) Kürdistan, sayı 22, s. 2—3.

(113) Kürdistan, sayı 22, s. 3—4.

(114) Kürdistan, sayı 27, s. 4.

HACI KADİR'İN VEFAT HABERİ DE "KÜRDİSTAN" GAZETESİNDE

"Kürdistan" gazetesinde yazılardan başka bazı haberler de çıkmıştır. Yazılar gibi o haberlerin de bir bölümü Kürdçe, bir bölümü Türkçedir ve değişik sayılarda yer almışlardır. Ancak yalnız "haber" denilebilecek haberlerin sayısı çok değildir. Gerçi yazıların içinde de haberler vardır ve her yazı bir haber üzerine yazılmıştır; ama buna rağmen onlara yalnız "haber" denilemez, "haber-yazı" denilebilir. Yalnız "haber" olan haberler de o kadar fazla değildir.

Gazetede yer alan haberlerin bir bölümü Kürdistan'la ilgili sorunlar üzerinedir, bir bölümü Osmanlı devletinin ve bir bölümü de başka ülkelerin sorunları konusundadır. Örneğin Girit sorunu üzerine, Mısır-Sudan savaşı, Çin-Japonya savaşı ve Amerika-İspanya savaşı konusunda bazı haberler çıkmıştır. Değişik sayılarda yer alan o haberlerin çoğu kısadır.

*

Önemli iki haber de vardır ki, onlardan özellikle sözetmek gerekir. O iki haber de 3. sayıda yayınlanmıştır.

O iki haberden biri, Yusuf Ziyaeddin Paşa tarafından yazılmış ve 1894 yılında "El-Hediyet'ul-Hamidiyye fi'l-Lugat'il-Kürdiyye"(115) adıyla İstanbul'da basılmış olan Kürdçe-Arapça sözlüğün basılmasıyla ilgilidir.(116) Gerçi onun baskı tarihi "Kürdistan" gazetesinin çıkmasından dört yıl önceydi ve "Kürdistan" gazetesi çıktığı zaman o haber artık yeni değildi; ama ona rağmen Mikdad Midhat Bedirhan onu tanıtmak istemiş, onunla ilgili kısa bir haber yazmış, yazarı Yusuf Ziyaeddin Paşa'ya teşekkür etmiş, o kitabı "Kürd dilinin bir temeli" olarak tanıtmış ve "çok iyi bir kitaptır" demiş, Kürd din adamları ile Kürd beylerinden ve paşalarından o kitabı bulup edinmelerini istemiş, Kürd din adamlarının da kendi dilleri için bir şeyler yazmalarını gerektiğini bildirmiştir.(117)

3. sayıda yayınlanmış olan diğer önemli haber ise, büyük ve ölümsüz Kürd şairi Hacı Kadir-i Koyî'nin vefat haberidir. Gerçi kendisi "Kürdistan" gazetesinin çıkmasından bir yıl önce, 1897 yılında vefat etmişti ve vefat haberi yeni bir şey değildi; ama ona rağmen Mikdad Midhat Bedirhan o olaya önem vermiş ve "Kürdistan"ın sayfalarında onunla ilgili habere yer vermeyi gerekli görmüştür.

---

(115) Bu kitabın adının Türkçe anlamı şöyledir: "Kürd Dilinde Hamidiye Armağanı". O zaman Sultan 2. Abdülhamid Osmanlı tahtında oturduğu için, yazar kitabını kendisine armağan etmiş ve ona bu adı vermiştir.

(116) Ben bu kitabı Latin harflerine, Arapça bölümlerini de Türkçeye çevirip onu bir Kürdçe-Türkçe sözlük durumuna getirdim ve 1978 yılında İstanbul'da "Kürtçe-Türkçe Sözlük" adıyla yeniden yayınladım.

(117) Kürdistan, sayı 3, s. 3.

Yazar o haberde Hacı Kadir-i Koyî'yi ve O'nun çalışmaları ile şiirlerini çok övmüş, vefatı konusundaki haberin sonunda da bir şiirini yayınlamış ve Hacı Kadir'in o şiiri ölümsüz Hânî'nin "Mem û Zîn"inin bir nüshasının arkasına kendi eliyle yazmış olduğunu bildirmiştir. Hacı Kadir-i Koyî o şiirde "Mem û Zîn"i çok övmüş ve hakkında şöyle demiştir:

"Aman bilesin bu kitabın kadrini
Bulunmaz şimdiki dünyada bir benzeri".

Sonra "Mem û Zîn"i bir mücevherler hazinesine ve bir para kesesine benzetmiş, şiirinin sonunda da kendinin ve Hânî'nin çalışması üzerine şöyle yazmıştır:

"Kürdler arasında Hacı ve Şeyh Hânî'den gayrı
kimse kurmadı Kürdçe şiirin temelini".(118)

---

(118) Kürdistan, sayı 3, s. 3.

BÖLÜM III

YENİ BASIMIN TANITILMASI

”KÜRDİSTAN” GAZETESİ ÜZERİNE BİZİM YAPTIĞIMIZ ÇALIŞMALAR

Bilindiği gibi ”Kürdistan” gazetesi başlangıçta yalnız Kürdçe, 4. sayıdan itibaren de Kürdçe ve Türkçe olarak yayınlanmış ve Arap harfleriyle basılmıştır. Biz, bugünkü ve yarınki kuşakların O’nu okuyabilmeleri için, elde var olan bütün sayılarını, Kürdçelerini Kürdçe ve Türkçelerini de Türkçe olarak, Arap harflerinden Latin harflerine çevirdik.

Ne var ki harflerin çevrilmesi yetmiyordu. Kürdçe olarak yazılmış yazı ve haberlerde birçok Arapça ve Farsça sözcükler kullanılmıştır. O sözcüklerin anlaşılmasını okuyucuya kolaylaştırmak için, anlamlarını dipnotlarla sayfaların altında bildirdik. Gazetenin her sayısına ilişkin dipnotlar, o sayının başında başlayıp sonunda sona eriyor; ondan sonraki sayıda yeniden başlıyor.

”Kürdistan”da yer alan Türkçe yazı ve haberlere gelince; bunların tümü, ”Osmanlıca” diye adlandırılan o zamanki Türkçe ile yazılmıştır. Osmanlıca olarak yazılmış yazı ve haberlerin hepsini önce Arap harflerinden Latin harflerine, sonra da Osmanlıcadan yeni Türkçeye çevirdik. Her sayının yeni Türkçe ile olan yazı ve haberlerini, o sayının sonuna yerleştirdik. Örneğin 25. sayı açıldığında, önce o sayının Latin harflerine çevrilmiş olan Kürdçe ve Türkçe çevirileri görülür; onların bitiminden sonra, Osmanlıca yazı ve haberlerin yeni Türkçe çevirileri görülür; onların bitiminden sonra 25. sayı tamamlanır ve 26. sayı başlar.

Öte yandan, gerek Osmanlıca yazı ve haberlerde, gerekse onların yeni Türkçe ile çevirilerinde, açıklanması gereken konular, olaylar, sözcükler ya da düzeltilmesi gereken yanlışlar vardı. Biz bunlar için de Türkçe dipnotlar yazdık. Dipnotların sıra numaralarını dillere göre değil, sayılara göre koyduk; yani her sayıdaki Kürdçe, Osmanlıca ve yeni Türkçe yazı ve haberlerin dipnotlarının sıra numaraları, o sayının başından sonuna kadar birbirlerini izleyerek sürer ve sayının sonunda sona erer.

SAYFA NUMARALARININ VE TARİHLERİN YAZILIŞI

Latin harfleriyle yapılan çevirilerin sayfaları ile yeni Türkçeye yapılan çevirilerin sayfalarını ayırt etmek için, Latih harfleriyle olan çevirilerin sayfa numaralarını sayfaların altında ve ortada, normal rakamlarla yazdık; örneğin şöyle: "1, 2, 3, 4, 5. . ." Yeni Türkçe ile olan çevirilerin sayfa numaralarını ise, yine sayfaların altında ve ortada, fakat Roma rakamlarıyla yazdık; örneğin şöyle: "I, II, III, IV, V. . ."

Bu sayılardan başka, Latin harfleriyle olan çevirilerin ve yeni Türkçe ile olan çevirilerin tüm sayfaları için de sayfaların alt köşelerinde sürüp giden zincirleme sayfa numaraları yazdık.

Böylece, sayfaların durumu şöyle oldu:

Sayfaların ortalarında yer alan normal sayfa numaraları, gazetenin her sayısının sonunda sona eriyorlar ve o sayıdan sonraki sayının başında yine "1" sayısından başlıyorlar; yeni Türkçe ile olan çevirilerin sayfa numaraları da, yine her sayının çevirilerinin sonunda sona eriyorlar ve bir sonraki sayının yeni Türkçe çevirilerinin başında yine "I" sayısından başlıyorlar. Sayfaların köşelerinde yer alan numaralar ise, zincirlemedir ve birbirlerine bağlıdır; Kürdçe "Pêşkêşî"nin yani "Sunuş"un başından "Kürdistan" gazetesinin son sayfasına kadar birbirini izleyerek sürüp gidiyorlar.

*

Başka bir konu da tarihlerin yazılışdır.

"Kürdistan" gazetesi çıktığı zaman, Osmanlı devletinin sınırları içinde kullanılan resmî tarih Rumî tarihi. "Kürdistan" çıkmaya başladığı zaman Rumî tarih 1314 idi, ki Milâdî tarihe göre 1898 olur; gazetenin son sayısı çıktığı zaman ise, Rumî tarih 1318 idi, ki Milâdî tarihe göre 1902 olur.

"Kürdistan" gazetesinin tüm sayılarının başında hem resmî olan Rumî tarih kullanılmış, hem de onun yanında resmî olmayan Hicrî tarih yazılmıştır. Yazıların ve heberlerin içinde ise, yalnız Rumî tarih yer almıştır.

Okuyucuların o tarihleri Milâdî tarihe göre karşılıklarını kolaylıkla anlayabilmelerini sağlamak için, bütün tarihlerin Milâdî tarihe göre karşılıklarını dipnotlarla bildirdik.

EKSİK SAYILAR

"Kürdistan" gazetesinden, tüm dünyada yalnızca bir koleksiyon günümüze ulaşmıştır. O koleksiyon da Almanya'da Marburg kentindeki Devlet Kütüphanesinde, Almanca adıyla "Staatsbibliothek"te bulunmaktadır. Bildiğimiz kadarıyla, o koleksiyondan başka "Kürdistan" gazetesinin hiç bir sayısı başka bir yerde yoktur.

Biz, işte o koleksiyonda bulunan sayıların mikrofilmlerini alarak kâğıda geçirdik ve üzerinde çalışıp hepsini Latin harflerine çevirdik. Ayrıca o filmlerden, gazetenin Arap harfleriyle olan orijinal sayılarını da yeniden bastık. Böylece, "Kürdistan" gazetesinin bizim tarafımızdan Latin harflerine yapılan çevirileri ile Arap harfleriyle olan orijinal sayıları, yan yana yayınlanmış olmaktadır.

O koleksiyonda 26 sayı bulunmaktadır. Koleksiyondaki son sayı, 31. sayıdır. Ama ne yazık ki bazı sayılar eksiktir. Eksik sayılar şunlardır: 10, 12, 17, 18, 19. Bu sayılar hakkında hiç bir yerde bilgi edinemedik.

Marburg Devlet Kütüphanesinde bulunan koleksiyondaki sayıların sonuncusu, dediğimiz gibi 31. sayıdır. Burada akla şöyle bir soru gelmektedir: Acaba "Kürdistan" gazetesi bu kadar mı çıkmıştır?

Ne yazık ki bu sorunun yanıtı bulunamıyor. Çünkü bu sorunun aydınlatılması konusunda elimizde hiç bir belge yoktur. "Kürdistan" gazetesinin 31. sayıdan sonra da yaşamını sürdürmüş olduğu tahmin edilebilir. Çünkü 31. sayıda gazetenin kapatılması konusunda bir şey yazılmamıştır. Eğer sahibi, yayını durdurmaya karar vermiş olsaydı ve 31. sayıdan sonra artık çıkarmasaydı, kuşku yok ki son sayı olacak olan 31. sayıda o kararını açıklayıp okuyucularına bildirirdi. O'nun ansızın ve okuyucularını haberdar etmezsiniz gazetesini kapatmış ve yayını sona erdirmiş olduğu tahmin edilmektedir. Eğer gazete 31. sayıdan sonra da yayınlanmışsa, çok yazık ki 31. sayıdan sonraki sayıları kaybolmuşlar ve günümüze ulaşamamışlar, elimize geçmemişlerdir.

Başka bir olasılık da akla gelmektedir, o da şudur: 31. sayıdan sonra Abdurrahman Bedirhan'ın önüne hesapta olmayan birtakım güçlükler ve engeller çıkmış ve "Kürdistan" gazetesinin yayını sürdürmesini engellemiş olabilirler. Bu olasılık üzerine düşünülürse, o zaman denilebilir ki kendisi gazeteyi yayınlamayı sürdürmekte kararlıydı ve o nedenle 31. sayıda yayını durdurmak konusunda bir şey yazmamıştır; ne var ki 31. sayıdan sonra yayını sürdürmemiş, gazeteyi kapatacağını duyurması olanağı da kalmamış, böylece gazetenin yayını ansızın durmuş ve son bulmuştur.

*

Her ne ve nasıl olursa olsun, "Kürdistan" gazetesi, ilk Kürd gazetesi olarak Kürd ulusunun tarihinde şerefli yerini almıştır; Kürd ve Kürdistan semalarında bir yıldız gibi dört yıl süreyle parlamış, sonra da kayan ve gözden kaybolan bir yıldız gibi gözden kaybolup gitmiştir; ama arkasında aydın ve parlak bir iz bırakmıştır.

O'nun anısı önünde ve her iki sahibi Mikdad Midhat Bedirhan ile Abdurrahman Bedirhan'ın anıları önünde saygı ile baş eğmeliyiz ve onları her zaman şükranla, iyilikle ve minnettarlıkla anmalıyız.

11/11/1990

M. Emin Bozarlan

Нажим на Ирак

ВАШИНГТОН, 10. (Соб. корр. «Правды»). «Высокая мораль» Вашингтона, которую он всякий раз ставит в пример остальному миру, часто оказывается на поверку упражнением в лицемерии.

Сенат конгресса США единогласно одобрил суровые экономические санкции в отношении Ирака, обвинив его в «грубом нарушении международных законов». Законодатели запрещают предоставление этой арабской стране кредитов, продажу оборудования для нефтяной промышленности, закупки иракской нефти, а также обязывают США выступать в международных финансовых организациях против предоставления Багдаду займов.

Чем же насолил Ирак американским сенаторам? Конкретно речь идет о весьма расплывчатых, туманных сообщениях, согласно которым он применил о-

правляющие вещества в военных операциях против курдских повстанцев. Эти сообщения основываются на показаниях неких курдских беженцев.

Никаких более существенных свидетельств у Вашингтона нет. Хотя госсекретарь Шульц, другие официальные лица в последние дни неоднократно выступали с обвинениями в адрес Ирака, здесь обратили внимание на то, что представитель внешнеполитического ведомства США Ч. Редман упорно отказывался обсуждать вопрос о том, на чем основываются подобные обвинения.

С таким же завидным упорством администрация и конгресс проигнорировали сделанное на пресс-конференции в американской столице заявление государственного министра Ирака по иностранным делам С. Хаммади, авторитетно и категорически оп-

ровергнувшего всякие домыслы насчет применения химического оружия. Его просто не захотели слушать, потому что преследуют совсем иные своекорыстные цели. Вряд ли будет ошибкой сказать, что одна из них — политико-экономический нажим на Ирак, попытка обеспечить его «сговорчивость».

Как бы то ни было, одобренная сенатом акция поступает сейчас на рассмотрение палаты представителей, которая, как ожидается, также ее поддержит. Инициаторы мер рассчитывают, что Ирак почувствует на себе эффект почти немедленно — страна накопила огромный долг в 60 миллиардов долларов. Экспорт иракской нефти в США минимален, но Багдад получает 800 миллионов долларов в виде кредитов.

В. ГАН.

“Pravda” gazetesinin yazısı, 11/09/1988.

SUNUŞ'UN İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

”KÜRDİSTAN” GAZETESİ ÜZERİNE GENEL BİLGİLER

SAYFA(1)

Osmanlı imparatorluğu içinde ulusalcılık fikrinin yayılması	59
Mikdad Midhat Bedirhan ve ilk Kürd gazetesi	59
”Kürdistan” gazetesinin amacı	61
”Kürdistan” gazetesinin dili	61
Gezgin gazete	62
Tam ve sağlam inanç	64
”Kürdistan”ın Kürdistan’daki yankısı	65
Abdülhamid rejiminin ”Kürdistan” gazetesi üzerindeki baskıları	67
Gitti padişahlar rejimi, geldi paşalar rejimi	70

BÖLÜM II

”KÜRDİSTAN” GAZETESİNİN İÇERİĞİ

”Mem û Zîn”, ”Kürdistan”ın sayfalarında	73
Botan beylerinin tarihi	74
Kürd halkının uyandırılması ve bilinçlendirilmesi	75
Ulusalcılık ve yurtseverlik	76
Osmanlı sınırları içinde ulusalcılık ve yurtseverlik	78
Egemen ülkelerdeki yasaların değişmesi, ezilen ulusların derdine derman olamaz	82

(1) Buradaki sayfa numaraları, sayfaların ortalarındaki numaralara göre değil, sayfaların köşelerindeki zincirleme numaralara göre konulmuştur.

Abdülhamid rejimine karşı mücadele ve direniş çağırısı	88
Kürdistan'da Hamidiye Alaylarının kurulması	92
Kürdlerle Ermenileri nasıl karşı karşıya getirmişler?	93
Kürdistan için Rus tehlikesi	97
Diğer konular	99
Hacı Kadir'in vefat haberi de "Kürdistan" gazetesinde	101

BÖLÜM III

YENİ BASIMIN TANITILMASI

"Kürdistan" gazetesi üzerine bizim yaptığımız çalışmalar	103
Sayfa numaralarının ve tarihlerin yazılışı	104
Eksik sayılar	104

KURDİSTAN

ROJNAMA KURDÎ YA PÊŞÎN * İLK KÜRD GAZETESİ

1898—1902

Cild I

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Latin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

Sazkarê rojnama "Kurdistan"
MÎQDAD MÎDHET BEDÎRXAN

"Kurdistan" gazetesinin kurucusu
MÎQDAD MÎDHAT BEDÎRXAN

Heçî
kaxizek
vê rêke,
divê rêket
Misrê
ser navê
xweyîyê
vê cerîdeyê
lawê
Bedirxan Paşa
Mîqdad Mîdhet Begê

*

Her car
du hezar cerîdeya
bê pere ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de bidin xelkê

*

Pazde roja carekê
têt nivîsandin

KURDÎSTAN

1315

Kürdleri îkaz
ve
tahsil-i sanayiye
teşvik için
şimdilik
on beş günde bir
neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Unvan:
Mısır'da
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Mikdad Midhat
*

Her tab'ında 2000 nüsha
Kürdistan vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim olunacaktır
*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja pêncsemê de 30 Zulqe'de sene 1315 * Pencşenbe fi 9 Nisan sene 1314(1)

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

Sed hezar şikir û hemd ji Xwedê teala re, em Musulman xelq kirin(2) û zanîna ilm û marîfetê re hiş û zeka da me. Derheqa elimandina ilm û marîfetê re gelek ayetên celîle û ehadîsê şerîfe henin.(3) Dinyayê de çi qas Musulman hebin, gund û bajêrên hemîya de mekteb û medrese û cerîde henin.(4) Dinyayê de çi dibe çi nabe, cerîde dinivîsin. Heyfa min têt ji Kurda re.(5) Kurd ji gelek

- (1) 1315 tarîxa Hicrî ye, 1314 tarîxa Romî ye; li gora tarîxa Mîladî 22 Nîsan 1898(1315 Hicrî tarihtir, 1314 Rumî tarihtir; Milâdî tarihe göre 22 Nisan 1898).
- (2) Xelq kirin: Afirandin.
- (3) Celîle: Gewre, mezin, qedirbilind.
Ehadîs: Piranîya "hedîs" e, yanî "peyvên Pêxember".
Şerîfe: Bişeref, pîroz, qedirbilind.
- (4) Cerîde: Rojname.
- (5) Heyf: Xebînet.

qewma zêdetir xweyhiş û zeka ne,(6) camêr in, dînên xwe de rast û qewî ne, xurt in; û dîsa weke qewmên dî ne xwenda ne, ne dewlemend in; dinyayê de çi dibe, cîranê wan Mosqof çawa ye, wê çi bike, nizanin. Loma, rîya Xwedê de min ev cerîdeya ha nivîsî. Bi îzna Xwedê teala paş nuho,(70) her pazde roja de carekê ez'ê cerîdekê binivîsim. Navê vê min kirîye "Kürdistan".

Vê cerîdeyê de ez'ê behsa qencîya ilm û marîfeta bikim; li kuderê mirov dilime, li kurderê medrese û mektebên qenc hene, ez'ê nîşa Kurda bikim;(8) li kuderê çi şer dibe, dewletên mezin çi dikin, çawa şer dikin, tîcaret çawa dibe; ezê hemîya hîkat bikim(9).

Heta nuho kesê cerîdekê holê nenivîsîye. Ev cerîdeya min a ha, ya ewwulî ye.(10) Loma wê gelek kêmayî hebitin. Ez hêvî dikim kêmayîya cerîdeyê ji min re binivîsin. Hemî tişt wekî nû çêdibin kêmin,(11) paşê hingê diçe dikeve rê de.

Eve êdî ez'ê dest meqsedê bikim. We mînellahîttewfîq!(12)

*

Hezretê Pêxember, eleyhîssalatu wesselam, gotîye "el'ulema weresetul'enbîyai"; angu "ulema warisên enbîya ne",(13) ji terefê Xwedê de me'mûr in wa'z û nesîhetê bidin xelkê,(14) rîya qenc nîşa wan bikin. Loma, gelî ulemayên Kurda, çawa un wa'z û nesîheta nimêjê didin,(15) welê divê un mîr û axa û Kurmancên dinasin,(16) wan teşwîqa zanîna ilm û marîfetê bikin,(17) rîya qenc nîşa wan bikin. Heki un wê nekin,(18) gunehê hemîya stûyê we ye.

Dîsa Hezretê Pêxember, eleyhîssalam, gotîye "el-ilmu ilman, ilmul-ebdan we ilmul-edyan"; angu "ilm didu ne, yek jê ilmê bedena ye, yek jî ilmê dîn û îmanê ye". Îlmê bedena, hekîmî ye.

-
- (6) Xweyhiş û zeka ne: Xwedîhiş û xwedîzeka ne, hiş û zekaya wan temam e.
 (7) Paş nuho: Piştê nuha, ji nuha pê ve.
 (8) Nîşa Kurda bikim: Nîşanê Kurdan bidim, bînim ber çavên wan.
 (9) Hîkat bikim: Hîkayet bikim, wek çîrokan qala wan bikim.
 (10) Ewwulî: Ewilî, Pêşîn. Ev peyvîk ji peyvîka "ewwel" a Erebi hatîye guhartin.
 (11) Wekî nû çêdibin: Dema ku nû çêdibin, wextê ku nû çêdibin.
 (12) We mînellahîttewfîq: Lêkanîn ji Xwedê ye, tenê Xwedê dişê karê mirov lêk bîne, li hev bîne.
 (13) Ulema: Piraniya "alim" e, ew jî bi mana "zanyar" e. Enbîya: Piraniya "nebi" ye, ew jî bi mana "Pêxember" e.
 (14) Me'mûr: Berferman, kesê ku jibo karek ferman lê hatîye kirin.
 (15) Un: Hun.
 (16) Welê: Wisa.
 (17) Teşwîq: Hewisandin, çêkirina hewesa karek, yan jî tiştêk di dilê mirovan da, ku mirov wan bihewisîne jibo wî karî, yan jî wî tiştî.
 (18) Heki: Eger.

Gelî mîr û axano!(19) Heta nuho kî ji we guh daye vî emrê Pêxember! Kî ji we zarûyên xwe, birayên xwe, mirovên xwe rêkirine dane xwendin! Kî ji we gundê xwe de, bajêrê xwe de mektebek, medresekek daye çêkirin! Gelî ulemano! Un çire wan hedîsa ji mîr û axa re naxwînin!(20) Un çire cerîdeyên Erêbî naxwînin, da un bizanin dinyayê de çi dibe!

Dîsa Hezretê Pêxember, eleyhîssalam, gotîye "el-kasîbu hebîbullah"; angu "mirovê kesb û karî bike, Xwedê teala hejwan dike".(21) Ew mirovê ne xwenda be, nizane cerîdeya bixwîne; ew mirovê cerîdeya nexwîne, nizane li kuderê tîcaret qenc dibe. Cerîdeyên nuho tên nivîsandin, behsa hemî tiştên di kin; mirovên wan bixwînin, wê bizanibe malê destê wî de li kuderê pera dike.

*

Van salên ha de Îstanbulê mektebek hatîye çêkirin. Navê vê mektebê "Mekteba Eşîra" ye; xêrê zarûyên eşîra zarûyên kesê qebûl nakin.(22) Ji Bexda û Şamê, ji Yemenê, Şemmer û Enze hemî zarûyên xwe rêdikin Îstanbulê;(23) vê mekteba eşîra de dixwînin, her sal du heyva diçin malên xwe, paşê dîsa tên. Şeş-heft sala de alimên qenc ji wan derdikevin, paşê duyîn diçin gund û bajêrên xwe.(24) Dewlet her heyv pera dide wan. Dîbin me' mûr, hêdî hêdî dibin mutesserrif, dibin walî.(25)

Gelî mîr û axano! Gunehê zarûyên we wê stûyê we be. Un jî zarûyên xwe rêkin bidin xwendin. Dewlemendên we bila gunda de mekteba çêkin, rîya Xwedê da xêra bikin.

Dîsa Hezretê Nebî(26) eleyhîssalam, gotîye "el-herbu xid'etun".(27)

Gelî mîr û axa û Kurmancno! Dinya zane Kurd camêr in. Lê vî zemanê ha de şer bi camêrî tenê nabitin. Top û tîfingên we ecêb derketine,(28) hew qa dûr diçin, cihê mirov dengê wan nebihîst gulle û berikên wan diçin, mirova dikujin. Cihê mirov jê wek teyra dixuyî, berikên wan tîfinga diçe dikuje. Ev

(19) Awayê rast ê vê pevekê yan "gelî mîr û axan" e, yan jî "mîr û axano" ye. Lewra peyvika "gelî" bangok e, tîpa "o" jî pêveka bangê ye û karê her du yan yek e. Ji ber vê yekê, di yek pevekek da her du nayên karanîn, divê ku yek ji wan bê karanîn.

(20) Çire: Çima.

(21) Hejwan dike: Hez ji wan dike, wan dievîne.

(22) Xêrê zarûyên eşîra: Ji bil zarûyên eşîran, xeyn ji zarûyên eşîran.

(23) Şemmer û Enze: Ev du eşîrên Ereban bûne, li Sûrîyê jîyane.

(24) Paşê duyîn: Ev her du peyvik di eslê rojnamê da weha hatine nivîsîn. Bi dîtina me di wan da şaşîya rêzkirinê heye û awayê wan ê rast "paşîya dûwayîn" e, yanî "paşîya paşîn".

(25) Me' mûr: Kesê ku di karê dewletê da dixebite, karbidestê dewletê. Mutesserrif: Di dewra Osmanîyan da kargêrekî dewletê bûye, dereca wî di navbera qaymeqam û walî da bûye, cîyê ku di binê kargêrîya wî da bûye jî jê ra hatîye gotin "senceq".

(26) Hezretê Nebî: Hezretê Pêxember.

(27) "El-herbu xid'etun": Şer xapandin e, yanî "divê ku mirov di şer da dijminê xwe bixapîne, dek û dolaban li serê wî çêke, fen û fûtan lê bike û bi wî awayî wî zorbirî bike".

(28) We ecêb: Wisa ecêb.

top û tifingên ha, bê mekteb û medrese mirov ne dikare çêke, ne dikare biemi-
lîne.(29) Loma, bê van top û tifinga, cesûrîya we wek mirovên destgirêdayî ne.

Li **Mushefa** şerîf de(30) emir bûye "cahîdû fî sebîlîllah"; ango "rîya Xwedê de şerî bikin, dişminên dîn re cîhadê bikin". Dişminê dînê we, cîranê we Mosqof e. Heta nuha Mosqof gelek der zebt kirine, Musulman File kirine. Dor wê têt Kurdistanê.(31) Heki we jî xwend, un elimîn tîcareta û sin'eta, heki un dewlemend bibin, un'ên bikaribin xwe ji şerê wî xilas bikin.(32) Heki we guh neda van nesîhetên min, heki dîsa hun şivanî û rencberîyê tenê bikin, zemanek hindik de Kurdistan wê yekcar xira bibe. Cîranê we Ecem jî berê wek Kurda bî.(33) Vî zemanê paşî ewan jî qenc zanîn bê ilm û huner nabitin. Ecema gelek mekteb û medrese henin, ewladên xwe rêdikin welatên dûr didin xwendin. Nuho jî ji bezzadeyên Ecem sê-çarek Îstanbulê li Mekteba Herbiyeyê de ne.(34)

Gelî mîr û axano! Qenc fikirin dora xwe!(35) Un hingî diçe feqîr û kêmdibin. Sebeb cahilîya we ye. Elhemdu lîllah gelek mekteb û medrese henin. Rîya Xwedê de(36) zarûyên xwe rêkin bidin xwendin, ji vê cahilîyê xilas bibin, dinya û axreta xwe mamûr bikin.(37) Xelk dibêjin "heki Kurd bixwînin, wê ji alemê xurttir û dewlemendtir bibin".(38)

Dîsa Hezretê Nebî, eleyhîssalam, gotîye "utlubul'l-ilme welew fî's-Sîn"; ango "ilim Çînê bitin, herin wê derê bixwazin, bielimin".(39)

Gelî mîr û axano! Ez ji we dipirsim: Kî ji we heta nuho mirovek xwe rêkirîye kuderê, da bixwînit! Elhemdu lîllah Bexdayê, Şamê, Îstanbulê mekteb û medreseyên hukumetê hene, bêmesref in; heçî ji we zarûyên xwe teslîmê hukumetê biket, bê mesref wê rêkin bidin xwendin.

*

Berî du-sê sala dewleta Çîn û Japonyayê şer kirin. Eskerê Çînê deh cara ji eskerê Japonyayê zêdetir bî. Hemî şera de, Japonyayê karî eskerê Çînê.(40) Werin, vê carê sebeba vî halî bipirsin: Mirovên Çînê cahil in, miro-

---

(29) Biemilîne: Bi kar bîne.

(30) **Mushef: Qur'an.**

Mushefa şerîf: **Qur'ana** xwedîşeref a qedirbilind.

(31) Dor wê têt Kurdistanê: Dor wa ye têt ser Kurdistanê, êdî dora Kurdistanê ye, Mosqof êdî dixwaze Kurdistanê dağir bike.

(32) Un'ên bikaribin: Hun'ê bikarin, hun dê bikarin, hun dê bişên.

(33) Ecem: Îranî, Faris.

(34) Begzade: Mîrza, kurên mîran.

(35) Fikirin dora xwe: Li dora xwe bifekirin, li dora xwe binêrin.

(36) Rîya Xwedê de: Di rîya Xwedê da, jibo xatirê Xwedê.

(37) Mamûr bikin: Ava bikin, şên bikin.

(38) Dewlemendtir: Awayê rast "dewlementir" e. Lewra dema ku tîpên "d" û "t" rastê hev tèn, tîpa "d" dikeve.

(39) Bielimin: Fêr bibin.

(40) Karî eskerê Çînê: Karî bi eskerê Çînê, karî eskerê Çînê zorbirî bike.

vên Çîné tişkî nizanin,(41) mirovên Çîné nizanin top û tifingên vî zemanî biemilînin.(42) Eskerê Japonyayê, top û tifingên xwe ew xwe çêdikin;(43) hemî dera re ticaretê, kesb û karî dikin. Loma dewlemend in. Saya dewlemendîya xwe, silâhên kême zûka ji derên dûr kirîn û xweş xweş şerên xwe kirin, karîna dişminên xwe. Nuho hemî malên xwe rahet in,(44) kes nikare xwe bide ser wan.

*

Ez gelek dera gerîyame, nuho jî li Misrê me. Hemî dera zarûyên Çerkes û Arnawud û Ereba dibînim;(45) babên wan, birayên wan rêdikin mekteba, didin xwendin. Li Misrê, Camia Ezher de(46) rastê hin Kurdên Sora hatim; hin ji Kerkûkê ne, hin ji milê Silêmanîyeyê ne; hemî dixwînin. Ez tu cara li tu dera rastê mirovên eşîretên Kurda nehatime; ez çî qas rastê mirovên van eşîreta têm, hemî jî rencber in, jar û reben in, sin'etekî, hunerekê nizanin.

Berî şêş heyva ez nesax bîm.(47) Loma vê zivistanê ez hatim Misrê. Misir bîye bajêrek hew qas mezin û xweş,(48) heta mirov nebîne mirov nikare bi wesfa wê bizanibe. Ez hêdî hêdî ketim nêv Misrîya de, elimîm hal û sin'etê wan, kesb û kara wan.(49) Ev xelkên Misrê mirovên bêzîrrav in,(50) ne camêr in, lê gelek dişixulin, nawestînin; li kuderê mekteb û medreseke qenc hebit, nabêjin dûr û nêzîk e, zarûyên xwe rêdikin, didin xwendin, dielimin sin'eta, dielimin hemî tişt. Nuho nêva Misrê da ji xelkê Misrê hew qas xwenda û alim hene, hew qas mirovên xweysin'et û huner hene, gelek miûzîyê bajêr ew xwe çêdikin.(51) Nêv Misrîya de mirov hene, top û tîfinga çêdikin; mirov hene xaniyên pêncî mezel ava dikin;(52) nêv wan xwey-

(41) Tişkî nizanin: Tişteke nizanin.

(42) Biemilînin: Bi kar bînin, bişixulînin.

(43) Ew xwe çêdikin: Ew bi xwe çêdikin.

(44) Hemî malên xwe rahet in: Hemî li malên xwe hêsa ne.

(45) Arnawud: Neteweyekî Ewropî. Ji welatê wî ra tê gotin "Arnawudistan"; ku li jêrê Ewropayê, li qeraxê deryaya Adrîyatîk dikeve. Di hin zimanan da ji wî neteweyî ra tê gotin "Alban", ji welatê wî ra jî tê gotin "Albanya".

(46) Camia Ezher: Ev navê zanîngeheka Misrê ye, ku tê da dursa zanyariyên dînî tê dayin.

(47) Nesax bîm: Nesax bûm, nexweş bûm.

(48) Nivîskar li vir jibo Misrê gotîye "bîye bajêrek hew qas mezin". Lê belê, divîya ku bigota "bîye welatekî ew qas mezin". Lewra Misir welatek e, ne bajarek e.

(49) Kara wan: Peyvîka "kar" li vir bi awayê mêyîn, yanî bi awayê "kara" hatîye nivîsîn. Lê belê, bi dîtina me, awayê rast li vir, awayê nêrîn e û divîya ku peyvîk bi awayê "karê" bihata nivîsîn. Lewra ev peyvîk dema ku bi mana "mefa û qazancê" bê, mêyîn e û pêveka "a" distîne û bi awayê "kara" tê gotin û nivîsîn; lê dema ku bi mana "mijûlayî û şixul" bê, hingê nêrîn e û pêveka "ê" distîne û bi awayê "karê" tê gotin û nivîsîn. Li vir jî wisa tê zanîn ku bi mana "mijûlayî û şixul" hatîye; ji ber wê yekê, divîya ku bihata gotin "karê wan".

(50) Bêzîrrav: Newêrek, tirsonek, bêcesaret.

(51) Miûzî: Îhtîyac, tiştê ku ji mirov ra hemin pêwîst e, lazîm e.

Ew xwe çêdikin: Ew bi xwe çêdikin.

(52) Mezel: Ev peyvîk ji peyvîka "menzel" a Erebi hatîye kurtkirin û li hin hêlên Kurdistana bi mana "ode" tê karanîn.

sin'eta de mirov henin, rojê pêncî-şêst çerxîya distînin;(53) mal û xaniyê hemîya xweş in, hemî xweyxadim û xulam in;(54) û nêv wan de nexwendayê(55) reben jî hene, lê hindik in.

Gelî mîr û axayên Kurmanca! Ez ji we dipirsim; Ji xelkê Misrê çi kêmayîya we heye! Kurd ji Misrîya camêrtir in, hiş û aqilê wan zêdetir e, hemî texlîda Kurd ji Misrîya qencitir in.(56) Dê vêca(57) çire xelkê Misrê wê ji Kurda dewlemendtir bin! Li Misrê hin Kurmanc hene, bihîstine ku ez hatime Misrê, hemî jî hatine zîyareta min, min halê hemîya pirsî, hemî jî dergevanî û xulamîya Misrîya dikin, hemî jî binê mineta wan de ne; hina jî bêedebî kirine, ji cihê xwe derêxistine, jar û reben bîne;(58) heki xwenda bîna, heki destê wan de jî hunerek, sin'etek hebîya, holê jar û reben nedibîn; heyfa min têt, ji dergevanîyê, xulamîyê pê ve kêrê tişkî nayên.

*

Gelî ulema û mîr û axayên Kurda! Un hemî esl û neslê min dizanin. Ceddê min Hezretê Xalid îbnî Welîd e, redîyellahu teala enhu,(59) eşîra me Botan in, şuhreta nesla me Ezîzan in. Ez rîya Xwedê de dixebitim, min ev cerîde çêkir, vê rê de ez gelek pera serf dikim, zehmetê dikêşim. Meqseda min qencîya Kurda ye. Un jî ji xêra Xwedê re dest hilînin, Kurda bidin xwendin, zarûyên xwe bielimînin ilm û edebê, bielimînin sin'eta. Mirovên Musulman divê xwenda bin, divê bielimin dîne xwe.

Gelî ulemayên Kurda! Un çire camia(60) behsa xirabîya cahilîyê, qencîya ilmê nakin! Xwedê teala û Pêxember, eleyhîsselam, behsa ilm û cehlê çi emir kirine, un dizanin. Vana hemîya ji Kurda re wa'z bikin. Elhemdu lîllahî teala, eve ya dikeve para min ez dikim. Êdî ji ulemayên Kurda hêvî dikim, vê cerîdeya min ji mîr û axa û Kurmanca re bixwînin, derheqa elimandina ilmê de Xwedê teala û Hezretê Pêxember, eleyhîsselam, çi emir kirîye, ewî bikin aqilê wan de.(61) Ji mîr û axayên Kurda jî hêvî dikim,

-
- (53) Çerxî: Yekîtîyeka diravan bûye, rûmeta wê pênc qurîş bûye. Di wê demê da li hin hêlên Kurdistanê ji pênc qurîşan ra dihat gotin "çerxî", ji pênc çerxîyan ra yanî ji 25 qurîşan ra jî dihat gotin "kart".
- (54) Xweyxadim: Xwedîxizmetkar, kesê ku xizmetkarên wî hene.
- (55) Nexwenda: Awayê rast "nexwendî" ye. Lewra ev peyvîk di rewşa erîn da pêveka "a" distîne û kesê ku xwendibe jê ra tê gotin "xwenda"; lê di rewşa neyîn da pêveka "î" distîne û kesê ku nexwendibe jê ra tê gotin "nexwendî".
- (56) Texlîd: Tewir, awa. Yanî "bi hemî tewiran, bi hemî awayan Kurd ji Misrîyan qencitir in".
- (57) Vêca: Vê carê, îcar.
- (58) Hina jî bêedebî kirine: Wisa tê zanîn ku mexseda nivîskar li vir hin Misrî ne. Yanî xwestîye bêje ku "hin Misrîyan jî bêedebî kirîye û Kurdên ku ji wan ra dergevanî û xulamî dikirin ji cîyê xwe, ji karê xwe derxistine". Dibe ku peyvîka "cih" di eslê xwe da "cem" be û bi şaşî weha derketibe. Eger wisa be, mana pevekê weha dibe: "Hinek Misrîyan jî bêedebî kirîye û Kurdên ku ji wan ra dergevanî û xulamî dikirin ji cem xwe derxistine".
- (59) Redîyellahu teala enhu: Xwedayê mezin jê razî be.
- (60) Un çire camia: Hun çima li camîyan, hun çima li mizgeftan.
- (61) Bikin aqilê wan de: Têxin aqilê wan, bi wan bidin famkirin.

zarûyên xwe heta bibin deh-dozde salî gund û bajêrên xwe de bidin xwendin, bielimînin **Mushefa** şerîf û xwendina cerîdeya, ji wê paşê bikin mekteb û medreseyên Îstanbulê, Şamê, Bexdayê, da Xwedê ji hemîya razî be, da un ji şerê dişminên xwe emîn bin, Xwedê qencî bide mileta Îslamê.

*

Nuha Sûdan û Misir şerî dikin. Mêrek Sûdanîya ji ber deh mêrên Misrîya ve ne;(62) dîsa eskerê Misrê dikare Sûdanîya. Em her roj cerîdeya de dixwînin, deh ji Misrîya tîn kuştin, pêncî ji Sûdanîya tîn kuştin. Sebeba vî, xelkê Sûdanê ne xwenda ne, xid'e û hîleyên şerên vî zemanî nizanin,(63) top û tîfingên vî zemanî nînin, hebin jî nizanin biemilînin.

Cerîdeya paş vê, ez'ê şerê Sûdan û Misrê qenc binivîsim.

*

Par dewleta me(64) û Yunanîya şer kirin. Şikir ji Xwedê re, dewleta me karî Yunanîya; heyvekê de eskerê Îslamê şeş bajêrên mezin û ji seda bitir(65) gundên Yunanîya girtin. J'ew paşê(66) Mosqof ket nêva halî de, nehîşt em zêdetir biçin; me sulh kir.(67) Şeraitên(68) sulhê yek jî, Yunan wê çar milyon zêra bide dewleta me. Çiku hê ev pere nedan,(69) eskerê dewletê hê nêv bajêr û gundên wan de ne. Yunan wê van pera ji dewletên mezin deyn bike û bide dewleta me. Berî wê şerî, dewletên Filan gotin qey dewleta me ji bêperetî nikare tu kesî re şer bike. Şikir ji Xwedê re, dewletê çî qas vî(70) esker derêxist û karî dişminê xwe. Yunan dewleteke kiçik e.(71) Xwedê neke, heki dewletê nikaribîya Yunanî, File wê bivîna(72) yekcar dewleta Musulmanîyê ji dinyayê hilînin.(73) Lê wekî(74) heyvekê de me hew qas bajêr û gundên Yunan girtin, hemî dewlet man ecêbmayî ku hinde zû zû me karî wan.(75)

-
- (62) Yanî "her mêrekî Sûdanîyan beranberê deh mêrên Misrîyan e, her mêrekî Sûdanîyan bi mêranîya xwe dihêje deh mêrên Misrîyan".
- (63) Xid'e: Xap, dek û dolab, fen û fût.
- (64) Mexsed ji "dewleta me", dewleta Osmanîyan e. Ji ber ku Kurdistan jî hingê parçeyek ji dewleta Osmanî bû, nivîskar weha gotîye.
- (65) Bitir: Pirtir, zêdetir. Ev peyvik li hin hêlên Kurdistanê weha, li hin hêlan jî bi awayê "pirtir" tê gotin; lê li piranîya Kurdistanê bi awayê "pirtir" tê gotin.
- (66) J'ew paşê: Ji wê yekê paş ve, piştê wê rewşê, piştê wê bûyerê.
- (67) Sulh: Aştî.
- (68) Şerait: Piranîya "şert" e. Yanî, "yek ji şertên aştîyê".
- (69) Çiku: Ev peyvikeya sazber e û ji peyvikên "çî" û "ku" hatîye sazkirin û bi mana "ji ber ku" tê. Yanî "ji ber ku hê ev pere nedane".
- (70) Çî qas vî: Çî qas vîya, çî qas xwest, çî qas daxwaz kir. Awayê rast ê vê peyvikê di dema çûyî da "vîya" ye, wek "jîya".
- (71) Kiçik: Biçûk.
- (72) Bivîna: Bixwestina, daxwaz bikirina.
- (73) Dewleta Musulmanîyê: Mexsed jê dewleta Osmanîyan e.
- (74) Wekî: Dema ku, wextê ku.
- (75) Hinde zû zû: Ew qas zû zû, ew qas bi lez.

Çi qas Musulman ser dinyayê hebin, hemî arîkarîya jin û zarûyên eskerên vî şerî de hatin şehîdbîyîn, dikin.(76) Gelî Kurdno!(77) Ez we bibînim. Qasê destê we hat, pera bigîhînin hev, bidin muteserrif û walîyên we,(78) de rêkin Îstanbulê. Ji hemî dera rêdikin Îstanbulê. Îstanbulê navê şehîda hemîya nivîsî ne, rêdikin jin û zarûyên wan re.

*

Ser dinyayê de tu qewm nemane nav û behsa Girîdê nebihîstin.(79) Ji mêj ve Girîd destê Musulmana de ye. Xelkên Girîdê, sê para yek jê Musulman in,(80) du par jî File ne. Tu cara File û Musulmanên wê derê bê şer nasekinin. Berî salekê dîsa dest şerî kirin. Vê carê şer gelek mezin bî, gelek gund û bajêr xira bîn, şewitîn, çiftlik neman,(81) yekcar xira bîn, gelek jin û zarûyên Musulmana hatin kuştin, gelek keçên Musulmana ketin destên Fila de, gelek ji wan keça bîn jinên Fila, gelek zarûyên Musulmana sê-çar salî dê-babên wan hatin kuştin, ew xwe ketin destên papazên Fila de, kirin mektebên xwe de, ev zarû hemî wê bielimin Filetîyê. Ev Fileyên ha ji cinsên Yunanîya ne. Heyfa min têt, gelek jin û zarû û mêr hatin kuştin, bîn File. Min çavê xwe(82) resma zarûkek Musulman dît, reben çar salî bî, Fila sê ciha birîndar kiribîn.

Heta nuho jî Girîdê şer ne kêma. Çi qas Musulman hebin, gelek jê revîn welatên Musulmana. Hin jî hê mane Girîdê;(83) lê kes newêre biçe gundê xwe, hemîya xwe dane hev, bajêra de rûtînin;(84) Fila gund û zevîyên wan ji xwe re birine.(85) Nuha çî qas Musulman hebin, civîyê dikin,(86) ar(87) û cil û pera rêdikin ji Musulmanên Girîdê re. Revena, hemî tazî û birçî mane.

*

Ez ji mîr û axayên Kurda hêvî dikim, derheqa qencîya Kurda de çî bêt bîra kî bila ji min re binivîsin, ez'ê vê cerîdeyê de binivîsim. Wek jora vê cerîdeyê min nivîsî, divê kaxizî rêkin ji min re Misrê.(88)

Li Misrê "Metbeet El-Hîlal" de tebi' bîye.(89)

- (76) Hatin şehîdbîyîn: Hatin şehîdkirin, şehîd bûn. Yanî, "ew eskerên ku di vî şerî da hatin şehîdkirin, çî qas Musulman li dinyayê hene, alîkarîya jin û zarûkên wan dikin".
- (77) Divîya ku yan bigota "gelî Kurdan", yan jî bigota "Kurdno".
- (78) Divîya ku bigota "bidin muteserrif û walîyên xwe".
- (79) Girîd: Giravek e di Deryaya Sipî da. Nuha di destê Yunanistanê da ye.
- (80) Sê para yek jê: Ji sê paran yek, ji sê paran parek, ji sisîyan yek, sêyek.
- (81) Çiftlik: Cotgeh, cîyê cot û xwedîkirina heywanan. Peyvika "çiftlik" Tirkî ye, li hin hêlên Kurdistanê ketîye zimanê Kurdî jî.
- (82) Min çavê xwe: Min bi çavê xwe.
- (83) Mane Girîdê: Mane li Girîdê, li Girîdê mane.
- (84) Rûtînin: Rûdînin, dadinişin.
- (85) Ji xwe re birine: Kirine malê xwe, dest dane ser wan û ji xwe ra kirine mal.
- (86) Civîyê dikin: Civîn çêdikin, civat girêdidin, li hev dicivin.
- (87) Ar: Ard.
- (88) Awayê rast, "ji min re rêkin Misrê" ye.
- (89) Yanî "li Misrê di 'Çapxana El-Hîlal' da çap bûye, hatiye çapkirin".

Herçî
bivê
kaxizek rêke,
divê rêke
Misrê
ser navê
xwedîyê
vê rojnamê
kurê
Bedirxan Paşa
Mîqdad Mîdhet Begê
*

Her car
du hezar
rojnaman
bê pere
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
da ku bidin xelkê
*

Ji 15 rojan
carek
tê nivîsin

KURDÎSTAN

1315

Kürdleri uyarmak
ve
zanaatlar öğrenimine
özendirmek için
şimdilik
15 günde bir
yayınlanır
Kürdçe gazetedir

Adres:
Mısır'da
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahibi ve Yazarı
Bedirhan Paşaoğlu
Mikdad Midhat
*

Her baskısından
2000 tane
Kürdistan'ın
büyük valilerine
gönderilecek ve
onlar aracılığıyla
köyler ve kasabalara
dağıtılıp
yaygınlaştırılacaktır
*

Kürdistan dışında
her yer için
yıllık abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan içinde
özel isteyenlere
bedava gönderilir

Roja pêşemê 30 Zulqê'de sal 1315 * Perşembe 9 Nisan yıl 1314(2)

- (1) Peyvên ku di serê rojnamê da jibo nasandina wê, nav û navnîşana xwedîyê wê, amanca wî ji weşandina wê û wd. li her du alîyên sernivîsara wê hatine nivîsîn, alîyek ji wan bi Kurdî ye, alîyek jî bi zimanê Osmanî ye. Jibo hêsankirina tégîhîştina van peyvên ji xwendevanan ra, me sernivîsara jimareya pêşîn a rojnamê wek numûneyek ji nû ve nivîstî; peyvên Kurdî yên ku li rexê sernivîsarê cî girtine, me ew wergerandin Kurdîyeka xwerû; peyvên Osmanî jî me wergerandin Tirkîya nû (gazetenin başında, onun tanıtılması, sahibinin ad ve adresinin, dergiyi yayınlamaktaki amacının vb. bildirilmesi için başlığın iki yanında yer alan sözlerin bir bölümü Kürdçe, bir bölümü de Osmanlıca'dır. Okuyucuya bu sözlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için, gazetenin ilk sayısının başlığını örnek olarak aldık ve yeniden yazdık; buradaki Kürdçe sözleri sade bir Kürdçeye, Osmanlıca sözleri de yeni Türkçeye çevirdik).
- (2) 1315 tarîxa Hîcrî ye, 1314 jî tarîxa Romî ye; li gora tarîxa Mîladî ev her du tarîx jî dibin 22 Nîsan 1898 (1315 Hîcrî tarihtir, 1314 ise Rumî tarihtir; her ikisi de Milâdî tarihe göre 22 Nisan 1898 eder).

KURDÎSTAN

1315

(2)

Mısır'da
"Kürdistan"

Gazetesi

Sahib ve Muharriri

Bedirhan Paşazade

Mikdad Midhat

*

Her tab'ında

2000 nüsha

Kürdistan

vülât-ı izamına

irsal ve vesatetleriyle

kura ve kasabâta

neşr-ü tamim

olunacaktır

*

Kürdistan haricinde

her yer için

senelik abone bedeli

80 kuruştur

Kürdistan dahilinde

hususî isteyenlere

meccanen gönderilir

Heçî
kaxizek
vê rêke,
divê
rêket
Misrê
ser navê
xweyîyê
vê cerîdeyê
lawê
Bedirxan Paşa
Mîqdad Mîdhet Begê

*

Her car
du hezar
cerîdeya
bê pere
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de bidin xelkê

*

Pazde roja
carekê
têt
nivîsandin

Kürdleri îkaz ve
tahsil-i sanayiye teşvik için
şimdilik
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir
(3)

Bazı ümera-i Ekradın arzularına mebnî
bundan böyle
ahval-ı cariye ve edebiyat-ı Kürdiyeden
dahi bahsolunacaktır
(4)

Gazetenin mesleğine muvafık
Arapça, Türkçe, Farisîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur
(5)

Roja pêncsemê de 14 Zulhîcce sene 1315 * Pencşembe fi 23 Nisan sene 1314(6)

- (1) Nivîskar di jimareya pêşin û vê jimareya 2'yan da peyvika "rûper" bi mana "jimare" bi kar anîye. Lê ji jimareya 3'yan pê ve li şaşîya xwe veaqîliye û êdî ew peyvik bi mana "rûpel" bi kar anîye.
- (2) Gazetenin ilk sayısında ve bundan sonraki sayılarında burada "adres" demek olan Arapça "unvan" sözcüğü yer almaktadır. Ancak bu sayıda bu yer böyle boş çıkmıştır.
- (3) Yukarıdaki satırların bugünkü Türkçeye anlamı şöyledir: "Kürdleri uyarmak ve za-naatlar öğrenimine özendirmek için, şimdilik 15 günde bir yayınlanır Kürdçe gazetedir".
- (4) Yukarıdaki satırların bugünkü Türkçeye anlamı şöyledir: "Bazı Kürd beylerinin arzuları üzerine, bundan böyle, olup biten durumlardan ve Kürd edebiyatından da söze-dilecektir".
- (5) Yukarıdaki satırların bugünkü Türkçeye anlamı şöyledir: "Gazetenin tutumuna uy-gun Arapça, Türkçe, Farsça mektuplar, Kürdçeye çevrilerek yayınlanır".
- (6) Li gora tarîxa Mîladî 6 Gulan 1898(Milâdî tarihe göre 6 Mayıs 1898).

BÎSMÏLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

Cerîdeya ewwulî de min piçekê behsa qencîya ilm û marîfetê kiribî. Ez vê cerîdeyê sebê wê dinivîsim,(7) da ez Kurda bielimînim xwendinê, da Kurd bizanin feyda xwendinê çi qas gelek e. Hezretê Resûl, eleyhîssalam, gelek cara emir kirîye ku "bielimîn xwendinê". Cerîdeya ewwulî de min hin hedîsên şerîf nivîsîn. Ez'ê vê carê jî hin hedîsên şerîf binivîsim:

Hezretê Pêxember, eleyhîssalam, gotîye "utlubu'l-ilme mînelmehdî îlelel-lehdî"; angî "ilmê jî matikê heya tîrbê bixwînî".(8) Angî divê mirov hew qas kiçik dest xwendinê biket, hê jî demê matikê heta demê tîrbê.(9) Zarûyên matikê nikarin bixwînî. Lê meqsed, angî hew qas zû dest xwendinê bikin, xwendin hew qas tiştek feyde ye.(10)

Dîsa Hezretê Nebî, eleyhîssalam, gotîye "hubbu'l-wetenî mîn'el-îman"; angî "hejêkirina weten jî îmanê ye,(11) mirovên xwey'îman hej wetenê xwe dikin".(12)

Gelî mîr û axa û paşano! Ez jî we dipîrsim: Kî jî we heta nuho jî wetenê xwe re çi kirîye, da em bizanin un hej wetenê xwe dikin! Hejêkirina weten ew e ku mirov nehêle dişminê mirov bikeve nêv wetenê mirov de. Hejêkirina weten ew e ku mirov wetenê xwe ava bike, mekteba û medresa, xêrata çêke. Hejêkirina weten ew e ku mirov zarûyên wetenê xwe bide xwendin, bide elimandina sin'et û marîfeta. Xwedê neke, heki dişminê we Mosqof hucûmê wetenê we bike, un'ên çawa şerê wî defi' bikin?(13) Mosqof xweytop û tîfingên we ecêb e,(14) cihên mirov jê wek teyra dixuyî, gule û berikên xwe digîhîne wan dera; topên we ecêb hene, dikare pê wan topa çîya hilweşîne.(15) Hejêkirina weten ew e un jî bixebitin, bielimîn ilm û marîfeta, kesb û karê tîcaretê bikin, dewlemend û xweysin'et û marîfet bibin, wek dişminên xwe bibin xweytop û tîfingên vî zemanî, da un bikaribin weten jî simên espên Fîla xilas bikin.

Carekê qenc bînin bîra xwe, axa wetenê we çi ye. Nê hemî jî hestî û goştê dê-babên we ne, tîrbên ecdadên we ne; paş çend rojekê wê jî we re jî bibe tîrb. Ne heyf e Mosqof bi espên xwe bide ser wê axê û tirba! Berî sed sala Fîleyên Fransîz Misîr zebt kiribîn. Xwedê zane nuho jî Misrî hîkat dikin, camî û mîzgeft kirine dêr û axur. J'ew paşê Xwedê nusret da Îslamê, Fîle revîn çûn,

---

(7) Sebê wê dinivîsim: Jîbo wê yekê dinivîsim

(8) Matik: Textekî biçûk e, jîbo zarûkên şîrmîj tê çêkirin, ew zarûk tê da tînen razandin û hejandin. Li hin hêlan jê ra tê gotin "dergûşan" jî.

(9) Tîrb: Gor.

(10) Tiştek feyde ye: Tiştekî bifêde ye, tiştekî mefadar e.

(11) Hejêkirina weten: Hezîkirina jî welat, evîna welat.

(12) Xwey'îman: Xwedî'îman, xwedî'bawerî, bawerdar.

(13) Un'ên çawa: Hun'ê çawa, hun dê çawa.

Defi' bikin: Paştava bawêjin, berepaş daf bidin, jî xwe dûr bixin.

(14) We ecêb: Wisa ecêb.

(15) Pê wan topan: Bi wan topan.

cihên xwe camî û mizgeft paqij kirin;(16) ew camîyên bîbîn dêr, elhemdu lîllah nuho Îslam tê de nimêj dikin, dixwînin.

Dîsa Hezretê Pêxember, eleyhîsselam, gotîye "uluwwu'l-hîmmetî mîn'el-îman"; ango "hîmmeta bilind ji îmanê ye".

Gelî Kurdno! Elhemdu lîllah xelk hemî dizanin ku Kurd xweyhîmmet in, Kürd camêr in, cesûr in, xwîna xwe li ser wetenê xwe dirijînin. Lê heyfa min têt ne xwenda û dewlemend in, bêmarîfet in.

Dîsa Hezretê Resûlullah, eleyhîsselam, gotîye "Îs'e li dinyake keenneke teîşu ebeden, we's'e lî axîretîke keenneke temûtu xeden";(17) ango "ji dinya xwe re we bixebite heçku tu qet namirî, ji axreta xwe re jî we bixebite heçku tu'yê sibê bimirî".(18)

Werin, vêca em bizanibin mirov ji dinya xwe re çawa, ji axreta xwe re çawa divê bixebite. Ji dinyayê re xebitandin tîcaret e, kesb û kar e, elimandina sin'et û marîfeta ye; ji axretê re xebitandin kirina emrê Xwedê teala û Pêxember eleyhîsselam e. Kurd dînen xwe de qenc in; lê çiku ne xwenda ne, qe nikarin axreta xwe re qenc bixebitin.

Gelî mîr û axano! Fekirin, yên hatin ser dinyayê, navê kî bi rehmê têt gotin. Un jî we bikin,(19) da navê we jî bi rehmê bêt gotin.

Xweska wî ewê xêrek kir.(20) Xêr ne nimêj û rojî ne. Nimêj û rojî deynê mirov e, bivê-nevê mirov'ê wan bike; xêr ew e ku mirov mekteb û medresa, mizgefta çêke. Fekirin zarûyên bêbab û bidin xwendin.(21) Çiku un nizanin bixwînin, un nizanin tarîxa behsa ecdadên we çî nivîsîye, kî qencî û kî xirabî dikir.

Bi îzna Xwedê teala, paş nuho ez'ê behsa tarîxa Kurda jî bikim; esl û neslê wan ji ku ye, nêv wan de çî mirovên xwenda, xweynav û deng hatine, ezê hemî binivîsim.

Mirovek xwenda, alim hebî, navê wî "Ehmedê Xanî" bî. Xwedê jê razî be, rehmeta Xwedê lê be, vî mirovî hin kitêbên Kurmancî nivîsîne. Ez'ê paş nuho hin ji wan kitêbên wî vê cerîdeyê de binivîsim.

*

Wek ez dibihîzim, ji Kurda gelek dewlemend hene. Gelî dewlemendên Kurda! Babên we bi du gaz cawê sipî çûn ber rehma Xwedê.(22) Un jî wê welê

(16) Yanî "Musulmanan li cîyên xwe camî û mizgeft paqij kirin".

(17) Awayê rast ê vê hedîsê weha ye: "Î' mel lî dinyake keenneke teîşu ebeden, we'mel lî axî-retîke keenneke temûtu xeden". Lê belê mana vî awayê û awayê ku di rojnamê da hatîye nivîsîn, yek e.

(18) Heçku: Goya ku, wek ku, hesêb ku.

(19) Un jî we bikin: Hun jî wisa bikin.

(20) Xweska wî ewê xêrek kir: Xwezî bi wî kesê ku xêrek kir.

(21) Yanî "li zarûkên bêbab ên sêwî binêrin û wan bidin xwendin".

(22) Gaz: 1- Aletêkî wek meqesê ye, lê her du serên wî çengalkî ne û li ser hev rûdînen, pê bizmar tên kişandin, tewirekî wê jî heye ku di kişandina didanan da tê karanîn. 2- Beşê mil ê ji enîşkê berjêrtir. Bi Erebi jê ra tê gotin "zîra", ku berê pîvekeka cil û caw bûye. Li vir mexsed mana diduyan e.

biçin. Lo, wan zêr û zîvên elbikên we de ne derêxin, rîya Xwedê de mekteb û medresa çêkin, zarûyên bêdê û bab bidin xwendin, da un dinya û axretê rahet bikin,(23) da Xwedê ji we razî be.

Derên ez lê gerîyabîm, min gelek mirovên dewlemend dîtine, zarûyên feqîr dane xwendin, rêkirine Îstanbulê mekteb û medreseyên mezin; nuho hemî mezin bîne, hemî jî me'mûr û zabîten dewletê ne; mirovên ew dabîn xwendin, wekî wan dibînin kî kaxizek ji wan têt, Xwedê re şikir dikin ku ew bîn sebeb, saya wan de ew zarûyên reben bîn mirovên xweynav û deng, bîn mirovên alim û dewlemend. Ev mirovên ha li dinya û axretê rûsipî ne.

Elhemdu lîllah em Musulman in. Musulmanîyê de divê em arîkariya hevûdû bikin.

*

Ez'ê behsa mulûkên Emewîye ji we re bikim;(24) xwendinê çî ji wan kir, nexwendinê çî kir:

Berî heft-heşt sedsala, milê Endelusê dewletek Musulman derket. Sultanê wan ji Emewîya bî. Çar-pênc padîşah ji wan xwenda bîn, adil û qewî, xweymarîfet bîn, hej xwendinê dikirin; sê-çar sala de gelek bajêrên Fila girtin. Yek jê, navê wî Ebdurrehmanê Salis bî.(25) Vî Ebdurrehmanê Salis pêncî sala padîşahî kir. Mirovên xwenda bîn. Wezîrên dora wan jî xwenda û alim bîn. Loma, çî bajêrên navê edaleta wan diçû yê, bê şer teslîm dibîn. Zemanê van xunkara(26) de Îslam gelek mezin bîn, xurt bîn, dewlemend bîn, mekteb û medreseyên mezin çêkirin, camîyên hew qas mezin çêkirin ser dinyayê de wek wan hê nehatine çêkirin. Wê hingê xelîfeyê Musulmana ne ji Tirka bî, Erebbîn.

J'ew paşê, yên bîbîn xunkar dest xirabîyê kirin, xwendin û marîfet berdan, edalet nema, dest zulmê kirin. Me'mûra dest bertîla kirin, hemî der têkilhev bîn. Heçî walîyên bajêra, her yekê go "xunkar ez im". Qeweta Îslamê ji hev veqeta. Me'mûr jî hemî wek xunkarên xwe dest bertîla, fisq û fucûrê kirin.(27) Hîkmeta "en-nasu ela sulûkî mulûkîhîm" eşkera bî.(28) Xîreta Musulmanîyê ne li xunkarên wan ma, ne li wezîr û me'mûran ma, ne xelkê ma;(29) hemî ketin derdê bertîla.

(23) Rahet bikin: Awayê rast "rahet bibin" e.

(24) Emewîye: Malbataka Erebbî ku 30 sal piştê wefata Pêxember kargêrîya Musulmanan girt destê xwe û dewletek bi navê "dewleta Emewîyan" saz kir. Sazkarê wê dewletê Muawîyeyê kurê Ebû Sufyan bû. Ew dewlet ji sala 660'î heta sala 750'yî jîya û bi şorişa Ebû Muslimê Xurasanî hilweşîya. Hingê yek ji wê malbatê revîya çû Endelusê, ku navê Îspanyayê bû û di destê Musulmanan da bû, di sala 756'an da li wir "Dewleta Emewîyên Endelusê" saz kir. Ew dewlet jî heta sala 1031'ê jîya û hingê bi hucûma Fileyên cîranê Endelusê hilweşîya.

(25) Ebdurrehmanê Salis: Ebdurrehmanê Sisîyan.

(26) Xunkar: Mîr, padîşah.

(27) Fisq û fucûr: Bêexlaqî, bêrêtî, bêdînî, perçiqandina exlaq û terbiye û edebê, derketina ji rîya rast.

(28) En-nasu ela sulûkî mulûkîhîm: Ev peyveka Erebbî ye, mana wê weha ye: "Mirov li ser rê û meşa mîrên xwe ne".

(29) Ne xelkê ma: Ne li xelkê ma.

Fila dora wan girt, dest şerî kirin. Îttîfaq nêv Îslamê de nema; walîyekî milêkî ve, walîyê dî milê dî ve kişand. Fila karî Musulmana; gelek jin û zarû û mêtê esîr bîn, gelek Musulman revîn Afrîqayê, hemî jî jar û reben bîn. Hingî çû halê wan xirabtir bî, hingî çû File xurttir bîn, Musulmana yekcar xwendin berda, marîfet û xwendin gîha Fila. Hingî çû Musulman bîn File, hêdî hêdî dewleta mulûkên Emewîye xilas bîn, dewleta Fila ket şûna wan de. Heta nuho jî li qeydên mehkemeyên wan de nav hene, paş çend baba ceddê(30) wan Musulman in. Ez'ê navek ji wan binivîsim. Ev navê ha ji qeydên mehkemeyê wan in. Ev e ew nav: "Alfons kurê Frîderîk kurê Hanrî kurê Tomson kurê Muhemmed bin Ebulqasim". Ew sê navên ewilî navên Fila ne, babê wan Fila Muhemmed bin Ebulqasim bî.

Gelî ulema û mîr û axayên Kurda! Heki mirovên hukmê we jî(31) berê un nedin xwendin, un rênekin mekteba da bielimin marîfet û sin'eta, dinya û axretê gunehê wan stûyê we ye.(32) Çawa Fileyên cîranên Musulmanên Endelusê ew der hemî girtin û Musulman kirin File, cîranê we Mosqof jî wê rojekê Kurdistanê bigire, nahêle un Musulmanîya xwe bikin, wê mizgeftên we bike dêr, wê jin û zarûyên we esîr bike; ji paşê un yekcar nîkarin xwe ji destê wî xilas bikin. Nuho hê hêl(33) û qeweta we destê we de ye bixebitin, bixwînin, bielimin sin'et û marîfeta; un'ê bikaribin xwe ji şerê cîranê xwe hîfz bikin.

Wan pêla(34) de dewletek Musulmana hebî, navê wan "Dewleta Selçûqîye" bî. Ji wê paşê, dewlet gîha mîrekî eşîra Tirka, ku navê wî Osman bî. Rehmeta Xwedê lê be, mirovek camêr, Musulman, adil bî. Eşîra wî hingî çû mezin bî, xelkê hingî edaleta wî dîtin hatin dora wî, ketin binê emr û hukmê wî de. J'ew paşê ew xwe çû ber rehma Xwedê, kurê wî ket şûna wî. Ew jî wek babê xwe cesûr û mêtê derket. Dewlet zemanê wî de mezintir bî. Şikir Xwedê re, Musulman dîsa bîn xweydewlet. Li jor me gotibî "en-nasu ela sulûkî mulûkîhîm". Van xunkarên ha hej xwendinê dikirin; loma mîr û wezîrên wan jî xwenda bîn, adil bîn; zemanên wan de zulm tunebî, Musulman ji şerên dişîna, Fila emîn bîn.

*

Cerîdeya berî vê de, metbeeyê de murettib, hedîsek şerîf xelet nivîsîye; rastî ho ye:(35) "Utlubu'l-ilme welew bî's-Sîn".(36)

(30) Cedd: Bapîr.

(31) Yanî "mîrovên di binê hukmê we da jî, kesên binê hukmê we jî".

(32) Yanî "di dinya û axretê da gunehê wan li stûyê we ye".

(33) Hêl: Hêz, şîyan. Ev peyvikeka Erebi ye û di Erebi da "hewl" e, piştê ku ketîye Kurdî guherîye bûye "hêl".

(34) Pêl: 1- Koma avê ya ku bi tevgera bayê di deryayan da yan di lîçan da yan jî di çemên fire yê sekan da peyda dibe û ji alîyek ber bi alîyekî dî diçe. 2- Tevgera ku di hewayê da peyda dibe. 3- Dem, wext. Li vir mexsed mana 3'yan e.

(35) Rastî ho ye: Rastê wê weha ye, awayê wê yê rast weha ye.

(36) Yanî "zanîn li Çînê be jî lê bigerin". Ev hedîs di jimareya pêşîn da weha derketibû: "Utlubu'l-ilme welew kane fî's-Sîn".

Min gotibî "ez'ê behsa şerê Misr û Sûdanê binivîsim". Eve ez'ê dest pê dikim:(37)

Ji mêj ve nozde hezar eskerê Sûdanê, sêzde hezar eskerê Misrê pêş muqabilê hevû dû sekinîbîn, karê şerî dikirin. Roja dî her du mila dest şerî kirin. Şer xweş bû.(38) Eskerê Misrê re gelek top hebîn. Hê ji dûr ve Misrîya Sûdanî dan ber topa, hal li wan nehîşt. Wekî piçekê nêzîkê hev bîn, Misrîya dest tîfinga jî kirin. Xelkê Sûdanê, rebena çikû bêsin'et û marîfet in, top û tîfingên welê wan re tunebî; destê geleka de rim û xişt û şîr(39) û mertal û tîfingên çeçmaq hebîn. Heta hê nêzîktir bîn, gelek ji Sûdanîya hatin kuştin. Şer xweş bî, Sûdanîya êdî nekarî xwe li ber gule û berikên eskerê Misrê bigirin, revîn. Misrîya berdayî wan. Ji Sûdanîya sê hezar mêr birîndar û telef bîn. Ji wan sê hezara dozde mîr û axa ne, ango serekên eskerê Sûdanê ne. Çar hezar ji wan esîr bîn. Nêv van esîra de jî gelek mezinên Sûdanîya hene. Navê mîrê wan Emîr Mehmûd e, ew jî hat girtin.

Ji Misrîya heftê û pênc hatin kuştin, çar sed birîndar bîn, pazde zabit hatin kuştin û hin qewî jê birîndar in.(40)

Eve, gelî mîr û axano! Un dibînin ev şer çî ecêb e!

Sebeba vê, Misrî xwenda ne, îimê şerî dizanin, top û tîfingên wan hene, sîlehên wan nû ne; Sûdanî camêr in, lê bêsileh in, ilmê şerên van sîlehên nû nizanin, loma mala wan xira bî, êdî paş nuho nikarin piştî xwe rast bikin.

*

Hin ji mîr û axayên Kurda kaxiz rêkirine ji min re, dixwazin ku ez vê cerîdeyê de behsa halê nuho û edebîyata Kurdî, ango hin şê'r û beytên Kurmancî binivîsim. Loma, paş nuho, bi îzna Xwedê ez'ê behsa halê nuho bikim û her car hin beyt û şê'rên Kurmancî û hîkatên qenc binivîsim.

*

Rehmeta Xwedê lê be, Xwedê gunehê wî bixefirîne, sala hezar û sed û pêncê de,(41) Cizîrê(42) Ehmedê Xanî kitêbek menzûm nivîsiye;(43) navê vê kitêbê kirîye "Mem û Zîn". Ev kitêb hemî beyt û şê'r in; eşkare hîkata eşqa du

(37) Awayê rast weha ye: "Eve ez'ê dest pê bikim", yan jî "eve ez dest pê dikim".

(38) Şer xweş bû: Şer germ bû, şer gewz bû, şer geş bû.

(39) Şîr: Şûr.

(40) Hin qewî jê birîndar in: Dibe ku mana vê peyvê weha be: "Hin pîr ji zabitan birîndar in"; yan jî weha be: "Hin ji zabitan jî birîndarên giran in, birînen wan dijwar in".

(41) Sala 1105, tarîxa Hîcrî ye. Li gora tarîxa Mîladî dibe 1695.

(42) Cizîrê: Li Cizîrê.

(43) Menzûm: Helbeskî, pirtûk yan jî tişteki dî ye ku bi awayê helbestan tê nivîsîn, wek helbestan tê nivîsîn.

ciwana ye, batin(44) gelek meqsed û hîsse(45) û hîkmet jê tîn fehmkirin. Loma, divê mirov bi dîqet bixwînin. Her cerîdekê de ez'ê ji wê kitêbê hinê binivîsim,(46) heta xilas bibe.

Ew kitêb berî du sed û deh sala hatîye nivîsandin. Hin derê wê heşifîne,(47) nayên xwendin. Derên neyên xwendin, însaallah ez'ê bikarim bi xwe temam bikim. Heki ji vê kitêbê destê yekê de hebitin, ez hêvî dikim ji min ra rêket, da ez ya li destê xwe de rast bikim; paşê ez'ê dîsa kitêba wî jê re rêkim. Nîyeta min, ez'ê wê kitêbê tebi' jî bikim.(48) Heçîyê vê,(49) bila nuho ve ji min re binivîse.

Ehmedê Xanî, rehmetullahî eleyhî, li wê kitêbê de ewil dest şikir û munaçat û ne'ta kirîye,(50) paşê dest eslê hîkatê dike. Min ev kitêb carna hin ulemayên Tirk û Ereba re xwendîye û tercume kirîye, hemîya jî gotîye ku "vê rê de ji vê kitêbê çêtir me nedîye".

MEM Û ZÎN

Sernameê name navê Ellah
bê navê wî natemam e wellah(51)

Ey metleê husnê îşqebazî
Mehbûbê hqîqî-yû mecazî

Navê te ye lewhê nameya îşq(52)
Îsmê te ye neqşê xameya îşq

---

(44) Batin: Di batin da, di binî da, bi awayê veşartî.

(45) Hîsse: Par. Yanî "tiştê ku mirov wek parek ji xwe ra jê digire, para xwe jê hiltîne, jê mefadar dibe".

(46) Hinê: Hinek, parçeyek.

(47) Heşifîn: Belavbûna murekkebê nivîsînê li ser kaxid, bi awayekî wisa ku baş nayê xwendin.

(48) Tebi' jî bikim: Çap jî bikim.

(49) Heçîyê vê: Herçîyê ku divê, her kesê ku divê.

(50) Munacat: Gazî û lavayên ji Xwedê ra, ku mirov gazî Xwedê bike û lavayê wî bike. Ne't: Pesn. Li vir mexsed jê pesnê Pêxember e.

(51) Di çapa "Mem û Zîn"ê ya 1919'an a Stanbolê da ev her du malik weha derketine:

"Sernameê name namê Ellah
Bê namê wî natemam e wellah".

(52) Di çapa stanbolê da "namê te ye" derketîye.

Bê neqşê te neqşê xame xam e
Bê navê te navê name name(53)

Navê te ye şahê Beytê meqşûd(54)
fîhristê mukatebatê mehmûd

mezmûnê muraselatê "lareyb"
meşhûdê mukaşefatê bîlkeyb

Mehbûbê qulûbê men lehu'l-qelb!
Qelban tu dikî bi ba xwe ve celb(55)

Ma'şûq-i tu yî, bifexr û naz î
Aşiq tu yî, lêk-i bènîyaz î

Mutleq tu mufîd û mustefad î
Bê şubhe murîd û hem murad î

Nûr î tu di husnê rûyê dildar
Nar î tu di qelbê aşiqê zar

Şem' î, ne ji qismê nûr û nar î
Şems î, ji eyan tu perdedar î

Genc î tu di nêv tilîsmê alem(56)
Kenz î tu eyan ji îsmê adem(57)

Ev alem û ademî-yû meşhûd
ev mumkin û masîwayê mewcûd

Hemyan bi te ye mudare û debr(58)
Feyyazê rîyazê xelq û we'l-emr(59)

---

(53) Di çapa Stanbolê da ev malik weha derketîye:

"Bê namê te name natemam e".

(54) Di çapa Stanbolê da "namê te ye" derketîye.

(55) Di nusxeyeka desnivîsar da "bi bal xwe ve" hatîye nivîsîn.

(56) Genc: Xizne, xezîne, defîne.

(57) Kenz: Xizne, xezîne, defîne.

Adem: Mirov, însan.

(58) Hemyan: Hemîyan, giştan, tevan.

(59) Di çapa Stanbolê da ev malik weha derketîye:

"Feyyazê rîyazê xelq-i we'l-emr".

Emrê te bi lefzê ”kun” du alem(60)
mewcûd-i kirin, xerez çi? Adem(61)

Adem bi xwe yek ji her duyan e
Yek herf-i ji emrê ”kun”, fe kane

Ew herfê heqîqeta muheqqeq
hem emr e bi qudreta te, hem xelq

*

Eşbah-i muressem in ji nasût
Erwah-i muwessem in bi lahût

Ev rûh û cesed bi cebr û îkrah
tezwîc-i bûyîn bi emrê Ellah

Nasûtî egerçi rengsefal e
lahûtî ji pertewa cemal e(62)

Herfa ku me gotî, neqşê hûr e
Lê meqsed û maneya wê hûr e(63)

Zahir te eger numaye suxra
batin ew e neqşê xame kubra

Mewcûd e di wê şehadet û xeyb
Meşhûd e di wê sîyadet û eyb

Însan bi xwe hem zelum e, hem nûr
Adem ji te hem qerîb e, hem dûr

Hindî we ku cinsê alemî ne
ew tabîê new’ê ademî ne

-
- (60) Lefzê ”kun”: Peyvika ”kun”. Peyvika ”kun” peyvikeka Erebi ye, mana wê ”bibe” ye. Ev îşaret e bi aliyê ayeteka **Qur’anê** ve, ku Xwedê tê da weha gotîye: ”Dema ku Xwedê tiştek bivê, fermana wî tenê ew e ku jê ra bêje ’bibe’, ew jî hema dibe”.
- (61) Xerez: Amanc, daxwaz, mebest, mexsed.
Adem: mirov, însan.
- (62) Ev her du malik di çapa Stanbolê û nusxeyeka desnivîsar da weha ne:
”Nasût-i egerçi rengsefal e
Lahût-i ji pertewa cemal e”.
- (63) Di çapa Stanbolê û nusxeyeka desnivîsar da ev malik weha ye:
”Lê meqsed û maneya wê kûr e”.

Ev renga felek hemî muezzem
ev çende melek hemî mukerrem

ev karegeha ezîme, dewwar
ev baregeha bedîe, seyyar(64)

ev çende zemîn digel enasir
ev renga erez digel cewahir

ev çende he nî'met û nefais
ev renga he me'kel û malabis

ev çende he muddea û metlûb
ev renga he muştaha û mehbûb

heywan û meadin û nebatat
metlûb û meqasid û muradat

bîlcumle jibo me ra li kar in
fîlcumle jibo me ber di bar in

Heqqen ku te xweş nîzam û rewneq
tertîb-i kirin jibo me elheq

Em xafil û atil û gunehkar
mayîne di qeydê nefse emmar

Nînin me di qelbî fikr û zikrek
nakin bi zebanê hemd û şikrek

Xanî, ku nehî bi qelbî zakir
Barî, bide wî zebanê şakir

(Paşîya wê heye)

Li Misrê "Metbea El-Hîlal" de tebi' bîye

---

(64) Di çapa Stanbolê û nusxeyeka desnivîsar da ev her du malik weha ne:

"Ev karegeha ezîm û dewwar
ev baregeha bedî' û seyyar".

Heçî
vê kaxizekî
rêke ji min re,
divê ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Misr
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Mîqdad Mîdhet Beg"

*

Her car
du hezar cerîdeya
bê pere ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de bidin xelkê

*

Pazde roja carekê
têt nivîsandin

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı

Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farisçe
mektublar

Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:

Mısır'da

"Kürdistan"

Gazetesi

Sahib ve Muharriri

Bedirhan Paşazade

Mikdad Midhat

*

Her tab'ında

2000 nüsha

Kürdistan

vülât-ı izamına

irsal ve vesatetleriyle

kura ve kasabâta

neşr-ü tamim

olunacaktır

*

Kürdistan haricinde

her yer için

senelik abone bedeli

80 kuruştur

Kürdistan dahilinde

hususî isteyenlere

meccanen gönderilir

Roja pêncşemê de 28 Zuhîcce sene 1315 * Pencşembe fi 7 Mayıs sene 1314(2)

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

"KULLUKUM RAÎN WE

KULLUKUM MES'ÛLUN EN REÎYYETÎHÎ"

Gelî ulema û paşa û mîr û axayên Kurmanca! Ev hedîsa şerîf a min jor nivîsî,
emrê Pexember eleyhîsselam e. Ango ji xunkar(3) bigirin heya şivanên gund,
hemî ser hevûdû(4) ba Xwedê teala(5) mes'ûl in.(6) Ango divê yên mezin, yên

(1) Divîya ku li vir "eded 3" yanî "jimare 3" bihata nivîsîn. Lê belê di eslê rojnamê da ev goşe weha vala derketîye.

(2) Li gora tarîxa Mîladî 20 Gulan 1898.(Milâdî tarihe göre 20 Mayıs 1989).

(3) Xunkar: Mîr, padîşah.

(4) Hemî ser hevûdû: Hemî li ser hev, hemî ji ber hev ve, hemî di heqê hev da.

(5) Ba Xwedê teala: Li bal Xwedê teala, li nik Xwedê teala.

(6) Mes'ûl: Berpirsyar.

xweyqewet(7) û dewlemend, xunkar û paşa û mîr divê fekirin(8) yê li bin destên xwe de. Heki(9) ew ji şerên dişmina hifz nekirin,(10)Xwedê teala wê wan mîr û axa û hemîya mes'ûl bike.

Min cerîdeya berî vê de behsa Endelusê kiribî. Çiku(11) padîşahêk ji wan, Ebdurrehmanê Salis xwenda bî, hej ilm û marîfeta dikir, zemanê wî de xelk hemî, heya hin şivan jî xwenda bîn. Hîkmeta "en-nasu ela sulûkî mulûkî-hîm"(12) derket nêva halî.(13) Çiku hemî xwey'ilm û marîfet bîn,(14) zemanê wî padîşahî de dewleta Musulmana ji dewletên Frenga(15) hemîya zêdetir xweyşewket û qewet bî.(16)

Gelî warisên enbîya,(17) ulemayên Kurda! Rîya Xwedê de destên xwe hilînin, devên xwe vekin, mîr û axayên Kurmanca terxîb û teşwîqa ilm û marîfeta bikin.(18)

Eve ji hedîsa şerîf a "kullukum raîn we kullukum mes'ûlun en re'yyetihî" aşîkar dibe ku ez jî bi emrê Pêxember eleyhîsselam me'mûr im xizmetê, qencîyê ji Kurda ra bikim, rîya qencîyê nîşanê wan bikim, wan ji xirabîyê hifz bikim. Çiku dewlet nahêle kes ji me biçê Kurdistanê, loma ez bi vê cerîdeyê, ya li ser min deyn ez dikim.(19) Xwedê arîkarîya min û Musulmana hemîya bike.

"Teleb'ul-ilmî ferîzetun ela kullî Muslimîn we Muslimetîn". Ev hedîsa Pêxember eleyhîsselatu wesselam, ango elimandina ilmê ser hemî mêr û jinên Musulmana ferz e.

Gelî mîr û axayên Kurmanca! Çawa çiku nimêj ferz e un dikin, welê elimandina ilmê jî ser we ferz e.(20) Bê ilm û xwendin nimêj û rojî tamam nabin. mirov çî qas hej wetenê xwe bike, bê ilm nikare qencîyeke tamam ji wetenê xwe re bike. Vî zemanî de kitêbên we qenc(21) hatine nivîsandin, behsa xweykirina dewar û pezî dike, behsa çandina genim û cehî dike, behsa hemî tiştî dike. Mirovên xwenda wê bikaribin bi van kitêba dewar û pez û dextlê xwe bike rê de. Her sal kara wî du cara wê zêdetir bibe.

-
- (7) Xweyqewet: Xwedîqewet, xwedîhêz, hêzdar, tuwana, kesê ku hêz û qeweta wî heye.
  - (8) Fekirin: Bifikirin, hesaba wan bikin, rewşa wan bidin ber çavên xwe.
  - (9) Heki: Eger.
  - (10) Hifz nekirin: Neparastin.
  - (11) Li jêrenota 69'an a jimareya pêşîn binêrin.
  - (12) Li jêrenota 28'an a jimareya 2'yan binêrin.
  - (13) Derket nêva halî: Derket nava rewşê, bû rewşeka rastîn û hat ber çavan.
  - (14) Xwey'ilm: Xwedîilm, xwedîzanîn, zanyar.
  - (15) Dewletên Frenga: Dewletên welatên Ewropayê yê ne Musulman.
  - (16) Xweyşewket: Xwedîşewket, xwedîheybet, xwedîhêz, hêzdar.
  - (17) Warisên enbîya: Warisên Pêxemberan. Ev îşaret e bi aliyê hedîsek ve ku weha dibêje: "Kesên alim, kesên zanyar warisên Pêxemberan in".
  - (18) Terxîb û teşwîq: Hewisandin, çêkirina hewesê di dilê hin kesan da, ku mirov di heqê hin tiştan da hewes bide hin kesan, wan bihewisîne.
  - (19) Yanî "tiştê ku li ser min deyn û wezîfe ye, ez bi vê rojnamê tînim çî, ez bi vê rojnamê wezîfa xwe dikim û deynê xwe didim".
  - (20) Yanî "çawa ji ber ku nimêj ferz e hun nimêj dikin, fêrkirina zanînê û zanyariyê jî wisa li ser we ferz e".
  - (21) We qenc: Wisa qenc.

”LEYSE LÎ’L—ÎNSANÎ ÎLLA MA SEA”

Ango ” mirov çî qas bixebite, çî qas bişixule wê ew qas kar bike”. Divê mirov ji vî emr û fermana Xwedê teala îbretê bigire. Carekê bipirsin: Hev qas Musulman henin ser dinyayê, hemî çî dikin? Hev qas Freng(22) hene, hinde dewlemend in, xurt in; ev Musulmanên ha çî dikin? Ez ji we re hîkat bikim: Exlebên Musulmana berê ve wek Kurda bîn, bêxwendin û marîfet bîn. Hingê çû, fikirîn cîranên wan Freng dielimin xwendin û marîfeta, ji wan qewettir(23) û dewlemendtir dibin. Aqilê wan hat serê wan; ewa jî dest xwendinê kirin, zarûyên xwe dan xwendin, rêkirin derên dûr da bielimin sin’et û hunera. Lê piçekê dereng man. Nuho gelek dixebitin, gelek xweyhuner(24) û marîfet ji wan hene.

Vî zemanê ha de Freng gelek xweyhuner û marîfet in. Par wekî dewleta me û Yunaniya şer kirin, dewleta me top û tifingên şerî ji Frenga kirî. Nuho hêdî hêdî Musulman jî elimîne, sîleha çêdikin. Lê nikarin wek Frenga qenc çêkin.

Gelî Kurdno! Un jî dest hilînin, bielimin ilm û hunera, da Xwedê teala û Resûlullah eleyhîselam ji we razî be, da un bikarin dîn û namûsa xwe ji şerê dişmina hifz bikin, da un jî bikarin wetenê xwe de rûnên, da un jî ji vê rencberîyê xilas bibin. Ez gelek dera Kurda dibînim; hemî jî rencber in, jar in, gelek ji wan ji rebenîyê, ji feqîrîyê, ji xerîbîyê ditelifin.(25) Yekê xwey’ilm û huner dikare pênc sed mirova re şixula bibîne. Loma, heki çendek ji mîr û axayên Kurda elimîn huner û ilmê, wê hingê Kurd wê wetenê xwe de ji xwe re şixula bibînin, wê ne muhtac bin biçin ji der ve jar û reben rencberîyê bikin, wê gundên wan de abûriya wan bibit.

*

Cerîdeya ewwulî de min nivîsîbî ke ez lawê Bedirxan Paşa me. Elhemdu lîllah nuha sax li ser dinyayê em deh û heft bira ne. Hemî xweyruibe û me’mûriyet in; em hemî jî dixwînin, dinivîsin; nêv me de paşa û zabîtên eskerîyê jî hene; şikir ji Xwedê re em elimîne marîfet û ilmê. Hin me Şamê ne, hin Îstanbulê ne,(26) hin jî me’mûrên welata ne.

Em ji ecdad ve mîrên Botan in, mezinên Kurmanca ne. Loma ser me deyn e, divê em qencîya Kurmanca re bixebitin; divê em wek zarûyên xwe fikirin zarûyên Kurmanca. Lewre ji xelkê Kurdistanê kî vê(27) zarûyên xwe rêket Îstanbulê da bixwîne, rêkin cem birayên min Îstanbulê; heçî vê rêket Misrê, divê ewwulî kaxizekî ji min re rêket. Ser kaxizî ho binivîsin:

”Bî Misr, necl’ul-merhûm Bedirxan Paşa Mîqdad Mîdhet Beg”.

Ev kaxiz wê bighît destê min. Divê ez bizanim cewaba wî kaxizî ez rêkim kuderê. Loma, li kaxizî de cî û navê xwe binivîsin.

(22) Freng: Ewropîyên ne Musulman.

(23) Qewettir: Biqewettir, hêzdartir, tuwanatir.

(24) Xweyhuner: Xwedîhuner, hunermend.

(25) Ditelifin: Telef dibin, dimirin.

(26) Hin me Şamê ne, hin Îstanbulê ne: Hin ji me li Şamê ne, hin li Îstanbulê ne.

(27) Kî vê: Kî bivê, kî bixwaze.

Dewleta Mosqof(28) bîst sal, bîst û pênc sal nabûrit, Îslamê re şerî dike. Heyfa min têt, gelek şera de dikare Îslamê.(29) Sebeba wê jî, çiku Îslam ne wek Mosqof xweysin'et û marîfet e. Ji mêj ve Mosqof derek girtîye ku navê wê derê Qazan e.(30) Dereke mezin e, Musulmanên wê derê jî gelek in. Berî sê-çar sala Musulmanên wê derê qasid rêkirin Îstanbulê, hawar û meded xwestin ku Mosqof nahêle Musulmanîya xwe tamam bikin, Mosqof ehkamên(31) dînê wan xira dike, divê şerîeta Muhemmedî ji nêv wan hilîne. Wek min bihîstî, Îstanbulê nekarî wek vîn(32) îmdadê ji wan re bikin. Rebenan welê binê hukmê Mosqof de man. Xwedê teala arîkarîya wan bike, Xwedê teala nusret(33) û qewetê bide Îslamê! Gelek Îslam binê hukmê Mosqof de heyê! Xwedê teala hemîya xilas bike!

*

Gelî mîr û axayên Kurda! Xwedê teala hema Kurdistanê hifz bike! Un jî dest hilînin, zarûyên xwe bidin xwendin da bielimin marîfet û sin'eta. Wekî Kurd bielimin marîfet û sin'eta, wê gelek kêrê mileta Îslamê bîn, dewlet jî wê li piştta wan bitin. Wê hingê kes nikare xwe bide ser wan; wê hingê wê bikarin wetenê xwe, tirbên ecdadên xwe ji binê simên espên Mosqof xilas bikin.

*

Du-sê sal e Kurd û Ermenî têkilhev bîne.(34) Ev halê ha ne qenc e. Dewlet ji vî halî ne razî ye. Paş nuho ez'ê vê behsê jî binivîsim.

*

Du dewletên Frenga, navê yekê Emrîqa ye, navê yekê Îspanya ye, dest şerî kirine. Nuho şerê wan ser behrê ye. Her du mil jî xurt in. Înşaallah ez'ê vê jî binivîsim.

*

Hin Xalidî(35) hene, li Qudsa şerîf in. Yek ji van, xweyfezl(36) û kerem Şêx Yûsuf Zîyaeddîn Paşa ye. Xwedê umrê wî dirêj û ilmê wî zêde bike! Berî şes

(28) Dewleta Mosqof: Rûsya.

(29) Dikare Îslamê: Dikare bi Îslamê, dişê zora Îslamê bibe.

(30) Der: Dever, hêl, herêm.

(31) Ehkam: Piranîya "hukm" e. Li vir bi mana "ferman" e.

(32) Wek vîn: Wek ku vîyan, wek ku xwestin, wek ku daxwaz kirin.

(33) Nusret: 1-Alîkarî. 2-Serketin, zafer.

(34) Têkilhev: Hin kes yan jî hin tiştên ku ketine nava hev, tevlihev bûne. Li vir bi mana "şer û pevçûn" hatîye karanîn. Yanî nivîskar xwestîye bêje ku "du-sê sal e ku Kurd û Ermenî pevdiçin, şerê hev dikin".

(35) Xalidî: Kesê ku ji nesla Xalidê kurê Welîd e, ku sehabîyê Pêxember e.

(36) Xweyfezl: Xwedîfezl, kesê ku karê baş û qenc dike, qencîkar.

sala kitêbek çêkirîye, navê vê kitêbê "El-Hedîyyet'ul-Hemîdîyye fî'l-Luxet'îl-Kurdîyye" ye.(37) Ev kitêb wek Erebi yi,(38) behsa qewaidên ezmanê Kurmancî dike.(39) Luxatên Kurmancî(40) hemî gîhandine hev, vê kitêbê de nivîsîye. Mala wî ava, esasek ji ezmanê Kurmanca re danî. Ez hevî dikim ku ulema û mîr û paşayên Kurda ji vê kitêbê peyda bikin. Gelek kitêbek qenc e. Ulemayên Kurda re lazim e ku ew jî ji ezmanê xwe re tişkî(41) binivîsin.

*

Alimek ji Sora hebî. Sala dî wefat kir;(42) rehmeta Xwedê lê be, Xwedê gunehên wî bixefirîne! Navê wî Hacî Ebdulqadir bî. Ev mirov saxîya xwe de gelek xebitî; derheqa elimandina ilm û marîfetê de gelek beyt û eş'arên Kurmancî dinivîsî, rêdikir welatê xwe Sora.(43) Ezmanê wî ezmanê Sora ye.(44) Loma Kurd hemî vî ezmanî nizanin. Piştî kitêba "Mem û Zîn"ê de bi xetê(45) destê xwe hin beyt nivîsîne. Teberruken(46) min ew ebyat(47) li vê cerîdeyê de binivîsîn. Wekî bi dîqet bê xwendin, mana wan xweş têt famkirin:

Zemane resmî caranî nemawe
Çiraxî nazim û munşî kujawe

Le dewrî ême roman û cerîde
egerçi meqsede zanînê bawe

-
- (37) Mana navê pirtûkê bi Kurdî weha ye: "Diyariya Hemîdî di Zimanê Kurdî da". Ji ber ku hingê Sultan Evdilhemîd li ser textê Osmanîyan bûye, nivîskar pirtûka xwe ji wî ra diyarî kirîye û ev nav lê danîye.
Gerçi nivîskar li vir gotîye "berî şeş sala kitêbek çêkir"; lê belê ew pirtûk çar sal berî derketina rojnama "Kürdistan" hatîye çapkirin. Tarîxa çapa wê li gora tarîxa Romî 1310 e, ku li gora tarîxa Mîladî dibe 1894.
- (38) Wisa tê zanîn ku ev pevek bi şaşî weha hatîye çapkirin, awayê wê yê rast weha ye: "Ev kitêbek Erebi ye".
- (39) Qewaidên ezmanê Kurmancî: Bingehokên zimanê Kurmancî.
- (40) Luxatên Kurmancî: Peyvikên Kurmancî, kelîmên Kurmancî.
- (41) Tişkî: Tişte.
- (42) Sala dî: Sala berê, sala çûyî, parr, sala parrîn.
- (43) Hozanê gewre Hacî Qadirê Koyî, ku di sala 1815'an da li Kurdistanê Jêrîn hatîye dinê, di sala 1839'an yan jî 1840'î da çûye Stanbolê û li wir bûye mamostayê zarûkên Mîr Bedirxanê Botî. Di sala 1897'an da jî li Stanbolê wefat kirîye.
Divîya ku nivîskar li vir bigota "rêdikir herêma xwe Soran". Lewra Soran ne welat e; welat Kurdistan e, Soran jî herêmek ji herêmên Kurdistanê ye; wek Botan, Xerzan, Badînan, Motkan û wd.
- (44) Divîya ku li vir jî bihata gotin "zarê wî zarê Sora ye". Lewra Soranî yan jî bi peyva rasttir "Kurdîya Jêrîn" ne ziman e, lê belê zarek ji zarên zimanê Kurdî ye.
- (45) Xet: Nivîsîn.
- (46) Teberruken: Jibo yom û bereketê, jibo ku ji me ra yom û oxir bîne û bike ku karê me li hev bê, karê me rast û xweş bimeşe.
- (47) Ebyat: Piraniya "beyt" e.

Eman qedrî bizane em kitêbe
Le dunya êstekey hemtay nemawe

Le eyyamî heyatî Şêxî Xanî
le ser nusxey xetî ew nûsirawe

Le lay erbabî xoy bo qedr û qîmet
xezîney gewhere-w kîse diraw e

Le mecmûî duwel Soran û Botan
le sayey em kitêbe nasirawe

Le Kurdan xeyrî Hacî-w Şêxî Xanî
esasî nezmî Kurdî danenawe

TEQRÎZ⁽⁴⁸⁾

JÎ ŞAMÊ HATÎYE

Ev cerîdeya mîrê me derêxistî hat Şamê. Min yek peyda kir. Çi qa Kurdê nê-zîk henin min civandin. Wekî ev cerîde dîtin navê wê "Kürdistan" e, xweyî-yê wê mîrê me ye, hemîyan ewwulî maç kirin, danîn ser serê xwe. Gelek şa bîn. Paşê min ji wan re xwend. We qa⁽⁴⁹⁾ dilê wan xweş bû, heçku te dinê da-ye wan. Ev nesîhet û xeberên te nivîsîn, qenc ketin guhê wan; zanîn ev tiştêk qenc e. Li nav xwe de xeber dan. Paş nuho, heçîyê mezin wê xwe ji hemalîyê xilas bikin bielimin hostayîyê, bielimin çêkin û li nav xwe de dirava bidin hev, zarûkê xwe bidin mekteba, rêkin bajarê sin'et û hunera.

Ez ser Kurdê me gelek diqehrim. Xwedê du tiştê qenc re em xeliqandin:⁽⁵⁰⁾ Yek şecaet e, ya dî jî sexawet e.⁽⁵¹⁾ Xweyîyê wan her du tiştên qenc çire holê⁽⁵²⁾ kêmane, çire ber destê xelkê de mane! Ev qebaheta me ye, çiku em mane bêmarîfet û sin'et.

---

(48) Teqrîz: Nivîsara ecibandîne, nivîsara ku li ser kovarek yan pirtûkek tê nivîsîn û tê da ecibandina wê kovare yan pirtûkê tê dîyarkirin.

(49) We qa: Ew qas.

(50) Xeliqandin: Afirandin, çêkirin.

(51) Şecaet: Mêranî, wêrîn, mêrxasî, fêrisî.

Sexawet: Ciwamêrî, çavfireyî, comerdî.

(52) Çire holê: Çima weha, çima bi vî awayî.

Tu vê zehmet û mesrefê ser qencîya Kurda dikişînî; te ev cerîde ji me re derêxistîye. Xwedê ji te razî bit. Tu gelek ayet û hedîsên rast, rîyên qenc nîşa me dikî.(53) Rehmet li babê te bit, Xwedê dewleta te mezin biket! Ew edl û kerema babê te kirî, nuho jî dibit sebeba rehmetê. Ew cerîde te ser qencîya Kurda derêxistî, ev jî nêzîkê wê ye.(54) Vî zemanî qencî hew qas dibit.

Xwedê û Pêxember paş nuho wê her arîkarîya te bikin. Em jî her poste hêvîya cerîda te ne. Duayên qenc, medhên(55) baş ewwulî jî, nuho jî jixwe li ser me deyn e.

Li Şamê
N.H.

TEQRÎZEK MENZÛM(56)

DÎSA JI ŞAMÊ HATÎYE

Pîroz ji te re hezar cara
ev dengê nuho li nav yara

Mizgînîya vê cerîdeya qenc
şabaş dibitin çi qa hebit genc(57)

Ev şuxlê mezin te kirîye bîd'et(58)
cara ewwulî te kirîye hîmnet

Ev rehbera qenc te danî binyad
Kurmanc hemî te kirine îrşad(59)

Vê marîfetê tu ca nehêle
Daîm ji te re muîn Resûl e(60)

(53) Nîşa me dikî: Nîşanê me didî.

(54) Ev jî nêzîkê wê ye: Derxistina vê rojnameyê jî nêzîkê edalet û kerema bavê te ye, wek edalet û qencîya bavê te rûmetbilind û hêja ye.

(55) Medh: Pesin.

(56) Li jêrenota 43'yan a jimareya 2'yan binêrin.

(57) Şabaş: Bexşîş, tiştê ku bi nîyeta bexşîşê tê dayin.
Genc: Xizne, xezîne, defîne.

(58) Şuxl: Şixul, kar, xebat.

Bîd'et: Tiştê nûderketî, tiştê ku berê tunebûye û nebûye adet û paşê derdikeve, yan jî ji aliyê kesek ve tê derxistin, tê peydakirin.

(59) Îrşad: Berdana rîya rast, ku mirov berê mirovan bide rîya rast û wan li ser rîya rast bimeşîne.

(60) Muîn: Alîkar.
Resûl: Pêxember.

Roja ku cerîde têtê bajar
her der dibine mîsalê bazar(61)

Çi qa hebitin li şehîrê Ekrad(62)
qewlê xweşîya te kirine mu'tad(63)

Rûhanîya bab û kal û ecdad
pey vê hunerê, te kir nuho şad(64)

Beybûnîya dewleta te geş bit
Qasê tu hebî dilê te xweş bit(65)

Lawê Şêx E. Fetah

-
- (61) Mîsalê bazar: Wek bazar û sûkan. "Yanî her der wek bazar û sûkan gewz û geş dibe, li her derê tevger peyda dibe".
- (62) Li şehîrê: Li bajêr, di bajêr da. Yanî li bajarê Şamê.
Ekrad: Piranîya peyvika "Kurd" e, bi zimanê Erebi ye.
- (63) Qewl: Peyv, gotin.
Mu'tad: Tiştê adetkirî, tiştê ku mirov ji xwe ra dike adet. Yanî "qal û peyva xweşî û saxîya te ji xwe ra kirine adet, adetê wan ew e ku li ser xweşî û saxîya te dipeyivin".
- (64) Pey vê hunerê: Piştê vê hunerê, piştê ku te ev huner nîşan da û ev rojname derxist.
- (65) Qasê tu hebî: Bi qasê ku tu bijî, heta ku umrê te hebe, heta ku tu sax bî.

MEM Û ZÎN

NÎ'METSÏMARÎ Û TEKRAR ŞIKIRGUZARÎYA BARÎ DÎ SÛRETÊ AYÎNEDARÎ Û PERDE BERDARÎYA PERWERDÎGARÎ DE DÎGEL ÎXTÎTAMA BA MUNACATEK MUXTESERÊ KURDÎ(66)

Ey şikrê te cewhera zebanî(67)
Wey zikrê te seyqela cenanî(68)

Ey wahidê bêşerîk û yekta
Wey wacidê bênezîr û hemta(69)

Ey Baqîyê bêzewal ê daîm(70)
Wey Hadîyê bêfena yê qaîm(71)

Ey xaliqê erd û asîmanan
Wey xaliqê cumle îns û canan

Milk û melek û felek bi carek
bîlcumle te çêkirin, tebarek(72)

Subhaneke kulle ma xeletqe
Ehsente fe keyfe ma feleqtqe(73)

-
- (66) Mana vê sernivîsarê weha ye: "Jimartina nî'metan û carek jî şikirkirina ji Xwedê ra bi awayê salixdan û rakirina perdeyê ji ber karên xwedayî, digel temamkirina bi dualavayeka kurt a Kurdî".
- (67) Zeban: Ziman.
- (68) Seyqela cenanî: Sîqalkirina dil, paqijkirin û biriqandina dil.
- (69) Wacidê bênezîr: Hêzdarê ku kesekî wek wî tune, hêzdarê bêwekok.
- (70) Baqîyê bêzewal: Timjîndarê ku tune nabe, yê ku tim dijî û tune nabe.
- (71) Hadîyê bêfena: Rêbirê rîya rast ê ku tune nabe, yê ku rîya rast nişanê mirov dide û tune nabe.
Qaîm: Kesê ku hebûna wî bi wî ye, di hebûnê da ne muhtacê kesek e.
- (72) Bîlcumle: Hemî, gişt.
Tebarek: Ev peyvikeka Erebi ye, jibo ecibandîne tê karanîn; wek ku mirov bêje "ox ox, çi qas xweş e, maşela çi qas xweş e".
- (73) Ev her du malik bi Erebi ne, mana wan weha ye: "Her tiştê ku te afirandîye ez di cibînim û jibo wî te pak didêrim, mezinatîya te teqdîr dikim. Her tiştê ku te ji tuneiyê anîye heyîyê, her bi çi awayî te çêkiribe te xweş çêkirîye".

Herçî ku te çêkir, ey nîkûkar(74)
her yek di hedê xwe da sezawar(75)

Ev neh sedefêd-i pîrmîrarî(76)
durrêd-ı sefîd, şefaf û tarî(77)

hussêd-i mîsalê durrê Xeltan(78)
her şeş cîhet û çîhar-ı erkan(79)

her sê weledêd-i pîrmewalîd(80)
xebra û sema digel meqalîd(81)

lewh û qelem û sewabit û erş(82)
heywan û nebat û maden û ferş(83)

zahir kirin ev qeder senayi'(84)
peyda kirin ev qeder bedayi'(85)

-
- (74) Nîkûkar: Karbaş, kesê ku karên baş û qenc dike.
(75) Di hedê xwe da sezawar: Di sînorê xwe da layiq, layiqê cîyê xwe.
(76) Pîrmîrarî: Sedefên ku gelek mirarî di wan da hene. "Mirarî" teneyên gilover ên wek morîyan in, sipî û birqok in, gelek rûmetgir in; ji qalîkên wan ra jî tê gotin "sedef", ku ew jî ji nava tewirek masî tîr derxistin. Navê "mirarî" yan bi Erebi "durr" e, bi Tirkî jî "inci" ye, bi Înglîzî jî "Pearl" e. Wisa tê zanîn ku mexsed ji "neh sedef" an her neh gerok in ku li dora Rojê digerin.
(77) Sefîd: Sipî.
Şefaf: Zelal, birqok.
(78) Huss: Mirarî.
Durrê xeltan: Mirarîyên têkilhev.
(79) Cîhet: Alî.
Erkan: Piranîya "rukn" e.
(80) Pîrmewalîd: Pirçêle, ên ku pir çêle diwelidînin.
(81) Xebra: Ax. Mexsed jê Goga Dinyayê ye.
Sema: Asîman.
Meqalîd: Dolab, çerxa erd û asîman.
(82) Lewh: Lewhê mehfûz ê ku Xwedê her tişt tê da nivîsîye.
Sewabit: Stêrên negerok, westayî.
(83) Ferş: Ax.
(84) Zahir: Eşkera, berçav, li ber çavan.
Senayi': Piranîya "sin'et" e, bi mana "huner" û "pîşe" ye.
(85) Bedayi': Piranîya "bedî" e, bi mana "tiştê pir xweşik ê ku bê numûne û wekok hatîye afirandin" tê.

her yek ji edem kirin te peyda(86)
îbda-i kirin te bê heyûla(87)

*

Fîlcumle çi ewwel û çi axir
elqisse çi mu'min û çi kafir(88)

her yek ji te ra we bûne mezher(89)
ew renga di wan tu bûyî muzmer(90)

bê husnê te nîne wan wucûdek(91)
bê nûrê te nîne wan numûdek(92)

Hîkmet ew e batin î û zahir(93)
qudret ew e xaib î û hazir(94)

Nînin te tecezzu' û temekkun(95)
Emma we di wan dikî tewettun(96)

goya hemî cîsmek in, tu can î(97)
goya hemî şehrek in, tu xan î

---

(86) Edem: Tuneyî.

(87) Îbda': Afirandina tiştan bê numûne û wekok.
Heyûla: Maddeya pêşîn a ku hin bîreweran gotîye "gerdûn ji wê hatîye afirandin"; lê belê bîrewerên Îslamê ev dîtîn veqerandine û gotine "maddeyeka weha tune, Xwedê gerdûn ji tuneyîyê afirandîye".

(88) Elqisse: Bi kurtî.

(89) We: Wisa.

Mezher: Xuyangeh, cîyê xuyanê, cîyê xuyabûnê. Yanî "her yek ji te ra wisa bûne cîyê xuyanê, tu ji her yekê wisa dixuyî û têyî dîtî".

(90) Ew renga: Bi wî rengî, bi wî awayî, wisa.

Muzmer: Veşartî, poşayî. Yanî "tu di wan da hatî veşartin û poşan".

(91) Wucûd: Heyî, hebûn.

(92) Numûd: Xuyan, xuyabûn.

(93) Batin: Nexuyayî, veşartî.

(94) Xaib: Nexuyayî, ji çavan winda.

(95) Tecezzu': Parçebûn.

Temekkun: Cîgirtin, bicîbûn.

(96) Tewettun: Cîgirtin, bicîbûn. Yanî "tu wisa di wan da cî digirî, wisa di wan da bicî dibî".

(97) Goya: Wek ku, mirov dibêje qey ku, ji mirov we ye ku.

Husna te ye zînet a hebîban(98)

Reşka te ye xîreta reqîban(99)

Meyla te ye aşiqan dikêşit

Derdê te ye dil ji ber diêşit

Şîrîn te kire şekir li Perwîz

Ferhad-i ji rengê eşkê xûnrîz(100)

Leyla te kire bela li Qeysî(101)

Ramîn bi te ram-i bû li Weysî(102)

Yûsuf te çira numa Zuleyxa?(103)

Wamiq te kusa gîhande Ezra?(104)

Şêxê we ku pênce hec bijarî

dîn kir te jibo keça kufarî(105)

Nîlufere nazeperwerî kir(106)

ew jî te li Mîhrê mişterî kir(107)

Balayê bilind te daye serwan(108)

pabendê bela te da tezerwan(109)

---

(98) Zînet: Xeml û xêz.

Hebîb: Yar, berdilik, dilbir.

(99) Reşk: Xwezî, bijî, pêjna ku mirov bi wê xwezîya xwe bi kesek yan bi tiştek tîne.

(100) Eşkê xûnrîz: Histirên xwînrêj, histirên çavan ên xwînî.

(101) Qeys: Evîndarê Leylayê, ku jê ra tê gotin "Mecnûn".

(102) Ram bû: Hat girêdan, teslîm bû, stûxwar bû.

(103) Numa: Nîşan da, mêrand.

(104) Kusa: Çawa, bi çi awayî.

(105) Kufar: Piranîya "kafir" e. Yanî "ew şêxê ku pênce car çûbû hecê, te jibo keça kafiran ew dîn kir". Ev îşaret e bi alîyê Şêxê Sen'aniyan ve, ku bûye evîndarê keça mîrê Ermenistanê.

(106) Nazeperwerî kir: Bi naz gîhand, te ew bi naz gîhand û nazdar kir.

(107) Mîhr: Roj.

(108) Bala: Bejn.

Serw: Dareka gelek bilind e, jê ra "selw" û "sewl" jî tê gotin.

(109) Pabend: Linggirêdan, girêdana lîngan.

Tezerw: Tewirek teyr e, wek mirîşkan e, lê gelek xweşik e; nikare bifire. Eslê peyvikê "tezerû" ye, li vir jibo lêkanîna qafîyê weha hatîye nivîsîn.

Sorgul te kîrin jî xar-i peyda(110)
bilbil te kîrin hezar-i şeyda(111)

Xweş rengî te da gîyayê sorgul
xweş dengî te da newayê bilbil(112)

Ronahî te da serê şemalan(113)
perwane kîrin bi şewqê talan(114)

Mehbûb-i te çêkîrin di dilkeş(115)
meczûb-i te pê kîrin muşewweş(116)

Ev işq û mehebbeta di dil da
ev zulf û selasilê di mil da(117)

Aya ne te çêkîrin muqabil(118)
her yek te bi hev kîrin muadil(119)

---

(110) Xar: Strî.

(111) Şeyda: Evîndarê gêjbûyî, kesê ku jî ber evînê gêj bûye û hişê wî jî serê wî çûye, sews bûye.

(112) Newa: Awayê dengbêjîyê, awayê stranê.

(113) Şemal: Find.

(114) Perwane: Firfirok.

Şewq: Hewes, xwestin, daxwaz, evîn, daxwaza gîhana tiştêk.

(115) Mehbûb: Yar, berdilik, dilbir,

(116) Mezcûb: Kesê ku ber bi evînê tê kişandin, dikeve ber bayê evînê û nikare xwe li ber wî bayî ragire.

Muşewweş: Lihevketî, têkilhev, sews û sergêj.

(117) Selasil: Pîranîya "sîlsîlet" e, bi mana "zincîr" e. Wisa tê zanîn ku mexsed jî wan "kezî-yên yaran in, ku wek zincîran dirijin ser milên wan". Yan jî "ew zulf û kezîyên yaran, ku dibin wek zincîran û dikevin milên evîndaran".

(118) Ne: Ev peyvîk di eslê xwe da "nê" ye û peyvîkeka pîtîkîrinê û bîranîyê ye; dema mirov bixwaze maneyek pît û zexm bike, yan jî mirov bixwaze tiştêkî kifşkirî yê eşkera bîne bîra kesek, mirov vê peyvîkê bi kar tîne. Wek ku mirov bêje "nê tu dizanî ku zimanê me Kurdî ye". Li vir jîbo wezna malikê, bi awayê "ne" hatiye karanîn. Hozên ji Xwedê ra dibêje "nê te çêkîrin", yanî "malûm e ku te çêkîrin, her kes dizane ku te çêkîrin, kifş û eşkera ye ku te çêkîrin".

(119) Muadil: Hevta, du tiştên ku tayên hev in.

Ayîne te çêkirin mukerrer(120)
husna xwe di wan te kir musewwer(121)

Ayîne ji wan we ye ku av e
ew eks-i ji wan we ye ku tav e(122)

(Paşîya wê heye)

Li Misrê "Metbea El-Hîlal" de tebi' bîye

---

(120) Mukerrer: Çencar, li pey hev.

(121) Musewwer: Wênekirî, resimkirî.

(122) Eks: Wêne, resim, tiştê ku di avê da yan jî di neynikê da dixuye.

Heçî vê
kaxizekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Misr
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Mîqdad Mîdhet Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farişçe
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Mısır'da
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Mikdad Midhat

*

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamam
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja pêncşemê de 12 Zuhîcce sene 1316 * Pêncşembe fi 21 Mayıs sene 1314(3)

- (1) Divîya ku li vir "eded 4" yanî "jimare 4" bihata nivîsîn. Lê belê di eslê rojnamê da ev goşe weha vala derketîye(burada "sayı 4" demek olan "aded 4" yazılmaliydi. Ancak gazetenin aslında burası boş çıkmıştır).
- (2) Divîya ku li vir jî piştê peyvika "rûper" jimara "1"ê bihata danîn. Lê belê di eslê rojnamê da tenê peyvika "rûper" cî girtîye.
- (3) Li gora tarîxa Mîladî 3 Hezîran 1898(Milâdî tarihe göre 3 Haziran 1898). Peyvika "Zuhîcce" li vir bi şaşî derketîye, divîya ku di şûna wê da "Muharrem" bihata nivîsîn(buradaki "Zülhicce" sözcüğü yanlışlıkla böyle çıkmıştır, onun yerine "Muharrem" yazılması gerekirdi).

ŞEVKETLU AZAMETLU
SULTAN ABDÜLHAMİD-İ SANÎ HAZRETLERİNE
ARZİHAL-İ ABİDANEMDİR
NUMRO 1

Padişahım,

Saye-i maarifvaye-i Şahanelerinde birinci defa olarak neşr-ü ihdasına muvafak olduğum Kürdçe "Kürdistan" gazetesinin memalik-i mahruse-i Şahanelerine men'i duhulü, Dahiliye Nezaret-i celîlesinden tamimem icabedenlere bildirildiğinden, mezkûr gazetenin intişar ve tamimi yolunda tesadüf ettiğim müşkilât hasebiyle, Makam-ı Sadaret-i uzma ile Mabeyn-i hümayun-ı mülûkâneleri Başkitabet-i celîlesine müracaatle, müşkilât-ı mezkûrenin ref'i zımnında vuku bulan istirhamât-ı abîdanemin hâkipay-ı hümayunlarına arzını ve şayed şu istirhamâtım dahi sairleri misillu koltukaltı edilecek olursa, açık arîzelerle keyfiyeti sem'i hümayunlarına îsale çalışacağımı iş'ar emiş idim.

Aradan, cevap alınacak kadar zaman geçtiği halde bir haber alınmadığından, istirhamât-ı vakıa-i abîdanem, ilerde indelîcab isimlerini arzedebileceğim garazkâr bazı ashab-ı nüfuzun mümanaat ve haylûletine uğrayarak hatırlarına feda edilmiş mütalaasıyla, "Kürdistan"ın birinci sahifesiyle atebeyi ulya-i Şahanelerine arzına mecbur oldum.

Padişahım,

Malum-ı Şahaneleri buyurulduğu vechile, Kürdler, devlet-i ebedmüddet-i Osmaniyelerini teşkil eden akvamın en güzîdelerinden ve Kürdisatan dahi mevkian iki devlete(4) hemhudud ve alelhusus Anadolu tarafından tecavüz-i a'dayı mani ve hatta o cihetten düşmanı tehdid edebilmek kabiliyetini haiz olduklarından, politika âleminde mühim bir mevki işgal ettikleri ve birçok zamandan beri Osmanlı tabiiyetiyle müftehir buldukları halde, cülûs-ı meyaminme'nûs-ı hümayunlarına gelinceye kadar bunların talim ve tedrisleriyle esbab-ı terakkîleri her nasılsa nazar-ı dikkate alınmamıştır.

Kulları,(5) ümera-i Ekradın mümtazlarından ve "küllüküm rain ve küllüküm mes'ûlün an raiyyetihi" emri-nebevîsiyle me'mur ve mes'ûl bulunduğumdan, hisse-i abîdaneme düşen vazifeyi îfa maksadıyla, Kürdleri tahsil-ülüm ve fûnûna teşvik etmek ve zamana göre ilkaatta bulunmak üzere Kürd lisanıyla şu gazeteyi ihdas ve neşrettim.

(4) Sözü edilen iki devlet, İran ve Rusya idi.

(5) Yazar, "kulları" sözcüğüyle kendini kastediyor.

Çakerleri(6) ümeradan bulunmuş ve gazetenin hâvî olduğu nasayih Kürd lisanıyla taraf-ı abîdanemden icra edilmiş olmağla, Kürdlere tabiat ve kavmiyet hasebiyle fevkalâde hüsn-i te'siri mutlak olduğundan, eğer on sene mukaddem şu gazete gibi bir ceride mevcut olmuş olaydı, bunca müdahalât ve iz'acât-ı ecanibi mucib olan Kürdistan iğtişââtına meydan verilmemiş ve küllî bir terakkî ve temeddün âsârı hasıl olmuş olurdu.

Padişahım,

Çakerlerince şu Kürdçe gazete, Kürdistan'ca icrası iltizam buyurulan ıslahâtı tesrî' ve te'min ve bazı me'murînin irtikâb ettikleri mezalimi men'edecek esbabın birincilerinden olup, şu suret birçok alakadarlar tarafından dahi tasdik edilmekte ve esasen münderecatında muzır bir şey olmadığı gibi, tamamen hükümet-i seniyyenin tensib ve arzusuna tevfiği dahi mümkün olduğundan, herhalde Kürdistan'la Kürdlerin buldukları mahâll-ı saireye dühulü hususuna ruhsat itasının Babıâlî'ye(7) irade ve ferman buyurulmasını hâkiPAY-ı hacetrevâ-i Şahanelerine iltica ile istirham ederim. Ol babda emr-ü ferman.(8)

-
- (6) Yazar, "kulları, bendeleri, hizmetçileri" anlamına gelen "çakerleri" sözcüğüyle de kendini kastediyor.
- (7) Babıâlî: Sözlük anlamı "Yüksekkapı" olan bu ad, Osmanlı hükümetinin yönetim merkezi olan ve Osmanlı sadrazamlarının makamının da bulunduğu bina için kullanılırdı. Bu binanın bulunduğu İstanbul'un semti de, zamanla aynı adla adlandırılmış ve bu ad günümüze kadar kullanılmagelmiştir.
- (8) Osmanlılar zamanında kullanılan "ol babda emr-ü ferman" sözünden maksat, "bu konuda emir ve ferman buyurulmasını dilerim" demektir. Bu söz, kimi zaman "ol babda emr-ü ferman Padişahıdır", kimi zaman da sadece "ol babda" biçiminde ve kimi zaman da yalnızca "ferman" diye kullanılırdı.

Ev xetê min jor bi Tirkî nivîsî, kaxizek e ji Hezretê Sultan Ebdulhemîd Xan re ye. Li vî kaxizî de ez hêvî dikim ku îzna cerîdeya min bide, da ez rêkim Kurdistanê.

Ji welatên ez cerîda rêdikim ji min re dinivîsin ku cerîdeyên ez rêdikim, me'mûrên hukumetê nadin xweyîya.(9) Çiku Kurmancî nizanin, dibêjin qey min derheqa wan de tiştek nivîsîye.

Heki dîsa îzin nedan ku ez cerîdeya xwe rêkim nêv Kurda, divê Kurd hemî bighîn hev, ji walîya, mutesserifa hêvî bikin, da bihêlin ez vê cerîdeyê rêkim welatên Kurda.(10)

Gelek millet henin, ne nîvê me ne; hemî xweyçerîde ne, xweykitêb in, xweymedrese ne. Kurd ji hemî qewma zêdetir xweyxîret û hîmmet in; loma bêkitêbî, bînivîsandin li ser me ar e, fehêt e.(11) Wek Ehmedê Xanî gotî:

Ger dê hebuwa me îttîfaqek
vêkra bikira me înciyadek

Rom û Ereb û Ecem temamî
hemyan ji me ra ûikir xulamî

tekmîl-i dikir me dîn û dewlet
tehsîl-i dikir me ilm û hîkmet

Gelî mîr û axano! Îttîfaq bikin, bigîhin hev! Heki walîya, mutesserifa guh neda we, ji Xunkar re telgrafa binivîsin, erzihala bişînin,(12) da îzna vê cerîdeyê bidit ez ji we re rêkim.

Ev cerîdeya ez dinivîsim, min gelek xelkê re rêkirîye. Mirov hemî vê cerîdeyê pîroz dikan, Kurda tebrîk dikan. Ev cerîde wê bibe sebebê ku Kurd jî wek xelkê hemîya, dinyayê de çî dibe hemîya bibihîsin, bizanin. Hin mirov henin, navên Kurd bielimîn halên dinyayê, divên her çavgirtî bimînin, tiştekî nezanin, da wek vên heqaret li wan bikin.(13) Wekî Kurd xweyçerîde bin, nivîsandin bizanin, me'mûr bin ji mîr û axayan bin heçî zulm li wan kir, wê bikaribe ji min re kaxizekî binivîse.(14) Ez'ê li cerîdeyê de îlan bikim, bi vê rê de ez'ê derdê wî bighînim heya guhê Xunkar. Loma zaliman navên Kurd bin xweyçerîde, xweynivîsandin. Çi qa hêl û qewet ser min heye, ez'ê bixebi-

(9) Nadin xweyîya: Nadin xwedîyan.

(10) Awayê rast, "welatê Kurdan" e.

(11) Fehêt: Fedî, şerm, neng, tiştê ku mirov fedîkar û şermî dike.

(12) Erzihal: Daxwazname, nameya ku tê da daxwazeka resmî tê nivîsîn û ji kargêrên dewletê ra, ji meqamên resmî ra tê pêşkêşkirin.

(13) Mana vê pevekê bi Kurdîyeka vekirî weha ye: "Hin mirov hene ku naxwazin Kurd rewşa dinyayê bibihîzin û bizanin; ew dixwazin ku Kurd tim û tim çavgirtî bimînin û tiştek nezanin, da ku ew jî wek ku dixwazin heqaret li Kurdan bikin".

(14) Mana vê pevekê jî weha ye: "Eger Kurd bibin xwedî rojname û bizanin binivîsin, dema ku me'mûr yan jî mîr û axa li wan zordestî bikin, ew'ê bikarin ji min ra kaxizek binivîsin".

tim Kurda bielimînîm nivîsandin û halê din ji wan re cerîda rêkim.(15) Xwedê teala emir kirîye ku "mu'min hemî bira ne". Çawa min xêra birakî xwe bivê, welê ez'ê ji Kurda re jî bixebitim.

Gelî mîr û axano! Hun li saya Kurmanca mîr û axa nin. Loma divê hun qenc fikirin wan,(16) ewan bidin xwendin, bielimînîm ilm û hunera. Heki Kurmanc nebin, hun'ê mîr û axatî ji kî re bikin! Kurmancên we hingî xurt, dewlemend bin, mîr û axayên wan jî wê hew qas xweynav û deng bin. Loma, gelî mezinên Kurmanca, divê hun wek ewladên xwe fikirin Kurmanca!

Cerîdeya berî vê min nivîsî ku Hezretê Nebî(17) eleyhîsselam, emir kirîye ku "hun hemî şivan in, ewên un şivanên wan wê ji we hemîya bèn pirsîn". Gelî ulemayên Kurda! Divê mana vê hedîsa şerîf hun qenc bêjin mezina, da bizanin deynê ser wan çi ye.

FAZÎLET'UL-ÏLM(18)

Hezretê Pêxember, eleyhîsselam, gotîye "mirovê qenc, mirovê zêde xwey-fedl û kerem, mirovê alim e;(19) ku mirovên dî jê fêdê dibînin û ew muhtacê kesê nîne".

Dîsa Hezretê Nebî, eleyhîsselam, emir kirîye ku "îman tazî ye; cilên îmanê teqwa ye, zînetê wê heya ye, semereya wê jî ilm e".(20) Loma mirovên bê-ilm, mirovên nexwendayî nikarin semereyê ji îmana xwe bibînin.

Mirovên nêzîkê dereceya pêxemberî, mirovên alim û cahid in.(21) Ji lewra un çiku alim(22) bi ilmê xwe xelkê dielimîne emrê Pêxember û rîya rast; cahid jî bi şîrên xwe(23) emrê Pêxembera hifz dikin.

-
- (15) Halê din ji wan re cerîda rêkim: Ez'ê bi awayekî dî ji wan ra rojnaman bişînim; yanî eger hukumet nehêle ez rojnama xwe rêkim jî, ez'ê bi awayekî dî wê rêkim.
- (16) Fikirin wan: Li ser wan bifikirin, rewşa wan bidin ber çavên xwe.
- (17) Nebî: Pêxember.
- (18) Fazîlet'ul-ilm: Rûmet û başî û bilindîya zanînê, qedrê zanyarîyê.
- (19) Fedl: Başî, serbilindî, serfirazî, rûmetbilindî.
Kerem: Qencî, başî, rûmetbilindî, serfirazî.
- (20) Teqwa: Cîanîna fermanên Xwedê û xweparastina ji qedexekirîyên wî, ku mirov fermanên Xwedê bîne cî û tiştên ku qedexe kirine xwe ji wan biparêze.
Zînet: Xeml û xêz.
Heya: Fedî.
Semere: Fêkî, ber, hilberî.
- (21) Cahid: Kesê ku di rîya Xwedê da şer dike, şerkarê xwedayî. Di eslê xwe da peyvika "cahid" bi mana "xebatkar" e, peyvika ku bi mana "şerkarê xwedayî" ye jî peyvika "mucahid" e. Wîsa tê zanîn ku nivîskar bi şaşî ev peyvîk di şûna peyvika "mucahid" da bi kar anîye, lê qesta wî mana wê peyvîkê bûye. Lewra hema piçek li jêr gotîye "cahid jî bi şîrên xwe emrê Pêxembera hifz dikin". Kesên ku bi şîrên xwe emrê Pêxembera diparêzin, ji wan ra tê gotin "mucahid", ne ku "cahid".
- (22) Yanî "çiku hun alim, lewra hun alim".
- (23) Bi şîrên xwe: Bi şîrên xwe.

Loma, gelî mîr û axano, Kurmancno! Qenc bizanibin xwendin, ilm û marîfet, dinya û axretê rûyê mirov sipî dike,(24) mirov muhtacê tu nabe.(25) Rîya Xwedê de, paş nuho zarûyên xwe bielimînin ilm û marîfeta! Hun bi xilqeta xwe şecî', cesûr in.(26) Heki hun bibin xwey'ilm, hun'ê ji dinê hemîya xurttir, dewlemendtir bibin.

Xwedê teala xîtab kirîye(27) Îbrahîm eleyhîsselam re ku "ez elîm im,(28) hej mirovên . . .(29) Loma, mirovên Xwedê dinasin divê bielimin ilm û marîfeta, da Xwedê teala ji wan razî bit.

Hezretê Nebî, eleyhîsselam, gotîye "ez çawa ji sahabekî xwe yê kiçik(30) qenctir û xweyfediltir im,(31) welê alimek ji abidekî(32) qenctir e û xweyfediltir e. Çawa şeva bedrê(33) hîv ji istêra xweyfediltir e, welê alim ji abida xweyfediltir in. Fedla mu'minê alim, heftê dereceya ji fedla mu'minê abid zêdetir e".

Ji Fexrê Alem(34) eleyhîsselam pirsîne ku "emelê qenc kîjk e?"(35) Gotîye "ilmê Xwedê teala ye". Dîsa pirsîne ku "mirad kîjan ilm e?"(36) Gotîye "elimandina Xwedê teala". Dîsa pirsîne ku "ya Pêxember, em pirsî emelên qenc ji te dikin, tu cewaba ilmê Xwedê teala didî me". Ji ew paşê eleyhîsselam ferman kir ku "bi elimandina ilmê Xwedê re, emelên hindik gelek fêdeyê didin mirov û nezanîn û cehla Xwedê teala gelek emel tu fêdeyê nadin. Loma, bê ilm gelek îbadet jî gelek fêdeyê nadit".

*

Îmamê Xezalî gotîye: "Mirov ji heywana bi ilm ferq dibin. Deve bi qeweta xwe ji însanî qewettir e, fîl bi hestîyên xwe ji însanî mezintir e, şêr bi cesareta xwe cesûrtir e, gamêşek ji însanî zêdetir dixut û zîkê wê mezintir e, mêranîya çûkek(37) kiçik wek beytakê ji mêranîya însana zêdetir e; însan bi ilmê, bi zanînê ji heywanên dî ferq dibin, însan elimandina ilmê re hatine xeliqandin".

(24) Awayê rast, "di dinya û axretê da rûyê mirov sipî dike" ye.

(25) Yanî "mirov muhtacê çu tiştek nabe".

(26) Xilqet: Afirîn, awayê ku mirov li ser tê afirandin.
Şecî': Wêrek, fêris, egît, mêrxas.

(27) Xîtab kirîye: Gotîye, peyivîye.

(28) Elîm: Kesê pir zana. Ev, yek ji navên Xwedê ye.

(29) Li vir cîyê çend peyvikan di eslê rojnamê da vala derketîye. Wisa tê zanîn ku du peyvîk ji vir ketine, ew jî ev in: "alim dikim".

(30) Kiçik: Biçûk. Ev peyvikeka Farişî ye, li hin hêlên Kurdistanê ketîye Kurdî jî. Lê belê li piranîya Kurdistanê peyvika "biçûk" tê karanîn.

(31) Xweyfedil: Xwedîbaşî, kesê ku başî û qencî dike, mirovê qedirbilind.

(32) Abid: Îbadetkar, kesê ku ji Xwedê ra tim îbadet dike.

(33) Bedr: Hîva tijî, hîva pazde şevî ku ronayîya wê pir zêde ye.

(34) Fexrê Alem: Pesnê alemê, kesê ku alem pê dipesine. Ev peyv jibo Pêxember tê gotin.

(35) Emel: Kar, karê ku mirov dike.

Kîjk e: Kîjan e.

(36) Mirad: Daxwaz, mexsed. Yanî "daxwaz û mexseda te kîjan ilm e?"

(37) Çûk: Çivîk.

Luqman gotîye kurê xwe: "Rexê alima rûne. Xwedê teala erdê çawa bi barana ewra îhya dike,(38) welê qelbên mirova jî bi nûra ilm û hîkmetê îhya dike".

Wacib teala(39) li ayeta celîle(40) ya "şehîdellahu ennehu la îlahe îlla huwe we'l-melaîketu we ulu'l-ilm"(41) de ewwulî behsa xwe, paşê behsa melaika, paşê behsa xweyîyên ilmê kirîye. Ji vê ayetê jî aşîkar dibe ku ilm ji hemî tiştên qenctir e.

*

Cerîdeya berî vê min wad kiribî(42) ku ez'ê behsa şerê Emrîqa û Îspanyayê binivîsim. Ewwulî, divê ez van du dewleta ji we re piçekê tarîf bikim:

Îspanya dewletek Frenga ye. Berî heft sed sala, cihê nuho dewleta Îspanyayê lê û bajarên Îspanyayê hemî, yê Musulmana bî. Wê hingê hin ji mulûkên Emewîye wê derê xelîfe bîn. Ji ew paşê xelîfeyên wan edalet berdan, dest xirabîyê kirin, ilm û marîfet nema, wezîr û walîyên wan jî dest bertîla kirin, mîr û axayan jî wek Hezretê Nebî eleyhîselam gotî "en-nasu ela sulûkî mulûkî-hîm"(43) dest zulm û xirabîyê kirin, gundî reben bîn, jar bîn. Loma Frenga karî wan, erdên wan hemî girtin; hin Musulman revîn nêv Îslamê de Afrîqayê,(44) gelek ji wan hatin kuştin, gelek jî man wê derê ber hukmê Frenga, heya nuha gelek ji wan bine File.

Eve we piçekê zanî Îspanya çî bî û nuho çî ye.

Emrîqa jî erdek gelek mezin e, dora wê hemî behr e. Kesê ev erdê Emrîqayê nedizanî. Zemanê mulûkên Emewîye li Endelusê, saya ilm û marîfetê zanî ku erdek weha heye. Hin qewî ji alimên wan,(45) gemîya siwar bîn, çûn keşa Emrîqayê. Ser Behra Muhîta Atlasî geran, ji hin sebaba nekarî gelek bigerin. Loma tu erd nedîtin, vegeran; lê hin elamet dîtin ku erdek dî ser Dinyayê heye.

Paşê 1498 tarîxa Mîladî, ango berî çar sed sala, Frengêk navê wî "Qristof Qolomb" çû gelek gera,(46) ew erdê Emrîqa dît. Wekî Frenga bihîst erdek weha nû hatiye dîtin, gelek Freng çûn wê derê; fikirîn ku xelkên Emrîqayê kûvî ne, lê cihê wan gelek xweş e, axa wê de gelek zêr û zîv hene; hêdî hêdî mirov elimandin, xwe elimandin huner û marîfeta; hingê çû Emrîqa bî xwey-nav û deng. Kuderê medrese û mektebek qenc bihîstin, zarûyên xwe rêkirin wê derê dan xwendin. Nuho ji dewletên Frenga hemîya zêdetir xweyhuner û marîfet in. Hemî dewlet ji wan ditirsin.

Eve we zanî Emrîqa jî çî bî, nuho çî ye.

---

(38) Ewr: Hewr.

Îhya dike: Vedijîne, digîhîne jîne.

(39) Mexsed ji "Wacib teala" Xwedê ye.

(40) Celîle: Mezin, gewre, qedirbilind.

(41) Mana vê ayetê weha ye: "Xwedê şahidî da ku ji bil wî çu xweda tunin, milyaketan û kesên zanyar jî wisa şahidî dan".

(42) Wad kiribî: Wad kiribû, soz dabû.

(43) Yanî "mirov li ser rîya mîrên xwe ne".

(44) Yanî "hin Musulman revîyan û çûn Afrîqayê, nava Îslamê".

(45) Yanî "hin kesên xurt ji zanayên wan, ji nava zanayên wan hin kesên xurt û jêhatî".

(46) Gera: Gerîya.

Şerê Emrîqa û Îspanyayê li ser behrê ye. Îspanya gelek dewletek kevn e, Emrîqa nû ye. Lê saya xebitandinê, saya ilm û marîfetên xwe Emrîqayê top û tîfing û waporên we mezin hene,(47) ba tu dewleta welê tunînin. Îspanya dizane nikare Emrîqayê. Lê çiku Îspanya zulmê dike, Emrîqayê divê wan mirovên mezlûm ji binê hukmê Îspanya xilas bike. Îspanya jî navê Emrîqayê têkilê şixulê xwe bike. Loma nuho şerê wan e. Hingî dest şerî kirin, waporên Emrîqayê hemî dera karîn waporên Îspanyayê şewitandin, xeriqandin. Nuho Emrîqayê, cihê wan mirovên mezlûm ku navê wê derê "Kuba" ye, gelek eskerê Îspanyayê li wê derê ye, ew der kirîye muhasereyê de.(48)

Wek em dizanin, çiku Emrîqa xweyhuner û marîfet e wê bikare Îspanyayê.

Waporên şerî yên Emrîqayê berî çend rojekê çûbîn hin cezîreyên(49) Îspanyayê bigirin. Li wê derê rastê pazde waporên Îspanyayê hatin, ku hemî jî tijî top û esker bîn. Rexa cezîreyê jî gelek topên Îspanyayê hebîn. Wekî hevûdû dîtî, ji her du mila topa dest pê kir. Mirovên çûbîn seyra şerî jî dinivîsin ku wekî şer xweş bî, ji dengê topa, ji teqandina guleya erd û esman dinala. Wekî ew guleyên du sed-sê sed huqe(50) li tabya,(51) li wapura diket û diteqa, we dengên ecêb ji wan dihat, heçku qiyamet e, erd û esman têkilhev dibin. Bi gulekê waporek mezin şewitî û not mêr derbekê de hatin kuştin. Şerî sê-çar saeta dom kir; waporên Îspanyayê hin jê şewitîn, hin jê hatin xeriqandin, hin jê xira bûn.

Li Misrê "Metbea Cerîdeya Kurdistan"ê tebi' bîye

---

(47) Wapor: Gemî.

(48) Muhasere: Girtina dora çîyek yan kesek yan jî hin kesan, ku dora wan bê girtin û mecala dayin-standina wan bi derve ra nemîne, pêwendîyên wan bi derve ra bèn birîn.

(49) Cezîre: Girav, bejê di nava deryayek da yan golek da.

(50) Huqe: Di dewra Osmanîyan da weznek bû, beraberê kîloyek û 283 gram bû.

(51) Tabya: Kozika eskerîyê, cîyê ku esker tê da xwe vedişêre û li dijminê xwe dipê.

4'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

ŞEVKETLU AZAMETLU(52) SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAZRETLERİNE KULCA DİLEKÇEMDİR SAYI 1

Padişahım,

Bilimlerin nasibini aldığı siz Padişahları sayesinde, ilk kez meydana getirip yayınlamayı başardığım "Kürdistan" gazetesinin siz Padişahlarının korunmakta olan ülkelerine girmesinin yasaklanması yüce İçişleri Bakanlığınca gerekenlere genelgeyle bildirildiğinden, söz konusu gazetenin yayınlanması ve yaygınlaştırılması yolunda karşılaştığım güçlükler dolayısıyla yüce Sadrazamlık(53) Makamı ile Padişahlarının Mabeyn-i hümayun(54) yüce Başkâtipliğine başvurarak, sözü edilen güçlüklerin ortadan kaldırılması konusunda yapılan kulca istirhamlarımın siz Padişahlarının ayakları önüne sunulmasını, ve eğer bu istirhamlarım dahi benzerleri gibi hasıraltı edilecek olursa, açık dilekçelerle durumu siz Padişahlarının kulağına ulaştırmaya çalışacağımı bildirmiştim.

- (52) Şevketlu: Görkemli kimse, iktidardan ve güçten doğan görkemi kişiliğinde toplayan, göz kamaştırıcı görkeme sahip olan kimse. Bu sözcük "şevketmeab" biçiminde de kullanılır ve aynı anlamı verir.
Azametlu: Ulu, yüce, görkemli, göz kamaştırıcı yüceliğe ve görkeme sahip olan kimse.
"Şevketlu", "şevketmeab" ve "azametlu" sözcükleri, Osmanlı padişahları için kullanılırdı.
Bu sözcükler, Türkçede tek sözcükle tam karşılıkları bulunmadığı için, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı; ilerde de çeviride aynen kullanılacaktır.
- (53) Sadrazamlık: Başbakanlık. Osmanlılar döneminde Başbakanlığa böyle denirdi, bazen de "Sadaret" denirdi. Bileşik olan "Sadrazamlık" sözcüğünün aslı "sadr-ı âzamlık"tır. Sözcük bileşik durumda "Sadrazamlık" biçimini almıştır. O dönemde Başbakana da "Sadrazam" denirdi.
Bu sözcük, Osmanlı Başbakanlığına özgü bir ad olduğu için, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.
- (54) Mabeyn-i hümayun: Osmanlılar döneminde padişah sarayı ile hükümet yetkilileri, ordu komutanları ve halkın arasında yer alıp işlev gören makam, kurum. Bazen sadece "Mabeyn", bazen de "Padişah Mabeyni" demek olan "Mabeyn-i hümayun" biçiminde kullanılırdı.
Her iki kullanılış biçiminde de Türkçede tam karşılığı bulunmadığı için, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.

Aradan yanıt alınacak kadar zaman geçtiği halde bir haber alınmadığından, yapılan kulca istirhamlarım, ilerde gerektiğinde adlarını sunabileceğim bazı garaz sahibi nüfuzluların araya girip engellemelerine uğrayarak hatırlarına feda edilmiş düşüncesiyle, bu istirhamlarımı ”Kürdistan”ın birinci sayfasıyla siz Padişahlarının yüce eşğine sunmak zorunda kaldım.

Padişahım,

Siz Padişahlarınca da bilindiği gibi, Kürdler, sonsuza dek yaşayacak olan(55) Osmanlı devletinizi oluşturan halkların en seçkinlerinden ve Kürdistan da konum olarak iki devletle sınırdaş(56) ve özellikle Anadolu tarafından düşmanların saldırısını engellemek ve hatta o yönden düşmanı tehdit edebilmek yeteneğine dahi sahip olduklarından, politika dünyasında önemli bir yer işgal ettikleri ve birçok zamandan beri Osmanlı uyrukluğuna övündükleri halde, siz Padişahlarının uğurluluğuna alıştığımız tahta çıkışınıza kadar bunların eğitim ve öğrenimleri ile gelişmelerini sağlayacak yol ve yöntemler her nasılsa göz önüne alınmamıştır.(57)

Kulları,(58) Kürd beylerinin seçkinlerinden olduğumdan ve Peygamber’in ”hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz” emriyle görevli ve sorumlu bulunduğumdan, bir kul olarak payıma düşen görevi yerine getirmek amacıyla, Kürdleri bilim ve sanatları(59) öğrenmeye özendirme ve zamana göre bilinçlendirmede bulunmak üzere, Kürd diliyle şu gazeteyi meydana getirip yayınladım.

Kulları beylerden olduğum ve gazetenin içerdiği öğütler de Kürd diliyle ben kulları tarafından verildiği için, doğal olarak ve ulusal nedenler dolayısıyla, Kürdler üzerinde mutlaka olağanüstü iyi etkisi olacaktır. Eğer on yıl önce bu gazete gibi bir gazete bulunmuş olsaydı, yabancıların bunca müdahalelerine ve rahatsız etmelerine yolaçan Kürdistan karışıklıklarına meydan verilmemiş ve topyekün bir gelişme ve uygarlaşma eserleri elde edilmiş olurdu.

---

(55) ”Sonsuza dek yaşayacak olan” sözcükleri, Osmanlı döneminde Osmanlı devleti için bir terim olarak kullanılan ”ebedmüddet” bileşik sözcüğünün yerinde kullanılmıştır. ”Süresi ebedî olan” anlamına gelen bu terimin tam karşılığı Türkçede yoktur.

(56) Sözü edilen iki devlet, İran ve Rusya idi.

(57) ”Gelişmelerini sağlayacak yol ve yöntemler” sözleri, ”esbab-ı terakkî” sözcüklerinin yerinde kullanılmıştır. Arapça bir sözcük olup ”neden” anlamındaki ”sebeb”in çoğulu olan ”esbab”, aynı zamanda ”araç ve gereçler” ile ”yol ve yöntemler” anlamına da gelir. ”Terakkî” sözcüğü ise ”gelişme, ilerleme” anlamına gelir. Ayrıca Osmanlıcada ”ilericilik” anlamında da kullanılırdı. Kanımızca burada her ikisinin en uygun karşılıkları, ”gelişmelerini sağlayacak yol ve yöntemler”dir.

(58) Yazar, ”kulları” sözcüğüyle kendini kastediyor.

(59) ”Sanatlar” sözcüğü ”fünûn” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

Padişahım,

Ben kullarının görüşüne göre şu Kürdçe gazete, Kürdistan çapında gerçekleştirilip yürütülmesi gerekli görülen reformları hem sağlayacak ve çabuklaştıracak, hem de bazı memurların işledikleri zulmü engelleyecek araçların birincilerindedir. Dıştan da görünen bu gerçek,(60) birçok ilgililer tarafından dahi onaylanmaktadır. Aslında içeriğinde zararlı bir şey bulunmadığı gibi, yüce hükümetin uygun gördükleriyle ve arzusuyla tümünden bağdaştırılması dahi olanaklıdır.

Bu nedenle, herhalde, Kürdistan'a ve Kürdlerin buldukları diğer yerlere girmesi konusunda izin verilmesi için Babiâlî'ye(61) irade ve ferman buyurulmasını, ihtiyaçların karşılandığı siz Padişahlarının ayaklarının bastığı toprağa sığınarak istirham ederim. Bu konuda emir ve ferman!(62)

---

(60) "Dıştan da görünen bu gerçek" sözleri, "şu suret" sözlerinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Arapça olan "suret" sözcüğü, Osmanlıcada hem "biçim", hem de "dış görünüş" anlamında kullanılırdı. Kanımızca buraya en uygun anlam, "dış görünüş" anlamını da içeren "dıştan görünen bu gerçek" olmalıdır.

(61) Bu sayıdaki 7 numaralı dipnota bakınız.

(62) Bu sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

Heçî vê
kaxizekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Mîsr
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Mîqdad Mîdhet Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farsîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Mısır'da
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Mikdad Midhat

*

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja pêncsemê de 27 Muhherremulheram sene 1316

*

Pencsembe fi 4 Haziran sene 1314(1)

(1) Li gora tarîxa Mîladî 17 Hezîran 1898(Milâdî tarihe göre 17 Haziran 1898).

ŞEVKETLU AZAMETLU
SULTAN ABDÜLHAMİD HAN-I SANÎ HAZRETLERİNE
ARZİHAL-İ ABİDANEMDİR
NUMRO 2

Padişahım,

Devlet-i ebedmüddet-i Osmaniyelerini teşkil eden akvamdan mensubu olduğum Kürd kavminin, hilkaten ve mevkian haiz oldukları ehemmiyetten dolayı şayan-ı talim ve ıslah olduklarından, Kürdistan'ca iltizam buyurulan ıslahat ve terakkiyât cümlesinden olmak ve "küllüküm raîn. . . ilh."(2) emri nebevîsiyle hisse-i abîdaneme düşen vazifeyi îfa etmek üzere, kulları dahi sa-ye-i maarifvaye-i Şahanelerinde şu Kürdçe gazeteyi neşr-ü ihdas ettim.

Gazetemin hilâf-ı me'mul, memalik-i mahruse-i Şahanelerine men'i duhu-lü Babiâlî tarafından tamamen vilâyâta tebliğ olduğundan, şu memnuiyetin ref'i hususunun Babiâlî'ye irade ve ferman buyurulması, dört numrolu ve fi 21 Mayıs sene 1314 tarihli gazetemdeki arz ile atebe-i ulya-i Şahanelerinden arz ve istirham olunmuştu. Yine hilâf -ı me'mul, memnuiyet-i mezkûre ref'edilmemiş ve hattâ ellerinde gazetem görülenler tevkif edilmekte olduğu gibi, şu "Kürdistan" gazetesinin neşri rıza-i Şahanelerine muhalif olduğundan, hemen terkiyle Dersaadet'e(3) avdetim ve bu babdaki irade-i seniyyelerine itaat etmediğim halde, geçmiş me'muriyetlerime müteallik bir su-i muamele tasnî ve isnad ve mahkeme-i aidesinden istihsal olunacak ilâm-la hükümet-i Mısıryeden talep olunacağım ve hükümet-i müşarünileyhanın dahi buna muvafakatle çakerlerini cebren teslim edeceği, oldukça şayan-ı itimad olması lâzım gelen ve maiyet-i celîle-i Hıdîviye(4) erkânından olup in-delîcab irae edeceğim vasita-i malume ile çakerlerine tebliğ olundu.

Padişahım,

Şu Kürdçe gazetenin muhasenâtı bütün erbab-ı maarif ve medeniyetin mü-sellemi olup, şu halde zat-ı hümayunlarına karşı bu babda esbab ve delail ser-diyle tatvîl-i makala hacet yok ise de, memnuiyet-i maruzanın adem-i ref'i ve bi gayri hak habs-ü tevkif-i eşhasla tehdidât-ı vakıa hakkında müsaade-i seniyyeleriyle bazı istirhamatta bulunacağım. Şöyle ki:

- (2) İlh.: Arapçada kullanılan ve Osmanlıcaya da geçen bu sözcük, "sonuna kadar" anlamına gelen Arapça "ilâ ahirihî" sözcüklerinin kısaltılmış biçimidir. Bilinen bir sözün ya da bazı sayıların yazılmak istenmesi sırasında, o sözün bir-iki sözcüğü ya da sayılmak istenen şeylerin bir-iki tanesi yazılır ve söz uzatılmadan, "sonuna kadar" anlamındaki "ilâ ahirihî"nin kısaltılmışı olan "ilh." sözcüğü yazılır. Bu sözcük, sadece yazıda kullanılır. Konuşmada ise tam olarak "ilâ ahirihî" denir.
- (3) Dersaadet: "Mutluluk yeri" anlamına gelen bu ad, Osmanlılar döneminde başkent İstanbul için kullanılırdı.
- (4) Hıdîviye: Osmanlılar döneminde Mısır'ı yöneten ve biçimsel olarak Osmanlı padişahına bağlı olmakla birlikte uygulamada bağımsız olan yönetim kurumu. Kral niteliğinde olan ve eski Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın soyundan gelen yöneticisi de "Hıdîv" denirdi.

EVVELEN

Memnuiyet-i mezkûrenin ibkası, gazetemi Kürdistan'a idhal edebilmek için münderecatının bir kısmını vesatetlerine müracaat edeceğim bazı eşhasın fikrine tevfik etmek lâzım gelecektir ki, şu suret, istemeyerek bizzarur ihtiyar olunacağından, maddî-manevî mes'ûliyetini müsebbiblerine terke derim.

SANIYEN

Habs-ü tevkif, kavanîn-i mevzuanın tayin ve tâdad eylediği ahvaldan birini irtikâb eden şahıs hakkında caiz olabilir. Ahval-ı madude-i mezkûre haricinde vuku bulacak hareket, mucib-i mes'ûliyet olamaz. Çünkü efrad-ı cemiyet, harekât ve ef'al-ı memnuayı ancak kanundan öğrenebileceklerdir. Şu halde, Kanun-ı Cezanın tayin etmediği bir maddenin mürtekibi mücrim addedilemeyeceğinden, bittabî' habs-ü tevkif olunamaz.

Binaenaleyh, "Kürdistan gazetesini ele almak, okumak şu cezayı müstelzimdir" diye irade-i Şahaneleriyle men' ve ilân edilmedikçe, anın ne kariî, ne de hamili mes'ûl olamaz. Olursa zulmedilmiş olur ki, zalimler hakkındaki ayât-ı kerime ve ehadis-i şerifenin tayin ettiği ceza, herkesten ziyade zat-ı şevketmeabınızca malum olması lâzım geldiği ve ser-i kârda bulunan me'murînin irtikâb ettikleri mezalim aledderecât zat-ı Şahanelerinden dahi mes'ûl olacağı, "el-imamu mes'ûlun alennasi an raiyyetihî"(5) hadis-i şerifiyle ve ahkâm-ı saire-i Kur'aniye ile muhakkaktır.(6)

SALİSEN

Tehdidât-ı vakıaya dair olan tebligat-ı maruzeye tamamıyla itimad etmemekle beraber, elyevm İstanbul'da ser-i kârda bulunan bazı zevâtın malumum olan ahval ve ahlakına nazaran, gûya sadakat olmak üzere iftira gibi bir denaeti irtikâb etmeleri müsteb'ad olmadığından, ihtiyaten, îcabeden kuvve-i âdileye müracaatla hukuk ve istikbal-i abîdanemi taht-i temine aldım.

Akılsız dost kabîlinden olan bazı bendegân-ı Şahanelerinin şu irtikâb ve tenezülleri, şevket ve azamet-i mülûkâneyi ihlâl ve hande-i ağıyarı mucib olmaktan başka bir şey intac etmeyeceğini hasbessadaka şimdiden arzederim.

-
- (5) Yani "insanların başındaki önder, uyruklarından sorumludur". Burada dizgi hatası sonucu böyle çıkan hadisin doğru biçimi, "el-imamu alennasi mes'ûlun an raiyyetihî"dir.
- (6) Bu cümlelerin sonu derginin aslında "sair-i ve ahkâm-ı Kur'aniye ile muhakkaktır" biçiminde çıkmıştır. Bunun bir dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıktığı açıktır. Bu nedenle, biz doğru biçimini yazdık.

RABİAN

Bazı zevât tarafından birkaç defalar gerek çakerlerine ve gerek bazı bildiklerine, gûya taraf-ı Şahanelerinden birçok iradeler, vaadler tebliğ ve tebşir olunduğu halde hiç birinin aslı çıkmadığından ve fi 9 Nisan sene 314(7) tarihiyle, kuranadan Faik Bey kulları vasıtasıyla birinci nüshanın takdimiyle vuku bulan arz ve istirham-ı abîdaneme ehemmiyet verilmediğinden, gazetem in tişarı rıza-i Şahanelerine muhalif olduğu hakkında bazı zevâtın vuku bulan indî ihtarlarına bittabî' itimad olunmamıştır.

Padişahım,

Çakerlerinin hiç bir niyet-i fasidem olmayıp, şu gazetenin neşri, mensubiyetiyle müftehir olduğum Kürd kavm-i necîbine karşı mükellef bulunduğum vazifeyi îfa etmek maksadıyla ve daha bazı âmâl-ı meşruaya mebnî olduğuna yemin ederim.

Gazetem iki mahtan beri neşredilmekte olup, şu müddet zarfında şayan-ı itimad hiç bir vasıta ile efkâr ve iradât-ı seniyye-i Şahaneleri tebliğ edilmediğinden, müttahaz meslek dairesinde devam tabîî bulunmuş ise de, salifülarz bir numrolu arzıhal-i abîdanemde arz olunduğu vechile, gazetemi, hükümet-i seniyyenin tensib buyuracağı surette çıkarmak dahi mümkün olduğundan, memnuiyet-i vakıanın ref'iyle, bunca mesavî-i ahvala inzimamen bir de bu yüzden Kürdler hakkında hilâf-ı rıza-i Barî zulüm ve taaddî edilmemesinin Babîâlî'ye irade ve ferman buyurulmasını, adalet ve merhamet-i Şahanelerine iltica ile arz ve istirham ederim. Ol babda ve katıba-i ahvalda ferman ve ihsan, Padişahımız Efendimiz Hazretlerindir.

Bedirhan Paşazade
Mikdad Midhat Kulları

---

(7) Milâdî takvime göre 22 Nisan 1898.

Ev xetê min jor nivîsî, dîsa ji Hezretê Sultan Ebdulhemîd Xan re ye. Ez hêvî dikim, da îzna cerîdeya me bidit ez eşkare rêkim Kurdistanê Ermenî û Rom nehî nîvên Kurdan e, çire ewan bi ezmanê xwe cerîde hebin û Kurda tiştêk tunînî û ji halê dinyayê bêxêber in!

Gelî ulemayên Kurda! Gelî mîr û axano! Hun jî ittîfaq bikin, bigîhin hev, telgrafekê ji Hezretê Padîşah re bikişînin, hêvî bikin da îzna vê cerîdeyê bidit ez ji we re rêkim, da hun jî bizanin dinyayê de çi dibe çi nabe!

FAZÎLET'UL-İLM

Xwedê teala emir kirîye ku "fes'elû ehlezzîkrî in kuntum la ta'lemûn"; angoyê "tiştê hun nizanibin ji alima bipirsin".(8) Hezretê Nebî, eleyhîsselam, gotîye: "Heçî mirovê ket rîya xwestina ilmê de, Wacib teala(9) wî mirovî bike rîya cinetê de û emelên ulema ji melaikê kîram re hingî xweş tîn, perên xwe li ber wan vedikin û radixin erdê. Mirovê heya sibeyê xebitî û elimî meseleyek ilmî, xêra vê xebitandinê ji xêra sed rek'et nimêja qencîr e. İlm Çînê bitin, herin bixwazin bielimîn. İlm xezîne ye, mifteyên wan xezîneya pirsandin e. Tiştê hun nizanin, bipirsîn. Pirsandîna ilmê çar mirova dike xêrê de: Yê pirsî, yê zanî, yê guh dayê û yê hej wan kirî".

Ebû Zer, radîyellahu teala enhu, rîwayet kirîye(10) ku Hezretê Nebî, eleyhîsselam, gotîye: "Mîqdarekî li meclisa ulema rûniştin, ji hezar rek'et nimêj û pirsîna halê hezar nexweşa û çûna cem hezar cenaza qencîr e, efdeltir e". Pirsîn ku "ya Resûlallah, ji xwendîna Qur'anê jî efdeltir e?" Gotîye "ma bi xêrê ilmê(11) Qur'an tu fêdeyê dide! Sebê qencîya İslamê, sebê îhyakirina Musulmanîyê(12) mirovê dixebite ku bielimit ilmê, wê hingê mirin bêt'ê,(13) li cinetê de nava wî û enbîya de derecek tenê wê hebîtin".

JIBO CERÎDEYA "KURDÎSTAN"Ê

Heyfa min gelek ji Kurdê me re dihat. Min roj û şev gazind dikirin, çi qa Kurmanc hene hemî mîr û jêhatî ne, çire holê bêmarîfet û sin'et mane! Nivîsandin û xwendîna hemî Kurda çire nîne! Ez li nav van kul û derda jar û kal bîbîm, heyirî mabîm.(14) Nuho ji Xwedê teala şikir dikim, ew cerîdeya te li ser

- (8) Awayê rast "tiştê hun nizanibin" e. Lewra peyvika "tişt" nêrîn e, peyvikên nêrîn jî di hevbendîyê de pêveka "ê" distînin; wek "bavê zarûkan", "zimanê Kurdî", "destê qelemgir" û wd.
- (9) Wacib teala: Xwedê teala, Xwedayê mezin.
- (10) Ebû Zer: Yek ji sehabîyên Pêxember ên pir nêzîkên wî bûye. Radîyellahu teala enhu: Xwedê teala jê razî be. Rîwayet: Qalkirin, guhastina peyvek yan bûyere, neqilkirina peyvek yan bûyere.
- (11) Bi xêrê ilmê: Xeyn ji ilmê, ji bil ilmê.
- (12) Seb: Jibo. İhyakirin: Vejandin.
- (13) Bêt'ê: Bê wî, bê wî mirovî.
- (14) Kal bîbîm, heyirî mabîm: Kal bûbûm, heyirî mabûm.

qencîya Kurda derêxistî ya te ji me re rêkirî, hat û ket destê min. Heçku çi qa miradê min hebîn, hasil bîn. Qencîyê li ser Dinê de hew qa dibit, mezinayî li vî zemanî hew qa çêdibit.

Wekî ew cerîde min xwend, ez derheqa dua û medhê te heyirî mam. Ez ji xwendina wê têt nebîm. Min gazî Kurd û Kurmanca kir, ji wan re xwend. Ew jî gelek şa bîn, belkî ji şabînê lal bîn. Li navbêna du-sê roja de heqê bîst cerîdeya dan hev û ji mi re anîn. Kerem bike li cerîdeya xwe de binivîse, ez rêkim kuderê? Wekî tu hêvîya me qebûl nekî, hêvî dikim tu her poste ji mi re çil-pêncî cerîdeya rêkî.

Te li cerîdeya xwe de "el-ilmu ilman, ilmu-ebdan we ilmu-edyan" nivîsî-yî. Ez hêvî dikim her car derheqa wan de du-sê behsa binivîse. Kurd wê li vê derê ji siba heya êvarê li ber germê dişixulin. Paşê qenc fenakirin xwe,(15) nexweş dibin, gelek dimirin. Ev Kurdên van dera hemî Şafîî ne. Melayê Şafîîya li van dera hew qa peyda nabin. Kitêba mezhebê Şafîîya mirov li van dera nikare peyda bike. Hekî(16) tu car cara ji kitêba Îbnu Hecer(17) tiştêkî lazîm binivîsî, ew jî wê bibe sebaba xêr û namdarîya te.(18)

Ez ji Xwedê şîkr û hemdê dikim, piçêkê xwendin û nivîsandin dizanim. Heke tu qebûl bikî, paş nuho ez'ê qasidîya cerîdeya te bikim.(19) Ev bajar wek bajarê Kurda lê hatîye. Her salê deh-pazde hezar Kurd li hire(20) diçin rencberîyê, dirîna dexlî dikin;(21) gelek jî paşê dimînin, xweymal û zarû dibin. Ji ber vî sebebî, ez'ê muhtacîya halê Kurda ji te re her car binivîsim, xizmetek holê biçik ji mîrê xwe re bikim.

Edeneyê(22)
Seyid Tahîrê Botî

Ez ji vê kaxiza te rêkirî, gelek memnûn bîm. Xwedê ilm û hîmmeta te zêde bike! Her cara ez'ê pêncî cerîdeya ji te re rêkim. Lê çiku hukumetê hê îzna cerîdeya min nedaye, loma ez nikarim bi posteyê rêkim. Ez'ê texlîdke dî ji te re rêkim,(23) bighînim destê te. Paş nuho jî, înaallah ezê tarîfa mezhebê Şafîî ji Kurmanca re bikim. Hekî tu her car behsa Kurmanca û halên wê derê binivîsî, ez'ê gelek minetê ji te hilînim.

(15) Fenakirin xwe: Li xwe nafikirin, li xwe nanêrin, guh nadin xwe, miqatê xwe nabin.

(16) Hek: Eger.

(17) Îbnu Hecer: Di mezhebê Şafîî da zanyarekî Misrî bûye, navê wî yê rastîn Ehmed bûye, jê ra hatîye gotin "Îbnu Hecerê Heytemî". Di navbera salên 1504-1567'an da jîyaye.

(18) Namdarî: Navdarî, belavbûna nav û deng.

(19) Qasidî: Birina nûçeyan yan jî fermanan yan jî daxwazan jibo kesek yan jî hin kesan, ku mirov nûçeyek yan fermanek yan jî daxwazek ji kesek yan ji hin kesan bibe nik kesekî dî yan hin kesên dî. Li vir mexsed "nûçenivîsî" ye. Yanî "ez'ê ji rojnama te ra nûçenivîsî bikim, bibim nûçenivîs, nûçeyan binivîsim û bişînim".

(20) Li hire: Li vir, li vî cîyî.

(21) Dirîna dexlî: Çinîna zad, çinîna tene, çinîna genim û ceh. Li hin hêlên Kurdistanê ji çinîna ra tê gotin "dirûn"; ew peyvik li hêla Botan bi awayê "dirîn" tê karanîn.

(22) Edene: Bajarekî Tirkîyê ye, li rojhilatê jêrîn ê Anadolê dikeve. Di Tirkîya nuhayîn da jê ra tê gotin "Adana".

(23) Texlîd: Awa, tewir. Yanî "ez'ê bi awayekî dî, bi tewirekî dî ji te ra bişînim".

MEM Û ZÎN

Neqşê te dibînin ew di avê
nakin hezerê ji av û davê(24)

Lebteşne teleb dikin zelalê(25)
Wê dane di damê zilf û xalê(26)

Meqsûd-i ku bû ji pêş ve hazir(27)
dê qesd-i bikin cemîê nazir(28)

Tûtî bi xwe ma şekir dirêjit!(29)
Herçî dibihên ewî dibêjit(30)

Wê meqsêdê muxteser dibînin(31)
pabend-i dibin, gelek dimînin(32)

Meqsûd û miradê dil tu şa yî
Emma tu tudillu men teşa yî(33)

Herçî te divê bibî dalalê(34)
pabend-i dikî bi zilf û xalê

-
- (24) Hezer: Parastin, ku mirov xwe ji tiştê biparêze, xwe bipê.
Nakin hezerê: Xwe neparêzin, xwe napên.
- (25) Lebteşne: Lêvtî, kesê ku lêvên wî tî bûne, ji tînan lêvên wî ziwa bûne.
Teleb: Daxwaz, tiştê ku mirov dixwaze.
- (26) Wê: Wa, wa ye, eva, aha. Ev peyvika balkêşiyê ye.
Dane: Danîne.
Dam: Dav, davik.
Mana vê malikê û ya berî wê pêkve weha ye: "Kesên lêvtî ava zelal daxwaz dikin. Lê belê wa ne zilf û xalê, wek tamikê di davikê da danîne".
- (27) Meqsûd: Daxwaz, tiştê daxwazkirî, tiştê ku mirov qesta wî dike, dixwaze wî bi destê xwe bixe.
- (28) Cemîê nazir: Hemî nihêrtok, hemî kesên ku dinêrin, mêze dikin.
- (29) Tûtî: Teyrê peyvok, papaxan.
- (30) Dibihên: Dibihîzin.
- (31) Muxteser: Kurt.
- (32) Pabend: Linggirêdayî, pêgirêdayî, kesê ku lingên wî hatine girêdan.
- (33) Tudillu men teşa yî: Kesê ku tu bixwazî tu wî avarê dikî, wî dibî dalaletê, wî ji rîya rast derdixî û dixî rîya şaş. Ev peyv bi Erebi ye.
- (34) Dalal: Avarêtî, şaşrêti.

Herçî ku tu bînî ser hîdayet(35)
vêra bigirî, bikî înayet(36)

hazir wî dibî meqamê malûm(37)
ger xadim e, wî digêrî mexdûm(38)

*

Bê secde te, ey cenabê Mabûd(39)
Adem kire qiblegah û mescûd(40)

Îsa te kusa gîhande ewcan?(41)
Aya bi çi te hebande ew can?(42)

Dersa ku bi xef te gote Îdrîs(43)
elbette diçû meqamê teqdîs(44)

Îblîsê feqîr è bêcînayet
hingî te hebû digel înayet

her roj-i fikir hezar îtaet
lewra ku te da wî îstîtaet(45)

wî secde nekir li xeyrê Mabûd(46)
gêra te ji ber derê xwe merdûd(47)

yek secde nebîr li pêşê exyar(48)
qehra te kire muxelledunnar(49)

---

(35) Hîdayet: Rîya rast.

(36) Vêra bigirî: Pê ra ragirî, alîkarîya wî bikî.
Înayet: Qencî.

(37) Hazir: Tawil, zûzûka, hema di wê gavê da.

(38) Xadim: Xizmetkar, xulam.

Mexdûm: Kesê ku xizmeta wî tê kirin, kesê ku xizmetkarên wî hene.

(39) Mabûd: Xwedayê ku jê ra îbadet tê kirin, Xwedê.

(40) Mescûd: Kesê ku jê ra secde tê birin.

(41) Ewc: Cîyê tewr bilind, cîyê bilintirîn.

(42) Aya: Gelo, êra.

(43) Bi xef: Bi dizî, bi awayekî veşartî, nepenî.

(44) Teqdîs: Muqeddes, qudsî.

(45) Îstîtaet: Hêz, qewet, tawan.

(46) Li xeyrê Mabûd: Xeyn ji Xwedê, ji bil Xwedê.

(47) Merdûd: Vegerandî, qewitandî, kesê ku tê vegerandin û qewitandin.

(48) Exyar: Kesên dî, kesên mixeyn, kesên xeyn ji te, kesên ji bil te.

(49) Muxelledunnar: Timîyê agir, kesê ku dê tim û tim di agir da bimîne.

Elqisse, ji hîkmeta te agah(50)
ferdek me nedî, tebarekellah

Îrfantelebêd-i sahib'îdrak(51)
derheqqê te gotî "ma erefnak"(52)

Xanî, bi nezaniya xwe derheq
gumrah-i bibit, ne dûr e, elheq(53)

Îlla ku meger muîn Xweda bit(54)
ya raheberê wî Mustefa bit(55)

Ya Rebb-i, bi heqqê Mustefa kî(56)
Xanî bi xwe ra tu aşîna kî(57)

-
- (50) Elqisse: Bi peyva kurt, ku em bi kurtî bêjin, ku em peyva xwe kurt bibirin.
Agah: Hay, zanîna bi tişte. Li vir mexsed jê haydar e.
- (51) Îrfanteleb: Zanînxwaz, kesên ku li pey zanîne ne û dixwazin zana bibin, ji tiştan haydar bibin, serwext bibin.
Sahib'îdrak: Bîrewer, bîrbir, jîr, kesên ku bîr bi tiştan dibin.
- (52) Ma erefnak: Me tu nas nekirî, me tu nenasî.
- (53) Gumrah: Avarê, kesê ku ji rîya rast derdikeve û avarê dibe.
Elheq: Bi rastî.
- (54) Muîn: Alîkar.
- (55) Raheber: Rêbir, rênumîn, kesê ku rê nîşan dide, mirov di rîya rast da dibe.
Mustefa: Pêxember.
- (56) Di çapa Stanbolê ya 1919'an da ev malik weha ye: "Ya Reb tu bi heqqê Mustefa kî".
- (57) Aşîna: 1-Nas, kesê ku tê naskirin, mirov wî nas dike. 2-Zana, serwext, kesê ku tişte nas dike û di heqê wî tiştî da serwext e, zana ye. Li vir mexsed mana 2'yan e. Yanî "tu wisa bikî ku Xanî di heqê te da zana û serwext bibe".

**DÛ NE'TA QELEMÊ MES'NÛAT Û SERDEFTERÊ MEWCÛDAT
Û AQLÊ MAQÛLAT Û PÊSEDESTÊ MEXLÛQAT
HEZRETÊ SEYYÏD'US-SADAT
MUHEMMED'UL-MUSTEFA ELEYHÎ EFDEL'US-SELEWAT(58)**

Eşya bi heseb delîl û burhan(59)
nabin çu meger wucûb û îmkan(60)

Wacib yek e, zatê Kîbrîya ye(61)
Mumkin pir e, cem'ê masîwa ye(62)

Wî wacibê mumkinat-i berqe'(63)
mumkin wî jibo xwe kirne metle'(64)

Yanî ewî vê bibit muberhen(65)
husna wî bi derkevit ji mekmen(66)

gencîneye cewherî bibit faş(67)
sabit bibitin ji neqşî, neqqaş(68)

-
- (58) Mana temamê vê sernivîsarê weha ye: "Di pesnê qelesa tiştên çêkirî û serdefterê tiştên heyî û aqilê tiştên fikirandî û pêsedestê tiştên afirandî berrêzê berrêzan Hezretê Muhammed Mustefa da, selewatên çêtirîn lê bin".
- (59) Eşya: Piranîya "şey" e, ew jî bi mana "tişt" e.
Bi heseb: Li gora.
Burhan: Delîla ku tiştêk pê tê îspatkirin.
- (60) Wucûb: Pêwîstî, zerûret. Li vir mexsed jê pêwîstî û zerûreta hebûnê ye.
Îmkan: Mikûnî, bûyina ne zerûrî. Li vir mexsed jê nepêwîstî û nezerûrîtiya hebûnê ye.
Mana vê malikê û ya berî wê pêkve weha ye:
"Tiştên heyî, pêwîstî û nepêwîstîya hebûna wan li gora delîlan nayê îspatkirin; li gora delîlan pêwîstîya hebûnê ji hinekên wan ra, nepêwîstîya hebûnê jî ji hinekên di ra tune; mirov neşê bi delîlan îspat bike ku hin tişt hebûna wan pêwîst e û divê ku ew hebin, hin tişt jî hebûna wan ne pêwîst e, ew hebin jî dibe û tunebin jî dibe, hebûna wan mimkun e, lê ne zerûrî ye".
- (61) Wacib: 1-Tişt yan jî karê ku kirina wî pêwîst e, divê bê kirin. 2-Kesê ku hebûna wî pêwîst e, zerûrî ye, bivê-nevê ye; ew Xwedê ye. Li vir mexsed jê mana 2'yan e. Bi vê maneyê "Wacib" yek ji sifetên Xwedê ye.
Zatê Kîbrîya: Zatê gewre, Xwedê.
- (62) Cem'ê masîwa: Hemî kes û tiştên ji bil Xwedê, xeyn ji Xwedê her tişt.
- (63) Berqe': Perde. Yanî "ew Wacibê ku tiştên mimkun jibo xwe kirine perde".
- (64) Metle': Cîyê hilatina Rojê. Yanî "tiştên di, wek Rojê wî nîşan didin".
- (65) Vê: Vîya, xwest, daxwaz kir.
Muberhen: Tişt yan jî kesê ku delîl ji hebûna wî ra hene. Yanî "wî vîya û xwest ku tiştin ji hebûna wî ra bibin delîl".
- (66) Mekmen: Veşargeh, cîyê veşartinê.
- (67) Gencîne: Xizne, defîne. Mexsed jê Xwedê ye.
- (68) Neqqaş: Nexşkar, nexşandox, kesê ku nexşan çêdike. Dîsa mexsed jê Xwedê ye. Yanî "ji nexşên Xwedê, ji afirandiyên Xwedê hebûna Xwedê sabit bibe, kifş bibe, bê îspatkirin".

Lê sen'etê wî Hekîmê dana(69)
neqşê ewî Qadirê tuwana(70)

ned'bû ku bibit ewî rusûmek(71)
laiq ewî dê hebit ruqûmek(72)

Herçî we ku bûne, bêreqem bû
Lew ewwelê ma xeleq, qelem bû(73)

Ev ewwel û rûh û aqlê ewwel(74)
her sê ne bi ewwelî muewwel(75)

Emma meke wan ji hev tu tefrîq(76)
ev renge ewan bigêre tewfîq(77)

Bê "şey'ekî wahid in bi carek(78)
te'dad û teeddud î'tîbarek"(79)

Ewwel biriqî ji husnê sermed(80)
nûrek, bûye maneya Muhemmed

(Paşî heye)

Li Misrê "Metbea Cerîdeya Kurdistan"ê tebi' bîye

- (69) Hekîmê dana: Hîkmetkarê zana, ew zanayê ku di karên wî da hîkmet heye. Mexsed jê Xwedê ye.
- (70) Tuwana: Hêzdar, ê ku hêza wî heye, muqtedir e, dikare, dişê. Dîsa mexsed jê Xwedê ye.
- (71) Rusûm: Wêne, ayîn. Li vir bi awayê mecazî bi mana "şop, eser" hatîye karanîn.
- (72) Ruqûm: Piranîya "reçem" e, ew jî bi mana "jimareya nivîskî" ye. Li vir bi awayê mecazî bi mana "nivîsîn" hatîye karanîn.
- (73) Ewwelê ma xeleq: Tiştê pêşîn ê ku wî afirand, afirandiyê pêşîn.
- (74) Rûh: Gîyan, can.
Aqlê ewwel: Aqil û zekaya ku di afirandina mirov da heye, mirov digel wî tê dinê.
- (75) Bi ewwelî muewwel: Bi pêşîniyê têwkirî, her sê tiştên pêşîn tî qebûlîkirin, wisa tî têwkirin.
- (76) Tefrîq: Cuda, cîyê.
- (77) Bigêre tewfîq: Lêkbîne, li hev bîne, bigîhîne hev.
- (78) Bê: Bêje.
- (79) Şey'ekî wahid in: Tiştêkî yek in, yek tiştêk in.
- (80) Yanî "jimartina wan û hatina wan a jimartinê tiştêkî îtîbarî ye, wisa îtîbar tê kirin, wisa tê têwkirin".
- (80) Sermed: Ebedî.

5'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

ŞEVKETLÜ AZAMETLÜ SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAN HAZRETLERİNE KULCA DİLEKÇEMDİR SAYI 2

Padişahım,

Sonsuza dek yaşayacak olan Osmanlı devletinizi oluşturan halklardan mensubu olduğum Kürd halkının yaradılış ve konum bakımından haiz olduğu önemden dolayı öğrenime ve reforma değer olduğundan, Kürdistan çapında gerekli görülen gelişmeler toplamının bir parçası olmak üzere ve Peygamber'in "hepiniz çobansınız"(81) diye başlayan emriyle, ben kullarının payına düşen görevi yerine getirmek üzere, kulları da, bilimlerin nasibini aldığı siz Padişahları sayesinde bu Kürdçe gazeteyi meydana getirip yayınladım.

Umulanın tersine, gazetemizin siz Padişahlarının korunmakta olan ülkelerine girmesinin yasaklandığı, Babıâlî tarafından genelgeyle illere bildirildiğinden, bu yasağın kaldırılması hususunun Babıâlî'ye irade(82) ve emir buyrulması, 4 sayılı ve 21 Mayıs 1314(83) tarihli gazetemdeki dilekçe ile siz Padişahlarının yüce eşliğinden arz ve istirham olunmuştur.

Yine umulanın tersine, söz konusu yasak kaldırılmamış ve hatta ellerinde gazetem görülenlerin tutuklandıkları tarafıma bildirilmiştir. Ayrıca, şu "Kürdistan" gazetesinin yayınlanması siz Padişahlarının rızasına ters düştüğünden, hemen bırakıp İstanbul'a dönmem istendi. Bu konudaki yüce irade-nize boyun eğmediğim takdirde, geçmiş memurluğuma ilişkin yapay olarak bir kötü işlem(84) oluşturulup bana yükleneceğini, bu konuya bakan mahkemenin alınacak kararla Mısır hükümetinden isteneceğimi ve o hükümetin

-
- (81) "Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden sorumlusunuz" anlamındaki hadisi kastediyor.
- (82) İrade: Sözlük anlamı "istem, istem" olan bu sözcük, Osmanlıca'da bir terim olarak "padişah emri, padişah buyrultusu" anlamında da kullanılırdı. Burada kastedilen, bu ikinci anlamdır.
- (83) Milâdî takvime göre 3 Haziran 1898.
- (84) "Su-i muamele" sözcüklerinin karşılığında kullanılan "kötü işlem"den, bir memurun yetkisini ve görevini kötüye kullanarak yapmış olduğu kanunsuz ve usulsüz bir işlem, bir yolsuzluk kastedilmiştir.

de bu karara uyarak ben kullarını zorla teslim edeceğini de haber aldım. Bütün bunlar, oldukça güvenilmeye değer olması gereken ve yüce Hıdıvlik(85) maiyetinin(86) ileri gelenlerinden olup gerektiğinde göstereceğim, bilinen bir aracının aracılığıyla ben kullarına bildirildi.(87)

Padişahım,

Şu Kürdçe gazetenin iyilik ve yararları, bilgi, eğitim ve uygarlıktan anlayan kişilerin tümü tarafından kabul ve itiraf edilmektedir. O halde siz yüce Padişahların zatına karşı bu konudaki nedenlerin ve kanıtların ortaya serilmesiyle sözü uzatmaya gerek yoktur. Bununla birlikte, arzettiğim yasağın kaldırılmamış olması ve kişilerin tutuklanacağı yolunda yapılan tehditler konusunda, yüce izninizle bazı istirhamlarda bulunacağım. Şöyle ki:

BİRİNCİ OLARAK

Söz konusu yasağın yürürlükte bırakılması durumunda, gazetemın Kürdistan'a girmesini sağlayabilmek için, içeriğinin bir bölümünü, aracılıklarına başvuracağım bazı kişilerin görüşlerine uygun biçime getirmek gerekecektir. Bu yol ve yöntem istemeyerek ve zorunlu olarak seçileceğinden, bunun maddî ve manevî sorumluluğunu buna yolaçanlara bırakırım.

İKİNCİ OLARAK

Hapsetme ve tutuklama, yürürlükteki kanunların belirleyip saydığı suçlardan(88) birini işleyen kişi hakkında uygun ve yerinde olabilir. Kanunda sayılan söz konusu durumların dışında meydana gelecek davranışlar, sorumluluk gerekçesi olamaz. Çünkü toplumu oluşturan bireyler, yasak davranış ve eylemleri, ancak kanundan öğrenebilirler. O halde, Ceza Kanununun belirlememiş olduğu bir eylemi gerçekleştiren kimse suçlu sayılamayacağından, doğal olarak tutuklanıp hapsedilemez.

---

(85) Bu sayıdaki 4 numaralı dipnota bakınız.

(86) Maiyet: Arapça olan ve sözlük anlamı "yanında olma durumu, nezdinde olma durumu" olan bu sözcük, Osmanlıcada bir terim olarak, "üst düzeydeki bir yöneticinin yanında çalışan görevli" anlamında da kullanılırdı. Sözcük, bu anlamda günümüz Türkçesinde de kullanılmaktadır.

(87) Gazetenin aslında, "yine" diye başlayan bu paragraf, başından sonuna kadar bir tek tümce olarak kaleme alınmıştır. Ancak, Osmanlıca dil yapısına uygun olan uzun tümceler, günümüz Türkçesine pek uygun olmadığından ve okuyucuyu sıktığından, biz bu uzun tümceyi bölerek birkaç tümceye ayırdık. Bundan sonra da çeviride bu yöntemi izleyeceğiz.

(88) Buradaki "suçlar" sözcüğü, yazının aslında kullanılan "ahval" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. "Durum" anlamına gelen "hal" in çoğulu olan "ahval", günümüz Türkçesinde "suç" anlamında kullanılmamaktadır.

Bundan dolayı, ”Kürdistan gazetesini almak ve okumak şu cezayı gerektirir” diye siz Padişahlarının iradesiyle yasaklanıp ilân edilmedikçe, onun okuyucusu da, onu taşıyan kimse de sorumlu olamaz. Olursa zulmedilmiş olur. Zalimler hakkındaki yüce ayetlerin ve kutsal hadislerin belirlediği cezanın da, herkesten çok şevketli zatınızca biliniyor olması gerektiği ve yönetimin başında bulunan memurların işledikleri zulüm işlerinin derecelerine göre siz Padişahlarının zatından da sorulacağı, ”insanların başındaki önder, uyruklarından sorumludur” anlamındaki kutsal hadisle ve Kur’an-ı kerimin diğer hükümleriyle belirlenen bir gerçektir.

ÜÇÜNCÜ OLARAK

Yapılan tehditlere ilişkin olan ve yukarıda arzedilen bildirimlere güvenmemekle birlikte, bugün İstanbul’da yönetimin başında bulunan bazı zatların, bence bilinmekte olan davranış biçimlerine ve ahlaklarına uygun olarak sözümona bağlılık olmak üzere iftira gibi alçakça bir davranışa girişmeleri de uzak bir olasılık değildir. Bu nedenle ve ihtiyatlı davranmış olmak için, yetkili adalet makamlarına gereken başvuruyu yaparak, ben kullarının bukuk ve geleceğimi güvence altına aldım.

Siz Padişahlarının ”akılsız dost” türünden olan bazı kullarının bu yolsuzluklarının ve alçakça girişimlerinin, siz Padişahlarının görkemini ve ululuğunu zedelemekten ve eloğullarının(89) alaylı gülüşlerine yolaçmaktan başka bir sonuç vermeyeceğini, içten bağlılığımın bir gereği olarak şimdiden arzedirim.

DÖRDÜNCÜ OLARAK

Bazı zatlar tarafından birkaç kez gerek ben kullarına ve gerekse bazı bildiklerime, sözde siz Padişahları tarafından birçok irade bildirildiği ve birçok vaat müjdelendiği halde, hiç birinin aslı çıkmadı. Ayrıca, mabeyincilerden(90) Faik Bey kulları aracılığıyla 9 Nisan 314(91) tarihinde birinci sayının sunulmasıyla birlikte sunulan ben kullarının arz ve istirahatıma önem verilmedi. Bu nedenle, gazetemın yayınlanmasının siz Padişahlarının rızasına aykırı olduğu yolunda bazı zatların öne sürdükleri indî(92) uyarılarına, doğal olarak güvenilmemiştir.

(89) ”Eloğulları” sözcüğü, gazetenin aslındaki ”ağyar” sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır.

(90) Mabeyinci: Padişahın yakınında bulunan ve kendisiyle başkaları arasında aracılık yapan resmî görevli, Mabeyin dairesinde görev yapan kimse.

(91) Milâdî takvime göre 22 Nisan 1898.

(92) İndî: Herhangi bir doğru ve sağlam temele dayanmayan, sadece söyleyen kişi ya da kişilerin sübjektif kanı ve tahminlerinin ürünü olan söz, görüş ya da iddia. Arapça olup Osmanlıcaya da girmiş olan bu sözcük, Türkçede karşılığı bulunmadığı için tarafımızdan aynen kullanıldı.

Padişahım,

Ben kullarının hiç bir kötü niyetim yoktur. Bu gazetenin yayınlanmasının, mensubu olmakla kıvanç duyduğum soylu Kürd halkına karşı yükümlü bulunduğum görevi yerine getirmek amacıyla olduğuna ve daha başka bazı meşru istek ve ümitlere dayandığına yemin ederim.

Gazetem iki aydan beri yayınlanmaktadır. Bu süre içinde, siz Padişahlarının yüce görüşleri ve iradeleri güvenilmeye değer hiç bir aracı ile bildirilmediğinden, saptanan tutum çerçevesi içinde yayınının sürdürülmesi doğal görülmüştür. Bununla birlikte, daha önce sunulan bir numaralı kulca dilekçemde arzedildiği gibi, gazetemi, yüce hükümetin uygun göreceği biçimde çıkarmak da mümkündür.

Bu nedenle, konulmuş olan bu yasağın kaldırılmasıyla, bunca kötü durumlarına ek olarak Kürdlere bir de bu yüzden Tanrı rızasına aykırı düşen zulüm ve saldırıda bulunulmamasının Babiâlî'ye irade ve emir buyurulmasını, siz Padişahlarının adalet ve merhametine sığınarak arz ve istirham ederim. Bu konuda ve bütün durumlarda ferman ve iyilik, Padişahımız Efendimiz Hazretlerindedir.

Bedirhan Paşazade
Mikdad Midhat Kulları

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg"(1)

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDİSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farişice
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

*

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja yekşembê de 25 Cemazîlewvel 1316 * Pazarertesi fi 28 Eylûl sene 1314(2)

- (1) Mana vê peveka Erebi weha ye: "Li Cenewreyê, kurê rehmêtî Bedirxan Paşa Evidrehman Beg".
- (2) Li gora tarîxa Mîladî 11 Çiriya Pêşîn 1898(Mîladî tarihe göre 11 Ekim 1898; burada "pazarertesi" yerine "pazar" yazılması gerekirdi, çünkü Kürdçesinde yer alan "yekşemb" günü, pazartesi değil de pazardır).

**ŞEVKETLÜ AZAMETLÜ
SULTAN ABDÜLHAMİD HAN-I SANÎ HAZRETLERİNE
ARZİHAL-İ ABÎDANEMDİR**

Padîşahım

Mübtelâ olduđu illet-i sadriyeden dolayı, etıbbanın gösterdikleri lüzum üzerine, biddefeât taleb ve istirahat ettiđi ruhsata nail olamadığından bilâ me'zuniyet geçen kış Mısır'a azîmet ve mevsim-i sayfın hululüyle Dersaadet'e avdet eden biraderim Midhat kullarının keyfiyet-i azîmeti, bermutad istediđi şekil ve surete koyarak zat-ı hümayunlarına karşı ihtiyar-ı kizb-ü düruđ ve şu suretle temin-i ikbal ve menfaat etmeyi itiyad eden Ebülhüda Efendi'nin cümle-i tedabîr-i mefsedetkâranesinden olmak, "ve lâ teziru"(3) ayet-i celîlesi hilâfında olarak Zeyd için Amr(4) mes'ûl edilmek kabîlinden olmak ve bu vesile ile dahi zat-ı hümayunları hakkındaki efkâr-ı milleti ihlâl etmek üzre, İstanbul'da bulunan biraderlerimin tazyikiyle Midhat Bey'in celbi mümkün olabileceđine dair, merkum Ebuddalal'ın(5) vasıta-i icra-i şenaati olan Osman Paşa'ya Emin Bey'in(6) tazyiki hakkında bir jurnal verdirilip, bunun üzerine Başkâtib Tahsin Bey kulları tarafından "tazyik" kelimesi hakkında Osman Paşa'dan izahât taleb olunmasıyle, Osman Paşa cevaben, "Efendimiz ferman buyururlar ise, Midhat Bey'in burada bulunan biraderlerini darb ve katl ile tahvîf ederim; anlar da şu eziyetten kurtulmak üzre Midhat Bey'i geri çağırırlar" deyu denaetkârane verdiđi cevaba, Makam-ı Hilâfet-i Uzmanın Başkâtibi Tahsin Beyefendi de, "Efendimiz bunu size resmen emredemeler" deyu cevap vererek, şenaat-i maruzenin icrasına suret-i gayri resmiyede müsaade-i Şahaneleri şayan buyurulduđunu zımnen tebliğ ettiđi gibi, Yaver-i Hususî Mehmed Paşa dahi bu suretle hareket muvafık-ı şan-ı sadakat olacağını ilâveten izhar etmesiyle, şenaat ve denaet-i mezkûrenin Başkâtib Bey tara-

-
- (3) Bu üç sözcük, Kur'an ayetlerinden birinin başında yer alan üç sözcüktür. O ayetin tamamının Türkçe anlamı şöyledir: "Hiç bir yükümlü, başkasının yükünü yükümlenmez". Sorumluluğun kişisel olduđu konusundaki bu ayet, hiç bir kimsenin başkasının yaptıđı işlerden sorumlu tutulamayacağını vurgulamaktadır.
- (4) Buradaki "Zeyd" ve "Amr" adları, Arapça iki ad olup sembolik olarak ve örnek için kullanılırlardı; Türkçede "Hasan-Hüseyn" ya da "Ali-Veli" denildiđi gibi.
- (5) Ebuddalal: "Sapıklığın babası" anlamına gelen bu sözcükten maksat, yukarıda adı geçen "Ebülhüda" adlı kişidir. "Ebülhüda"nın anlamı "dođru yolun babası, hidayetin babası"dır. Yazar, o kişinin adını bir kez olduđu gibi yazdıktan sonra, onun aslında, adının anlamının tersi yönde yürüyen bir kişi olduđunu belirtmek için burada adını böyle yazmıştır.
- (6) Yazarın kardeşi olan Emin Bey, ünlü Kürd dilbilimci ve yazarları Celâdet Âli Bedirhan ile Kâmran Âli Bedirhan'ın babasıdır. Adının tamamı, Emin Âli Bedirhan'dır.

findan Emin Bey'in Mabeyn-i hümayuna çağrıldığı bir günde icrası kararlaştırılarak, ta Beşiktaş'tan Kadıköyü'ne(7) kadar birtakım haşerât(8) tarafından takib ettirildi.

*

Cereyan eden tahkikata ve esna-i vak'ada alâ meleînnas mütecasirler tarafından vuku bulan ifadâta nazaran, haşerât-ı merkume Osman Paşa tarafından tertibedildiklerini ve Emin Bey'in darbı hakkında irade-i seniyyelerinin sadır olduğunu tebliğ ettiği sabit olmasıyla, Osman Paşa hakkında dahi lâzime-i adaletin icrası umumumuz tarafından atebe-i ulya-i Hilâfetpenahîlerinden biddefeât istirham olduğu halde, semeresi görülmek şöyle dursun, Ebuddalal'ın tesir-i nüfuzuyla istirhamâtımız dahi hâkipay-ı hümayunlarıncaya tesirsiz kaldığı gibi, istifsar-ı hatır zımnında saika-i şefkat ve hamiyetle Dersaadet'e gelip doğruca Mabeyn-i hümayun-ı mülûkânelerine müracaat eylemiş olan biraderim Ali Bey kulları dahi dört gün Kumandanlık dairesinde tevkif olunduktan başka, ikinci bir ihanet(9) ve hakaret olmak üzere, Ebülheva'nın(10) dest-i mel' anetpeyvestini öpmeksizin salıverilemeyeceği kendisine resmen tebliğ olunur. Bu ikinci ihanet dahi nam-ı namî-i hümayunlarına olarak icra ve irade-i katıa-i tacdarları muktazasından olduğu, Gidiş Müdürî Sansar Hacı Mahmud Efendi ve Başkâtib Tahsin Bey ve Yaver-i Hususîleri Çerkes Kabasakal Mehmed Paşa taraflarından tebliğ ve inba kılınmıştır.

Padişahım,

Bu gibi muamelât-ı denaetkârane ile tahvîf olunabilecek bir kimse var ise, o da Osman Paşa olduğuna yemin ederim. Biraderim Midhat Bey'in ifadesinden ve telgrafhane kuyudundan anlaşıldığına göre, İstanbul'a avdet edeceğine dair olan telgrafnamesi şenaat-i maruzenin vukuundan evvel olduğu cihetle, şu tehdidin avdetine taalluk ve tesiri olamayacağı aşikâr olduğu gibi, işte

- (7) Beşiktaş ve Kadıköy, İstanbul'un iki semtidir. Kadıköy'ün adı, o zaman "Kadıköyü" biçiminde yazılırdı.
- (8) "Haşerât"tan maksat, Abdülhamid döneminde muhalifleri izlemekle görevlendirilen ve "hafiyeye" diye nitelendirilen gizli ajanlardır. Arapça olan "haşerât" sözcüğü, Türkçede de kullanılan "haşere" sözcüğünün çoğuludur.
- (9) İhanet: Hakaret, küçük düşürme, aşağılama, onur kırıcı tutum ve davranışlarda bulunma. Arapça olan bu sözcüğün asıl anlamı bu olduğu ve hem Arapçada, hem de Osmanlıcada bu anlamda kullanıldığı halde, günümüz Türkçesinde "ihanet" sözcüğü, yanlış olarak "hiyanet, hainlik" anlamında kullanılır olmuştur.
- (10) Ebülheva: "İstek ve arzunun babası, ihtirasın babası" anlamına gelen bu sözcükten de maksat, yukarıda adı geçen Ebülhüda adlı kişidir. Bu sözcük, arzu ve ihtirasına göre davranan, ihtirası uğrunda her şeyi yapabilecek nitelikte olan kişi hakkında kullanılır. Sözcük Arap alfabesiyle yazıldığı zaman, adamın asıl adı olan "Ebülhüda"ya çok benzer ve ikisini sadece "d" ile "v" harfleri ayırır. Bu yöntemi uygulamaya, edebiyatta "cinas" adı verilir. Böylece yazar, adamın adını böyle yazmakla hem onun niteliğini belirtmiş, hem de cinas yapmıştır.

abd-ı memlûkleri dahi, bu hakikati isbat ve Ebuddalal'ın hakkımızda ittihaz ettirdiği tedbir-i sakîmin butlanını izhar için, başlıca maksad-ı çakeranem, öteden beri millet-i İslâmiyeyi ve Saltanat-ı hümayunlarını tedabir-i mefse-detkâranesiyle mahv ve şu meyanda devlet ve millete hizmetleri sebkeden ailemiz efradıyle bunca masumîni ifna ve perişan eyleyen Ebülheva'nın derece-i ihanet ve şenaatini, Midhat Bey'in ihdas eylediği "Kürdistan" gazetesini ve matbuat-ı ecanib vasıtasıyla ilân ve işaa ederek sem'i hümayunlarına îsal ve Ebülheva gibi habîsin tesir-i nüfuzuyle, kanunun icrasız ve adaletin mefkud ve zulmün hükümferma olduğu memalik-i Şahanenize artık avdet etmeyerek, hayatımı millet-i İslâmiyenin istihsal-ı selâmet ve saadetiyle efrad-ı ailemizin hukuk-ı mağsubelerinin istihlasına hasredeceğim maruzdur.

Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

Hemd û şikir dikim ji wî Xwedê ra ku ev kaînat(11) danîye, mirov ba hiş(12) û zeka ji heywanên dî cuda û alî kirdiwe.(13) Ev cerîdeya ha, heta nuho birayê min Mîqdad Begê derdanî. Lakîn çiku Xunkar nehîşt ew li Misrê rûnit, vegera Îstanbulê. Cerîdeya xwe nekarî Îstanbulê derînit. Sebeba wê jî, çiku mirovê mezin yê dor Xunkar, hemî xain, bêesil, neseb in,(14) neyarê ciwanmerdan e.(15) Çi xasma ku yek ji wan heye, navê wî Ebulhuda ye; ew temamî esl û neseb mitirb e.(16) Çiku ew ji hemîya bêesiltir e, ji hemîya zêdetir neyarê mala Bedirxan Begê ye; ew neyarê hemî Kurda ye, navê qencî li Kurda bibe. Ew Xunkar dixapîne. Bi rastî ew ne Ebulhuda ye, Ebuddalal e;(17) fisq û hesedê de bêheval e.(18) Ew nahêle lawên Bedirxan Begê cerîdeyek holê derêxin, da qencî ji Kurda re bibit. Loma ez, ku lawê Bedirxan Begê me, ji teessub û hemîyeta xwe,(19) ji milkê Xunkar derketim hatim dîyarên(20) xerîb, da ez vê xizmetê ji weten û ji miletê xwe re bikim. Ji kerema Xwedê hevî dikim ku Kurd jî bi vê cerîdeyê ji xewa giran a kevnesale şiyar bibin.

Min vê cerîdeyê de kaxizek Romî(21) ji Xunkar Ebdulhemîd Xan re rêkir-diwe. Ez nav de(22) dibêjim çiku ewî nehîşt birayê min cerîdeya xwe milkê

- (11) Kaînat: Gerdûn.
 (12) Ba hiş: Bi hiş.
 (13) Alî: Bilind, serfiraz.
 (14) Bêesil, neseb in: Bêesl û bêneseb in.
 (15) Ciwanmerdan: Ciwamêran.
 (16) Esl û neseb: Bi esl û neseb, bi eslê xwe û reha xwe.
 (17) Ebuddalal: Bavê avarêtîyê, bavê rîya şaş. Zilamê ku nivîskar rexne lê dixê, navê wî "Ebulhuda" bûye, ku bi mana "bavê hîdayetê, bavê rîya rast" e. Nivîskar dixwaze bide zanîn ku ew ne li gora navê xwe ye, lê çewtê navê xwe ye.
 (18) Fisq: Gunehkarî, derketina ji rîya dîn, bêemrîya Xwedê û Pêxember. Hesed: Dexesî.
 (19) Teessub û hemîyet: Xîret û pêjna welatevînîyê û gelevînîyê.
 (20) Dîyar: welat, herêm, hêl, cî.
 (21) Romî: Tirkî, zimanê Tirkî. Ji ber ku berê di nava Kurdan da ji dewleta Osmanî ra hatîye gotin "Rom", nivîskar li vir ji zimanê wê dewletê ra gotîye "Romî". Semedê ku Kurdan ji dewleta Osmanî ra gotîye "Rom" ev bûye ku, ew çîyê ku dewleta Osmanî tê da hatîye saz kirin, yanî Anadol, wextek di destê împaratorîya Romayê da bûye û herêmek ji herêmen wê dewletê bûye. Hingê Kurdan ji wê dewletê ra gotîye "Rom". Paşê ew împaratorî parçe bûye û li hêla wê ya Rojhilat împaratorîya Bîzans hatîye saz kirin, ku jê ra hatîye gotin "Roma Rojhilat" jî û Anadol jî beşek ji wê bûye; hingê jî navê wê dewletê di nava Kurdan da "Rom" bûye. Paşê li herêma Anadolê dewleta Osmanî hatîye saz kirin û ketîye şûna împaratorîya Bîzans; hingê jî Kurdan ji wê dewletê ra gotîye "Rom". Ehmedê Xanîyê nemir jî di "Mem û Zîn"ê da ji dewleta Osmanî ra gotîye "Rom". Yek ji peyvên Xanî yên di heqê dewleta Osmanî da weha ye:

"Emma ji ezel Xwedê wisa kir
 ev Rom û Ecem li ser me rakir"

Pişte ku dewleta Osmanî hatîye hilweşandin û di şûna wê da "Komara Tirkîyê" hatîye saz kirin jî, navê "Rom" di nava Kurdan da jibo wê dewletê hatîye karanîn. Li hin hêlên Kurdistanê jî ji dewleta Tirkan ra hatîye gotin "Roma reş" û gelê Kurd bi peyvika "reş" zulm û zordestîya wê dewletê daye zanîn. Di peyveka pêşîyan a Kurdî da jî tê gotin "bextê Romê tune". Di straneka gelî ya Kurdî da jî tê gotin "Rom xayin e".

- (22) Nav de: Di nava kaxiz da, di nava nameya xwe da.

wî de derînit,(23) ez ji milkê wî derketim, da ku ez pê vê cerîdeyê qenciya Kurda re bixebitim û seyîtiya mirovê dor wî(24) jê re binivîsim.

Gelî Kurdno! Însan ji heywana qencir in. Çiku însan biaqil û hiş in. Xwedê ji aqil çatir(25) tiştê xelq nekirdiwe. Lê aqil jî pê xwendinê kamil dibe. Mirovê nexwîne, aqilê wî gelek kêr dimîne. Loma Xwedê teala kitêba xwe de elimandina ilm û marîfetê kirdiwe.

Xwedê Qur'ana ezîmuşsan de ferman kirdiwe "we yerfeu. ."(26) Lewre xwey'aqil hemû dera dibe hakimê mexlûqa. Bi qeweta aqilî, însan hakimê heywana ye. Aqil nebîya, mirov jî wek heywana bî. Ev waporên ser behrê, ev waporên li erdê ser hesinî diçin,(27) ev telgraf, ev top û tifingên hinde dûr diçin, hemî bi qeweta ilm û marîfeta aqilî ye.

Mirov aqilê xwe çî qas biemilîne,(28) wê hew qas tiştên rind û çak çêke. Ge-lo emilandina aqilî çawa dibe? Erê, ev pîrsek mezin e; qasê destê min hat, ez'ê kurt cewaba vê bidim:

Aqil bi ilmê xweyqewet dibe. Lewre emilandina aqilî xwendin e. Hemî tiştê mirov dît, divê bizanibe ew tişt ji eslê xwe çî bû, çawa weha bû. Ev jî bi xwendinê dibe.

Hingî dinya heye, hindik mirova bi Kurmancî asar(29) nivîsîne. Heyfa min têt fenekirîne dor xwe,(30) Cîranê wan Rûs, Ecem û Rom, hemîya bi ezmanên xwe kitêb nivîsîne; çekên qenc destê wan de hene; heta yekê Kurd tifingê davêje, ew bîsta davêjin. Ev mîletên ha zarwên xwe re, welatên xwe re tiştên qenc hîştine. Xwedê ilm û umrê wî zêde bike, birayê min Mîqdad Begê ev rîya qenc a cerîdeyê nîşanê me kir.(31)

Ehmedê Xanî, rehma Xwedê li wî be, kitêba xwe de nivîsiye:

-
- (23) Milkê wî: Mexsed ji "milkê wî" Misr e. Wê demê Misr gerçî ji aliyê malbata Mihemed Elî Paşa ve dihat gêran û di binê nufûza Înglistanê da bû jî, li ser xaxid û di resmîyetê da parçeyek ji dewleta Osmanî dihat têwkerin û herêmek ji herêmen wê dewletê dihat hesabandin.
- (24) Mirovê dor wî: Kesên dora Xunkar Ebdulhemîd.
- (25) Çatir: Çêtir, baştir, qencir. Ev peyvik yan ji aliyê nivîskar ve "çêtir" hatiye nivîsîn û bi şaşî di rojnamê da "çatir" hatiye çapkirin, yan jî ji aliyê nivîskar ve "çaktir" hatiye nivîsîn, lê li vir bi şaşî "çatir" hatiye çapkirin; "çaktir" jî bi mana "çêtir" e.
- (26) "We yerfeu": Bilind dike. Ev du peyvik ji ayetek in, tê da te gotin ku Xwedê rûmeta kesên zana bilind dike.
- (27) Mexseda nivîskar ji "waporên li erdê ser hesinî diçin", trê e. Wisa tê zanîn ku peyвика "wapor" li vir bi şaşî hatiye nivîsîn. Lewra tenê ji gemîyan ra tê gotin "wapor". Dibe ku nivîskar "vagon" nivîsîbe, lê ew peyvik di rojnamê da bi şaşî "wapor" hatibe çapkirin.
- (28) Biemilîne: Bi kar bîne, bişixulîne, bixebitîne.
- (29) Asar: Pîranîya "eser" e. Eser bi mana "tiştê afirandî" ye.
- (30) Fenekirîne dor xwe: Li dora xwe nefekirîne, li dora xwe nenihêrtine.
- (31) Nîşanê me kir: Nîşanê me da. Wisa tê zanîn ku nivîskar cudayîya navbera "nîşandan"ê û "nîşankirin"ê nedîtîye. Lê belê di navbera wan da cudayî heye. "Nîşandan" bi mana "numandin, mêrandin" e; mesela mirov rê nîşanê kesek dide yan jî xanîyek nîşanê kesek dide. Lê herçî "nîşankirin", bi mana "kifşkirin, veqetandin, cudakirin" tê; mesela keçek ji xortek ra nîşan dikan, kesek di cîyekî giştî da ji xwe ra cîyê rûniştinê bi awayek nîşan dike.

”Enwaê milel di xweykitêb in(32)
Kurmanc-i tenê di bêhesêb in”.

Ev xeber Kurda re ar e. Divê xwe ji binê vê arê derînin. Divê Kurd jî xwey’ilm bibin.

Mehebbeta(33) min a ji miletê min Kurmanca re, ez sewq kirim(34) vê cerîdeyê de rîya qenc nîşanê Kurda dikim. Rom, cîyê Tirk lê hebit mektebên mezin datîne.(35) Hukumet pera(36) ji Kurda distîne, ji Tirka re serf dike. Kurdên reben esîrên wê hukumetê ne. Sebeba wê jî, mitirbên li Sera Xunkar in.(37) Heyfa min têt Kurmanca re, ji miletên dî zêdetir xweyaqil, weyşcaet in,(38) ji hemî mileta paşvetir mane.

Min ji kerema Xwedê teala hêvî ye, paş nuho Kurd jî aqilê xwe bînin serê xwe, ji wê xewa giran şîyar bibin, ew jî xwey’ilm bibin, bi qeweta aqilê xwe bixebitin, ji miletên dor xwe mezintir bibin. Wek Pêxember ferman kirî, ”îs’e lî dunyake keenneke teîşu ebeden, wes’e lî axîretîke keenneke temûtu xeden”,(39) divê mirov dinya xwe re we(40) bixebite heçku qet namirit û ji axreta xwe re we bixebite heçku wê sibê bimirit.

Gelî ulema û mîr û axayên Kurda! Wek Pêxember ferman kirî, ”kullukum raîn we kullukum mes’ûlun en reîyyetîhî”, roja qiyametê Xwedê teala wê Kurmanca ji mezinê wan bipirse. Ehmedê Xanî kitêba xwe de nivîsîye:

”Teb’îyyetê me egerçi ar e(41)
ew ar-i li xelqê namîdar e(42)

Namûs e li hakim û emîran
Tawan çi ye aciz û feqîran!(43)

Loma divê mezinên Kurda, kiçikên binê destê xwe de bielimînin marîfeta, ilm û hunerê. Wê demê mîr û axa jî sed car bêtir xweyqedir bibin. Nesîhet ji min, guhdan ji we. Min divê ez xwe bêm welatê xwe, xwe di rîya miletê xwe de fîda bikim. Lê hukumeta Tirkan nahêle, navê Kurd xweyfen, qewet bibin. Bi îzna Xwedê, ez’ê ji hire(44) pê vê cerîdeyê, xizmeta ser min deyn çêkim.(45) Xwedê arîkarê mirovê qenc bit!

(32) Awayê rast weha ye: ”Enwaê milel xwedankitêb in”.

(33) Mehebbet: Evîn, hezkirin.

(34) Ez sewq kirim: Ez daf dam, ez ber bi vê xebatê birim.

(35) Mexsed ji ”Rom”ê dewleta Osmanî ye, mexsed ji ”Tirk” jî gelê Tirk e.

(36) Pera: Peran, diravan.

(37) Sera Xunkar: Saraya Xunkar, Koşka Mîr, Koşka Padîşah.

(38) Xweyşcaet: Xwedîşcaet, xwedîcesaret, cesûr, mêrxas, fêris.

(39) Li jêrenota 17’an a jimareya 2’an binêrin.

(40) We: Wisa, welê, wilo.

(41) Teb’îyyet: Peyrewî, ku mirov bibe peyrewê kesek yan jî hin kesan.

Awayê rast, ”teb’îyyetê wan” e. Yanî ”peyrewîya wan, ku em bûne peyrewên wan”.

(42) Namîdar: Navdar, naskirî, malmezî.

(43) Tawan: Hêz, taqet.

Awayê rast, ”tawan çi ye şair û feqîran” e.

(44) Ji hire: Ji vir, ji welatê ku ez tê da me, ji vî cîyî.

(45) Yanî, ”xizmeta ku li ser min deyn e, ez’ê bikim, bînim cî, pêkbînim”.

MEM Û ZÎN

Ew nûr-i bi emrê Alim'ul-xeyb(46)
bû menşeê feyzê alema xeyb(47)

Erwah-i ji maneya Peyember(48)
çêbûn, mesela nebat û şekker(49)

Bû eslê esîlê cumle nefsan(50)
Nefsa sueda û nefsê nehsan(51)

Hemyan ji wî dîtine teferru'(52)
Hemyan bi wî girtine temettu'(53)

Hêja ne zemîn, ne ev sema bû(54)
ew serwerê cumle enbîya bû(55)

Xelqa felekan jibo wî ra bû(56)
Secda melekan jibo wî ra bû(57)

-
- (46) Alim'ul-xeyb: Zanayê bi tiştên nedîtî, zanayê bi tiştên nexuyayî û nedîyarî. Mexsed Xwedê ye.
- (47) Yanî "bû kana feyza alema nedîyarî".
- (48) Erwah: Piranîya "rûh" e, ew jî bi mana "gîyan" e.
Peyember: Pêxember.
- (49) Nebat: Tiştên ku şîn dibin, wek gîya û daran.
- (50) Eslê esîl: Koka bingehî, koka tewr pêşîn, koka pêşîna pêşîn.
Cumle nefsan: Hemî gîyanîyan, hemî jîndaran.
- (51) Sueda: Bextyaran, kesên bextyar.
Nehsan: Kesên gunehkar, kesên zexel, kesên xirab.
- (52) Hemyan: Hemîyan, giştan.
Teferru': Şaxdan, şaxavêtin, ku tişteki wek darê şax bavêje û belav bibe. Yanî "hemîyan ji wê nûrê şax avêtine û belav bûne, zêde bûne".
- (53) Temettu': Zewq, kêfxweşî. Yanî "hemîyan ji wê nûrê zewq û kêfxweşî girtîye, hemî bi wê kêfxweş bûne".
- (54) Zemîn: Erd, ax.
Sema: Asîman.
- (55) Cumle enbîya: Hemî Pêxemberan.
- (56) Xelq: Afirandin. Yanî "afirandina felekan jibo wî bû, felek jibo wî hatin afirandin". Di vê peyvê da îşaret bi alîyê hedîseka xwedayî ve heye, ku Xwedê di wê hedîsê da ji Pêxember ra weha gotîye: "Eger ne jibo te bûya, eger ne jibo te bûya, min felek nediafirandin".
- (57) Di vir da jî îşaret tê kirin bi alîyê secda milyaketan ve jibo Adem Pêxember. Yanî "de ma ku Xwedê Adem Pêxember afirand, nûra Pêxember di pişt a wî da biriqî. Milyaketan ku ew nûr dît, li pêşberê Adem Pêxember çûn secdê. Bi wî awayî, secda wan di eslê xwe da ji wî ra bû".

Ew rehmetê cumle alemîn bû(58)
Adem di meyanê ma' û tîn bû(59)

Pêxemberê cem'ê cuz' û kul bû(60)
Adem bi xwe hêj-i av û gil bû(61)

*

Ew pencereya cemalê Barî(62)
şemsa feleka dilêd-i tarî(63)

gava kete sûretê cîhanî(64)
Pêxemberê axiruzzemanî

Wî berzexê mumkinat û Wacib(65)
wî padîşehê li şeklê hacib(66)

mensûx-i kirin wî dîn û millet(67)
ma'lûl-i kirin elîl û illet(68)

Fikrî ku cîhan cemî'i kufr e(69)
kêşa ji nubuwweta xwe sifre(70)

xelqê ku hebûn li rûyê erdî
teklîf-i kirin hemî bi merdî

-
- (58) Cumle alemîn: Hemî aleman.
(59) Di meyanê ma' û tîn bû: Di nava avê û heriyê da bû. Yanî "hêj di halê afirandinê da bû, axa wî hêj nû bi avê hatibû ecinandin û bûbû herî, lê hêj gîyan neketibû'yê, hêj gîyanî nebûbû.
(60) Cem'ê cuz' û kul: Hemî parçe û yekeran, hemî parçe û temaman.
(61) Gil: Herî.
(62) Barî: Xwedê. Yanî "ew bû wek pencereyek ku rindîya Xwedê nîşan da".
(63) Şems: Roj. Yanî "Roj çawa ronayî dide feleka tarî û wê ronî dike, Pêxember jî bû wek Rojê û ronayî da dilên tarî, dilên tarî ronî kirin".
(64) Sûretê cîhanî: Awayê cîhanîyan, awa û şeklê dinyayîyan. Yanî "berê nûr bû, gava ku hat dinyayê û ket awa û şeklê dinyayîyan û bû mirov".
(65) Berzex: Bejê zirav û kêmbereyê di navbera du deryayan da.
Mumkinat: Hemî heyî, hemî afirandî, hemî tiştên ku hene.
Wacib: Xwedê.
Yanî "ew Pêxemberê ku di navbera heyîyan û Xwedê da bû wek berzexek".
(66) Hacib: Wezîr.
(67) Mensûx kirin: Rakirin, hilanîn, betal kirin, nerewayî kirin, wisa kir ku hukmê wan êdî narewe, hukmê wan rakir.
Millet: Dîne ku awa û bingehokên wî hatine berhevkirin û nivîsîn.
(68) Yanî "samed û delîlên her tiştî nîşan dan".
(69) Fikrî: Fikirî, dît, nihêrt.
Cemî': Hemî, gişt.
(70) Nubuwwet: Pêxemberî.

Xaqan bi xwe Hindûyê kemîn bû(71)

Fexfûr-i ji xwanê kase çîn bû(72)

Qeyser bi qusûrîya xwe qasir(73)

hazir gerîya bi eynî basir(74)

Şahê Erebbî elem ku rakir(75)

Kesrayê Ecem eceb duta kir(76)

Rom û Ecem û Fireng û Tatar(77)

herçî ku nekir bi dîn'î îqrar(78)

naçar-i gelek bi şîr fena bûn(79)

hetta ku hinek bi dîn teba bûn(80)

Putxane bi agirî dişûştin

Ateşgede cumlekî vekuştin(81)

(82)

-
- (71) Xaqan: Mîrê Tirkan, hukumdarê Tirkan.
Hindûyê kemîn: Hindûyê di kozikê da, Hindûyê veşartî.
- (72) Fexfûr: Mîrê Çînê, hukumdarê Çînê.
Ji xwanê kase çîn bû: Ji ber vexwarina ji kaseya meyê xûz bûbû û bûbû wek xelekek, hingî ku mey ji kasê vedixwar wek xelekek çîn bûbû.
- (73) Qeyser: Mîrê împeratorîya Bîzans, hukumdarê Bîzans.
Bi qusûrîya xwe qasir: Bi kêmayîya xwe kêma mabû, li paş mabû.
- (74) Yanî "tavil bi çavê xwe gerîya bîna, tavil bi çavê xwe bîna bû, dît".
- (75) Elem: Ala.
- (76) Kesra: Mîrê Îranê, hukumdarê Îranê.
Duta kir: Duqat kir. Yanî "ew zorbirî kir, serê wî tewand".
- (77) Di çapa Stanbolê ya 1919'an da di şûna "Ecem" da "Hebeş" e.
- (78) Bi dîn'î: Bi dînê wî
- (79) Bi şîr fena bûn: Bi şîr tune bûn, bi şîr hatin kuştin û tunekirin.
- (80) Bi dîn teba bûn: Tevê dîn bûn, gîhan dîn, dîn qebûl kirin.
- (81) Ateşgede: Îbadetxaneya agirperestan.
- (82) Di çapa Stanbolê da û hin nusxeyên desnivîsar da, di navbera vê beytê û beyta hatî da pênc beytên dî jî hene, ew jî ev in:

Gava ewî dîn kir aşîkara
Dawûdî-yû Sibî-yû Nesara

Tewrat-i ewan ji bîr kir ekser
Încîl û Zebûr-i çûn ji ezber

Îsa-yi dema dixwendî Încîl
behsa wî dikir bi wehy û tenzîl

Go "mujde didim, Resûlê emced
dê paşê me bê, bi navê Ehmed"

Da'wa xwe dikir bi dest û ezman
Destê wî bi seyf û dev bi Qur'an

Xweşxilqet e, hem Resûl e hem mîr(83)
Pirrîhîkmet e, hem kîtab e hem şîr(84)

Naxwende sebeq, muderrisê am(85)
Bê mal û menal-i sahib îna'm(86)

Bê xeyl û heşem bi xwe cîhangîr(87)
Bê tebl û elem cîhan sedagîr(88)

Herçî te didî meger her ew bû
Leşker ji cunûdê "lem terew" bû(89)

Bê xeyme û barîgah û eywan(90)
Ewran vedida li ser wî seywan(91)

Hindî ku ji pêş ve baxeber bû(92)
ew çende ji pişt ve babeser bû(93)

Sih danediket ji wî li erdan(94)
Vêkra dibihîstî sed xeberdan

Goyende dibûn digel, cemadat(95)
Pêwende dibûn digel, nebatat(96)

-
- (83) Xweşxilqet: Xweşafirandî, kesê ku xweş hatîye afirandin, spehî.
(84) Pirrîhîkmet: Kesê pirr zana û bîrbir, kesê pirr bîrewer.
Şîr: Şûr. Yanî "hem pirtûka wî hebû, hem jî şûrê wî hebû".
(85) Naxwende sebeq: Nexwendîyê berê, kesê ku berê nexwendîyê, nexwendî.
Muderrisê am: Mamostayê giştî, mamostayê her kesî.
(86) Menal: Malhebûn, dewlemendî, serwet.
Sahib îna'm: Xwedîqencî, kesê ku tişt dide xelkê, kesê qencîkar.
(87) Xeyl: Hesp.
Heşem: Debdebe, şêla hêzdarên wek mîran, rewşa wan a ku hêza wan nîşan dide.
Cîhangîr: Cîhangir, dinyagir, kesê ku cîhanê digire.
(88) Tebl: Dawil, def.
Sedagîr: Dengangir. Yanî "dengana wî cîhan girt, li cîhanê belav bû".
(89) Cunûdê "lem terew": Eskerên ku "we nedîtin". Ev îşaret e bi alîyê ayetek ve ku Xwedê tê da qala şerê Huneynê kirîye û gotîye "me jibo alîkarîya Pêxemberê xwe eskerna şandin ku we ew nedîtin".
(90) Xeyme: Kon.
(91) Seywan: Sîwan, tiştê ku sî dide ser mirov, li ser mirov sî çêdike.
(92) Baxeber: Xeberdar, haydar, agehdar.
(93) Babeser: Bîna.
(94) Sih: Sî, sîya ku li ber tavê ji tiştan û mirovan dadikeve erdê.
(95) Goyende: Peyvok, ê ku dipeyive.
Cemadat: Tiştên bêgîyan, wek kevir û daran.
(96) Pêwende: Pêwendîdar, ê ku pêwendî datîne, xwedî pêwendî.
Nebatat: Tiştên ku şîna dibin, wek gîya û daran.

Yek new'i nema ji cinsê heywan(97)
nîna bi nubuwweta wî îman(98)

Îlla ku hinek ji îbnê Adem(99)
bûn derxurê ateşê cehennem(100)

*

Elqisse, di erd û asîmanan
Hasil, di cemîê îns û canan(101)

nînin bi şerafeta wî tişte(102)
nabit ji wî zêdetir me pişte

Ev bêmededê-i ummeta xwe
mumtaz-i kirin bi hîmmeta xwe(103)

Wer'a wî we rengî dîn qewî kir(104)
Şer'a wî sirat-i mustewî kir(105)

Alim hemî şubhê enbîya ne
Abid hemî pêkve ewlîya ne(106)

Ferdek ji sehabeyêd-i kubbar(107)
pansed ji dîlawerêd-i kuffar(108)

ew cumle digel yekê seraser
ned'bûn bi mehabetê beraber(109)

-
- (97) New': Tewir.
(98) Nîna: Nanî, neanî.
(99) Îbnê Adem: Kurên Adem, zarûkên Adem, mirovan.
(100) Derxur: Xurek, tiştê ku tê xwarin.
Ateş: Agir.
(101) Hasil: Bi peyva kurt, ku em bi kurtî bêjin.
Can: Cin, perî.
(102) Yanî "li ber şerefa wî ne tişte in, rûmetek ji wan ra tune".
(103) Mumtaz kirin: Veqetandin, cuda kirin, bijare kirin, gerandin bijare.
(104) Wer': Pêkanîna fermana Xwedê.
(105) Sirat: Rê.
Mustewî: Dûz, rast.
(106) Abid: Îbadetkar, kesê ku tim ji Xwedê ra îbadet dike.
(107) Kubbar: Qedîrbilind, rûmetbilind.
(108) Pansed: Pênsed, pênc sed.
Dîlawer: Mêrxas, fêris, şerkar.
Kuffar: Piranîya "kafir" e.
(109) Mehabet: Heybet, saw.

Xelqê heye şubheyek di dîn'ê
behsê bi cedel biket ji dînê(110)

Qur'an û xeber çî mu'cizat in!(111)
Ayat û suwer çî beyyinat in!(112)

Bûbekr û Umer çî xweş qerîn in!(113)
Usman û Elî eceb guzîn in!(114)

*

Ey padîşehê bilindepaye!(115)
Xurşîdê felek nuşîn û saye!(116)

Ne'tê te bi ilmê min muhal e(117)
Meddah-i jibo te Zulcelal e(118)

Ez dê çî bibêjim, ey şehînsah!
Wessafê te ye kalamê Ellah(119)

Şaha, ji te ra xweş îsm e "Yasîn"!(120)
Taha, ji te ra tilîsm e "Tasîn"!(121)

-
- (110) Cedel: Cîdal, mucadele, munaqêşe.
Ji dînê: Ji dînê, ji bêaqilî, ji dînîya xwe, ji bêaqilîya xwe.
- (111) Xeber: Hedîsên Pêxember.
- (112) Suwer: Sûreyên Qur'anê.
Beyyinat: Piranîya "beyyinet" e, ew jî bi mana "delîl" e.
- (113) Qerîn: Heval.
- (114) Guzîn: Bijare. Yanî "hevalên wî yên bijare ne".
- (115) Bilindepaye: Rutbebilind, qedirbilind, rûmetbilind.
Hozên li vir dest pê dîke deng li Pêxember dîke, ber bi wî dipeyive.
- (116) Xurşîd: Roj, Roja ku ronayî belav dîke.
Nuşîn û saye: Cîyê rûniştinê û sî. Yanî, "Roja felekê bi qedrê xwe û rûmeta xwe ji te pîrr kêmtir e, li binê te ye, wek ku ji te ra bûbe cîyê rûniştinê û tu li ser wê rûniştî, ew wek sîya te ye".
- (117) Ne't: Pesin.
Muhâl: Bêmikûn, ne mimkun.
- (118) Meddah: Pesindar, ê ku pesin dide.
Zulcelal: Xwedê.
- (119) Wessaf: Salixdar, ê ku salix dide, her weha pesindar.
Kalamê Ellah: Peyvên Xwedê, gotinên Xwedê.
- (120) Şaha: Ey şah, şahê min.
Îsm: Nav.
Yasîn: Navek ji navên Pêxember e. Her weha di serê sûreyeka Qur'anê da hatiye û bûye navê wê sûreyê jî.
- (121) Taha: Navek ji navên Pêxember e. Her weha di serê sûreyeka Qur'anê da hatiye û bûye navê wê sûreyê jî.

Her ev bes e, ey hebîbê muxtar!(122)
Barî ji te ra bi jî te sond xwar(123)

Sed car-i bi jî te, ey keremkar!(124)
ger dê me hebin guneh du sed bar

sed mertebe gerçi em xirab in
emma ji te naumîd-i nabîn(125)

Hetta bigîhîte Xanîyê jar
napak û pelîd û wacibunnar(126)

ew jî bi xirabî-yû seyînî
da'wa diketin bi ummetînî

Wî bed'emelê wekî kîlaban(127)
Barî bike peyrewê sehaban(128)

-
- (122) Hebîbê muxtar: Xweşdivîyê bijare, xweşdivîyê ku hatîye bijartin û bûye bijare. Yanî "xweşdivîyê ku Xwedê ew jibo Pêxemberîya xwe bijartîye û bi wî awayî ew gêraye bijare, kesê ku Xwedê ew evandîye û jibo Pêxemberîya xwe bijartîye û bi wî awayî ew bûye xweşdivîyê bijare".
- (123) Barî: Xwedê.
Bi jî te: Bi jîyana te, bi umrê te. Ev îşaret e bi alîyê ayeteka Qur'anê ve ku Xwedê tê da ji Pêxember ra gotîye "bi umrê te" û bi wî awayî bi umrê wî sond xwarîye.
- (124) Keremkar: Qencîkar, kesê ku karê wî qencî ye, tim qencî dike.
- (125) Naumîd: Bêhêvî.
- (126) Pelîd: Qirêjî, lewitî, nepak.
Wacibunnar: Misteheqê agir, gunehkarê ku agirê canemê heq kirîye.
- (127) Bed'emel: Xirabkar, kesê ku karên xirab dike.
Kîlab: Pîranîya "kelb" e, ew jî bi mana "se" ye.
- (128) Peyrew: Peymeş, kesê ku li pey kesek yan hin kesan dimeşe, direwe, tabîê wî kesî yan wan kesan dibe. Dijmana "pêşrew".

**ÎSTÎD'AYÊ ŞEFAET Û ÎSTÎŞFAÊ MEXFÎRET
JÎ CENABÊ SAHÎBÊ SERÎRÊ ŞEFAET
DÎ SÛRETÊ MÎ'RACÊ DA BÎ BAL HEZRETÊ ÎZZET(129)**

Ey wasîteyê wucûdê kewneyn!(130)
Şayesteyê qurbê "qabe qewseyn"!(131)

Şahînşehê textekê Medîne!
Mu'ciz ji te ew qeder me dîne

seyra felekan li nik te gavek
fexra melekan ji te silavek

"şeqqe'l-qemer"a te yek îşaret(132)
"zaxe'l-beser"a te yek îbaret(133)

*

Ey padîşehê serîrê "Lewlak"!(134)
Rabe here asîmanî, çalak!

-
- (129) Mana vê sernivîsarê weha ye: "Daxwaza şefaetê û daxwaza tikaya nuxaftina gunehan ji cenabê xwedîyê textê şefaetê, bi awayê bilindbûna bi bal Xwedâyê gewre ve". Yanî "Pêxemberê ku xwedîyê textê şefaetê ye, daxwaz jê tê kirin ku bilind bibe here huzûra Xwedâyê gewre û ji me ra şefaet bike, jê tika bike ku gunehên me binuxêfe, bipoşe, bixefirîne".
- (130) Wucûdê kewneyn: Hebûna her du dinyan, hebûna dinê û axretê. Hozên deng li Pêxember dike.
- (131) Şayeste: Layiq.
Qurbê "qabe qewseyn": Nêzîkîya "bi qasê du kevanan". Ev îşaret e bi alîyê ayeteka **Qur'anê** ve ku tê da qala mî'racê Pêxember hatîye kirin û hatîye gotin ku Pêxember di şeva mî'racê da bi qasê du kevanan nêzîkê Xwedê bûye. Yanî "ey Pêxemberê ku tu layiq hatî dîtîn ku bi qasê du kevanan nêzîkê Xwedê bibî".
- (132) "Şeqqe'l-qemer"a te: Qetkirina te ya hîvê, parçekirina te ya hîvê. Ev îşaret e bi alîyê ayeteka **Qur'anê** ve, ku tê da hatîye gotin "hîv qet bû"; di tarîxa Îslamê da jî tê gotin ku ew qetbûna hîvê bi îşareteka Pêxember bûye û bûye mu'cîzeyeka wî.
- (133) "Zaxe'l-beser": Şemitîna çav. Ev îşaret e bi alîyê ayetek ve ku tê da tê gotin "Pêxember şeva mî'racê Xwedê dît, çavê wî neşemitî".
Yek îbaret: Yek peyvek, yek gotinek. Yanî "jibo ku bê zanîn ku çavê te neşemitîye û bi rastî te Xwedê dîtîye, yek peyvek bes e, yek gotineka Xwedê di ayetek da bes e".
- (134) Padîşehê serîrê "Lewlak": Padîşahê textê "Lewlak"ê. Peyvika "Lewlak" bi mana "eger ne jibo te bûya" ye. Mexsed ji vê peyvikê hedîseka xwedayî ye, ku Xwedê di wê da ji Pêxember ra gotîye "eger ne jibo te bûya min felek nedîafirandin". Xaniyê nemir ew hedîs şibandîye bi textek û ji Pêxember ra gotîye "padîşahê li ser wî textî".

Hazir ji te ra buraq û refref(135)
şatir bi te ra firîşte ref ref(136)

da ref'i bibin ji ber te perde(137)
bê perde digel Xwedê xeber de

Bêj'ê: Tu Qedîr û Zulcelal î(138)
Bêj'ê: Tu Qedîm û layezal î(139)

Em fanî-yû jar û miştexak î(140)
Hadî ne tu bî, xwe em helak î(141)

Ewwel te jibo çî da me tazîm(142)
danî li serê me tacê tekrîm(143)

teşrifê xîlafetê te da me!(144)
Gava te emanetê xwe da me

malûmê te bû ku em nezan î
qedrê wî emanetî nizanî

-
- (135) Buraq: Heywanekî wek hespê bûye, lê bibask û fira bûye. Dema Pêxember çûye mî'racê li wê siwar bûye.
Refref: Bask, baskên buraqê.
- (136) Şatir: Beşdar, hevrê.
Firîşte: Melek, milyaket. Yanî "di vê rêwîtiya te da firîşte jî dê beşdar bibin, ji te ra bibin hevrê, digel te bîn".
- (137) Ref'i bibin: Rabin, hilên.
- (138) Bêj'ê: Bêje wî, ji wî ra bêje, ji Xwedê ra bêje.
Qedîr: Xwedîyê hêza pîrr.
Zulcelal: Xwedîyê mezinatîyê, gewre.
- (139) Qedîm: Ewê ku ji berê ve heye, despêk ji hebûna wî ra tune.
Layezal: Ewê ku dê tim hebe, paşî ji hebûna wî ra tune.
- (140) Fanî: Kes yan tiştê ku fena dibe, tune dibe, ji heyîyê diçe tuneîyê.
Miştexak: Mişteax, di sewîye û tenga axê da, beraberê axê, qedirnazim, bêrûmet. Yanî "em bêrûmet in û di sewîya axê da ne, di tenga axê da ne, beraberê axê ne, rûmeta me wek rûmeta axê ye".
- (141) Hadî: Rênumînê rîya rast û heq, kesê ku rîya rast û heq nîşanê mirov dide. Ev, jibo Xwedê tê gotin.
- (142) Tazîm: Mezinatî, gewretî, qedirbilindî.
- (143) Tacê tekrîm: Taca mezinatîyê, taca gewretîyê, taca qedirbilindîyê. Ev îşaret e bi alîyê ayetek ve ku Xwedê tê da gotîye "me kurên Adem qedirbilind kirine".
- (144) Teşrifê xîlafetê: Şerefa xelîfetîyê, şerefa wekîlîyê, şerefa wekîlîya Xwedê. Ev îşaret e bi alîyê ayeteka Qur'anê ve ku tê da weha hatîye gotin: "Xwedê soz da bawerdarên karbaş ku dê wan li erdê bike wekîl". Ew "emanet"ê ku di malika pey vê malikê da tê gotin, mexsed ji wî jî ev wekîlî ye.

Herçê te jibo me kir îrade(145)
yek zerre me lê nekir zîyade

Haşa ji kemalê re'feta te(146)
dûr e ji celal û rehmeta te(147)

kufr û gunehan bikî behane
laiq te bitin. Ev e şehane!(148)

Yekrû ne li nik te kufr û îman
Yeksû ne li nik te xuld û nîran(149)

Qehra xwe bikî eger tu zahir(150)
cennet li me dê bibîte agir

Wer feyz-i biket sehabê rehmet(151)
dozex li me dê bibîte cennet(152)

Ger kafir û ger gunahkar in
bîlcumle ji te umîdewar in(153)

Kes nîne ji kafir û usatan(154)
mezher nebitin jibo sifatan(155)

-
- (145) Îrade: Vîn, daxwaza qutûbîrr. Yanî "herçê tiştê ku te jibo me vîya, qutûbîrr daxwaz kir, xwest".
- (146) Kemal: Tam, bêkêmayî, ne nîvçe û kêr.
Re'fet: Merhemet, dilovanî. Yanî "haşa ji merhemeta te ya tamam".
- (147) Celal: Mezinatî, gewretî.
- (148) Yanî "ma padîşahî û mîrîtî ev e, ma ev ji padîşahîyê ra dest dide!"
- (149) Yeksû: Wek hev.
Xuld: Bihîşt.
Nîran: Agir, canem.
- (150) Zahir: Eşkera. Yanî "eger tu qehra xwe eşkera bikî, nîşan bidî".
- (151) Wer: We eger, û eger.
Sehabê rehmet: Hewrê rehmetê. Yanî "û eger hewrê rehmeta te feyz bike, wek barana ku ji hewr dibare rehmeta te jî li me bibare".
- (152) Dozex: Doj, canem.
- (153) Umîdewar in: Umîdwar in, hêvîdar in, bihêvî ne.
- (154) Usat: Piranîya "asî" ye, ew jî bi mana "gunehkar" e.
- (155) Mezher: Xuyanek, cîyê xuyabûnê.
Sifat: Piranîya "sifet" e. Mexsed jê sifetên Xwedê ne. Yanî "ji kafir û gunehkaran kes tune ku jibo sifetên te nebe xuyanek, kes tune ku sifetên te di wî da xuya nebin û neyên dîtin".

Kafir bûyîn em bi îsmê ”Qehhar”(156)
”Xeffar” e ku em kirîn gunehkar(157)

Kufrê tu meger neşî bibexşî!
Ger dê gunehan bi me binexşî

dê şad-i bibin li me şeyatîn(158)
mesrûr-i bibin gelek melain(159)

*

Qet xîret e, ey penahê alem(160)
qet laiq e, ey şivanê adem(161)

ev gurgê leîn ê bed serencam(162)
jêkra biketin me şubhê exnam!(163)

Elqisse, bikî ku dêwê serkeş
tenha û tenê biçîte ateş

Fîlcumle me cumle xas û aman(164)
asî-yû şeqlî-yû natemaman(165)

têkra bi şefaeta xwe xas ke
vêkra me ji agirî xilas ke

-
- (156) ”Qehhar”: Qehrkar, ê ku qehr dike, qehrkirox. Ev navek ji navên Xwedê ye. Yanî ”ji ber ku navekî te Qehhar e, hinek ji me ketin ber wî navê te û bûn kafir, te qehr li wan kir loma ew bûn kafir”.
- (157) ”Xeffar”: Poşandox, nuxaftox, ê ku gunehan dipoşe, dinuxêfe, mexfîret dike, vedişêre. Ev jî navekî Xwedê ye. Yanî ”em bi xêra vî navê te bûn gunehkar, da ku tu gunehên me bipoşî û bixefirîni”.
- (158) Şeyatîn: Piranîya ”şeytan” e.
- (159) Mesrûr: Kêfxweş, dilşa.
Melaîn: Piranîya ”mel’ûn” e, ew jî bi mana ”nalelêhatî” ye.
- (160) Penah: Palgeh, ê ku mirov pê ewle dibe û pala xwe did’ê, xwe dispêr’ê. Hozên li vir dîsa berê peyva xwe daye Pêxember û jê ra gotîye ku ”tu jibo alemê palgeh û sipartek î, alemê pala xwe daye te û xwe sipartîye te, piştî xwe bi te girêdaye”.
- (161) Şivanê adem: Şivanê mirovan, şivanê însanan.
- (162) Yanî ”ev gurê nalelêhatî yê ku aqibeta wî xirab e”. Mexsed şeytên e.
- (163) Exnam: Piranîya ”xenem” e, ew jî bi mana ”pez” e.
- (164) Xas: Kesê qenc, kesê ku nêzê Xwedê û Pêxember e, dostê wan e.
Aman: Kesên ji rêzê, kesên ne nêzê Xwedê û Pêxember, kesên celebî.
- (165) Asî: Gunehkar.
Şeqî: Bextreş, kesê misteheqê ceza, kesê xirab.
Natemam: Netemam, nîvçe, kesên kém û rûmetnizim, kêmqedir.

Ez'ê vê cerîdeya xwe her pazde roja carekê derînim. Cerîdeya paş vê, ez'ê ji kitêba Ehmedê Xanî, rehmetsullâhî eleyhî, nesîhetekê binivîsim. Ew nesîhet gelek xweş hatîye gotin. Ji hemî Kurda hêvî dikim qenc guh bidin wê nesîhetê.

Metbea "Cem'iyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

6'NCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

ŞEVKETLU AZAMETLU
SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAN HAZRETLERİNE
KULCA DİLEKÇEMDİR

Padişahım,

Yakalanmış olduğu göğüs hastalığından dolayı hekimlerin gösterdikleri gerek üzerine, defalarca isteyip istirahat ettiği izni alamadığından geçen kış izinsiz olarak Mısır'a giden ve yaz mevsiminin girmesiyle birlikte İstanbul'a dönen kardeşim Midhat kullarının bu yolculuğunun biçimini alışlageldiği gibi istediği biçime ve niteliğe koyarak, siz Padişahlara karşı yalan dolanlar uydurmanın yolunu seçen ve bu yolla ikbal ve çıkar sağlamayı alışkanlık durumuna getiren Ebülhüda Efendi, birtakım bozguncu girişimlerde bulunmuştur. Ebülhüda'nın bu bozguncu girişimlerinden biri de, "hiç bir yükümlü başkasının yükünü yükümlenmez"(166) anlamındaki yüce ayete aykırı olarak Zeyd için Amr'ı(167) sorumlu tutmak gibi bir tutum takınmak ve bu vesileyle de siz Padişahları hakkındaki kamuoyunu zedelemektir.

Bu tutuma uygun olarak, İstanbul'da bulunan kardeşlerime baskı yapılmayışla Midhat Bey'in İstanbul'a getirilmesinin olanaklı olabileceğine ilişkin, adı geçen Ebuddalal'ın(168) iğrençliklerini uygulama aracı olan Osman Paşa'ya Emin Bey'e(169) baskı yapılması konusunda bir jurnal(170) verdirilmiştir. Bunun üzerine Başkâtip Tahsin Bey kulları tarafından "baskı" sözcüğü konusunda Osman Paşa'dan açıklama istenmiş, Osman Paşa da şu yanıtı vermiştir: "Efendimiz emir buyururlarsa, Midhat Bey'in burada bulunan kardeşlerini dövmek ve öldürmekle korkuturum; onlar da o güç ve sıkıntılı durumdan kurtulmak için Midhat Bey'i geri çağırırlar".

---

(166) Bu sayıdaki 3 numaralı dipnota bakınız.

(167) Bu sayıdaki 4 numaralı dipnota bakınız.

(168) Bu sayıdaki 5 numaralı dipnota bakınız.

(169) Bu sayıdaki 6 numaralı dipnota bakınız.

(170) Jurnal: Fransızca olan ve "gazete, resmî görevlilerin işe başlarken ve paydos ederken imzaladıkları günlük çalışma listesi, herhangi bir olay hakkında polislin düzenlediği rapor, günlük anı defteri" gibi anlamlarda kullanılan bu sözcük, Abdülhamid döneminde bir terim olarak, "Saraya ya da başka bir resmî makama birileri hakkında gizli ajanlarca yapılan yazılı ihbar" anlamında kullanılmıştır. Fransızcada "journal" biçiminde yazılan bu sözcük, Türkçede "jurnal" biçiminde yazılır. Abdülhamid döneminde ihbarcılık yapan kimselere de jurnalcı" ve "hafiy" denirdi. "Hafiy" sözcüğü "gizli ajan" anlamında kullanılırdı.

Onun bu alçakça yanıtına yüce Halifelik Makamı Başkâtibi Tahsin Beyefendi de, "Efendimiz bunu size resmen emredemezler" diye karşılık vermiş ve böylece, arzedilen iğrençliğin uygulanmasına siz Padişahlarının resmî olmayan biçimde müsaadenizin bulunduğunu üstü kapalı olarak bildirmiştir. Ayrıca, Özel Yaver Mehmed Paşa da, söylenenlere ek olarak, böyle davranılmasının sadakatın(171) şanına yaraşacağını açıklamıştır. Onun bu sözünden sonra, sözü edilen iğrençliğin ve alçaklığın, Başkâtip Bey tarafından Emin Bey'in Mabeyn-i hümayuna çağrılacağı bir günde yerine getirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar gereğince Emin Bey, ta Beşiktaş'tan Kadıköy'e(172) kadar birtakım haşereler(173) tarafından izlettirilmiştir.

*

Yürütülen soruşturmaya ve olay sırasında buna cüret edenler tarafından açıkça ve halkın gözü önünde yapılan açıklamalara göre, sözü edilen haşerelerin Osman Paşa tarafından hazırlanıp bu işe sokuldukları ve Emin Bey'in dövülmesi konusunda sizin yüce iradenizin çıkmış olduğunun kendilerine Osman Paşa tarafından bildirildiği kesinlik kazanmıştır. Bu nedenle, Osman Paşa hakkında da adaletin gereğinin yerine getirilmesi hepimiz tarafından siz Hilâfetpenahîlerinin(174) yüce eşliğinden defalarca istirham edildiği halde, bu istirhamımızın meyvesini görmek şöyle dursun, Ebuddalal'ın nüfuzunun etkisiyle istirhamlarımız dahi siz Padişahlarının ayaklarının bastığı topraklarca etkisiz kalmıştır.

Ayrıca, hal hatır sormak için şefkat ve bağlılık dürtüsüyle İstanbul'a gelip doğruca siz Padişahlarının Mabeyn-i humayununa başvurmuş olan kardeşim Ali Bey kulları dahi dört gün Komutanlık dairesinde tutuklandıktan başka, ikinci bir aşağılama ve hakaret olmak üzere, Ebülheva'nın(175) lânetli elini öpmeden salıverilemeyeceği kendisine resmen bildirilmiştir. Bu ikinci aşağılama da, yine siz Padişahlarının ünlü adına yapılmış ve siz Padişahlarının kesin iradenizin bir gereği olduğu Gidiş Müdürü(176) Sansar Hacı Mahmud Efendi, Başkâtip Tahsin Bey ve Özel Yaveriniz Çerkes Kabasakal Mehmed Paşa taraflarından bildirilmiştir.

-
- (171) Sadakat: Bir devlete ya da bir rejime ya da bir hükümdara ya da bir siyasal lidere içtenlikle bağlılık. Arapça olan bu sözcük, Türkçede tam karşılığı bulunmadığı için çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı.
- (172) Bu sayıdaki 7 numaralı dipnota bakınız.
- (173) Bu sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.
- (174) Hilâfetpenahî: Halifeliliğin dayandığı yer, Halifeliliğin sığınıp korunduğu yer. Osmanlılar döneminde padişahlar için kullanılan bu unvan, bazen de "Hilâfetpenah" biçiminde kullanılırdı; onun da anlamı "Halifeliliğin dayanağı, Halifeliliğin koruyucusu" demektir. Arapça "Hilâfet" ile Farsça "penah" sözcüklerinden oluşan "Hilâfetpenahî" sözcüğü, Türkçede karşılığı bulunmadığından, çeviride aynen kullanıldı.
- (175) Bu sayıdaki 10 numaralı dipnota bakınız.
- (176) Gidiş Müdürü: Osmanlılar zamanında, padişahın bir yere gideceği zaman onunla ilgili hazırlığı yapmakla görevli olan kimse.

Padişahım,

Bu gibi alçakça davranışlarla korkutulabilecek bir kimse varsa, onun da Osman Paşa olduğuna yemin ederim. Kardeşim Midhat Bey'in anlatımından ve telgrafhane kayıtlarından anlaşılacağı gibi, İstanbul'a döneceğine ilişkin olan telgrafi, arzedilen iğrenç saldırının meydana gelmesinden önce gönderilmiş olduğuna göre, o tehdidin, Midhat Bey'in dönüşüyle bir ilgisi ya da etkisi olamayacağı açıktır.

İşte ben kullarınız da, bu gerçeği kanıtlamak ve Ebuddalal'ın hakkımızda aldıracağı yanlış önlemin geçersizliğini ortaya koymak için, ben kullarının başlıca amacıma uygun olarak, öteden beri İslâm milletini(177) ve siz Padişahlarının Sultanlığını(178) bozguncu önlemleriyle mahveden ve bu arada devlete ve millete hizmetleri geçmiş olan ailemizin bireyleri ile bunca suçsuz günahsız insanları perişan edip yok eyleyen Ebülheva'nın aşâğılık ve iğrençliğinin boyutlarını, Midhat Bey'in ilk kez kurup yayınladığı "Kürdistan" gazetesi ve yabancı basın aracılığıyla açığa vurup yaygınlaştırmak ve siz Padişahlarının kulaklarına da ulaştırmak istiyorum. Ve Ebülheva gibi bir habîsin(179) nüfuzunun etkisiyle hanunun yürürlükte olmadığı, adaletin ortadan kaybolduğu ve zulmün egemenlik kurduğu ülkelerinize artık dönmeyeceğim; ve yaşamımı, yalnızca, İslâm milletinin esenlik ve mutluluğa kavuşması ile ailemizin bireylerinin gasbedilmiş haklarının elde edilmesi için çalışmaya vereceğimi arzedirim.

Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

---

(177) İslâm milleti: İslâm topluluğu. Buradaki "millet" sözcüğü "ulus" anlamında değil, "aynı dine bağlı insanların oluşturduğu topluluk" anlamındadır. Osmanlılar zamanında "millet" sözcüğü hem bu anlamda, hem de "aynı devlete bağlı insanların oluşturduğu topluluk" anlamında kullanılmıştır ve o anlamda da örneğin "Osmanlı milleti" denilmiştir.

(178) Buradaki "Sultanlık" sözcüğünün "devlet" anlamında kullanıldığı anlaşılıyor.

(179) Habîs: Çok kötü, alçak karakterli, pis, soysuz, ahlaksız. Arapça olup Osmanlıcada da kullanılan bu sözcük, Türkçede tek sözcükle karşılığı bulunmadığı için, çeviride aynen kullanıldı.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi havî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Fârisîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

Her tabî'da
2000 nûsha

Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja yekşembê de 25 Cemazîlaxir 1316 * Pazarertesi fi 23 Teşrin-i Evvel sene 1314(1)

SULTAN ABDÛLHAMÎD HAN-I SANÎ HAZRETLERİNE ARZİHALİMDİR

Padişahım,

Zat-ı hümayunlarını daima iğfale çalışmak isteyen Ebülhüda gibi bir zalimin baziçe-i zulm-ü itisafı olmaktan ve şu hale adem-i tahammülden naşi' İstanbul'u terk ile, me'va-i kadîmleri ve vatan-ı aslîleri bulunan Kürdistan'a gitmek isteyen beş biraderimi canîler gibi Taşkışla'da(2) habs-ü tevkif ederek

- (1) Li gora tarîxa Miladî 5 Çirîya Paşîn 1898(Miladî tarihe göre 5 Kasım 1898; geçen sayıdaki gibi burada da "pazar" yerine "pazarertesi" yazılmıştır; oysa Kürdçe "yekşemb", pazartesi değil de pazardır ve bu nedenle Türkçesinde "pazar" yazılması gerekirdi).
- (2) Taşkışla: İstanbul'da ünlü Taksim Meydanı yakınında bulunan ve tümüyle taştan yapılmış olan ünlü tarihsel yapı. Osmanlılar döneminde askerî kışla olarak kullanılan bu yapı, daha sonra İstanbul Teknik Üniversitesi'ne devredilmiştir.

işkence altında bulundurduğunuza dair matbuât-ı ecanib ve mahafil-i siyasiye gibi menabı-ı mevsukadan aldığım haberler, çakerlerini, biraderlerimin uğradıkları musîbet için değil, ancak adaletten başka bir şeye intizar olunmayan Makam-ı Hilâfeti Avrupa'ya karşı şu muamele-i kanunşikenanesinden dolayı dilhun etti.

Öteden beri millet uğrunda mal ve canlarını fedaya müheyya olduklarını emsal-ı müteaddide-i fi'liyesiyle isbat etmiş olan kadîm bir hanedan erkânının, her türlü meziyetten ârî ve bin türlü şenaatiyle umumun gayz-ü nefretini kazanmış bulunan Kıbtîyünneseb Ebuddalal'ın keyfine kurban edilmesi, acaba hangi adl-ü hikmete tevafuk eder?

Biraderlerimin şu suretle işkence altında bulundurulması, beni İstanbul'a getirtmek, fikir ve azmimden sarfınazar ettirmek maksadına mübtenî ise, Allah'a kalem ederim ki şu tedbir, azm-ü sebatımı takviyeden başka bir şeye hizmet etmez.

”Zahme düş oldukça şîrin pençesi şiddetlenir”.(3)

Padişahım,

Osmanlı hanedan-ı saltanatı erkânından olduğunuz halde, acaba şu hakikati anlamak kabiliyetini niçin haiz değilsiniz?:

Bu gibi tedbirler, kendinize tac-ı ser ittihaz ettiğiniz Kıbtî Ebülhüda gibi cebînülkalb olanlara tesir ederse de, pederiniz cennetmekân Abdülmecîd ile harbetmiş bir kahramanın(4) oğluna hiç bir vakitte tesir edemez! Ebuddalal'ın habaset ve mel'anetine hizmet ettiği için Osman Paşa bin türlü habasetler icra eder; buna mukabil kendisine ihsanlar, rütbeler, nişanlar bahşolunur.

Genc, güzel oğlunu takdim ile Ebuddalal'ın hevesât-ı nefsanîyesine hizmet etmemiştir diyerek birçok erbab-ı namus, İstanbul sokaklarında Osman Paşa ve avenesi birtakım haşerât tarafından darbolunur; hükümet-i seniyyeniz tarafından Paşa-i müşarünileyhe sual terettub etmek şöyle dursun, zat-ı Şahannenizden değil ise de efendisi bulunan Ebuddalal tarafından kendisine birkaç bahşış ihsan olunur.

Mübtelâ olduğu vahîm bir hastalığın tedavisi zımında Mısır'a gitmiş olan biraderimin(5) İstanbul'a avdet ettirilmesi için Ebuddalal'ın teşvikiyle şeref-sudûr eden irade-i merhametâde-i Cenab-ı Hilâfetpenahîleri üzerine,

(3) Bir şiir dizesi olduğu anlaşılan bu parçanın anlamı şöyledir:

”Aslana darbeler indikçe, pençesi şiddetlenir”.

(4) Sözü edilen kahramandan maksat, 1830'larda ve 1840'larda Kürdistan'ın kurtuluşu için Osmanlılara karşı savaşmış, ancak yenilgiye uğrayarak önce Girit adasına ve sonra da Şam'a sürülmüş ve 1870'te orada vefat etmiş olan ve Kürdistan'da "Mîr Bedirhanê Botî"(Botanlı Bedirhan Bey) adıyla bilinen Bedirhan Bey'dir. "Kürdistan" gazetesini yayınlayan Mikdad Midhat ve Abdurrahman Bedirhan kardeşler, Mîr Bedirhan'ın oğullarındandı.

(5) Mikdad Midhat Bedirhan'ı kastediyor.

Makam-ı Hilâfetin Başkâtibi odasında Başkâtib Tahsin Bey, Yaveran-ı Hazreti Şehriyarîden "Kabasakal" denilmekle maruf Mehmed Paşa ve yine ferîkan-ı kiramınızdan Ferîk Osman Paşa meyanlarında cereyan eden müzakeret neticesinde, en müessir bir tedbir olmak üzere, büyük biraderimiz Emin Bey'in birtakım baldırıcıplak haşerât tarafından darbine karar verilir ve bu karar mahzuziyet-i Şahanenizi mucib olduğu için Osman Paşa'nın rütbesi terfi edilir.

Osman Paşa, her biri bin kere idamını mucib muamelâtıyla bugün ferîk;(6) biraderim Ali Bey, ki her ne vakit devletin başına bir muharebe gailisi çıkmış ise heman nefsinin ileri sürmüş, vatan ve milleti uğrunda defaâtla ateşler içine atılmış, düşman kurşunlarının cisminde açtığı müteaddid yaralar vücudunun bir nısfını mahvetmiş bir fedakâr ve gayûr asker olduğu halde, Ebuddalal gibi bir habîsin mel'anetine hâdim olmadığından dolayı, vatani uğrunda akıttığı kana mukabil kendisine verilmiş olan kaimmakamlık(7) rütbesi dahi bugün elinden alınarak, mahza istid'a-i adalette bulunduğu için, muharebe meydanlarında ağarttığı ak sakalıyla, canîler gibi zindanlarda bulunduruluyor.

Padişahım,

İşte şu mezalime sebep, Ebuddalal'dan olan havf-ü ihtirazınızdan başka bir şey değildir. Bir hanedan-ı Saltanat içinde perverişyâb-ı kemal olarak, eslâf-ı izaminiz Fatih'lerin, Yavuz'ların terkettiği taht-ı âlîde oturdukça, Peygamber'in vekili, imamülmüslimîn bulundukça, Kıbtîyünneş Ebuddalal'dan bu kadar havf-ü ihtiraz, acaba ne hikmete mübtenîdir!

Sübhone men tehayyere fi sun'ihî'l-ukul!
Sübhone men bi kudretihi ya'cizu'l-fuhul!(8)

Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

-
- (6) Ferîk: Osmanlılar döneminde, korgeneral rütbesine denk düşen askerî rütbe. Orgeneral de "birinci ferîk" denilirdi.
- (7) Kaimmakamlık: 1-İlçenin başındaki yöneticinin memurluğu, görevi. 2- Osmanlı ordusunda yarbaylık rütbesi. Burada kastedilen, bu ikinci anlamdır. O görevde ya da rütbede bulunan kişiye de "kaimmakam" denirdi. Bu sözcükler bugünkü Türkçede "kaymakamlık" ve "kaymakam" biçimine dönüşmüştür.
- (8) Arapça olan bu iki satırın Türkçesi şöyledir:
Tanrı ne büyüktür ki, O'nun işinde akıllar şaşkına döndü!
Tanrı ne büyüktür ki, O'nun gücü karşısında en zekiler güçsüz kalır!

”LEYSE LÎL-ÎNSANÎ ÎLLA MA SEA”

Xwedê kitêba xwe de emir kirdiwe: ”Mirov çî qas bixebite, hew qas dibîne”. Heger un xwe bidin(9) wî emrê Xweda, bê şîk un’ê dinê û axretê rihet bikin, un jî alemê de piştrast bibin, halê we jî wê xweş bibit, muhtacê kesê nabin, ji feqîrîyê xilas bibin. Carek fikirin halên xwe û halên Fila. Hun welat û zarû-yên xwe dihêlin, zehmetê xurbetê dikêşin, diçin Îstanbulê, Şamê, Edeneyê û hê gelek derên dûr. Çîku bêsin’et in, rencberîyê ber destê Fila dikin, li ber emrê wan de xizmetê dikin, File ser we emir dikin. Un Kurd heya merxibê(10) ax û bera(11) dikêşin, xizmeta zehmet un dibînin; roja Fila bîst qumrî ne, roja Kurda heşt qumrî ne.(12) Ev hal ji Kurda re gelek fehêt e.(13)

Elhemdu lîllah aqil û hişê Kurda ji Fila zêdetir e, hun çîre ji Fila kêmtir in! Hun çîre wek xelqê xweymarîfet nabin! Heger un guhê xwe bidin emrê Xwedê, piçekê xwe bidin zehmetê, betalîyê berdin hun jî xweymarîfet, xweydewlet bibin.

Bi vê cerîdeyê, qasê destê min hat ez’ê ji Kurda re binivîsim. Ez umîd dikim Kurdê me wê paş nuho bielimin sin’et û hunera, da ew jî wek xelqê hemîya dewlemend bibin, her holê jar û feqîr nemînin.

Kurd bi xilqeta(14) xwe mirovên camêr û jêhatî ne. Heger bielimin hunerên vî zemanî ew xwe jî wê rahet bikin, saya wan dewleta Îslamê jî wê xurt bibe. Ji wî rûyî,(15) dinya û axretê serfiraz bibin.(16)

*

Gelî Kurdno! Carekê fikirin halên xwe û halên cîranê xwe Mosqof. Berî hezar sala Kurd çawa bîn, îro dîsa we ne. Lê cîranên we xweymarîfet û sin’et bîne, xweydewlet bîne. Kurd jar û reben mane. Dewletên mezin hemî divên Kurdistanê bidin Ermenîya. Xunkarê me jî qet fenakire Kurda(17) û hema rihetîya xwe digere. Ev mileta Musulmana hemîya maye destê yê dor Xunkar dixapînin. Hemî wî dixapînin. Xasma ku nava wan yek heye, navê wî Ebulhuda ye; ew yekcar neyarê Kurda ye, neyarê mala Bedirxan Begê ye. Ew xwe,

(9) Wisa tê zanîn ku li vir şaşîyeka rêzkirinê heye û awayê rast ”guh bidin” e.

(10) Merxib: Dema ku Roj diçe ava. Ev peyviyeka Erebi ye û eslê wê ”mexrib” e, ketîye zimanê Kurdî û di Kurdî da guherîye, gerîyaye ”merxib”; li hin hêlên Kurdistanê jî bûye ”muxrib”, li hin hêlan jî wek xwe maye û bi awayê ”mexrib” tê karanîn.

(11) Bera: Beran, keviran. Li hin hêlên Kurdistanê jî ”kevir” ra tê gotin ”ber”.

(12) Qumrî: Teyrekî wek kevokê ye, ji kevokê hûrtir e. Wisa tê zanîn ku ev peyvik di dema weşandina rojnama ”Kürdistan” da wek navê yekîtîyeka diravan jî hatîye karanîn, wek ku ”çerxî” navê pênc qurîşan bûye.

(13) Fehêt: Fedî, şerm, neng, tiştê ku mirov fedîkar û şermî dike.

(14) Xilqet: Afirandin, awayê afirandinê, xwî.

(15) Ji wî rûyî: Ji wê yekê, ji ber wî semedî, ji rûyê wî semedî.

(16) Yanî ”Kurd dê di dinya û axretê da serfiraz bibin”.

(17) Fenakire Kurda: Li ser Kurdan nafikire, rewşa Kurdan nade ber çavê xwe, hesaba halê Kudan nake.

eslê wî mitirb e. Ewil soqaqa(18) de mitirbî fikir, heta(19) du-sê pere peyda fikir; nuho nik Xunkar bîye mirovek mezin. Xunkar hejê dike. Xunkar mirovê esîl nabe nik xwe. Çi qasî mirovên se hene, hemî dora wî ne.

De vêca nav vî halî de heger Kurd jî fenekirin xwe, rojekê dewletên dî wê welatê wan ji destê wan bistînin; hemî welatê wan, jin û zarûyên wan wê bikeve destê Fila de. Nuho dewletên mezinên Fila hemî dibêjin "çiku Kurd cahil in, bêmarîfet in, kêmhuner in, heyfa Ermenîya ye binê destê wan de bimînin; loma divê Kurdistan ya Ermenîya bit".

Vêca heger Kurd her holê cahil bimînin, ew'ê rojekê bibit.

Eve çend salek e çiku Ermenî gelek zulmê ji destê me' mûrên dewletê dibînin, exebitin hemî tişta dikin, da xwe ji zulma me' mûran derêxin. Heqê wan heye. Me' mûrên ji Îstanbulê tên wan dera, gelek xirabîyê Ermenîya re dikin. Divê Kurd jî Ermenîya nekujin. Xwedê ji vî halî ne razî ye. Ermenî mezlûm e. Vêca, divê mirov pê şîrî(20) neçe ser mezlûma.

Un jî wek wan mezlûm in. Xunkar re behsa zulma mirovên wî jê re binivîsin, edaletê jê bixwazin. Bila me' mûrên qenc ji we re rêket. Herin nik mezinên xwe, ji wan re bêjin bila ew Xunkar re kaxizekî rêke. Heke guh nedan we, dîsa binivîsin. Heger dîsa guh nedan we, bila yek-du serekên we rabetê bê Îstanbulê, bila erzihalekê(21) bide Xunkar. Ermenî ser qencîya xwe xwe didin kuştin. Un çire xizmetek hinde biçik(22) nakin! Kurda re ar e binê zulmê de bimînin. Loma, çavên xwe vekin, bixebitin, betalîyê berdin. Hingî mirov bixebite, hew qasî destê mirov dikeve.(23)

"EL-MU'MÎNÛNE ÎXWETUN"

Ev hedîs Pêxember eleyhîsselatu wesselam emir kirîye;(24) ango çî qas Musulman hene, bira ne.

Heçî Musulman e, divê guh bide emrê Xwedê û Pêxember, da dinê û axretê rûsipî bibe. Divê un neyarîya hevdû berdîn, wek bira hej nevdû bikin, heta ji destê we têt arî hemî Musulmana bikin.(25) Heçî ji me nesax ket, jar bî, reben bî, em li nav xwe dirava, cila, xwarinê bicivînin bidin wan. Heger em vî emrê Pêxember eda nekin, em jî yek û yek jar bibin, muhtacê neyara bibin, roja qiyametê Pêxember jî ji me re şefaetê naket. Wekî em bêşefaet man, em'ê poşman bibin. Lê ew poşmanî tu ca(26) fêdeyê nadit.

(18) Soqaq: Kuçe, kolan. Ev peyvikeka Erebi ye û di Erebi da "zuqaq" e, bi awayê "sikak" jî tê gotin; ji Erebi ketîye zimanê Kurdî jî û di Kurdî da bûye "soqaq".

(19) Peyvika "heta" di eslê nivîsarê da bi şaşî "xena" derketibû. Me awayê wê yê rast "heta" nivîsî.

(20) Pê şîrî: Bi şûr.

(21) Li jêrenota 12'an a jimareya 4'an binêrin.

(22) Li jêrenota 30'yî ya jimareya 4'an binêrin.

(23) Yanî "mirov çî qas bixebite, ew qas bi destê mirov dikeve".

(24) Gerçî nivîskar weha gotîye, lê belê ev parçeya ku li vir kirîye sernivîsar, parçeyek ji aye- teka Qur'anê ye, ne ku hedîsa Pêxember e.

(25) Arî hemî Musulmana bikin: Alîkarîya hemî Musulmanan bikin.

(26) Tu ca: Tu car, çu car, qet, ji binî.

Wekî(27) em nuho ve hişê xwe bînin serê xwe, neyarîyê û bêtefaqîyê nekin, wek bira hej hevdû bikin, kes kesê nekujit, kes malê kesê talan neket, agirê fitne û fesadîyê bitemirînin, çi qa Kurmanc hene wê li dinê û axretê raht û serfiraz bibin, qedr û îtîbara wan jî gelek zêde bibit. Wekî Kurda ev hal ji xwe re girt, tu cara feqîr namînin; wê dewlemend bibin, dinya û axreta wan'ê zêdetir mamûr(28) bibe. Fekirin, Îmamê Şafîî ev beytên ha çi qa xweş nivîsîne:

”Le qed tuftu(29) fî şerq’îl-bîladî we xerbîha
we cerrebtu haze’d-dehre bî’l-yusrî we’l-usrî

fe lem ere bade’d-dînî xeyren mîn’el-xina
we lem ere bade’l-kufrî şerren mîn’el feqrî”.

Ango ez li hemî memleketa geram, min halê xweş û yê nexweş ceriband; min paş dîn tu tiştekek wek dewlemendîyê xweş, û paş kufre jî tu tiştekek wek feqîrîyê nexweş nedît.

Gelî Kurdno! Xwedê û Pêxember û Îmam û mirovên mezin hinde xeberên qenc, rîya rast nîşa me kirdine. Heger un guh bidin wan, aqîbeta we wê her qenc bibe.

Ji Enes(30) radîyellahu teala enhu(31) rîwayet bûye ku ”el-ulemau ume-nau’r-rusulû ela îbadîllah, ma lem yuxalitû’s-sultan; fe îza feelû zalîke fe qed xanû’r-rusule, fe’hzerûhum we’tezîlûhum”. Ango ulema, ser emrê Xwedê teala emînên resûlên Xwedê teala ne; wekî têkilê xunkara bîn, êdî ew dibin xainên rusulê kîram; alimên welê ji cem xwe derêxin û ji wan birevin.

Gelî ulemayên Kurda! Un emînên Pêxembera ne. Loma divê hun çi qas zehmetê bibînin, dîsa we’z û nesîhetê bidin Kurda, rîya qenc nîşanê wan bikin. Qencî û xirabîya Kurmanca, Xwedê teala wê ji we bipirse. Heyfa min têt, ez rastê hin Kurmanca hatime, ayetên nimêjê nizanin; ew guneh stûyê me hemîya ye. Heki li gunda mekteb û medrese û xoce nînin, ji Xunkar re binivîsin, da mekteb û medresa li gunda çêket. Heki me’ mûrên hukümetê guh nedan we, ji min re erzihalekê rêkin, ez’ê bigîhînim huzûra Xunkar. Ez we(32) umîd dikim ku wekî ev hal malûmê wî bibe, wê mekteb û medreseyên lazim li Kurdistanê bidit çêkirin.

Hasil,(33) heta un xwey’ilm nebin un tu ca zêde nakin. Pêxember ferman kirdiwe ”fedl’ul-alimî ele’l-cahilî ke fedlî ela ednakum”. Ango, ez çi qas ji ye-

(27) Wekî: Eger.

(28) Mamûr: Ava, avakirî, çêkirî, gewz, geş.

(29) Ev peyvik di eslê rojnamê da bi şaşî ”tufna” hatîye çapkirin. Me li vir ew bi awayê rast ”tuftu” nivîsî.

(30) Enes: Yek ji sehabîyên Pêxember e, jê ra tê gotin Enesê kurê Malik.

(31) Radîyellahu teala enhu: Xwedayê gewre jê razî be.

(32) We: Wisa.

(33) Hasil: Ev peyviceka Erebi ye, dema mirov bi dirêjî qala tiştekek bike û paşê bixwaze bi kurtî jî wî tiştê bide zanîn, mirov vê peyvikê bi kar tîne; wek ku mirov dibêje ”bi peyva kurt”.

kê we yê kê m qencîr im, alimek hew qas ji cahilekî qencîr e. De vêca, rîya tehsîla ilmê de çî lazîm be, divê un we bikin, qet nesekinî; heke ne, un'ê roje-kê qurbana cahilîya xwe bin.

Arnewud(34) jî weke we bêmekteb û bêmedrese bîn. Eve pêlek e(35) ewan aqilê xwe anî serê xwe, ji Xunkar re nivîsîn, mekteb û medrese dan çêkirin, zarûyên xwe rêdikin mekteba, ilmê tehsîl dîkin. Lê ewan heta ew mekteb û medrese dan çêkirin qiyamet rakirin,(36) çî qa zehmet kişandin! Divê un ji zehmetê netirsîn. Çîku ez zanim yê dor Xunkar hej Kurda nakin, loma rîya qencîya Kurda de navên tu tişt bên çêkirin. Xunkar jî pê xeberên wan xaina hereket dike. Loma divê un qewî bixebitin, heta un bikaribin welatê xwe î'mar(37) bikin.

Berî çend heyvekê, aylîkên(38) xoceyên mektebên Arnewuda nedabîn. Ewan her ji hukûmetê xwest. Hukûmetê guh neda wan. Wextê Arnewuda dît bi qencî nabe, dest avêtin zorê. Xunkar re nivîsîn: "Heger tu aylîkên xoceyên me nedî, çî qas qaimmeqam û muteserrîf(39) û mirovên te rêkirî hire(40) hebin, em'ê hemîya ji welatê xwe derînin; heger derneketin, em'ê wan bikujin". Hukûmet ji wê xeberê tîrsa, zanî hal xirab e, zûka aylîk hemî dan.

De vêca Kurdno, divê un jî ho(41) bikin! Heger guh nedan xeberên we, şîrê(42) xwe hilînin, wê guh bidin şîrê we! Mirovên kê m, wek yên dor Xunkar, pê qencîyê nayên rê; lê wekî serê şîr dîtin, zû nerm dibin. Ew mekteb û medreseyên ez dibêjim we, heqê we ye. Un her sal heqê wan didin. Hukûmet her sal wan pera ji we distîne.(43) Heger we pere tunebit, perê stûyê jin û zarûyên we dibe û paşê heqê we nade; ango mektebekê, tiştêkî welatê we de çênake. Ew pere hemî digîhe sûtârên(44) dor Xunkar, mitîrbên weke Ebuddalal. Ev hal Kurda re gelek fehêt e. Ew mektebên ez dibêjim we, heqê we ye. Mirar e,(45) fehêt e heqê xwe nik xelqê bihêlin.

Berî çend salekê, melake Kurd hatibî Îstanbulê. Navê wî Mihemed bî. Melake gelek xweyfedl û ilm bî. Nav Îstanbulê de melake wek wî tunebî. Ewî melayî erzihalek da Xunkar. Erzihala xwe de ji Xunkar rica kird wî biket xoceyê mekteba Bitlîsê, heyvê çar sed qumrîya bid'ê. Xunkar guh neda erzihala

(34) Li jêrenota 45'an a jimareya pêşîn binêrin.

(35) Pêl: Dem, wext.

(36) Di eslê rojnamê da "qiyamet rast kirin" hatîye nivîsîn. Lê, wek ku eşkera ye, ew bi şaşî wisa derketîye. Lewra di zimanê Kurdî da wisa nayê gotin, tê gotin "qiyamet rakirin". Ji ber vê yekê, me awayê rast nivîsî.

(37) Î'mar: Ava.

(38) Aylîk: Meaşê ku ji mehê carek tê dayin. Peyvîka "aylîk" bi Tirkî ye.

(39) Muteserrîf: Di dewra Osmanîyan da kargêrekî dewletê bûye, di navbera walî û qaymeqam da cî girtîye.

(40) Hire: Vir, ev der, vê derê.

(41) Ho: Weha.

(42) Şîr: Şûr.

(43) Mexseda wî ew e ku hukûmet bêş ji gel distîne.

(44) Sûtâr: Qeşmer, mesxere, sextekar, zexel, hîlekar.

(45) Mirar: 1- Heywanê mirî yê neserjêkirî. 2- Tiştê zîşt, kirêt, genî, pîs. Li vir mexsed mana 2'yan e.

wî. Mela vegea welatê xwe. Divê Kurd, yên holê wek Arnawuda bi kutekê(46) bikin xoceyên mektebên xwe. Heger we pê rica nekarî çêkin, pê şîrên xwe bidin çêkirin. Divê un hemî hevtefaq(47) bin. Şertê ji hemîya mestir(48) tefaq e. Heta tefaq nav we de heye, neyarên we wê her binê destê we de bin, xelq hemî' yê ji we bitirsin. Heke ne, un'ê her kêmê neyarên xwe bin û un tuca zêde nakin.

GIRÎD

Welatek me heye, gelek xweş e, navê wî Girîd e.(49) Mirovê wî welatî nivî Muşulman, nivî File ne. Ev welatê ha berî çend salekê yê Fila bî, Muşulmana ji destê wan standibî. Eve hew qas sal e destê dewleta me de ye. Lê çiku(50) dewleta me guh neda wê derê, eve sê-çar sal e nav File û Muşulmanên wê derê de her şer e. Muşulman karin Fila. Lê çî qas dewletên Fila hene, arî Fila dikin; eskerê xwe, top û cebilxaneyê(51) rêdikin wê derê, Muşulmana dikujin, arî Fila dikin. Halê Muşulmanê Girîdê gelek xirab bî. Dewleta me eskerê xwe rênake wê derê, arî mirovên xwe nake. Muşulman gelek jar û reben bîne. Merîyên wan gelek hatin kuştin. Jin û zarûyên wan birîndar bîn, birçî man. Xanîyên wan şewitîn. Malê wan, keçê wan ketin destê Fila de. Jinê wan bêmêr man, xizmetkarîya Fila dikin. Ewan her hawar û gazî kir, esker ji dewleta me xwestin. Dewletê tu arîkarî ji wan re nekir. Êdî ew welatê xweş heçku ji destê me derket. Heyfa min têt jin û zarûyên Muşulmana binê şîrê Fila de bên kuştin.

De vêca Kurdo, aqilê xwe bînin serê xwe! Wah, heger we ha ji xwe nebit, heger un şarîya xwe nekin,(52) gelek naçe, rojek'ê ev hal bê serê we jî! De vêca ne heyfa Kurda ye Kurd jin û zarûyên xwe binê destê eskerê Rûsî de bibînin!

-
- (46) Bi kutekê: Bi zorê, bi zora çovê, bi hêza xwe. Ev peyv di zimanê Kurdî da îdyomek e. Jêdera vê îdyomê ev e: Li hin hêlên Kurdistanê ji "lêdan"ê ra tê gotin "kutan". Mesela tê gotin "Memo Çeko dikute", yanî "Memo li Çeko dide". Wek ku ji aletê "birrîn"ê ra tê gotin "birrek", çova ku aletê "lêdan" û "kutan"ê ye ew jî dibe "kutek". Xanî jî di "Mem û Zîn"ê da peyvika "kutek" bi kar anîye û gotîye "ya dê bi kutek Memê xwe berdîn".
- (47) Hevtefaq: Hevgirtî, yekbûyî, pêkve. Ev peyvik di eslê rojnamê da "hertefaq" bû. Lê belê, wek ku dixuye, bi şaşî wisa derketîye. Me li vir ew bi awayê rast "hevtefaq" nivîsî. Yanî "kesên ku digel hev tefaq çêdikin, tefaqa xwe dikin yek".
- (48) Mestir: Mezintir. Ev peyvik di eslê rojnamê da bi awayê "meztir" derketibû. Lê belê ew awa şaş e. Lewra peyvika 'mezintir' li hin hêlên Kurdistanê tê kurtkirin, tîpên "i" û "n" jê tên avêtin, tîpa "z" jî bi te'sîra "t" yê tê diwarkirin û werdigere dibe "s"; bi wî awayî peyvika kurtkirî dibe "mestir". Ji ber vî semedî, me li vir peyvik bi awayê rast "mestir" nivîsî. Divê ku peyvik yan temam bi awayê "mezintir", yan jî ku bê kurtkirin bi awayê "mestir" bê nivîsîn.
- (49) Ji ber ku Kurdistan jî di nava sînoren dewleta Osmanî da bûye, nivîskar jibo Girîdê gotîye "welatek me", yanî "yek ji welatên Osmanîyan".
- (50) Çiku: Çima ku, çî ye ku, ji ber ku.
- (51) Cebilxane: Maddeyên teqînê yên ku bi çekên agirî tên avêtin, wek fişek û gule û bombayan.
- (52) Wisa tê zanîn ku mana vê peyvê ev e: "Eger hun xwe şîyar nekin".

Mosqof devê xwe we re vekirîye, wê rojekê bê welatê we bistîne! Heger Mosqof esker rêkir ser we, dewlet esker rênake arî we!(53) Eskerê Mosqof ji we gelectir e, top û tifingên destê wan heyî destê we nîne! Heta we tifingek vala kir, eskereke wî kare bîsta vala bike! De vêca heta we yek ji wan kuşt, ew'ê bîsta ji we bikuje! Ez zanim Kurd gelek ji Mosqof mêrtir in! Lê ber wan top û tifinga, mêraniya we'yê gelek kêmbimîne!

Divê van halên ha mîr û axayên Kurda bêjin yê binê destê xwe. Ev deyn li ser mezina ye. Heger xirabîyek bibe, ya ji hemîya mestir mezina dibe.(54) Weke dî, mirovên mezin halên holê çêtir dizanin, çêtir dikarin. Loma her divê ew ji hemîya zêdetir bixebitin. Bila nebêjin "umrê min nema". Çiku(55) heger xirabî nehat serê wî, wê paş çend salekê bê serê jin û zarûyên wî. Mirovê xîret divê mûlaheza jin û zarûyên xwe bike, û ev ser wan deyn e. Gunehê kiçika ser babê wan e. Paşê Xwedê teala gunehê wan zarûya, wan jin û keçikên reben ji bab û bapîrê wan bipirse. Paşê ew nikarin xwe ji ezabê wan xilas bikin.

---

(53) Arî we: Alîyê we, alîkarîya we.

(54) Yanî "xirabîya ji hemîyan mestir, bi kesên mezin û pêşketî dibe, xirabîya mezintirîn tê serê kesên malmezî û berçav û seremêr".

(55) Çiku: Lewra. Ev peyvika "çiku" ji "çunkî" ya Farişî hatîye kurtkirin û ketîye zîmanê Kurdî. Lê belê, çêtir ew e ku mirov peyvika "lewra" ya Kurdî bi kar bîne.

ÎŞ'ARA MEDÎHETA TEWAÎFÊD KURDAN E
BÎ ŞECAET Û XÎRETÊ
ÎZHARA BEDBEXTÎ Û BÊTALÎYA WAN E
DÎGEL HÎNDE SEMAHET Û HEMÎYETÊ(56)

Saqî, tu jibo Xwedê kerem ke
yek cur'eê mey di camê Cem ke

Da cam-i bi mey cîhannuma bit
herçê me îrade ye xuya bit

da keşf-i bibit li ber me ehwal
kanê dibitin muyesser îqbal

Îdbarê me wa gîha kemalê
Aya bûye qabilê zewalê

ya her wehe dê li îstîwa bit
hetta we ku dewrê munteha bit?

Qet mumkin e ev ji çerxê lewleb
tali' bibitin jibo me kewkeb?

Metbea "Cem'iyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

- (56) Ev, sernivîsara beşek ji beşên "Mem û Zîn"ê ye. Hem ev sernivîsar, hem jî ev çend malikên ku li vir di binê wê da hatine çapkirin, di jimareya 8'an a hatî da digel beşekî temam derketine. Em'ê mana vê sernivîsarê û van malikan li wir bi jêrenotan bidin zanîn. Ji ber wê yekê, û jibo ku tegrar çênebe, em mana sernivîsarê û malikan li vir nanivîsin.

7'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAN HAZRETLERİNE DİLEKÇEMDİR

Padişahım,

Siz Padişahlarının zatını daima kandırıp yanıltmaya çalışmak isteyen Ebülhüda gibi bir zalimin zulüm ve sapkınlığının oyuncağı olmaktan ve bu duruma tahammül edememekten dolayı İstanbul'u terkedip eski barınakları ve asıl vatanları olan Kürdistan'a gitmek isteyen beş kardeşimi katiller gibi tutuklayıp Taşkışla'da(57) hapsedtiğiniz ve işkence altında bulduğunuz konusunda, yabancı basın ve siyasal çevreler gibi güvenilir kaynaklardan öğrendim. Aldığım haberler, kardeşlerimin uğradıkları felâket için değil, ancak adaletten başka bir şey beklenilmeyen Halifelik Makamının Avrupa'ya karşı işlediği bu kanunsuz işleminden dolayı ben kullarının yüreğini kanattı.

Öteden beri millet uğrunda mal ve canlarını feda etmeye hazır olduklarını birçok örnekle fiilen kanıtlamış olan eski bir soylu ailenin önde gelenlerinin, her türlü üstün niteliklerden yoksun olan ve bin türlü iğrençlikleriyle kamuoyunun öfke ve nefretini kazanmış bulunan Çingene soylu Ebuddalal'ın(58) keyfine kurban edilmeleri, acaba hangi adalet ve hikmete uygun düşer?

Kardeşlerimin bu şekilde işkence altında bulundurulmaları, eğer beni İstanbul'a getirtmek ve düşüncelerimden, kararlılığımdan vazgeçirmek amacına yönelik ise, Tanrı'ya andiçerim ki bu önlem, kararlılığımı ve direncimi güçlendirmekten başka bir şeye hizmet etmez.

"Aslana darbeler indikçe, pençesi şiddetlenir".

Padişahım,

Osmanlı Sultanlığı soylu ailesinin önde gelenlerinden biri olduğunuz halde, şu gerçeği anlamak yeteneğine acaba niçin sahip değilsiniz?:

Bu gibi önlemler, kendinize baş tacı yaptığınız Çingene Ebülhüda gibi korkak yürekli olanlara etki yaparsa da, cennetlik babanız Abdülmecid ile savaşmış olan bir kahramanın(59) oğluna hiç bir zaman etki yapamaz. Ebuddalal'ın kötülüklerine ve lânet olası işlerine hizmet ettiği için Osman Paşa bin türlü kötülükler yapar; buna karşılık kendisine iyilikler yapılır ve ödül olarak rütbelere, nişanlar verilir.

Birçok namuslu kişi, genç ve güzel oğlunu Ebuddalal'a peşkeş çekmemiş ve böylece Ebuddalal'ın duygusal isteklerine hizmet etmemiştir diye İstan-

(57) Bu sayıdaki 2 numaralı dipnota bakınız.

(58) 6. sayıdaki 5 numaralı dipnota bakınız.

(59) Bu sayıdaki 4 numaralı dipnota bakınız.

bul sokaklarında Osman Paşa ve yardakçıları olan birtakım haşere(60) tarafından dövülürler. Adı geçen Paşa hakkında yüce hükümetinizce soruşturma açılması şöyle dursun, bizzat siz Padişahları tarafından değilse de efendisi bulunan Ebuddalal tarafından kendisine iyilik olsun diye birkaç bahşiş verilir.

Yakalanmış olduğu ağır bir hastalığın tedavisi amacıyla Mısır'a gitmiş olan kardeşimin(61) İstanbul'a döndürülmesi için Ebuddalal'ın kışkırtmasıyla çıkan siz Hilâfetpenahî(62) Hazretlerinin merhametliliği gelenekleşmiş olan şerefli iradeleri(63) üzerine, Halifelik Makamı Başkâtipliği odasında bir görüşme yapılmıştır. Başkâtip Tahsin Bey, siz Padişahlarının yaverlerinden "Kabasakal" denilmekle tanınan Mehmed Paşa ve yine şerefli ferîklerinizeden(64) Ferîk Osman Paşa arasında yapılan görüşme sonucunda, en etkili bir önlem olmak üzere, büyük biraderimiz Emin Bey'in birtakım baldırıcıplak haşere tarafından dövülmesine karar verilmiştir. Ve bu karar siz Padişahlarının hoşnut olmasına neden olduğu için, Osman Paşa'nın rütbesi terfi ettirilmiştir.

Osman Paşa her biri bin kez idam edilmesini gerektiren davranışlarıyla bugün ferîktir. Kardeşim Ali Bey ise, her ne zaman devletin başına bir savaş derdi çıkmışsa hemen kendini öne atmış, vatani ve milleti uğrunda birçok kez ateşler içine atılmış, düşman kurşunlarının bedeninde açtığı birçok yara vücudunun yarısını yok etmiş bir fedakâr ve gayretli asker olduğu halde, Ebuddalal gibi bir habisin(65) mel'anetine hizmet etmediğinden dolayı, vatani uğrunda akıttığı kana karşılık kendisine verilmiş olan yarbaylık rütbesi dahi bugün elinden alınıyor; sadece adalet isteminde bulunduğu için, savaş alanlarında ağarttığı ak sakalıyla katiller gibi zindanlarda bulunduruluyor.

Padişahım,

İşte bu zulümlerin nedeni, Ebuddalal'dan olan korkunuzdan ve çekingenliğinizden başka bir şey değildir. Bir Sultanlık soylu ailesi içinde yetiştirilip olgunluğa eriştirilerek, ulu geçmişleriniz olan Fatih'lerden, Yavuz'lardan kalma yüce tahtta oturdukça, Peygamber'in vekili ve Müslümanların önderi buldukça, Çingene soylu Ebuddalal'dan bu denli korkmak ve çekinmek acaba hangi gizli nedene dayanır!

Tanrı ne büyüktür ki, O'nun işinde akıllar şaşkına döndü!

Tanrı ne büyüktür ki, O'nun gücü karşısında en zekiler güçsüz kalır!

Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

(60) 6. sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

(61) Mikdad Midhat Bedirhan'ı kastediyor.

(62) 6. sayıdaki 174 numaralı dipnota bakınız.

(63) 5. sayıdaki 82 numaralı dipnota bakınız.

(64) Osmanlı ordusunda korgeneral rütbesine denk düşen "ferîk" sözcüğü, o dönemde yerleşmiş bir askerî terim olduğu için, çeviride aynen kullanıldı.

(65) 6. sayıdaki 179 numaralı dipnota bakınız.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirhan Paşa
Ebdurrehman Beg"
*
Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farisçe
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman
*

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır
*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja duşembê de 5 Receb 1316 * Salı fi 18 Teşrin-i Sanî sene 1314(1)

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

HEL YESTE WÎ'LLEZÎNE YE'LEMÛNE
WE'LLEZÎNE LA YE'LEMÛNE(2)

Gelî Kurdno! Xwedê teala kitêba xwe de ferman kirîye "qet alim û cahil wek hev dibin!" Ango tu cara, tu cîya(3) cahilek nabe wek alimekî. Ji vê îrada Xwedê divê un bizanibin ku tu cara merteba alim û cahila ne wek hev e. Hemî

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 1 Kanûna Pêşîn 1898(Milâdî tarihe göre 1 Aralık 1898; bu sayı da da "pazartesi" yerine "salı" yazılmıştır; oysa Kürdçe "duşemb", salı değil de pazartesi-dir ve bu nedenle Türkçesinde "pazartesi" yazılması gerekirdi).
- (2) Ev sernivîsar parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê weha ye: "Ma kesên zana û ke-sên nezan wek hev in!"
- (3) Tu cîya: Li tu cîyan, li çu cîyan, li çu deveran.

dera, dinyayê, axretê serbilind in.(4) Xwedê hej alima dike, Xwedê hej cahila nake. Alim zane Xwedê çi emir kirîye, çi nehî(5) kirîye. Cahil wan tişt nizanin. Cahil tiştêkî dike, nizane ew tişt Xwedê emir kirîye an nehî kirîye. Cahil gelek cara xirabîyeke mezin dike, nizane ew xirabî Xwedê nehî kirîye. Lakîn alim zane qencî û xirabî çawa ne, çi tişt e; loma ji binê emr û nehya Xwedê dernakeve, loma cem Xwedê teala xweyqedr û îtîbar e, loma merteba wî bilind e. Alim, çawa Xwedê teala ser ebdên xwe ferz û îrade kirîye, welê emel dikin. Lakîn alim heger pê ilmê xwe emel neket, ew jî wek cahilekî bêqedr û îtîbar dimîne, tu qîmeta ilmê wî namîne. Loma, divê alim hemî pê ilmê xwe emel bikin; ango alim hemî behsa qencîya ilmê ji cahila re bêjin, divê wan bîelimînin ilmê, divê fêda alima ji cahila re bibe. Wê hingê alim xweyqedr û îtîbar dibe, wê hingê alim xweyîyê medha Xwedê û Pêxember dibe.

Gelî ulemayên Kurda! Divê un her bixebitin ji ilmê xwe cahila jî xweypar bikin. Gunehê cahila ser we ye.

*

Gelî mîr û axayên Kurda! Divê un jî arî alimên xwe bikin, ew muhtacê çi bin divê un ji wan re peyda bikin, un jî pê qeweta perê xwe arî alima bikin. Wê hingê un hemî dinê û axretê rihet bikin, wê hingê Kurd jî karin rojekê xweydewlet, xweyhîkmet û marîfet bibin. Heger ne, welatê we'yê rojekê ji destê we derkeve, un'ê bibin xulamê neyarên xwe. Xunkar ha(6) ji halê we nîne, yê dor wî jî hej Kurda nakin. De vêca heger un mîr û axa guh nedin kiçikên xwe,(7) xaniyê we jî destê we derkeve. Qeweta we, pê yên binê destê we de ye;(8) heger ew tunebin, destê we de tu qewet namîne. Loma, divê un jî qedrê wan bizanin, qenc fekirin wan. Hingî ew sahibmezîyet(9) bibin, hew qas un jî xweyqewet, sahibîtîbar bibin.

Divê un gelek qedrê ulemayên xwe bigirin. Tu tişt, tu kes weke alimê qenc nik Xwedê qedir(10) nîne. Pêxember ferman kirîye: "Ulemau ummetî ke enbîyâi benî Îsrâil".(11) Xwedê teala kitêba xwe de ferman kirîye: "We yerfeulahu'llezîne amenû mînkum ve ulu'l-ilmî derecatîn".(12)

(4) Yanî kesên alim, kesên zana serbilind in.

(5) Nehî: Qedexkirina dîni ya di heqê hin kar û tevgeran da. Ev, peyvikeka Erebi ye û di Erebi da bi awayê "nehy" tê nivîsîn. Lê belê di Kurdî da xwendina bi wî awayî bêmi-kûn e. Ji ber wê yekê, me ew bi awayê "nehî" nivîsî.

(6) Ha: Hay.

(7) Kiçikên xwe: Biçûkên xwe, kesên binê destê xwe.

(8) Yanî "qeweta we bi kesên binê destê we ye, hêza we bi wan kesan e ku di binê destê we da ne, hun bi kesên binê destê xwe hêzdar in".

(9) Sahibmezîyet: Xwedîyê serbilindîyê, xwedîyê serfirazîyê, xwedîyê rewşa ku mirov serbilind dike.

(10) Qedir: Awayê rast "biqedir" e, yanî "xwedîqedir".

(11) Mana vê hedîsa Pêxember weha ye: "Alimên ummeta min wek pêxemberên kurên Îsrâil in, zanayên ummeta min wek pêxemberên zarûkên Îsrâil in".

(12) Ev parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê weha ye: "Ji we kesên ku îman anîne, Xwedê wan bilind dike û kesên xwedîilm çend derece bilind dike".

Gelî Kurdno! Ji wan emrên Xwedê û Pêxember aqilê xwe bînîn serê xwe, ha ji xwe hebin, xwe ji cahilîyê xilas bikin, un jî wek miletên dî tehsîla ilmê û marîfetê bikin, da un xweyîyê malê û zarûyên xwe bin; heger ne, un'ê rojekê jar û feqîr bibin. Rîya tehsîla ilmê de bêxîretîyê nekin, qenc bixebitin. Un'ê pê ilmê axreta xwe jî mamûr bikin.

Şerê Ermenîya û Kurda de ez zanim Kurda gelek Ermenîyên bêguneh kuştin. Xwedê ji wî halî ne razî ye. Kurdan ew guneh ji cahilîya xwe kir. Ewan nedizanî kuştina Ermenîya wek kuştina Musulmana ye. Parek wî gunehî jî ser alimên Kurda ye. Divê alim tiştê qenc û neqenc nîşa cahila bikin, da ew jî mirovên bêguneh nekujin. Heger ne hew qas cahil bîna, hew qas mirovên bêguneh destê Kurda de nedihatî kuştin. Heger alim pê ilmê xwe cahila ji xirabîyê xilas bike, Xwedê ji wî alimî razî dibe.

Xwedê teala kitêba xwe de ferman kirîye: "Înnema yexşellahe mîn îbadî-hî'l-ulemau"; ango mirovên xwey'ilmê ji Xwedê teala ditirsin. Erê, mirovê dî-nê xwe nezaniye, ji Xwedê teala jî natirse; ferqa wî û heywanekî namîne.

Divê un nebêjin ew kiçik e, ew mezin e, ew dewlemend e, ew feqîr e; un hemî jî muhtacê ilmê ne. Çiku Pêxember ferman kirîye: "Telebu'l-ilmî ferîzetun ela kullî Muslîmîn ve Muslîmetîn".(13) Loma, qet nebe divê un şertê Musulmanîyê nîşanê jina jî bikin.

Bila kes nebêjit ez pîr im an ez kiçik im, ji min re ilim ne lazim e. Hemî de-ra, hemî sala de divê mirov tehsîla ilmê re bixebite. Çiku Pêxember ferman kirîye: "Utlubu'l-ilmê mîn'el-mehdî île'l-lehdî"; ango ji matikê heta tîrbê(14) ilmê bixwazin.

De vêca gelî Kurdno! Derheqa ilmê de hew qas fermanên Xwedê teala û emrên Pêxember hene. Heger un guh bidin wan emrê û fermana, dîne û axretê un'ê piştrast bin; heger ne, un'ê axretê xesar bikin.

WE MEN LEM YEHEKUM BÎ MA ENZELELLAHU FE ULAÎKE HUM'UL-FASÎQÛN(15)

Gelî ulemayên Kurda! Ev emrê ha ji hemî ulema re ye. Wekî(16) we dît welatê we de me'mûrên hukumetê ji vî emrî cuda dibin, divê un wan bînîn ser rîya qenc. Heger guh nedan we, divê un nik mezinê wan şikat(17) bikin. Heger ewan jî guh neda we, divê un nik Xunkar şikat bikin, ji Xunkar re binivîsin,

-
- (13) Mana vê hedîsa Pêxember weha ye: "Gera li zanîne li ser her mêrekî Musulman û li ser her jineka Musulman ferz e, li ser her mêrekî Musulman û li ser her jineka Musulman ferz e ku li ilmê bigerin".
- (14) Ji matikê heta tîrbê: Ji dergûsanê heta gorê. Yanî ji zarûkiyê heta mirinê.
- (15) Ev parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê weha ye: "Ew tiştê ku Xwedê daxistîye, kesên ku bi wî hukum nekin, ew avarê ne".
- (16) Wekî: Eger.
- (17) Şikat: Gilî. Ev peyvikeka Erebi ye û eslê wê "şîkayet" e, lê di zimanê Kurdî da guherîye û gerîyaye "şikar", li hin hêlên Kurdistanê wek eslê wê bi awayê "şikayet" jî tê gotin.

bêjin'ê "mirovên te welatê me de neheqîyê dikin". Xunkar'ê wan ezil bike.(18) heger nekir, jê re dîsa binivîsin, bixebitin heta un wan bînin ser rê. Ev deyn jî ser ulema û ser mîr û axayên Kurda ye. Mirovên binê destê we nezan in, nekar in,(19) jar in, reben in; muhafa wan li ser we ye. Divê we ha ji wan hebit. Heger un wan muhafa bikin, Xwedê jî we muhafa bike; heke ne, Xwedê jî we razî nabe. Un'ê dinê û axir serfiraz bin; heger ne, wê bibe sebaba helaka we. Çiku un zanin, Xwedê ferman kirîye: "Înnellezîne yekumûne ma enzelna mîn'el-beyyinatî we'l-huda mîn ba'dî ma beyyennahu lî'n-nasî fî'l-kîtabî, ulaîke yel'enuhumullahu we yel'enuhum'ul-laînûn".(20)

*

Gelî ulemayên Kurda! Un qenc dizanin ku ev hukumet, çiku hukumeta Musulmana ye, divê tu car ji ehkamê Şer'a şerîf cuda nebit. Muhafa Şer'a şerîf jî, ser yê dizanin, ango ser ulemaya deyn e. Lakîn heyfa min ew e, bîst sal e ke ev hukumeta me yekcar ji rê derketîye; me' mûrên hukumetê ha ji heq û edaletê neman, hema fedikirin fêda xwe; yekê bêguneh digirin davêjin heb-sê de, da pera ji wî bistînin. Şikata vî halî ser mezina ye. Divê ulema, me' mûrên welê xain bînin ser rê. Heger ne, un gunehê Xwedê û Pêxember xilas nabin. Neheqîya me' mûrên hukumetê, li we dikeve we ha jê hebe.(21) Un nikarin bêjin em nizanin. Çiku we xwendîye. Mueyyen(22) un dizanin ku ev walî, ev mutesserif, ev qaimmeqam û me' mûrên dî hemî zalim in. Mana we(23) ya binê zulma wan de, ji we re fehêt û guneh e. Meazallah, ev hal devam bike, ev mileta Îslamê hemî'yê mehû bibe.

Loma, bes bisekinin. Dengê xwe hilînin,(24) hawar bikin, ji Xunkar edaletê bixwazin. Hezretê Umer, radîyellahu enhu(25) îrade kirîye: "Rehîmellahu îmrûen ehda îleyye uyûbî".(26) Loma, çi eyba we li hukumetê dît, bêjin Xunkar. Me' mûrên zalim ji bajarên xwe derêxin, yê edil bixwazin.

Heyfa min têt, ez dibihîzim ku mîr û axayên Kurda, şûna wan me' mûrên zalim bîl'îtîfaq(27) ji welatê xwe derînin, bîl'ekis(28) ew jî dibin hevalê wan,

-
- (18) Ezil bike: Ji kar derxe, dûwayî li karê wan bîne, karê wan ji destê wan bistîne.
 (19) Nekar: Kesê ku nikare tiştek bike, kesê ku neşê tiştek bike, kesê neşîn, kesê netuwan, kesê bêtawan, kesê ku ji heqê tiştek dernakeve.
 (20) Ev ayeteka **Qur'anê** ye, mana wê weha ye: "Ji delîlan û nîşanên rîya rast ew tiştê ku me daxist, piştê ku me ew di pirtûkê da ji mirovan ra zelal kir, kesên ku wî tiştî veşêrin, Xwedê lanet li wan tîne, kesên lanetxwaz jî lanet li wan tînin".
 (21) Li we dikeve we ha jê hebe: Li we lazim e ku haya we jê hebe, li ser we wezîfe ye û pê wîst e ku hun jê haydar bin, li ser we berpirsîyarî ye ku haya we jê hebe.
 (22) Mueyyen: Hemin, bê guman, muheqqeq, mutleqa.
 (23) Mana we: Mayina we, ku hun bimînin.
 (24) Hilînin: Bilind bikin.
 (25) Radîyellahu enhu: Xwedê jê razî be.
 (26) Mana vê peyva Hezretê Umer weha ye: "Xwedê rehma xwe li wî kesî bike ku eyb û qusûrên min nîşanê min bide".
 (27) Bîl'îtîfaq: Pêkve, bi tevayî, bi hev ra.
 (28) Bîl'ekis:Çewtê vê yekê, bi çewtî.

dibin aletê fesada(29) wan; ser nîşanekê, ser rutbekê xizmeta wan me'mûrên minafiq dikan. Pê vî halî mala xwe xirab dikan, nik Xwedê rûreş dibin. Çiku Pêxember emir kirîye:(30)

De vêca heyfa min têt, ew Kurdên ciwanmêr casûsîya wan sûtârên me' mûra dikan, wan zalima re xizmeta minafiqîyê dikan.

Gelî ulemano! Un emrên Xwedê û Pêxembera wan cahila re bêjin. Ew ketine derdê dinê de; çavê wan nabîne, guhê wan nabihîze. Ew tiştê ew umîd dikan ku dewlet e,(31) ji wan re eynê bela ye. Mezinayî ne pê rutba û nîşana ye. Pêxember eleyhîsselam ferman kirîye: "Seyyid'ul-qewmî xadimuhum"; ango heçîyê gelek xizmet ji mileta xwe re kir, ew mirov nav mileta xwe de ji hemîya qedirtir e.(32) De vêca bîl'ekis heçîyê xirabî mileta xwe re kir, ji hemîya kiçiktir e û dinê û axretê rûreş e. Şivanek qenc ji mîreke mufsid gelek bilind e.(33) Şivanê qenc fedikire pezê xwe, gelek ji mîr û axayê fenakire mirovên binê destê xwe qenctir e. De vêca yê fisq(34) û xeybeta(35) hevalên xwe dike, ji seyî jî kêmtir e.

---

(29) Fesad: Xirabî, bêrêtî.

(30) Hin cîyên vê hedîsê di eslê rojnamê da xira bûne, nehatin xwendin.

(31) Mexsed ji peyvika "dewlet" li vir, mal û malhebûn û pêşketina abûrî û dewlemendî ye, ku bi nêzikayîya kargêrên dewletê tîr peydakirin.

(32) Qedirtir e: Biqedirtir e, zêdetir xwedîqedr e.

(33) Bilind e: Awayê rast, "bilintir e" ye.

(34) Fisq: Xirabî, avarêtî, gunehkarî.

(35) Xeybet: Peyvîna li dijê mirovan li pey wan, ku kesek li pey mirovan di heqê wan da û li dijê wan bipeyive.

KAXÎZEKE EREBÎ YE, JÎ ULEMAYÊN MARDÎNÊ ALÎMEK XWEYFEDL Û KEREM RÊKÎRÎYE(36)

Hezretê Serkarê Rojnameya "Kürdistan",

Ew rojnameya we ya berçav a bi navê "Kürdistan" ku hun li bajarê Cenewreyê bi zimanê Kurdî derdixin û jibo derxistina wê we gelek hîmmet xerc kirîye, gîha destê min û min rûpelên wê di çavê xwe ra derbas kirin. Min dît ku ez çi bibînim! Rûpelên wê bi şîretên rast ên di cîyên xwe da û bi nivîsarên mefadar(37) dagirtî ne. Amanca wan şîret û nivîsaran ew e ku neteweyên Kurd(38) bihewisînin(39) gera li zanîne û fêrbûne; wan ji xelmaşîya(40) xeflet û bêkariyê hişyar bikin; fikrên wan ên ku pêtiyên zeka û jîrîtiyê ji wan radi-bin, ronî û zelal bikin; hîmmet û xîreta wan a ku hemî tiştên zor li ber wê hêsan dibin û hemî stû li ber wê ditewin, têxin kar û xebatê.

Ez bi umrê xwe sond dixum ku,(41) ev rojname wisa qenc e ku hêja ye qala wê bê kirin û jibo wê sipas bê kirin.

Neteweyên Kurd, ku jimara nufûsa wan ji milyonan derbas dibe, bi fêrisî û mêrxasîya xwe, bi jîrîti û serbilindîya xwe hatine naskirin. Ji nava wan hin mîr û sultan, fermanar û hukûmdar, zanyar û welîyên wisa derketine ku, nav û dengê wan li asûyan(42) belav bûye, bi qala serhatîyên wan pel û rûpel hatine dagirtin. Li ser vê yekê şahidê mezintirîn dîrok e.

Di posta hatî da em'ê ji we ra nivîsarek bişînin. Ew nivîsar dê dûr û dirêj rewşa welatê Kurdistanê û gelê wê, tiştê ji kar û barên wê yên sîyasî û edebî û cografî, hinek ji bûyerên wê yên dîrokî, serhatî û qencîyên hin mîr û sultan û fermanar û qencên wê pêkbîne û bide zanîn.

Em'ê nuha bi vî qasî bes bikin. Xwedê xebata we bişikirîne û ji ber xebata we xêr bide we. Digel rehmet û bereketa Xwedê, silav li we be.

Xizmetkarê Îlmê Şerîf
Elî Kurê Husyenê Amedî

-
- (36) Ev name bi zimanê Erebî di rojnamê da hatîye çapkirin. Me ew wergerand zimanê Kurdî û wergerana wê ya Kurdî li vir weşand.
- (37) Mefadar: Bifêde, tiştê ku fêde dide mirov.
- (38) Neteweyên Kurd: Me ev her du peyvik di şûna peyvikên "el-umem'ul-Kurdîyye" yên Erebî da bi kar anîn. Peyvika "umem" a Erebî piranîya "ummet" e, ew jî bi mana "netewe" ye. Li gora vê yekê, divîya ku nivîskarê vê nameyê bigota "el-ummet'ul-Kurdîyye", yanî "neteweyê Kurd". Lewra neteweyê Kurd yek e, ne çend in. Belkî mexaseda wî eşîrên Kurdan bûye.
- (39) Bihewisînin: Hewes ji wan ra çêkin, hewes bidin wan, wan teşwîq bikin û berê wan bidin zanîne û fêrbûne.
- (40) Xelmaşî: Rewşa navbera xewê û hişyarîyê, ku mirov ne tam di xew da be û ne tam hişyar be.
- (41) Ez bi umrê xwe sond dixum: Ev peyv îdyomeka Erebî ye. Wek ku mirov di Kurdî da ji kesek ra dibêje "bi serê te", di Erebî da jî adet e ku mirov bi umrê xwe sond bixwe.
- (42) Asû: Cîyê ku mirov dibêje qey li wir erd û asîman yan jî derya û asîman gîhane hev, ufuq.

Ez zanim Kurd ji tarîxa Kurdistanê tu tiştî nizanin. Loma ez'ê her cerîda xwe de, kurt piçek tarîxa Kurdistanê û ya ecdadên Ezîzan(43) binivîsim.

BÎSMÛLLAHÎRREHMANÎRREHÎM HUKKAMÊN CEZÎRETU ÎBNÎ UMER(44)

Cizîr, navê wê "Cezîretu îbnî Umer" e.(45) Ev bajar, du sed sal paş Pêxember eleyhîsselam pê hîmmeta Ebdulezîz bîn Umer El-Berqemîdî(46) hat bînakin. Sala şeş sed û heştêyan de Mîr Silêman dora Cizîrê de hukumeta xwe danî. Mîr Silêman Kurd bî. Ew Mîr Silêman, rehîmehullah,(47) ceddê Bedirxan Begê û hemî umerayên Kurdistanê ye.(48)

MÎR SILÊMAN BÎN XALÎD(49)

Alimek xweyfedil, navê wî Şeref bîn Şemsedîn, tarîxa xwe ya Kurdistanê(50) de nivîsiye ku Mîr Silêman ji sulala Xalid bin'il-Welîd e, ji eşîra Buxtana(51) ye. Paş te'sîsa(52) dewleta xwe heta wefat kir, pê îstîqlala hukumeta xwe meşxûl bû.

MÎR EBDULEZÎZ

Mîr Ebdulezîz, lawê Mîr Silêman bîn Xalid e. Paş wefata babê xwe, hukumeta Cizîrê gîha wî. Mîr Ebdulezîz, Gurkil û bajarên dor'ê da birayê xwe Emîr Hacî(53) û kela Finikê û bajarên dor'ê da birayê xwe Mîr Ebdal. Sulaleyên ji

(43) Ezîzan: Malbata mîrên Botan.

(44) Hukkamên Cezîretu îbnî Umer: Hukumdarên Cizîra kurê Umer.

(45) Ev nav ji aliyê Ereban ve li Cizîrê hatîye danîn. Di nava Kurdan da navê wê "Cizîra Botan" e.

(46) Wisa tê zanîn ku ev nav li vir bi şaşî weha hatîye nivîsîn. Lewra di pirtûka dîroka Kurdan "Şerefname" da hatîye nivîsîn ku avakarê keleya Cizîrê Umerê kurê Ebdulezîzê Emewî ye (Şerefname, wergerana wê ya Erebî, cild I, rûpel 111, Qahîre-1958).

(47) Rehîmehullah: Xwedê rehma xwe lê ke.

(48) Umerayên Kurdistanê: Mîrên Kurdistanê.

(49) Bîn Xalid: Kurê Xalid.

(50) Navê wê pirtûka tarîxê "Şerefname" ye, nivîsîna wê di sala 1597'an da temam bûye. Nivîskarê wê Şeref Xanê Bedlîsî ye.

(51) Buxtana: Botan.

(52) Te'sîs: Sazkirin, damezirandin.

(53) Navê wî bi temamî Hacî Bedir e.

wan her du bira zêde bîn, hakimîya bajarên binê destê xwe de kirin. Mîr Ebdulezîz eyamekê Cizîrê hakimî kir, paşê wefat kir. Du law jê man. Navê wan Emîr Seyfedîn û Emîr Mecdudîn bî. Ji van her du bira, Emîr Seyfedîn cîyê babê xwe girt.

EMÎR SEYFEDÎN

Emîr Seyfedîn jî eyamekê bi edl û heqîyê hukumetê kir, paşê çend salekê azimê darê cînan bû.(54) Hukumdarî birayê xwe Emîr Mecdudîn re hîşt.

EMÎR MECDUDÎN

Emîr Mecdudîn eyamekê hukumdarî kir. Bi qencî û edaleta xwe hemî kes û hemî mîr û axa ji wî razî bîn. Paş wefata xwe, hukumdarî ji lawê xwe Emîr Îsa re hîşt.

EMÎR ÎSA

Emîr Îsa wek bab û bapîrên xwe çend salekê hukumdarî kir; paş wefata xwe, hukumdarî lawê xwe Emîr Bedredîn re hîşt.

EMÎR BEDREDÎN

Şeref bîn Şemsedîn, kitêba xwe ya li ser Kurdistanê nivîsî dibêje ku, Emîr Bedredîn wekî bî hukumdarê Cizîrê, heta wefata xwe hukumdarîke we kir ku edaletê de meşhûr bî. Ferqa tu kesê nedikir; mîr û axa, mezin û kiçik hemî li cem wî yek bû. Tuca ji Şer'a şerîf cuda nedibû; emrê Xwedê û Pêxember her cî dikir.(55) Loma, zemanê wî de Cizîr ji hemî eyama mamûrtir û qewettir bî; navê wî jî ji hemî selefên(56) wî bilindtir bî. Paş wefata xwe, lawê wî Emîr Ebdal bî xelefê wî.(57)

EMÎR EBDAL

Emîr Ebdal jî rîya babê xwe girt; ew jî ji emrê Xwedê û Pêxember cuda nedibî. Lew navek qenc hîşt. Paş wefata wî hukumdarî law'î(58) Emîr Îzedîn re ma.

---

(54) Azimê darê cînan bû: Berê xwe da bihiştê û çû, çû bihiştê, yanî mir.

(55) Her cî dikir: Her bicî dikir, tim danîya cî, tim pêkdanîya.

(56) Selef: Kesê ku berî kesekî dî di karê wî da bûye, di cîyê wî da bûye. Li vir mexsed "mîrên berî wî" ne.

(57) Xelef: Kesê ku li pey kesekî dî bê ser karê wî, bê cîyê wî. Ev peyvîk dijmana "selef" e.

(58) Law'î: Lawê wî, kurê wî.

EMÎR ÎZEDÎN

Emîr Îzedîn lawê Emîr Ebdal e. Wekî Emîr Îzedîn bî hukumdar, gelek nebûrî, Emîr Teymûr(59) paş îstîla Bexdayê hat keleha Tekrîtê û derên dî ji Kurdistanê zebt kir; gelek ji wan dera xirab kir. Paşê, da Cizîrê û Mardînê jî zebt bike, gelek esker rêkir dora Mardînê. Emîr Îzedîn dît ku eskerê Teymûr gelek ji yê wî zêdetir e; zanî ku her şerî bike wê xesarê bibîne. Hinek dîyarî peyda kir, çû pêş Emîr Teymûrê Leng teqdîm kir. Emîr Teymûr ji vî halî gelek memnûn bî. Ewî jî hinek dîyarî dan Emîr Îzedîn, eskerên xwe ji dor welatê wî kişand. Emîr Îzedîn vegera cîyê xwe, dest hukumdarîya xwe kir.

Lakîn hinga(60) çûbî dîwana Emîr Teymûr, Emîr Îzedîn xwe re(61) şêxek biribî. Ewî şêxî wekî vegera, sebba(62) Emîr Teymûr kir. Teymûr ew hal bihîst, xezeb kir;(63) Mîr Îzedîn re xeber rêkir, da destê wî şêxî girê bide û jê re rêke. Lakîn Emîr Îzedîn, ji xîret û hemîyeta xwe dil neda(64) destê şêxekî girê bide, rêke nik neyarê wî. Loma guh neda xebera Teymûr. Emîr Teymûr, ser vê serhişkîya Emîr Îzedîn xezeb kir; çî qa eskerê wî heye rêkir ser Kurdistanê. Emîr Îzedîn eskerê xwe vêkda,(65) şer kir, lê mexlûb(66) bî; çû heta nav eşîreta Eruh. Ziftan(67) hat; Teymûr hew karî wan dera bimîne; rabî hin der xirab kir û eskerê xwe ji Kurdistanê kişand. Emîr Îzedîn, wê demê paş pêlekê(68) wefat kir.(69)

---

(59) Emîr Teymûr: Teymûrê Leng ê Moxolî, nevîyê Cengîz bûye. Di sala 1336'an da li bajarê Keşşê nêzîkê Semerqendê hatîye dinê, di 1405'an da li Semerqendê mirîye. Gora wî li Semerqendê ye.

(60) Hinga: Dema, wextê.

(61) Xwe re: Bi xwe ra, digel xwe.

(62) Sebba: Peyvên dijwar û nebaş ên ku mirov di heqê kesek da dibêje yan jî li rûyê wî dibêje, çêr. Ev peyvikeka Erebbî ye.

(63) Xezeb kir: Hat xezebê, hat xişmê.

(64) Dil neda: Dilê wî dest neda, dilê wî qebûl nekir, ji dilê wî nehat, dilê wî rê neda.

(65) Vêkda: Da hev, berhev kir, civand.

(66) Mexlûb: Zorbirî, kesê ku zora wî tê birin, kesê ku dijminê wî zora wî dibe.

(67) Ziftan: Zivistan. Ev peyvik di eslê xwe da "zivistan" e; lê belê li hin hêlên Kurdistanê tê kurtkirin û bi awayê "ziftan" tê gotin.

(68) Wê demê paş pêlekê: Pêlek paş wê demê, pêlek piştê wê demê, demek piştê wê demê.

(69) Nivîskar tarîxa van bûyeran nenivîsîye. Li gora ku "Şerefname" dinivîse, ev bûyer di salên 1393-1394'an da qewimîne.

**ÎŞ'ARA MEDÎHETA TEWAÎFÊD KURDAN E
BÎ ŞECAET Û XÎRETÊ
ÎZHARA BEDBEXTÎ Û BÊTALIÎYA WAN E
DÎGEL HÎNDE SEMAHET Û HEMÎYETÊ(70)**

Saqî, tu jibo Xwedê kerem ke(71)
yek cur'eê mey di camê Cem ke(72)

da cam-i bi mey cîhannuma bit
herçî me îrade ye, xuya bit(73)

da keşf-i bibit li ber me ehwal
kanê dibitin muyesser îqbal(74)

Îdbarê me wa gîha kemalê(75)
Aya bûye qabilê zewalê(76)

-
- (70) Ev, sernivîsara beşek ji beşên "Mem û Zîn"ê ye, mana wê weha ye: "Eşkerakirina pes-nê eşîretên Kurdan e bi mêrxasî û xîretê, nişandana bextreşî û bêtaliîya wan e digel ew gas ciwamêrî û welatevîniyê".
- (71) Saqî: Meygerîn, meygêr, kesê ku di civatek da mey digerîne, mey dide haziran.
- (72) Cur'e: Qurt, qasê ku mirov di carek da vedixwe û dadiqurtîne.
Camê Cem: Qedeha Cem, ku şahê Ecem bûye. Li gora efsaneyan, kesê ku mey îcat kirîye ew Cem bûye û qedeha wî ya meyê qedeheka efsûnkirî bûye, wek dûrbînek cîhan nişan daye û wek telesqopek stêr gişt anîne ber çavan. Ji ber wî samedî, ji wê qedehe ra hatîye gotin "camê cîhannuma", yanî "qedeha cîhannumîn, qedeha ku cîhanê nişan dide, qedeha ku dinyayê tîne ber çavan". Dîsa li gora efsaneyan, kesê ku li wê qedehe nihêrtîye, bi xêra wê zanîye ku di pêşedemê da de çî biqewime. Xanî, qedeha xwe şibandîye bi wê qedehe û xwestîye ku bi alîkarîya wê, rewşa Kurdan a pêşedemê bibîne û bizane.
- (73) Herçî me îrade ye: Herçî me divî, her tiştê ku em dixwazin.
- (74) Muyesser: Hêsan, tiştê ku bi hêsanî pêktê, bi hêsanî dikeve destê mirov.
Îqbal: Bextê vekirî, taliê baş, şans. Yanî "gelo dê taliê baş ji me ra jî bi hêsanî pêkbê, bextê me jî dê bi hêsanî vebibe?"
- (75) Îdbar: Taliê xirab, bêtaliî, bextê girtî, bextreşî, bêşansî. Yanî "bêtaliî û bextreşîya me wa ye gîhaye kemalê, tam kemiliye, tamam bûye, gîhaye zîrwe û tepelê".
- (76) Qabilê zewalê: Tiştê ku ber bi tunebûnê diçe, dike tune bibe, dike paşî lê bê û ji meydana rabe. Yanî "ew bêtaliî û bextreşîya me ya ku gîhaye kemala xwe, gelo êdî ber bi tunebûnê diçe, gelo dike tune bibe û êdî paşî lê bê?"

ya her wehe dê li îstîwa bit(77)
hetta we ku dewrê munteha bit?(78)

Qet mumkin e ev ji çerxê lewleb(79)
tali' bibitin jibo me kewkeb?(80)

Bextê me jibo me ra bibit yar
carek bibitin ji xwabê hişyar(81)

rabit ji me jî cîhanpenahek(82)
peyda bibitin me padîşahek

şîrê hunera me bête danîn(83)
qedrê qelesa me bête zanîn

derdê me bibînitin îlacê
ilmê me bibînitin rewacê

*

Ger dê hebuwa me serfirazek(84)
sahibkeremek, suxennewazek(85)

-
- (77) Îstîwa: Gîhana Rojê bo nivê asîman di wextê nivroyê da. Roj bilind dibe û di wextê nivroyê da digîje nivê asîman, paşê dadigere û ber bi avabûnê diçe, berê xwe dide avabûnê. Xaniyê nemir, bextreşîya Kurdan şibandîye bi Roja ku gîhaye nivê asîman û dike ber bi avabûnê dakeve û dagere. Yanî "bextreşîya me ya ku kemilîye û gîhaye tepelê, gelo êdî ber bi tunebûnê diçe, yan dê tim û tim weha li cîyê xwe, li tepelê bimîne?"
- (78) Dewrê munteha: Dewra paşîn, dûwayîya dinê, axirê zeman.
- (79) Çerxê lewleb: Çerxa felekê.
- (80) Tali' bibitin: Derkeve.
Kewkeb: Stêr. Yanî "gelo dibe ku ji çerxa felekê jibo me jî stêrek derkeve?" Wek ku tê zanîn, derketina stêrê nîşana vebûna bext e.
- (81) Xwab: Xew.
- (82) Cîhanpenah: Padîşahê ku ji cîhanê ra dibe sipartek û palgeh, padîşahê ku dinya xwe dispêr'ê û pala xwe did'ê, ku dinya pê ewle dibe û bawerîya xwe pê tîne.
- (83) Şîr: Şûr.
- (84) Mexsed ji "serfiraz" mîr e, padîşah e. Yanî "eger mîrekî me hebûya".
- (85) Sahibkerem: Xwedîqencî, qencîkar.
Suxennewaz: Evîndarê peyvên xweş, kesê ku peyvên xweş ên wek helbest û çîrokan di-evîne, kêfa xwe ji wan ra tîne, bi wan kêfxweş dibe.

neqdê me dibû bi sîkke meskûk(86)
ned'ma wehe bêrewac û meşkûk(87)

Herçend-i ku xalis û temîz in
neqdeyn-i bi sîkkeyê ezîz in(88)

Ger dê hebuwa me padîşahêk
laiq bidîya Xwedê kulahek(89)

tayîn bibuwa jibo wî textek(90)
zahir vedibû jibo me bextek(91)

hasil bibuwa jibo wî tacek(92)
elbette dibû me jî rewacek

xemxwarî dikir li me yetîman
tînane derê ji dest leîman(93)

xalib nedibû li ser me ev Rûm(94)
ned'bûne xirabeyê di dest bûm(95)

-
- (86) Neqd: Zêr û zîv. Li vir mexsed jê bêje ye, edebîyat e.
Sîkke: Çapkirina diravan, çapkirina zêr û zîv, ku zêr û zîv bi awayê diravkî bîn çapkirin û bibin dirav.
Meskûk: Zêr û zîvê çapkirî, dirav. Yanî "zêr û zîv çawa tîn çapikirin û dibin dirav û rûmet qazanc dikin, eger mîrekî me hebûya, peyvên me yên rûmetgiran jî dê cîyê xwe bigirtina û rûmeta xwe bidîtina, bi wî awayî em jî dê bibûna xwedîyê bêjeyek, xwedîyê edebîyatek".
- (87) Bêrewac: Tiştê ku narewe, nabûre, nayê qebûlkirin.
Meşkûk: Berguman, tiştê ku guman jê tê kirin, şik jê tê kirin.
- (88) Neqdeyn: Her du neqd, zêr û zîv.
- (89) Kulah: Kumê mîranî, tac.
- (90) Tayîn bihuwa: Kifş bibûya, bihata kifşkirin.
- (91) Zahir: Eşkera.
- (92) Hasil bibuwa: Bi dest biketa, pêkbihata.
- (93) Leîm: Kesê nejadnizim ê çavbirçî, kesê bêesil û bêkok ê ku çavê wî li malê xelkê ye, kesê bêbav ê liştok.
- (94) Rûm: Rom, dewleta Osmanî(li jêrenota 21'ê ya jimareya 6'an binêrin). Ev peyvik di zimanê Kurdî da "Rom" e, lê belê li vir jibo lêkanîna qafiyeyê digel peyvika "bûm" a dûwayîya malika hatî, bi awayê "Rûm" hatîye nivîsîn.
- (95) Bûm: Kund.

mehkûmueleyhî-yû sealîk(96)
mexlûb û mutîê Tirk û Tacîk(97)

*

Emma ji ezel Xwedê wisa kir(98)
ev Rom û Ecem li ser me rakir(99)

Teb'îyyetê wan egerçi ar e(100)
ew ar-i li xelqê namîdar e(101)

Namûs e li hakim û emîran(102)
Tawan çi ye şair û feqîran!(103)

Herçi bire şîrî destê hîmmet(104)
zebt kir ji xwe ra bi mêrî dewlet(105)

Lewra ku cîhan wekî erûs e(106)
Wê hukm-i di destê şîrê rûs e(107)

-
- (96) Mehkûmueleyhî: Binferman, binhukum, kesê ku di binê ferman û hukmê kesên dî da ye, kesê bindest.
Sealîk: Xizan, perîşan.
- (97) Mutî': Îtaetkar, kesê ku ji hin kesên dî ra îtaet dike, li gora fermana wan tevdigere, stûyê wî li ber wan xwar e.
Tacîk: Ecem.
- (98) Ezel: Dema berê, zemanê berê.
- (99) Di eslê rojnamê da "di ser me rakir" hatibû nivîsîn. Lê belê wek ku eşkera ye, ew awa şaş e. Ji ber wî semedî, me li gora çapa Stanbolê ya sala 1919'an awayê rast "li ser me rakir" nivîsî.
- (100) Teb'îyyet: Peyrewî, ku mirov li pey kesek yan dewletek here û têkeve binê fermana wî kesî yan wê dewletê.
Ar: Neng, eyb, şerm, tiştê ku mirov şermî dike, leke tîne ser mirov.
- (101) Namîdar: Navdar, meşhûr.
- (102) Hakim: Fermanrewa, hukumdar.
- (103) Tawan: Hêz, taqet, şîyan, hêza ku mirov bişê bi wê karek bike.
- (104) Şîr: Şûr.
- (105) Zebt kir: Stand, xist destê xwe.
Bi mêrî: Bi mêranî, bi mêrxasî.
Di eslê rojnamê da ev malik "zebt kir jibo xwe bi mêrî dewlet" hatibû nivîsîn. Lê belê eşkera ye ku ew awa şaş e û wezna malikê jî pê dişikê. Ji ber wî semedî, me li gora çapa Stanbolê ya 1919'an ev malik bi awayê rast "zebt kir ji xwe ra bi mêrî dewlet" nivîsî.
- (107) Şîrê rûs: Şûrê rût, şûrê tazî, şûrê ku ji kalan hatîye kişandin û jibo şer hatîye amadekirin. Ev peyvîk di eslê xwe da "rût" e, lê belê li hin hêlên Kurdistanê bi awayê "rûs" tê gotin; wek ku peyvîka "birçî" li hin hêlên Kurdistanê bi awayê "birsî" tê karanîn.

Lê eqd û sîdaq û mehr û kabîn:(108)
Lutf û kerem û eta û bexşîn(109)

Pirsî ji dinê min ev bi hîkmet:
”Mehra te çi?” Gote min ku ”hîmmet”

Hasil ku, dinê bi şîr û îhsan(110)
tesxîr-i dibit jiboyê însan(111)

*

Ez mame di hîkmeta Xwedê da
Kurmanç-i di dewleta dinê da

aya bi çi wechî mane mehrûm(112)
bîlcumle jibo çi bûne mehkûm!(113)

Wan girtî bi şîrî şehre şuhret(114)
tesxîr-i kirin bîladê hîmmet(115)

-
- (108) Eqd: Ev peyvikeka Erebi ye, di eslê xwe da bi mana ”girêdan” e. Lê bi awayê mecazî bi mana ”erêkirina keçek ji xortek ra” jî tê. Wisa tê zanin ku li vir bi wê maneyê hatîye karanîn.
Sîdaq: Qelenê bûkê.
Mehr: Heqê marbirîne, heqê birîna mara bûkê.
Kabîn: Tiştên ku zava ji bûkê ra dîyarî dike.
- (109) Lutf: Qencî.
Kerem: Ciwamêrî.
Eta: Dayin, ku mirov mal û dirav û tiştên di bide xelkê, belav bike.
Bexşîn: 1-Dayina mal û tişt. 2-Efûkirina sûc û gunehan, ku mirov sûc û gunehên kesek yan hin kesan bibexşîne, efû bike.
Mana vê beytê û beyta berî wê bi tevayî weha ye: ”Dinê wek bûkek e; hukmê wê jî di destê şûrê tazî da ye; kî xwedîyê wî şûrî be, ew ji xwe ra bûkê dibe. Lê belê qencî û ciwamêrî û bexşîn jî, qelen û heqê marbirîn û dîyarîyên bûkê ne. Nexu divê berê mirov bûkê bîne, paşê qencî û ciwamêrî bike, dîyarîyan bide”.
- (110) Hasil ku: Bi peyva kurt ev e ku, ku mirov bi kurtî bêje mesele ev e ku.
Îhsan; Qencî.
- (111) Tesxîr dibit: Stûxwar dibe, stûyê xwe xwar dike, teslîm dibe, zorbirî dibe.
- (112) Aya: Gelo.
Bi çi wechî: Bi çi awayî, bi çi samedî, ji ber çi, çima.
- (113) Bîlcumle: Hemî, pêkve, bi tevayî.
Bûne mehkûm: Bûne binferman, ketine binê fermana bîyanîyan, bindest û dil bûne.
- (114) Şehre şuhret: Bajarê şuhretê, bajarê nav û deng. Yanî ”Kurd bi şûrê xwe û bi şerkarîya xwe wisa meşhûr bûne û wisa navdar bûne ku, goya ku şuhret bajarek e û wan jî bi şûrê xwe ew bajar dagir kirîye”.
- (115) Tesxîr kirin: Stûxwar kirin, zorbirî kirin, teslîm standin.
Bîladê hîmmet: Welatê xîretê. Yanî ”Kurd wisa xîretkar in ku, goya ku xîret welatek e û wan jî ew welat zorbirî kirîye, xistîye destê xwe û tê da bûne fermanrewa”.

Her mîrekî wan bi bezlê Hatem(116)
Her mêrekî wan bi rezmê Rustem(117)

Bifkir, ji Ereb heta ve Gurcan(118)
Kurmancî ye bûye şubhê burcan(119)

Ev Rom û Ecem bi wan hesar in(120)
Kurmanc-i hemî li çar kenar in

Her du terefan qebîlê Kurmanc(121)
bo tîrê qeza kirîne amanc(122)

Goya ku li serhedan kilîd in(123)
Her taîfe seddek in, sedîd in(124)

Ev qulzumê Rom û behrê Tacîk(125)
hindî ku bikin xurûc û tehrîk(126)

-
- (116) Bezl: Ciwamêrî.
Hatem: Hozanekî Ereb bûye, ji êla Teyy a Yemenî bûye. Di sala 605'an da mirîye. Bi ciwamêrîya xwe navdar bûye, bûye nîşana ciwamêrîyê.
- (117) Rezm: Şerkarî, mêrxasî, fêrisî.
Rustem: Şerkar û mêrxasê Kurd ê navdar Rustemê Zalê. Tê gotin ku 300 sal berî Mîladê wefat kirîye.
- (118) Heta ve Gurcan: Heta bi welatê Gurcîyan, heta bi Gurcistanê.
- (119) Şubhê burcan: Wek keleyan.
- (120) Bi wan hesar in: Bi wan westane, bi wan sekinîne, bi wan têt parastin.
- (121) Her du terefan: Her du alîyan, yanî dewleta Romê û dewleta Ecem.
- (122) Tîrê qeza: Tîra tunekirinê, tîra rakirina ji meydanê, tîra kuştinê. Yanî "dewleta Romê û dewleta Ecem, qebîleyên Kurdan jibo tîrên xwe yê tunekirinê kirine amanc, berê tîrên xwe dane wan da ku wan tune bikin û ji meydanê rakin".
- (123) Goya ku: Wek ku, mirov dibêje qey ku, ji mirov we ye ku.
Serhed: Sersînor, serê sînor.
- (124) Taîfe: Qebîle, eşîret, êl.
Sedd: Bend, rêgir, benda ku li pêşîya avê yan li ser rê tê avakirin.
Sedîd: Zexm, pît, xurt. Yanî "goya ku Kurd li sersînorên navbera her du dewletan bûne wek kilîtan û her êleka Kurdan bûye wek rêgir û bendaveka zexm û xurt; bendavek çawa pêşîya evê digire û nahêle ku av derbas bibê, Kurd jî li sersînoran ketine navbera her du dewletan û nahêlin ku ew derbasê alîyên hev bibin".
- (125) Qulzum: Ev navê Deryaya Sor e. Xanî dewleta Romê şibandîye bi wê deryayê.
- (126) Xurûc: Derketin.
Tehrîk: Tevger, hereket, livîn. Yanî "ew dewleta Romê ya wek Deryaya Sor û ew dewleta Tacîkan a wek deryayek, her cara ku ji warên xwe derkevin û tevgerin, hereket bikin, bilivin".

Kurmanc-i dibin bi xwîn mulettex(127)
wan jêkve dikin, mîsalê berzex(128)

*

Ciwamêrî-yû hîmmed û sexawet(129)
mîrînî-yû xîret û celadet(130)

ew xetm e jibo qebîlê Ekrad(131)
wan dane bi şîr û hîmmedê dad(132)

Hindî ji şecaetê xeyûr in(133)
ew çende ji minnetê nefûr in(134)

Ev xîret û ev uluwwê hîmmed(135)
bû maniê hemlê barê minnet(136)

Lew pêkve hemîşe bêtefaq in(137)
daîm bi temerrud û şîraq in(138)

Ger dê hebuwa me îttîfaqek
vêkra bikira me înqiyadek(139)

---

(127) Mulettex: Lewitî.

(128) Berzex: Bejê zirav ê ku di navbera du deryayan da cî digire û wan her du deryayan jêkve dike, ji hev diqetîne.

(129) Sexawet: Ciwamêrî, çavfireyî, merdîtî, nandan.

(130) Celadet: Mêrxasî, fêrisî, egîtî.

(131) Xetm: Mor, nîşan, îşaret. Yanî "ev wesfên ha jibo qebîleyên Kurdan hatine morkirin û bûne nîşan, her kes qebûl dike ku ev wesfên ha di wan da hene û ji wan ra bûne nîşan".

(132) Dad: 1-Edalet. 2-Dengan, nav û deng. Li vir mexsed mana 2'yan e.

(133) Şecaet: Mêrxasî, mêranî, wêrîn, cesaret, fêrisî.

Xeyûr: Xîretkar.

(134) Ew çende: Ew qas.

Nefûr: Nefretkar, nevînkar, kesê ku ji tiştek nefret û nevîn dike, ji wî tiştî dûr diçe.

(135) Uluwwê hîmmed: Bilindîya hîmmedê, pêjna hîmmedê ya bilind, parsûstûrî, nefsmezinî.

(136) Heml: Hilgirtin.

(137) Hemîşe: her tim, tim û tim, her dem.

(138) Temerrud; Serhildan, asêbûn, ku mirov li dijê dewletê yan jî li dijê hev asê bibe, serî hilde, serê xwe bilind bike û îtaet neke.

(139) Vêkra: Pêkve, bi hev ra.

Înqiyad: Çûyina li pey emr û fermana mezinan yan karbidestan, îtaeta fermana wan. Yanî "eger em li pey emr û fermana hev biçûna, me îtaeta fermana hev bikira".

Rom û Ereb û Ecem tamamî(140)
hemyan ji me ra dikir xulamî

tekmîl-i dikir me dîn û dewlet(141)
tehsîl-i dikir me ilm û hîkmet(142)

temyîz-i dibûn ji hev meqalat(143)
mumtaz-i dibûn xwedankemalat(144)

Metbea "Cem'iyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

-
- (140) Di eslê rojnamê da di serê vê malikê da peyvika "Rûs" hebû. Lê belê, wek ku eşkera ye, ew bi şaşî li wir hatîye çapkirin. Lewra di çapên "Mem û Zîn"ê yên dî da ew peyvik tune. Li gora wezna malikê jî ew peyvik zêde ye. Ji wî semedî, me li vir ew peyvik nenivîsî.
- (141) Tekmîl dikir me: Me tamam dikir, me pêkdanîya.
- (142) Tehsîl dikir me: Me bi destê xwe dixist.
- (143) Temyîz dibûn ji hev: Ji hev cuda dibûn, ji hev kifş dibûn, ji hev dihatin veqetandin û naskirin.
Meqalat: Piranîya "meqal" e, bi mana "peyv, gotin" e.
- (144) Mumtaz dibûn: Kifş dibûn, dihatin naskirin, dihatin bijartin.
Xwedankemalat: Kesên xwedîhuner, kesên hêgin, kesên xwedîqabilîyet, kesên ku karên rûmetbilind ji destên wan tên.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı

Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farişîce
mektublar

Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"

Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan

vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja sêşembê de 20 Receb 1316 * Salî fi 3 Kânun-ı Evvel sene 1314(1)

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

RUTBET'UL-İLMÎ E'LE'R-RUTEB(2)

Gelî mîr û axano! Vêca merteba ilmê holê ye. Qedrê xwendinê bizanin. Mi-
rovê xwendibî, ba Xwedê teala wek nebîya(3) xweyqedir dibe. Însan nehatîye
ser dinê da wek heywana hema bixwe û vexwe; însan divê ji Xalîqê xwe re îba-
det û taetê bike. Îbadet û taet, bê ilm çawa dibe! Divê însan bizanibe ku çawa,

(1) Li gora tarîxa Mîladî 16 Kanûna Pêşîn 1898(Miladî tarihe göre 16 Aralık 1898).

(2) Yanî "rutba ilmê rutba bilintirîn e, rutba zanînê ji hemî rutbeyan bilintir e".

(3) Nebî: Pêxember.

çima xelq bûne. Ez hin Kurmanca nas dikim ku pêncî-heftê salî, sûreyên nimêjê(4) nizanin. Heyfa min ji wan re têt. Ferqa mirovên weha û heywana gelek hindik e.

Gelî mîr û axano! Hun hemî bizanibin ku gunehê van mirovên weha cahil mayin, dikeve para we jî. Roja qiyametê wê ji we jî bêt pirsîn. Wekî bêt dora şixula, hun dibêjin "em mîr û axa ne, bila Kurmanc ji me re xizmetê bikin, bişixulin". Erê, çiku ew ji we re dişixulin, çiku hukmê we ji wan dibire,(5) gunehê cahilîya wan stûyê we ye jî. Hun çawa ji xizmeta wan fêdeyê dibînin, divê hun jî welê li wan re qencîyê bikin. Li gunda mekteba bidin çêkirin, zarûyên wan rebena bidin xwendin. Hukumet ji we pera distîne. Ew perê un didin hukumetê, ser wê xeberê ye(6) ku hukumet pê wan pera ji we re xizmetekê bike, mekteba çêke. Bajarên mezin(7) mekteb û medreseyên rind hene. Bişînin wan dera, da bielimin sin'et û hunera. Wekî ew elimîn marîfeta, ji wan zêdetir fêde bikin;(8) ew jî saya we wê bibin xweysin'et û marîfeta.

Wekî hal weha be,(9) zemanek hindik de em'ê bibînin ku Kurmancên me jî wek Tirk û Ereba, Arnawuda dewlemend bibin, gund û bajarên wa jî ava bibin. Û ca welatê xwe bigirin,(10) îndellah(11) xweyqedir bibin.

-
- (4) Sûreyên nimêjê: Sûreyên **Qur'anê** yên ku di nimêjê da tên xwendin.
(5) Hukmê we ji wan dibire: Wisa tê zanîn ku di vir da kêmayîyek yan jî şaşîyek heye û awayê rast weha ye: "Hukmê we jî li wan dibûre".
(6) Ser wê xeberê ye: Li ser wê yekê ye, li ser wî semedî ye, jibo wê yekê ye.
(7) Bajarên mezin: Li bajarên mezin.
(8) Fêde bikin: Fêde bibînin, îstîfade bikin, mefadar bibin.
(9) Wekî hal weha be: Eger rewş weha be.
(10) Wisa tê zanîn ku mexsed ev e ku "û cîyê welatê xwe bigirin, qedrê welatê xwe bigirin, qedrê welatê xwe bizanin".
(11) Îndellah: Li nik Xwedê, li bal Xwedê.

WELAT—WETEN

Weten, ango welatê mirov cîsmek we ye ku yên ji wî cîsmî muteessir dibin, xelkên wê derê ne. De vêca hingî mirovên welatekî xweyqewet bibin, hew qas ax û berê(12) wî welatî xweyqewet dibe.

Hingî babê min ji Kurdistanê rabî, ew me'mûrên hukümet rêdike serê gund û bajarên Kurdistanê, wek mara xwîna xelqên Kurdistanê vedixun. Ne mezina ha ji kiçika, ne kiçika ha ji mezina maye. Welatê Kurda wek cîsmek birîndar bêhal maye. Heger Kurd wê birîna me'mûrên hukümetê li wî cîsmî vekirin derman nekin, heyfa min têt ew cîsim, ango Kurdistan, ew ax û berê wî welatî, ew dar û berê wî cîyê hinde zarû mezin kirin, hinde mirov xwey kirin, wê binxak bibit.(13) Ango Mosqofê bêt ser wê axê rûnê; zarûyên wî welatî jar û reben bibin; Kurdê bibînin ku ew axa zarûyên xwe hinde delalî mezin kirî, wê bikeve nav destê bîyanîya de; ew zarûyên ser wê axê mezin bîn, wê bibin esîrên bîyanîya; ew bab û dayikên dil nadin bêjin zarûyên xwe "avekê bide min", wê bibin xizmetkarên eskerê Mosqof, wê xizmeteka şera-bê ji eskerê Mosqof re bikin.

Gelî Kurdnol! Halê we xirab e! Ha ji xwe hebin! Heger un deng û destê xwe hilneynin, her ho(14) bimînin, ev birîna hukümet li we vedike wê her mezin bibe, heta we dikuje! Kurd hinde ciwanmêr in, sahibxîret in, çire wek pezî nav destê me'mûrên zalim heqîr(15) û rezîl dibin! Ma un ne mirov in! Ma un ji xelqên dî kêmtir in! Un hema hevdû dikujin, qet fenakirin wan me'mûrên neyarê rûh(16) û malê we! Ew her roj çend sedeka ji we dikujin, lê we ha ji xwe nîne! Pêxember ferman kirîye ku: "Heger me'mûrek zalim hat serê we, wî pê dest û devê xwe, heger nebî pê şîrê xwe(17) ji serê xwe hilînin". Nebêjin "em nikarin". Wekî mirov vê,(18) mirov dikare.

Un qenc bizanin ku heger ji Mosqof an ji Ecem neyarek hat ser we, hukümet tu eskerî rênake ser we;(19) divê we xwe ha ji xwe hebit. Ev hukümeta vî zemanî hew qas xirab bîye ku ha ji kes nemaye. Xelqê Îstanbulê jî ji hukümetê gelek aciz bîne; ew jî jar û reben bîne; fedikirin derdê serê xwe; gelek ji wan hawar û gazî kirin, şikat li nik Xunkar kirin; Xunkar guh neda dengê wan; ser rihetîya xwe gelek ji wan nefî bîn; ew dîsa natirsin, heqê xwe dixwazin.

(12) Ber: Gelek maneyên vê peyvikê hene, li vir mana wê ev e: Ew tiştê ku mirov ji axê, ji daran, ji heywanan, ji çem û newal û deryayan bi dest dixê û jibo abûrîya xwe bi kar tîne, jê mefadar dibe. Dema mirov dibêje "dar û ber", ew peyvika "ber" jî bi vê maneyê tê. Dema ev peyvik tê ber peyvika "xêr", tê da piçek guhartin diqewime û dikeve awayê "bêr"; hingê tê gotin "xêr û bêr".

(13) Binxak bibit: Binax bibe, têkeve binê axê, bimore.

(14) Ho: Weha.

(15) Heqîr: Bêqedir, bêrûmet, nizim.

(16) Rûh: Gîyan.

(17) Pê şîrê xwe: Bi şûrê xwe.

(18) Wekî mirov vê: Eger mirov bivê, eger mirov bixwaze.

(19) Rênake ser we: Rênake alîkarîya we, jibo alîkarîya we naşîne.

Ermenî ji zulma dewletê aciz bîn; dengê xwe hilanîn, destê xwe hilanîn heqê xwe dixwazin. Lê çiku Kurd cahil in, dest kuştina Ermenîya kirin. Kuştina wan li ser Kurda guneh e. Un ji wan mezlûmtir in; lê çiku un cahil in, we ha ji xwe nîne; un dengê xwe dernaynin. Nexu xirabîya li we dibe, li Ermenîya nabe. We dît hukumetê çî zulm li Hemawenda kir! Nuho, heçku tu Hemawend li Kurdistanê neman. Hemawend hindik bûn; loma hukumetê karî wan hemîya bigire bikuje. Lê heger un hemî bîtefaq bûn, tu kes nikare we. Heger ev bîtefaqî li ser we dewam bike, qebîlên Kurdan hemî yek û yek wek Hemawenda wê Kurdistanê cuda bibin, hir de wê de(20) binê destê zulma me'mûrên hukumetê jar û feqîr bibin. Heyfa min têt, wan qebîleyê şêr ên Kurda nav sûtarên(21) wan me'mûra de mesxere dibin!

Êdî bes e; çavê xwe vekin, destê xwe hilînin, şîrên xwe bikişînin. Welatê we nav agirî de maye; un hemî nav tehlukeyê de ne; tu emnîyet(22) ji we re, jin û zarwa re nemaye. Herin dor mezinên xwe, herin dor ulemaya(23) îttîfaq bikin; xwe ji binê vê zulma me'mûra hilînin; ji we re fehêt e!

Min Îstanbul terk kir, ez hatim welatê xerîba de, da vê cerîdeya xwe binivîsim, Kurda re rêkim, da pê vê cerîdeyê Kurda îqaz bikim.(24) Vêca ez hêvî dikim Kurd jî guh bidin vê cerîdeya min. Tiştê ez vê cerîdeyê de dinivîsim, hemî tiştên we ne ku Xwedê û Pêxember emir kirine. Ya Xwedê emir kirî û Pêxember emel kirî,(25) muyyen(26) ji we re xêr e.

Ez ji ulemayên Kurda hêvî dikim vê cerîdeya min ji Kurdê nexwendî re bi-xwînin, esbab û hîkmetên van nesîhetên min bêjin, da qenc aqilê wan bikeve. Ev li ser ulema deynek mezin e. Divê mîr û axa jî arî ulema bikin, qedrê wan bigirin, ji xeberê wan dernekevin. Çiku ulema wek enbîyan e; çawa divê mirov îtaetê ji enbîya re bike, welê divê mirov ulema re mutî' be.(27)

*

Min cerîdeya xwe ya berî vê de behsa Girîdê kiribî. Ew ax, welatê Musulmana, axir ket nav destê neyara de. Hinde welatek pê zehmetê hatî standin, gelek hêsanî ket destê neyara de. Çiku(28) mirovên wê derê nav destê me'mûrên hukumetê de jar û reben bîn; ewan me'mûra pê zulma xwe, ew erdê hinde xweş, axir avêtin nav destê neyarên me de. Îro sed hezar nufûsên Girîdê, hinde jin û zarû, ciwan û pîr nav destê neyarên File de esîr mane; xizmetkarîya wan dikin. Ewan rebena hinde hawar û gazî kir, dewletê tu arî ji wan re nekir.

(20) Hir de wê de: Li vir û li wir, li vê hêlê û wê hêlê, li vî alî û wî alî.

(21) Sûtar: Qeşmer, mesxere, sextekar, zexel, hîlekar.

(22) Emnîyet: Ewletî.

(23) Ulema: Piranîya "alim" e, ew jî bi mana "zanyar" e.

(24) Îqaz bikim: Hişyar bikim, têgîhîştî bikim, bala wan bikişînim.

(25) Emel kirî: Anî cî, pêkanî.

(26) Mueyyen: Hemin, bê guman, mutleqa, muheqqeq, ekîd.

(27) Mutî' be: Îtaet bike, bi peyvên wan bike, li gora şîret û peyvên wan tevgerê.

(28) Çiku: Lewra.

Ewan pê destê xwe, çekên xwe dest şerî kir. Gelek xîret kirin. Lê dewletên Fila arî Fileyên wê derê kirin; top û tifingên xwe, waporên xwe ji Fila re rêkirin; eskerê wan arî Fila kir, Musulman kuştin. Musulman mexlûb bîn, hatin kuştin, esîr bîn; Xunkar ji wan Musulmana re tu arîkarî nekir.

Heger Musulmanên Girîdê berê xwe ji binê zulma me'mûrên Xunkar derêxistana, îro erdê wan, ew axa li ser mezin bîn, ew axa zarûyên xwe bi hinde delalî mezin kirî, ji destê wan nedîçû. Eskerê Fila, ser kêfa xwe, wekî rastê zarûke Musulman dihat, şîrek lê dida, da bizane ka şîrê wî dibire ana na. Musulman holê destê wan de reben bîn. Ewan ev hal hemî Xunkar re nivîsî. Lê Xunkar tu rehm, tu arîkarî ji wan re nekir. Musulmanên Girîdê birçî man, tazî man; jinê wan keftiyek nedît bidin serê xwe, nav eskerê neyara de jar û reben bîn. Xunkar ev hal hemî bihîst, ji wî re xelqê hemîya nivîsî. Dîsa tu fêda xwe li wan rebena nekir. Jin û zarûyên Girîdê ji birça, ji serma mirin. Dîsa Xunkar û mitirbên dor'ê ji sefaheta xwe kêman.

Gelî Kurdno! De vêca qenc bizanibin, heger un nuho fenekirin halê xwe, vê meskenetê(29) bernedin, heger un dest hilneynin, heger un her holê binê zulma wan me'mûra de man, ev bela'ê rojek bê serê we jî. Wekî un dereng man, êdî hawar û gazî fêde nake. Loma divê un nuho fekirin xwe, divê we berê ve ha ji xwe hebe. Heke ne, un'ê paşê peşîman bibin. Lê ew peşîmanîya paş tu fêdeyê nake.

SEBAT'UL-MULKÎ BÎ'L-EDL

Welatek bi edaletê destê xelkê wî welatî de dimîne.

Gelî Kurdno! Un qenc bizanibin ku heger welatê we de me'mûrên serê we ji edaletê dûr ketin, welatê we destê xweyî de namîne. Nuho Kurdistan jî weke welatên di binê Tirka, binê destê Ebdulhemîd de ye; me'mûrên serê we, Ebdulhemîd rêdike. Lakîn xweyîyê Kurdistanê Kurd in. Wekî neyarek hat ser Kurdistanê, Kurd'ê xwe ser bidin kuştin. Erdê wê derê Kurd dikolin, darên wê derê Kurd diçînin; perên me'mûrên Xunkar rêdike serê we, un Kurd didin. Loma, Kurdistan ya we ye.

De vêca ji we re malûm be ku, heger me'mûrên welatê we zulmê bikin, welatê we'yê ji destê we derkeve. Muhafeza edaletê ser we ye; çiku ji zulmê un'ê zererê bikin. Xunkar, gelek welatên dî hene. Ew dibêje "heta paşayîka umrê min(30) welatên di binê destê mi de têra selteneta min dikin". Loma guh nade we. Ev fikra ha, gelek fikrek muzir e. Heyfa min têt ku padîşahêk vê fikrê de ye. Loma divê xweyîyê xwe(31) ha ji xwe hebit. Heger we divê Kurdistan her destê we de bimîne, heger we divê jin û zarûyên we reben, feqîr nebin, divê un me'mûrên zalim ji welatê xwe derêxin. Tirk jî ji vî Xunkarî tizî bîne;(32) fedikirin çara serê xwe.

(29) Meskenet: Miskînî, bêkêrî, bêxêrî, sistî.

(30) Yanî "heta paşîya umrê min, heta dûwayîya umrê min".

(31) Wisî tê zanîn ku mexseda wî ji "xweyîyê xwe", xwedîyê welat e.

(32) Tizî bîne: Awayê rast "tîjî bîne" ye. Yanî "têr bîne".

Xwedê kitêba xwe de ferman kirîye: "Înnullahe ye' muru bî'l-edlî"; ango Xweda edaletê emir dike. De vêca heçiyê edaletê neke, asî ye;(33) heçiyê asî ye, divê serê Musulmana hukmî neket; divê Musulman xwe binê destê wî de nehêlin. Un'ê axretê gunehkar bibin û dinyayê de jî gelek xesar bikin. Fenekirin rihetîya îro. Şeva roja holê gelek reş û zehmet e; siba wê mirin e, rûreşî ye. Ew me'mûrên serê we, fedikirin we dixapînin, xwîna we vedixun; we ha ji xwe nîne. Ew rutbe û nîşanên Xunkar dide mîr û axayên Kurdistanê, ber dîn û namûsa wan ve ye. Heyfa min ji wî mîrî re têt ku dîn û namûsa xwe bi nîşaneke zaliman difiroşê; ew pê wê nîşanê şa dibe, lakîn nizane ku ew nîşan mala wî re birînek bêderman e.

EMÎR EBDAL(34)

Emîr Ebdal lawê Emîr Îzedîn e. Heta babê wî çû ber rehma Xwedê, nav eşîra Erûha de ma. Paş babê wî, hukumeta Cizîrê û dora Cizîrê gîha wî.

EMÎR ÎBRAHÎM

Emîr Îbrahîm, bî xelefê Emîr Ebdal. Wekî wefat kir, sê lawên wî Emîr Şeref, Emîr Bedir û Kek Mihemed paş wî man û her yekê rêzê ve(35) hukumetê kir.

EMÎR ŞEREF — EMÎR BEDİR — EMÎR KEK MİHEMED

Paş Emîr Îbrahîm ev her sê kurên wî bîn xelefên wî. Ji her sîya yê paşayîkê(36) Emîr Kek Mihemed, gîha zemanê zuhûra(37) dewleta Aqqoyunlîya.(38) Wê demê, muessisê(39) wê dewletê Uzun Hesen(Hesenê Dirêj) Cizîr zebt kir; gelek mezinên Bohtîya kuştin(40) û Emîr Kek Mihemed û zarûyên birayê wî Emîr Mihemed û Şah Elî Beg girtin,(41) rêkir Îraqê û hukumeta Cizîrê da miroveke xwe. Lakîn paşê, Emîr Şeref hinek esker vêkda,(42) dest hilanî, hukumeta bab û bapîrên xwe kir destê xwe.

(33) Asî: Gunehkar.

(34) Ev, despêka beşekî dî ye ji dîroka Mîrên Botan.

(35) Rêzê ve: Bi rêzê, bi dor, yek li pey yekê.

(36) Yê paşayîkê: Yê paşîn, yê dûwayîn.

(37) Zuhûr: Derketin, peydabûn. Bi awayê mecazî bi mana "sazbûn" jî tê. Li vir mexsed ew e.

(38) Dewleta Aqqoyunlîyan, ku mana wê "Dewleta Pezgewran" e, dewleteka Tirkmenan bûye.

(39) Muessis: Sazkar.

(40) Peyvika "kuştin" di eslê rojnamê da baş nehatiye çapkirin û dirûbê "kirin" pê dikeve. Lê belê, pirtûka dîroka Kurdan "Şerefname" jî qala vê bûyerê dike û dide zanîn ku Hesenê Dirêj mezinên Botîyan kuştine. Ji ber wê yekê, me ev peyvik li vir bi awayê rast "kuştin" nivîsî.

(41) Ev peyvika "girtin" jî di eslê rojnamê da wek "kirin" derketîye. Lê me dîsa li gora "Şerefname" yê ew rast bi awayê "girtin" nivîsî.

(42) Vêkda: Da hev, berhev kir, civand.

EMÎR ŞEREF BÎN EMÎR BEDREDÎN

Emîr Şeref, hinga qeweta dewleta Aqqoyunlîya kêmbî, qebîlên eşîreta Boh-tîya hemî vêkda û pê hîmmeta xwe hukumeta ecdadên xwe dîsa destê xwe kir. Hukumeta wî, heta zuhûra Şah Îsmâîlê Sefewî dest de ma. Hinga Şah Îsmâîlê Sefewî esker rêkir Dîyarbekir û Mosil û Sincar zebt kir, gelek cara esker rêkir Cizîrê jî. Lê nekarî tu tiştî jê bike, her eskerê wî şikest û hukumeta Cizîrê her destê Emîr Şerefedîn de ma.

ŞAH ELÎ BEG

Hinga Emîr Şeref wefat kir, birayê wî Şah Elî Beg ket şûna wî. Şah Elî Beg hukumeta Finikê dabî birayê xwe Mihemed Begê. Wê demê gelek begên Kurda teslîmê Şah Îsmâîl bîn; nav wan de Mîr Mihemed jî hebî. Şah Îsmâîl ew hemî girêdan avêt hebsê û mirovek xwe navê wî Ulaş Beg tayînê Cizîrê kir. Lakîn Şah Elî Beg wî re her şer kir, heta Ulaş Beg ji wê derê derxist. Paşê bî destebirayê Hakîmê Bitlîs Emîr Şeref û her du hev re tabîya(43) Yawuz Sultan Selîm kirin.

Sala neh sed û bîst û duduwa(44) de Dîyarbekir û welatên Kurdistanê hemî, înzîmamê welatên Sultan Selîm bûn.(45) Lakîn wê demê, walîyê Şah Îsmâîl danî ser Dîyarbekrê, ku navê wî Ehmed Efşar Beg bî, îtaetê Sultan Selîm nekir. Lakîn arî hîmmeta Şah Elî Begê,(46) ew der jî ket binê destê Sultan Selîm de. Ser vê xizmeta wan a qenc, Sultan Selîm welatên bega hîşt destê wan de û hukumeta Cizîrê ma destê wan de.

Şah Elî Begê paş xwe çihar law hîşt. Navê wan Bedir Beg, Nasir Beg, Kek Mihemed û Mîr Mihemed bî. Mezinê wan Bedir Beg, bî xelefê babê xwe.

BEDİR BEG BÎN ŞAH ELÎ BEG

Edil(47) û aqilê Bedir Begê gelek zêde bî. Loma, zemanê wî de Cizîr û dora wê gelek mamûr bî. Qasê heftê salî mîrî kir. Zemanê wî de padîşahê Tirka, Sultan Silêman bû.(48) Hinga Sultan Silêman esker kişandî ser Bexdadê û Bedir Begê gelek qencî ji Xunkar re kir û gelek carê sefera de Sultan Silêman re bî û gelek şera de ji hevalên xwe hemî zêdetir mêranî nîşa kir.(49) Loma Xunkar jî gelek hejê dikir. Lakîn ser du sebeba teweccuha(50) Xunkar ji ser wî kêmbî.

(43) Tabîî: Peyrewî, ku mirov bibe peyrewê kesek yan dewletek.

(44) Li gora tarîxa Mîladî 1516.

(45) Têkilê welatên wî bûn, tevê welatên wî bûn, bûn peyrewên wî.

(46) Arî hîmmeta Şah Elî Begê: Bi alîkarîya hîmmeta Şah Elî Begê.

(47) Edil: Edalet, dad.

(48) Yanî Sultan Silêmanê Qanûnî.

(49) Nîşa kir: Nîşan da, numand, mêrand.

(50) Teweccuha: 1-Dayina berê xwe bo cîyek yan kesek, ku mirov berê xwe bide cîyek yan kesek. 2-Nêzîkayî û dostanîya ku kesek ji kesekî dî ra nîşan dide. Li vir mexsed ev maneya 2'yan e.

Yek ji wan her du sebeba ew bî ku, hinga ser sefera Bexdadê Sultan Silêman hatî Kurdistanê, çî qa mîrên Kurdistanê hene banî cem xwe kir,(51) anî huzûra xwe de. Wekî hemî ketin huzûra Xunkar de, Hakimê Îmadîyeyê(52) Husayn Begê, berî Mîr Bedir Begê destê Sultan Silêman maç kir û dîwana Xunkar de ser Bedir Begê rûnişt.(53) Sebebê duduwê(54) jî, Hakimê Hekarîyê Zebîl Begê re gelek îltîfat kir.(55)

Bedir Beg ji van her du sebeba enirî,(56) ji meclisa Xunkar derket, tu îzin nexwest û hema serê hespê xwe da rê Cizîrê. Paş wî, Mîrê Hekarya Zebîl Begê îzna xwe xwest, ket ser rê. Bedir Beg derket pêş wî û çî qa mirovê pê re hemî girtin. Zebîl Beg mirovê Sêdrê Azem(57) Rustem Paşa bî. Wê demê Rustem Paşa nekarî tişteki ji Bedir Begê bike. Lakîn hinga cara duduwê bû Sêdrê Azem, Bedir Beg ji hakimîyê(58) rakir û Nasir Beg danî şûna wî. Lakîn Bedir Begê nevî(59) Nasir Begê qebûl bike. Eskerê xwe ve çû ser Nasir Begê, wî re şer kir. Lakîn Bedir Beg mexlûb bî. Loma, Xunkar jî dora "Tor û Hêtem"ê ji Cizîrê cuda kir da Nasir Begê û dîsa hakimîya Cizîrê ma destê Bedir Begê de.

Paş wê, heta nîhayeta(60) umrê xwe hakimîya wî dewam kir. Hinga wefat kirî, sed salî bû.

(51) Banî cem xwe kir: Bang kir cem xwe, xund nik xwe.

(52) Îmadîye: Amedî, ku li herêma Badînan dikeve.

(53) Yanî li serîya wî rûnişt, bi ser wî ve rûnişt, li jorê wî rûnişt.

(54) Duduwê: Diduyan.

(55) Di "Şerefname"yê da navê vî Mîrê Hekarîyê "Zeynel Beg" hatîye nivîsîn. Wisa tê zanîn ku di rojnamê da ew nav bi şaşî "Zebîl Beg" derketîye.

(56) Enirî: Ingirî, xeyidî.

(57) Sêdrê Azem: Serekwezîrê dewleta Osmanî.

(58) Hakimî: Hukumdarî, mîrîtî.

(59) Nevî: Nevîya, nexwest.

(60) Nîhayet: Paşî, dûwayî.

**SEBEBÊ NEZMA KÎTABÊ BÎ VÎ EZMANÎ
DÎ SÛRETÊ ŞEKWAYA JÎ DEWRANÎ
Û GÎLÎYA JÎ EBNAYÊD ZEMANÎ
KU LÎ BAL WAN YEKSAN E
HUNERA DANAYÎ DÎGEL EYBA NADANÎ
(61)**

Xanî, ji kemalê bêkemaî(62)
meydanê kemalê dîtî xalî

Yanî ne ji qabil û xebîrî(63)
Belkî bi teessub û eşîrî(64)

Hasil, ji înad, eger ji bêdad(65)
ev bîd'ete kir xîlafê mu'tad(66)

Safî şemirand, vexwarî durdî(67)
Manendê durê lîsanê Kurdî(68)

-
- (61) Ev, sernivîsara beşek ji beşên "Mem û Zîn"ê ye, mana wê weha ye: "Semedê véxistina pirtûkê bi vî zimanî, bi awayê gazinckirina ji felekê û gilîya ji zarûkên demê, ku hunera zanîne û nenga nezanîyê li bal wan wek hev e".
- (62) Kemal: Kemilîn, gîhîştina zîrwe û tepelê, temambûn.
Bêkemaî: Negîhîştin, xavî, kêmayî, netemamî. Yanî "ji temambûna kêmayîyê, ji wê yekê ku xavîtî û kêmayî wisa zêde bûye ku gîhaye zîrwe û tepelê".
- (63) Qabil: Hêgin, kesê ku hêginîya wî heye, qabilîyeta wî heye, tişt ji destê wî tên, ji heqê tiştan derdikeve. Li vir mexsed jê "qabilîyet" e, ew jî bi mana "hêginî" ye.
Xebîrî: Pîsporî.
- (64) Teessub: Girêdana bi dîtinek ve, bi fikrek ve, bi bîr û bawerîyek ve.
- (65) Bêdad: Bêçaretî, bêhavlî, neçarî, ku mirov neçar bimîne.
- (66) Bîd'et: Tiştê nûderketî yê dertore, tiştê ku nû derkeve û ji toreyên heyî der be, li toreyan neyê.
Xîlafê mu'tad: Çewtê adet û toreyan, tiştê ku ji tore û adetan ra çewt e. Ji ber ku li gora tore û adetan wê demê nivîskaran hemî bi Erebi û Farisî pirtûkên xwe nivîsîne, Xanî weha gotîye.
- (67) Şemirand: 1-Berhevkirin û qatkirina hûçikan yan pancanên şal û hildana wan ber bi jor, ku mirov hûçikên xwe yan jî pancanên şalê xwe berhev bike, qat bike û berjor hilde. 2-Berdan, terkkirin, ku mirov tişteke berde, terk bike. Li vir mexsed ev mana 2'yan e. Durd: Tiştê tîr ê ku li binê tişteki ron ê wek şerbetê dicive û rûdinê. Li hin hêlân Kurdistanê jê ra tê gotin "tort" jî.
- (68) Manend: Wek, mîna.
Dur: Mirarî.
Lîsanê Kurdî: Zimanê Kurdî.

Înaye nîzam û Întîzamê(69)
kêşaye cefa jiboyê amê(70)

da xelq-i nebêjtin ku "Ekrad(71)
bêmarîfet in, bêesl û binyad(72)

enwaê mîlel xwedankitêb in(73)
Kurmanc-i tenê di bêhesêb in"(74)

Hem ehlê nezer nebên ku "Kurmanc(75)
îşqê nekirin jibo xwe amanc

têkda ne di talib in, ne metlûb(76)
vêkra ne muhibb in ew, ne mehbûb(77)

bêbehre ne ew ji îşqebazî(78)
farix ji heqîqî-yû mecazî"(79)

*

Kurmanc-i ne pir di bêkemal in
Emma di yetîm û bêmecal in

-
- (69) Nîzam û Întîzam: Vêkxistin, gîhandina hev bi awayekî bidûzen, ku mirov tiştek vêkxe û têxe dûzenê.
- (70) Jiboyê amê: Jibo giştî, jibo gel.
- (71) Ekrad: Piranîya "Kurd" e.
- (72) Binyad: Bingeh, esil, kok.
- (73) Enwaê mîlel: Hemî tewir millet, hemî tewir netewe, neteweyên ji hemî tewiran, neteweyên cure cure.
Xwedankitêb in: Xwedîpirtûk in, pirtûk didêrin, pirtûkên wan hene.
- (74) Bêhesêb: Bêpar, bênesîb.
- (75) Ehlê nezer: Kesên bîrbir, kesên bîrewer, kesên xwedîdîtin, kesên ku dîtin û fikir li nik wan heye, bîr bi tiştan dibin.
- (76) Têkda: Hemî bi carek, pêkve, gişt.
Talib: Xwestox, kesê ku tiştek dixwaze, li tiştek digere, tiştek divê, divê tiştek bi destê xwe bixe.
Metlûb: Xwestî, daxwazkirî, tişt yan kesê ku ji alîyê hinekan ve tê xwestin, daxwaz tê kirin, hinek lê digerin, îhtîyaca hinekan pê heye.
- (77) Vêkra: Pêkve, hemî, gişt, hemî bi carek, tev.
Muhibb: Evîndar, kesê ku diêvîne.
Mehbûb: Evandî, kesê ku tê evandin.
- (78) Bêbehre: Bêpar.
Îşqebazî: Evîn.
- (79) Farix: vala.
Heqîqî: Rastîn, tiştê rastîn. Li vir mexsed jê evîna rastîn e.
Mecazî: Tiştê ku di mana xwe ya rastîn da nayê karanîn, bi mexsedeka taybetî di mane- yeka dî da tê karanîn. Li vir mexsed jê evîna ne rastîn e, evîna di rû da ye.

Fîlcumle ne cahil û nezan in(80)
Belkî di sefîl û bêxwedan in(81)

Ger dê hebuwa me jî xwedanek
alîkeremek, letîfedanek(82)

Îlm û huner û kemal û îz'an(83)
şî'r û xezel û kîtab û dîwan(84)

ev cins-i biba li ba wî mamûl(85)
ev neqd-i biba li nik wî meqbûl(86)

min dê elema kelamê mewzûn(87)
alî bikira li banê Gerdûn(88)

bîna ve ruha Melê Cizîrî(89)
pê hey bikira Elî Herîrî(90)

keyfek we bida Feqîhê Teyran
hetta bi ebed bimayî heyran

Çi b'kim ku qewî kesad e bazar
nînin ji qumaşî ra xerîdar(91)

---

(80) Fîlcumle: Hemî, pêkve, gişt.

(81) Sefîl: Xizan, belengaz, perîşan, reben.
Bêxwedan: Bêxwedî, bêkes.

(82) Alîkerem: Serbilind, serfiraz, kesê ku hîmmet û xîreta wî bilind e, kesê qedirbilind,
gewre.
Letîfedan: Kesê ku bi peyvên xweş û zirav dizane, kesê zana û bîrbir.

(83) Îz'an: Fam, têgîhîştin, aqilmendî.

(84) Şî'r: Helbest.

Xezel: Tewirek helbest.

Dîwan: Pirtûka helbestan, berhevoka helbestan.

(85) Ev cins: Ev tewir, ev cure.

Mamûl: Karhatî, tiştê ku mirov wî bi kar tîne, dişixulîne.

(86) Neqd: Zêr û zîv Li vir mexsed jê bêje ye, edebîyat e.

(87) Elem: Ala, beyreq.

Kelamê mewzûn: Peyvên lêkhatî, peyvên ku mirov wan li hev datîne û li gora hinek
pîvekan dinivîse. Mexsed helbest in.

(88) Alî bikira: Bilind bikira, hildaya.

Gerdûn: Çerxa felekê, Dinya, kaînat.

(89) Bîna ve: Banîya paş ve, vegeranda, bi paş ve banîya.

Ruh: Gîyan.

(90) Hey bikira: Vejanda, bigîhanda jînê, gîyanê û jîndar bikira.

(91) Xerîdar: Kirîndar, kesê ku tiştêk dikire, mişterî.

Xasma di vê esrê da, ku himyan(92)
maşûq û hebîb e bo me hemyan(93)

Yanî j' temeê dirav û dînar(94)
her yek ji me ra we bûne dildar(95)

ger ilmê tamam bidî bi polek(96)
bif'roşî tu hîkmetê bi solek

kes nakete mîterê xwe camê(97)
ranagiritin kesek nîzamê(98)

*

Weqtê ku me dî zeman e ev reng
fîlcumle li ser diravî bû ceng

hez kir me bibîne kîmîyager
Gava ku me dî nebû muyesser(99)

nisfiyye me pêlekê emel kir(100)
tesfiyyeê cewherê dexel kir(101)

-
- (92) Esr: 1-Sedsal. 2-Dem, zeman. Li vir mexsed mana 2'yan e.
Himyan: Kîsê diravan.
- (93) Maşûq û hebîb: Evandî, yar, yara xweşdivî.
Bo me hemyan: Jibo me hemîyan, jibo me gîştan.
- (94) Dînar: Zêrê çapkirî yê ku di kirîn û firotinê da tê karanîn.
- (95) Her yek: Her yek ji dirav û dînanan, hem dirav û hem dînar.
- (96) Pol: Berê yekîtîyeka diravan bûye ku rûmeta wê gelek nizim bûye, gelek rûmetketî bûye. Ji wî semedî, bûye nîşana tiştê tewr erzan û rûmetnizim. Peyvîk, li hin hêlan jî bi awayê "pûl" tê karanîn.
- (97) Mîter: Firîşteyê rênumîn, milyaketê rêbir ê ku rê nîşanê mirov dide; her weha jibo Rojê jî tê gotin.
Cam: Qedeha meyê. Yanî "ilm û hîkmeta ku wek qedehe ye, kes wan ji xwe ra nake firîşteyê rêbir û rênumîn, kes wan ji xwe ra nake Roj û ji ronayîya wan a wek ronayîya Rojê mefadar nabe, kes guh nade wan".
- (98) Nîzam: Dûzen, vêkxistin, vêkketin. Yanî "ew dûzen û vêkketin û vêkxistina ku ilm û hîkmet ji mirov dixwaze, kes wê dûzenê ranagire, kes qebûl nake ku jibo wê dûzenê bixebite".
- (99) Nebû muyesser: Pêknehat, neçû serî, nehat cî.
- (100) Nisfiyye: Bi însaf.
Pêlekê: Demek.
Emel: Kar, şixul.
- (101) Tesfiyye: Safîkirin, paqîjkirin.
Dexel: Qelp, nesafî, têkilhev, bihîle.

Qelbê me nekir qebûlê hîle
qet bo xerezê nebû wesîle(102)

Dîn çû, û neket bi dest me dînar
paşê ji neçarî bûyne seffar(103)

Sifirê xwe yê xef me eşkera kir(104)
Qirtasiye bû, me lê dua kir(105)

Dawet gerîya bi sidq îcabet(106)
bû wasiteê qezayê hacet(107)

Ev pol-i egerçi bêbuha ne(108)
yekrû ne û saf û bêbuha ne(109)

bêhîle û xurde, û tamam in
meqbûlê muamela ewam in(110)

Kurmancîye sirf e, bêguman e(111)
Zêr nîne bibên "sipîde mane"(112)

Sifirê me yê sor e, aşîkar e
Zîv nîne bibên ku "kêm'eyar e"

(102) Wesîle: Wasite.

(103) Seffar: Sifirkar, kesê ku firaqên sifir çêdike.

(104) Xef: Veşartî, nepenî.

(105) Qirtasiye: Kaxid, rûpel. Li vir bi mana mecazî jibo sifirê neçêkirî hatîye karanîn. Yanî "sifirê me neçêkirî bû, hêj nehatibû çêkirin, wek kaxidekî saya yê nenivîsî bû".

(106) Dawet gerîya bi sidq îcabet: Dua bi rastî û durustî qebûl bû.

(107) Qezayê hacet: Pêkhatina îhtiyacê, ku îhtiyaca mirov bê cî.

(108) Ev pol: Mexsed ev eser e, ev pirtûk e, "Mem û Zîn" e. Wek ku pol ji paxir, ji sifir tèn çêkirin, Xanî pirtûka xwe jî şibandîye bi wan.
Bêbuha: Bêrûmet, bênerx. Yanî "ji ber ku rûmetek ji wan ra tune, mirov neşê buha û nerxek li wan dayne".

(109) Saf: Paqij, safî, xalis, netêkilhev, nedexel, neqelp.

Bêbuha: Wisa rûmetbilind in ku çu buha û nerxek li wan nayê danîn, mirov nikare rûmeta wan bipêve û buhayek, nerxek li wan dayne, rûmeta wan ji hemî pîvek û buhayan û nerxan bilintir e.

(110) Meqbûlê muamela ewam in: Ji muamela giştî ra dibin, bi kar tèn, jibo kirîn û firotina giştî kêrhatî ne. Mexsed ji "muamelê" karanîn e. yanî "pol çawa ji kirîn û firotina giştî ra dibin, ev pirtûka min jî ji karanîna giştî ra dest dide, ji karanîna gel ra dibe, jibo karanîne kêrhatî ye".

(111) Sirf: Safî, xalis.

(112) Sipîde: Sipî, gewr.

Neqdê me, mebêje "kêmbuha ye"
Bêsîkkeyê şahê şehrewa ye(113)

Ger dê bibuwa bi derbê menqûş(114)
ned'ma wehe bêrewac û mexşûş(115)

Mehbûb e, bi kes ne namizad e(116)
Lew bextesîyah û namirad e(117)

Qirtasîyeya me bêpenahan(118)
bê derbê qebûlê padîşahan(119)

ma'lûl e li ba gelek elîman(120)
meqbûl e li ba gelek hekîman(121)

*

Lê hakimê weqt-i, marîfetnak(122)
mesmû'i nekir bi sem'ê îdrak(123)

-
- (113) Bêsîkke: Neçapkirî, madenê ku wek diravan nehatîye çapkirin û wisa li ser rewşa xwe maye. Mexsed jê ev pirtûk e, "Mem û Zîn" e.
Şahê şehrewa: Şahê ku li pêşîya hemî şahan e, şahê pêşrew, şahê şahan.
- (114) Derb: Lédan, lêxistin. Li vir mexsed jê çapkirina diravan e, ku mexsed ji wê jî dîsa ev pirtûk e û bi awayekî giştî edebîyat e.
Menqûş: Nexşkirî. Dema maden tèn çapkirin û dibin dirav, li ser wan hin nexşên taybetî jî tèn çêkirin.
- (115) Bêrewac: Tiştê ku narewe, nabûre, derbas nabe.
Mexşûş: Têkilhev.
- (116) Mehbûb: Evandî, tişt yan kesê ku tê evandin, tê hezkirin.
Bi kes ne namizad e: Ne li ser navê kesek e, bi navê kesek nehatîye nivîsîn û jibo kesek nehatîye pêşkêşkirin. Ji ber ku li gora tore û adetên wê demê, nivîskaran pirtûkên xwe li ser navên mîr û hukumdarên nivîsîne û ji wan ra pêşkêş kirine, Xanî weha gotîye; bi vî awayî daye zanîn ku "Mem û Zîn" li ser navê çu mîrek nehatîye nivîsîn û ji çu hukumdarek ra nehatîye pêşkêşkirin.
- (117) Bextesîyah: Bextreş, bêtali', bêşans.
Namirad: Bêmirad.
- (118) Bêpenah: Bêpalgeh, bêspartek, bêpiştgir, kesê ku pala xwe nede cîyek yan kesek, kesê ku xwe nespêre cîyek yan kesek, kesê ku kes piştgirîya wî neke.
- (119) Mexsed ji "derbê qebûlê padîşahan" ew sîkke û çapkirin e ku padîşah bi wê diravan qebûlê dikin, madenê ku bi wê çapê bê çapkirin, êdî ji alîyê padîşahan ve wek diravan tê qebûlkirin û têwkirin.
- (120) Ma'lûl: Nesafî, nesax, nepak.
Elîm: Zana, kesê têrzanîn, kesê ku gelek tiştan dizane.
- (121) Hekîm: Kesê ku bi hîkmet û felsefê dizane.
- (122) Hakimê weqt: Hukumdarê demê, mîrê zeman.
Marîfetnak: Xwedîmarîfet, zana, serwext.
- (123) Yanî "bi guhê têgîhîştinê guh neda, ji dil guhdarî nekir".

Mîrê ku bi navê Mîrîza ye(124)
mehza nezera wî kîmîya ye(125)

qelbêd-i zexel diket belorî(126)
polêd-i dexel diket filorî(127)

sed bar-i hebin fulûsê ehmer(128)
derhal-i diket bi yek nezer zer(129)

e'layî diket bi qehrê, edna(130)
ednayî diket bi lutfê, e'la(131)

paşan digirit wekî eşîran
aza diketin wekî feqîran(132)

her roj-i hezar-ı bênewayan(133)
her lehze bi lutfê, sed gedayan(134)

zengîn diketin bi destê hîmmet
hîkmet ew e naketin çu minnet

-
- (124) Mîrîza: Mîrza. Nav "Mîrza" ye; lê jibo ku wezna helbestê neşike, tîpa "î" di vir da lê hatîye zêdekirin.
- (125) Mehza nezera wî: Tenê nihêrtina wî, tenê mêzekirina wî.
- (126) Zexel: Nesafî, sexte, sextekar, qelp.
Belorî: Tiştê camîn, tiştê ku ji cam hatîye çêkirin. Bi mana mecazî, jibo tiştê zelal û paqij ê wek cam jî tê gotin. Li vir jî wisa hatîye karanîn. Yanî "dilên zexel paqij dike, dike wek dilekî belorî".
- (127) Filorî: Diravê zêrîn, zêrê çapkirî yê ku di kirîn û firotinê da tê karanîn.
- (128) Fulûs: Piranîya "fuls" e, ew jî bi mana diravê paxirîn e, diravê ku ji paxir tê çêkirin.
Ehmer: Sor.
- (129) Bi yek nezer: Bi yek nihêrtinek, bi yek mêzekirinek.
Zer: Zêrê zer.
- (130) E'la: Tewr bilind, bilintirîn. Mexsed kesê rutbebilind e.
Edna: Tewr nizim, nizimtirîn. Mexsed kesê rutbenizim e. Yanî "kesên rutbebilind bi qehra xwe nizim dike, dadixe cîyê nizimtirîn û dike kesê nizimtirîn".
- (131) Lutf: Qencî, çeyî. Yanî "kesên rûtbenizim jî bi qencî û çeyîya xwe bilind dike, derdixe cîyê bilintirîn û dike kesên bilintirîn".
- (132) Aza: Azad.
- (133) Bênewa: Xizan, belengaz, bêhêz, bêtawan.
- (134) Lehze: Gav, dema kurttirîn.
Geda: Xizan, parsek.

ger dê wî nezer bida me carek
îksîrê teweccuha mubarek(135)

ev qewl-i hemî fikir'ne eş'ar(136)
ev pol-i hemî dibûne dînar

Emma nezera wî zêde am e(137)
Lew xas-i nezer ji dil neda me(138)

Ew rehmetê xas e bo ewamê(139)
Ya Reb, tu bidî wî her dewamê!

Metbea "Cem'îyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

---

(135) Îksîr: Maddeyeka efsanewî bûye, kîmyagerên berê bi hebûna wê bawer kirine û wisa zanîne ku ew dibe dermanê her derdî, her weha bi alîkarîya wê maddeyên madenî yên wek zêr û zîv û paxir û wd. ji hev tîn cudakirin û ew dikare madenên kêmrûmet ên wek paxir û hesin biguhêre û bigêre madenên rûmetbilind ên wek zêr û zîv. Xanî, teweccuh û dostanî û nêzikayîya Mîr Mîrza şibandîye bi îksîr û gotîye "eger wî carek li me binihêrta, ew nihêrtin û nêzikayîya wî ya wek îksîr dê ev peyvên me gişt biguhartina û bigêrana helbest, wek ku îksîr polên paxirîn diguhêre û digêre zêr".

(136) Qewl: Peyv.

Eş'ar: Piranîya "ş'r" e, ew jî bi mana "helbest" e.

(137) Am: Giştî, jibo her kesî. Peyvik Erebi ye.

(138) Xas-i nezer: Nihêrtina taybetî, mêzekirina taybetî.

(139) Ewam: Giştî.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genêve
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg"
*
Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farisçe
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"

Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan

vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*
Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja pêncşembe 24 Remezan 1316 * Pencşembe fi 28 Kânun-ı Sanî sene 1314(1)

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

WE'TESÎMÛ BÎ HEBLÎLLAHÎ CEMÎEN
WE LA TEFERREQÛ(2)

Gelî Kurdnol Xwedê teala emir kirîye ku un hemî her bitefaq bin, tuca ji hev cuda nebin. Heger un her arî hev bikin, un'ê her halxweş bin. Nebêjin "ev Tirk e, ev ne Kurd e". Ev fikir mûcibê tefrîqe dibe.(3) Tefrîqe her mûcibê perîşanî ye. Loma Pêxember jî ferman kirîye: "Yedullahî mee'l-cemaet"; ango muaweneta Xwedê cem'îyetê de heye, ango Xwedê arî mirovên bitefaq dike.

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 10 Sibat 1899(Mîladî tarihe göre 10 Şubat 1899).
- (2) Ev parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê weha ye: "Hemî xwe bi werîsê Xwedê bigirin û cuda mebin".
- (3) Mûcibê tefrîqe dibe: Dibe semedê cudabûnê.

De vêca heger un îttîfaq bikin, un'ê wan me'mûrên zalim serê xwe bavêjin. Heger un îttîfaq nekin, un'ê binê zulmê de welat û dîn û namûsa xwe winda bikin. Ez bêjim we, ew me'mûrên Xunkar rêdike Kurdistanê, çawa tayîn dibin, çi fikrî de ne û çi dikin:

Xunkar bîst-sih hezar zêrekê rişwet ji wezîrekî distîne, dike Sedrê Azem. Paşê ew Sedrê Azem çend hezar zêrekê rişwet distîne, wezîra dike nazir.(4) Paşê paşayek hezar zêrekê rişwet dide Sedrê Azem, dibe mesela walîyê Dîyarbekrê. Ew walî, da heyfa wan perê dayî Sedrê Azem derîne, divê rişweta bi-xwe; heçiyê gelek rişwet da, wî dike mutesserif.(5) ew mutesserif jî, da heyfa wê rişweta dayî walî derîne, heçiyê gelek pera bide, wî dike qaîmmeqam. De vêca qaîmmeqam jî, heyfa perên dayî mutesserif, ji Kurdên reben distîne.

*

Ez'ê mîsalekê ji we re bêjim:

Ferz bikin ku Kurdistanê, Cizîrê de mirovek heye. Navê wî Mehmo ye. Ev Mehmo, pênc sed pezê wî, jin û zarûyên wî hene. Qaîmmeqam dibihîze ku Mehmo piçekê dewlemend e; zebtîyekî(6) rêdike ser wî, xeraca dewarên wî dixwaze. Mehmo xeracê dide. Zebtîye jî kaxizekî dide destê wî, ango ewî mirovî xeraca pez û dewarên xwe daye. Lakîn ew kaxiz ne rast e, saxte ye. Zebtîye wan pera diçe dide qaîmmeqamî. Qaîmmeqam paş heyvek dî zebtîyek dî rêdike mala Mehmo, xeraca dewarên wî dixwaze. Mehmo dibêje "berî heyvekê min xeraca pezê xwe da" û kaxiza destê xwe nîşan dike. Zebtîye dibêje "ev ne tu kaxiz e, tu vira dikî, zû xeraca xwe bide". Mehmûd(7) nade, israr dike. Çunkî rebenî berî heyvekê çi qa deynê wî hebe daye. Zebtîye diçe dibêje qaîmmeqam. Qaîmmeqam wî halê Mehmo dike wesîle,(8) çend zebtîyekî rêdike ser wî, bi kutekê Mehmo tînin dikin hebsê de. Mehmo çend zemanekî hebs dimîne, jin û zarûyên wî digirîn, xaniyê wan dibe matemxane.(9)

Paş zemanekî Mehmoyê reben bêçare dimîne, qaîmmeqam mirovek rêdike nik dizî ve.(10) Ew mirov dibêjê "heger tu pêncî zêrekê bidî min, ez karim te xilas bikim". Mehmo pênce zêra dide wî mirovî, ew mirov wan pera dibe dide qaîmmeqam, Mehmo ji hebsê xilas dike. Lakîn ji xeyrê wan pêncî zêra, xeraca pezê wî jî carek dî jê distîne. Mehmo vedigere mala xwe. Lakîn zemanê mayî hebsê de nekarî dexlê xwe biçîne, nekarî pezê xwe, şîrê xwe bifiroşe, nekarî eşyayên lazim bikire. Loma, wê salê gelek zîyan dike; ji wî sebebî, heçku du sed zêrekê winda dike.

-
- (4) Nazir: Wezîr, kargêrê ku beşek ji karên dewletê îdare dike, digêre. Ev peyvik tenê di dewra Osmanîyan da bi mana "wezîr" dihat karanîn.
- (5) Li jêrenota 39'an a jimareya 7'an binêrin.
- (6) Zebtîye: Wezîfedarê ewletîyê, kesê ku wezîfa ewletîyê tîne cî, wek polês û cendirman. Ev peyvik di dewra Osmanîyan da dihat karanîn.
- (7) Nivîskar bi piranî navê wî zilamî "Mehmo" nivîsiye, lê çend car jî bi awayê "Mehmûd" nivîsiye.
- (8) Wesîle: Destik, behane, semed.
- (9) Matemxane: Şînxane, cîyê şînê, xaniyê ku tê da şîn tê danîn.
- (10) Yanî "mirovek bi dizî rêdike nik wî, zilamek bi dizî dişîne bal wî".

De vêca heta qaîmmeqam pêncî zêra distîne, Mehmo sê sed zêra sala ewil winda dike. Paş salek dî, destê Mehmo de pere namînin. Loma, nikare wê zif-tanê pezê xwe xwedan bike.(11) Ji pênc sed pezên wî, sê sed ji birça dimirin. Salek dî dîsa zebtîye tê, xeraca dewarên wî jê dixwaze. Vêca Mehmo, pere nînin, da xeracê bide. Zebtîye pêncî pezekê jê distîne dibe bajêr, erzan difiroşe. Paş salek dî ji destek xwe deyn dike, lewazimatên(12) mala xwe, dewarên xwe peyda dike. Lakîn paşê nikare deynê xwe bide. Ew xwe hinek pez difiroşe, deynê xwe dide. Destê wî de sê sed pez dimînin.

Qaîmmeqam ezil dibe.(13) Çunkî mirovek dî rişwet dide mutesserrif. Loma, mutesserrif qaîmmeqamê berê ezil dike, yê nû datîne şûn'ê. Qaîmmeqamê nûhatî, dibihîze Mehmo sê sed pez heyê; sebebekî dibîne, Mehmo tîne dike hebsê de. Lakîn çiku(14) vêca Mehmo elimîye çawa ji hebsê mirov xilas dibe, çend rojek dû re Mehmo lawê xwe an birayê xwe rêdike nik mirovê qaîmmeqam, pêncî zêrekê dide wî mirovî, Mehmo ji hebsê xilas dibe. Lakîn vê carê, Mehmo pereyê hazir tunînin; loma, hemî pezê xwe firot, heta ew pêncî zêr peyda kir. Mehmo vedigere mala xwe. Lakîn desta de tu dewar namîne; feqîr dibe, jar dibe. Her sal zebtîye têt, xeraca xaniyê wî jê dixwaze. Lakîn çiku Mehmo pere nînin, perên stûyê jin û keça wî de(15) hildike dibe. Wekî ew jî nema, sîtila mala wî dibe difiroşe.

De vêca Mehmo êkcar feqîr dibe, tu tişt desta de namîne. Eve ew Mehmoyê berî çend salekê hinde halxweş, hew qas perîşan dibe; nanî nabîne ne ew bi-xwe, ne bide zarûyên xwe. Zarûyên wî ji birça, ji serma nesax dikevin, jar û perîşan dibin. Hinga Mehmûd dewlemend, çend mirovek şivan û gavan binê destê wî de xizmet dikirin, nanek, dewek(16) ji xwe re peyda dikirin. Lakîn çiku Mehmûd tu pez nema, îzin da wan mirova; ew jî bêeyş û emel,(17) reben man. Heger Mehmûd dewlemend bimaya, wê lawê xwe jin bikira,(18)wê keçên xwe bida mêr. Lakîn çiku feqîr ket, ji dest nayê. Eve ji wî sebebî, nufûsa Kurdistanê kêma.

*

Gelî Kurdno! Me'mûrên hukümet rêdike gund û welatên Kurdistanê, exleb ho ne.(19) Ew me'mûr, tedricî(20) welatê we xirab dikin; we ha ji xwe nîne. Ev mîsala min hire nivîsî, bînin ber çavên xwe; wê hingê un'ê bizanibin un çî halî de ne, un binê çî zulmek mezin de ne.

(11) Xwedan bike: Xwedî bike.

(12) Lewazimat: Tiştên lazim, tiştên pêwîst.

(13) Ezil dibe: Ji wezîfeyê tê derxistin, ji kar tê avêtin, wezîfe ji destê wî tê standin.

(14) Çiku: Ji ber ku, çima ku, çî ye ku.

(15) Yanî "zêrên ku di stûyên jina wî û keça wî da ne, zêrên ku wan bi ben ve kirine û avêtine stûyên xwe".

(16) Dewek: Ev peyvik di eslê rojnamê da baş nehatîye çapkirin û baş nehat xwendin. Dibe ku weha be, dibe ku tişteki wek "xurek" be.

(17) Bêeyş û emel: Bêjîyan û kar.

(18) Jin bikira: Bijin bikira, jê ra jin banîya, ew bizewicanda.

(19) Exleb ho ne: Bi piranî weha ne, piranîya wan weha ne.

(20) Tedricî: Bere bere, hin bi hin, pêplûk bi pêplûk, gav bi gav.

Gelî ulemayên Kurda! Un çire dengê xwe hilnaynin, devê xwe venakin! Un alim in, un dizanin Pêxember, eleyhîsselatu wesselam, ferman kirîye: "We la yekûnu'l-mer'u alîmen hetta yekûne bî îlmîhî amîlen".(21) De vêca, heger un bi ilmê xwe rîya qenc nîşanê cahila nekin, çî faîda ilmê we dimîne! Rebenîya wan cahila ji we mes'ûl e.(22) Un dibînin ku me' mûrên zalim tên, xeracê du-sê cara ji rebenekî dixwazin, heger perên wî tunebit sîtila wî ji dest distînin. Ew perê holê hasil dikin,(23) hemî mesrûfê zewq û sefaheta me' mûrên zalim dibin. Ji wan pera welatê we mamûr(24) nakin. Un hemî qurbana mitirbên dor Xunkar dibin; un zanin ku ew pere dikevin destê casûsên Ebdulhemîd.

Gelî mîr û axayên Kurda! Un van hala hemîya dibînin; un çire huqûqê mirovên binê destê xwe muhafeze nakin! Ma un nizanin ku qencîya wan qencîya we ye jî! Ma un nizanin ku heger ew zeîf man, un jî zeîf bibin! Un tenê serê xwe nikarin tişteki bikin. Lakîn heyfa min têt ku mîr û axayên Kurdistanê, meclûbê(25) îltîfata mitirbên dor Xunkar bîne; exlaqê wan jî hingê diçe xirab dibe; ser çend perikê(26) Ebdulhemîd, irz û namûsa xwe difiroşin; ser seltêneta du rojê dinyayê, zarûyên xwe nav sefaletê musteqbel(27) dihêlin; axreta xwe xeyb dikin.(28)

*

Xwedê teala ferman kirîye: "Tu cara casûsîya hevdû nekin, derheqê hev de xirabîyê nebêjin". Lakîn perên Ebdulhemîd fesad kirîye nav we, un hemî bine neyarên hevdû; her yek ji we dixebite hevalê xwe mehwa bike. Bi wî sûretî(29) roj roj un mehwa û perîşan dibin, neyar li we dikenin.(30) Me' mûrên serê we ji vî halî îstîfade dikin. Kurdên binê destê we fîdayê vî halê we dibin. Huqûqa hew qas mirova ji we mes'ûl e.

Gelî ulemano! Un zanin ku Pêxember, eleyhîsselatu wesselam, ferman kirîye: "Men keteme îlmen înde hu, elcemehullahu bî lîcamîn mîn nar". Mana vê hedîsa şerîf: Hemî alimê dibîne ku xîlafê Şerîetê muamele dibit, heger deng neket, Xwedê teala lixabek(31) ji agirî dike deva de.

(21) Mana vê hedîsê weha ye: "Heta ku mirov li gora ilmê xwe tevnegere û tevgerên xwe li zanîna xwe neyne, mirov nabe alim, zanyar".

(22) Ji we mes'ûl e: Ji we tê pirsîn.

(23) Hasil dikin: Bi destê xwe dixin.

(24) Mamûr: Ava.

(25) Meclûb: Kişandî, kêşayî, kes yan tiştê ku bi alîyê kesek ve yan tiştê ve tê kişandin, ber bi wî kesî yan tiştî diçe û xwe ranagire.

(26) Perik: Diravên zêrîn û zîvîn ên ku qulp bi wan ve dikenin û bi enîyên keç û jinan ve tînin daleqandin yan jî keç û jin wan davêjin stûyên xwe. Li vir mexsed ew nîşan û madalya ne ku Ebdulhemîd dane hin malmезinên Kurdan.

(27) Musteqbel: Hatî, tiştê ku di pêşedemê da dê rastê mirov bê.

(28) Xeyb dikin: Winda dikin, berze dikin, ji destê xwe berdidin.

(29) Sûret: Awa.

(30) Awayê rast, "bi we dikenin" e.

(31) Lixab: Bizm, gem, bizmê ku li devê hespan tê xistin.

Gelî ulemano! Şarîya xwe bikin,(32) nebin masedeqê(33) vê hedîsa Pêxember; rîya qenc a we kitêbên şerîf de xwendî, nîşanê nezanya(34) bikin. Ew muhtacê ilmê we ne; mîr û axa û ulema jî muhtacê qeweta wan in. Divê un hemî arî hev bikin; ulema rîya qenc nîşanê cahila bikin, mîr û axa hemî bikevin pêşîya mirovên xwe, hemî bitefaq bin. Musulmanî ho dibit. Hew qas ayatê(35) kerîme, ehadîsê nebewîye(36) Xwedê û Pêxember ferman kirine. Ev emrên ha hemî ser seadeta însanî ye. Heçîyê pê wan emel kir, mueyyen wê dinê û axretê mes'ûd be; heçîyê emel nekir, dinê de jar û perîşan dibe, axretê rûsîn(37) dimîne; heger ew xwe dinê de sefîl nebî, muheqqeq ewlad û ehfadên(38) wî bela babê xwe dikişînin.

GIRÎD

Min cerîda berê de behsa Girîdê piçekê nivîsîbî. Eve Girîd, ew memleketê hinde xweş, ew welatê hinde bereket, nîhayet(39) ji destê Musulmana derket. Eskerê me eskerê Yunan şikandin; lakîn Xunkarê me, ji tirsaxwe û bi teşwîqa mitirbên dor xwe civandî, nekarî huqûqê xwe muhafeze bike. Loma lawê Xunkarê wan, bî walîyê Girîdê. Hingî ew bî walî, Girîd yekcar ji destê me derket; wê derê gelek Musulman hatin kuştin, irz û namûsa wan qurbana zulma Ebdulhemîd bî.

Berî Girîdê gelek welatên dî ji destê me derketin.(40) Hingî ev Xunkar hatî ser textî, roj û roj memleketê me(41) qeweta xwe xeyb dike; eve bîst sal e gelek kêmbûn; heger ev hal dewam bike, wê gelek kiçiktir, zeftir bibe; dor'ê bê Kurdistanê jî.

Vêca her yekê divê muhafeza welatê xwe bike. Muhafeza Kurdistanê ser Kurda deyn e; ew deyn jî li ser ulema û mîr û axa ye. Sebeba perîşanî û îzmîhlalîya(42) welatekî, gunehek mezin e. Heger Kurda hîşt ew me'mûrên serê wan dewamê zulmê bikin, Kurdistan jî zemanek hindik de wek Girîdê dibe. Ewil bi ewil(43) divê Kurd xwe ji binê zulma wan me'mûra derêxin; yanî Kurd hemî cemi' bibin,(44) wan me'mûra ji Kurdistanê derêxin.

(32) Şarîya xwe bikin: Xwe hişyar bikin.

(33) Masedeq: Kes yan tiştê ku peyvek li wî tê, peyvek li rewşa wî tê, ew dibe li gora wê peyvê, rewş û tevgera kesek ku dibe li gora peyvek û ew peyv li wê rewşê û tevgerê tê.

(34) Awayê rast, "nezanan" e.

(35) Ayat: Piranîya "ayet" e.

(36) Ehadîsê nebewîye: Hedîsên Pêxember.

(37) Rûsîn: Rûtîn, rût û zilût, bêxêr û sewab.

(38) Ehfad: Piranîya "hefîd" e, ew jî bi mana "nevî" ye.

(39) Nîhayet: Di paşîyê da, di dûwayîyê da.

(40) Yanî ji destê Osmanîyan derketin. Ji ber ku Kurdistan jî hingê di binê destê dewleta Osmanî da bûye û beşek ji wê hatîye têwkirin, nivîskar weha gotîye.

(41) Memleketê me: Welatê Osmanî, împêratorîya Osmanî.

(42) Îzmîhlalî: Awayê rast "îzmîhlal" e, ew jî bi mana "tunebûn, rabûna ji meydanê, windabûn û berzebûn" e. Yanî "ku mirov bibe sebebê perîşanî û tunebûna welatek, mirov wisa bike ku ew welat perîşan bibe û tune bibe".

(43) Ewil bi ewil: Berê berê, berî her tiştî, di pêşîya hemî karên dî da.

(44) Cemi' bibin: Bicivin, kom bibin.

**HELAKU UMMETÎ MÎN ALÎMÎN FACÎR WE ABÎDÎN CAHÎL
WE ŞERR'UL-EŞRARÎ ŞÎRAR'UL-ULEMA'
WE XEYR'UL-XİYARÎ XİYAR'UL-ULEMA'**

Hezretê fexrê alem(45) eleyhîsselatu wesselam, gotîye: "Alimê fasiq û facir(46) û abidê(47) cahil, dibe mûcibê helaka ummeta min; û mirovê ji hemî-ya qencir, alimê emelqenc e".(48)

Gelî ulemano! Ji vê hedîsa Pêxember, eleyhîsselam, malûm dibe ku, heger alimê facir, yanî ew mirovê ku xwenda ye, ya Xwedê û Pêxember emr û nehî kirî dizane, qencî û xirabîyê ji hev ferq dike, rîya Şerîetê nîşanê me kirî nas dike; facirîyê bike, mûcibê inqîraza(49) miletê xwe û helaka ummeta Musulmana dibe. Meazellah, ji vî gunehî xirabtir tiştek nabe. Loma ku dîsa wê hedîsa şerîf de serwerê enbîya dibêje ku "dîn de mirovê alim û fasiq(50) ji hemî kesî xirabtir e". Çunkî xirabîya alim dike, mirovê cahil nikare. Loma, Mewlana Celaleddînê Romî(51) kitêba xwe de gotîye:

"Bedguher ra ilm û fen amûxten
dadenî tîxî be destî rahzen".(52)

Yanî talîma(53) mirovê bedexlaq,(54) wek dana şîrekî ye destê dizekî. Çunkî ilm û huner qewet û îqtîdar e.(55) Heger mirov bedexlaq be, wê ilm û hunerê sûê îstî' mal dike;(56) û bîl' ekis heger ew mirov sahibê exlaqê qenc be, bîtte-

-
- (45) Fexrê alem: Pesnê alemê, kesê ku alem pê dipesine û îftîxar dike. Ev pesin tenê jibo Pêxember tê gotin.
- (46) Fasiq û facir: Kesê ku ji rîya durust û rast derkeve, kesê avarê, kesê ku ji heqî û rastîyê avarê bibe, kesê gunehkar û xirab. Mana her du peyvikan yek e.
- (47) Abid: Kesê îbadetkar, kesê ku tim ji Xwedê ra îbadet dike.
- (48) Emelqenc: Karqenc, kesê ku karê qenc û baş dike.
- (49) Inqîraz: Hilweşîn, herivîn, belavbûn, tunebûn, windabûn, berzebûn, rabûna ji meydanê.
- (50) Yanî mirovê ku alim be û fasiq be jî, alimê ku fasiq be.
- (51) Mutesewwîfekî navdar e, sazkarê terîqeta Mewlewî ye. Di sala 1207'an da li Efxanistanê di bajarê Belxê da hatîye dinê. Paşê çûye Anadolê û li bajarê Qonyayê bicî bûye, li wir terîqeta xwe saz kirîye û di sala 1273'yan da li wir wefat kirîye. Navê pirtûka wî ya navdar a ku wî bi zimanê Farisî nivîsîye, "Mesnewî" ye.
- (52) Mana van her du malikan weha ye:

"Fêrkirina xwîxiraban a zanîne û huneran
dişibe dayîna şûr bi destê rêbirran".

- (53) Talîm: Fêrkirin.
- (54) Bedexlaq: Exlaqxirab, kesê ku exlaqê wî xirab e, kesê bêexlaq.
- (55) Îqtîdar: Tawan, şîyan, hêza pêkanîna karek, ku mirov bişê karek pêkbîne, ew hêza mirov hebe, mirov wê şîyanê bidêre.
- (56) Sûê îstî' mal dike: Xirab bi kar tîne, jibo amancên xirab bi kar tîne.

bi'(57) wê qewet û îqtîdarê husnê îstî'mal dike(58) û dibe mirovê ji hemîya xêrtir. Çunkî saya ilmê xwe, ji hemî kesî zêdetir dikare qencîyê bike. Lakîn sûretê ewil de ji hemî kesî xirabtir e. Çunkî bi ilmê xwe dikare gelek xirabîyê bike. Loma Pêxember eleyhîssalam weha gotîye.

Û abidê cahil jî muzirê(59) millet e. Çunkî tu tişt wek cehlê(60) hadimê(61) dîn û dewlet nabe. Yanî cehl hew qas xirab e ku, heger mirovê cahil abid be jî, dîsa mileta wî nikare xwe ji zerera wî hifz û hîmaye bike. Wekî em tarîxa alemê dixwînin, em dibînin ku hemî zemana de milletên cahil mexlûbê miletên alim bîne. Tu cara cem'îyetek(62) cahil paydar nabe.(63) Loma heger aza-yên(64) miletekî cahil in, her çi qas abid û sacid(65) in jî dîsa ew millet zemanek hindik de helak dibe; hasilê îmkan nîne, paydar nabe. Ehwalê sabîqe(66) yê milletên bûrîn hemî, vê hedîsa Pêxember tesdîq dike.

*

Vêca gelî ulemayên Kurda! Un dibînin ku hinde ayet, hinde hedîs, hinde ehwalên mazîye(67) hemî î'lam dikin(68) ku, heger un halê xwe de dewam bikin, un'ê zemanek hindik de munqeriz bibin.(69) Çunkî un alim, pê ilmê xwe emel nakin. Xizmeta Pêxember û millet ji we întîzar dike,(70) ne hema sewm û selat e;(71) ewil bi ewil divê mirov esbabê beqa milletî(72) îkmal bike. Heger ne, dijmin'ê bêt milkê we ji we bistîne. Wê hingê un nikarin selata eda bikin, zarûyên we jî paş çend salekê dîne xwe jî winda bikin. Me'mûrên serê we zalim, hadimên mileta we ne; heta ku un wan ji serê xwe navêjin, heta ku un wan dijminê millet ji welatên xwe terd û teb'îd nekin,(73) îbadeta we ne meqbûl e. Çunkî un dizanin ku weqtê şerî de ne caîz e mirov şîrê xwe dane

-
- (57) Bîttebi': Tebîî, bi awayekî tebîî, jixwe.
 (58) Husnê îstî'mal dike: Baş bi kar tîne, jibo amancên baş bi kar tîne.
 (59) Muzir: Zirarde, zîyande, kes yan tiştê ku zirar dide, zîyan dide.
 (60) Cehl: Nezanî, cehalet.
 (61) Hadim: Wêrankar, tişt yan kesê ku avayîyek wêran dike, hildiweşîne.
 (62) Cem'îyet: Koma mirovên ku bi tiştên wek ziman û çande û toreyan wek hev in û pêkve dijîn, yeker in, komel. Hin maneyên dî jî ji peyvika "cem'îyet" ra hene, lê li vir mana wê ev e.
 (63) Paydar nabe: Li ser lingan namîne, tim najî, nabe xwedîyê jîyaneka timî.
 (64) Aza: Lebat, endam, ferdên millet, ferdên netewe.
 (65) Sacid: Secdebir, kesê ku ji Xwedê ra secde dibe, diçe secdeyê.
 (66) Ehwalê sabîqe: Rewşên buhurî, rewşên derbasbûyî, rewşên ku derbas bûne.
 (67) Ehwalên mazîye: Rewşên buhurî, rewşên derbasbûyî.
 (68) Î'lam dikin: Didin zanîn.
 (69) Munqeriz bibin: Hilweşin, biherivin, belav bibin, tune bibin, winda bibin, berze bibin, ji meydanê rabin.
 (70) Întîzar dike: Dipê.
 (71) Sewm: Rojî.
 Selat: Nimêj.
 (72) Esbabê beqa milletî: Rê û awa û wasiteyên mayina netewe, rê û awa û wasiteyên ku bi alîkariya wan netewe dimîne, dijî, jîyana xwe didomîne.
 (73) Terd û teb'îd nekin: Neqewitînin û dûr nexin.

û biçê îbadetê bike; çunkî paşê dijmin'ê xebe bike.(74) Ewil bi ewil kuştina dijminê lazim e. Halê nuho ev millet tê de, zemanê fetret e;(75) heçku un nuho serî de ne.

Saya ilmê xwe un dizanin xizmetên qenc bikin. Heger un nekin, un dibin ulemayên fasiq; yanê sebeba încîraza millet; un dinya û axreta xwe winda di-kin; hew qas efradê millet qurbana seyyiata(76) we dibe; un'ê çawa xwe ji binê wî gunehî derînin. Hingî destê we hat xîret bikin, mekteb û medresa ve-kin, mirovên cahil talîm bikin. Belkî ji nav wan, mirovên sahibhîmmet zuhûr bi- ket; saya hîmmeta wan Kurdên reben ji binê zulmê derkevin. Ez her cerîda xwe dibêjim, eve dîsa tekrar dikim: Heger ev cehla cahilên Kurda û heger ev meskeneta(77) ulemayên wa dewam bike, Kurdistan'ê bikeve destê neyara de.

Fekirin, Ermenî çi qas sahibhîmmet û xîret in. Ew jî wek Kurda mezlûm in; lakîn hurîyeta(78) xwe re xwe fîda dikin. Cahilên Kurda nezan in, Erme- nîya dikujin. Ev hal Kurda re gelek xirab e. Divê ulema bêjin Kurda ku ev hal qatîlî ye. Divê Kurd xwe ji wî gunehî muhafeze bikin. Divê Kurd jî Ermenîya re bîl-îttîfaq(79) me'mûrên zalim ên Xunkar rêdike serê we, bavêjin. Şûna un biçin îmdada Ermenîyên mezlûm, un diçin wan dikujin. Ew hal gelek gu- neh e û gelek fehêt e; Xwedê û Pêxember ji vî halî ne razî ne. Xwedê teala kitê- ba xwe de ferman kirîye: "We îzzî we celalî îlx."(80) Yanî "ez bi îzzet û celala xwe qesem dikim(81) ku, ewê mezlûmekî bibîne û neçe îmdada wî, ez'ê hey- fa xwe jê bistînim".

Gelî Kurdno! Vê ayetê bixwînin û ji kuştina Ermenîya hezer bikin.(82) Çunkî ew mezlûm in; divê un biçin îmdada wan; elelxusûs(83) ku un jî wek wan mezlûm in.

---

(74) Xelebe bike: Xalib bê, zorbir bibe, zora mirov bibe.

(75) Fetret: Dewra vala ya ku di navbera dewrên du Pêxemberan da derbas dibe yan jî di navbera dewrên du mîran da derbas dibe. Li vir mexsed mana 2'yan e.

(76) Seyyiat: Xirabî, gunehkarî.

(77) Meskenet: Miskînî, bêkêrî, bêxêrî, sistî.

(78) Hurîyet: Azadî.

(79) Bîl-îttîfaq: Bi tevayî, bi tefaq, bi hevkarî.

(80) Îlx.: Ev kurta peyvikeka Erebi ye, temamê peyvîkê "îlaaxirîhî" ye. Yanî "heta paşîya wê peyvê". Dema ku mirov bixwaze peyvêka dirêj kurt bike û kurt bibirre, hingê mi- rov vê peyvîkê bi kar tîne.

(81) Yanî "ez bi mezinatîya xwe sond dixum".

(82) Hezer bikin: Xwe biparêzin, xwe dûr bidin, xwe dûr bigirin.

(83) Elelxusûs: Xasma.

MÎR MÎHEMED BÎN MÎR MÎHEMED(84)

Paş wefata Mîr Mihemed,(85) lawê wî Mîr Mihemed çû nik Sultan Murad Xan. Sultan Murad xil'et da'yê û ba ferman îmareta Cizîrê da'yê.(86) Mîr Mihemed pênc sala hukumetê kir û sala neh sed û not û yekê de(87) wefat kir.

EMÎR EZÎZ BÎN EMÎR KEK MÎHEMED

Paş Mîr Mihemed, îmareta Cizîrê gîha kurê mamê wî Emîr Ezîz. Wexta ku Wezîr Osman Paşa sala neh sed û not û şeşê de(88) çû ser Îranê, ewî Emîr Ezîz ezil kir. Emîr Ezîz muddetekê ji Cizîrê derket, çû Sincarê(89) rûnişt. Lakîn paş zemanekî hinek esker ve hat ser Cizîrê; gelek şer bî, xwîn rija. Mîr Hawind(90) Cizîrê de şûna wî îmaret dikir. Ewî Mîr Hawind idam kir; lakîn ew xwe jî wî şerî de hat kuştin.

MÎR MÎHEMED BÎN MÎR EBDAL

Zemanê Mîr Hawind, hukumeta Cizîrê de gelek îxtîlal(91) hebî. Lakîn paş şerê Mîr Hawind û Mîr Ezîz, ew îxtîlal zaîl(92) û nesla her duya jî munqetî' bî.(93) Paş wan, dîsa ji sulala emîra Mîr Mihemed bîn Mîr Ebdal bî Mîrê Cizîrê. Lakîn çiku qenc îdareê hukumet nekir,(94) ezil bî û Emîr Şeref bîn Xan Ebdal ket şûna wî.

---

(84) Ev, despêka beşekî dî ye ji dîroka Mîrên Botan.

(85) Di eslê rojnamê da ev nav "Bir Mihemed" hatiye nivîsîn. Me ew bi awayê rast "Mîr Mihemed" nivîsî.

(86) Xil'et: Di dewra Osmanîyan da tewirek xeftan bûye, padîşahên Osmanîyan ew dane kesên nêzîkê xwe, bi wî awayî ew dilşa kirine.

Ba ferman: Bi ferman, digel fermanê.

(87) Li gora tarîxa Mîladî, 1583.

(88) Li gora tarîxa Mîladî, 1587.

(89) Sincar: Şengal.

(90) Dibe ku awayê rast "Hevind" be.

(91) Îxtîlal: 1-Şoriş, rabûna gel li dijê hukumetê bi amanca wergerandina wê. 2-Têkilhevî, bêdûzenî. Li vir mexsed maneya 2'yan e.

(92) Zaîl: Tiştê ku ji holê radibe, tune dibe, dûwayî lê tê, diqede. Yanî "ew têkilhevî qedîya, dûwayî lê hat".

(93) Munqetî' bî: Qut bû, birîya, hat birrîn.

(94) Çiku qenc îdareê hukumet nekir: Ji ber ku qenc kargêrîya hukumetê nekir, karên hukumetê qenc negerand, qenc îdare nekir.

Nexmê we ji perdeyê derînim(96)
Zînê û Memê ji nû vejînim(97)

Ma'lûl-i bûyin hebîb û aşiq(98)
îro he wekî tebîbê haziq(99)

derman bikim ez ewan, dewa kim(100)
wan bêmededan ji nû ve rakim(101)

Derdê di dilê Memê cegerrîş(102)
Zîna ji derûnê dil cefakîş(103)

wê perdegeya efîfe, mestûr(104)
wî bêgunehê ji tuhmetê dûr(105)

meşhûr-i bikim bi terz û uslûb(106)
mumtaz-i bibin muhibb û mehbûb(107)

-
- (95) Ev beşê jêrîn, beşekî dî ji "Mem û Zîn"ê ye. Beşê berî vî beşî di jimareya 10'an da derketiye. Ji ber ku ew jimare di dest da tune, xwendevanên rojnamê nikarin wî beşê "Mem û Zîn"ê bixwînin.
- (96) Nexme: Dengê ku di dema stranê da ji gewrîya dengbêjê derdikeve, dengê taybetî ye stranê.
- (97) Vejînim: Careka dî bigîhînim jînê, careka dî gîyanî bikim, jîndar bikim.
- (98) Ma'lûl: Nesax, nexweşok,
- (99) Tebîbê haziq: Doktorê jêhatî, doktorê ku dikare nexweşan baş derman bike û bigîhîne saxîyê.
- (100) Dewa kim: Tedawî bikim.
- (101) Bêmeded: Bêçare, bêhavlî, neçar.
- (102) Cegerrîş: Cegerkul, kesê ku rîş di cegera wî da hatîye, cegera wî kul bûye û kul girtîye, rîş girtîye.
- (103) Cefakîş: Cefakêş, a ku cefa kişandîye, azar dîtîye. Peyvik di eslê xwe da "cefakêş" e, lê belê jibo ku li qaffiya malika berîn bê, "cefakîş" hatîye nivîsîn.
- (104) Perdege: Keç yan jina piştperde, peyperde, perdekirî, ya ku xwe nîşanê mêrên bîyanî nade.
Efîfe: Keç yan jina namûskar, a ku ji alîyê exlaqî ve paqij e.
Mestûr: Nuxaftî, perdekirî.
- (105) Tuhmet: Derewa ku li kesek tê kirin, îftîra.
- (106) Terz û uslûb: Awayê nivîsînê, awayê salixdanê, awayê qalkirinê.
- (107) Mumtaz bibin: Kîfş bibin, bên naskirin, bên bijartin.
Muhibb: Evindar, dildar, aşiq.
Mehbûb: Evandî, dilbir, keça ku tê evandin.

ew reng-i bikim ji nû serefraz(108)
da bêne temaşeyê nezerbaz(109)

dîlber li Memê bikin girînê
aşiq bikenin bi derdê Zînê

hemderd-i bikin bi wan sefayê(110)
bêderd-i bikevne helwelayê(111)

xelqê ku ji sîne û ji dil saf(112)
pakîzesirişt û ehlê însaf(113)

bîlcumle bikin jibo me tehsîn(114)
bêjin ku "bi qencî hate tedwîn"(115)

Xelqê ji "yuhîbbuhum", dîgergûn(116)
herçî ji ezel bûyî "yuhîbbûn"(117)

-
- (108) Ew reng: Bi wî awayî, bi awayekî wisa ku.
Serefraz: Serfiraz, serbilind.
- (109) Nezerbaz: Awirbaz, kesên ku awirên wan wek awirên teyrê baz in, wek teyrê baz tûj dinêrin.
- (110) Hemderd: Hevderd, hevalên derdan, kesên ku bi eynê derdan derdedar in, eynê derd hatine serê wan jî.
Sefa: Kêfxweşî, dilşayî, heng.
- (111) Helwela: Gotina "la hewle we la quwwete îlla billah", ku mirov kêfnexweş û xemgîn bibe, derd û kul bèn serê mirov û mirov ji neçarî bêje "la hewle we la quwwete îlla billah". Yanî "kesên bêderd jî dê ji ber derdê Memê û Zînê xemgîn û derdedar bibin û ji neçarî wisa bêjin".
- (112) Sîne: Sîng.
- (113) Pakîzesirişt: Xwîpaqij, kesê ku bi xwî û tebîetê xwe pak û paqij e, xirabî û dilreşî di xwî-yê wî da tune.
- (114) Tehsîn: Qencdêran, ku mirov karek yan tişteke qenc û baş bidêre, baş têw bike û qala wî bi qencî û bi başî bike.
- (115) Tedwîn: Berhevkirin û nivîsîn, ku mirov tişteki wek çîrokek yan jî wek dastanek ji na-va gel berhev bike û binivîse; wek ku Xanîyê nemir "Mem û Zîn" berhev kirîye û nivîsîye.
- (116) Yuhîbbuhum: Ev peyvikek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê "wan diêvîne" ye. Mexsed ji wan ew kesên qenc in ku Xwedê wan diêvîne û ji wan razî ye. Yanî kesên qenc û baş û xêrxwaz û dilpak.
Dîgergûn: Guhartî, kes yan tiştê ku bi alîkarîya dermanek yan karek diguhere û ji rewşa xwe ya berîn derdikeve, dikeve rewşeka dî. Yanî "ew kesên ku Xwedê wan diêvîne û ji ber wê evîne guherîne, bûne mirovên qenc û baş û xêrxwaz û dilpak".
- (117) Yuhîbbûn: Ev peyvikek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê jî "diêvînin" e. Mexsed dîsa ew kes in ku di malika berîn da qala wan hat kirin. Di wê ayetê da tê gotin "Xwedê wan diêvîne û ew wî diêvînin".

da bèn û bikin hîkayetê gûş(118)
hindek bikirin xwe pê feramûş(119)

hindek bikirin bi can semaê(120)
hindek bikirin ji dil wedaê(121)

*

Lê hêvî dikim ji musteîdan(122)
herfan negirin li mustefidan(123)

Ev name eger xirab e, ger qenc
kêşaye digel wê, min du sed renc(124)

Nûbawe ye, tiftl e, nûresîd e(125)
her çend-i nehin qewî guzîde(126)

Lê min ji rezan nekir temettu'(127)
manendê dizan bi kes tetebbu'(128)

---

(118) Bikin hîkayetê gûş: Guh bidin çîrokê, li çîrokê guhdarî bikin.

(119) Feramûş: Kesê ku bilîyê tiştek yan karek dibe û tiştên dî ji bîr dike, haya wî ji tiştên dî namîne.

(120) Semaê: Guhdarî, guhdan.

(121) Bikirin ji dil wedaê: Ji dil xatir bixwazin.

(122) Musteîd: Kesê têrzanîn, kesê pîrr zana.

(123) Mustefîd: Şagird, xwendekar, kesê ku nû dest bi xwendinê kirîye. Xanî li vir xwe şibandîye bi şagirdê û ji kesên zana hêvî kriîye ku herfan li wî negirin, yanî lê şaş negirin û şaşîyên wî eşkera nekin. Wek ku eşkera ye, Xanîye nemir bi wî awayî nefsbîçûkî kirîye.

(124) Renc: Azar, ezîyet, zehmet.

(125) Nûbawe: Zarûk. Mexsed jê "Mem û Zîn" e. Xanî ew şibandîye bi zarûkek.

Tiftl: Zarûk. Mexsed dîsa "Mem û Zîn" e.

Nûresîd: Nûgîhîştî.

(126) Guzîde: Bijare.

(127) Neker temettu': Îstîfade nekir, mefadar nebûm.

(128) Manendê dizan: Wek dizan. Li vir mexsed ji dizan ew nivîskar û hozan in ku li pey eserên kesên dî diçin û bi zarê wan dikin, wan teqlîd dikin, parçena ji wan digirin û piçek diguhêrin û ji nû ve dinivîsin, bi wî awayî wan tiştan wek eserên xwe nîşan didin.

Tetebbu': Peyrewî, çûyina li pey kesek yan hin kesan.

Xanîye nemir di vê malikê û malika berî wê da daye zanîn ku, eserên edebî yên ku wek rezan berdar in, berî "Mem û Zîn"ê bi Kurdî nehatine nivîsin da ku wî ji wan îstîfade bikira û wek dizên nivîsaran û helbestan ji wan parçena bigirtina û ji xwe ra bikirina mal.

Nûrestê hedîqeyê fuad e(129)
Masûm e, efîf e, xanezad e(130)

Nûbar e, eger şîrîn eger tal(131)
metbû'e ji rengê new'ê etfal(132)

Min hêvî heye ji ehlê halan(133)
teqbîh-i nekin evan tefalan(134)

Ev meywe eger ne abîdar e(135)
Kurmancî ye, ew qeder li kar e(136)

Ev tifle eger ne nazenîn e
nûbar e, bi min qewî şîrîn e

Ev meywe eger ne pir lezîz e
ev tifle bi min qewî ezîz e

Mehbûb e, lîbas û gûşîware(137)
milkêd-i min in, ne musteare(138)

Elfaz û meanî-yû îbarat(139)
înşa'û mebanî-yû îşarat(140)

-
- (129) Nûreste: Nûgîhîştî, fêkîyê nûderketî, nûbar.
Hedîqe: Baxçe.
Fuad: Dil. Yanî "ev, fêkîyekî nûgîhîştî yê baxçeyê dilê min e, fêkîyekî nûderketî ye ku di baxçeyê dilê min da gîhaye".
- (130) Xanezad: Zarûkê ku di mala kesek da biwelide û mezin bibe. Yanî "ev, zarûkê malê ye, zarûkê mala me ye, ne bîyanî ye, di mala me da welidîye û mezin bûye, ne zarûkê bîyanîyan e ku me ew anîye mala xwe". Ji ber ku "Mem û Zîn" bi Kurdî ye, Xanî ew şiban-dîye bi zarûkê malê.
- (131) Nûbar: Fêkîyê nûgîhîştî, nûderketî.
- (132) Yanî "xwîyê wî wek xwîyê zarûkan e, di xwîyê zarûkan da ye".
- (133) Ehlê halan: Kesên ku ji halê mirovan fam dikin, kesên fama.
- (134) Teqbîh: Xirabkirin, zîştkirin, ku mirov tiştek yan kesek xirab nişan bide, qala wî bi xirabî bike, kêmayî û qusûran bîne ser'ê û wî zîşt nişan bide, di çavê xelkê da reş bike. Tefal: Piranîya "tîfl" e, ew jî bi mana "zarûk" e.
- (135) Abîdar: Avdar, fêkîyê ku têr gîhîştîye û hundirê wî av girtîye, şîre di hundirê wî da pêk-hatîye û civîyaye.
- (136) Ew qeder li kar e: Ew qas bes e, ew qas têr dike.
- (137) Gûşîwar: Guhar.
- (138) Musteare: Emanet, tiştê ku mirov ji kesna bi emanetî distîne û paşê li xwedîyan ve-digerîne.
- (139) Elfaz: Piranîya "lefz" e, ew jî bi mana "peyvik" e.
Meanî: Piranîya "mane" ye.
Îbarat: Piranîya "îbare" e, ew jî bi mana "peyv, gotin" e.
- (140) Înşa': Amadekirin û nivîsîna metnek, helbestek û wd.
Mebanî: Sazkirin û lêkanîna pevekan, peyvan.
Îşarat: Piranîya "îşaret" e.

mewzû'û meqasid û hîkayet(141)
mermûz û menaqib û dîrayet(142)

uslûb û sîfat û mane û lefz(143)
esla nekîrin me yek ji wan qerz(144)

Bîlcumle netaicêd-i fikr in(145)
dûşîze û nûerûs û bîkr in(146)

Ya Reb, mede destê xalqê nasaz(147)
vê şahidê dilruba yê tennaz(148)

*

Ummîd-i ew e ji ehlê îrfan(149)
ew dê negîrin li min çu herfan

teşnî'i nekîn, wekî xeyûran(150)
islah-i bikin li min qusûran(151)

Eshabê kemalê perdepoş in(152)
Erbabê xerez di pîrxuroş in(153)

-
- (141) Mewzû': Babet.
Meqasid: Pîranîya "meqsed" e.
Hîkayet: Çîrok.
- (142) Mermûz: Îşaretkirî, tiştê ku bi alîyê wî ve îşaret tê kirin, tiştê ku tê nişandan.
Menaqib: Pîranîya "menqîbet" e, ew jî bi mana "salixdana jîyana kesek yan kesna" ye.
Dîrayet: Bîr, bîrbîrin, ku mirov bîr bi tiştêk bibe.
- (143) Sîfat: Pîranîya "sîfet" e, ew jî bi mana "salix" e.
- (144) Esîa: Qet, ji bin.
Qerz: Deyn.
- (145) Netaic: Pîranîya "netîce" ye, ew jî bi mana "dûwayîk, tiştê ku ji tiştêkî dî derdikeve û li dû wî dimîne" tê.
- (146) Dûşîze: Keça bakîre.
Nûerûs: Nûbûk, keça ku nû dibe bûk.
- (147) Nasaz: Kesê nesaz, kesê avarê.
- (148) Şahid: Rind, xweşik, bedew.
Dilruba: Dilrevîn, keça ku dilên evîndaran direvîne.
Tennaz: Nazdar, cîlwekar.
- (149) Ehlê îrfan: Kesên xwedîmarîfet û zana.
- (150) Teşnî': Xîrabkirin, zîştîkirin.
Xeyûr: Xîretkar, kesê xwedîxîret, kesê bixîret.
- (151) Îsîah bikin: Tamîr bikin, çêkin, rast bikin, dûz bikin.
- (152) Eshabê kemalê: Kesên gîhîştî, kesên kamil, kesên ne xav.
Perdepoş: Perdenuxêf, kesê ku perde davêje ser tiştan wan dipoşe, dinuxêfe.
- (153) Erbabê xerez: Ehlê xerezê, kesên xwedîxerez, kesên dilreş û xêrnexwaz, kesên xerezkar.
Pîrxuroş: Pîrqîrîn, qîrqîrok, kesê ku diqîre û tiştan eşkera dike, kesê şematekar ê ku şemate derdixe.

Me'mûl-i ew e ji ehlê razan(154)
ew dê nekirin bi min tinazan

Ez pêlewer im, ne gewherî me(155)
Xudreste me ez, ne perwerî me(156)

Kurmanc im û kûhî-yû kenarî(157)
Van çend xeberêd-i Kurdewarî

îmza bikirin bi husnê eltaf(158)
îsxa bikin ew bi sem'ê însaf(159)

Eshabê xerez ku guh bidêrin
eyban bikirim, li min veşêrin

ava rûyê şairî nerêjin(160)
ger mumkin e, yêke qenc bibêjin

sehew û xeletan nekin teeccub(161)
te'wîl-i bikin jibo teessub(162)

Metbea "Cem'îyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

- (154) Me'mûl: Tiştê hêvîkirî, tiştê ku tê hêvîkirin.
Raz: Sir, tiştê veşartî.
- (155) Pêlewer: Malfiroşê gerok, çerçî.
Gewherî: Gewherfiroş, kesê ku bi xwe gîhayê, bê mamosta gîhayê.
- (156) Xudreste: Xwegîhandî, kesê ku bi xwe gîhayê, bê mamosta gîhayê.
Perwerî: Hînkirî û fêrkirî, kesê ku ji alîyê hin mamostayan ve tê hînkirin û fêrkirin
û bi wî awayî tê gîhandin.
- (157) Kûhî: Çîyayî.
Kenarî: Kesê li kenar, kesê li qerax.
- (158) Bi husnê eltaf: Bi qencîya xwe, ji kerema xwe.
- (159) Îsxa; Guhdarî.
Sem'ê însaf; Guhê însafê.
- (160) Şair: Hozan. Xanî qesta xwe dike.
- (161) Sehew: Şaşî.
Teeccub: Şaşman, şaşbûn, ecêbman. Yanî "bila li şaşî û xeletîyên min ecêb nemînin, bi-
la şaş nebin ku min ev şaşî û xeletî kirine".
- (162) Te'wîl bikin: Li ser maneyeka rast dûz bikin, li ser maneyeka rast rê bidin'ê, bînin ser
maneyeka rast.
Teessub: Girêdana bi dîtinek ve, bi fikrek ve, bi bîr û bawerîyek ve.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDISTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farisîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"

Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

Her tabî'da
2000 nüsha

Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja duşembê de 20 Zîlqe'de sene 1316 * Fi 20 Mart sene 1315(1)

SULTAN ABDÜLHAMİD HAN-I SANÎ HAZRETLERİNE

Diyarbakir eşrafından olup indel'acab kendisini bildirmeye hazır olduğunu beyan eden bir zat tarafından gönderilen nazar-ı dikkati calib Kürdçe bir mektubun hasbellüzum bazı fıkralarını tayyederek, aksam-ı sairesini aynen işbu 13 numrolu "Kürdistan" gazetesine derc ettim. Bendegân-ı Şahaneden biri marifetiyle doğruca tercüme ettirildiği halde(2) malûm-ı Şahaneleri olaçağı vechile, bîçare vatanın aksam-ı muhtelifesine tayin ve i'zam olunan

(1) Li gora tarîxa Mîladî 2 Nîsan 1899(Milâdî tarihe göre 2 Nisan 1899).

(2) "Tercüme ettirildiği takdirde" demek istiyor. Yanî "çevrildiği takdirde".

zaleme-i memurînin îka'etmekte oldukları gadr-ü itisaf neticesi olarak, birçok Kürdlerin terk-i vatan ederek Acemistan ile sair mahallere hicret ettiklerini, ve pederim merhum Bedirhan Bey'in Kürdistan'da bulunduğu zamanlarda yüz haneli olan karyelerin harab olarak elyevm ancak yigirmişer hane den ibaret kaldıklarını ve birçok aceze-i nisvan ile yetim çocukların çirliçiplak duvar diblerinde bîkes ve bîçare, aç olarak zat-ı Şahanelerinden istimdad etmekte olduklarını bir lisan-ı sûznak ile istirham etmekte olduğu anlaşılıyor. Kürdistan ile Kürdler, Rusya'nın Anadolu'ya tecavüzüne bir sedd-i sedîd olduklarından, oraya atf-ı nazar-ı adalet eylemelerini rica ediyor.(3)

Kürdistan'ın şu zamanlarda herkes tarafından tamamıyla anlaşılabilir bir surette tezahür eden ehemmiyeti hasebiyle, oraya müstakîm ve âdil memurlar i'zamı lüzumu, Kürdistan'dan mevrud daha birçok varakalarla ihbar edilmektedir.

Padişahım,

Esasen şu lüzum sizce dahi malum olmak lâzım geldiğinden, yalnız sarayınızın içine değil, biraz da, devlet-i Osmaniyemizin devam ve bakasına ve âlem-i İslâmiyetin taarruzdan masuniyetine medar-ı küllîsi olan ve maatteessüf elyevm her türlü âsâr-ı umrandan mahrum bulunan Kürdistan cihetlerine dahi atf-ı nazar eylemenizi istirham ederiz. Birkaç seneden beri Bulgaristan ve Girid gibi meşhud-ı çeşm-i teessüfümüz olan emsale nazaran, zaman-ı karîbde şikâr-ı ecanib olacağı veyahud cevri-ü itisaf yüzünden ahalî kısmen telef, kısmen ihtiyar-ı hicret ederek, Mısır'a gıptabahş olan o arazî-i vesâ ve münbite insandan hâlî kalarak, Anadolu'da Sahra-i Kebîr'e müşabih bir sahra husule geleceği hêvîdardır.

Hükûmet-i Osmaniyenin bekası için Rusya'ya karşı yegâne istinadgâh olan hitte-i Kürdistan'ın muhafazası lüzum-ı kat'î tahtinde olduğuna, elbette zat-ı Şahanelerince de kanaat-ı kâmile hasıl olmuştur. Mâruzatımız beka-i satvet-i İslâmiye arzusundan gayri bir emele müstenid olmadığından, hilâfını iddia ederek evham-ı hümayunu davetle mülkü perişan eden erazil ve eclâfe umum millet-i İslâmiye ile lânet eylemekten kendimizi alamayız.

---

(3) Demek istiyor ki, Diyarbekir'den mektub yazan zat, Osmanlı Padişahı Abdülhamid'den, adalet gözüyle Kürdistan'a bakmasını rica ediyor.

KAXIDEK E JÎ KURDISTANÊ HATÎ

Elhemdu lîllah ji wî Xaliqê kewn û mekan re(4) ku Kurmanc jî li alemê dan naskirin! Xwedê ilm û umrê Mîrê me(5) zêde bike! Zemanê babê te cennetmekan(6) Bedirxan Begê, hemî Kurdistan li saya edaleta wî mamûr(7) û rahet bî! Nuha jî, elhemdu lîllah, li saya ilm û qelesa we, paş nuho Kurmanc hemî wê mes'ûd û bextyar bibin!

Mîrê min,

Hun jî dizanin ku Kurmanc bi xilqeta xwe(8) new'ek(9) ji benî Ademên mumtaz in,(10) şecî' in,(11) ciwamêr in; kêmayîya wan ilm û marîfet e. Saya we, bi îzn û kerema Xwedê teala paş nuho wê meyla ilm û marîfetê jî bikin.

Ev du-sê hîv e cerîdeya "Kürdistan"ê têt welatên me. Lê me'mûrên hukümetê nahêlin em serbest bixwînin; digirin; destê kî bibînin, wî mirovî hebs û eza(12) dikin. Dîsa jî, Kurmanc hemî gelek meyla cerîdeyê dikin, ji wê nabûrin. Vê rê de em'ê gelek tiştê fîda bikin, heta wek qewm û milletên dî em Kurmanc jî sahibê tereqqî(13) bibin. Ez we(14) umîd dikim ku Sultan Ebdulhemîd qencîya me divê. Lê ev walî û qaîmmeqam û mudîr, hasilî çî qas me'mûrên rêdike li serê me, gelek zalim û bêînsaf in; ewan Kurdistan xirab kir; tu hal kesî nema. Weqtê babê te gundên sed xanî, deh mal nemane; ew jî reben û jar in. Gelek Kurmanc ji Kurdistanê hîcret dikin. Hin diçin nêv Ecem, diçin nêv Tirka; hin jî ji rebenîyê mehew dibin, ji birça ditelifin.

Em Kurd ji te hevî dikin ku tu cerîdeya xwe de bi Tirkî ji Xunkar re binivîsî, da fekiye halê Kurmanca, da bizane Kurdistan xirab dibe. Vê(15) Musulman hemî bizanibin ku, wekî Kurmanc ne li milê(16) Kurdistanê bîna, heta Mosqof hatî Anadol zebt kiribî; wê hingê Musulmanîya Anadolê, halê Tirka wê yekcar xirab bibîya. Loma, divê vî halî ji Xunkar re erz bikin, da mem'ûrên rast û adil rêke Kurdistanê. Heki ev halê ha weha dewam bike, Kurd jî hew vê zulmê re tehemmul dikin; wê bibin havalê Ermenîya, wê bi hev re esbabên edaletê bixwazin.

- (4) Kewn: Heyî, hebûn.
Mekan: Cî: "Kewn û mekan" pêkve, bi mana "gerdûn, kaînat" tê gotin.
- (5) Mexsed ji "Mîrê me", Evdirehman Bedirxan e.
- (6) Cennetmekan: Cîbîhişt, kesê ku mirov daxwaz dike ku di bihiştê da be.
- (7) Mamûr: Ava, avakirî, şên, geş, gewz.
- (8) Xilqeta xwe: Afirandîna xwe, çêbûna xwe, xwîyê xwe.
- (9) New'ek: Tewirek.
- (10) Mumtaz: Bijare.
- (11) Şecî': Wêrek, mêrxas, fêris.
- (12) Eza: Ezîyet, îşkence.
- (13) Tereqqî: Pêşketin, pêşveçûn.
- (14) We: Wisa.
- (15) Vê: Divê, pêwîst e, lazim e.
- (16) Mil: Li vir bi mana "alî" ye.

Ez hêvî dikim vê jî binivîse ku, van nêzîkîyan derên ji destê Xunkar derketin, wek Bulgaristan û Girîdê, hemî sebeba zulma me'mûra bî. Ev malûmê alem e ku edalet li kî milî be, mirov xwe dide wî milî.

Bêje Xunkar "el-edlu esas'ul-mulk", (17) Heyfa min têt me'mûrên wî ne adil in, zalim in, xain in, bêînsaf û mirwet in; her nef'a xwe, li felaketa me digerin. (18)

Bêje Xunkar ey Emîrulmu'minîn, (19) Hezretê Pêxember emir kirîye ku: "El-îmamu mes'ûlun elennasî en reîyyetîhî". (20) Çire vî emrê Pêxember cî nakî! Heki tu fenekirî halê tebeeyên (21) xwe, tu jî îndellah (22) mes'ûl î; ceza-yê te'yê ji hemîya zêdetir bit!

Bêj'ê ey Padîşah, tu zanî "edlu saetîn xeyrun mîn îbadetî seb'îne seneten". (23)

Bêj'ê ey Xelîfe, fekiye paş xwe, eslaf (24) û ecdadên te çi kirine, dinya ricifandine. Ecdadên te şîr li destê wan, diketin pêşîya eskerî; ew xwe diçûn, welatên xwe digeran; lawên xwe rêdikirin tehqîqa ehwalên xelqê. Tu çira ji sera xwe dernakevî! Tu hema fedikirî li dora xwe; tu hema camia li dor sera xwe çêdikî; kuderê bêeslek hebit, tu wî tînî mezin dikî! Carekê serê xwe hilîne, piçekê dor xwe fekiye, da tu bibînî ebdên Xwedê teala çi zulm û xedrê dibînin, çawa dinalin; da tu bibînî çavên yetîm û jinebîya çawa barana dibarin; (25) da tu Kurdistanê bibînî, heçku Cengîz û Teymûr tê re bûrîne, heçku zelzele bîyî xanî xirab bîne, ji umranê (26) eser nîne; ew jin û zarû li ber dar û beran digerin, tazî birçî mane! Bêj'ê ey Xelîfe, huqûqê van ebdên Xwedê isparê te ye! (27)

Îmza

Ji Eşrafên Dîyarbêkrê
Ş. M.

(17) Yanî "edalet bingehê milk e".

(18) Yanî "her li menfeeta xwe û li felaketa me digerin".

(19) Emîrulmu'minîn: Serekê Mu'minan, serekê Musulmanan.

(20) Yanî "pêşrewê mirovan ji kesên binê kargêrîya xwe berpîrsyar e".

(21) Tebee: Peyrew, kesên li pey pêxemberek yan mîrek, yan serekek.

(22) Îndellah: Li nik Xwedê.

(23) Yanî "edaleta saetek, ji îbadeta heftê salî çêtir e".

(24) Eslaf: Kesên berî mirov, pêşîyên mirov.

(25) Awayê rast, "dibarinin" e.

(26) Umran: Avayî.

(27) Îsparê te ye: Sipartîyê te ye, bi te hatîye sipartin.

ULEMAYÊN KURDA RE XÎTABEK(28)

Gelî ulemano! Un hemî dizanin ku padîşah ser însana hakim û ulema jî ser padîşaha hakim in. Ez dibînim ku ulemayên Kurda ne hakimê Padîşah, lakîn mehkûm û esîrê me' mûrên Padîşah in. Un dibînin ku ew me' mûr ji edl û Şerîetê cuda ne. Lakîn un ser îqbala xwe, ber wan zelemeyê(29) me' mûra stûyê xwe xwar dikin. Un dibînin ku ji wî halî un bednam dibin;(30) dîsa dengê xwe nakin. Heta ev meskenet(31) li we heye, un her çend ku haizê ilm in,(32) tuca un nailê mukafat nabin.(33) Çunkî un emrê Xwedê û Pêxember îcra nakin(34) û bîl'ekis un ji hemî kesî zêdetir şayanê teqdîr in.(35) Un ku wereseyê enbîya ne,(36) çawa wan me' mûra re îtaet dikin! Hew qas mezellet(37) li ser çend pereke dinyayê ne. Un qet îstîqbala zarûyên xwe, wetentaşên(38) xwe naynin ber çava; un qet tîrsa Xwedê teala naynin bîra xwe.

Ulema dikarin hemî tişt li padîşaha bidin îcrakirin. Çunkî heger padîşah îcra neket, efradê millet dide îcrakirin. Çunkî ew Xwedê teala, ku padîşahê padîşahan e, kitêba xwe de hinde ulema medh û sitayiş kirîye.(39) Hemî Musulman dizanin ku emrên wê kitêbê ji emrên hemî padîşaha gelek muessir(40) û mu'tebertir e. Bînaen'eleyh,(41) heger ulema hîmmet bikin, wan emrên Xwedê tefhîmê millet bikin,(42) millet'ê mutîê ulema bibe.(43) Wê hingê millet'ê ji bela cehlê xilas bibe; wê bizanibe ku Padîşah çi ye, merteba ulema çawa ne, huqûqê efradê millet çawa muhtacê hîmaye ye.(44) Lakîn heger millet cahil bimîne, ulema jî bi ilmê xwe emel nekin, yanî heger ulema ji ulemayê sût'(45) bin, xeyrê sefaletê tu tişt ne me' mûl e.(46)

-
- (28) Xîtab: Peyva ku mirov ji kesek ra yan ji hin kesan ra dike, dibêje.
(29) Zeleme: Piraniya "zalim" e.
(30) Un bednam dibin: Hun navxirab dibin, navê we xirab dibe, navê we bi xirabî derdikeve, hun bêrûmet dibin.
(31) Meskenet: Miskînî, bêkêrî, bêxêrî, sistî.
(32) Haizê ilm in: Îlm û zanîne didêrin, xwedîyê ilm û zanîne ne, zana ne.
(33) Nailê mukafat nabin: Nagîjin mukafatê, nagîjin qencî û xweşîyê, nagîjin xêr û xweşîyê.
(34) Îcra nakin: Naynin cî, bicî nakin, narewînin, namesînin.
(35) Şayanê teqdîr in: Hêjayê teqdîrê ne, hêja ne ku bîna teqdîrkirin, hêja ne ku rûmet ji we ra bê dayin û qedrê we bê girtin.
(36) Wereseyê enbîya ne: Warisên Pêxemberan in.
(37) Mezellet: Bêşerefî, nizmî, stuxwarî, sistî.
(38) Wetentaş: Hewwelat.
(39) Medh û sitayiş kirîye: Bi qencî qala wan kirîye, pesnê wan daye.
(40) Muessir: Te'sîrkar, bite'sîr, xwedîte'sîr.
(41) Bînaen'eleyh: Li gora vê yekê, li gora vê peyvê, ji ber vê yekê.
(42) Tefhîmê millet bikin: Bi millet bidin famkîrin, bidin zanîn.
(43) Millet'ê mutîê ulema bibe: Millet dê ji ulemayan ra îtaetkar bibe, stûyê xwe li pêşberê wan bitewîne, ji wan ra îtaet bike, li pey wan here.
(44) Hîmaye: Parastin.
(45) Ulemayê sût': Alimên xirabîyê, zanayên ku di rîya xirabîyê da ne, zanayên avarê.
(46) Ne me' mûl e: Ne hêvîkirî ye, nayê hêvîkîrin.

Un Îmamê Birkewî Mihemed Efendî dinasin. Kitêba wî fîlealimî(47) ve-kin bixwînin; der heqê ulemayê sût de çi dibêje. Kitêba Huccetulîslam(48)Îmamê Xezalî, rehîmehullah,(49) bixwînin; fekirin ewî der heqa ulemayê sût de çi ayet, çi hedîs zikir kirdiwe.(50) Un dizanin ku Îmamê Xezalî, destek wî we hemîya dihêje. Loma umîd dikim ku nesîhetên wî te' sîrê we biket. Ew îmam îro sax bîya, wê meskenet û minafiqîya we hukum bikira û ew hukum Pêxember tesdîq û Xwedê teala qebûl bikira.

Un dibînin ku ew me'mûrên Xunkar rêdike serê we, hemî casûs û xefîye(51) ne; daîm meqseda wan îfsadê efrad e.(52) Çunkî bi wî sûretî(53) efradê millet her binîfaq in,(54) îttîfaq nakin. Hingî efradê millet binîfaq in, ji qeweta îttîfaqê mehrûm in; bînaen' eleyh, zeîf in. Hingî millet zeîf e, hukumet li ser wî dikare îcrayê zulm bike. Hasilî, bi wî halî un dibînin ku me'mûrên li serê we mufsid in.(55) Xwedê teala kitêba xwe de gotîye "el-fitnetu eşeddu mîn' el-qetlî".(56) De vêca malûm dibe ku ew me'mûrên un ji wan re hinde bi meskenet û cebanet(57) îtaet dikin, ji qatila şerîrtir in, mezherê xezebê îlahî ne.(58)

Min berî çend rojekê kaxidek ji xelqê Dîyarbekrê stand. Min ew kaxid we cerîdeyê de nivîsî. Ji munderecata(59) wî kaxidî malûm dibe ku ji şerê fitne, fesada me'mûrên serê we li meyanê we îlqa dikin,(60) Kurdistan roj û roj xirab dibe, gelek xelq mecbûrê hîcretê(61) dibin.

Mufessirên kîram(62) tefsîra ayeta ser fitneyê de dibêjin ku: "Fitne, yanî ewa ji we memleketê we(63) nefî û texrîb dike,(64) muzir e; un wê fitneyê ji memleketê xwe derêxin, nefî bikin".

- (47) Fîlealim: Alimê wek fîl, alimê gewre.
 (48) Huccetulîslam: Delîl û nîşana Îslamê.
 (49) Rehîmehullah: Xwedê lê bê rehîmê.
 (50) Zikir kirdiwe: Qal kirîye, gotîye.
 (51) Xefîye: Kesê ku bi dizî dixebite, nepenî kar dike. Ev peyvik, wek navekî resmî û sîyasî di zemanê Sultan Hemîd da jibo polêsên wî yê nepenî hatîye karanîn.
 (52) Îfsadê efrad: Xirabkirina ferdan.
 (53) Bi wî sûretî: Bi wî awayî.
 (54) Binîfaq in: parçebûyî ne, dubend in, ji hev cuda ne, ne hev girtî ne.
 (55) Mufsid in: Xirabîkar in, xirabîxwaz in, karê wan xirabî ye, xirabî dixwazin û xirabî dikin.
 (56) Yanî "fitne ji kuştinê diwartir e, xirabtir e".
 (57) Cebanet: Tirsonekî, tirsokî, newêrekî.
 (58) Şerîr: Xirab, xirabîkar, xirabîxwaz.
 Mezherê xezebê îlahî ne: Cîyê xezeba Xwedê ne, misteheqê xişma Xwedê ne.
 (59) Munderecat: Têdayî, tiştê ku di nameyek, pirtûkek, kovarek yan jî rojnameyek da cî girtîye.
 (60) Li meyanê we îlqa dikin: Davêjin nava we.
 (61) Hîcret: Cîhîlbûn, rabûn û barkirina ji cîyê xwe.
 (62) Mufessir: Zanayê ku maneya Qur'anê dinivîse, dide zanîn.
 Kîram: Qedirbilind, rûmetbilind.
 (63) Awayê rast, "ewa we ji memleketê we" ye.
 (64) Nefî: Rakirina ji cî û şandina bo cîyekî dî, ku hukumet kesek yan hin kesan ji cîyê wan rake û bişîne cîyekî dî.
 Texrîb: Şandina bo cîyekî xerîb, ku hukumet kesek yan hin kesan bişîne cîyekî xerîb, cîyekî bîyanî.

De vêca ew me' mûrên serê we, qatilên we ne. Wekî we dît yek hat we bikuje, un dest davêjin şîrê xwe; divê un bi eynê sûretî(65) wan me' mûrên serê xwe bi şîrê xwe defi' bikin. Heger ne, ew'ê we bikujin. Ew her roj we dikujin, we ha ji xwe nîne. Hetta ew we bi ezîyet dikujin. Çunkî Pêxember, eleyhîssalam, "we men qetele mu' mînen muteemmîden fe cezauhu îlx."(66) Yanî " nefya mu' minekî musawîyê qetla wî ye".(67) Ez umîd dikim ku çî qasî ayet û hedîs hene, un emînê sihheta(68) wan in. Heger qelbê we jî tesdîq dîke, çîre bi îcaba wan ewamira(69) hereket nakin! Heger un ji wan zelemeê me' mûra ditirsîn, tîrsa Xwedê mueyyen(70) ji tîrsa wan ezîmtir e.(71) Heger un faîdekê ji wan xeddarên me' mûra umîd dîkin, mueyyen faîda Xwedê ya ji hemîya ezîmtir e. Mirovê kor û kerr waqîfê vê heqîqetê ye.(72) Gelî ulemano, çîre un wê heqîqeta hinde aşîkar nabînin! Heta kengê un'ê vê xefletê de bimînin! Însaf bikin!

(65) Bi eynê sûretî: Bi eynê awayî, bi wî awayî.

(66) Nivîskar ev peyv wek peyveka Pêxember nişan daye, lê belê ev parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê jî bi tevayî weha ye: "Kesê ku bi zanîn û amadekirin mu' minek bikuje, cezayê wî canem e, tê da ebedî dimîne, Xwedê lê tê xişmê û lanet lê tîne û jê ra ezabekî mezin amade dîke". Despêka ayetê jî ne "we men qetele" ye, lê belê "we men yequl" e.

(67) Musawî: Beraber, hevteng, tiştê ku di tenga tiştêkî dî da ye.

(68) Sihhet: Li vir bi mana "rastî" ye.

(69) Ewamir: Piranîya "emr" e, ew jî bi mana "ferman" e.

(70) Mueyyen: Hemin, muheqqeq, ekîd, bê guman.

(71) Ezîmtir: Mezintir.

(72) Waqîfê vê heqîqetê ye: Haydarê ji vê rastîyê ye, ji vê rastîyê haydar e, bi vê rastîyê dizane.

BEDÎRXAN BEG(73)

Bedirxan Beg sala 1250(74) de bî Hakimê Kurdistanê Paş çend salekê weqta ku bî şerê Nizîbê,(75) Ebdulmecîd muracetê muawenetê(76) wî kir. Bedirxan Beg jî gelek esker ve çû şerî, xizmet û sedaqet îbraz kir.(77) Paş wî şerî ve gera Kurdistanê.

Wî zemanî Kurdistan nav destê me'mûrên hukumetê talan dibî. Me'mûr hemî çavên xwe ser emwalên(78) Kurda vekiribîn; heçiyê rişwet(79) nedida me'mûra, bi îftîrakê nefî û hebs dibî. Weqta ku Bedirxan Beg ji şerê Nizîbê ewdet kir,(80) Kurdistan vî halê de bî; yanî destê zelemê me'mûra perîşan dibî. Lakîn weqta ku Bedirxan Beg cihê xwe rûnişt, çî qas qebail û eşairên(81) binê destê wî hebîn, ji wê zulma me'mûra xilas kir; nehîşt tu me'mûr li ser efradên binê destê wî tu nufûzê îcra bikin(82) û bi edalet eşairên xwe îdare kir.

Ev edl û asayîşa(83) li nav qebailên Bedirxan Begê, mesmûê eşairên cîwar bî.(84) Heçî axayê ev emn(85) û asayîşa Bedirxan Begê bihîst, hat îltîhaqê wî kir(86) û bi wî halî gelek eşîretên dî îltîhaqê Bedirxan Begê bîn û xwe ji zulma me'mûra xilas kirin. Ji wî sebebî, nufûz û hakimîya Bedirxan Begê jî gelek tewessu' kir.(87) Kurdistan hemî, heta di welatê Hekarya ket binê hukmê wî de.

-
- (73) Ew, bavê nivîskar bûye; nivîskar navê wî weha nivîsiye; lê belê, ew di nava gelê Kurd da bi navê "Mîr Bedirxan" hatiye naskirin. Carna jê ra weha dihat gotin, carna jî dihat gotin "Mîr Bedirxanê Botî". Lê belê di nava Kurdan da jê ra qet nehatiye gotin "Bedirxan Beg". Ji ber vê yekê, divîya ku li vir jî navê wî bi awayê "Mîr Bedirxan" bihata nivîsin.
- (74) Li gora tarîxa Mîladî 1835.
- (75) Şerê Nizîbê: Şerê ku di navbera leşkerê Osmanî û leşkerê Misrê da qewimî. Leşkerê Misrê, ku di binê fermandariya Biraîm Paşa yê kurê Walîyê Misrê Mihemed Elî Paşa da bû, leşkerê Osmanî zorbirî kir û heta nêzikê Stanbolê ew reqand. Paşê di navbera her du alîyan da peyman aştîyê hat îmzakirin. Hingê Sultan Evdilmecîd li ser textê dewleta Osmanî bû.
- (76) Muawenet: Alîkarî.
- (77) Sedaqet: Rastî û durustîya bi kesek ra yan jî bi dewletek ra. Îbraz kir: Nîşan da.
- (78) Emwal: Piraniya "mal" e.
- (79) Rişwet: Bertîl.
- (80) Ewdet kir: Vegerîya, zivirî.
- (81) Qebail; Piraniya "qebile" ye. Eşair: Piraniya "eşîret" e.
- (82) Nufûz: Te'sîr, hukum, fermanrewayî. Îcra bikin: Bicî bikin, bajon.
- (83) Edl: Edalet, dad. Asayîş: Ewletî, dûzena komelê û welêt.
- (84) Mesmûê eşairên cîwar bî: Ji aliyê eşîretên cîran ve hat bihîstin, eşîretên cîran ew dad û ewletî bihîstin.
- (85) Emn: Ewletî.
- (86) Îltîhaqê wî kir: Tevê wî bû, bû peyrewê wî, bû hevalbendê wî.
- (87) Tewessu' kir: Fire bû.

Lakîn çiku me'mûra nedikarîn rişweta ji eşairên binê destê Bedirxan Begê bistînin û çiku(88) gelek eşair îltîhaqê Bedirxan Begê kirin, me'mûrên hukumetê ji wî halî mutezerrir dibîn;(89) yanî bi zulm û xebaseta(90) xwe nedikarîn pera ji Kurda bistînin. Loma, dest şikata Bedirxan Begê kirin. Bînaen'elejh, Walîyê Mosilê Es'ed Paşa û gelek walîyên dî Sultan Ebdulmecîd re nivîsîn ku "Kurdistan hemî ket binê destê Bedirxan Begê de, ev hal dewletê re muzir e,(91) loma divê Bedirxan Begê ji wê derê rakin". Ser vê îş'arê(92) Walîyê Helebê Osman Paşa bî Muşîrê Ordûya Anadolîyê(93) û hat ser Bedirxan Begê. Osman Paşa eskerê xwe re Dîyarbekir ordû ittîxaz kir.(94) Sih hezar esker û çil pare(95) top ve ji Dîyarbekrê rabî, çû ser Cizîrê.

Hê ordûya Osman Paşa negîhayî Cizîrê, ji Îstanbulê Sultan Ebdulmecîd Mela Efendî rêkir ji Bedirxan Begê re, da bêt Îstanbulê. Mela Efendî ji berê ve Bedirxan Beg dinasî. Weqta ku Mela Efendî gîha nezdîkê(96) Cizîrê, go Osman Paşa ku "ez ji terefê Xunkar diçim nik Bedirxan Begê, belkî bi nush û pend,(97) bê şer Kurdistanê terk biket; heta ez cewabê nedim te, newe ser Cizîrê" û fermana Sedrê Azem Reşîd Paşa jî îbraz kir. Ew emirname, "Muherrerat-i Nadîre" nam kitêb de metbû'e.(98)

Osman Paşa arzû dikir ku Bedirxan Begê re şerî bike û bi xalibîyeta(99) xwe şan û şerefê îstîhsal bike.(100) Loma, nagîhanî(101) xebera Mela Efendî hîddet kir(102) û Mela Efendî hebs kir. Lakîn çiku nediwêrî yekcarî ji me'mûrîyeta wî meni' bike, ji hebsê derêxist û rê da'yê. Mela Efendî hat nik Bedirxan Begê. Lakîn Osman Paşa jî elel'ecelê(103) ordûyê ve hat ser Cizîrê, întîzara(104) cewaba Mela Efendî nekir û dest tecawuzê(105) kir. Mela Efendî ji vî halî muteheyyir ma û mexcûlen(106) ji Bedirxan Begê cewabê hat or-

-
- (88) Çiku: Li vir her du jî bi mana "ji ber ku" ne.
- (89) Mutezerrir dibîn: Zirardîtî dibûn, zirar didîtin, dixesirîn.
- (90) Xebaset: Xirabî.
- (91) Muzir: Zirarde, tiştê ku zirar dide, xesar tîne.
- (92) Îş'ar: Haydan, ku di heqê kesek da yan tişteke da hay bê dayin, xeber bê dayin.
- (93) Muşîr: Mareşal.
- (94) Awayê rast, "ordûgah ittîxaz kir" e. Yanî "ordûgah girt, ji ordûya xwe ra kir merkez, ji leşkerê xwe ra kir bargah".
- (95) Pare: Tene.
- (96) Nezdîk: Nêzîk.
- (97) Nush û pend: Şîret.
- (98) Nam kitêb de metbû'e: Kitêba ku bi vî navî ye, tê da hatiye çapkirin; pirtûka ku navê wê ev e, ev ferman tê da hatiye çapkirin.
- (99) Xalibîyet: Zorbirin, ku kesek zora kesek bibe yan leşkerek zora leşkerek bibe, wî zorbirî bike.
- (100) Îstîhsal bike: Bi destê xwe bixe, deshatî bike, desketî bike.
- (101) Nagîhanî: Ji nişka ve.
- (102) Hîddet kir: Hêrs bû.
- (103) Elel'ecelê: Bi lez û bez, tavil.
- (104) Întîzar: Payin, ku mirov tişteke yan kesek bipê, li benda wî be, çavê mirov li rîya wî be û mirov çavnêrîya wî bike.
- (105) Tecawuz: Desdirêjî.
- (106) Mexcûlen: Bi awayekî fedîkar, şermî.

dûya Osman Paşa.(107) Osman Paşa qebaheta xwe dizanî. Loma, ketmê qebahet re(108) îftîra li Mela Efendî kir, mewqûfen(109) rêkir Îstanbulê û Xunkar re nivîsî ku "ev mirov muttefiqê(110) Bedirxan Begê ye, xayînê dewlet e". Xunkar jî bîla tedqîq û tehqîq(111) Mela Efendî nefyê Wanê kir.

*

Her du mila dest şerî kir. Mîqdarê çiharde şera mabeyna(112) her du eskera de bî. Şerek gelek mezin li Çemê Zeytûnê bî. Wê derê eskerê Osman Paşa gelek şikest. Kurda gelek top zebt kir; lakîn nedizanîn biemilînin.(113) Axir Bedirxan Begê dît ku eskerê Osman Paşa ji yê wî mucexheztiyê,(114) loma tehessunê qela Ewrexê kir.(115) Lakîn ev tehessun bêfaîde bî. Topên ordûya Osman Paşa di zemanek hindik de qele texrîb kir.(116) Eskerê Bedirxan Begê ji topa gelek muteessir dibî. Nîhayet eskerê Bedirxan Begê gelek şikest, qeweta wî gelek zeîf bî. Loma teslîm bî, ordûya Osman Paşa ve hat(117) Îstanbulê. Aîla wî hemî jî wî re hat. Weqta ku gîha Îstanbulê, nefyê Girîdê bî. Paş pazde sala Sultan Ebdulezîz ban'î kir,(118) hat Îstanbulê. Xunkar jê re teklîf kir bike walî li Rûmîlîyê,(119) Lakîn Bedirxan Begê qebûl nekir, ruxset(120) xwest da biçê Şamê. Xunkar rutba "Mîrê Mîran"îyê tewcîh kir(121) û ruxset da'yê. Bedirxan Begê paş çend salekê wê derê wefat kir. Weqta ku wefat kir şêst û sê salî bî. Çil û duyek nefer zukûr û înas ewladên wî hebîn.(122) Ewladên wî re çûna Kurdistanê qet'îyyen memnû'e,(123) hukumet nahêle.

-
- (107) Li vir kêmayîyek heye. Wisa tê zanîn ku awayê rast divê weha be: "Digel cewabê hat ordûya Osman Paşa".
- (108) Ketmê qebahet re: Jibo ketma qebahetê xwe, jibo veşartin û poşan û nuxaftina qebahe-tê xwe.
- (109) Mewqûfen: Girtî, bi girtin, tewqîfkirî.
- (110) Muttefiq: Hevalbend.
- (111) Bîla tedqîq û tehqîq: Bê lêgerîn û lêkolan, bê ku lê bide gerîn û bide kolan ka ew tişt rast e yan na.
- (112) Mabeyn: Navber.
- (113) Biemilînin: Bi kar bînin, bişixulînin.
- (114) Mucexhez: Têrçek û têrrext û têrîşek.
- (115) Tehessun: Asêbûn, ketina cîyekî zexm û berxwedana di wir da. Ewrex: Keleyeka kevn e li hêla Botan.
- (116) Texrîb kir: Xira kir, hilweşand, wêran kir.
- (117) Di eslê rojnamê da ev peyvik bi awayê neyîn "nehat" derketîye. Lê belê, wek ku eşkera ye, ew awa şaş e. Lewra Mîr Bedirxan çûye Stanbolê. Ji ber vê yekê, me peyvik bi awayê rast û erîn "hat" nivîsî.
- (118) Ban'î kir: Bang wî kir, bang kir wî, ew xund nik xwe. Her du peyvikên "bang wî" hati-ne kurtkirin û ketine awayê "ban'î".
- (119) Rûmîlî: Axa Osmanîyan a li Ewropayê. Di Tirkîya nuhayîn da jê ra tê gotin "Rûmeli".
- (120) Ruxset: Destûr.
- (121) Tewcîh kir: Da, da wî.
- (122) Zukûr: Kur, zarûkên kurîn.
Înas: Keç, zarûkên keçîn.
- (123) Qet'îyyen memnû'e: Qutûbîrr qedexe ye.

Gelî Kudno! Un ji vî tercumeê halê(124) Bedirxan Begê dibînin ku ji kengê ve me'mûrên hukümet rêdike li serê we, Kurdistanê texrîb dikin. Bedirxan Begê ji xîreta xwe nehîşt xelq zulmê li efradên binê destê wî bikin. Walî bê rişwet man; loma îftîra lê kirin, ordû kişandin li ser. Heger wê hingê ve Kurda bîl'îttîfaq umûmen(125) dewamê şikatê bikira, me'mûrên zalim qebûl nekirana, heta nuho ev hal dewam nedikir û îro un Kurd'ê gelek bextyar bîna. Lakîn meskeneta li we, maniê seadeta(126) we ye.

Çiku Ermenî waqîfê vî halî bîne, ew dixebitin, da xwe ji binê zulma me'mûra derêxin. Hinde ji wan hatin kuştin, hinde telef bîn, dîsa xîreta xwe dewam dikin. Divê Kurd jî wan re îttîfaq bikin. Çunkî Ermenî jî, Kurd jî mezlûmê Ebdulhemîd, in. Lakîn Kurd cahil in, vê heqîqetê nizanin; loma Ermenîya dikujin. Lakîn ev halê Kurda dînen, aqlen, adeten(127) ne caîz e. Heger Kurd û Ermenî îttîfaq bikin, me'mûr nikarin zulmê li Kurdistanê îcra bikin. Sed heyf(128) ku qebailên Kurda hemî neyarê hevdu ne. Me'mûr jî bi wê ze'f(129) û nîfaqa wan, her li serê wan bela ne.

---

(124) Tercumeê hal: Çîroka jîyanê.

(125) Bîl'îttîfaq: Bi tevayî.

Umûmen: Bi giştî, pêkve.

(126) Maniê seadet: Rêgirê bextyarîyê, tişt yan kesê ku rê li bextyarîya kesek yan hin kesan digire, nahêle ew bextyar bibin.

(127) Dînen: Ji alîyê dîn ve, li gora dîn.

Aqlen: Ji alîyê aqil ve, li gora aqil.

Adeten: Ji alîyê adet û toreyan ve, li gora toreyan.

(128) Heyf: Xebînet, mixabin.

(129) Ze'f: Zeîfî, kêmayî.

ÎNTÎBAH(130)

Gelî ulemayên Kurda! Hingê min ev cerîda ”Kurdistan”ê neşir kirî, gelek mirovên ecnebî(131) ji Alman, ji Nemçe(132) û ji Înglîza, cerîda min îştîra dikin,(133) dixwînin. Elelxusûs(134) yekê Alman heye, navê wî Mösyö ”Martîn Hartman” e;(135) ekserê lîsanê Şerqê(136) dizane, hetta lîsanê Kurda jî teellum dike.(137) Ez umîd dikim ev xîreta ecnebîya, Kurda re mûcibê întîbah bit.(138)

ÎŞTÎRAKÊ HEMÎYET(139)

Ji Dîyarbekrê : 200 qurîş
Ji Silêmanîyê : 121 ”
Ji Edeneyê : 120 ”

Min ev perê ha standin. Min kaxiza Şêx Mihemed stand, min cewab jî nivîsî; belkî kaxiz wasil nebit.(140) Muteşekkirê(141) xîret û hemîyeta Şêx Mihemed im. Umîd dikim ku wê we’dên(142) xwe temamen îcra bike.

*

Ş. M. — Eve min kaxiza te bi vê cerîdeyê î’lan kir.(143) Min hin fiqer jê teyy kir.(144) Esbabê wê, ez’ê xusûsî ji te re binivîsim.

(130) Întîbah: Hişyarî, balkêşî.

(131) Ecnebî: Bîyanî.

(132) Nemçe: Awusturya, Nems.

(133) Îştîra dikin: Dikirin.

(134) Elelxusûs: Xasma, bi taybetî.

(135) Martîn Hartman, nivîskar û zanyarekî Alman bûye, di sala 1904’an da ”Dîwan”a hozanê Kurd ê nemir Melayê Cizîrî li Berlînê çap kirîye û jê ra pêşkêşîyek bi zimanê Almanî nivîsîye.

(136) Ekserê lîsanê Şerqê: Piranîya zimanên Rojhilat.

(137) Teellum dike: Fêr dibe.

(138) Mûcibê întîbah bit: Bibe semedê hişyarîyê, wan hişyar bike.

(139) Îştîrakê hemîyet: Beşdarîya pêjna welatevînîyê, beşdarîya ku weltevînîya beşdarên xwe nîşan dide, îspat dike.

(140) Wasil nebit: Negîje, negîje destê kesê ku jê ra hatîye şandin.

(141) Muteşekkir: Sipaskar, kesê ku sipas dike.

(142) We’dên xwe: Sozên xwe.

(143) Î’lan kir: Ragîhand, eşkera kir.

(144) Fiqer: Piranîya ”fiqret” e, ew jî bi mana ”parçe” ye. Teyy kir: Derxist, nenivîsî.

Ebrû ji kemanê qewsê eflak(146)
Mujgan bê guman ji sehmê semmak(147)

Sermayeyê wehşeta cunûnan(148)
mermûz e di dehşeta uyûnan(149)

Mebhût-i dibûn di turfetul'eyn(150)
keşşafê rumûzê hîkmetul'eyn(151)

Cebhet dinuma ji terfê îklîl(152)
goya li ufuq cenahê Cîbrîl(153)

westayî li îstîwa ye daîm(154)
xurşîd-i di xizmeta wê qâim(155)

-
- (145) Ev beşê jêrîn, beşekî dî ji "**Mem û Zîn**"ê ye. Beşê berî vî beşî, di jimareya 12'an da derketîye. Ji ber ku ew jimare di dest da tune, xwendevanên rojnamê neşên wî beşê "**Mem û Zîn**"ê bixwînin. Di vî beşî da pesnê rindîya Zînê û Sitîyê tê dayin, ku her du jî xuşkên Mîrê Botan Mîr Zeydîn bûne.
- (146) Kemanê qewsê eflak: Kevanê felekan. Yanî "birûyên Zînê û Sitîyê dişibîyan kevanê felekê".
- (147) Mujgan: Bijang.
Sehmê semmak: Tîrên rast. Yanî "bijangên wan wek tîrên rast bûn".
- (148) Sermayeyê wehşeta cunûnan: Sermayeyê kûvîtîya dînîtiyan, kana kûvîtîya dînîtiyan.
- (149) Mermûz: Tiştê ku tê îşaretkirin, îşaretkirî.
Dehşeta uyûnan: Dehşeta çavan, tirs û qurfa ku ji çavên wan dirijîyan. Yanî "ew tirs û qurfa ku ji çavên wan dirijîyan û belav dibûn, îşaret bû jibo sermayeyê kûvîtîya dînîtiyan, kesê ku li çavên wan ên bitirs binihêrta, dîn dibû û kûvîtî lê peyda dibû".
- (150) Mebhût: Şaşmayî, heyirî.
Turfetul'eyn: Tavi, derhal, bi qasê ku mirov çavê xwe bigire û veke.
- (151) Keşşaf: Kesê ku tiştan keşif dike, derdixe meydanê.
Rumûzê hîkmetul'eyn: Îşaretên hîkmet û semedên tiştan. Yanî "ew kesên ku hîkmet û semedên tiştan keşif dikin û derdixin meydanê û bi binê tiştan dizanin, ji çavên wan tavi şaş dibûn û heyirî diman".
- (152) Cebhet: Enî.
Terf: Alî, teref.
Îklîl: Tac.
- (153) Goya: Wek ku, mirov digot qey ku.
Ufuq: Asû.
Cenahê Cîbrîl: Baskê Cebrâîlê firîşte. Yanî "enîyên wan ji alîyên tacên wan bi awayekî wisa dixuyan ku, mirov digot qey baskên firîşte Cebrâîl in, dişibîyan baskên wî".
- (154) Westayî li îstîwa: Sekinî li nivê asîman, sekinandî li nivê asîman.
- (155) Xurşîd: Roj. Yanî "mirov digot qey Roj li nivê asîman westayî ye û tim di xizmeta enîyên wan da ye û ronayî dide ser wan".

Herçî bidîya rux û bîna gûş(156)
fîlhal-i bi der dida jibo hûş(157)

Gerden, te digo di destê saqî
qarûre ye, pirşerabê baqî(158)

yan şubhetê şîşeya nebatê(159)
yan menbeê kanîya heyatê(160)

Serpence û naxunê muhenna(161)
rencîdeyê xatirê muhenna(162)

Xelqê ku didîtin ew kemergah(163)
hazir dikirin ji xewrê dil "ah"(164)

Zahir dikirin ku zend û bazin(165)
êdî nediman gilî û gazin

*

Herçend-i ku her du şubhê can bûn
ew her du bi husnê tew'eman bûn(166)

-
- (156) Rux: Rû.
Bîna: Bibîna, bidîta.
Gûş: Guh.
- (157) Fîlhal: Tavi, di wê gavê da.
Jibo: Jibo rû û guhên wan.
Hûş: Hiş. Yanî "her kesê ku rû û guhên wan bidîtina, tavi jibo wan hişê xwe bi der dida û bêhiş dibû".
- (158) Qarûre: Şûşe.
Pirşerab: Têrmey, şûşa ku têr mey tê da heye.
Baqî: Ebedî, meya ebedî.
- (159) Nebat: 1- Gîya. 2- Tewirek şeker, şekerê nebat. Li vir mexsed mana 2'yan e.
- (160) Menbeê kanîya heyatê: Serçavîya kanîya ava jînê, serçavîya wê kanîya ku ava heyatê jê diherike, ava ku vexwaroxê wê timjîndar dimîne, namire.
- (161) Serpence: Sertilî.
Naxun: Tilî.
Muhenna: Henekirî.
- (162) Rencîde: Azarde, tiştê ku azar û êş dide, tiştê ku dêşîne.
Xatir: Dil. Hin maneyên dî jî jê ra hene, lê li vir bi vê maneyê ye.
Muhenna: Geş, kêfxweş. Yanî "sertilî û tilîyên wan ên henekirî, êş û azar didan dilên geş û kêfxweş, kesên dilgeş û kêfxweş dema ew tilî û sertilîyên henekirî didîtin, ji ber evîne êş diket dilên wan".
- (163) Kemergah: cîyê ku kemer lê tê bestin, newq.
- (164) Xewrê dil: Kûrana dil, kûrayîya dil.
- (165) Zahir dikirin: Nîşan didan, dinumandin, eşkera dikirin.
- (166) Tew'eman: Cêwî.

Herçend-i Sitî we nazenîn bû(167)
Lê Zîn ji mîsalê horîîn bû(168)

Herçend-i Sitî stêrewêş bû(169)
Lê Zîn bi ruxan heyîvegeş bû

Herçend-i Sitî wekî qemer bû(170)
Zîn mihresifet, zîyade ter bû(171)

Ev her du wekî du şebçiraxan(172)
gava dimeşîne bax û raxan(173)

nalan dikirin cemad û heywan(174)
talan dikirin nebat û însan

Kofî ji cewahiran mukellel(175)
Koter ji netrikan muselsel(176)

Serbendê qeseb didan cebînê(177)
aşîq dimirin ji dest evînê

Ev zînet û xeml û qîşt û henbel(178)
ez pêş û pes û yemîn û qenbel(179)

(167) We: Wisa

(168) Horîîn: Horîya bihiştê ya bijare, serhorî.

(169) Stêrewêş: Wek stêrê, mîna stêrê.

(170) Qemer: Hîv.

(171) Mihresifet: Wek Rojê, di sifetê Rojê da.

(172) Şebçirax: Çiraya şevê, çiraya ku bi şev tê pêxistin û ronayî dide.

(173) Rax: Baxçeyê li lehîfê çîya, li bintara çîya.

(174) Nalan dikirin: Dinalandin, bi nalînê dixistin.

Cemad: Tiştê bêgîyan, tiştê nejîndar.

(175) Mukellel: Xemilandî.

(176) Koter: Gerdenî.

Netrik: Tiştêkî xemlê ye.

Muselsel; Zincîrkirî. Yanî "gerdenîyên wan bi tiştên xemlê hatibûn zincîrkirin, tiştên xemlê wek zincîran bi gerdenîyên wan ve hatibûn girêdan".

(177) Serbend: Serê bendika kofîyê.

Qeseb: Bendika kofîyê. Bi qasê tilîyek fire ye, keç û jin wê bendikê di binê çena xwe ra derbas dikin û serê wê li ber cênîga xwe davêjin qulpek. Bendik kofîyê li ser serî dihêle, digire, nahêle bikeve.

(178) Qîşt û henbel: Du tiştên xemlê ne, du xişr in.

(179) Ez pêş: Ji alîyê pêşîn ve, ji pêş ve.

Pes: Paş, ji alîyê paşîn ve, ji paş ve.

Yemîn: Alîyê rastê.

Qenbel: Alîyê çepê.

gava dimeşîn perî digel wan(180)
walih dikirin welî di xelwan(181)

*

Ger şêx in û ger mela û mîr in
derwêş û xenî û ger feqîr in(182)

kes nîne ne talibê cemalê(183)
kes nîne ne raxibê wîsalê(184)

Hin raxibê husnê layezal in(185)
hin talibê qalibê betal in(186)

Lakîn hemîyan yek e yeqîn dost
Ferqa ku heye ji mexzê ta post(187)

Metbea "Cem'iyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

-
- (180) Digel wan: Digel wan tiştên xemlê, digel wan xeml û xêzên xwe.
(181) Walih: Gêj, sersem, sews, bêhiş.
Welî: Dostê Xwedê, kesê ku ji Xwedê ra tim îbadet dike.
Di xelwan: Di xelwetxanan da, di xelwetxaneyên ku welî di wan da ji Xwedê ra îbadet dikin.
(182) Xenî: Dewlemend, zengîn.
Feqîr: Xizan.
(183) Talib: Xwestox, lêger, kesê ku tişteke dixwaze, li tişteke digere.
Cemal: Rindî.
(184) Raxib: Xwestox, daxwazkar, kesê ku daxwaza tişteke dike.
Wîsal: Gîhana evîndaran û yaran, ku evîndar û yar bigîjin hev.
(185) Husnê layezal: Rindîya neqedîyayî, rindîya ku naqede û dûwayî lê nayê, rindîya timî û ebedî.
(186) Qalibê betal: Laşê tewş û bêfêde. Yanî "hin kes tenê laşê tewş daxwaz dikin, li laşê bêfêde digerin, daxwaza rindîya ebedî û timî nakin".
(187) Mexz: 1- Mejî. 2- Eslê tişteke, cewher û heqîqeta tişteke. Li vir mexsed mana 2'yan e. Yanî "ferqa navbera esl û post çî ye, kesên ku li rindîya timî digerin û kesên ku li laşê tewş digerin, ferqa navbera wan jî ew e".

13'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

SULTAN İKİNCİ ABDÜLHAMİD HAN HAZRETLERİNE

Diyarbakir ilerigelenlerinden olup gerektiğinde kendisini bildirmeye hazır olduğunu bildiren bir zat tarafından gönderilen dikkat çekici Kürdçe bir mektubun, öyle gerektiği için bazı bölümlerini atlayarak, öbür bölümlerini "Kürdistan" gazetesinin bu 13. sayısında aynen yayınladım. Siz Padişahlarının kullarından biri aracılığıyla doğruca çevrildiği takdirde, siz Padişahlarınca bilineceği gibi, çaresiz yurdun değişik bölgelerine atanıp yollanan zalim memurların işledikleri acımasızlık ve zulmün sonucu olarak birçok Kürdün yurdunu terkedip İran'a ve başka yerlere göç ettiklerini ve babam merhum Bedirhan Bey'in Kürdistan'da bulunduğu zamanlarda yüz hanelik olan köylerin yıkıntıya dönerek bugün ancak yirmişer haneden ibaret kaldıklarını ve birçok düşkün kadının ve öksüz çocuğun çırılçıplak duvar diplerinde kimsesiz ve çaresiz olarak siz Padişahlarının zatından yardım istemekte olduklarını, mektubun yazarının dert yanan dokunaklı bir dille istirham ettiği anlaşılıyor. Kürdistan ile Kürdler, Rusya'nın Anadolu'ya yapabileceği saldırıya karşı sarsılmaz bir engel olduklarından, siz Padişahlarının oraya adalet gözüyle bakmalarını rica ediyor.

Kürdistan'ın şu zamanlarda herkes tarafından tümüyle anlaşılabilir bir biçimde ortaya çıkan önemi dolayısıyla, oraya, doğruluktan ayrılmayan adaletili memurların gönderilmesi gerektiği, Kürdistan'dan gelen daha birçok mektupla haber verilmektedir.

Padişahım,

Bu gereğin aslında sizce dahi bilinmesi gerektiğinden, yalnız sarayınızın içine değil, biraz da Osmanlı devletimizin süreklilik ve kalıcılığına, bir de tüm İslâm dünyasının saldırıdan korunmasına dayanak olan ve ne yazık ki bugün her türlü bayındırlık eserlerinden yoksun bulunan Kürdistan taraflarına da bakışlarınızı çevirmenizi istirham ederiz. Birkaç yıldan beri Bulgaristan ve

Girit gibi üzüntülü gözlerimizce gördüğümüz örnekler gibi, yakın bir bölümü yok olup giderek, bir bölümü de göç etmeyi tercih ederek, Mısır'ı bile imrendirecek nitelikte olan o geniş ve verimli toprakların insanlardan boşalacağından ve Anadolu'da Büyüksahra'ya benzer bir çölün meydana geleceğinden kaygı duyulmaktadır.(188)

Osmanlı hükümetinin sürekli yaşaması için Rusya'ya karşı tek dayanak olan Kürdistan ülkesinin korunmasının kesin olarak gerekli olduğuna, elbette siz Padişahlarının zati tarafından da tam bir kanı getirilmiştir. Arzedilen bu dileklerimiz, İslâm dininin gücünün sürekli yaşaması arzusundan başka bir amaca dayanmadığından, bunun tersini iddia ederek siz Padişahlarının kuşkulmasına yolaçan ve böylece ülkeyi perişan eden rezillere ve ayaktakımına, bütün İslâm milletiyle(189) birlikte lânet etmekten kendimizi alamayız.(190)

---

(188) Yazının aslında burada Kürdçe "hêvîdar" sözcüğü kullanılmıştır ki o sözcük "ümit edilir, umulur" anlamına gelmektedir. Ne var ki Kürdcede o sözcük daha çok olumlu durumlarda ve sevindirici konular için kullanılır. Burada ise önemli bir kaygı dile getirilmektedir. Bu nedenle biz o sözcüğün karşılığında "kaygı duyulmaktadır" sözcüklerini kullandık.

(189) Buradaki "millet" sözcüğü, "aynı dine bağlı olan insanlar" anlamındadır.

(190) Yazarın bu yazıda sözünü ettiği Kürdçe mektubu Türkçeye çevirip aşağıya aldık.

KÜRDİSTAN'DAN GELEN BİR MEKTUP

Evrenin Yaratıcısına hamd olsun ki Kürdleri de dünyada tanıttı! Allah Beyimizin(191) bilgisini artırsın ve kendisine uzun ömürler versin! Yeri cennet olsun babanız Bedirhan Bey zamanında, O'nun adaleti sayesinde tüm Kürdistan bayındırdı ve huzur içindeydi! Şimdi de, Allah'a hamd olsun ki sizin bilgi ve kaleminiz sayesinde, bütün Kürdler bundan sonra mutlu olacaklar!

Beyim,

Siz de biliyorsunuz ki Kürdler, yaradılış olarak, Ademoğullarının seçkin topluluklarındandırlar, yiğittirler, merttirler; bir eksiklikleri varsa, o da bilgi ve kültür alanındadır. Sizin sayenizde, yüce Allah'ın izniyle bundan sonra bilgi ve kültüre de eğilim gösterecekler.

İki-üç aydan beri "**Kürdistan**" gazetesi yurdumuza geliyor. Ne var ki hükümet memurları, O'nu özgürce okumamıza olanak vermiyorlar; bizden alıyorlar; kimin elinde görürlerse o adamı hapse atıyorlar, işkence yapıyorlar. Yine de bütün Kürdler gazeteye eğilim gösteriyorlar, ondan vazgeçmiyorlar. Biz Kürdler de diğer halklar ve uluslar gibi kalkınmamızı gerçekleştirinceye kadar, bu yolda çok şey feda edeceğiz. Ben öyle ümit ediyorum ki Sultan Abdülhamid bizim iyiliğimizi istiyor. Ne var ki şu valiler, kaymakamlar, müdürler, kısacası onun başımıza gönderdiği ne kadar memurlar varsa, hepsi zalim ve insafsızdırlar; onlar Kürdistan'ı yıkıntıya çevirdiler; hiç kimsede güç ve takat kalmadı. Babanızın zamanında yüz hanelik olan köylerden şimdi on hane bile kalmamış; kalanlar da zavallı ve zayıf kimselerdir. Birçok Kürd Kürdistan'dan göç ediyorlar. Bazıları İran'a gidiyorlar, bazıları da Türklerin oraya gidiyorlar;(192) kimileri de zavallılık ve çaresizlikten dolayı yok oluyor, açlıktan ölüyorlar.

Biz Kürdler, senden, gazetende Padişaha Türkçe olarak yazmanı rica ediyoruz; böyle yazmalısın ki Padişah Kürdlerin durumunu düşünsün ve Kürdistan'ın harabeye dönmekte olduğunu bilsin. Tüm Müslümanların bilmesi gerekir ki, eğer Kürdler Kürdistan tarafında bulunmasalardı, Moskof şimdiye kadar gelip Anadolu'yu ele geçirmiş olacaktı; o zaman Anadolu'nun Müslümanlığı ve Türklerin durumu tümüyle kötü olacaktı. Bu nedenle, bu

(191) "Beyimiz"den maksat, "**Kürdistan**" gazetesini yayınlayan Abdurrahman Bedirhan'dır.

(192) Mektubun Kürdçe aslında burada "nêv Tirka" sözcükleri kullanılmıştır. Kürdçede göçten sözedilirken kullanılması olağan olan bu iki sözcük tam olarak Türkçeye çevrildiği takdirde "Türklerin arasına, Türklerin içine" anlamını verir. Oysa Türkçede bu olağan değildir ve kullanılmaz. Bu nedenle biz de burada çeviride, "Türklerin oraya" sözcüklerini kullandık; yani "Türklerin bulunduğu yöreler, Türk ülkesi, Türklerin yaşadığı yerler".

durumu Padişaha arzetmelidirler ki Kürdistan'a, doğruluktan ayrılmayan adaletli memurlar yollasın. Eğer bu durum böyle sürerse, Kürdler artık bu zulme dayanamayacaklar ve Ermenilerle birlik olup onlarla birlikte adaletin yol ve yöntemlerini arayıp isteyecekler.

Şunu da yazmanı rica ediyorum: Bu yakınlarda Padişahın elinden çıkan Bulgaristan ve Girit gibi yerlerin elden gitmesinin nedeni, hep memurların zulmüydü. Bütün dünyaca bilinmektedir ki hangi yönde adalet varsa insan o yöne gider.

Padişaha de ki "adalet mülkün temelidir". Yazığım geliyor ki onun memurları adaletli değillerdir, zalim ve haindirler, insafsızdırlar ve insanlıktan yoksundurlar; hep kendi çıkarlarını ve bizlerin felâketini isterler.

Padişaha de ki ey Emirülmüminin,(193) Hazreti Peygamber emretmiştir ki: "İnsanların başındaki önder, yönetiminin altındakilerden sorumludur". Peygamber'in bu emrini niçin yerine getirmiyorsun! Uyruklarının durumunu düşünmezsen, Allah katında sen de sorumlu olacaksın ve senin cezan hepsininkinden fazla olacaktır!

Kendisine de ki ey Padişah, biliyorsun ki "bir saatlik adalet, yetmiş yıllık ibadetten daha hayırlıdır".

Kendisine de ki ey Halife, dön de biraz arkana bak, senin seleflerin ve ataların neler yapmışlar, nasıl dünyayı titretmişler. Ataların, ellerinde kılıçları, askerin önünde yürüyorlardı; onlar bizzat gidip ülkelerinde dolaşıyorlardı; halkın durumunu soruşturmak için oğullarını gönderiyorlardı. Sen niye sarayından hiç çıkmıyorsun! Sen sadece çevreni düşünüyorsun; sadece kendi sarayının çevresinde camiler yaptırıyorsun; nerede bir soysuz varsa onu getirip yüceltiyorsun! Biraz başını kaldırıp azıcık çevrene bak da yüce Allah'ın kullarının nasıl zulüm ve gaddarlık altında inlediklerini gör; öksüzlerin ve dulların gözlerinden nasıl yağmur gibi gözyaşları akıyor, onu da gör; ve Kürdistan'ı da gör, sanki Cengiz ve Timur oradan geçmiş gibi, ya da deprem olmuş da tüm evler yıkılmış gibi bayındırlıktan iz bile kalmamış; kadın ve çocuklar hep aç ve çıplak kalmışlar, ağaç altlarına sığınmışlar!

Kendisine de ki ey Halife, hani Allah'ın bu kullarının hak hukuku sana bırakılmıştı!

İmza

Diyarbakir Eşrafından
Ş. M.

---

(193) Emirülmüminin: Müminlerin emiri, inananların yöneticisi, Müslümanların başındaki halife.

Heçê vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farsîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

*

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja pêncşembê de 9 Zîlhîcce sene 1316 * Fi 7 Nisan sene 1315(1)

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

"ULUWW'UL-HÎMMETÎ MÎN'EL-ÎMAN"

Ewê Xwedê teala ev alem ser wî(2) xelq kirî, ewê Xwedê serê me me'mûr kirî da rîya qenc nîşanê me bike, vê hedîsa xwe de heqîqetek nîşanê me kirîye; go-tîye ku: "Hîmmed ji îmanê ye"; ango mirov çî qas xweyxîret be, çî qas dinya xwe re, axreta xwe re zêde bixebite, hew qas îmana wî zêde dibe. De vêca malûm dibe ku ji nav we heçîyê welatê xwe re bixebite, heçîyê xwe û zarûyên xwe ji binê zulma me'mûra derêxe, hew qas cem Xwedê teala xweyqedir dibe.

(1) Li gora tarîxa Mîladî 20 Nîsan 1899(Milâdî tarihe göre 20 Nisan 1899).

(2) Ser wî: Li ser xatirê wî, jibo wî, jibo xatirê wî. Mexsed Pêxember e.

Gelî Kurdno! Un dibînin ku Xwedê û Pêxember muhafaza huqûqê îbad re hinde rên qenc nîşanê me kirine. Heçiyê wan emra îcra bike, dinê û axretê mes'ûd û bextyar dibe.

Ez cerîdeyên Awrupayê de dixwînim ku çiku çar merîyê Kurd bûrîne ser hudûdê Rûsyayê, hukumeta Rûsyayê xeber ji Xunkarê me re rêkirîye ku heger Xunkar ceza wan çar mêra nede, ew xwe'yê eskerî rêke nav Kurdistanê, wan te'dîb bike.(3)

*

Gelî Kurdno! Ji cerîda min a ewwilî heta ya paşayikê(4) ez her dinivîsim ku, heger Kurd hişyarîya xwe nekin(5) Kurdistan'ê zemanek nezdîk(6) de bikeve destê Mosqof. Ev cewaba Rûsyayê ser wan çihar merîyê Kurd Xunkarê me re rêkirî, da'wa min yekcarî tesrîh û tesdîq dike.(7) Çunkî hukumeta Rûsyayê bi vî terzî divê sebebekî bibîne, eskerê xwe rêke nav Kurdistanê. Wekî carekê hema eskerê Rûsyayê ket nav welatê we, un muheqqeq bizanin ku êdî hew ji wê derê derdikeve; un nikarin ji nav xwe derêxin û Ebdulhemîd jî tu eskerî, tu cebilxaneyî ji we re rênake. Ewî hema ha ji sera xwe tenê heye, muhtacê tiştêk dî nîne; îro Kurdistan hemî bikeve destê Mosqof, Kurd hemî bîn kuştin, jin û zarûyên Kurda bibin xizmetkarê eskerê Mosqof, ew(8) qet'îyyen muteessir nabe. Ew dizane ku heta ew xwe umir bike, ev dewleta Îslamê têra wî dike. Paş wî bila hemî meh wî perîşan bibe; ewî muhtacî pê nîne. Eve Girîd ji destê wî derket. Zulm û xedra Fileyên Girîdê li Musulmana kirî, tu cîya nebîye; Ebdulhemîd dîsa deng nekir.

Berî culûsa(9) vî Xunkarî, me hinde waporên(10) qenc hebîn. Lakîn roja ev Xunkar hatî ser textî ve, ewî ew wapor hemî anîn wî halî ku êkcar bêwec(11) man. Çunkî ditirsa ku millet bi wan wapora wî ji textî bavêje. Ser vê wehmê,(12) hukumeta me tu wapor neman. Loma, hinga bî şerê Yunan, me nekarî weqtê de eskerî rêkin li ser hudûd. Heta esker gîha hududî, Yunanîya gelek ji Musulmana kuştin. Yunan waporên xwe rêkir, gelek welatên me(13) yên ber behrê da ber topa, texrîb kir. Paşê ewî zirhlîyên(14) xwe rêkir ber Girîdê, ew der da be topa. Me dîsa nekarî zirhlîyekê rêkin. Nîhayet Girîd ji des-

(3) Te'dîb bike: Terbîye bike, ceza bide wan.

(4) Paşayik: Paşîn, dûwayîn.

(5) Hişyarîya xwe nekin: Xwe hişyar nekin.

(6) Nezdîk: Nêzîk.

(7) Tesrîh û tesdîq dike: Eşkera dike û rast derdixe, tîne ber çavan û rastîya wê îspat dike.

(8) Ew: Xunkar, Ebdilhemîd.

(9) Culûs: Rûniştina padîşahêk li ser textê dewletê.

(10) Wapor: Gemî.

(11) Bêwec: Em rastê mana vê peyvikê nehatin. Dibe ku awayê wê yê rast "pûç" be û ew peyvik bi şaşî weha hatibe çapkirin.

(12) Wehm: Guman.

(13) Mexsed ji "welatên me", welatên Împeratorîya Osmanî ne. Ji ber ku Kurdistan jî hingê di binê destê Osmanîyan da bûye, nivîskar weha nivîsîye.

(14) Zirhlî: Gemiyên şer ên zirxkirî, yên ku bi pola hatine qabkirin, hatine parastin.

tê me çû; ew welatê hinde xweş, hinde mezin qurbana wehma Xunkar bî. De vêca xîlafeta wî, Îmamulmuslîmînîya wî li ku dimînel(15)

Gelî ulemano! Un çire van heqîqeta nabêjin cahilên nav destê we! Ev deyn li ser we ye. Divê mîr û axa tiştên holê bipirsin. Xunkar divîya hin dera ji nav Arnawudistanê(16) bide Yunanî. Arnawuda dest hilañin, nehîştin. Un nuho ve şarîya xwe bikin.(17) "Îlacî waqîe, pîş ez wuqû' bayed kerd".(18) Wekî zeman bûrî, hîmmed û xîret fêde nake; divê hemî tişt li zemanî be, da muessir be.(19)

*

Min bihîst ku ji wan ulemayên nav Remezanê diçin welata waz û nesîhet dîkin, yek ji wan sahib hemîyet(20) çûye Rûmîlîyê;(21) wê derê, paş waz û nesîhetên axretê, ji xirabîya vî Xunkarî, bi vê zulm û seyyiatên(22) mirovên Ebdulhemîd û sebaba ev feqîrî û perîşanîya hukumeta me(23) kirîye,(24) paşê jî tehluka li ber me hemîya tesrîh û beyan kirîye.(25)

Gelî ulemayên Kurda! Ez umîd dikim ku wan nezdîka de gelek ji we welatên xwe de heqîqetên holê î'la bikin.(26)

Tarîxa alemê de em tesadufê hin padîşaha dîkin ku nefret û edaweta tebeeyên xwe celb kirine.(27) Lakîn em tu hukumdara nabînin ku neyarên welat û mileta xwe teltîf kirî.(28) Xunkarê me, paş şerê Yunanî gelek îhsan û nîşan û rutbe dan mirovên dor xwe. Ev îhsanên ha bê sebeb bîn. Çunkî şerî de waqîa(29) eskerê me xalib bî; lakîn bi tebdîra wan erazilên(30) Serayê de Girîd ji destê me çû. Lakîn tiştêk wî(31) heye, ew êkcar mûcibê heyret e.(32) Çunkî min cerîdeyên Awrupayê de xwend ku Xunkar nîşan daye qumandanekî navê wî "Qawara" ye. Evî qumandanî Musulmanên Girîdê dabî ber topa.

De vêca Kurdno! Qenc bizanibin ku heger neyarek hat ser we, ew neyarê we jî mezherê îltîfata Ebdulhemîd bibe.(33) Çunkî qibtîyên dor wî holê şîreta didin.

(15) Xîlafet: Xelîfetî.

Îmamulmuslîmînî: Pêşrewîya Musulmanan.

(16) Arnawudistan: Li jêrenota 45'an a jimareya pêşîn binêrin.

(17) Şarîya xwe bikin: Xwe hişyar bikin.

(18) Yanî "çare û havila bûyeran, divê ku berî qewimîna wan bê dîtin".

(19) Da muessir be: Da ku te'sîr bike, kar bike, fêda bide.

(20) Sahib hemîyet: Xwedîxîret, xîretkar.

(21) Li jêrenota 119'an a jimareya 13'an binêrin.

(22) Seyyiat: Piranîya "seyyiet" e, ew jî bi mana "xirabî" ye.

(23) Mexsed ji "hukumeta me"; hukumeta Osmanî ye.

(24) Li vir kêmayîyek heye. Divîya ku bigota "qal kirîye" yan "behs kirîye".

(25) Tesrîh û beyan kirîye: Eşkera kirîye, anîye ber çavan.

(26) Holê î'la bikin: Weha bilind bikin.

(27) Edaweta tebeeyên xwe: Dijminîya peyrewên xwe, dijminîya pêgirtîyên xwe.

(28) Teltîf kirî: Qencî li wan kirîye, xelat daye wan.

(29) Waqîa: Di eslê xwe da, bi rastî.

(30) Erazil: Piranîya "rezîl" e.

(31) Wî: Xunkar, Ebdulhemîd.

(32) Mûcibê heyret e: Semedê şaşbûnê ye, semedê şaşmanê ye.

(33) Yanî teqdîra wî qazanc bike, ji alîyê wî ve bê ecibandî û teqdîrkerin.

EV KAXÎDA HA JÎ ULEMAK KURD JÎ MARDÎNÊ JÎ MÎN RE HAT, E JÎ HÎRE DERC DÎKÎM(34)

Mîrê min,

Ew cerîda ku we dest pê kirî her pazde roja carekê derdêxin, carna tê welatê me; nadîren(35) digîhe destê me, em dixwînin. Un hemî ku lawên Bedirxan Begê ne, mîrê me Kurda in. Ji mîrên wek we, her qencîyê em întîzar dikin. Qencîya xizmeta babê te, welatê me gelek bîye. Ev hîmmeta, mucibê şukrana me ye.(36) Hema Xwedê hewe muwefeq bike. Ev xizmeta we înşaallah li nik Xwedê û Pêxember jî meqbûl e. Bi vê cerîdeyê, heta dinê heye te navê xwe îbqa kir.(37)

Ez benî, tu me li mearifê teşwîq û terxîb dikî.(38) Qencîya mearifê tiştekek we ye ku kes nikare înkare bike; mearif nûrek we ye ku kor xweçav dibin. Lakîn çî çare ku esbabê tehsîlê(39) li nik me tunîne. Kes nîne li me bipirsit. Xwdê çavê xaina kor bike.

Heçî ku Ebdulhemîd e, vêca me zanî ku heçîyê xêra Kurda re ye, ewî navê. Çi qas rezîl û bed'esil(40) hene, ewî dane dor xwe. Sehhar û mitirb nedîm û muşawirên wî ne.(41) Loma roje-roj halê me xirab dibe. Yê xebera Kurda bipirsit, bes lawên Bedirxan Begê mane.

Ez benî, ne hedê min e, lakîn te jî dereng dest pê kir; çîre berî deh bîst salekê we ev cerîde îhdas nekir? Ev me' mûrên li serê me, zulmê li me dikin, malên me talan dikin. Lakîn ji lutf û kerema Xwedê umîd dikim ku paş nuho ev hal gelek dewam neke. "El-umûru merhûnetun bî ewqatîha".(42) Em we umîd dikin ku înşaallah ji îro pê ve, demê îqbal û seadeta(43) Kurda jî hat.

Tiştekek heye em emîrandine,(44) ew jî ev e ku cerîdeyên dest ketin, min

---

(34) E jî hire derc dikim: Ez jî li vir bicî dikim, cî didim'ê, çap dikim.

(35) Nadîren: Pîrê kêr, kêrê caran.

(36) Mûcibê şukrana me ye: Semedê sipasa me ye, dibe semedê ku em ji te ra sipas dikin.

(37) Îbqa kir: Mayox kir, nemir kir, te wisa kir ku navê te bimîne, navê te neyê bîrkirin, nemire.

(38) Teşwîq û terxîb dikî: Dihewisîni, şewq û hewesa wê dixî dilê me.

(39) Esbabê tehsîlê: Rê û îmkanên xwendinê, çare û havilên fêrbûnê.

(40) Bed'esil: Esilxirab, kesê ku eslê wî xirab e, kesê bêesil.

(41) Sehhar: Sêrbaz, sêrkar.

Nedîm: Kesê nêzîkê mîr û padîşahan.

Muşawir: Şewirdar, kesê ku pê dişewire.

(42) Ev peyvêka Erebi ye, mana wê weha ye: Tişt bi demên xwe ve girêdayî ne. Yanî "her tiştekek wextê wî heye, her tiştekek dema wî heye".

(43) Seadet: Bextyarî.

(44) Em emîrandine: Peyvika "emîrandine" di eslê rojnamê da weha derketîye. Lê belê guman tune ku şaşiyek di nivîsîna peyvîkê da heye. Lewra di zimanê Kurdî da peyvîkeka weha tune. Yan awayê wê ye rast "heyirandine" ye, yanî "em xistine heyretê, em şaş kirine, em ecêbmayî kirine" yan jî awayê wê ye rast "enirandine" ye, yanî "em ingirandine, em xeyidandine, em dilgiran kirine".

xwendin; hemî nafi'ê(45) milk û millet e; hun ji edaletê re çî qenc be wî dibêjin, ji tereqqîya(46) Kurda re çî hebe ewî dinivîsin. De vêca çîre cerîda hewe meni' dîkin, nahêlin bê welatê me! Qey Sultan Ebdulhemîd ji qencîyê înhîraf dike!(47) Em dibihîsin ku hemî dera mekteb hatine îşakirin,(48) esbab tehyie bîne.(49) Welatê me, hê tu eserê tereqqî nîne. Ji vî halî malûm dibe ku Xunkar navê(50) Kurd tereqqî bikin; divê her em ji hemîya kêmbimînin. Her(51) Kurda li ser kuştina Ermenîya tehrîk dike.(52) Me vêca zanî ku Ermenî mezlûm in. Me meqseda wî(53) zanî; ewî divê em her li halê wehşetê de bimînin, her Ermenîya re şerî bikin. Lakîn bila emîn be ku ji nuho pê ve lê heram be, nabîne.(54)

Em bi hîmmeta mîrên xwe de, hingî ji destê me bê em'ê paş nuho xizmeta însanîyê bikin. Me vêca zanî ku hemî sebeba bela me Kurda fesad û xebaseta(55) qibtîyên Serayê ne. Heyfa min têt ku hinde hezar Kurd li Îstanbulê hene, yek ji wan rojekê derbekê li wî mitirbê Ebulhuda nade, wucûda wî qibtîyunnesebî(56) mehwa nake. Ez dimînin heyirî ku padîşahêk çawa musexxerê(57) mitirbekî biye.

Ez benî, vê carê ez ho dinivîsim. Îşaella paş nuho ez'ê ji halê Kurdistanê gelek ji te re binivîsim. Lakîn ez nizanîm ev tehrîrata(58) min wê bigîhît destê mîrê min. Ez ji kerema mîrê xwe umîd dikim ku wê cewabekê bide min.

Mela Salihê Cizîrî

-
- (45) Nafi': Mefadar, tiştê ku mefa dide, fêde dide.
 (46) Tereqqî: Pêşketin.
 (47) Înhîraf dike: Avarê dibe.
 (48) Îşakirin: Avakirin, çêkirin.
 (49) Esbab tehyie bîne: Rê û wasiteyên pêşketinê hatine amadekirin, hatine hazirkirin.
 (50) Navê: Naxwaze.
 (51) Her: Tim, her dem. Ji vê peyvîkê ra çend maneyên dî jî hene, lê li vir mana wê ev e.
 (52) Tehrîk dike: Fîd dike.
 (53) Meqseda wî: Mexseda Evdilhemîd.
 (54) Yanî "ew tiştê ku dixwaze, bila ew tişt lê heram be, ew wî tiştî nabîne, em li gora mexsed û daxwaza wî tevnagerin, em mexseda wî naynin cî".
 (55) Xebaset: Xirabî.
 (56) Qibtîyunneseb: Kesê bi eslê xwe Cengene, qibtî.
 (57) Musexxer: Stûxwar, binferman, kesê ku di binê fermana kesek da be, jê ra stûyê xwe xwar bike, li gora daxwaza wî tevgere.
 (58) Tehrîrat: Nivîsar.

BEDİRHAN BEY

Bedirhan Bey bin iki yüz elli altı senesinde(59) Kürdistan'ın zimam-ı idaresini elde ettiği zamanda, oraca müstahdem olan vülât ve memurînin gözleri bilinhisar ibadullahın emvalına dikilmiş ve kimi zengin görürler ise soyup soğana döndürmeyi ve tereddüd edenleri birer tehlikeye düşürmeyi her memur âdet-i cariyeye ittihaz etmiş olduğundan, her birisi eben an ceddin buldukları mahallerde merci-i ahalî olan Kürd beylerinin, Mehmed Reşid Paşa'nın Diyarbekir valiliğinden mukaddem tutmuş oldukları meslek-i salabet ve mukavemet, Vali-i müşarünileyhin ekser-i umerayı Rumeli'ye teb'îd ettirmesiyle zail ve nicelerinin hanümanları muzmahil olmuş idi.

Vaktiyle hademât-ı cihadıyede ordu-i hümayunların kuvvetuzzahîri ve her ferdi meydan-ı harb ve vağanın şîr-i ner gibi birer dilîri olan ümeranın sonraları zaleme-i memurîn yüzünden tesadüf eyledikleri felâketler sıralarında, her aşiret ve nahiyeye, tahsisât-ı seneviye-i örfiyelerinden fazla vali, kaimmakam, divan kâtibi, kethüda, mühürdar ve kavasbaşı gibi daire takımlarına mahsus ve hizmet namıyla meşhur ağır teklifler dahi tahmîl olunarak, bu tekliflerin makadir-i fahişesi buyuruldular. Zahrılarında işaret ve şu işaretler üzerlerine "sahh" bile keşide olunur idi.(60) Binaenalazalik,(61) her kaza ve aşiret ve nahiyeye, mahsusât-ı mîriyelerinin ez'afı tekâlîf-i munzamma ve gayri meşrua altında ezilerek, ve bununla da kanaat edilmeyerek zenginlerin müsadere ve tecrîm suretiyle de tesadüf etmedikleri felâket kalmazdı.

*

Bedirhan Bey merhumun, pederinin vefatından sonra zimam-ı idareyi elde etmesi, mezalim-i mezkûrenin şiddetle hüküm sürdüğü vakitler idi ki, bir valinin ve belki bir kaimmakamın garaz-ı şahsîsi uğrunda nice muteberanın bir işaretle boyunları urulur ve hanümanları tarümar edilir idi.

Bedirhan Bey ise, şu hali tecvîz edemediğinden, aşair ve kabailinin muhafazasını bililtizam, zalemenin aşair ve kabail-i mezkûreye tecavüzât-ı gayri meşrualarına bir sedd-i hail olmuş ve şu ahalînin mazhar oldukları hürriyet etraf ve civarındaki mahaller ahalîsine gıbtabahşa olarak, her şahısta, o daireye dühul ile mezalimden kurtulmak arzusu peyda olduğundan, Bedirhan Bey'in nüfuzu yürüdüğü mahaller, artık Cizre ve Bohtan havalîsine münhasır kalmayıp, Kürdistan kıtasının Hakkâri cihetine kadar tevessü' etmiş idi.

(59) Milâdî takvime göre 1841. Yazar, gazetenin 13. sayısındaki Kürdçe yazıda bu tarihi 1250 olarak vermişti. O da Milâdî takvime göre 1835 eder.

(60) Sahh: Arapça olan bu sözcük, "doğrudur" anlamına gelmektedir. Osmanlılar zamanında bu sözcük çeşitli alanlarda ve çeşitli konular için kullanılırdı. Öyle anlaşılıyor ki Kürdistan'daki görevlilere verilen ayrıcalıklara ilişkin kararlara, bu ayrıcalıkların yanlış olmadığını belirtmesi için "sahh" damgası vurulmuştur.

(61) Binaenalazalik: Buna göre, bu nedenle, böylece, bunun üzerine.

Şu serbestî esnasında Musul ve Diyarbekir ve Van eyaletleri vülât ve memurîni, kıta-i mezkûre marbutâtına tesir-i nüfuz ettirmediklerinden, şu halin bekası Mîr-i müşarünileyhin daire-i nüfuz ve istiklalini gittikçe tevsi' ettireceği ve bilahare devlete büyük bir gaile açılacağı, eyalât-ı mütecevire valileri tarafından bilmüzakere ve o sırada Musul Valisi bulunan müteveffa(62) Esad Paşa'nın Dersaadet'e(63) vuku' bulan arzı ve vülât-ı mütecevire(64) valileri tarafından teyid olunmağla, bin iki yüz altmış üç senesi(65) şehri Şabanında Haleb Valisi Osman Paşa, Anadolu Ordusu müşîrliğine bittayin, Bedirhan Bey ile harb eylemesi hakkında kendisine canib-i padişahîden emir i'ta buyuruldu.

*

Bedirhan Bey'in üzerine sevk olunacak asakir-i nizamiyenin mahall-i ictimai Diyarbekir olmaktan naşi', Müşîr-i müşarünileyh Diyarbekir'e azimete, tecemmü' eden otuz bin kadar asakir-i nizamiye ve on beş bin nefiriam(66) ve kırk pare kadar topları bilistishab Cezire'ye doğru azîmet etmeden mukaddem, Kürdistan muharebesinin esbab ve evamirini havî ferman-ı âlî(67) Diyarbekir'in haricinde ve "Cirîd Meydanı" denilen mesîrede okunup birkaç bin ahalî istima' etmiş ve kıraatından sonra Diyarbekir Müftîsi Derviş ve mütehayyizan-ı hanedandan Hafız Mustafa ve Yusuf Necib Efendiler, Bedirhan Bey'i temin ile celb için Cezire'ye gönderilmişler idi. Avdetlerinde, kendisi devlete asî olmayıp her bir emre mutî' olduğunu ve fakat vatanını terkedemeyeceğini söylediği cevabını getirmelerini müteakib, Müşîr-i müşarünileyh, Bedirhan Bey'in muhalefette sebatını mumaileyhinin iğfalâtına ve beyinlerindeki münasebet ve hukuk-ı kadîmeden naşi' muhafaza-i istiklali için muavenetlerine atf ile keyfiyeti Dersaadet'e bilinha, Derviş Efendi Müftîlikten azl ile Hafız Mustafa Efendi Şam-ı şerife ve Yusuf Necib Efendi Van'a nefyedildiler.

- (62) Müteveffa: Vefat etmiş olan kimse, ölmüş olan kimse, ölü kimse. Arapça olup "vefat"tan gelen ve "vefat etmiş olan kimse" anlamını taşıyan bu sözcük, burada yerinde kullanılmamıştır. Çünkü Arapçadan Osmanlıcaya geçen "müteveffa" sözcüğü, Osmanlılar döneminde bir terim olarak, Müslüman olmayan ölümler için kullanılırdı; Müslüman ölümler için ise, "rahmetli, rahmete gitmiş olan kimse" anlamına gelen "merhum" sözcüğünün kullanılması gelenekleşmişti. Gerçi sözlük anlamı yönünden burada kullanılması yanlış değildir ama, terim olarak Müslüman olmayanlar için kullanılması gelenekleştiği için, burada bir Müslüman için kullanılmış olması yerinde değildir; bunun yerine "merhum" kullanılması yerinde olacaktı.
- (63) 5. sayıdaki 3 numaralı dipnota bakınız.
- (64) "Komşu valiler" anlamına gelen bu iki sözcüğün yanlış dizgi sonucu olarak gazetedeki böyle çıktığı, doğrusunun "komşu iller" anlamına gelen "vilâyât-ı mütecevire" olduğu anlaşılmaktadır.
- (65) Milâdî tarihe göre 1847 yılı.
- (66) Nefiriam: Osmanlılar döneminde gereksinim duyulduğu zaman halktan oluşturulan silâhlı güç, bir çeşit milis gücü.
- (67) Ferman-ı âlî: Yüce emir, padişah emri.

Osman Paşa Cizre'ye(68) gideceği sırada, Yusuf Efendi'nin kayınbiraderi olup Dersaadet'te bulunan ve Bedirhan Bey merhum ile muarefe-i kadîmesi olan Melâ Efendi, Babiâlî'ye(69) müracaatle, şu zat devlete isyan eder takımdan olmadığını ve esbab-ı tevahhuşunu beyan ile, beyhûde devletçe teklîfât-ı azîme ihtiyar ve birkaç yüzyıllık bir hanedan imha olunmaksızın, temine taraf-ı devletten kendisi memur edilir ise bilikna derdevlete(70) getireceğini arz etmekle, Efendi-i mumaileyh, kendisine verilen name-i hümayunu bilistishab Cizre'ye azîmet etmiş idi. Böyle bir emirname, "Muharrerât-ı Nadi-re"(71) nam kitabda münderic ve matbu'dur.

*

Melâ Efendi'nin Cizre canibine tekarrubu, Müşîr Osman Paşa'nın ordu-i hümayunla Cizre'ye birkaç saat mesafeye vâsıl olduğu bir sıraya tesadüf edip, temine memur olduğunu ve avdetine kadar ordu-i hümayunun ileriye sevki icab etmeyeceğini bilifade, Müşîr-i müşarünileyhe bu babda istihsal ettiği irade-i şahaneyi dahi ibraz etmiş ise de, Osman Paşa, bunca tekellüfle Cizre'ye yaklaşmış olduğu ve bir iş görüp de bir büyük şan kazanmak arzusuna düşmüş iken Melâ Efendi'nin bağıteten zuhurüyle bu yolda ifadâtı, ye's-ü hiddetini mucib olup, kemal-i tehevürle Efendi-i mumaileyhi tekdir etmiştir. Lakin memuriyetinden men'etmeye de cür'et edemediğinden, yol verip Cizre'ye göndermiş idi.

Melâ Efendi Bedirhan Bey'in nezdine bilvusul name-i hümayunu Bedirhan Bey'e ita ve teminat-ı lâzimeyi îfa etmesine mukabil, Bedirhan Bey ordu-i hümayuna uğramamak ve doğruca Dersaadet'e gitmeye niyet etmiş ise de, işin şu suretle hitampezîr olmasını arzu eylemeyen Osman Paşa, keyfiyetten haberdar olunca hemen askerle hücum ve muharebeye mübaşeret ve Bedirhan Bey dahi Osman Paşa'nın şu hareketi üzerine izhar-ı mukabele ve mukavemet eyledi. Osman Paşa Melâ Efendi'yi bittevkif, Bedirhan Bey ile ittifakını ve ordunun tehirine sebebiyet verdiğini ve temin bahanesiyle Bedirhan Bey'e vakit kazandırmak hizmetinde bulunduğunu Dersaadet'e arz ile, o dahi Van'a nefyedildi.

Hafız Mustafa Efendi Şam'da ve Melâ Efendi Van'da menfiyyen vefat ederek, Yusuf Necib Efendi birkaç sene sonra ıtlak olundu ise de, musadef olduğu mazarrat-ı azîme ve sekteden naşi', vefatına kadar muzayaka ve perişanî-i hal ile ömrünü geçirmiştir.

(68) Yazar bu adı kimi yerde Arapçadaki okunuş biçimiyle "Cezire", kimi yerde de Türkçedeki okunuş biçimiyle "Cizre" olarak yazmıştır. Kürdçede ise bu ad "Cizîr" biçiminde yazılır ve okunur.

(69) 4. sayıdaki 7 numaralı dipnota bakınız.

(70) Derdevlet: Devletin bulunduğu yer, devlet merkezi, başkent.

(71) "Nadir Yazılar, Az Bulunan Yazılar, Seyrek Bulunan Yazılar" demektir.

Lâkin ol vakit ”**Takvim-i Vakayi**”(72) nüshalarında, lisan-ı resmî ile, Bedirhan Bey’in devam-ı isyanına ve biddefaât vuku’ bulan teminatı adem-i kabul ile muhalefette ısrarına mebnî, üzerine asker sevk olunduğu muharrer ve mündericidir. Halbuki Mîr-i müşarünileyhin lisanından olmak üzere, ”355” numrolu ”**Takvim-i Vakayi**”e derc olunan ifadât derunundaki ”vukuattan bir gün evvel bile böyle şeyleri mütalâa etmez idim” fıkrası, öyle eskiden isyana devam üzere olmadığına delildir.

”343” numrolu ”**Takvim-i Vakayi**”de, Müşîr Osman Paşa’nın verdiği teminatı Bedirhan Bey adem-i kabul ile ordu-i hümayun üzerine alelacele hücum ve harbe cesaret etmiş iken bilmukabele mağluben ric’at ettiği ve iki gün sonra Serdar-ı Esbak Ferîk Ömer Paşa’nın kumandasındaki asker üzerine hücum ederek, sabaha kadar tarafeynden iş’al-ı naire-i harb ve kıtal eylediği ve birkaç meydan muharebesinden sonra bozulup Ewrex kalesine çekildiği ve sonra ”Çemê Zeytûn”(73) denilen nam mahalde sabahtan akşama kadar devam eden yine bir meydan muharebesinde ibtida Bedirhan Bey muzaffer ve ordunun birçok mühimmatını ve birkaç pare topu zabt etmiş ise de, neticede yine eşya-i mezkûreyi terke ve Ewrex kalesinde tahassuna mecbur olduğu ve maiyeti serdarlarından Han Mahmud dahi Botan suyu kenarında harben münhezim olduğu tafsîl olunmuş; ve ”345” numrolu ”**Takvim-i Vakayi**”de, Bedirhan Bey kale-i mezkûrede tahassun eylediği halde, Osman Paşa civar-ı kaleye ledelvusul verdiği temini yine kabul ettiremediğinden, kaleden ve siperlerden asakir-i nizamiyeye top ve tüfeng endahtına ibtidar etmiş ve Ferîk Mustafa Paşa, Ferîk Ömer Paşa ve Sabri Paşalar, Osman Paşa kumandasıyla top ve havan ve humbara(74) ve tüfenglerle on üç gün kaleyi muhasara ve tazyik ettikten sonra, Bedirhan Bey istîman ve Müşîr Paşa dahi kendisine ita-i re’y-ü aman ederek orduya dehalet etmiş olduğu tafsîl edilmiştir.

Bilahare Bedirhan Bey, tek mil efrad-ı ailesiyle beraber İstanbul’a azîmet ettikten sonra Girid’e ikamete memur edilmiş ve bilahare Şam-ı şerife azîmetle, bin iki yüz seksen altı senesinde(75) orada irtihal-ı dar-ı beka etmiştir.(76) Rahmetullahi aleyhi!(77)

-
- (72) ”Olaylar Takvimi” anlamına gelen ”**Takvim-i Vakayi**”, Osmanlı devletinin resmî gazetesinin adıydı.
- (73) Ewrex: Botan bölgesinde yer alan eski bir kaledir. ”O kenar, o taraf” anlamına gelmektedir. Türkçede ”Evrak” biçiminde okunur.
Çemê Zeytûn: Zeytin Irmağı. Bu, Botan bölgesinde bulunan bir ırmaktır.
- (74) Humbara: Eskiden havan topu ile atılan bir çeşit iri mermi.
- (75) Milâdî takvime göre 1871 yılında.
- (76) İrtihal-ı dar-ı beka etmiştir: Ebedî eve göçmüştür, öbür dünyaya göç etmiştir; yani vefat etmiştir.
- (77) Rahmetullahi aleyhi: Allah’ın rahmeti O’nun üzerine olsun, Allah O’na rahmet etsin.

Ez cerîdeyên ecnebîya de dixwînim ku hukumeta Îtalyayê divê Trablusxerbê(78) ji xwe re bistîne. Ser vê xeberê, ewwela muraceetê hukumeta Fransayê kir. Çunkî Fransiz divê Trablusê bistîne. Lakin çiku Îtalya zêdetir munasebet(79) heye, Fransiz destê xwe jê kişand. Îtalyayê eskerê xwe yê Napolîyê rêkir ser wê derê; du waporê xwe rêkir. Qet tu soal ji hukumeta me(80) nekir. Çunkî alem hemî zane ku Ebdulhemîd millet û wetenê milletî muhafeze nake. Tu mehabeta(81) hukumeta me li ser ecnebîya nemaye. Bînaen'eleyh, ew Musulmanên Trablusê hemî heçku bêkes û bêsaheb in.(82)

Paş muddetekî Îtalya wê derê bide ber top û tifinga. Xunkarê me, ewê gelek xelqên cahil wî Xelîfe, Îmamê Muslîmîn,(83) Zillullah fi'l-erd(84) tesewwur dikin,(85) wê wan rebenên Trablusê binê topên Îtalyayê bihêle.

*

Cerîdeyên ecnebîya wê rojê tiştek xerîb nivîsîn. Ev hew qas tiştek xirab, eybek reş bî ku me nedivîya em îtîmad û emnîyetê wê hewadîsê bikin.(86) Lakin weqta ku me dît Ebdulhemîd ew hewadîs bi cerîdeyên xwe tekzîb nekir, her sukût kir, bîttebi'(87) em mecbûr bîn ku îtîmad bikin.

Ev hewadîs jî ew e ku mirovek Înglîz keçek Musulman ji Serayê revandîye. Ew Sera ku Darulxîlafe ye,(88) meqamê Îmamê Muslîmîn e, ji wê derê mirovên bîyanî tên keça direvînin. Ev bi çi qewetê dibe? Çunkî hetta tu mirov, tu jinê Musulman nikarin bikevin Serayê de; mirovek Înglîz çawa dikare keçekê jê hilîne?

Belê, çunkî Ebdulhemîd Sera xwe bi mitirba tijî kirîye. Ew mitirb hemî, ji Xwedê zêdetir hej pera dikin.(89) Loma bi qeweta pera mirov hemî tişta kare li Serayê bide çêkirin. Ewî Înglîzî bi qeweta perên xwe, ew muhafizên serê

(78) Trablusxerb: Trablusa Rojava. Ev nav di dewra Osmanîyan da jibo Lîbyayê dihat karanîn. Hingê di nava sînoren dewleta Osmanî da du bajar bi navê "Trablus" hebûn. Yek li Lîbyayê bû, yek jî li Lubnanê bû. Jibo ku her duyan ji hev cuda bikin ji ya Lubnanê ra digotin "Trablusşam" yanî "Trablusa Şamê", ji ya dî ra jî digotin "Trablusxerb" yanî "Trablusa Rojava". Lê ev nav hem jibo bajarê Trablus, hem jî jibo wî welatî dihat karanîn ku nuha navê wî Lîbya ye.

(79) Munasebet: Pêwendî.

(80) Mexsed ji "hukumeta me", hukumeta Osmanî ye.

(81) Mehabet: Heybet, saw.

(82) Bêsaheb: Bêxwedî.

(83) Îmamê Muslîmîn: Pêşrewê Musulmanan.

(84) Zillullah fi'l-erd: Sîya Xwedê di erdê da, sîya Xwedê li ser erdê. Ev unwan jibo padîşahên Osmanîyan dihat karanîn.

(85) Tesewwur dikin: Difikirin. Yanî "kesên nezan wisa difikirin ku Padîşah xelîfe ye, pêşrewê Musulmanan e, sîya Xwedê ye li ser erdê".

(86) Yanî "bi wê nûçeyê ewle bibin, ewle bibin ku ew nûçe rast e".

(87) Bîttebi': Tebîî, bi awayekî tebîî û normal.

(88) Darulxîlafe: Cîyê xelîfetîyê, merkeza xelîfetîyê.

(89) Hej pera dikin: Hez ji peran dikin, peran dievînin.

mehbûbeya(90) xwe hemî mest kir; çavên muhafiza, guhê wan qir kir.(91) Bi vî sûretî(92) Înglîz û keçikê dewamê mehebbeta(93) xwe kirin, qerar dan ji Îstanbulê derkevin. Muraceetê muhafizê daîra Heremê(94) kirin, pere dan wî; razî bî û go ku "şeva Leyletulqedrê mimkun dibe"; û fîlheqîqe(95) vê Re-mezana bûrî şeva Leyletulqedrê, wî mirovî keçik revand Hindistanê, nav Înglîza.

Gelî Kurdno! De vêca tesewwur bikin, çi namûs li Sera Îmamulmuslîmîn de maye. Ew meqamê ku bê desmêj ne layiq e mirov bikev'ê, mirovê Înglîz Leyletulqedrê de keça jê direvîne. Ew padîşahê muhafizên wî bi rişweta keça Musulman bide destê Înglîz, gelo me' mûrên wî yên serê wîlayeta çi nakin, ser pera çi şenaeta îrtîkab nakin!(96)

Hasilî,(97) ev mesela ha tu îtîbar, tu umîd li me nehîşt, Hema Xwedê vî milletî muhazeze bike! Ji Ebdulhemîd tu umîd nemaye.

Metbea "Cem'îyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

-
- (90) Mehbûbe: Keç yan jina evandî, keç yan jina ku ji alîyê xortek ve yan mêrek ve tê evandin, yar, dilbir.
- (91) Wisa tê zanîn ku peyvika "qir" di rojnamê da bi şaşî weha hatîye çapkirin û awayê rast "têr" e, yanî "gelek dirav dan muhafizan, çav û guhên wan bi diravan têr kirin".
- (92) Bi vî sûretî: Bi vî awayî.
- (93) Mehebbet: Dildarî, evîn, eşq.
- (94) Daîra Heremê: Beşê pîrekan, beşê ku pîrek tê da ne.
- (95) Fîlheqîqe: Bi rastî.
- (96) Çi şenaeta îrtîkab nakin: Çi karên zîşt û xirab nakin, çi xirabîyan nakin.
- (97) Hasilî: Bi kurtî, dûwayîka peyvê bi peyveka kurt.

14'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

BEDİRHAN BEY

Bedirhan Bey 1256 yılında(98) Kürdistan'ın yönetim dizginlerini ele aldığı zaman, orada görevli bulunan valiler ve memurların gözleri, özellikle Allah'ın kullarının mallarına dikilmişti. Bunlar kimi zengin görürlerse soyup soğana çevirmeyi ve her memur tereddüt edenleri birer tehlikeye düşürmeyi, süregelen ve süregiden bir gelenek durumuna getirmişti. Bu nedenle, her birisi atalarından ve babalarından edinerek buldukları konumlarda halkın başvuru mercii olan Kürd beylerinin, Mehmed Reşid Paşa'nın Diyarbekir valiliğinden önce almış oldukları sağlam ve dirençli tutum, söz konusu Valinin beylerin çoğunu Rumeli'ye sürgün ettirmesiyle ortadan kalkmış ve nicelerinin evleri barkları darmadağın olmuş ve çöküp gitmişti.

Bir zamanlar savaş hizmetlerinde padişah ordusunun yardımcı gücünü oluşturan ve her ferdi erkek arslanlar gibi savaş ve çarpışma alanının birer kahramanı olan beylerin, sonraları zalim memurlar yüzünden karşılaştıkları felâketler sırasında, her aşiret ve nahiyeye geleneksel yıllık ödeneklerinden(99) fazla olarak, vali, kaymakam, divan kâtibi,(100) kethüda,(101) mühürdar(102) ve kavasbaşı(103) gibi daire takımlarına özgü olan ve "hizmet" adıyla ün yapan ağır vergi yükümlülükleri dahi yükümlendi. Bu vergilerin aşırı ölçülere varan miktarları, onları içeren buyrultuların arkasında işaret edilirdi; o işaretlerin üzerine "sahh" damgası bile basılırdı.(104) Bu nedenle, her ilçe ile her aşiret ve nahiyeye, resmî ödeneklerinin iki katına çıkan ve meşru olmayan ek vergiler altında ezilirdi. Bununla da yetinilmezdi; zengin kimse-lerin mallarına el konulması ve kendilerine para cezası verilmesi biçiminde, karşılaşmadıkları felâket kalmazdı.

-
- (98) Milâdî takvime göre 1841 yılı. Yazar, gazetenin 13. sayısında yayınlanan Kürdçe yazısında bu tarihi 1250 olarak vermişti. O da Milâdî takvime göre 1835 eder.
- (99) Buradaki ödeneklerden maksat, kendilerinin devlete ödemekle yükümlü buldukları miktarlardır.
- (100) Divan kâtibi: Osmanlılar zamanında vali, beylerbeyi gibi taşra yöneticilerinin yazıcılığını yapan memur. "Divan efendisi" de denirdi.
- (101) Kethüda: Osmanlılar zamanında bir konağın ya da resmî dairenin işlerini çekip çevirmekle görevli memur, kâhya.
- (102) Mühürdar: Osmanlılar zamanında bir bakanlığın ya da resmî dairenin mührünü kullanmakla görevli memur, bir çeşit özel kalem müdürü.
- (103) Kavasbaşı: Osmanlılar zamanında resmî dairelerin kapıcılarını ve odacılarını yöneten memur, odacıbaşı, kapıcıbaşı.
- (104) Bu sayıdaki 60 numaralı dipnota bakınız.

Merhum Bedirhan Bey'in, pederinin vefatından sonra yönetimin dizginlerini ele alması, sözü edilen zulümlerin şiddetle hüküm sürdüğü bir döneme rastlıyordu. Öyle ki, bir valinin ve hatta bir kaymakamın kişisel garazı uğrunda, bir işaretle nice önemli kişilerin boyunları vurulur ve evleri barkları darmadağın edilirdi.

Bedirhan Bey ise bu durumu onaylamadığından, aşiret ve kabileleri koruma işini üzerine aldı ve zalimlerin söz konusu aşiret ve kabilelere karşı giriştikleri kanunsuz saldırıların önünde engelleyici bir set oldu. Bu insanların elde ettikleri özgürlük, çevrenin ve komşu yörelerin insanlarını da imrendirdi. Böylece herkeste, O'nun yönetiminin sınırları içine girmek ve zulümlerden kurtulmak arzusu belirdi. Bu nedenle Bedirhan Bey'in nüfuzunun geçerli olduğu bölgeler, artık Cizre ve Botan dolaylarıyla sınırlı kalmadı; Kürdistan kıtasının(105) Hakkâri yörelerine kadar genişledi.

Bu özgürlük sırasında Musul, Diyarbekir ve Van eyaletlerinin vali ve memurları, adı geçen kıtaya bağlı yerlere etki ve nüfuz edemediklerinden, bu durumun sürüp gitmesinin, söz konusu olan Beyin nüfuz ve bağımsızlığının sınırlarını gittikçe genişleteceği ve daha sonra devlete büyük bir başbelâsının açılacağı konusunda adı geçen komşu eyaletlerin valilerince görüşme yapıldı. O sırada Musul Valisi bulunan merhum Esad Paşa'nın İstanbul'a bildirmiş olduğu durum, komşu illerin valilerince de böylece doğrulanıp desteklenmiş oluyordu. Bunun sonucu olarak, 1263 yılının(106) Şaban ayında Halep Valisi Osman Paşa, Anadolu Ordusu müşirliğine(107) atandı ve Bedirhan Bey'le savaşması konusunda padişah tarafından kendisine emir verildi.

*

Bedirhan Bey'in üzerine gönderilecek düzenli ordu askerlerinin toplanma yeri Diyarbekir'di. Bu nedenle adı geçen Müşir de Diyarbekir'e gitt. Orada toplanan 30 bin kadar düzenli ordu askerleri ile 15 bin milis gücü ve 40 tane top ile birlikte Cizre'ye doğru yola çıkmadan önce, Kürdistan Savaşının nedenlerini ve bu savaş hakkındaki emirleri içeren padişah emri, Diyarbekir'in dışındaki "Cirit Meydanı" denilen gezinti yerinde okundu ve birkaç bin kişi tarafından dinlendi.

(105) "Kıta"dan maksat, büyük toprak, bir kıtayı andırarak kadar uçsuz bucaksız geniş ülkedir. Kürdistan çok büyük bir ülke olduğu için yazar tarafından "kıta" biçiminde nitelendirilmiştir.

(106) Milâdî takvime göre 1847 yılı.

(107) Müşirlik: Mareşallik. Bu unvan Osmanlılar döneminde "mareşallik" için kullanıldığından ve bir askerî terim olarak Osmanlıcaya yerleşmiş olduğundan, çeviride tarafımızdan aynen kullanıldı. Osmanlı ordusunda müşirlik rütbesine sahip olan askerlere de "Müşir" denirdi. O da bir askerî terim olarak Osmanlıcaya yerleştiği için, gerek bu yazının çevirisinde ve gerekse bundan sonraki Osmanlıca yazıların çevirilerinde tarafımızdan aynen kullanılacaktır.

Emrin okunmasından sonra Diyarbekir Müftüsü Derviş, ilerigelen soylu ailelerden de Hafız Mustafa ve Yusuf Necib Efendiler, Bedirhan Bey'e güvence verip getirmek için Cizre'ye gönderildiler. Bunlar dönüşlerinde, kendisinin devlete isyan etmediğini, her bir emre itaat ettiğini ve fakat vatanını terkedemeyeceğini söylediği yanıtını getirdiler. Bu yanıt üzerine, adı geçen Müşir, Bedirhan Bey'in muhalefet etmekte diretmesini, bu üç kişinin kandırmacalarına ve aralarındaki eski ilişki ve hukuktan dolayı bağımsızlığını koruması için kendisine verdikleri desteğe bağlayarak, bu durumu İstanbul'a bildirdi. Ayrıca Derviş Efendi'nin müftülük görevine son verildi ve Hafız Mustafa Efendi kutsal Şam'a,(108) Yusuf Necib Efendi de Van'a sürgün edildiler.

Osman Paşa Cizre'ye gideceği sırada, Yusuf Efendi'nin kayınbiraderi olup İstanbul'da bulunan ve merhum Bedirhan Bey'le eskiden beri tanışıklığı olan Melâ Efendi, Osmanlı hükümetine başvurarak, Bedirhan Bey'in devlete isyan eden takımdan olmadığını ve devletle arasındaki yabancılaşmanın nedenlerini açıkladı; devletçe boşuboşuna çok büyük masraflara girilmeksizin ve birkaç yüzyıllık bir hanedan(109) imha edilmeksizin Bedirhan Bey'e güvence verilmesini istedi; bu güvenceyi vermekle kendisi devlet tarafından görevlendirilirse, Bedirhan Bey'i ikna ederek devlet merkezine getireceğini arzetti. Bunun üzerine kendisine bir padişah mektubu verildi ve kendisi mektubu alarak Cizre'ye doğru yola çıktı. Emri içeren böyle bir mektup, "Muharrerât-ı Nadire"(110) adlı kitapta yer almış ve basılmıştır.

*

Melâ Efendi'nin Cizre tarafına yaklaşması, Müşir Osman Paşa'nın Osmanlı ordusu ile Cizre'ye birkaç saatlik mesafeye ulaşmış olduğu bir sıraya rastladı. Melâ Efendi, Bedirhan Bey'e güvence vermekle görevli olduğunu ve kendisi dönünceye kadar ordunun ileriye sevk edilmesinin gerekmeyeceğini söyleyerek, bu konuda almış olduğu padişah iradesini de adı geçen Müşire gösterdi. Ne var ki Osman Paşa, bunca gösteriş ve özenişle Cizre'ye yaklaşmışken ve bir iş görüp de bir büyük şan kazanmak arzusuna düşmüşken, Melâ Efendi'nin ansızın ortaya çıkması ve bu bildirimde bulunması, ümitsizliğine ve sinirlenmesine yolaçtı. Bu nedenle, büyük bir öfkeye kapıldı ve adı geçen Efendiyi azarladı. Ancak kendisini görevinden alıkoymaya cesaret edemediğinden, kendisine yol verip Cizre'ye gönderdi.

Melâ Efendi, Bedirhan Bey'in yanına ulaşıp padişahın mektubunu kendisine verdi ve gerekli güvenceleri bildirdi. Bedirhan Bey de, bunun karşılığı

(108) "Kutsal Şam", yazının aslındaki "Şam-ı şerif" in karşılığı olarak kullanılmıştır. Müslümanlar arasında Şam kenti dinsel açıdan önem taşıdığı için bu kente eskiden "Şam-ı şerif" denirdi.

(109) "Hanedan" dan maksat, o zaman Bedirhan Bey'in başında bulunduğu Botan Kürd devletidir.

(110) "Nadir Yazılar, Az Bulunan Yazılar, Seyrek Bulunan Yazılar" demektir.

olarak, Osmanlı ordusuna uğramaksızın doğruca İstanbul'a gitmeye niyet etti. Ne var ki işin bu biçimde sonuçlanmasını istemeyen Osman Paşa, durumu haber alınca askerle saldırıya geçti ve savaşıma başladı. Osman Paşa'nın bu hareketi üzerine Bedirhan Bey de karşılık verip direnişe geçti. Osman Paşa, Melâ Efendi'yi tutukladı ve Bedirhan Bey'le ittifak ettiğini, ordunun gecikmesine neden olduğunu ve güvence vermek bahanesiyle Bedirhan Bey'e zaman kazandırma hizmetinde bulunduğunu İstanbul'a bildirerek, kendisini de Van'a sürgün etti.

Sürgün edilenlerden Hafız Mustafa Efendi Şam'da, Melâ Efendi de Van'da sürgündeyken vefat ettiler. Yusuf Necib Efendi ise, birkaç yıl sonra serbest bırakıldıysa de, uğramış olduğu büyük zarardan ve sekteden ötürü, vefat edinceye kadar sıkıntılı ve perişan bir durumda ömrünü geçirdi.

*

Fakat o zamanki "**Takvim-i Vakayi**"(111) sayılarında, Bedirhan Bey'in isyanını sürdürmesi ve kendisine birkaç kez verilen güvenceleri kabul etmeyip muhalefet etmekte diretmesi nedeniyle üzerine asker gönderilmiş olduğu, resmî dille yazılmış ve yayınlanmıştır. Oysa 355 sayılı "**Takvim-i Vakayi**"de yer alan ve kendi dilinden söylenen bildirimlerinin içindeki "olaylardan bir gün önce bile böyle şeyleri düşünmüyordum" sözü, öyle eskiden isyanı sürdürmek niyetinde olmadığını bir kanıtıdır.

343 sayılı "**Takvim-i Vakayi**"de, Bedirhan Bey'in, Osman Paşa'nın verdiği güvenceleri kabul etmeyerek çabucak Osmanlı ordusuna saldırıp savaşa cesaret etmiş olduğu, kendisine karşılık verilince yenilgiye uğrayıp geri çekildiği, iki gün sonra eski Başkomutan Ferîk(112) Ömer Paşa'nın komutasındaki askerlerin üzerine saldırdığı ve sabaha kadar iki taraf arasında savaş ve çarpışma ateşinin alevlenmiş olduğu, birkaç meydan savaşmasından sonra bozguna uğrayıp Ewrex kalesine çekildiği, sonra "Çemê Zeytûn"(113) denilen yerde sabahtan akşama kadar süren yine bir meydan savaşmasında Bedirhan Bey'in önce zafer kazanıp ordunun birçok savaş gereçlerini ve birkaç tane topunu ele geçirmiş olduğu, ancak sonradan bunları bırakarak Ewrex kalesine kapanmak ve orada direnmek zorunda kaldığı, emri altındaki komutanlarından Han Mahmud'un da Botan ırmağı kıyısındaki çarpışmada yenilgiye uğradığı, ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

345 sayılı "**Takvim-i Vakayi**"de de, Bedirhan Bey'in adı geçen kaleye kapandığı halde, kale dolaylarına ulaşan Osman Paşa'nın verdiği güvenceyi yine kabul etmediği ve hem kaleden, hem de siperlerden düzenli ordu askerlerine top ve tüfeklerle ateş etmeye başladığı, Osman Paşa'nın komutası altında bulunan Ferîk Mustafa Paşa ile Ferîk Ömer Paşa ve Sabri Paşa'nın kaleyi

(111) Bu sayıdaki 72 numaralı dipnota bakınız.

(112) 7. sayıdaki 64 numaralı dipnota bakınız.

(113) Bu sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.

13 gün süreyle ve top, havan, humbaralarla(114) kuşatıp baskı altında tuttukları, bundan sonra Bedirhan Bey'in aman istediği(115) ve Müşir Osman Paşa'nın kendisine görüşünü bildirip aman verdiği, kendisinin de orduya sığındığı, ayrıntılı biçimde yer almıştır.

Bedirhan Bey, sonra tüm aile bireyleriyle birlikte İstanbul'a gitti ve Girit'te oturmak zorunda bırakıldı. Daha sonraları kutsal Şam'a gitti ve 1286 yılında(116) orada vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin!

---

(114) Humbara: Eskiden havan topu ile atılan bir çeşit iri mermi.

(115) Aman istemek: Teslim olacağını bildirerek can güvenliği istemek.

(116) Milâdî takvime göre 1871 yılında.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirxan Paşa
Ebdurrehman Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

Gazetenin mesleğine muvafık
Arabça, Türkçe, Farişce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"
Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman

*

Her tabî'da
2000 nûsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irsal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır

*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja duşembê de 12 Muhherremulheram sene 1317 * Fi 22 Nisan sene 1315(1)

Gelî Kurdno! Ez ewil axir, behsa zulma me'mûrên hukumet rêdike serê we ji we re dinivîsim. Vê cerîdeyê de ez'ê behsa cahilîya wan bikim. Min berî çend rojekê mîsalek vî halî,(2) yek cerîdeyê de dît. Ew jî ev e:

Berî çend salekê Xunkar, Namiq Paşa rêkir Trablusxerbê, kir walîyê wê derê. Mîhraba cami' û mescidên(3) wê derê qenc danenîbîn; yanî berê mîhrabê ne ber qibleyê bî. Hinek mirova ev xeletî his kir; Namiq Paşa re erz û luzûmê

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 5 Gulan 1899(Milâdî tarihe göre 5 Mayıs 1899).
- (2) Mîsalek vî halî: Numûneyeka vê rewşê, numûneyeka vê rewşa nezaniya me'mûran.
- (3) Cami' û mescid: Her du jî bi mana "mizgeft" in. Peyvika "mesjid"; bi piranî jîbo mizgeftên biçûk tê karanîn.

selah beyan kirin.(4) Walî ji şiddeta cehl û îna da xwe, ev teklîfa(5) hinde musîb û mucaz(6) red kir; yanî ew xeletî bi halê wê hîşt. Ji wî sebebî, hinde Musulman xelet mêj dikin.(7)

De vêca tesewwur bikin,(8) ew walîyê heqîqetek hinde eyan(9) ji cehl û îna da xwe qebûl neket û hingî jê re tekrar bikin xeta xwe de îsrar biket, wê çawa hinde hezar Musulmanên wîlayetê de îdare biket! Ewê wî mirovê hinde pûç rêdike serê îbadullah,(10) wê çawa li nik Xwedê teala rû hebit! Ji xeyrê wê,(11) ew çi Musulman in ku walîtiya mirovek hinde cahil qebûl dikin, xwe binê destê wî mirovî de dihêlin! Rêkirina wî mirovî serê wîlayetekê, xetake mezin e; lakîn mirovên wî qebûl dikin, xeta wan hê mezin e.(12) Heta milk û welatên we nav destê wan me' mûra de be, un dinê û axretê ji sefalet û xecale-tê(13) xilas nabin.

Ev pêncî-şêst sal e ev halên xirab welatên me de dewam dikin. Ji wî sebebî ye ku hemî der sefîl û perîşan in; destê ehalî(14) de tu qewet, tu îqtîdar(15) nemaye. Xelq hemî, wexameta(16) îstîqbal(17) xwe û ya jin û zarûyên xwe tefekkur dikin. Li Afrîqayê de hukumeta Merakeş(18) heye. Padîşahê wê derê Musulman e, ji nesla Pêxember e,"Slem".(19) Gelek Musulmanên tebea dewleta me(20) ji xedr û zulma me' mûrên dewleta me tijî bîne, îltîca Merakeş dikin. Min bihîst ku gelek xelqên Şamê û Trablusxerbê, îltîhaqê wê hukumetê dikin.(21) Lakîn şûna hukumet û dewleta xwe terk bikin, bi xîret û ciwanmerdî hukumeta xwe ya qedîm(22) islah bikin gelek çatir e.(23)

-
- (4) Luzûmê selah beyan kirin: Pêwîstîya çêkirin û rastkirinê eşkera kirin, dan zanîn ku pê-wîst e ew xeletî bê rastkirin.
- (5) Teklîf: Pêşnîyaz.
- (6) Musîb: Di cîyê xwe da, bicî, heq û rast.
Mucaz: Tiştê ku destûr jê ra tê dayin, destûr jê ra heye. Yanî "pêşnîyaza wan tiştêkî wisa bû ku destûr jê ra hebû, divîya ku destûr jê ra bihata dayin".
- (7) Mêj dikin: Nimêj dikin.
- (8) Tesewwur bikin: Bifikirin, bidin hişê xwe.
- (9) Eyan: Eşkera, berçav, xuyayî, dîyar.
- (10) Îbadullah: Evdên Xwedê, qûlên Xwedê.
- (11) Ji xeyrê wê: Xeyn ji wê yekê, ji bil wê yekê.
- (12) Hê mezin e: Hêj mezin e, mezintir e.
- (13) Xecalet: Neng, şerm, fedî, karê ku mirov ji ber wî şermî û fedîkar dibe.
- (14) Ehalî: Gel.
- (15) Îqtîdar: Hêz, şîyan.
- (16) Wexamet: Taluke, rewşa bitirs, tiştê zîyande, tiştê ku zîyan dide mirov û ji mirov ra talu-ke ye.
- (17) Îstîqbal: Pêşedem.
- (18) Merakeş: Welatek e, li rojavayê jorînê Afrîqayê dikeve. Jê ra bi Erebi tî gotin "Mexrib", bi Tirkî tî gotin "Fas", bi Înglîzî jî tî gotin "Morocco".
- (19) "Slem": Ev kurta peyveka Erebi ye, dema navê Pêxember tî nivîsîn ew peyv weha bi kurtî tî nivîsîn. Temamê peyvê ev e: "Sellellahu eleyhî we sellem".
- (20) Mexsed ji "dewleta me" dewleta Osmanî ye.
- (21) Îltîhaqê wê hukumetê dikin: Têkilê wê hukumetê dibin, tevê wê dibin, bi wê ra dibin yek.
- (22) Qedîm: Kevn, berîn.
- (23) Çatir: Çêtir.

Gelî ulemayên Kurda! Un dizanin ku ew Musulmanê ilm tehsîl kirî, alim e. Lakîn nav hemî ilmê îktîsab kirî(24) hin nuqteyên şerîetê qebûl neket, ew nezera şerîetê de kafir e. Lakîn meazellah bi wê kafirîya xwe de ew mirovê alim heger bi ilmê xwe emel bike, dikare mileta xwe re gelek qencîyê bike. Waqia(25) ji kafirîyê xilas nabe; lakîn millet gelek faydeyê ji ilmê wî îktîsab dike.

De vêca un ku alimên amil in,(26) hemî eqaidên dînê xwe re mu'teqid in(27) û bi hakimîya ehkamên(28) dînê xwe ve muftexir in,(29) çawa dibe ku millet û eşîretên xwe re tu xizmetê îfa nakin!(30) Un wan me'mûrên zalim re îtaet dikin, ji wê rû(31) qebîleyên xwe gelek izrar dikin!(32) Lakîn un bizanin ku li wê meyanê de(33) un gelek huqûqên xwe jî mehw û îbtal dikin! Ser parîyeke nan zulma me'mûrên serê we tesdîq dikin, xedra li ser milletî qebûl dikin, dînê xwe difiroşin! We ji wî sebebî li nik hemî dinyayê û elelxusûs(34) nav qebûl û eşîrên xwe de, ew bilind merteba qedr û îtîbara alimîyê îzale dikin,(35) axreta xwe êkcarî difiroşin! Un ulema qenc dizanin ku me'mûrên serê we ji edaletê gelek cuda ne; êdî un çîre nabêjin cahila ku wan me'mûra re îtaet ne caiz e! Bi tewsîya îtaetê un wan feqîra rêdikin li meqtelê,(36) un wan davêjin nav çala sefaletê. Ev guneh hemî li axretê ji we mes'ûl e.(37)

Padîşaha re îtaet, belê ferz e; e jî tewsîye dikim. Lakîn weqta ku un îtaetê tewsîye dikin, şurûtên wê jî tarîf bikin.(38) We îlla,(39) un dîn û dewletê re xain in. Îtaet mustehsen e;(40) lakîn bi wî şertî ku hakim şayanê(41) îtaet be. We îlla, hakimê ne şayanê îtaet re înqiyad(42) kufre. Un dizanin ku ehkamên dînê me li ser çi hîkmetên muesses in.(43) Un dizanin ku heger padîşah ne

(24) Îktîsab kirî: Qazanc kirî, bi dest xistî.

(25) Waqia: Di eslê xwe da, bi rastî.

(26) Alimên amil: Alimên ku bi ilmê xwe emel dikin, zanayên ku li gora zanyariya xwe tev-digerin, fermana zanyariya xwe tînin çî.

(27) Eqaid: Awa û bingehokên bawerîyên dînî.

Mu'teqid: Kesê ku bi fermanên dîn bawer dike, kesê bawerdar.

(28) Ehkam: Piraniya "hukum" e.

(29) Muftexir: Pesindar, kesê ku bi tiştek dipesine, îftixar dike.

(30) Îfa nakin: Naynin çî, pêknaynin.

(31) Ji wê rû: Ji rûyê wê yekê, ji rûyê wê îtaetê.

(32) Izrar dikin: Dixin zirarê, dixin zîyanê, dixesirînin.

(33) Li wê meyanê de: Di wê navberê da.

(34) We ji wî sebebî: Û ji wî semedî, û ji ber wê yekê.

Elelxusûs: Xasma, bi taybetî.

(35) Îzale dikin: Tune dikin, ji meydanê radikin, hiltînin.

(36) Meqtel: Cîyê kuştinê.

(37) Ji we mes'ûl e: Ji we tê pirsîn.

(38) Şurûtên wê: Şertên wê, mercên wê îtaetê.

Tarîf bikin: Bidin naskirin, binasînin, bidin zanîn.

(39) We îlla: Yan na, eger na.

(40) Mustehsen: Baş, qenc.

(41) Şayan: Liyaq, hêja.

(42) Înqiyad: Stûxwarî, îtaet.

(43) Muesses: Sazkirî, avakirî, tiştê ku hatîye sazkirin û avakirin.

adil be, ne hema îtaet ne caiz e; hetta ew mêja roja îne un dikin, fasid e.(44)
De vêca ew xelîfeyê bi mesawîyên(45) xwe mêja tebeeyên xwe îfsad dike,(46)
mueyyen(47) îtaet ji wî re ne caiz e.

Xwedê zîyareta kabeyê, xelqên muqtedir(48) re emir kirîye. Çunkî dewleta
Îslâmê ji gelek eqwamên muxtelif mutesekkil e.(49) De vêca hingî biçin hecê
ew eqwamên muxtelif hevdû dibînin, muxadenet û mehebbet(50) li nav wan
qewma hasil dibe, şan û şerefa Îslâmê re tedbîrên qenc didin. Roja îne jî Xwe-
dê emir kirîye; şertê wê edalet e. Şertê ewil û axir, edaleta sultanî ye. Zîra(51)
bi edaletê qaim dibe; û ji wî sebebî ye ku Xwedê teala hinde edalet îltîzam(52)
û esasa dîne me li ser edaletê danîye. Heger edalet welatekî nebit, li wî welatî
asayîş(53) namîne; heger asayîş nema, wî welatî nimêja îne nabe. Zîra wekî
edalet û asayîş nema, mehabeta Musulmana ser neyara namîne. De vêca wekî
Musulman hemî camiê li ser mêja îne, neyar'ê hucûm bike wan hemîya biku-
je. Eve ji vî halî malûm dibe ku zemanê xunkarê neadil, mêja îne ne caiz e.
Bînaen'eleyh,(54) ew xunkarê zemanê wî de mêja îne nabe, bê şik îtaet jê re
kufr e.

*

Ji halên me' mûrên serê we, un dikarin ser merkeza wan me' mûra rêdike se-
rê we, yanî ser Serayê(55) fikrekê peyda bikin. Ji xeyrê wê, ez'ê mîsalekê ji we
re bêjim:

Hekîmek Xunkar li Serayê hebî, navê wî Emîn Paşa bî. Rojekê ew mirov
hat mala xwe; çî qas mal û menalê(56) wî hebî, nav jin û zarûyên xwe teqşîm
kir; demanç(57) xwe da ber xwe û go jina xwe: "Ez'ê çûm biçim. Ez ho fedi-
kirim un'ê xwe abûr bikin". Jina wî ji wê xebera mêrê xwe gelek tirsî û sebeba
wê jê pirsî. Ewî jî go: "Ev millet bi vî halî dewam naket; zemanek hindik de
wê mehew û munqeriz bibe.(58) Ez hew dikarim tehemmulê vî halî bikim.
Heger ev Xunkar mîqdarek dî li textî bisekine, tu dîn û dewlet ji me re
namîne".

(44) Fasid: Betal.

(45) Mesawî: Xirabî.

(46) Îfsad dike: Betal dike.

(47) Mueyyen: Hemin, bê guman, muheqqeq, ekîd.

(48) Muqtedir: Tuwana, hêzdar, biqewet.

(49) Eqwam: Piraniya "qewm" e, ew jî bi mana "gel" e.

Muxtelif: Cure cure, tewira-tewir, cuda cuda.

Mutesekkil: Pêkhatî.

(50) Muxadenet: Dostanî, nêzîkayî.

Mehebbet: Evîn, hezkirin.

(51) Zîra: Lewra, çunkî.

(52) Îltîzam: Pêwîst, lazim.

(53) Asayîş: Hêsayî, ewletî, pêkanîna hêsayî û ewletîyê.

(54) Bînaen'eleyh: Ji ber vê yekê, ji ber vî semedî, li ser vî semedî.

(55) Ser Serayê: Di heqê Serayê da, di heqê Koşkê da.

(56) Menal: Malhebûn, serwet, tiştên birûmet ên wek diravan.

(57) Demançe: Şeşagir, şeşgule.

(58) Munqeriz bibe: Tune bibe, ji holê rabe.

Emîn Paşa ev xeber go jina xwe û ji mal derket, çû Serayê. Lakîn ji halê wî, xelqên Serayê ketin şubheyê de; çûn gotin Xunkar. Emir kir, li ser wî geran; demançek kûrika(59) wî de dîtin. Jê pirsîn ku "ev çi demançe ye?" Ewî go "ez'ê wê demançeyê bibim nik ustadî(60) de paqij bike, loma li ser min e". Lakîn ev cewab nehat qebûl kirin. Loma banê jina wî kirin,(61) jê pirsîn. Jina wî hiket ji binî heta serî temamen neqil kir.(62) Ser malûmata wê jinê, Emîn Paşa ji nav halê(63) wî kirin; kes nizane çi jê hat. Heyvê deh zêr Xunkar jina wî re girêda û pênc sed zêr dan'ê.

*

Hukumeta Rûsyayê, Xunkarê me re nivîsîye: "Hin Kurd tecawuz(64) li hudûdê me dikin. Heger tu wan te'dîb nekî,(65) ez'ê bi eskerê xwe Kurda te'dîb bikim".

Îhtîmal Kurda tecawuz nekiribit. Lakîn çiku(66) Rûsya zêfîya me dizane, sebaba digere(67) da eskerê xwe rêke Kurdistanê. Un dizanin Rûsyayê çi Çerkesa kir, un dizanin çi Efxanistanê kir; de vêca rêz(68) hatîye Kurdistanê.

*

Min kaxidek ji xelqên Mosilê stand. Wî kaxidê de ji min re dinivîsin ku wela-tê wan de gelek bîye giranî. Sebaba wê jî ev e: Eyamek e,(69) eşîrên dor Mosilê her xelqên wê derê talan dikin. Ji tirsê Kurda kes nikare tîcarete bike, kes ji mala xwe nikare derkeve; tu dewar destê wan de nemanê, Kurda hemî talan kirine. Wî milî ve mirovek heye: Şêx Nûrî. Lawên wî nav eşqiyayê Kurda di-din,(70) Kurda rêdikin, mala didin talankirin.

Mistoyê Mîra jî wî milî ve gelek xesarê dide xelqê. Hemî dera behsa xirabîya wî dikin, şikatê(71) jê dikin; çi qa gund û bajarên dor wî hene, hemî ji şerê wî şikat dikin.

(59) Kûrik: Berîk.

(60) Ustad: Hosta.

(61) Banê jina wî kirin: Banga jina wî kirin, gazî jina wî kirin.

(62) Neqil kir: Guhast, ji wan ra qal kir, got.

(63) Wisa tê zanîn ku peyvika "halê" di eslê rojnamê da bi şaşî weha derketîye û awayê wê ye rast "holê" ye; yanî "ew ji holê rakirin, ew ji meydana rakirin, dûwayî li jîyana wî anîn, ew tune kirin".

(64) Tecawuz: Derbasbûna ji sînorek, desdirêjîya li ser axek yan tişteki dî yê kesek yan hin kesan yan dewletek.

(65) Te'dîb nekî: Ceza nekî, ceza nedî wan.

(66) Çiku: Çi ye ku, ji ber ku.

(67) Sebaba digere: Li sebeb û behaneyan digere.

(68) Rêz: Dor.

(69) Eyamek e: Demek e, pêlek e, wextek e.

(70) Yanî "navên hin kesan didin eşqiyayên Kurdan, didin keleşên Kurdan".

(71) Şikat: Şikayet, gilî.

Gelî Kurdno, gelî mîr û axa! Un bi wî halî mala xw bi destê xwe xirab dîkin! Dewletmendîya bi talanê hasil dibe, tu ca destê tu kesî de nemaye. Ew seadeta un umîd dîkin ku un'ê bi talanê hasil bikin, ji we re afet e. Heger îro we yek talan kir, sibe yek dê bê we talan bike. Tu tişt destê we de namîne. Xeyrê wê, wan talana de un hinde hev re şerî dîkin, hinde ji we tîn kuştin, hinde zarû yetîm dimînin. Ew tişt Xwedê ji we re haram kirî, qet mimkun e un tu faîdeyê jê bibînin? Xwedê ferman kirîye "her rizqê xwe ji malê helal bixwazin". Un wan emr û nehyên(72) Xwedê û Pêxember berdidin, îtaeta nefsa xwe dîkin. Nefs, însanî her li ser bela rêdike.(73) Loma Xwedê Pêxember û kitêb rêkirin; ewan rîya qenc nîşanê me kirine. Hinde dewletên mezin hene, hinde sahibê şewket û mekanet(74) bîne, hemî li saya edl û heqîyê mezin in. Tu ca tu kes nedîtîye ku taîfeyek(75) bi zulm û talanê mueyyed(76) bîye. Ev dewletên mezin şeqaweta Kurda dibihîzin; hemî ji Kurda tijî bîne; hemî muntezirê firset in(77) da rojekê eskerî rêkin nav Kurdistanê, bi eskerên xwe Kurda te'dîb bikin. Wekî neyarek bîyanî hat ser we, un nikarin wetenê xwe, jin û zarûyên xwe, heyata xwe muhafeze bikin. Çunkî zeîf in; bi talanê, bi zulm û xedrê tu qewet li we nemaye. Un nav xwe de xurtê hevdû ne; lê wekî we eskerê Mosqof dît, un'ê bizanin ku un çi qas pûç mane. Un her neyare hevdû ne, her dibin sebeba xirabîya hevdû; lakîn un qenc bizanibin ku, heger we cîranên xwe talan kir, zeîf kir, zeîfî û rebenîya wan cîrana zeîfîya we ye jî. Îtîmad li wê qeweta bi talanê hasil bîyî, nekin.(78) Şêx Sadî, rehmetullahî eleyhî, gotîye:

(72) Nehy: Tiştên ku Xwedê û Pêxember qedexe kirine.

(73) Yanî "tim mirov li ser belayan rêdike, berê mirov dide belayan".

(74) Şewket û mekanet: Her du jî bi mana "hêz, tawan, xurtî" tîn.

(75) Taîfe: Koma mirovan.

(76) Mueyyed: Alîkirî, piştgirtî, kesê ku alîkarî û piştgiriya wî tê kirin.

(77) Muntezirê firset in: Çavnêrên fersendê ne, li benda fersendê ne, li hêvîya keysê ne, keysê dipên.

(78) Yanî "ew qeweta ku bi talanê ketîye destê we, bi wê ewle mebin; ew hêza ku bi talanê ketîye destê we, xwe mespêrin wê û piştta xwe bi wê girêmedin".

”Benî Adem azaî yekdîgerend
Kî der aferîneş zi yek gewherend

Çu uzwî be derd awered rûzîgar
Dîger uzweha ra nemaned qerar”.(79)

Wekî neyarek hat ser we, un tenê serê xwe nikarin mudafee bikin; un’ê muhtacê cîranên xwe bibin. Lakîn çiku cîran ji destê we bêhal maye, nikare arî te bibe. De vêca wekî tu tenê mayî, neyarê hatî ser te, bi gelek asanî,(80) malê te ji hevalê xwe standîyî û malê te xwe, ji destê te bistîne; tu’yê mehkûm û musexxerê(81) neyarî bibî.

*

Gelek cerîdeyên min berê neşir kirî de, min behsa Ebulhuda, mitirbê dor Xunkar kiribî.

Min vê carê bihîst ku, lehulhemd,(82) denaet(83) û mel’eneta Ebulhuda malûmê Xunkar bîye; hingî xebaseta(84) wî malûmê Xunkar bîye, meqhûr û menkûb e.(85) Înşaallah, ji kerema Xwedê umîd dikim ku ew leîn(86) êdî teweccuha(87) Xunkar nabîne, da ev miletê Îslam ji şerê wî bes mutezerrir bibit!(88)

(79) Mana vê helbesta Farisî weha ye:

”Zarûkên Adem, lebatên hev in
Lewra di afirandinê da ji yek cewherek in

Dema derdek peyda bibe li lebatek
ji lebatên dî ra jî namîne çu tebatek”.

Di helbestê da du malikên dî jî hene, nivîskar ew nenivîsîne; ew jî ev in:

”Tu kî’z mîhnetê dîgeran bîxem î
Neşayed kî namet nehit Ademî”.

Mana wan malikan jî weha ye:

”Tu yê ku ji azarên kesên dî bîxem î
ne hêja ye ku navê te bibe Ademî”.

(80) Asanî: Hêsanî.

(81) Musexxer: Stûxwar, bindest, binferman.

(82) Lehulhemd: Hemd ji Xwedê ra.

(83) Denaet: Nizmayî, bêrûmetî, qedirnezîmî.

(84) Xebaset: Xirabî.

(85) Meqhûr: Zorbirî, qehrkirî, qahrandî.

Menkûb: Ketî.

(86) Leîn: Lanetî, nalelêhatî, mel’ûn.

(87) Teweccuh: Ewletî, bawerî, hezkirin.

(88) Mutezerrir bibit: Zirardîtî bibe, zirar bibîne, bixesire.

SELAHEDÎNÊ EYÛBÎ

Muessisê(89) dewleta Eyûbîye, Selahedînê Eyûbî ye. Ew xwe Kurd bî, ji qebîla "Ruwadîye" bî. Bab û bapîrê wî ji "Dwîn"ê bî. Babê wî yê mezin(90) Şadî, her du lawên xwe Necmedîn Eyûb û Esedudîn Şêrko hilanî, ji gundê xwe "Dwîn"ê derket çû Bexdayê, wê derê wefat kir. Her du lawên wî ketin ber xizmeta Mucahidudîn Behrûz, ku wî zemanî wezîrê Sultan Mes'ûdê Selçûqî bî. Behrûz, ji wan her du lawa yê mezin kir Muhafizê "Tekrît"ê. Wî zemanî rojekê hakimê Mosilê Îmadedîn Zengî, ji Dîcleyê dibûrî. Necmedîn gelek muawenet(91) ji wî re kir. Îmadedîn ji wî gelek razî bî. Loma banê li nik xwe kir(92) û weqta ku Îmadedîn Balebek fetih kir, muhafizîya wê derê teslîmê Necmedîn kir. Weqta ku Îmadedîn wefat kir, Necmedîn û birayê wî Esedudîn Şêrko her du ketin ber xizmeta lawê Îmadedîn, Nûredîn Mehmûd.

Selahedînê Eyûbî, ku navê wî yê dî Yûsuf bî, sala pênc sed û sî û du de(93) li Tekrîtê hat ser dinê. Balebekê û Şamê li nik babê xwe terbiye bî û weqta ku çî qas Frenk(94) hene hemî bîlittîfaq(95) rabîn li ser Musulmana, Selahedînê Eyûbî bi gelek hindik qeweta destê xwe de, mehza(96) bi hîmmet û xîreta xwe, li hemîya re muqabele û şan û şerefa Musulmanîyê muhafeze kir.(97)

Fedl û kemal û şecaet û hîmmeta Selahedînê Eyûbî, hew qas neyarên xwe jî heyran dibî, ku heta îro hemî alem, Musulman ne Musulman, senakarên wî ne.(98) Hetta, berî çend heyvekê weqta ku Padîşahê Almanayê çû Îstanbul û Şamê, wekî gîha Şamê çû li ser tirba Selahedîn, wê derê xutbeyek(99) der meqama mezinatîya Selahedîn îrad kir.(100)

Mamê wî Esedudîn Şêrko, hesbelluzûm(101) du-sê cara sefer li Misrê kir. Ew jî carekê meîyeta wî de(102) û du cara jî bi tenê, sala pênc û şêst û du çîhar de(103) çû li Misrê. Cara paşî de mamê wî bî wezîrê Adududînîllah, ku wî ze-

(89) Muessis: Sazkar.

(90) Babê wî yê mezin: Bapîrê wî.

(91) Muawenet: Alîkarî.

(92) Yanî "bang kir nik xwe, ew xund nik xwe".

(93) Li gora tarîxa Mîladî 1138.

(94) Mexsed ji "Frenk"an Fileyên Ewropayê ne.

(95) Bîlittîfaq: Pêkve, bi tevayî.

(96) Mehza: Tenê, sirf.

(97) Muhafeze kir: Parast.

(98) Senakarên wî ne: Pesindarên wî ne, pesnê wî didin, qala qencîya wî dikin.

(99) Xutbeyek: Peyvek, gotarek.

(100) Yanî "di heqê mezinatîya Selahedîn da got".

(101) Hesbelluzûm: Li gora pêwîstîyê, ji ber pêwîstîyê.

(102) Meîyeta wî de: Digel wî, bi wî ra.

(103) Ev her du tarîx di eslê rojnamê da weha derketine, lê belê eşkera ye ku ew awa şaş e. Tê zanîn ku awayê rast "sala pênc sed û şêst û du û pênc sed û şêst û çîhar" e. Ew jî li gora teqwîma Mîladî 1166 û 1168 e.

manî li Misrê xelîfeyê dewleta Fatimîye bî. Selahedîn jî li nik mamê xwe bî muawin.(104) Wê salê de mamê wî Esedudîn Şêrko wefat kir. Loma, Selahedîn ket şûna mamê xwe, bî wezîr. Zemanê wezaretê(105) xwe de, Misrê çî qas alim, edîb(106) muharib(107) xelq heye, hemîya gelek hez Selahedîn kir. Loma şûna wî(108) bî Melîkê Misrê. Wekî Selahedîn bî Padîşahê Misrê, xutbe li navê Musteidbînûrîllah,(109) ku wî zemanî jî xulefayê Ebasîye bî, da xwendin û mezheba Şîî hilanî, qazîyên Şafiî nesb kir.(110) Weqta ku Îmadedîn wefat kir, xita Şamê(111) jî hemî ket binê hukmê wî de. Paşê milê Kurdistanê jî Cizîr û Diyarbekir ji hakimên Mosilê stand, û paşê neviyê xwe Tûran Şah rêkir li ser Yemenê, ew der jî hemî îlhaqê hukumeta xwe kir.(112)

Selahedîn bîst û du sala hukumet kir. Sala pênc sed û heştê û notî(113) li Şamê pêncî û heft salî wefat kir. Ew xwe cesûr, adil, kerîm(114) û xweymerhemet bî. Hemî ulûm(115) û heta ilmê tib tehsîl kiribî. Îro Awrupa hemî, navê wî bi gelek îhtîram yad dike.(116) Ew mirov, mûcibê îftîxara hemî Musulmana ye.(117)

Ez hêvî ji Xwedê dikim ku nav Kurda du-sê mirovê dî wek wî sultanî peyda bibin, da Kurda ji wê tehluka ew û hemî Musulman tê de ne, xilas biket!

(104) Muawin: Alîkar.

(105) Wezaret: Wezîrî.

(106) Edîb: Nivîskarê edebîyatê, kesê ku bi edebîyatê mijûl dibe.

(107) Muharib: Şerkar.

(108) Şûna wî: Di şûna xelîfeyê dewleta Fatimîye, Adududînîllah da.

(109) Awayê rast "Mustedî' bînûrîllah" e.

(110) Nesb kir: Tayîn kir, wezîfe da wan.

(111) Xita Şamê: Hêla Şamê, herêma Şamê.

(112) Îlhaqê hukumeta xwe kir: Têkilê hukumeta xwe kir, da ser axa hukumeta xwe, tevê hukumeta xwe kir.

(113) Ev tarix di eslê rojnamê da weha derketîye. Lê belê eşkera ye ku ev şaş e. Tarîxa wefata Selahedînê Eyûbî li gora teqwîma Hîcrî 589 e, ku li gora teqwîma Miladî dibe 1193.

(114) Kerîm: Qencîkar, kesê ku qencî li xelkê dike.

(115) Ulûm: Piranîya "ilm" e, ew jî bi mana "zanyarî" ye.

(116) Îhtîram: Rêzdarî.

Yad dike: Bi bîr tîne, qal dike.

(117) Yanî "îftîxara hemî Musulmanan heq kirîye, hêja ye ku hemî Musulman pê îftîxar bikin û bipesinin".

TEHSÎNA QUMAŞ Û KALAYÊ WALAYÊ
HUSNA HEBÎBAN E UMÛMEN
TARÎZA CEWHER Û BUHAYÊ CEMALA
SÎTÎ Û ZÎNAN E MEXSÛSEN(118)

Herçî ku di qeyserê di dinya(119)
vêk dane Xwedê meta'û kala(120)

mecmûê xezainêd-i Qeyser(121)
hetta vigî duxmeya Skender(122)

durrê di defainêd-i Xaqan(123)
le'la ku di xatema Silêman(124)

herçend-i zîyade têrbuha bin(125)
bîlcumle bi cuz'ê husnê nabin(126)

*

Husna li ruxê Sitî û Zînê(127)
bû behreke ateşê evînê(128)

-
- (118) Ev sernivîsara beşek ji "Mem û Zîn"ê ye, mana wê weha ye: "Qala qencîya qumaş û malhebûna bilind a rindîya dilbiran e bi awayekî giştî, nişandana cewher û buhayê rindîya Sitî û Zînan e bi awayekî taybetî".
- (119) Qeyser: Bi giştî bi mana "împerator" e, bi taybetî jî jibo împeratorê Bîzansê hatîye karanîn.
- (120) Vêk dane Xwedê: Xwedê dane hemîyan, giştan.
Meta'û kala: Eşya û mal, tişt û malhebûn, serwet û dewlemendî.
- (121) Yanî "temamê xizneyên împeratorê Bîzansê, xizneyên wî gişt".
- (122) Vigî: Bigîje, bigîhe.
Duxmeya Skender: Ayîneya Eskenderê Romî ya ku wek radarek ji dûr ve gemî dîtine û kifş kirîye ku gemîyên dijmin in yan na.
- (123) Durr: Mirarî.
Defain: Piranîya "defîne" ye, ew jî bi mana "xizne" ye.
Xaqan: Mîrê Tirkistanê, hukumdarê Tirkan.
- (124) Le'l: Kevirekî rûmetgiran û têrbuha yê sor e, jibo rewşê û xemlê tê karanîn.
Xatema Silêman: Gustîla Silêman Pêxember, ku di eynê demê da wezîfa morek dîtîye û wek morek hatîye karanîn.
- (125) Zîyade: Zêde, pîrr.
- (126) Bîlcumle: Hemî, pêkve.
Cuz'ê husnê: Parçeyek ji rindîyê, parçeyek ji xweşikîyê. Yanî "hemî bi qasê parçeyeka rindîyê tunin, hemî pêkve nahêjin parçeyeka rindîyê û xweşikîyê".
- (127) Rux: Rû.
- (128) Ateş: Agir.

Pêla ku digirte pêl û mewcan(129)
roja dikete hedîd û ewcan(130)

sed can û dil û ceger disotin(131)
xelqê bi mesel ji wan digotin(132)

Şems û qemeran qiran e pêkve(133)
Lew mişterî ev cîhan e pêkve

Seyyadê cemalê wan xezalan(134)
seyyatê sedayê wan delalan(135)

dellal-i sifet, gelek sifet şêr(136)
j'efxan û ji nalîyan nebûn têt(137)

Rojan û şevan gelek dinalîn
hetta ku digel, melek dikalîn

*

Husna nebitin çu hedd û xayet(138)
nabit jixwe aşiqan nîhayet(139)

Lê aşiq û bulhewes cuda ne(140)
Hîn faîdexwaz û hin fîda ne

-
- (129) Peyvika "pêl" a pêşîn bi mana "dem" e, peyvika "pêl" a 2'yan jî bi mana "pêla avê, pêla deryayê" ye. Yanî "dema ku wê deryayê pêl dida".
Mewc: Pêl.
- (130) Hedîd: Ciyê nizam, ciyê daketî.
Ewc: Ciyê tewr bilind, ciyê bilintirîn, tepel, zîrwe. Yanî "ew deryaya agirê evîné, roja ku wek ava deryayê pêl dida û pêlên wê carna nizim dibûn û carna jî bilind dibûn û digîhan tepelê".
- (131) Disotin: Dişewitandin.
- (132) Yanî "xelkê wek çirokan qala wan dikir, li ser wan dipeyivî".
- (133) Şems û qemer: Roj û hîv. Mexsed Sitî û Zîn in.
Qiran: Li nik hev, digel hev, bi hev ra.
- (134) Seyyad: Nêçîrvan.
- (135) Seyyat: Bangkar, kesê ku bang dike û qala tişteke dike.
Seda: Dengan.
- (136) Dellal sifet: Wek bangkaran, wek kesên ku bang dikin û qal dikin.
Sifet şêr: Wek şêran.
- (137) Efxan: Fîxan, qîrîn, zarîn.
- (138) Xayet: Paşî, dûwayî.
- (139) Nîhayet: Paşî, dûwayî.
- (140) Bulhewes: Heweskar, kesê ku hewesa tişteke dike.

Cananteleb in hinek jibo can(141)
hin canteleb in jiboyê canan(142)

Hin weslehebîn, ji rengê Tacdîn(143)
hin derdeguzîn, wekî Mem û Zîn(144)

ETFÊ ENAN Û LÎCAM BÎ SER ENCAMÊ KELAM(145)

Da bêne bi ser hîkayeta pêş:
Xelqê ku ji derdê îşqê dilrêş(146)

herçend-i ku bêhed û qiyas bûn
amî û xewadim û xewas bûn(147)

lakîn ji xewadimêd-i mumtaz(148)
sed lawê sehîqed û serefraz(149)

her yek di meqamê husnê, Rojek(150)
her yek bi kalamê, sînesojek(151)

her yek bi kemalê, bedremahek(152)
her yek bi cemalê, sedreşah(153)

-
- (141) Cananteleb: Yarxwaz, kesê ku daxwaza gîhana yara xwe yan yarê xwe dike.
(142) Canteleb: Canxwaz, gîyanxwaz, kesê ku canê xwe jibo yara xwe yan yarê xwe dixwaze.
(143) Weslehebîn: Kesê ku divê bigîje yara xwe yan yarê xwe.
(144) Derdeguzîn: Derdbijêr, kesê ku derd dibijêre, dibe derdedar, xwedîderd.
(145) Mana vê sernivîsara "Mem û Zîn"ê weha ye: "Vegerandina hevсар û bizmê bi ser dûwayîka peyvê ve". Yanî "wek ku siwerek hevсар û bizma hespê xwe bi alîyek ve vedigerîne, em jî hevсар û bizma babetê xwe bi alîyê dûwayîka peyvê xwe ve bizivîrinin û dûwayîka peyvê binivîsin".
(146) Dilrêş: Dilrîş dilkul. Ji ber ku peyvika paşîn a malika berîn "pêş" e, jibo lêkanîna qafîyê ev peyvik jî "dilrêş" hatîye nivîsîn; ne ku "dilrîş", digel ku eslê peyvikê wisa ye jî.
(147) Amî: Kesên ji rêzê, kesên adetî, kesên celebî.
Xewadim: Piranîya "xadim" e, ew jî bi mana "xizmetkar" e.
Xewas: Kesên pêşketî, kesên li pêş, kesên giregir.
(148) Mumtaz: bijare.
(149) Sehîqed: Bejndirêj, bejnбилind.
(150) Di meqamê husnê: Di cîyê rindî û spehîtîyê da, bi spehîtîya xwe.
(151) Bi kalamê: Bi peyvê, bi peyvê xwe.
Sînesoj: Kesê ku sînga mirov, dilê mirov dişewitîne.
(152) Bedremahek: Hîva tijî, hîva 14—15 şevî.
(153) Sedreşah: Sîngên şahan, wek wan xemilandî û spehî û xweşîk.

Ew jî hemî aşiq in di talib(154)
ew jî hemî talib in di raxib(155)

Lakîn ne bi dîtî û şehadet(156)
belkî bi bihîstin û rîwayet(157)

Bîlcumle di xizmeta Emîr bûn
fîlcumle ji sîrrê hev xebîr bûn(158)

*

Serhelqeyê wan perîmîsalan(159)
sertacê ewan melekxisalan(160)

Tacdîn-i digotin'ê ciwanek
Guhderzê zemanê, pehlewaneke

Nesl û neseb û hesab eyan bû
serdefter û serwerê kuran bû

Babê wî, digotin'ê Skender
Lakîn Ereban digo Xezenfer(161)

Lewra ku bi şêrî, şubhê şêr bû
roja şêrî ew hezar-i mêr bû

Tacdîn du bira hebûn di qellaş(162)
manendê du şahîbazê cemmaş(163)

Daîm dilê dijminan disotin
Yek Arif û yek Çeko digotin

-
- (154) Talib: Xwestox, daxwazkar, kesê ku tişteke dixwaze.
(155) Raxib: Heweskar, dilxwaz.
(156) Şehadet: Çavdîtin.
(157) Rîwayet: Gote-got, tiştê ku nehatiye dîtî, lê tê gotin, tê qalkirin.
(158) Sîrr: Raz, tiştê ku tê veşartin û xwedîyê wî navê ku ew eşkera bibe.
Xebîr: Haydar, kesê ku haya wî ji tişteke heye, pê dizane.
(159) Serhelqe: Serxelek, kesê ku di serê rêzê da ye, serwer e.
Perîmîsal: kesê wek perîyan xweşik û spehî.
(160) Melekxisal: Kesê wek milyaketan, wek firîşteyan.
(161) Xezenfer: Şêr.
(162) Qellaş: Dekzan, kesê ku bi dek û dolaban dizane.
(163) Manend: Wek.
Şahîbaz: Teyrê baz.
Cemmaş: Nikulxûz, teyrê baz ê ku nikula wî xûz e.

Emma wî ji cumle xas û aman(164)
j'ew çend-i bira û bab û maman

lawek kiribû bira jibo xwe
Nê, ez xelet im; çira jibo xwe

Roja ku ewî bira nedîta
teşbîhê şeva çira nedîta

dinya li wî têk dibûye tarî(165)
Roj bû ku li wî fikir tewarî(166)

Enbazê fereh, şerîkê xem bû(167)
Sergeşteyê xem bi navê Mem bû(168)

Mem jî li wî aşîqek tamam bû
ne şubhê bira û bab û mam bû

Herçend-i birayê axiret bû
te d'go ku dinê û axiret bû

Tacdîn weledê Wezîrê Dîwan
Mem jî xelefê Debîrê Dîwan(169)

Ew her du ciwan, we lêk-i aşîq(170)
ew her du bira, we pêkve sadiq(171)

yek Qeysê zeman e, yêk-i Leyla(172)
yek Wamiqê esr e, yêk-i Ezra(173)

---

(164) Xas: Kesê li pêş, kesê pêşketî, giregir.

Aman: Kesên ji rêzê, kesên adetî.

(165) Têk: Bi carek, peve, gişt, hemî.

(166) Dikir tewarî: Winda dibû, diçû ava.

(167) Enbazê fereh: Hevalê kêfxweşiyê.

(168) Sergeşte: Serlêgeriyayî, kesê ku derd û bela tên serê wî û serî lê digere, serê wî dikeve derdan û gêj dibe.

(169) Xelef: Jêmayî, kesê ku ji kesekî dî dimîne, kur yan keça kesek.

Debîr: Kargêr, karbidest.

(170) Lêk aşîq: Li hev aşîq. Mexsed ji "aşîq"îyê dostanî û hevalî ye, hezkirina di navbera dost û hevalan da ye. Yanî "ji hev hez dikirin".

(171) Sadiq: Rast, durust, kesê ku bi hevalê xwa ra rast û durust e.

(172) Qeys: Mecnûnê evîndarê Leylayê.

(173) Esr: Dem, zeman, sedsal.

Ew yarê ji dil, ne serserî bûn
Rehşubhetê Mihr û Mişterî bûn(174)

*

Yarî û birayî û muwaxat(175)
nabit bi riyayî û meqalat(176)

Yarî ne hêsanî ye, cefa ye
Meqsûd-i ji yarîyê wefa ye(177)

Axir tu eger nekî wefayê
ewwel mede ber xwe wê cefayê

Metbea "Cem'iyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

---

(174) Yanî "wek Rojê û stêra Mişterî bûn".

(175) Yarî: Dostanî.

Muwaxat: Biratî.

(176) Riyayî: Riyakarî, şalûzî, durûtî, sextekarî.

Meqalat: Gotinan, peyvan. Mexsed peyvên vala yên bênaverok in.

(177) Meqsûd: Amanc, mexsed.

Heçî vê
kaxidekî
rêke
ji min re,
divê
ser kaxizî
weha binivîse:
"Bî Genève
necl'ul-merhûm
Bedirhan Paşa
Ebdurrehman Beg"

*

Her car
du hezar
cerîdeya
ez'ê rêkim
Kurdistanê,
de belaş
bidin xelkê

KURDÎSTAN

1315

Pazde roja de carekê têt nivîsandin
cerîdeya Kurdî ye

Kürdleri tahsil-i ulûm ve
fünûna teşvik eder
nasayih ve edebiyat-ı
Kürdiyeyi hâvî
on beş günde bir neşrolunur
Kürdçe gazetedir

KÛRDÎSTAN

Adresse: Rue de Carouge, no 7
GENÈVE (Suisse)

Gazetenin mesleğine muvafik
Arabça, Türkçe, Farisîce
mektublar
Kürdçeye bittercüme neşrolunur

Unvan:
Genève'de
"Kürdistan"

Gazetesi
Sahib ve Muharriri
Bedirhan Paşazade
Abdurrahman
*

Her tabî'da
2000 nüsha
Kürdistan
vülât-ı izamına
irşal ve vesatetleriyle
kura ve kasabâta
neşr-ü tamim
olunacaktır
*

Kürdistan haricinde
her yer için
senelik abone bedeli
80 kuruştur
Kürdistan dahilinde
hususî isteyenlere
meccanen gönderilir

Roja duşembê de 16 Rebiûlewvel sene 1317 * Fi 24 Temmuz sene 1315(1)

ÎTÎZAR

Vê carê cerîda min gelek dereng ma. Sebeba wê jî: Welatê ez cerîda xwe lê der-
tînim, welatek Frenga ye.(2) Wê derê ser îstîqbalâ miletî(3) sê cerîde derdike-
vin; hin cara jî kitêb tebi' dibin.(4) Ew cerîde û kitêbên derdikevin, hemî bi
lîsanê(5) Tirkî ne; ya min tenê bi lîsanê Kurmancî ye. Van roja hin qewî ki-

- (1) Li gora tarîxa Mîladî 6 Tebax 1899(Miladî tarihe göre 6 Ağustos 1899).
- (2) Freng: Ne Musulman.
- (3) Mexsed ji "milet" miletê Osmanî ye.
- (4) Tebi' dibin: Çap dibin, têt çapkirin.
- (5) Lîsan: Ziman.

têb(6) tebi' bîn. Loma meşxûliyeta murettibî(7) nehîşt cerîda min weqtê de derkevit. Ez îtîzar dikim; umîd dikim ku qariînê(8) cerîda, uzra min meqbûl bibînîn û min mazûr û muaf(9) bigirin. Çunkî vî welatî de tu murettibên dî nînîn. Ew murettibê hir jî, bi sewqa(10) hemiyet û xîreta xwe terkê welat kirîye; seadet û îstîqbala welatê xwe re, li hire dixebite.

*

Heçiyê Musulman e, divê ku Dewleta Osmanîye baqî bimîne.(11) Wekî me dît ku cîsmê dewletê ji sûê îdareyê merîz e,(12) divê em wî cîsmî tedawî bikin, esbabê merezê îzale bikin.(13) Saxîya dewletê saxîya me ye, mirina wê mirina me ye. Wekî me dît ku canewerek tê ser me, em xwe hifz dikin, bi hemî tedbîra wî canewerê helak dikin.(14) Lakîn gelek canewer hene ku em nabînin û yaxud em dibînin, lakîn mezerreta(15) wî his nakin. Ez an cumle,(16) padîşahê zalim ji hemî canewera muzirtir e.(17) Çunkî canewer yek yaxud du-sê mirova helak dike; lakîn padîşahê zalim miletekî mehîw û îfna dike.(18) Mirovên nexwendî, nedîtî, wexameta padîşahê neadil nabîne; mexlûbê hîle û desayisên(19) wî dibe. Lakîn mirovê alim heqîqetê dizanin, dibînin. Îmdî(20) çawa mirov nefsa xwe ji marekî muhafaze dike, welê divê mirov dewleta xwe ji amir û me'mûrên xirab hîmaye biket.

Dewleta me "Dewletê Osmanîye" ye; eve eyamek e(21) ji sûê îdara Padîşahî, gelek zeîf û zebûn(22) bîye. Heger em, ku efradên dewletê ne, îlacekî nekin, la semehellah, înjîraz melhûz e.(23)

-
- (6) Wisa tê zanîn ku mexsed ji "qewî kitêb" yan "gelek pirtûk" in yan jî "hin pirtûkên stûr" in.
- (7) Murettib: Rêzkar, kesê ku di çapxanan da karê rêzkirinê dike, tîpên pirtûk û rojname û kovaran jibo çapkirinê rêz dike.
- (8) Qariîn: Piraniya "qari" e, ew jî bi mana "xwendevan" e.
- (9) Muaf: Efuqirî, bexşandî.
- (10) Sewq: Dafdan.
- (11) Baqî bimîne: Bijî, li ser lîngan bimîne, jîyana xwe bidomîne.
- (12) Cîsmê dewletê: Laşê dewletê.
Sûê îdare: Kargêrîya xirab, îdarekirina nebaş.
Merîz: Nexweş.
- (13) Îzale bikin: Tune bikin, ji holê rakin, hilînin.
- (14) Helak dikin: Tune dikin, dikujin, dimirînin.
- (15) Mezerret: Zîyan, xesar.
- (16) Ez an cumle: Ji vê celebê, ji vî tewirî, yek ji van tiştên ku em qala wan dikin.
- (17) Muzirtir: Zîyankartir, tişt yan kesê ku zêdetir zîyan dide.
- (18) Îfna dike: Tune dike, ji holê radike.
- (19) Desayis: Piraniya "desîse" ye, ew jî bi mana "dek û dolab" e.
- (20) Îmdî: Li gora vê rewşê, madem ku wisa ye, ji ber vî semedî. Ev peyvik, bi Tirkî ye.
- (21) Eyamek e: Demek e, pêlek e.
- (22) Zebûn: Ketî, qelsketî, kêmketî, bêhêz.
- (23) La semehellah: Xwedê neke.
Înjîraz: Tunebûn, wêranbûn, hilweşîn, rabûna ji holê.
Melhûz: Tiştê ku tê payin, mirov li hevîya wî ye, mirov wî dipê.

Feqîrîya mileta me gelek zêde ye. Destê xelqê tu tişt nemaye; Padîşah wezîrên xwe ve tu tiştî destê efradê millet nahêle. Destê me de hinde erazîyê wesîe(24) hene ku ji feqîrîyê xeyrê meZRû'(25) mane. Heger Padîşah nîvê serweta xwe li wê rê serf bike, ew erazîyên ji feqîrîya millet şore(26) mayî wê mamûr û musmir(27) bibe, îhtîyac ehalî teswîye bibe.(28) Lakîn sed heyf ku Padîşah ji sefaheta milletê muteellim, muteessir nabe.(29) Millet ji birça dikeribit,(30) yetîmên milletê ji serma nesax dibin, dinalin, histir ji çavan dibarin; lakîn Ebdulhemîd Sera xwe ya bilind de wan nabihîze, nabîne. Wekî bîlferz(31) yek feryada xwe gîhand'ê, Xunkar dienire. Dibêje "tu min reht dikî";(32) wî hebs dike, nefî dike. Ser te'mînê îstîqbalaxwe(33) heyvê çil-pêncî hezara dide her wezîrekî; ser wehma(34) xwe meblexên dide xefîyeyên xwe, layuedd e.(35) Lakîn heçîyê bihemîyet û selabet e, mehrûmê nîmet, marûzê nîkbet e.(36) Ebdulhemîd pera ji milletê xwe hildike dide banqeyê, faîza wan pera distîne. Heçîyê Musulman e, faîz li ser wî haram e. Ebdulhemîd dibêje "ez xelîfeyê Pêxember im"; paşê faîza pereyên ji mileta mezlûm û yetîm standî, dixwe. Heger dewleta me husnê îdare bibe,(37) wê ji hemî dewletên dî têrpere û mamûrtir bit. Lakîn îro ev dewleta hinde biqabiliyet, ji îhtîyac û zerûretê nalan e.(38) Sebeba vî halî, mueyyen Padîşah û umenayên wî ne.(39)

-
- (24) Wesîe: Fire.
 (25) Xeyrê meZRû': Neçandî, axa ku nehatîye çandin.
 (26) Şore: Beyar, neçandî.
 (27) Mamûr: Ava, avakirî. Li vir mexsed jê "axa çandî" ye.
 Musmir: Berdar, ax yan dar yan karê ku ber dide xwedîyê xwe.
 (28) Ehalî: Gel.
 Teswîye bibe: dûz bibe, bê cî, pêkbê.
 (29) Sefahet: Wisa tê zanîn ku ev peyvîk di eslê rojnamê da bi şaşî weha derketîye û awayê wê yê rast "sefalet" e. Lewra "sefahet" bi mana "heng û kêf û zewq" e, ew jî li babetê vî nivîsarê nayê; lê belê herçî "sefalet" bi mana "xizanî û belengazî" ye, ew li babetê nivîsarê tê.
 Muteellim: Azardîtî, êşayî, kesê ku ji ber tişteke azar dibîne, dêşe.
 (30) Dikeribit: Bêhteng dibe, xemgîn dibe.
 (31) Wekî: Li vir bi mana "eger" e.
 Bîlferz: Em wisa ferz bikin, em wisa qebûl bikin, em bêjin ku.
 (32) Reht dikî: Diwestînî, diteebînî, dibetilînî.
 (33) Ser te'mînê îstîqbalaxwe: Li ser saxkirina pêşedema xwe, jibo ku pêşedema xwe sax bike, ewle bike, garantî bike, ji talukê biparêze.
 (34) Wehm: Guman, gumana ku ji mirov ra çêdibe, li mirov peyda dibe.
 (35) Meblex: Mîqdar, qas.
 Xefîye: Polêsên nepenî, veşartî, ajan.
 Layuedd: Bêjimar, tiştê ku nayê jimartin, ji jimarê zêde ye.
 (36) Bihemîyet: Kesê welatevîn, kesê ku pêjna welatevîniyê pê ra heye.
 Selabet: Zexmî, bawerîya zexm û xurt.
 Marûzê nîkbet e: Bextreşî û alûzî û felaketên pêşîya wî, pêşkarê wî dibin.
 (37) Husnê îdare bibe: Baş bê îdarekirin, kargêrîya wê baş bê kirin, kargêrîya wê baş bibe.
 (38) Ji îhtîyac û zerûretê: Ji ber îhtîyac û tengayîyê, ji rûyê îhtîyac û xizaniyê.
 (39) Mueyyen: Hemin, bê guman, muheqqeq, ekîd.
 Umenayên wî: Emînên wî, kesên ku ew bi wan emîn û ewle ye, kesên ku wî bawerîya xwe bi wan anîyê û bi wan ewle ye.

Warîdatên(40) dewleta Înglîz ji nisfê(41) warîdatên dinê hemîyê zêdetir e. Bi hinde serwet û samana(42) xwe ve, meblexa hukumta Înglîz ji hukumdarê xwe re teksîs kirî, gelek ji teksîsata hukumdarê me kêmtir e. Îmdî wek gelek halên dî, ev sefaheta(43) Xunkar jî wî xel' dike.(44) Yanî hukumeta me bêhukumdar e; bînaen'leyh, mêja îne fasid e. Îsrafa li Sera(45) Xunkar dibit, naqabilê tarîfe e.

*

Rojekê, zemanê Îmam Elî redîyellahu enhu(46) xelîfe, mirovek çû li nik, tiştêk jê pirsî. Îmam Elî cewab da'yê. Weqt şev bî. Weqta ku ewî mirovî cewaba lazim stand, dest hikâtên afaqî(47) kir. Wê hingê Îmam Elî find temirand. Her du tariyê de man. Ewî mirovî sebeba vî halî ji Îmam pirsî. Îmam Elî go: "Ewil wekî tu hatî, suala te û cewaba min ser şixulê ummetê bî. Loma heqê min hebî ez finda beytulmal(48) dide, bişixulînim. Lakîn paşê ser suhbeta nefsa me, ez nikarim eşyayê beytulmal ser şixulê ummetê dide min, serf bikim".

Gelî Musulmano! Aha xelîfe divê ho bit.(49) Ehwalên xulefayê raşîdîn(50) hemî ho bî.

Ji xulefayê Emewîye Umer bin Ebdulezîz rojekê nesax bî. Jina wî tenê xizmeta wî dikir; kesek dî tunebî. Rojekê birayê jina wî çû ser halxweşîya Umer bin Ebdulezîz. Ewî dît ku kirasê Xelîfe gelek rêqîn(51) bî. Xweha xwe de enîrî ku çire kirasê mêmê xwe holê rêqîn dihêle. Xwehê cewaben(52) go: "Kiras'î(53) yek tenê ye, mimkun nebî bişot".

*

Gelî Kurdno! Carekê van hala teemmul bikin(54) û paşê ev debdebe û îhtîşam,(55) ev îsrafa Sera Xunkar tesewwur bikin. Wekî mirov halê Sera Xunkarê me dibîne, mirov ji Xwedê ditirse ku bêje ew xelîfe ye. Ji ecdadên vî Padîşa-

(40) Warîdat: Hatina abûrî, tiştên wek diravan ku ji kesan ra yan dewletan ra tên.

(41) Nisf: Nîv.

(42) Saman: Ew jî bi mana "serwet" e.

(43) Sefahet: Heng, kêf, zewq, jîyana bi kêf û zewq û hengê.

(44) Xel' dike: Ji xelîfetî û hukumdariyê derdixe, dûwayî li xelîfetîya wî tîne, wî ji text dadixe.

(45) Ev her du peyvik di eslê rojnamê da bi şaşî weha hatibûn çapkirin: "Îsra li serafa". Me ew rast wergerandin tîpên Latînî.

(46) Redîyellahu enhu: Xwedê jê razî be.

(47) Hikâtên afaqî: Qalkirina tiştên cure cure yê ku pêwendîya wan digel wî babetî tune, tiştên tewira-tewir.

(48) Beytulmal: Xizna dewletê, malîye.

(49) Divê ho bit: Divê weha be.

(50) Xulefayên raşîdîn: Xelîfeyên li ser rîya rast, ku Ebûbekir û Umer û Usman û Elî ne.

(51) Rêqîn: Qirêjî, qilêrî.

(52) Cewaben: Di bersîva wî da.

(53) Kiras'î: Kirasê wî, kirasê Xelîfe.

(54) Teemmul bikin: Bifikirin, bidin hişê xwe.

(55) Îhtîşam: Jîyana bi nişandan, debdebe.

hî sultan Osmanê Ewwel wekî wefat kir, tereka(56) wî ji tereka mirovek feqîr kêmîr bî. Lakîn bi tereka Ebdulhemîd, ev mileta hinde jar û feqîr hemî karin dewlemend bibin.

Sera Xunkar de hinde hezar keçên Çerkesa hene; halê wan keça ji halê esîra xirabtir e. Ew keçên Musulmana kiçik(57) dikevin Serayê de, wê derê de pîr dibin, dimirin; tu ca ji Serayê dernakevin. hew qas keç bê mêr, bêzarû dimînin. Ev hal hemî ser şewket û îhtîşama Ebdulhemîd e. Şûna Ebdulhemîd wan holê(58) hebs bihêle, heyata wan mehwa û îfna bike,(59) wan hemîya bide mêran, efradên mileta xwe zêde bike, wan keçên yetîm(60) ji wî halê hebsê xilas bike, Xwedê û Pêxember û millet, hemî kes jê razî bibe.

Axura wî de hinde esp hene, emelmande dixun, vedixun, millet tu faydeyê ji wan nabîne; bîl'ekis mesrefa wan ji piştta milletî derdikeve. Şûna Xunkar wan heywana bi ser îhtîşama xwe ya saxte welê bê mehel xwedan bike,(61) wan bide eskerê xwe, zabîten xwe, wê gelek qencîr bike.

Lakîn Xunkar edl(62) û qencîyê berdaye, dest avêtîye sefahet û saxtekarîyê. Aqilmendên wî, şîretkerên wî mitirbên dor wî ne. Mitirbên dor wî her wehmê îlqayê wî dikin.(63) Ew jî we qas wehham(64) bîye, kî virekê bêj'ê bawer dike. Mirovên Serayê her wî ditirsînin, dibêjin'ê "milet'ê te bikuje". Ew jî ji tîrsa xwe hema pera dide xelqên dor xwe. Ji wê rû,(65) menabî'ê serwet hişk kir.(66) Şûna bi edaletê nefsa xwe te'mîn bike,(67) bi îhsan û numayîşa(68) divê xwe muhafeze biket. Lakîn nefsa bi edaletê hifz nebî, bi tu halî te'mîn nabit. Xunkar ji tîrsa xwe ji Serayê dernakeve; bêna wî teng dibe, lew(69) de halê xwe piçekê xweş bibûrîne gelek zêde pera nefsa xwe re serf dike. Îstîqbala milletî yekcarî serê xwe re avêtîye.(70) Da seetekê xwe meşxûl bike, kare hezar zêra îsraf bike. Lakîn nefse tu cara ji ezwaqê(71) şeytanî têr nabe; hingî mirov

(56) Tereke: Jêmayîya mirîyan, tiştê ku ji mirîyan dimîne.

(57) Kiçik: Biçûk.

(58) Holê: Welê, wisa.

(59) Îfna bike: Tune bike, ji holê rake.

(60) Yetîm: Sêwî.

(61) Bê mehel xwedan bike: Bê sebeb xwedî bike, tewş xwedî bike.

(62) Edl: Edalet, dad.

(63) Her: Tim, her dem.

Wehm: Guman.

Îlqayê wî dikin: Didin wî, dixin dilê wî.

(64) Wehham: Gumankar, kesê ku ji her tiştî û ji her kesî gumanan dike.

(65) Ji wê rû: Ji rûyê wê yekê, ji ber wê yekê.

(66) Menabî': Serçavî, jêder, kan.

Hişk kir: Ziwa kir, çikand, miçiqand.

(67) Te'mîn bike: Ewle bike, têxe ewletîyê.

(68) Îhsan: Qencî.

Numayîş: Nîşandan, numandin, ku mirov xwe nîşan bide.

(69) Lew: Loma, ji ber wê yekê.

(70) Yekcarî: Bi carek, bi tevayî, yeker, bi giştî.

Serê xwe re avêtîye: Ji serê xwe avêtîye, ji aqilê xwe avêtîye, ji hişê xwe derxistîye.

(71) Ezwaq: Piranîya "zewq" e.

nefsa xwe, zêhna xwe bide tiştên holê, yanî hingî mirov metbû'ê(72) hewayê nefsa xwe bibe, hew qas zêde esîrê nefsa xwe dibe.

Şûna Xunkar bi nesîhetên Qibtî Ebuđđalal(73) nav fisq û fesadê de(74) umrî bibûrîne, mileta xwe nav sefaletê de bihêle; wan hala birevit, nedîmên xwe ji ciwanmêra întîxab biket(75) û mitirbên dor xwe ji Serayê teb'îd bike,(76) ehwalên xulefayê raşîdîn tedqîq biket, teqlîdê halê wan biket,(77) nefsa wî, seadeta wî, îstîqbala wî û ya miletî gelek mehfûz û mes'ûdtir bit.(78)

*

Ev halên ha îro malûmê alemê bîye. Tirk wan hala dizanin. Loma gelek cerîde îro hene, da van hala malûmê mirovên nezan bikin. Kurd dûrê İstanbulê ne. Ez bi vê cerîdeyê mecbûr im ku malûmê Kurda bikim. Wekî malûm bî, ji hemî Musulmana re ferz e ku dermanekî wî derdê muhlik(79)re peyda biket. Çunkî ev derd hadimê heyatê millet, muxribê weten û muzirê namûs e,(80) ji xirabîya Xunkar her millet mutezerir dibe.(81) Îhtîmal gelek ulema, gelek beg û axa vî halî dibînin, divên men' bikin; lakîn ser zewqa دنیا xwe navên şurû' bikin.(82) Ser çend rojek zewqa xwe xizmetek hinde ferz îhtîmal dikin. Bila ev mirovên ha ji bîr nekin ku Pêxember "e. s."(83) ferman kirîye: "Hubbuđđunya re'su kullî xetîetîn".(84)

-
- (72) Metbû': Pêşrew, kes yan jî tiştê ku li pêşîya mirov e û mirov li pey wî diçe. Dijmana vê peyvikê jî "tabî" e, ew jî bi mana "peyrew" e; yanî "kesê ku li pey pêşrewê diçe, li pey kesek yan tiştêk diçe". Wisa tê zanîn ku nivîskar li vir peyvika "metbû" bi şaşî di şûna peyvika "tabî" da nivîsîye. Lewra daxwaza wî ew e ku "hingî mirov li pey hewayê nefsa xwe here". Li gora vê yekê jî mirov dibe "tabî'ê hewayê nefsa xwe", ne ku dibe "metbû'ê hewayê nefsa xwe". Nefs dibe "metbû".
- (73) Li jêrenota 17'an a jimareya 6'an binêrin.
- (74) Fisq: Bêexlaqî, avarêtî.
Fesad: Xirabî, bêrêtî.
- (75) Nedîmên xwe: Kesên li dora xwe, hevkarên xwe.
Întîxab biket: Bibijêre.
- (76) Teb'îd bike: Dûr bixe.
- (77) Tedqîq biket: Di çavê xwe ra derbas bike, li ser hûr bifikirê, bi awayekî hûr û kûr bide ber çavê xwe.
Teqlîdê halê wan biket: Wek halê wan tevgere, rewşa wan ji xwe ra bike numûne û li gora wê tevgere.
- (78) Mehfûz: Parastî, tişt yan kesê ku tê parastin.
Mes'ûdtir: Bextyartir.
- (79) Muhlik: Tunekar, tiştê ku mirov dibe helakê, tune dike.
- (80) Hadim: Wêrankar, ruxandox, tiştê ku tiştan wêran dike, diruxîne.
Muxrib: Ew jî bi mana "wêrankar" e.
Muzir: Zirarde, tişt yan kesê ku zirar dide mirov, mirov dixesirîne.
- (81) Mutezerir dibe: Zirar dike, zirar dibîne, dixesire.
- (82) Şurû' bikin: Dest pê kin, yanî dest bi têkoşînê bikin.
- (83) Ev her du tîp kurtkirîyên du peyvikên Erebi ne, ew jî "eleyhîsselat" in, mana wan jî "seawat li ser be" ye. Ev peyv jîbo Pêxember tê karanîn.
- (84) Mana vê hedîsa Pêxember weha ye: "Evîna dinyayê serê hemî xetayan e".

De vêca heçîyê ser zewqa dinya xwe hemîyeta xwe tatîl û îbtal bike, mueyen wê ne axretê tenê, hetta li dinyayê xesar bike. Heger ne, zarûyên wî zerera wî bibînin. Seadeta me her li nav emrê Xwedê û Pêxember de ne. Weqta ku padîşahên me ev ewamir dustûrul'emel kird,(85) em li ser dinyayê xalib bîn. Lakîn hingê ewan ew hal terk kir, em kêmtirê alemê bîne. Padîşah li qasê îqtî-dara xwe, efradê millet jî li dereca qeweta xwe mecbûr e wezîfa xwe cih bike.

Lakîn nav lefza(86) "hubbuddunya"yê de xêzek(87) heye ku muhtacê dî-
get e. Yanî ya şerîet nehî û zem dike(88) hubbê dunya ye, ne dinya xwe ye. Dinya mezrea(89) axretê ye. Xwedê dinyayê de hinde nîmet dane me, divê em şikra wan eda bikin. Xwedê hinde enbîya(90) rêkirine li dinyayê. Loma, dinya xwe ne mezmûm e, lakîn hubba wê mezmûm e.(91) Zîra(92) mubtelayê hub-
bê dinyayê çî qas sahibê mal û menal(93) bibe, nikare tu qencîyê li kesê bike. Bîl'ekis(94) ji hirs û tema xwe(95) xirabîyê dike. Heçîyê ne mubtela, malê di-
nê hemî bikeve dest, ne şayanê muaxeze ye.(96) Kesbê mal û menal ne mez-
mûm e. Pêxember gotîye "el-kasibu hebîbullah".(97) Divê mirov dinya xwe de her bişixule. Şixul, mûcibê seadet e.(98) Wekî bi şixulê xwe mirov xweyser-
wet û saman bî, ew ne eyb e, ne guneh e. Bîl'ekis şayanê teqdîr û tehsîn e.(99) Zîra ew mirovê holê dewlemend bîyî, ledel'îcab(100) hemî malê xwe rîya mi-
let û wetenê xwe serf dike; ji wî halê wî malûm dibe ku ew mirov ne mubtela-
yê hubbê dinê ye.

-
- (85) Ewamir: Piranîya "emr" e.
Dustûrul'emel: Binge hoka kar, bingehê ku mirov karê xwe li ser wî saz dike.
- (86) Lefz: Peyvik.
- (87) Ev peyvîk di eslê rojnamê da bi awayekî xerîb, wek "cîrek" yan "cêrek" derketibû. Me ew bi awayê rast "xêzek" nivîsî.
- (88) Nehî: Tiştê ku Xwedê û Pêxember qedexe kirine.
Zem dike: Li dijê wî dipeyve, xirabîya wî dibêje.
- (89) Mezree: Cotgeh, çîyê cotkirinê.
- (90) Enbîya: Piranîya "nebi" ye, ew jî bi mana "pêxember" e.
- (91) Mezmûm: Tiştê xirab ê ku qala wî bi xirabî tê kirin.
Hubb: Evîn, hez kirin, ku mirov tiştêk yan kesek bievîne, jê hez bike.
- (92) Zîra: Lewra.
- (93) Menal: Malhebûn, serwet, dewlemendî.
- (94) Bîl'ekis: Li çewtê vê yekê.
- (95) Hirs: Daxwaza bêşînor jibo qazanckirina malhebûnê yan jî jibo gîhana amanceka sîyasî.
- (96) Ne şayanê muaxeze ye: Ne hêjayê lêgirtinê ye, ne hêja ye ku mirov lê bigire û ji ber wê yekê wî sûcdar bidêre, wî gunehkar bike, li qusûra wî binêre.
- (97) Mana vê hedîsa Pêxember ev e: "Kesê ku bi xebata xwe mal qazanc bike, ew xweşdivîyê Xwedê ye". Yanî "Xwedê jê hez dike".
- (98) Şixul: Kar, xebat.
Mûcibê seadet e: Semedê bextyarîyê ye, mirov bextyar dike.
- (99) Teqdîr: Zanîna qedrê tiştêk yan kesek, ku mirov qedrê tiştêk yan kesek bizane, rûmet bide wî tiştî yan wî kesî.
Tehsîn: Qencdêran, qencdîtin, ku mirov tiştêk yan kesek qenc bidêre, qenc bibîne, qala wî bi qencî bike.
- (100) Ledel'îcab: Dema pêwîstîyê, dema ku pêwîst be.

Hingî dewleta me(101) ketîye tehlukeyê de, gelek dera de eshabê hemî-
yet(102) gelek cem'îyet teşkîl dikin.(103) Yek ji wan cem'îyeta ku li Trablus-
şamê ye,(104) ji min re kaxidek rêkirin. Ewe ez wî kaxidê eynen li hire derc
dikim.(105)

---

(101) Mexsed ji "dewleta me", dewleta Osmanî ye.

(102) Eshabê hemîyet: Xwediyên pêjna welatevîniyê, kesên ku pêjn û hissa welatevîniyê bi wan ra heye, kesên welatevîn.

(103) Cem'îyet: Komele.

Teşkîl dikin: Saz dikin, dadimezirînin. Peyvika "teşkîl" di eslê rojnamê da bi awayê "teşekkul" derketibû. Ji ber ku ew awa şaş e, me bi awayê rast ew "teşkîl" nivîsî.

(104) Li jêrenota 78'an a jimareya 14'an binêrin.

(105) Li hire: Li vir.

Derc dikim: Bicî dikim, cî didim'ê.

JÎ XWEDÎYÊ ROJNAMA "KURDISTAN" RA LÎ CENEWREYÊ⁽¹⁰⁶⁾

Silav li te!

Rojnama we ya ronî ya ku li Cenewreyê di 15 rojan da carek bi navê "Kurdistan" derdikeve, me bi kêfxweşî û rêzdarîyeka temam ew dît û naveroka wê fam kir. Me dît ku ew rojname, bi hin peyv û nivîsaran xemilandî ye, ku ew hemî, ciwamêriya we û xîretkarîya we ya neteweyî nîşan didin. Xwedayê ku çêtirîne daxwazjêkirîyan e, em jê daxwaz dikin ku karê we li hev bîne, hîmmeta we ya nemir û xîreta we ya bidûzen bişikirîne! Hun tim û tim bi çavê parastina xwedayî bên parastin!

Ev eşkerakirina kêfxweşîya me ye, li ser derketina zatên weha xîretkar di nava miletê Îslamê da di zamanê me da. Em ji Xwedê hêvî dikin ku ew'ê jibo pêşketina Îslamê bibe despêka serbilindîyê.

Komeleya me bêçareyan a ku ji pênc alimên Trablusşamê pêktê, amanca wê başkirin e⁽¹⁰⁷⁾ û rakirina zulmê ye, ku muxalifên fermanên Xwedayê mezin û gewre wê zulmê li rûyê erdê dibarînin. Ji ber vê yekê, em îftîxar dikin ku ji nuha pê ve dayin-standina me digel we hebe û em hin wa'z û nesîhetan di rojnama we da belav bikin. Em hêvîdar in ku Xwedê di vê yekê da karê me li hev bîne.

Ev, jibo hevnasîne û jibo sipaskirina ji we ra nameyeka despêkê ye. Di pêşedemê da em'ê tiştên pêwîst pêşkêş bikin.

Trablusşam, 5 Muhherremulheram 1317(108)

Serokê Komeleya Başkirinê li Trablusşamê
Şêx Hesên

(106) Ev name bi Erebi hatîye nivîsîn û di rojnamê da jî bi Erebi derketîye. Me ew wergerand Kurdî û wergerana wê ya Kurdî li vir çap kir.

(107) Me peyvika "başkirin" di şûna peyvika "islah" a Erebi da nivîsî.

(108) Li gora tarîxa Mîladî 1899.

HEWADÎS

Em hemî dizanin ku eve eyamek e(109) gelek gund û bajarên wetenî(110) ketin destê dewletên dî de. Wekî derek gîha dewleteke dî, gelek xelqên wî welatî nikarin terkê dar û dîyar(111) bikin; bîttebi' tabîê dewleta fatih dibin.(112) Wê rojê kaxidek ji Bosneyê hat.(113) Wî kaxidî de behsa halê Musulmanên wê derê dikin. Loma ez'ê, ji wan hinde welat û bajarên eve bîst sal e Xunkar dayî neyara, ez'ê vê cerîdeyê de halê Bosneyê binivîsim.

Vî kaxidî de dinivîsin ku hingî Bosne ketî destê dewleta Awusturyayê, zahîren(114) muhacereta(115) Musulmanên wê derê meni' dike; lakîn bi ef'al(116) û muameleyên xwe Musulmana mecbûrê hîcret dike. Çunkî Musulman û tebeeyên(117) dî Bosneyê de yeksan(118) nagire. Huqûqên Fila(119) gelek ji yên Musulmana zêdetir e. Hingî diçe Musulmana tezyîq dike,(120) da Musulman wê derê yekcar texlîye bikin.(121)

Ser wê meqsedê, ewil dest çiftlika(122) kir. Musulmanên wê derê ekserî(123) sahibê çiftlik in. Halek we kir nav eshabê erazî û emlak(124) ku daîm baisê nîza' û sîda' dibe.(125) Emlakên Musulmana nav rençberên Awusturyayî de parve kir; sûna wan erazîyên ji wan standî, hukumetê buhak gelek

---

(109) Eyamek e: Demek e, pêlek e.

(110) Mexsed ji "weten", axa binê destê dewleta Osmanî ye.

(111) Dar û dîyar: Cî û welat, hêwir û herêm, cîyê mirov.

(112) Bîttebi': Tebîî, bi awayekî tebîî, jixwe.

Tabî: Peyrew, kesê ku li pey kesek yan vêkxistinek yan jî dewletek diçe.
Dewleta fatih: Dewleta ku ew der fetih kirîye, xistîye destê xwe.

(113) Bosne: Welatek ji welatên Ewropayê ye. Li jêrê Ewropayê, li hêla Balqan, li qeraxê der-
yaya Adrîyatîk dikeve. Di rewşa îroyîn da komarek ji her şeş komarên Yugoslavyayê ye.
Di zimanên Ewropî da jê ra tê gotin "Bosnie-Hertzégovine". Di dewra Osmanîyan da
eyaleteka dewleta Osmanî bû û navê wê bi zimanê Osmanî "Bosna-Hersek" bû. Pira-
nîya gelê wê Musulman in. Navê serbajarê wê "Sarajevo" ye, ku Osmanîyan jê ra digot
"Saraybosna". Li gora Peymana Berlînê ya 1878'an ji destê Osmanîyan derket û ket bi-
nê fermanrewayîya Awusturyayê. Piştê Şerê Cîhanî yê Pêşîn, di sala 1918'an da dema
dewleta Yugoslavyayê hat sazîkirin, ew welat jî ket binê destê wê dewletê.

(114) Zahîren: Di rû da, bi çavdîtî, li ber çavan.

(115) Muhaceret: Cîhîlbûn, rabûna mirovan ji cî û warên wan, barkirin. Peyvîka "hîcret"
jî bi vê maneyê ye.

(116) Ef'al: Piranîya "ff'l" e, ew jî bi mana "kar, karkirin" e.

(117) Tebee: Piranîya "tabî" e, ew jî bi mana "peyrew" e.

(118) Yeksan: Wek hev, bi tengek ra, yekteng.

(119) File: Kesên li ser dîne Îsa Pêxember.

(120) Tezyîq dike: Zordestî li wan dike, zor dide wan, wan diguvêşe.

(121) Texlîye bikin: Vala bikin.

(122) Çiftlik: Cotgeh, cîyê ku tê da cot tê kirin û heywan tên xwedîkirin.

(123) Ekserî: Piranî.

(124) Eshabê erazî û emlak: Xwedîyên axan û milkan.

(125) Baisê nîza' û sîda' dibe: Dibe semedê pevçûnê, rê ji pevçûnê ra vedike.

hindik da destê sahibên erazî. Xeyrê wê, hukumeta Awusturyayê xeracek we zêde danî ser erazyên Musulmana ku, wê derê nuho gelek hindik sahibê emlak mane. Ew xeraca zêde, mexsûsê Musulmana tenê ye. Heger Fila jî, yanî sunûfê tebee(126) hemîya seyyanen(127) ew xerac bidaya, me muaxeze nedikir. Lakîn ew ferq û tefawut(128) mûcibê muaxeze, şayanê tayîb dibe.(129)

Papasên wê derê çiku(130) wî halê hukumetê dibînin, cesaret dikin diçin nav gundên Musulmana, dibêjin wan "heger we rihetîya xwe divê bibin File, dîne xwe terk bikin". Ew papas bi wî qasî jî îktîfa nakin;(131) keçên Musulmana bi kutekê(132) direvînin dikin File, irzên wan paymal dikin; malên wan talan dikin. Ewan Musulmana tu xwedan(133) nîne, da heqê wan îstîd'a bike.(134) Berî çend rojekê keçek Musulmana çiharde salî ji gundek Musulman winda bî; dê û babê keçê, xelqên gund lê geran, tehqîq kirin ku papasekî revandîye. Muraceetê hukumeta Awusturyayê kirin; hukumetê şikayeta wan a hinde meşrû'(135) îstîma' nekir(136) û keçik destê papasî de ma.

Gelî Musulmano! Eve em hatine vî halî. Ebdulhemîd wan hala hemîya dizane, dibihîze, dibîne. Lakîn muteessir nabe; ji xeyrê nefsa wî tu tişt nayên bîra wî; xeyrê huzûzata(137) wî tu tişt şayanê ehemmîyet(138) nîne.

Gelî Kurdno! Çavên xwe vekin! We îlla(139) ev halên ha'yê bên serê we jî! Hêvîya roja xwe bin!

(126) Sunûfê tebee: Celebên peyrewan, peyrewên ji hemî celebên, peyrewên cure cure, tewîra-tewîr. Yanî "hevvelatên ji hemî dîn û mezheb û neteweyan".

(127) Seyyanen: Wek hev, bi wekhevî.

(128) Tefawut: Cudayî.

(129) Mûcibê muaxeze: Semedê lêgirtinê, semedê ku mirov li hukumetê bigire û jê ra bike sûc, bike qusûr.

Şayanê tayîb: Hêjayê eybdîtinê, hêjayê nengdîtinê, hêjayê ku mirov ji hukumetê ra bike eyb, bike neng.

(130) Çiku: Ji ber ku.

(131) Îktîfa nakin: Qîma xwe naynin, bes nakin.

(132) Bi kutekê: Bi lêdanê, bi zorê, bi çovê, bi zora çovê.

(133) Xwedan: Xwedî.

(134) Îstîd'a bike: Dawa bike, doz bike, lê bigere, bixwaze.

(135) Hinde meşrû': Ew qas di cî da, ew qas heqdar, ew qas bicî.

(136) Îstîma' nekir: Guh neda'yê.

(137) Huzûzat: Kêfxweşî, zewq û sefa.

(138) Şayanê ehemmîyet: Hêjayê giringîyê, tiştê ku hêjayê giringîyê ye, hêja ye ku giring bê dîtin.

(139) We îlla: Yan na, eger na.

DASTANA BEYANA NEWROZA SULTANÎ
TESMÎYEYÊ MEWSÎMÊ SURÛR Û ŞADÎMANÎ
BÎ MERSÛMÊ QEDÎMÊ KURDISTANÎ
KU WAN DÎGOTÎN'Ê "SERSAL"
ED DÎKÎRÎN BÎ ÎDÊ WÎSAL
(140)

Xellaqê cîhan ji feyzê fitret(141)
hey'atê felek bi wechê qudret(142)

bê qalib û bê muhît û mîqyas(143)
bê alet û bê muşîr û mîqras(144)

ev çende muezzem û mudewwer(145)
ev renga musenne'û mukerrer(146)

înane bi me'reza wucûdê(147)
kêşane bi menzera şuhûdê(148)

-
- (140) Ev sernivîsara beşek ji "Mem û Zîn"ê ye, mana wê weha ye: "Dastana qalkirina Newroza sultanî, navdanîna mewsimê kêfxweşî û dilgeşîyê, bi awayê kevnar ê Kurdistanî, ku wan jê ra digot 'Sersal' û ew wek cejna hevgîhanê têw dikirin". Mexsed ji "hevgîhan"ê, hevgîhana yaran û evîndaran e.
- (141) Xellaq: Afirandox, ê ku afirandîye, yanî Xwedê.
Feyzê fitret: Feyza afirandinê.
- (142) Hey'at: Piraniya "hey'et" e, ew jî bi mana kom e.
Bi wechê qudret: Bi awayê hêzê, bi awayê şîyanê.
- (143) Muhît: Aletekî wek çenberê ye.
Mîqyas: Pîvek, aletê pîvanê ku bi wê dirêjî û berê tiştan tê pîvan.
- (144) Muşîr: Aletê îşaretkirinê, wek cedwelê.
Mîqras: Meqes.
- (145) Muezzem: Mezin, gewre.
Mudewwer: Gulover.
- (146) Musenne': Xemilandî, nexşirî.
Mukerrer: Tekrarkirî, li pey hev, qat qat.
- (147) Me'reza wucûdê: Raberîya heyîyê, raberîya hebûnê, cîyê ku tiştên heyî tê da tînan, tînan raberkirin.
- (148) Menzera şuhûdê: Xuyaneka çavnêrîyê, ber çavan, cîyê dîtin û nihêrtinê.

Hîkmet ew e ev hemî li kar in
hindek di muîn û hin menî'in(149)

hin mudbir in ew, hinek mudebber(150)
hin muqbil in ew, hinek muqedder(151)

hin katib in ew, hinek di ustad
hin mutrib in ew, hinek di cellad(152)

hin rojeperest û hin şebefrûz(153)
hin xusserevîn û hin xemendûz(154)

hindek di mîsalê Zîn zerî ne
hin şubhê Memê di mişterî ne

Bîlcumle museyqel û munîr in(155)
Hin padîşeh in, hinek wezîr in

Hindek ji teherruka tebîî(156)
ew têne bi nuqteya rebîî(157)

---

(149) Muîn: Alîkar.

Menî': Zexm.

Ev her du malik di rojnama "Kurdistan" da bi şaşî weha li pey hev derketine. Di eslê "Mem û Zîn"ê da her yek ji wan li ser beytek e. Li gora eslê "Mem û Zîn"ê awayê rast weha ye:

Hîkmet ew e ev hemî li kar in
hindek di peya û hin siwar in

hindek di betî'û hin serî'in
hindek di muîn û hin menî'in

Du peyvikên Erebi yên ku di malika pêşîn a beyta 2'yan da ne, maneyên wan weha ne:

Betî': Hêdî, giranmeş, ê ku hêdî û giran dimeşe.

Serî': Lezgîn, lezmeş, ê ku bi lez dimeşe, dileze.

(150) Mudbir: Kes yan tiştê ku pey xwe dide mirov û diçe.

Mudebber: Kes yan tiştê ku di heqê wî da tedbîr tê standin, tedbîra wî tê girtin.

(151) Muqbil: Kes yan tiştê ku berê xwe dide mirov û ber bi mirov tê, hatoxê ber bi mirov.

Muqedder: Tiştê teqdîrkirî, tiştê ku tê teqdîrkirin.

(152) Mutrib: Sazvan, sazjen, kesê ku sazek dijene, li sazek dixê.

(153) Şebefrûz: Tiştê ku bi şev ronayî dide.

(154) Xusserevîn: Xemrevîn, derdrevîn, kes yan tiştê ku xem û derdên mirov direvîne.

Xemendûz: Xemcivîn, kes yan tiştê ku xeman li mirov dicivîne.

(155) Museyqel: Seqilandî, sîqalkirî, tiştê ku hatîye sîqalkirin û dibiriqê, mirov duxûne xwe.

Munîr: Ronî, tiştê ku ronayî dide.

(156) Teherruk: Tevger, hereket.

(157) Nuqteya rebîî: Nuqteya buharê.

Tecdîd-i dîkin jîbo me salê(158)
gava we ku têne î'tîdalê(159)

*

Danayê muemmerê kuhensal(160)
ev renge he go jîbo me ehwal(161)

Go adetê pêşîyê zemanan
ev bû li hemî cih û mekanan:

Weqtê we ku şehsiwarê xawer(162)
tehwîl-i dikir di mahê Azer(163)

yanî ku dihate burcê Sersal
qet kes nedima di mesken û mal(164)

Bîlcumle diçûne der ji malan
hetta digîhîşte pîr û kalan

Roja ku dibûye îd û Newroz
tazîm-i jîbo dema dilefroz(165)

sehra û çemen dikirne mesken(166)
beyda û demen dikirne gulşen(167)

---

(158) Tecdîd dîkin: Nû dîkin.

(159) We: Wisa.

Têne î'tîdalê: Tê rewşa adetî, tîn rewşeka wisa ku ne li alîyê jêrîn in, ne jî li alîyê jorîn in. Li vir mexsed 21'ê meha Adarê ye, ku hingê Roj tê rewşeka adetî, dirêjîya şev û rojan wek hev dibe û saleka nû dest pê dike.

(160) Dana: Zana.

Muemmer: Biumir, kesê umirdîtî, extîyar.

Kuhensal: Kevnesal, kesê ku gelek sal bi ser ra derbas bûne.

(161) Ev renge he: Bi vî rengê ha, bi vî awayê ha.

Ehwal: Pîranîya "hal" e, ew jî bi mana "rewş" e.

(162) Şehsiwarê xawer: Sereksiwarê rojhilat. Mexsed jê Roj e.

(163) Tehwîl dikir: Vedigerîya, dizivirî.

Mahê Azer: Meha Adarê.

(164) Mesken: Hêwir, cîyê ku mirov tê da dihêwire û disekine.

(165) Tazîm: Mezingirtin, rêzdarî.

Dema dilefroz: Dema ku dilan ronî dike, ronayî dide dilan. Mexsed jê dema Sersal û Newrozê ye.

(166) Sehra: Cîyên rast û dûz ên li derê bajaran.

(167) Beyda: Deşt, cîyê dûz.

Demen: Axa bejî.

Xasma ezeb û keçêd-i bakir
elqisse, cewahirêd-i nadir(168)

Têkda di muzeyyen û mulebbes(169)
vêkra li teferrucê murexxes(170)

Lêkîn ne bi tuhmet û bi minnet
belkî bi terîqê şer'û sunnet(171)

Lewra ku ewan xerez ji geştê(172)
meqsûd-i ji çûyina bi deştê(173)

ew bû ku, çi talib û çi metlûb(174)
yanî du teref, muhibb û mehbûb(175)

ev her du celeb ku hev bibînin
kufwêd-i xwe ew jibo xwe bînin(176)

-
- (168) Elqisse: Bi kurtî, bi peyveka kurt.
Cewahirêd nadir: Cewherên ku kêma peyda dibin. Mexsed keçên xweşik û rind û bedew in.
- (169) Têkda: Hemî, gişt, pêkve.
Muzeyyen: Xemilandî.
Mulebbes: Wergirtî, kesê ku cilan werdigire, cilwergirtî, bicil.
- (170) Vêkra: Bi hev ra, pêkve, hemî, gişt.
Teferruc: Temaşe.
Murexxes: Destûrdayî, kesê ku jibo tiştek destûr jê ra hatîye dayin.
- (171) Bi terîqê şer'û sunnet: Bi rîya şerîetê û sunnetê Pêxember, li gora rîya Xwedê û Pêxember.
- (172) Xerez: Amanc, daxwaz, mexsed.
Geşt: Ger.
- (173) Meqsûd: Mexsed, daxwaz, amanc.
- (174) Talib: Xwestox, kesê ku tiştek dixwaze, daxwaza tiştek dike.
Metlûb: Daxwazkirî, tiştê ku daxwaz tê kirin, tê xwestin.
- (175) Muhibb: Evîndar, aşiq, kesê ku diêvîne, dibe aşiq.
Mehbûb: Evandî, dilbir, keça ku tê evandin, xortek dibe aşiqê wê.
- (176) Kufwêd xwe: Hemkûfên xwe, hevtengên xwe, kesên ku di tenga wan da ne, di sewiya wan da ne, beraberê wan in, liyaqê wan in.

BİDERKETÎNA ŞEHRÎYAN E BÎ DEŞTÊ JİBO SEYRANA SERSAL Û GEŞTÊ

Dewra felekê ji bextê feyroz(177)
dîsan ku numa ji nû ve Newroz(178)

mebnî li wî adetê mubarek(179)
şehrî û sipahîyan bi carek(180)

bajêr û kelat û xanî berdan(181)
teşbîhê bi nejdîyan û cerdan(182)

sef sef dimeşîne kûh û deştan(183)
ref ref dixuşîne seyr û geştan(184)

Esnafê umem, sixar û kubbar(185)
qet'a venema di şehrî deyyar(186)

-
- (177) Feyroz: Rengê şîn. Li vir mexsed jê asîmanê şîn e. Ev peyviyeka Farişî ye û di Farişî da bi awayê "feyrûz" tê karanîn; jibo ku qafiye li qafiya malika hatî bê, l vir bi awayê "feyroz" hatîye nivîsîn.
- (178) Numa: Numand, nîşan da.
- (179) Mebnî: Li ser, li gora.
Adetê mubarek: Toreya pîroz. Mexsed jê toreya Newroz û Sersalê ye.
- (180) Şehrî: Bajarî.
Sipahî: Esker.
- (181) Kelat: Keleyan, qel'eyan.
- (182) Nejdî: Nêçîrvan.
Cerd: Siwar.
- (183) Kûh: Çîya.
- (184) Dixuşîne: Bi "xuşîn" dimeşîyan, wek ava ku diherike û "suşe-xuş" dike, dimeşîyan û diçûn.
- (185) Esnafê umem: Kîtle'yên tewira-tewir, mirovên ji hemî celebên.
Sixar û kubbar: Biçûk û mezin.
- (186) Qet'a: Qutûbîrr, esla, ji bin.
Vanema: Li paş nema, paş ve nema.
Deyyar: Kes, mirov.

Hindek bi peyayî çûne baxan
hindek bi hevalî û bi wehdet(187)

Rabûne ve xanim û xewatîn(188)
wan jî tijî gul kirin besatîn(189)

Horan kire meskenê xwe cennet(190)
bê perde û bê melal û minnet(191)

Dûşîze û duxter û ruwalan(192)
pakîzeîzar û zilf û xalan(193)

etrab û kewaibêd-i ezra(194)
murdan û murahiqêd-i zîba(195)

-
- (187) Ev her du malik di rojnamê da bi şaşî weha li pey hev derketine. Di eslê "Mem û Zîn"ê da her yek ji wan li ser beytek e. Li gora eslê "Mem û Zîn"ê awayê rast weha ye:

Hindek bi peyayî çûne baxan
hindek bi siwarî çûne raxan

hindek bi tebayî û bi kesret
hindek bi hevalî û bi wehdet

Hin peyvikên Erebî û Farisî yên ku di van her çar malikan da hene, maneyên wan weha ne:

Raxan: Bax û baxçe û mêrgên ku li lehfên çîyan in, li bintarên çîyan in.

Kesret: Piranî.

Wehdet: Yekîti, tenêti.

- (188) Ve: Pêkve, digel hev, bi hev ra.

Xewatîn: Piranîya "xatûn" e.

- (189) Besatîn: Piranîya "bostan" e.

- (190) Horan: Horîyan. Mexsed ji horîyan xanim û xatûn in.

- (191) Melal: Westan, rehtbûn, sistî, perîşanî.

- (192) Dûşîze: Keça bakîre.

Duxter: Keç.

Ruwal: Kur, law.

- (193) Pakîzeîzar: Cênîgpaqij, keçên ku cênîgên wan paqij in, ji aliyê exlaq ve lekeyek li enîya wan tune.

Zilf û xalan: Pakîzezilfan û pakîzexalan.

- (194) Etrab: Keçên hevshalên xortan, hev'umrên xortan, keçên ku umrê wan û xortan bi qasê hev e.

Kewaib: Keçên memikgulover, keçên xama yên ku memikên wan gulover in.

Ezra: Keçên bakîre.

- (195) Murdan: Xortên ku hêj rî û simbêlên wan nehatine.

Murahiq: Xortê ku dike bigîje kemalê, li ser balixbûnê ye.

Zîba: Spehî, xweşik.

eshabê qumaşê lutfê ruxsar(196)
erbabê meta'ê husnê dîdar(197)

wan lêk dikirin meta'ê yek erz(198)
texmîn dikirin bi tûlî wel-erz(199)

Sewdakirê işqê bûn di bazar(200)
hem bai'ê husn û hem xerîdar(201)

Sersalî û bakir û ruwalan
sedsalî û law û pîr û kalan

Sersal-i li resm û rahê mahûd(202)
gêrane diçû meqamê mehmûd(203)

Metbea "Cem'iyeta Tefaq û Qencîya Musulmana" tebi' bîye

-
- (196) Yanî "xwedîyên rûyên wek qumaşên xweşik".
(197) Yanî "xwedîyên dîtinên wek mal û tiştên xweşik, kesên ku bi dîtin xweşik bûn".
(198) Yanî "wan mal û tiştên xwe raberê hev dikirin, nîşanê hev didan". Mexsed ji "mal û tişt", rindî û xweşikî ye.
(199) Bi tûlî: Bi dirêjî.
Wel-erz: Bi fireyî, bi berayî.
(200) Sewdakir: Kesê ku sewdayê dikire, mişterîyê sewdayê û evînê.
(201) Bai'ê husn: Firotoxê rindîyê, kesê ku rindîyê difiroşe.
Xerîdar: Mişterî, kesê ku dikire.
(202) Resm û rahê mahûd: Awa û rîya adetî, awa û rê û bingehokên toreyî yên ku di nava gel da bicî bûne û ji alîyê gel ve tên zanîn.
(203) Gêrane: Gerandin, gêran, pîroz kirin.
Meqamê mehmûd: Meqamê qedirbilind. Mexed asîman in. Yanî "dengê pîrozkirina wan a Newroz û Sersalê diçû asîmanan".

TÊDAYÎYA CILDÊ PÊŞÎN
*
BİRİNCİ CILDİN İÇİNDEKİLER

JİMARE 1	RÛPEL(1) * SAYFA
Biryara derxistina rojnama "Kurdistan"	111
Giringîya xwendinê û zanînê	113
Şerê Japonyayê û Çînê	114
Rewşa Misrîyan û rewşa Kurdan	115
Şerê Osmanîyan û Yunanistanê	117
Şola Girîdê	118

JİMARE 2

Giringîya xwendinê û zanînê	122
Daxwaz ji dewlemendên Kurdan	123
Qala Emewîyên Endelusê	124
Şerê Misrê û Sûdanê	126
Pesnê Xanî û "Mem û Zîn"ê	126
"Mem û Zîn"	127

(1) Jimareyên rûpelan ên "Têdayî"yê, li gora jimareyên rûpelan ên zincîrkirî yê li goşeyên rûpelan hatine nivîsîn; ne ku li gora jimareyên li nivên rûpelan (İçindekiler'in sayfa numaraları, sayfaların ortalarındaki sayfa numaralarına göre değil, sayfaların köşelerindeki zincirleme numaralara göre yazılmıştır).

JİMARE 3

Berpirsyarî û xwendin û zanîn	131
Xebera çapkirina ferhenga Kurdî ya Yûsuf Zîyaeddîn Paşa	134
Xebera wefata Hacî Qadirê Koyî	135
Teqrîzek ji Şamê	136
Teqeîzeka helbeskî ji Şamê	137
”Mem û Zîn”	139

JİMARE 4*SAYI 4

Abdülhamid’e arzihal	146
----------------------------	-----

*

Daxwaz ji mîr û axayên Kurdan	148
Giringîya xwendinê û zanînê	149
Şerê Emrîka û Îspanyayê	151

4’ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Abdülhamid’e dilekçe	153
----------------------------	-----

JİMARE 5*SAYI 5

Abdülhamid’e arzihal	158
----------------------------	-----

*

Giringîya xwendinê û zanînê	161
Jibo cerîdeya ”Kurdistan”	161
”Mem û Zîn”	163

5'İNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Abdülhamid'e dilekçe 168

JİMARE 6*SAYI 6

Abdülhamid'e arzıhal 174

*

Evdilhemîd û karbidestên dora wî û rewşa Kurdan 177

"Mem û Zîn" 180

6'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Abdülhamid'e dilekçe 192

JİMARE 7*SAYI 7

Abdülhamid'e arzıhal 195

*

Giringîya zanîne û daxwaz ji Kurdan 198

"Musulman hemî bira ne" 199

Girîd 202

"Mem û Zîn" 204

7'NCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Abdülhamid'e dilekçe 205

JİMARE 8

Giringîya xwendinê û daxwaz ji Kurdan	207
Daxwaz ji melayên Kurdan	209
Nameyek ji Mêrdînê	212
Dîroka mîrên Botan	213
”Mem û Zîn”	216

JİMARE 9

Daxwaz ji mîr û axayên Kurdan	225
Welat—Weten	227
Şola Girîdê	228
Giringîya edaletê	229
Dîroka mîrên Botan	230
”Mem û Zîn”	233

JİMARE 11

Giringîya yekîtîyê û hevgirtinê	241
Girîd	245
Daxwaz ji melayên Kurdan	246
Dîroka mîrên Botan	249
”Mem û Zîn”	250

JİMARE 13*SAYI 13

Sultan Abdülhamid Han-ı Sanî Hazretlerine	257
---	-----

*

Kaxidek e ji Kurdistanê hatî	259
Ulemayên Kurda re xîtabek	261
Bedirxan Beg	264
Întîbah	268
Îştîrakê hemîyet	268
”Mem û Zîn”	269

13'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Sultan İkinci Abdülhamid Han Hazretlerine	273
Kürdistan'dan gelen bir mektup	275

JİMARE 14*SAYI 14

Giringîya hîmetê û daxwaz ji Kurdan	277
Nameyek ji Mêrdînê	281

*

Bedirhan Bey	282
--------------------	-----

*

Daxwaza Îtalyayê li ser Lîbyayê	286
Bûyereka xerîb di Koşka Evdilhemîda da	286

14'ÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Bedirhan Bey	288
--------------------	-----

JÏMARE 15

Qala zulma me'mûran	293
Xirabîya talanan û daxwaz ji Kurdan	297
Selahedînê Eyûbî	300
"Mem û Zîn"	302

JÏMARE 16

Îtîzar	309
Dewleta Osmanî û xirabîya Evdilhemîd	310
Ji xwedîyê Rojnama "Kurdistan" ra	317
Hewadîs	318
"Mem û Zîn"	320

کلی مسلمانانو ته ام هاننه في حالې . عبد الحيد وان حالا حيا دزانه
 دپهپه وپټه لکن متاثر ناه . ژغبري تقصاوي توغشت ناين يرادي . غبري
 حظوظا ناوي توغشت شاين اهميت پنه . نکلې کردنو جافين حوه فکنن والا
 اف حالين حالين هاي بين سري ومزی هيفيا روزا جووین .

صحرا وچمن دکړنه مسکن پیدا ودمن دکړنه کلشن
 خاصا عزب ویکي دباکر القصه جواهری دندر
 نیکداد مزین و ملیس فکر التفرجی مرخص
 لیکن نه به نهمت و به منت بلکې بطریق شرع وسنت
 لورا کو اواز غرض ژکشتی مقصود ژ چو نیابد شتی
 اوبوکوچه طالب چه مطلوب یینی دو طرف محب و محبوب
 اف هر دو جلب کوهف به یین ککوی دخوه اوژبو خوه یین

داستانا پانا نوروز سلطانې تسمیه مؤسس سرور وشادمانی بموسمی قدیم
 کردستانی گروان دکونی سرسال ۷۰۰۰ گردن بید وصال

خلاق چهیان ژفیض فطرت هیسات فلک بوجه قدرت
 بی قالب و بی محط مقیاس بی آلت و بی مشیر ومقراس
 اف چندمه معظم و مدور اف رنگه مصنع و مکرر
 ایشانه عمرضا وجودی کیشانه منظر اشهودی
 حکمت اوه اف همی لکارن همدک دمبین وهن منین
 هن مدرن او هنک مدر هن مقابن او هنک مقدر
 هن کاپن او هنک داستاد هن مطربن او هنک دجلاد
 هن روزرست وهن شب افروز هن غصه رفین وهن غم اندوز
 هنک دمهال زبن زربنه هن شبه می دمشترینه
 بالجله مصیقل و نیرن هن پادشهن هنک وزیرن
 هنک ژ تحرکا طبیی او تینه بنقطیا ریسی
 تجددید دکن ژ بومه سال کافا و کویته اعتدالی
 دانای معمری کهن سال افرنکه کو ژ بومه احوال
 کو عادت پشی زمانان اف بولهی چه و مکانات
 وقتی وه کو شهسوار خاور تحویل دکر دماه آزر
 یینی کو دهاته برج سرسال قط کس نمداد مسکن ومال
 بالجله دچونه در ژمالان حتی دکهشته پیرو کالان
 روزا کو دپوه عید ونوروز تعظیم ژ بود ما دل افروز

بدرکتنا شهرینه بدشقی ژو سبرانا سرسال وکشتی

دورا فلکی ژ بخت فیروز دیسان کو تا ژنوفه نوروز
 منی لوی عادتق مبارک شری و سپاهیان بجمارک
 باژرو کلات و خانی بردان تشیه به نزدیکان و جردان
 صفصف دمشینه کوه دشتان رف رف دشینه سیروکشتان
 اصناف اتم صفار و کبار قطماقه نغداد شهری دیار
 هندک پایی چونه باغان هندک به هفالی و ته وحدت
 رابو نه فه خانم و خواتین و انژی تزی کل کرن بسالین
 حوران کره مسکنی خوه جنت بی برده و بی ملال و منت
 دوشیزه و دختر و رروالان پاکیزه عذار و زانف و خالان
 آراب و کواعی دعدرا مردان و مراهق دزیبا
 اصحاب قاش لطف رخسار ارباب متاع حسن دیدار
 و انلیک کرن متاع یک عرض و انلیک کرن بطول والمرض
 سودا کر عشق د بازار هم بائع حسن وهم خریدار
 سرسالی و باکره والان صدسالی ولاو و بیر و کالان
 سرسال رسم و راه مهورد کیران دچو مقام محمود

مطبعا جمیعتا تفاق و قنجا مسلمانا طبع به

وی بیژن ساداتمه هرله ناف امرن خدی و بیغمر دنه وقتا کو پادشاهین مه اف اوامر دستورالعمل کرد ام سر دنیاى غالب بین لکن هکنی اوان او حال ترک کرد ام کتیری عالمی بیته پادشاه له قاسی افزارا خوه افراد ملت زى له درجا قوتنا خوه مجبوره و وظیفنا خوه چه بکه .

لکن ناف لفظا (حب دنیا) بیده جبرک هیه کو محتساج دفته . یعنی یا نریست نهی و ذم ده که حب دنیا به دنیا خویه . دنیا ضررا اخرقی به خدی دنیا بیده هنده نعمت داده مه دق ام شکرا وان ادا بکن خدی هنده انبار بیکر نه لدنیای لوما دنیا خوه نه مذمومه لکن جساوی مذمومه . زرا مبتلای حب دنیا بی حقیق صاحب مال و منال به نکاره توفیقی لکسی بکه بالکس زحرص و طعنا خوه خرابی ده . حبیبی نه متلا مالی دق حمی بکفه دست نه تانان موأخذمه . کسب مال و منان به مذمومه بیعبر کو تبه (الکسب حیب الله) دق مرور دنیا خوه مه رشده بی مثل موجب سعادته وکی به شفی خوه مرور خوی ثروت و سامان بی اونه عیبه نه کنه بالکس شانان تقدیر و تحسینه زرا اموروی هولی دولتند دینی لدی الانجاب حمی مالی خوه ربا ملت و وطنی خوه صرف ده زوی حلی وی معلوم ده کو اموروی نه مبتلای حب دنیا به .

هکنی دولتانه کنیه نه لک بیده کلک ده ا : اصحاب حیت کلک حبیته تشکیل دکن بک زوان حبیته کو لطرابلس شامی به ژمنه کاغذک ریکرن افه ازوی کاغدی عیناً لهره درج دک :

لصاحب جریده کردستان مجبوره

السلام علیک :

قد اطلعتنا بکمال المسرة والاحترام علی جریدتکم الترفائی التي تصدر فی کل حصة عسر يوماً حره مجبوره المسامة (کردستان) فهنتا بمواها واذأهی به موشحناً بالفاظ والمقالات نذل علی حیتکم و نهصبکم الملی فنهسله تعالی وهو خیر المسئولین ان یوفقکم علی ذلک و اشکرهمکم الخالدین و غیرتکم المحرومین لار ام محفولین . بیمن عنابة السمدایه !

هذا بیاناً لمسارنا علی ظهور هکذا ذواته ذوحیه بین الملة الاسلامیه فی زماننا فاننا الله یكون راعه استهلالاً للترقی الاسلامی :

بما ان احبنا عنانها نحن اما حزین حسة و من انماه لطرابلس الشام هو و نصد الاصلاح و رفع المطالب . اطرب الارض من هم مخالفین اوامر المولی عز وجل قیاه علیه فننخر بالبخیره منکم من الآن و مساعد و نشر بعض البصام و اعطه فی جریده کم قائلاً . ان یوفقنا الله لهذا و ده . ورقة استادیة

للمعارفة و بیان الشکر لندیکم و بالآتی به تقدم مایلزم ا

طرابلس الشام ه ۵ محرم الحرام ۱۳۱۷

رئیس جمیة الاصلاحه بطرابلس الشام

شیخ حسن

حوادث

ام حمی دزان کو افه ایامکه کلک کونید و بازارین وطنی کتن دست دولتین دیده . وکی درک کما دولتکه دی کلک حلقین وی ولاتی نکارین ترک دار و دیار بکن بالطلع تابی دولتنا فآخ دین . وی روزی کاغذک ژبوسنه بی هات وی کاغذیده بحثا حال مسلمان ژبدهری رکن لوما ازی زوان هنده ولات و بازارین افه بیست سه ماهه حکار دانی تیارا ازی فی جریده بیده . حالی بوسنه بیغیم :

فی کاغذیده دغیسین کوهنی بوسنه کتی دستنده دولتنا آوسترابی ظاهرأ مهاجرتا مسلمان و بدهری منع ده لکن به افعال معامالین خوه مسلمانا مجبور هجرت ده . چونکه مسلمان و تبه بین دی بوسنه بیده بکسان ناکره . حقوقین فلاکلک زین مسلمانا زیده تره هکنی دجه مسلمانانه تطبیق ده که دا مسلمان و بدهری بکچار نخله بکن .

سروی مقصدی عول دست چفتلکانا کر . مسلمان و بدهری اکثری صاحب چفتلکن . حالانکه و کر ناف اصحاب اراضی و اصحاب املاک کو دائمی باعث نزاع

و صداع دبه املاکین مسلمانا ناف ریجیرن آوسترابیده بارفه کر شونا وان اراضی بین زوان ستاندی حکومتی هک کلک هندک دا دست صاحبین اراضی . غبری

وی حکومتنا آوسترابی حرا بک و زیده دانی سر اراضی بین مسلمانا کو و بدهری نهو کلک هندک صاحب املاک مانه . او حراجا زیده مخصوص مسلمانا

تی به هکر فلازی یعنی صنوف تبه حیا سیاناً او حراج بدایمه موأخذمه نذکر انکی اوفرقی و تفاوت موجب موأخذمه شانان تعیب ده . بیابین و بدهری چکو

وی حالی حکومتی دینین بحسارت دکن دجن ناف کونیدن مسلمانا دبیزین وان (هکر وه رختبا حوه دق بین فله دق حوه ترک بکن) . او بابلس به و بیغسی

زی آکتفا ناکر کچین مسلمانا به کونکی در قین دکن فله عرضین وان باعمال دکن . مالین وان لالان دکن . او ان مسلمانا توحدان بیته دا حتی وان استدعا بکه .

بری جید روزکی کچک مسلمان چهارده سالی ژکونیدک مسلمان و ندان . دی و بان کچی حلقین کوندلی کران محققین کرن کو بابلسی روانده .

مراحدث حکومتنا آوسترابی کرن حکومتی شکبا وانا هنده مشروع استماع و کر و کچلب دست بیابیدمه .

حجی مسلمانان فاضل لیسوی حرامه، عبدالحمید دبیره از خلیفین پیغمبر
باشی فاضل برهین ملتا مظلوم و بیگ ساندی دخوه.
هکر دولتنامه حسن اداره به وی زحمی دولتی دی ترره و معمور
ت لکن ابرو اف دولتا هنده به قابلیت ز احتیاج و ضرورتی نالانه. سببیا
فی حالی معین پادشاه و امنایین و بنه.
وارداتین دولتا انگلیز ز نفسی وارداتین دی حمی زیده تره. به هنده
زوت و سامانا خوهره بملفا حکومتا انگلیز ز حکمداری خوهره تخصیص کری
کلک ز تخصیصاتا حکمداری مه کتره.
امدی وک کلک حالین دی اف سافهاتا خنکار زی وی خلع دکه یعنی
حکومتنامه بی حکمداره بناء علیه میزا ایی قابسیده. اسرا لسرا فاختکار دیت
نا قابل تعریفه.
روژه کی زمانی امام علی رضی الله عنه خلیفه مرووک جوانک نشنک
دی برسی امام علی جواب دای وقت شنبی وقتا کو اوی مروی جواب لازم
ستاید دست حکمتاین افاقی کر دی هنکی امام علی قند طمر آند هردو ناریده مان
اوی مروی میبا فی حالی ز امام برسی. امام علی کو عول وکی توهانی سوالانه
جواب من سر شرفی امقی بی لوما حق من هی از قندا پت المسال دیده بشعلیم
لکن باشی سر هبتا تقسامه از نکارم. اشیا بی پت المال سر شرفی امقی دیده من
صرف بکم.
کلی مسلمانو اها خلیفه دنی هوبت. احوالین خلفای راشدین حمی
هو بی.
ز خلفای امویه عمر بن عبدالعزیز روژه کی نساغی ز ناوی تی خدمتاوی
دگر کسک دی تونه بی روزگی برابی ز ناوی چوسر حال خوشیا عمر بن عبدالعزیز
اوی دبت خو کراسی خلیفه کلک رفیق بی خوا خواخوده عزری کو سیره کراسی
میری خوهره هولی رفیق دهبله خوچی جوابا کو کراسی یک حبه ز نساغی بی
ممکن بی بشوبت.
کلی کردنو جارگی فان حالا تأمل بکن او باشی اف دبدبه و احتشام
اف اسرا فاسرا خنکار تصور بکن وکی مرو حالی سرا خنکاری مه دینه مرو
ز خدی و برسه کو بیژی او خلیفه ه.
زاجدادین فی یادشاهی سلطان عثمان اول وکی وفات کر ترکواوی
ز ترکا مرووک فقیر کتبی. لکن به ترکا عبدالحمید اف ملتا هنده زار و فقیر
حمی کارین دولتد بین
سرا خنکارده هنده هزار کیین جرکسا. هنه. حالی وان چکا زحالی
حمی اسرا ستر ابرته. او کیین مسلمانا کجک دگفن سراییده و بده رده پیر دین
دمرن تونجا ز سرابی دونا کمس حوقاس کچ بی سرب زارو دمیین اف حال

حمی سر شوک و احتشاما عبدالحمید. شونا عبدالحمید وان هولی حبس سببه
حیانا وان بجو و افنا بکه وان حیا بده میر افرادین ملتا خوهره زیده بکه وان
کچین بتم زوی حالی حبس خلاص بکه خدی و پیغمبر و ملت حمی کس زی
راضی به. اخورا ویده هنده اسب هنه عمل مانده دخون فدخون ملت نو
فاده بی زوان ناپنه بالمکس مصرفا وان زیشتا ملتی درد کفه. شونا خنکار
وان حیوانا بی سر احتشاما خوهره ساخته ولی بی محل خدان بکه وان بده
عسکری حوه ضابطین خوهره وی کلک قنجر بکه. لکن خنکار عدل و قنچی
بر دایه دست افقیه سفاقت و ساختکار بی. عقلمند بی وی شیر نکر بی وی
مطربین دور و بنه. مطربین دوروی هر دمی القاب وی دکل اوزی وه قالی
وهام سبب کی فرکی بیژی یاور دکه. مرووبین سرابی هر وی در سینه بیژی
ملتی نه بکوزه اوزی ز ترسا خوهره ها پرا دیده خلقین دور خوهره زوی رو
مناع زوت هتک کر شونا به عدالتی نسا خوهره تأمین بکه به احسان و نمایشا
دقی خوهره محافظه کت. لکن نسا عدالتی حفظ نه بی به بحالی تأمین ثابت.
خنکار ز ترسه خوهره ز سرابی در نا کفه پناوی تنک دبه لوده خانی خوهره بچی
خوش بیورینه کلک زیده پرا نساخوهره سرف دکه. استیلا ملتی بکجاری
سر خوهره انبیه داستکی خوهره مشفول بکه کاره هزار زرا اسراف بکه.
لکن نفسی توجارا ز اذواق شیطان تیر نابه هنکی مرو نسا حوه ذهنا خوهره
بده نشین هولی یعنی هنکی مرو و متبوعی هوای نفسا خوهره به حوقاس
ریده اسیری نسا خوهره دبه. شونا خنکار به نصیحتین قبطی ابوالصلال ناف
فسق و فسادیده عمری بیورینه ملتا خوهره ناف سفالتیده سببه وان حالا پروت
ندین خوهره ز جوان میرا انتخاب بکت و مطربین دور خوهره ز سرابی سبید بکه
احوالین خلفای راشدین تدقیق بکت تقلید حالی وان بکت نساوی سعادتا
وی استیلا لایوی ویا ملتی کلک محفوظ و مسعود تربیت. اف حالین ها ابرو
معلومی عالمی به ترک وان حالادزان لوما کلک جریده ابرو هنه دافان حالا
معلومی مرووبین زانی بکن کرد دوری استانبولینه از بهی جریده مجبورم
کو معلومی کردا بکم وکی معلوم فی زحمی مسلماناره فرضه کو درمانکی وی
دردی مهلکه به با بکت. چونکه اف درد هادیم حیوان ملت مغرب و وطن
مضر ناموسه. رخرابیا خنکار هر ملت متضرر دبه. احتمال کلک علما کلک
بک وانفا فی حالی. بیین دقین فی حالی منع بکن لکن سر ذوقا دنیا خوهره ناپین
شروع بکن سر چند روزک ذوقا خوهره خدمتک هندسه فرضا حال دکن پلا
اف مرووبین ها زهر نمن کو پیغمبر (ع ص) قرآن کریم (حب الدنیاراس
کل خطیته) ده فیجا حجی سر ذوقا دنیا خوهره جتنا خوهره تعطیل و ابطال بکه
معین وی نه احقری تی حتی لدنیایی خسار بکه. هکر نه زارو بین وی ضررا

حجی فی کاغذکی ریکه
ژمنزه دفی سرکاغذی
وها بنقیسه :

مجنو نجل المرحوم بدرخان
پاشا عبدالرحمن بك
هرچار دو هزار جریدها
ازی ریکم کردستانی
ده بلاش بدن خلکی

کردستان

(یازده روززاده چارکی تیت نفیساندن جریدها کردی به)

کردلی تحصیل علوم و فنونه تشویق ایدر صایج و ادبیات کردی بی حاوی
(اون بش کونده بر نشر اولور کردجه غرتهدر)

KURDISTAN

Adresse : Rue de Carouge, n° 7, GENÈVE (Suisse)

غرتهدک مسلکته موافق عربجه ترکه فارسیجه مکتوبلر کردجه بالترجه نشر اولور

عنوان
جنوده (کردستان) غرتهدی
صاحب و محرری بدرخان
پاشا زاده عبدالرحمن
هر طبعده ۲۰۰۰ نسخه کردستان
ولات عظامه ارسال و وساطتله
فرا و قصباته نشر و تمیم اوله جقدر
کردستان خارجنده هر بر ایچون
سنهك آونه بدلی
۵۰ غروشدرد
کردستان داخلنده خصوصی
ایستیانلره مجاناً کوندریلور

روژا دوشمیه ۱۶ ربیع الاول سنه ۱۳۱۷ فی ۲۴ تموز سنه ۱۳۱۵

اعتذار

• فی جاوی جریدها من کلک درنگ ، آسیبا وی ژی ولاتی از جریدها
خوولی درتیم ولاتک فرنکابه ویده ری سر استقبالا ملتی سی جریده بر
دکفن هن جارا ژی کتیب ضعی دن او جریده وکتین دردکفن حی لمسانی
ترکی نه پان تنی بلسانی کرمانجه به فان روزا هن هوی کتیب طبع بین لوما
مشغولیتا مرئی نهشت جریدها من وقتیده درکفت او اعتذار دک امید دکم کو
قاری جریدها عذرا من هبول بین ومن معدور و معاف بکرن چونکه فی
ولایده نو مرتین دی نینن : او مرتی هرزی به سواقا حیثت وغیرنا حوه
ترک ولات کره سعادت و استقبالا ولاتی حوه ره له هره دجنه .

حجی مسلمانان دفی کو دولت عثمانیه باقی بینه . وکی مدهت کو جسم
دولت ژسوه ادارمی مرضیه دفی ام وی جسمی نداوی بکنه اسباب مرضی
ازاله بکن . صاغیا دولتی صاغیا مهخوه مرناوی مرنامه به . وکی مدهت کو
جانورک فی سرمه ام حوه حفظ دکن به حی ندیترای وی جانوری هلاک دکن .
لکن کلک جانور هنه کو ام ناپین . ویاخود دپین لکن ام مضرناوی حسر
ناکین . ازان جمله بدشاهک نسلام زحی جانورا مصرره چونکه جانور
بک یاخود دوسی مرووا هلاک دک لکن پادشاهی نسلام ملتی عو وافا دک
مروون بهخوندی نهدی وخامتا پادشاهی نعاذل ناپنه مغلوب حیله و دسا .

بیین وی ده لکن مرووی عالم حقیقی دزان دپین . امدی جاوه مروو
نقسا حوه زماره کی محافظه دکه ولی دفی مروو دولتا حوه ژ امر و مأورین
خراب حایه بکت .

دولتاه اودولت عثمانیه به افه ایلمکه ژسوه ادارا پادشاهی کلک ضعیف
وربون به . هکر ام کو افرادین دولتینه علاجه کی نکن لاسمع الله اقران
مبحوطه .

فقرباملامه کلک زبده به دست خلقی نوشت نمایه پادشاه وزیرین حوه فه
تولتی دست افراد ملت ناهیه . دست مده هنده اراضی وسیعه هنه کوژ
فقیری غیر من روع مانه . هکر پادشاه بیق ژرنا حوه لهوی ری صرف بکه
او اراضین ژفقریا ملتی شوره مای وی معمور و مشر به احتیاجا اهالی کسوه
به . لکن صدحیف کو پادشاه ژسفاها ملتی متاک متأثر نابه . ملت ژرجه دکر
بنت . بیجین ملتی ژسرما نساع دین دنالین هسره ژجوان دیارین لکن عبد
الحیدسرا حوه یا بلنده هان ناپهسه ناپنه وکی بالذرم بک فریادا حوه کماندی
خونکار دعره دبیره تومن رحمت دکی وی حبس دکه لی دکه .

سرتامین استقبالا حوه هیتی چل نیمی هزارا دیده هروریه کی سر
ولها حوه ملین دیده خفه بین حوه لایده . لکن حجی به حیثت و صلابت
مردم نعمت مروض نکته .

عبدالحید برا ژملتی حوه هلاک دیده بانقی قائلنا وان برا دستلینه .

نحسینا فانی و کالای والای حسنا حیانه عموماً نمریضا
جوهری های جلال سنی و زینانه مخصوصاً

هندی کود قیصری دنیا
مجموع خزائنی د قیصر
درید د فانیید خاقان
هر چند زیاده ر بهان
حسنا لرخی سنی وزنی
پلا کود کرتی بیل و موجان
صد جان ودلی و جگر د صورتن
شمس و قران قرانه بیکنه
صیاد جمال وان غزالان
دلالت صفت کلک صفت شیر
روژان و شغان کلک د نالین
حسنا نبتن چو حد و غایت
لی عاشق و بو الهوس جدانه
جانان طلبن هنک ژبو جان
هن وصل حسین ژرنک تاجدین

عطف عنان و لحام به سرانجام کلام

دایینه بسر حکایتا پیش
هر چند کو یحد و قیاس بون
لیکن ژخوادی د ممتاز
هر یک مقام حسن روزک
هر یک بکمال بدر ماهک
اوزی همه عاشقن و طالب
لیکن نه بدین و شهادت
خلق کو ژدرد عشق دلریش
عای و خوادم خواص بون
صد لا و سهی قد و سرافراز
هر یک بکلام سینه صورتک
هر یک بجمال صدر شاهک
اوزی همی طابن دراغب
لکی به هستن و روایت

بالجمله د خدمت امیر بون
سر حلقه وان پری مثالان
تاجدین دکوتی جوانک
نسل و نسب و حسب عیان بو
بابی وی دکوتی سکندر
لورا کو بشیری شبه شیر بو
تاجدین دو پراهبون دقلش
دائم دل دژ منان د صورتن
امای و جمله خاص و عامان
لاوک کر بو براز بو خوه
روزا کو اوی براندیتا
دنیا لوی تیک دیوبه طاری
انباز فرح شریک غم بو
مم زی لوی عاشقک تمام بو
هر چند برای آخرت بو
تاجدین ولدی وزیر دیوان
اوهردو جوان و هلیک عاشق
یک تیس زمانه یک لیل
اویار زدل نه سرسری بون
یاری و برایی و مواخات
یاری نه هسانیه جفایه
آخر تو اگر نکلی و فای
فی بلجله ژ سرفه خیر بون
سرتاج اوزن ملک خصالان
کو درز زمانه پهلو انک
سردفتر و سروری کران بو
لیکن عربان دکو غضنفر
روژا شری او هزاره میر بو
مانند دو شاهباز جاش
یک عارف و یک چکو دکوتن
ژ اوچند بر او باب و مامان
نی از غلطم چراز بو خوه
تشبیه شفا چراندیتا
روز بو کولوی دکر تواری
سرکشته غم بناف ممبو
نه شبه بر او باب و مام بو
ته دکو کو ذنی و آخرت بو
مم زی خلقی دیرد یوان
اوهردو براده بیکنه صادق
یک و امق عصر و یک عنذرا
شبهت مهر و مشتری بون
نابت بر یایی و مقالات
مقصد ز یاری و فایه
اول مده بر خوه وی جفایی

***

بیه. اف دولتی مطی ششاقونا کردا دیهیس. حی زکردا بزى ینه حی
 منظر فرصتی داروزکی عسکری ربکی ناف کردستانی به عسکرین خوه کردا
 تأدیب بکی. وکی تبارک بیانی هات سروه اون سکارن وطنی خوه زنونزاروین
 خوه حیاما حیوه محافظه بکی چونکه ضعیف به لانی به علم و عدری توفیق
 لهوه تابه اون ناف خوهده خوردنی هف دونه لی وکی وه عسکری موسوق
 دیت اون برابن کو اون جناس بیوج مانه. اور مرتبای هندوه مردن
 سیبا حرایا همدو. لکن اون فتح و این کو هکر وه جبرس حوه لانی کر
 ضعیف کر. ضعیف وریبا وان حیراناضیبا ویه زی اعتقاد لهوی قوتبه لانی
 حاصل نئی بکی. شیخ سمدی رحمه لله علیه کتوبه:

بی آده عصای یک دیکرد
 که در آفرینش یک حوهرند
 چو عدوی به درد آورد روزگار
 دیکر عدوها را نماند فرار

وکی تبارک هات سروه اون تی سری حوه سکارن مدافعه بکی اون
 محتاج جبرای حوه بین لکن چکر جبران ز دست وین حان مابه سکاره اری
 تهبکه. دهیجا وکی نونی منب ساری هاتی سیره بهکک انانی مانی به ز هاهالی
 حوه ستاندی ومالی به حوه ز دست بهستینه. تونی سحکوه و مسجری ساری بی.

کلیک خربده بین من بری شر کرده من بختا اواله امطرنی دور
 حکار کری.

من بیجاری بهیست که به انور است وماندا اواله من ممتوم حکار
 به. هکی حاشتا وی معلوم حکار به مظهر و مکتوبه. انشا الله زکر ما حدی
 اید دکم کو او امین ایدی توحیسا حکار بیهه دا اف مات اسلام زشری
 وی اس متعزیر بت.

صلاح الدین ایوبی

مؤسس دولت ایوبیه صلاح الدین ایوبی به. اوچه کردنی زعیلا (روا
 دبه) بی ناب ویا پیری وی ز (دوبن) ی بی. باب وی مطی شادی هر دو لادین
 حوه نجم الدین ایوب و اسدالدین شیرکوه هلاق زکوددی حوه (دوبن) ی
 درکت چوه سندی وی دری وفات کر هر دو لادین وی کتی بر حدمنا مجاهد
 الدین هرور کووی زمانی ورزی سلطان مسعود سلجوقی هرور ز وان
 هر دو لاوان مطی کر محاصی (تکریت) ی وی زمانی ورورکی حاکمی موصلی
 عمادالدین رسی در حایه دوری. نجم الدین کلک ماموت رویره کر عماد

الدین زوی کلک راضی بی لوما نئی لک خوه کر ووقتا کو عمادالدین بملک
 فتح کر محافظا ویده ری تسلیم نجم الدین کر. وقتسا کو عمادالدین وفات کر
 نجم الدین ورایی وی اسدالدین شیرکوه هر دو کتی بر خدمت لاوی عمادالدین
 نورالدین محمود.

صلاح الدین ایوبی کونای وی دی بو سندی سالای صید و سه ووده
 بگری هات سردی. ملک و شای لک مای خوه نریبی ووقتا کو چقاس
 مرگ هه حی بالافاق راین لبر مسلمانا سلطان بوست صلاح الدین ایوبی
 نکلیک هندک قوتا. ست حوهده محضا بهت وغیرتا خوه له حیاره مقامهوشان
 وشرها مسلمانای عافله کر.

فصل وکال و شجاعت و همتا صلاح الدین حوقاس نیاری حوه زوی
 حرا ندی کو عقی ابرو حی عالم مسلمان نه مسلمان شنا کارن و سه.
 حی ری جید هیبکی وفا کو پادشاهی انابلی چو استانبول و شای وکی
 کها شای چولسر ترا صلاح الدین ویده ری خطبه یک در مقامنا منب نیسا
 صلاح الدین ایرادر کر.

مامی وی اسدالدین شیرکوه حسب الزوم دوس حرا سفر له معبری
 کر. اوری حرکت معینا ویده و دو جراری مانی سالای جه و نشت و دو
 و جه و نشت و جهارده چو له مصری حرا پانزده مانی وی بی وربری
 ناصر الدین الله کو وی زمانی مصری خلیفه بی دولت فاطمی بی. صلاح الدین
 ری لک مانی حویبی ممتوم. وی سائده مانی وی اسد الدین ویت کر
 لوما صلاح الدین کت شوتا مای خوه بی ورور. زمانی واران حوهده مصری
 چقاس عام ادب محارر حلقه هیه حیایکلیت حر صلاح الدین کر لوما بو زوی بی
 ملک مصر. وکی صلاح الدین بی پادشاهی مصری حیدر لسانی مستمن سورانه
 کو وی زمانی حلامی عباسیه بی. داحوین و مدیها شیخی هلالی قوی بین
 شاهی نص کر وقتا کو عمادالدین وفات کر حظه شای ری حی کت بن
 حکمی ویده. پاشی ملی کردستانی ری حر بر و نیاز مکر رحاکین موصلی ستاند
 و پاشی بو بی حوه نورال شاه ریکر لستین او دردی حی الحاق حکومتا
 حوه کر.

صلاح الدین بیست و دو سال حکومت کر سالای صید و هشتی نونی
 له نامی چچی وهفت سالی وفات کر او حوه حور عادل کریم حوی مرحمت بی
 حی علوه و حی علم ضد تحذیل سکری ایرو آوروپا حی نای وی به
 کلک احترام یاد دکه اومرو موجب افتخارا حی مسلمانا به. ازهیج رحدی
 دکم کو یاف کردا دوس مروی دی وک وی سلطای پیدا بین دا کردا روی
 بهلکا او وحی مسلمان نیده حلاص کت.

دفروشن . اوزن علمنا فتح دظانن کو مأمورین سروه ژعدالتی کلک جدا نه
مدی اون جرعه ناپیژن جاهلا کو وان مأموراره اطاعت نه جائزه . به بوسیا
طاعتی اون وان فقیرا ریدکن لغتلی اون وان دافیزن ناف جلا سمانی اف
کنه چی له اخرتی ژوه مستوله .

.. پادشاهاره اطاعت بل فرسه ازی توصیه دکم لکن وقتا کو اون اطاعتی
توصیه دکن شروطن ویری تشریف بکن والی اون دین و دولتیره حائین اطاعت
مستحبه لکن بوی شرطی کو حاکم شایان اطاعت به والی حاکمی نه شبایان
اطاعتاره انبیاد کفره .

حکومتا روسییه خنکاری مدعه نقیب به کو هر کس تجاوز لیدودی
مدعکی هکر تویان تادیب بچی ازی بسکری خوه کردا تادیب بکم .
احتمال کردا تجاوز نکرت لکن اچکو روسیه صغیفا مه دزانه سیبا
دکرهه عسکری خوه ریکه ناف کردستانی .

اون دزانن کو احکامین دین مه لهرچه حکمتین مؤسسن اون دزانن
کو هکر پادشاه نه عادل به نهما اطاعت نه جائزه حتی اومیزا روزا اچی اون
دکن فاسده ده فیجا اولخیمه بی به مساویین خوه میزا تبعه بین خوه انشاده دکه
میین اطاعت ژوره نه جائزه . خدی زیارتی کبیهی خاقن مقتدر ره امر
کره به چو لکه دولت اسلامی ژکلت اقوامین مختلف متشکله . ده فیجا هکی میچ

اون دزانن روسیایی چه زجرکا کروان دزانن چه ژ افغانستانی کر
ده فیجا ریز هابیه کردستانی .

حجی او اقوامین مختلف همدو دینن مخادنت و محبت له ناف وان قوما حاصل
ده شان و شرطا اسلامیره ندیرین فتح دیدن . روزا اچی ژری خدی امر کره
شرطی وی عدالت . سرطی عول و اخر عدالتا اطاعتی به . زبراه عدالتی قائم ده و ژوری
سبی به کو خدی تعالی هنده عدالت التزام و اساسا دینی مه لهر عدالتی دایه .
هکر عدالت ولانه کی نبت له لوی و لاتی اساسین نامینه هکر آسایش نماوی و لاتی

من کاغذک ز خلقین موصلی ستاند . وی کاغذ بده ژمنه دققین کو ولاتی
وانده کلک بیه کرانی سیبا ویزی اته ابامه که عشرین دوره وصلی هر خلقین
بیده وی تالان دکن ژ ترسا کردا کس نکاره تخماری بکه کس زملا خوه
نکاره درکهه نودوار دست وانده نمسانه کردا چی تالان کر نه . وی ملیوه
سروک هیه شیخ نوری لاوبن وی ناف انقیابی کردا دیدن کردا ریدکن مالا
بیدن تالان کرن .

میزا اچی ناه زبرا وکی عدالت و آسایش تما مهابتا مسلمانا سرتیارا نامینه
ده فیجا وکی مسلمان چی حامی لهر میزا اچی نیاری هجوم بکه وان حیبا
یکوزه . افه ژوی حالی معلوم ده کوزمانی خنکاری نه عادل میزا اچی نه جائزه
نه علیه او خنکاری ژوانی وده میزا اچی ناه بی شک اطاعت ژره کدره .

مسعودی میرا ژری وی ملیوه کلک خساری دیده خلقی ، چی درا
میخا حرابیا وی دکن شکاتی ژری دکن سقا کوند و بازارین دور وی هده چی
ژشیری وی شکات دکن .

ژ حالین مأمورین سروه اون دکارین سرمرگرا وان مأمورا ریدکه
ببروه یعنی سرسرای فکرکی پیدای بکن . ژغبیری وی ازی مشالکی
ژومره بیژم :

کلکی کردو کلکی میر وانما اون به وی حالی مالاخوه به دست خوه خراب
دکن . دولختدیا به نالانی حاصل ده توجا دست توکسیده نمایه . او سعادنا
اون امید دکن کو اونن به نالانی حاصل بکن ژومره افه . هکر ابرو وه بک
تالان کر صبه بک دین و نالان بکه . نوشت دست وده نامینه . غیری وی
وان تالانده اون هده هفزه شری دکن هنده ژوه بین کرن هنده ژارو
بیم دیتن . اوشتا خدی ژومره حرام کری فط ممکنه اون توفانده بی ژری
بین . خدی نرمان کره هر زرق خوه ژمالی حلال بخولان . اون وان
امر و سپین خبر . و پیغمبر بیدن اطاعت تقسا خوه دکن نفس انسانی هر
لهر بلا ریدکه . . . خدی پیغمبر و کتیب ریدکن . او ان ریا فنج نشان مه
کر نه . هنده دولت . مس هه هنده صاحب شوکت و مکننت پنه چی له سایا
عدل و حقن مغلر توجا توکس ندیده کو طاسفنه بک به طم و نالانی مؤید

حکیمک خنکار لسرای هی نافی وی امین پاشایی . روزکی اورورو
هات مالا خوه چقاس مال و منالی وی هی ناف ژن و زارو بین خوه تقسیم
کر دمانجا خوه دابر خوه اوکو ژناخوه ازی جوم مجم ازهو فداکرم اون
خوه عبور بکن . ژناوی ژوی خبرا میری حوه کلک ترسا و سیبا وی ژری
پرسی . اوی ژری کو اف ملت بی حالی دوام ناکت زمانک هندسکده وی
محو و منقرض به ازهو دکلام تحمل فی حالی بکم . هکر ناف حکم مقدارک
دی له . نختی بسکته نودین و دوات ژومره نامیه

امین پاشا اف . خبر کو ژناخوه اوژمال درک چوسرای لکن ژعلی

عنوان

جنوده (کردستان) فزته می

صاحب و محرری بدرخان

پاشا زاده عبدالرحمن

هر طبعه ۲۰۰۰ نسخه کردستان

ولات عظامه ارسال و وساطت بله

قرا و قصبانه نشر و تقسیم اوله بقدر

کردستان خارجنده هر بر ایچون

سنته تک آونه بدلی

۸۰ عروشدر

غزته تک مسلکته موافق عربجه ترکیجه فارسیجه مکتوبلر کردجه به بالترجه نشر اولتور کردستان داخلنده خصوصی

ایستایئرله مجانا کوندریلور

کردستان
۱۳۱۵

(پازده روزاده جاری تیت نفیساندن جریده یا کردی به)

کردری تحصیل علوم و فنونه تشویق ایدر نصاب ادبیات کردی حای

(اون بش کوننده بر نشر اولتور کردجه غزته در)

حجی فی کاغذکی ریکه

ژمزه دنی سرکاغذی

وها بنیسه :

بجنو نجل المزحوم بدرخان

پاشا عبدالرحمن بک

هرچار دو هزار جریده یا

ازی ریکم کردستانی

دوبلاش بدن خلکی

روژا دوشمیه ۱۲ محرم الحرام سنه ۱۳۱۷ فی ۲۲ نیسان سنه ۱۳۱۵

حی و خاتما استقبالا خوده ویا زن و زاروبین خوده تفکر دکن . له افریقاییده حکومتا مراکش هیه بادشاهی ویدهری مسلمانان زانلسا پیغمبره (صلم) کلک مسلمانین نجا دولتا نه زغدر و ظلمت مأمورین دولتا نه تری پنه التجا مراکش دکن من هیست کو کلک خلقین شامی و طرابلس غربی التحاق وی حکومتی دکن لکن شونا حکومت و دولتا خوده ترک بکن بغیرت و همتا جو افریدی حکومتا خوده باقدم اصلاح بکن کلک چاره .

کلی علمایین کردا اون دظان کو او مسلمانی علم تحصیل کری طالع لکن ناف حی عامی اکتساب کری هن قطعین شریعتی قبول نکت اونظرا شه پشیده کافره لکن معاذالله بوی کافر یا خوده او مروفی عالم هکر بلامی خوده صل بک دکاره ملتا خوده کلک قنچی بک واقعا زکافری خلاص نابه لکن مات کلک فائده بی زعلمی وی اکتساب دکه . ده فیجا اون کو عالین عاملین ، حی عقایدین دنی خوده معتقدن و بحاکمیا احکامین دنی خوده نه مفتخرین چاوه ده کو ملت و عشیرتین خوده نو خدعتی ایفا ناکن . اون وار مأمورین طالع له اطاعت دکن زوی رو قیاین خوده کلک اضرار دکن لکن اون قنچ بظانین کر لوی میانیده ارن کلک حقوقین خوده زی عبو و ابطال دکن . سرپاریکه نان طلما مأمورین سروه تصدیق دکن عدرا لسماتی قبول دکن دنی خوده درووش و وزوی سنی لک حی دنسبا وعلی الخصوص ناف قیل و عشیرتین خوده اولند مرتبا قدر و اعتبارا علمی بی ازاله دکن . آخرتا خوده ایجاری

کلی کردنو از اول و اخر مجنا ظلما مأمورین حکومت ریدکه سروه ژوره د تقسیم فی جریده بیده ازی بختا جاهلیا وان بک من بری چند روزکی مثاک فی حالی بک جریده بیده دیت اوژی افه :

بری بیچند سالکی ختکار نامق پاشا و بکر طراس غربی کر ولی بی ویدهری . محرابا جامع و مسجدین ویدهری قنچ دانه نیس یعنی بری محرابی نهر قله بی بی . هنک سرووا اف غلطی حس کر نامق پاشا سره عرض ولوروم صلاح بیان کرن والی زشدتا جهل و عنادا خوده اف تکلیفا هندما مصیب و محاز و دکر یعنی او غلطی بمجالیه هشت . زوی سبی هنده مسلمان عاظ مز دکن ده فیجا تصور بکن اووالی بی حقیقتک هنده عیان ژجهل و عنادا خوده قبول نکت و هنکی ژبره تکرار بکن خطا خوده اصرار بکت وی چاوه هنده هزار مسلمانین ولایتیده اداره بکت اوی وی مروفی هنده بیوج ریدکه سرعبادانه وی چاوه لک خدی تعالی رو هیت . ژغیری وی او چه مسلمانین کو والینیا سروک هنده جاهل قیون دکن خوده بی دست وی سرویده دهبلن . ریکر ناری مروی سرو لایتنکی خطا که مظنه لکن مروین وی قبول دکن خطا بان هی مظنه . عتا ملک و ولایتین وه ناف دست وان مأمورا دبه اون دنی و اخرت ژسفات و سجاتی خلاص ناپن .

افه نیچی شست ساله اف حالین خراب ولایتین نمده دوام دکن زوی اسبیه کو حی درسفین و پریشان دست اهالیده توفوت تواقدار نمابه . حلق

بکه وقت فرزند برقی خدمتده بولند یعنی در سعادته عرض ابه اودسی وانه
نی ایدلی .

حافظ مصطفی اادی شامده وملا ائدی وانه منفياً وفات ایدرک
یوسف نجیب ائدی براق سنه سوکره اطلاق اولدی ایسهده مصادف
اولدی مضرت عظیمه وسکندن ناشی وقاته قدر مضایقه وبریشانی حال
ابه عربی میگيرمتدر .

لکن اولوئک قوم وقایع لسخارنده لنان رسمی ابه بدرخان بکاک
دوام عیسانه وبالذفات وقوع بولان تأمینانی عدم قبول ابه مخالفتده اصرار بنه
مبنی اوزرنه عسکر سوق اولدینی محرر ومندر جدره . حالبوکه میرشارالیهک
لسانندن اولقی اوزره (۲۰۰) نومرولی قوم وقایعه درج اولسان افاذات
دورنشدکی (وقوعادن برکون اول بيله بوله شیرلی مطالبه ایتر ایدم)
قزرمی اوله اسکیند عیسانه دوام اوزره اولدینته دلیلدر .

(۲۴۳) نومرولی قوم وقایعه مشر عنان پاشانک وبردیکی تأمینانی
بدرخان بک عدم قبول ابه اردوی هاپون اوزرنه علی العجله هجوم وخره
جسارده ایتمش ایکن بلقبابه منلوباً رجعت ایشدیکه وایکی کون سوکره
سردار اسبق فریق هر پاشانک قومانداندهکی عسکر اوزرنه هجوم ایدرک
سناحه قدر طرفیندن اشغال ناره حرب وقاتل ایلدیکه وبرقاج میدان محاربه
سندن سوکره بوزیلوب (اورج) قلمنه چکلدیکه وسوکره (چی زیتون)
دیلان نام محله صباحدن آقشامه قدر دوام ایدن بنه بر میدان محاربه مسنده
ابتدا بدرخان بک مظفر واردونک بزجوق مهماتی وبرقاج یاره طوبی ضبط
ایتمش ایسهده تیجهده بنه اشای مذکور بیهی ترکه واورخ قلمنسنده محصنه
عجوز اولدینی ومیق سردار لرندن خان محمود دخی بهتان صوبی کسارنده
حرباً مهزوم اولدینی تفصیل اولغش و(۲۴۵) نومرولی قوم وقایعه بدرخان
بک قلمه مذکورده محصن ایلدیکه حالده عنان پاشا حوار قلمه به لدی الوصول
وبردیکی تأمین بنه قبول ایتدیرمه دیکندن قلمه دن وسرلردن عساکر نظامیه به
طوب وفتک انداختنه ایشدار ایتمش و فریق مصطفی پاشا، فریق عمر پاشا
وصبری پاشا عنان پاشا قومانداسیله طوب وهاوان وخره وفتکلرله اون
اوج کون قلمه بی محاصره وتضیق ایشدکن سوکره بدرخان بک استبان
ومشیر پاشا دخی کدیسنه اعطای رای وامان ایدرک اردیه دخالت ایتمش
اولدینی تفصیل ایلشددر . بالآخره بدرخان بک تکمیل افراد غایله سیله برار
استانبول هزیمت ایشدکن سوکره کزیده اقامته مأمور ایدلش وبالآخره
شام شرفه عزیمتله بیک ایکی بوز سکان اتقی سنسنده اوراده ارتحال دار
قا ایشددر .
رحمة الله عليه

از جریده بین اجنبیاده دخونم کو حکومتا ایتالیایی دفی طرابلس فیری
زخوره بستینه سرفی خبری اولا مراجعت حکومتا فرانسسی کر . چونکه
فرانسز دفی طرابلس بستینه لکن چکو ایتالیا زیدتر مناسبت هیه فرانسزدستی
خوه زی کشاند . ایتالیایی عسکری خودی نابولی ریکر سرویده می . ذو
واپوری خوه ریکر . قط نوسؤال زحکومتامه نکر . چونکه عالم حی زانه کو
عبدالحمد ملت ووطنی ملتی محافظه ناکه . نومها بتا حکومتامه لیر اجنیا نجا به
بناه علیه اومسلمان طرابلس حی حججو بیکس وی صاحبن باش مدنکی ایتالیا
ویدره می بده برطوب وفتکا . خنکاری مه اوی کلک خالقین جاهل وی خلیفه
امام مسلمین ظل الله فی الارض تصور دکن وی وان ربین طرابلس بن طویون
ایتالیایی بیهله .

جریده بین اجنیا وی روزی فتشک ضرب نویسن افا حوقاس فتشک
خراب عییک رش می کومه ندفا ام اعتقاد وانسبت وی حوادتی بکن لکن وقنا
کو مه دیت عبدالحمد اوحوادث به جریده بین خوه تکذیب نکر هر سکوت کر
بالطبع ام مجبور بین کو اعتقاد بکن . اف حوادث زی اوه کو سرووک انگلیز
بیک مسلمان زسرانی رفانده . او سرا کو دارالخلافه به مقام امام مسلمین
زویده می سرووین بیانی تین بکا دره فین اف بهی قوتی ده چونکه حتی نو
مزو زنی مسلمان نکارین بکیفن سراییده سرووک انگلیز جاوه دکاره بکی
زی هلته . بل چونکه عبدالحمد سرا خوه به مطربا تزی کره . اومطرب حی
زخدی زیدتر هر برا دکن . لوما به قوتاً برامرو حی فتشاکاره لسرائیه
چیکرن . اوی انگلیزی هر بکی کر بکی زی حزی کر . واقسا سرووین
محافظ سروان کچکا هه لکن انگلیزی به قوتاً برن خوه اومحافظین سر مجوبه
یا خوه حی مست کر . جانین محافظا کهی وان قرکر . هفی صورتی انگلیز
وکچی دوام محتا خوه کرین فرار دان زستانبولی درکفن . مراجعت محافظی
دارا حرمی کرن . کلک بره دان وی رضایی وکو کر شفا لیله القدری
مکن ده وی الحقیقه فی رمضان بوری شفا لیله القدری وی سرووی کچک رفاند
هندستانی ناف انگلیزا .

کلی کردنو ده فیجا تصور بکن چه ناموس له سرا امام المسلمینده ماهه .
اوه تام کوی دست میز نه لاینه سرو بکنی سرووی انگلیز لیله القدریده کچا
زی درفته اوبادشاهی محافظین کچین وی به رشوا کچا مسلمان بده دست
انگلیز کلو مأمورین وی بن سروا لیتا چه ناکن سر برار چه شانتا ارتکاب
ناکن . حاصلی اف مثلاًها تواعتبار توامید لاهمه نهشت . هما خدی فی ملتی
محافظه بکه ز عبدالحمد توامید نجا به .

مطبعا حمیثا حقانی وقتجیا مسلمانا طابع به

روم این به تمید استدرمیله ژائل و عجلرتیک خانماناری مضمحل اولش ایدی. و قتیله خدمت جهاده اردوی هاپونرک قوه الظهری و هر فردی میدان حرب ووغانک شیر ترکی پر دلیری اولان امرانک سوکره لری ظلمه مأمورین پوزدن تصادف ایدلکاری فلاکتلر سره مریده هر عشرت وناحیه به تمخیصات سنویه عرفیه لرندن فضا والی . قائمقام. دیوان کاجی، کتخدا، مهردار و قواس باشی کچی دازه طاقلرینه مخصوص و خدمت نامیله مشهور آغر تکلیف دخی تجمیل اوله. قی بو تکلیف لارک مقادر فاحشه سی بیورلدیلر ظهر لرنده اشارت و شواشارت لراوزورلرینه (صح) بیه کشیده اولور ایدی. بنا علی ذلک هر قضا و عشرت و ناحیه مخصوصات میره لرینک اضافی تکالیف منضمه و غیر مشروعه آتنده از یله رک و پونکده. قساعت ایدیلره رک زینک لارک صادره و تجریم صورتیله ده تصادف ایدلکاری فلاکت قائلر ایدی. بدرخان بک مرحومک بدرینک و قاتندن سوکره زمام اداره ای. الله اتمی مظالم مذکوره مک شده حکم سو ریدکی وقتلر ایدی که بر اولینک و بلکه بر قائم مقامک غرض شخصی اغورنده بجه مقبرانک بر اشارتله بیونلری اوریلور و خانماناری نارومار ایدیلور ایدی. بدرخان بک ایسه شوخالی مجبور ایدمه مدیکندن عشار و قبائلنک محافظه سی بالانزام ظلمه مک عشار و قاتل مذکور به مجاوزات غیر مشروعه لرینه برسد حائل اولش و شو اهالی نک مظهر اولدقیری حریت اطراف وجوارنده مک محلل اهالیسنه غبطه بخشا اولهرق هر حصده او دایره به دخول ایله مظالمن قورتلوق آرزوسی پیدا اولدیندن بدرخان بکک قو ذی بوریدکی محلل آرق جزره و مختان حوالیسنه منحصر قالیوب کردستان قطعه سنک حکاری جهته قدر توسع ایتش ایدی. شوسریستی انساننده موصل و دیار بکر و وان ایالتی ولایه و مأمورینی قطعه مذکوره مر بو طاسنه تأثیر نفوذ استدرمدک لرندن شو حاکم بقاسی میر مشارالیهک دایره نفوذ و استقلالنی کیندیکه توسع ایدره جکی و بالآخره دوله بیوک برغانه آجیه جینی ایالات متجاوره و الیرلی طرفندن بالذکره او سره ده موصل و الیسی بولنان متوفی اسعد پاشانک درساده و قوع بولان عرضی و ولایه متجاوره و الیرلی طرفندن تأیید اولغله بیک ایی بوز ایتش اوج سنه سی شهر شعبانده حلب و الیسی عثمان پاشا اناطولی اردوسی مشیر. لکنه بالتمین بدرخان بک ایله حرب ایلمسی حقیقه کندینسه جانب پادشاهیدن امر اعطا بیورلدی .

بدرخان بک اوزرینه سوق اوله حق عساکر نظایه مک محل اجتهامی دیار بکر اولغندن نانی مشیر مشار الیه دیار بکره عزیمتله تجمع ایدن اوتوز بیک قدر عساکر نظایه و اون بش بیک غیر عام و قرق باره قدر طوبلری بالاصحاب جزیره طوغری عزیمت ایتزدن مقدم کردستان مجاربه سنک

اسباب و او امرینی حاوی فرمان عالی دیار بکرک خارجده و (جرید میانی) دنیلان مسیره ده اؤقونوب بر قاج بیک اهالی استماع ایتش و قرا ایتندن سوکره دیار بکر مقتیسی درویش و متحیزان خاندانن حافظ مصطفی و یوسف نجیب افسدیلر بدرخان بکی تأمین ایله جلب ایچون جزیره کوندریشلر ایدی. عودت لرنده کندیبی دوله عامی اولیوب هر بر امره مطیع اولدیننی و فقط وطنی ترک ایدمه جکی سوبلدیکی جوانی کتیرلرینی متعاقب مشیر مشارالیه بدرخان بکک محالفنده نباتی مومی الیهک اغفالانته و پیلر نده کن مناسبت و حقوق قدیمه دن ناشی محافظه استقلال ایچون ماواشرینه عطف ایله کیتینی درساده بالاها درویش اقدی منیلکدن نخل ایله حافظ مصطفی اقدی شام شرفه و یوسف نجیب اقدی وانه فی ایدیلر.

عثمان پاشا جزیره کیده جکی سره ده یوسف افسدینک قان برادری اولوب درساده بولنان و بدرخان بک مرحوم ایله معارفه قدیمه سی اولان: ملا اقدی باب عالی به مراجسته شوذات دوله عصیان ایدر خاقندن اولدیننی و اسباب نوحشی بیان ایله بوده دولته تکلیفات عظیمه احتیاس و بر قاج بوز بیلاق بر خاندان انجا اولتمسزین تأمین طرف دولتدن کندیبی مأمور ایدیلور ایسه بالاقناع در دولته کتیره جکی عرض ایتکله اقدی مومی ایله کندینسه و بریلان نامه هاپونی بالانصحاب جزیره به عزیمت ایتش ایدی. بویه بر امر نامه محررات ندره نام کتبا ده مندرج و مطوعدر.

ملا افسدینک جزره جانبته قریب مشیر عثمان پاشانک اردوی هاپونله جزیره بر قاج ساعت مسافه به واصل اولدیننی بر صریه تصادف ایدوب تأمین مأمور اولدیننی و عودتنه قدر اردوی هاپونک ایلر به سوقی ایجاب ایتیه جکی بالاقاده مشیر مشارالیه بوده استحصا ل ایتدیک اراده شاهانه دخی ابراز ایتش ایسه عثمان پاشا بونجه تکله جزیره یا قلاشمن اولدیننی و برایش کوروبده بر بیوک شان قرائتی آرزوسنه دوشمش ایکن ملا افسدینک بنته ظهوریله بویوله افاداتی یاس وحدتی موجب اولوب کال نه ورله افسدی مومی الیهی تکدر ایتشدر. لکن مأموریتندن منع ایتکده جرأت ایدمه مد. بکندن بول وروب جزیره کوندرمش ایدی.

ملا اقدی بدرخان بکک زدنسه بالوصول نامه هاپونی بدرخان بکک اعطا و تأمینات لازمه یی ایقا ایتسنه مقابل بدرخان بک اردوی هاپونه اوضار. مابق و طوعر بجه درساده کینمه نیت ایتش ایسه ایشک شو سورته ختام بکیر اولسنی آرزو ایلمیان عثمان پاشا کینندن خبردار اولنجه مان عسکره هجوم و مخاریبه مباشرت و بدرخان بک دخی عثمان پاشانک شو حرکتی اوزرینه اظهار مقاله و مقاومت ایدلی. عثمان پاشا ماک اقدی بی بالتوقیف بدرخان بک ایله اتفاتی واردونک تأخیرنه سببت و بریدیکنی و تأمین جهانه سیله بدرخان

کلی علمانو اون چره فان حقیقتا نابیزن جاهلین نانی دست وه اف دین لسروهه . دفی میر وانا نشتن هولی بیرسن . خنکار دیا هن درا ژانف ارناوودستانی بده یونانی لکن ارناوودا دست هلائین نهشتن اون نهفه هاربا خوه بگن (علاج وانه پیش از وقوع باید کرد) وکی زمان بوری همت وغیرت فیده ناکه دفی حی نشت زمانی بده مؤثره .

من بهیست کو . ژوان علماین ناف رمضان دین ولانا وعظ و نصیحت دکن یک ژوان صاحب حبت جو به روم ایلی و بدهری باش وعظ و نصیحتن اخری زخراتیا فی خنکاری بی ژظلم و سیاین مروون عبدالحمید و بیبا اف قبری و بریشایا حکومته که به باشی ژنی تهلکا لبره حیا تصریح و بیان کره . کلی علماین کردا از امیدم کو فان . نزدیکه کلک ژوه ولاین خوده حقیقتن هولی اعلا بکن .

نارخا طالبه ام تصادف هن پادشاه دکن کو نفرت و عداواتا نیمین خوه جلب کره . لکن ام تو حکمدارا نابین کو نابین ولات و ملتسا خوه تلطیف کری . خنکاری مه باش شری یونانی کلک احسان و نشان و ربه دان مروون دور خوه . اف احسانین ها بی سبب بین چونکه شریده واقعا عسکری مه غالب بی لکن به ندیرا وان اراذلین سراییده کرید ژدست مه چو . لکن نشنک وی هیه اوا بکار موجب حیرنه چونکه من جریده بین آورو پاییده خوند کو خنکار نشان دابه قوماندانه کی نافی وی (قاوارا) . افی قوماندانی مسلمانین کریدی دابی برطوبا . ده فیجا کردنو قنچ زانین کو هکر نیارک هات سروه او نیاری وهژی مظهر اثنافا عبدالحمید به . چونکه فیطین دور وی هولی شیرنا ددن .

(اف کاغدها و علماک کرد ژماردنی ژمنه هات ازی مره درج دکم) میری من

او جریدا کو وه دست بی کری هر پانزده روزا جرمه کی درد بخن جارانی ولاتی مه نادرا دکه دست مه ام دخون . اون حی کو لاوب بدرخان بکینه میری مه کردان . زمیرین وک وه هر قنچی ام انتظار دکن قنچیا خدمتا بانی نه ولاتی مه کلک به اف همتاها موجب شکرانا مه به ها خدی هوه موفق بکه اف خدمتا وه انشا الله لک خدی و بیغمبر ژنی مقوله . به فی جریده بی عتادنی به نه نافی خوه ابقا کر .

از بی تومه امارتی تشویق . ترغیب دکن . قنچیا مسارفی نشنک وه به ده به کو کس ننگاره انکار بکه . معارف نورک وه به کو کور خوبی چاف دین لکن چه چاره کو اسباب تحصیل لک مه تونینه . کس نپنه له بیرسد . خدی

جاوی خاشنا کور بکه . حی کو عبدالحمیده فیجا به زانی کو حی بی خبرا کرداره به اوی نافی . جفاس زذیل و بد اصل هه اوی دانه دور خوه . سحار و مطرب ندیم و مشاورین وینه لوما لوما روزه روزا حایمه خراب ده . بی خبرا کردا بیرسد بس لاوبن بدرخان یکی ماه . از بی به خدی منه لکن نهژی در تک دست بی کر . چره بری ده بیست سالی که وه اف جریده احدک نکر . اف مامورین سر مه ظلمی له دکن . مالین مه نالان دکن . لکن زلف و کرما خدی امیدم کو باش نهو اف حال کلک دوام ناکه . (الامور مرهونه باوقاتی) . ام وه امیدم دکن کو انشا الله ژ اربوبنه دمی ابقا و سعادتا کردا ژنی هات . نشنک هیه ام امیراند نه اوزی او کو جریده بین دست کتین من خوندن حی نافع ملک و ملت هون ز عدالتیره چه قنچ به وی دبیزن ژترقیبا سکر داره چه هیه اوی دنویس ده فیجا چره جریدا هوه منخ دکن ناهیلین بی ولاتی مه فی سلطان عبدالحمید ز قنچی اغتراف دکه . ام دبیسن کو حی درا مکتب هات افتا کرن اسباب نیمه بینه . ولاتی مه هی تواتر ترقی بینه . ژفی حالی معلوم ده کو خنکار نافی کرد ترقی بکن . دفی هر ام ژحیا کم بیمن . هر کردا لکرکتا ارمنیا تحریک دکه مه فیجا زانی کو امرنی مظلومین مه مقصدا وی زانی اوی دفی ام هر طالی و حشوقه بیمن هرار شماره شری بکن لکن بلا امین به کو ژنهو پیوه لی حرامیه ناپنه ام همتا میر خوده هتکی ژ دست مبعی امی باش نهو خدمتا انسانین بکن . مه فیجا زانی کو حی سببا بلا مه کردا فساد و خباتا قبطین سرایینه . جفاس بت کونده هزار کرده استانبولی هه ملک و ژوان روزکی در بکی لوی مطربی ابوالهدا ناده وجود اوی قبطی النسب محو ناکه . از دمیتم خبری کو پادشاهک چاره مسخری مطربکی به . از بی فیجاری از هو د تقسیم . انشا الله باش نهو ازی زحالی کردستانی کلک ژمنه بنفیس . لکن از ترانم اف محررانان من وی بکیمت دست میری من . از ژکرما میری خوه امیدم دکم کو وی جوابه کی بده من . ملا صالح جزری

بدرخان بک

بدرخان بک بیک ایکی یوز الی القی سنه سده کردستانک زمام اداره سنی الله ایستدیک زمانده اورا چه مستخدم اولان و لاه و مأمورینک کوزلی بالانحصار عباد اللهک امواته دیکلمش و کیمی زنجین کور برلر ایسه صوبوب صوغانه دوندر برکی و ترده ایدنری بر تهنگیه دوشورمکی هر مأمور عادت حازیه اتخاذا یتیم اولدیفندن هر برسی ابانن جد بولندقلری محلله ده مرجع اهالی اولان کرد بکیرینک محمد رشید باشانک دیار کر والیدکندن مقدم طومتن اولدقلری مسلک صلات و مقاومت والی مشار الهک اکثر اصراری

عنوان

جنوده (کردستان) غزیه سی

صاحب و محرری بدرخان

پاشا زاده عبدالرحمن

هر طبعده ۲۰۰۰ نسخه کردستان

ولایت عظامه ارسال و واسطه

فرا و نصیبه نشر و تعمیم اوله چند

کردستان خارجنده هر بر ایچون

سه لک آونیه بدلی

۸۰ فروشدر

غزیه تک مسلکته موافق عربجه ترکیه فارسجه مکتوبلر کردجه به بالترجه نشر اولنور کردستان داخلنده خصوصی

ایستایانلره بجانا کوندریلوز

کردستان

(پازده روزاده جارکی تیت نفیساندن جریده یا کردی به)

کردلی تحصیل علوم و فنونه تشویق ادر صحیح و ادبیات کردی به حیوی

(اؤن بش کونده بر نشر اولنور کردجه غزیه در)

حجی فی کاغذکی ریکه

ژمبره دفی سرکاغذی

وها بنفیه:

بجنو نجل المرحوم بدرخان

پاشا عبدالرحمن تک

هر جار دو هزار جریده یا

ازی ریکم کردستانی

ده بلاش بدن خلکی

روزا پنجشنبه ۹ ذی الحجه سنه ۱۳۱۶ فی ۷ نیسان سنه ۱۳۱۵

بسم الله الرحمن الرحيم

(علو الهمة من الاعمال)

اوی خدی تعالی اف عالم سروی خلق کری اوی خدی سرمه ماموز کری داربا فتح نشان مه بکه فی حدیثا خومه حقیقتک نشان مه کر به کوتیه کو (همت ایمانی به) انکو مردو جفاست خوی غیرت به جفاستی دنیا خومه اخرتا خومه زبده بخت حوقاس ایمانا وی زبده . ده فیجبا معلوم ده کو ژانف وه حجیبی ولاتی خومه بخت حجیبی خوه وزارورین خوه ژین ظلما مأمورا در بخت حوقاس جرح خدی تعالی خوی قدر ده . کلی کردنو اون دینن کو خدی و پشیمبر محافظا حقوق عبادره هنده وین فتح نشان مه کر نه . حجیبی وان امر اجرا بکه دنی واخرتی مسعود . و بختیار ده .

از جریده بین آورو پاییده دعوتیم کو چکو جار سری کرد بورنه سر حدودی روسیایی حکومتا روسیایی خبر زخکاری مه ره ریکر به کو هکر خنکار جزا وان جار مراده او خومی عسکری ریکه ناف کردستانی وان تادیب بکه

کلی کردنو زجریدا مناعولی عقی یا پاشا بکی ازهر دفعیم کو هکر کرد هشبارا خوه نکی کردستانی زمانک نزدیکه بکفه دست موسوقوف . اف جواوا روسیایی نسر وان چهارم صی کردختکاری مه ره ریکری دعوا من یکجاری

نصریح و تصدیق ده . چونکه حکومتا روسیایی بنی طرزی دفی سبکی بینه عسکری خوه ریکه ناف کردستانی . وکی جارکی ها عسکری روسیایی کت ناف ولاتی وه اون محقق برابین کو ایدی هو ژوبدهری دردکفه اون نکارن ژانف خوه در بچین و عبدالحمید زی نوعسکری نو جیلخانن ژومره و سنا که اوی ها هاژ سراخوه تی هیه محتاجی تشنگ دی پنه . ابرو کردستان حمی بکفه دست موسوقوف کرد حمی بین کرن ژین وزارورین کردا بین خدمتکاری عسکری موسوقوف او فطیماً متأثر نابه . اودزانه کو عتا اوخوه هر بکه اف دولتا اسلامی تبرا وی ده . پاش وی بلا خمی محو و پریشان به اوی محتاجی بی پنه . افه کرید ژدست وی درکت ظلم و غدر افه بین کریدی مسلمانا کری نو جیا نی به عبدالحمید دیسا دنک نکر . ری جلوسا فی خنکاری مه هنده و اوبرین فتح هین لکن روزا اف خنکار هاتی سرخنی فه اوی او واپور حمی این وی حالی کو آسکار بی روح مان چونکه درسا کوملت به وان واپورا وی زخنی باویزه . سرفی وهی حکومتامه نو واپور فان لوما هتا بی شری یونان مه نکاری و قیبه عسکری ریکن لمر حدود حق عسکر کما حدودی یونانیا کلک ز مسلمانا کرن یونان و اوبرین خوه ریکر کلک ولابن مه بین بر بحرری دار طویا تخرب کر . پاش اوی زرهلین خوه ریکر بر کردی اودر دار طویا مه دیسا نکاری زرهلیکی ریکن . نهایت کرید ژدست مه چو . او ولاتی هنده خوش هنده مظن قربان وها خنکار بی . ده فیجا خلافتاوی امام المسلمیناوی . لکو دینه .

ش ۲۰ - افه من کاغذانه بی جریدمی اعلان کر. من هن فقر
زی طی کر اسبابی وی ازی خصوصی زنده بنفیس.

ابرو ژکان قوس افلاک
سرمایه وحشتا جنوناب
مهبوت دبون دطرقة العین
جبت دغماژ طرف اکلیل
وسطای لاستویه دلم
هرچی بدیاریخ و بنا کوش
کردن ته دکو ددست ساقی
یان شهبث ششیا نیانی
سر پنجه و ناخنی معنا
خلق کو دیتن او کر کاه
ظاهر دکرن کو زندو بازن
هر چند کوهر دوشبه جان بون
هر چند سخی وه نازنین بو
هر چند سخی ستلره وش بو
هر چند سخی وکی قر بو
افهر دووکی دوشب چراغان
نالان دکرن جاد و حیوان
کوفی ژ جواهران مکمل
سر بند قصب ددان جینی
اف زینت و غمل و نش و حبل
کافا دمشین بری دکل وان
کر شیخن و کر ملا و میرز
کس نینه نه طالبی جمال
هن راغب حسن لایزالن
لیکن هیان یکه یقین دوست
مترکان بکمان ز سهم سماک
سرموز ددهشتا میوناب
کشف روز حکمت العین
کویا لافق جناح جبریل
خورشید دخدمتاری قائم
فی الحال بدرد داز بو هوش
قاروره به پر شراب باقی
یان منبع کاهنیا حیاتی
رنجنده خاطر ی مهنا
حاضر دیکرن ژ غول رطل آه
ایدی ندملن طی و کاذن
اوهر دو بحسن توأمک بون
لی زین ژ مثال خود عن بو
لی زین بر جان هیغه کش بو
زین مهر صفت زیاده تر بو
کافا دمشینه باغ و راغان
تالان دکرن نبات و انسان
کو تر ژ ندرکان مسلسل
عاشق دمرن ژ دست آینه
از پیش و پس و بمین و قبل
واله دکرن رلی دخلوان
درویش و غنی و کر فقیرن
کس نینه نه راغی و صالی
هن طاب عالی بطالان
فرقا کوهیه ژمنز نا پوست

بکی زطویا کلک متأثر دی. نهایت عسکری بدرخان بکی کلک شکست فوتاوی
کلک ضعیف بی لوما ندلم بی اردو باغبان باشافه نهات استانبولی اثالادی حی
زی و بره هات وقتا کو کها استانبولی بی کریدی بی پاش پاش یازده ساله سلطان
عبدالعزیز بانی کر هات استانبولی خنکار زیره تکلیف کر بکه ولی له روم ایلی بی
لکن بدرخان بکی قبول نکیر رخصت خوست دا بجه شامی خنکار رتیا میر
میرانی توجیه کر ورخصت دابی بدرخان بکی پاش چند سالگی و بدهری وفات کر
و قتا کو وفات کر شست و سی سالیی چل دو یک نفر زکور و اناث اولادین وی
هین. اولادین و بره چونا کردستانی قطعاً ممنوعه حکومت ناهیه.
کلی کردنو اون زنی زجه حالی بدرخان بکی دبین کو ز کتیکه مأمورین
حکومت ربنده لسروه کردستانی خرب دکن. بدرخان بکی غیرتا خود نهشت
خلق ظلمی له افرادین بن دست وی بکن ولی بی رشوت مان لوما اقرالی کرن
اردو کشاندن لسر. هکر وی هتیکه کردا بالاتفاق عموماً دوام شکانی بکرا
مأمورین ظالم قبول نکرانای عتی هو اف حال دوام نذکر و ابرو اون کردی
کلک مختیارینا اکن مسکنتا لوه مانع سعادتا وهه.

چکو ارمنی واقف فی حالی پنه اودخین دا خود بن ظلمتا مأمورا درین
هنده زوان هاتن کرن هنده تلف بین دیسا غیرتا خوده دوام دکن. دنی
کردزی و اتره اتفاق بکن چونکه ارمنی زی کردزی مظلومی عبدالحمیدین
لکن کردجهالین فی حقیق نظران لوما ارمنیا دکوزن لکن افحالی کردا دسنا.
عقلاً. عادتاً ناجائزه هکر کرد و ارمنی اتفاق بکن مأمور نکارین ظلمی له
کردستانی اجرا بکن سدحیف کو قبائلن کردا حی نیاری هفندونه مأمورزی
پوی ضعف نفاق وان هرلسروان بلانه.

انتباه

کلی علمایین کردا هتکی من اف جریدا کردستانی تشرکری کلک
مروان اجنبی زمالان. ز پنجه وزانکبزا جریدا من اشتراد دکن دخون علی
الخصوص بک المان هیه نه وی موسیو (مارتن هارتمان) اکثر لسان بشرقی
دزانه حق لسانی کردازی تلم دکه. از امید دکم اف غیرتا اجنبیا کرداره
موجب انتباه بت.

اشتراک حبت

ژ دبار بکری	۲۰۰	مروش
ژ سلیمان	۱۲۱	
ژ اطنقی	۱۲۰	

من اف برها ستاندن. من کاغذنا شیخ محمد ستاندن من جواب زنفیس
بلکه کاغذ واصل بت. منتشرکی غیرت و حبتا شیخ محمد. امید دکم کو وی
وعدین خود تماماً اجرا بکه.

نمیکن. هکی ملت ضعیفه حکومت لسروی دکاره اجرایی ظلم بکه حاصل بوئی حالی اون دین کو مأمورین لسروه مفسدن. خدی تملی کتینیا خودمه کورینه (الفتنه اشده من القتل) ده فیجا معلوم ده کو اومأمورین اون ژوارزه هنده بمسکت وجبات اطاعت دن ژانلا شریر تر مظهر غضب الهی ینه .

من بری چند روزکی کاغذک زخلق دیار بگری ستاند من اوکاغد فی جریده بیده نفیس ژمندرجاتا وی کاغدی معلوم ده کو زشری فته فسادا مأمورین سروه لیان وه القا دکن کردستان روژ وروژ خراب ده کلک خلق مجبور هجرت دن .

ممسیرین کرام قسیرا انباشتره بیده دیزن کو (فته ینی اوازوه ملکئی وه نفی و تقریب ده مضره اون وی فته فی ژملکتی خسوه درین نفی بکن) .

ده فیجا اومأمورین سروه قاتیلن وه نه جاو. وهکی ودیت یک هات وه بکوژن اون دست دافیزن شیری خسوه دفی اون بمین صورت وان مأمورین سرخوه بشری خسوه دفع بکن هکر ناوی وه بکوژن او هرروز وه دکوژن لکن وه هاژ خونه ینه حتی اووه ه اهت دکوژن . چونکه بقمبر علیه السلام (ومن قتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه اربع) ینی (نیا مؤمنکی ساوی قتلوه) . از امید دکم کو جناسی آیت وحیدت هه اون امینی همتا وان هکر قلی وه زی تصدیق ده چیره ه اجساد وان اوامرا حرکت ناکن . هکر اون ژوان ظلمه مأمورا دترسن ترسآخدی مین ژترسا وان عظیتره هکر اون فاذهکی ژوان قدارین مأمورا امید دکن مین فاذا خدی باژ حیا عظیتره . سرووی کور وقر واقفی فی حقیقی به . کلی علمانو چیره اون وی حقیقتا هنده آشکار نابین عتاکنکی اونی فی غفلتی ده بمین انصاف بکن .

بدرخان بك

بدرخان بك سال ۱۲۵۰ ده بی حاکمی کردستانی باش چند نسالکی وقتا کو بی شری زری عبدالجید مراجعت مساوتی وی کر بدرخان بك زی کلک عسکره جو شری خدمت و صداقت ابراز کریش وی شری فکرا کردستانی .

وی زمانی کردستان ناف دستی مأمورین حکومتی تالان دی . مأمور حیا جابین خوره سر اموالین کردا فکری بین حجی بی رشوت نندا مأمورا بانرا که نفی و حبس دی وقتا کو بدرخان بك زشری زری عودت کر کردستان فی حایده بی دست ظلمه مأمورا پریشان دی لکن وقتا کو بدرخان بك جیبی خسوه رشوت جفاقی قبائل و عشائرین بن دست وی هین زوی ظلم مأمورا خلاصی کر نهشت نومأمور لسر افرادین بن دست وی توفغودی

اجرا بکن و بدالت عشائرین خسوه اداره کر. اف عدل و آسایشا لئاف قاتیلین بدرخان بکی مسموع عشائرین جواربی حجی اغای اف امن و آسایشا بدرخان بکی بهست هات التحاق وی کر وه وی جالی کلک عشیرتین دی التحاق بدرخان بکی بیب و خسوه ژظلم مأمورا خلاص کرن زوی سببی توفذو حاکمیا بدرخان بکی زی کلک توسع کر . کردستان حیا عنادولانی حکاریا کت بن حکمی ویده . لکن چکو مأمورا نذکارین رشوتا ژعشائرین بن دست بدرخان بکی بستین و چکو کلک عشائر التحاق بدرخان بکی کرین مأمورین حکومتی زوی حالی مضرر دین ینی بظلم و خیانتا خسوه نذکارین پراژ کردا بستین لوما دست شکانا بدرخان بکی کرن . بناه علیه والی بی موصل اسد پاشا وکلک والیین دی سلطان عبدالجیدره نقیبن لو کردستان حیا کت بن دست بدرخان بکی ده احوال دولتیره مضره لوما دفی بدرخان بکی ژوبده وی راکن . سر فی انشاری والی بی حلبی عثمان پاشا بی مشیری اردویا انطولی بی وهات پسر بدرخان بکی . عثمان پاشا عسکره خسوه دیار بگر اردو اغناذ کر سه هزار عسکر وچل یاره طوب فه ژدیار بگری رابی جوسر جزیری . جوسر جزیری حیا اردویا عثمان پاشا نکهای جزیری . ژاستانبولی سلطان عبدالجید ملا افند ریکر ژبدرخان بکیره دا بت استانبولی اف ملا افندی ژبره بدرخان بك دناس . وقتا کو ملا افندی کها ژدیک جزیری بی کوعثمان پاشا کو از زطرفی ختکار دجیر مک بدرخان بکی بلکه بنصح و بند بی شر کردستانی ترک بکت حتی ازجوابی ندم نه نه وه سر جزیری وفرمانا صدر اعظم رشید پاشا زی ابراز کر . اوامرنامه (محررات نادره) نام کتیبده مطبوعه .

عثمان پاشا ارژودکر کو بدرخان بکیره شری بکه و بیالیتا خسوه شان و شرفی استحصال بکه لوما نا کسانیا خبرا ملا افندی حدت کر وملا افندی حبس کر لکن چکو ندوری بکجاری ژمأمورسا وی منع بکه ژحبس درمخت وری دای . ملا افندی هات مک بدرخان بکی لکن عثمان پاشا زی علی السجده اردوی نهات سر جزیری انتظار جو ابا ملا افندی نکرو دست نهماوزی کر . ملا افندی ژفی حالی متحیرما و محجولاً ژبدرخان بکی جوابی هسات اردویا عثمان پاشا . عثمان پاشا قیاحتا خسوه دزانی لوما کتم قیاحتره افترا له ملا افندی کر موقوفاً ریکر استانبولی و ختکارره قیسی کو اف مروو متفق بدرخان بکی به خان دولته . ختکار زی بلا تدقیق و تحقیق ملا افندی نفی وانی کر .

هر دو ملا دست شری کر مقدار چهارده شرا ما پنا هر دو عسکره بی شرک کلک مظن لیبی ژسوی بی . و پدهری عسکره عثمان پاشا کلک هکست کردا کلک طوب ضبط کر لکن نذرانین بسلیین . اخر بدرخان بکی دیت کو عسکره عثمان پاشا ژری وی همجزیره لوما محسن قلما اودخی کر . لکن اف محسن بی قادی بی طویین اردویا عثمان پاشا ده زمانه خندکده قلعه تخریب کره محسکی بدرخان

دانو بینی جافین بیم وزبویا جاوه بارانا دبارن دانو کردستانی بینی حبیکو حکبیز وخیور بیره بورسه حبیکو زلزله بی بی خانی خراب پنه زمرانی ارونینه اوژن وزار ولبردار ورا دکرن طسازای برچی ماهه بیژی ای خلیفه حقوقی وار عبدین خدی اسپاری تبه .

امضا

ژ اشرفین دیار بگری

ش م

علمایین کرداره خطابک

کلی علمانو اون حی دزان کوپادشاه سرانسانا حاکم وعلما زی سر پادشاهها حاکبین . ازدینم کو علمایین کردا نهحاکمی پادشاه لکن محکومواسیر مأمورین پادشاهس . اون دبین کو اومأمور ژعدل وشریعتی جدانه لکن اون سراقبالا خوه پروان طلعه مأمورا سطوی خوه خوار دکن . اون دبین کو زوی حالی اون بدنام دین دیسا دسکی خوه ناکس . عتا اف مسکنت لوه هیه اون هرچند کو حارعلمن توجا اون نائل مکافات نابن چونکه اون امری خدی وپیغمبر اجرا ناکن وایمکس اون زحمی کسی زبدر شایان تقدیرن . اون کو ورته انیا نهچاوه وان مأموراره اطاعت دکن . حوقاس مذلت لسه چید بره که دبیاپنه اون قط . استقبالا زاروین خوه وطلتاشین خوه نابین رجافا . اون قط ترسا خدی تعالی نابین پیراخواه . علما دکارین حی تشتا پادشاهها بدن اجرا کرن . چونکه هکر پادشاه اجرا نکت افراد مات دبده اجرا کرن . چونکه اوخدی تعالا کو پادشاه پادشاهانه کتیا خومه هنده علما مدح وستایش کریه . حی مسلمان دزان کو اسرین وی کتیبی زاسرین حی پادشاهاکلک مؤثر ومعتبر زه بناء علیه هکر علما همت بکن وان اسرین خدی تفهیم ملت بکن ملتی مطیع علما به . وی هکنی ملتی ژلا جهلی خلاص به وی بظانبه کو پادشاه حیه مرتباً علما جاوه نه حقوق افراد ملت جاوه محتاج حمایت به . لکن هکر ملت جاهل بینه علما زی بلمی خوه عمل نکن یعنی هکر علما ژعلما سؤن غیرنی سفالتی تونشت نه مأموله اون امام برکو محمد اقدی دناس کتیاوی قیله عالی فکن بخون درحقی علمای سوده چه دبیره کتیبی حجة الاسلام امام غزالی رحمه الله بخون فکرن اوی درحقا علمه سوده چه آیت . چه حدیث ذکر کرده اون دزان کو امام غزالی دنسکوی وه حیا دهبیره لوما امید دکم کو نصیحتن وی تأثیر وه بکت . اوامام ابر صاغ پیای مسکنت و مناقبیا وه حکم بکارا ولاحکم پیغمبر صدیق و خدی تعالی قبول بکارا . اون دبین کو اومأمورین ختکار ریدکه سر وه حی جاسوس وخبیه نه دائم مقصدا وان افساد افراده چونکه بوی صورتی افراد ملت هر بنفان اتفاق ناکن هکنی افراد ملت بنفان زفوناق اتسافی محرومین بناء سینه

میری من هوزی دظانن کو کرمانج بختستا حوه بوک زبی آدین نمازین شعبین جوامیرن . کیا وان علم ومعرفه سالا وه باذن وکرما خدی تعالی باش نهو وی میلا علم ومعرفتیزی بکن .

افه دوس هغه جبردهیا کردستانی نیت ولایتین مهلی مأمورین حکومتی ناهیلن ام سربست بخونن دکرن دست کی بینن وی سرو فی حبس وانذا دکن دیسا زی کرمانج حی کلک میلا جبردهیا دکن زی نابورن . فی ریده امی کلک تشتا فدا بکن حتی وک قوم ولتین دی ام کرمانج زی صاحب ترقی بین . از وه امید دکم کو سلطان عبدالحمید قنجا مه دق لی اف والی وقائمقام ومدير حاصلی جناس مأمورین ریدکه لسه کلک ظلام وی انصافن اوان کردستان خراب کر توجال کما نمی دقن بابی نه کوبدن صدخان ده مال نمانه اوژی برن وزارن . کلک کرمانج ژ کردستانی هجرت دکن هن دجن نیمه عجم دجن نیف ترکا هنزی ژربخی محمودین ژربجا دنلن .

ام کرد زنه هینی دکن کو توجر بدهیا خوده بترکی ژختکار ره بنفیس دا فکره حالی کرمانجا دا بظانبه کردستان خراب دبه فی مسلمان حی بظانین کو وکی کرمانج نه لمی کردستانی پنا حتی موسوق های اناطول سخط کرنی وی هکنی مسلمانیا اناطولی حالی ترکاوی بکجار خراب بیا لوما دق فی حال . ژختکاره عرض بکن دا مأمورین راست وعادل ریدکه کردستانی . هکی اف حالی ها وهسا دوام بکه کردزی هو فی ظلمیره نمحن دکن وی بین هافالی ارمنیا وی هفره اسپاین عدالتی بخوازن .

از هینی دکم قیزی بنفیه کوفان نیرکیا درین ژدست ختکار درکتین وک بلغارستان وگریدی حی سیبا ظلمنا مأمورانی اف معلوم طاله کو عدالت لکی مله سروو خوه دبده وی ملی .

پیژه ختکار (العدل اساس الملك) حیفا من نیت مأمورین وی نه عادلن ظلمان بنفانین بی انصاف و صروتن هرقتا خوه لفلا کتنامه دکن .

پیژه ختکار ای امیر المؤمنین حضرت پیغمبر امر صکره کو (الامام مسئول علی الناس عن رعیته) چره فی امری پیغمبر حی ناکه هکی توفکری حالی نبیین خوه توژی عدالله مسئولی . جزایی نه بی ژحیا زبدرت . پیژی ای پادشاه نوظانی (عدل ساعة خیر من عبادة سبعین سنه) .

هتزی ای خلیفه فکره باش خوه اسلاف واجدادین نه چه کر نه دنیا رجفا نده اجدادین نه شبر دست وان دکن پشیا عسکری اوخوه دجون ولایتین خوه دکران لاون خوه ریدکرن تحقیقا احوالین خلقی توجر زه . ا خوه دریا کتبی نوها فذکری لدورا خوه نوها جامسا لدورسرا خوه جیدکی کو دروی اصلک هبت نووی نبی مظن دکی چارکی سری خوه هلنسه بچکی دوروهو فکره . داتوبینی عبدین خدی تعالی چه ظلم وغدیری دبین جاوه دنان

عنوان

جنوده (کردستان) غزنهسى

صاحب و محروى بدرخان

باشا زاده عبدالرحمن

مر طبعده ۲۰۰۰ نسخه کردستان

ولات عظامت ارسال در ساتلرله

ترا و قضاة نشر و تسميم اولنه چقدر

کردستان خارجنده مر بر امچون

سناك آيونه بدلى

۸۰ فروشدر

غزنه نك مسلكنه موافق عربجه تركبه فارسجه مكنوبلر كرده به بالترجه نشر اولتور كردستان داخلده خصوصى

ايسنانلره مجانا كوندربولور

کردستان

۱۳۱۵

(يازده روزا ده جاركي تيت نفيساندن جريده يا كردي به)

كردرى تحصيل علوم و فونه تشويق ايدر فصايع و ادبيات كرديه بى حاوى

(اون بش كونده بر نشر اولتور كرده غزنه در)

حجى نى كاغدى ريكه

ژمزه دنى سر كاغدى

وها بنفيسه :

بچنو نجل المرحوم بدرخان

باشا عبدالرحمن بك

هر جاو دو هزار جريه يا

ازى ريكم كردستانى

ده بلانى بدن خلگى

روژا دوشميه ۲۰ ذى القمه سنه ۱۳۱۶ فى ۲۰ مارت سنه ۱۳۹۵ هـ

سلطان عبدالجيد خان ثانى حضر ترينه

ديار بكر اشراقندن اولوب عبدالعجاب كنديسى پلديرمه حاضر اولدوينى بيان ايدن برذات طرقدن كوندرين نظر دق جالب كرچه بر مكنوبك حسب الزوم بيش قورلر حى طى ايدرك اقسام ماره سنى عينا اشبو ۱۳ نومرولى كردستان غزنه سنه موج ايدم . بندكان شاهانه دن برى معرفيه طوخرمجه زوجه اشدرلر بى حله معلوم شاهانه لرى اوله جى وجهه بچاره وطنك اقسام مختلفه ستمين و اعزاز اولكان ظلمه مأمورينك اجاع اتمكده اولدقلى غدر و اعتراف تيجه سى اوله قى برچوق كردك ترك وطن ايدرك غمبستان ايله سائر محلله هجرت ايشكلىرى و پدرم مرحوم بدرخان بك كزستانده اولدنى زمانلرده يوزخانه لى اولان قهرلرك حراب اوله قى اليوم آنجق يكرميشر خانه دن عبارت قالدقلى برچوق عجزه نسوان ايله بيم چوجقارلك چيرل چيلاق ديوار ديلرنده بيكس و بچاره آج اوله قى ذات شاهانه لردن استمداد اتمكده اولدقلى برلسان سوزنك ايله استرحام اتمكده اولدنى اكلاشيلور . كردستان ايله كردر روسيه نك انطولى به مجاوزنه بر سه سديد اولدقلى رندن اورابه عطف نظر عدالت ايلدقلى رجا ايلور .

كردستانك شوزمانلرده هر كس طرقدن تماميه اكلاشيه به بيك بر سورنده نظامى ايدن احمق حسيه اورابه منتقم و عادل مأمورلر اعزامى لزومى كزستاندن سوزود دها برچوق و وفارله اخبار ايدلمكده درر پادشاه اساساً شوزنوم سترجه دنى معلوم اولق لازم كلكميدن بالكر سرايكرك

ايجه دكل برازده دولت غنايه مترك دولم و قنات و عالم اسلاميك ترمضدن مصونته مدار كايسى اولان ومع التأسف اليوم هر درلو آثار حمرآدن عروم بولان كردستان جهنم لره دنى عطف نظر اياكبرى استرحام ايدرن . براق سنه دن برى بلغارستان و كردي كى مشهود چشم ناسفمز اولان امثاله نظرأ زمان فرسيده شكار اسباب اوله جى و ياخود جور و اعتراف بوزندن اهالى قسماً تلف . قسماً اختيار هجرت ايدرك مصره غبطه بخش اولان او اراضى وسيمه و منبته انساندن خالى قاهره ق انطولىده همراى كيره مشاه برهمرا حصوله كله جى هو بدار . حكومت غنايه نك قاسى امچون روسيه به قارشى يكانه استناداه اولان خطه كردستانك محافظسى لزوم قلمى نختنده اولدينه البته ذات شاهانه لر نجه ده قناعت كامله حاصل اولشدر . مر و ضائق بقاى سطوت اسلاميه آرزوسندن غيرى برامله مستقد اولدقلى رندان خلافتى ادعا ايدرك اوهام ها يونى دعوتله لسكى پریشان ايدن اراذل و اجلافه هموم ملت اسلاميه ايله لنت ايلمكن كندى آلهميز .

كاغده كز كردستانى ها تى

الهداه زوى خلقى كون و مكاره كو كرمانجى لى عالمى دان كس كرن . خدى علم و عمرى نيمه زيده كه زمانى باقى نه جشمگان بدرخان بكي حى كره . دستان لسايه عدالتاوى مسمور و راحت بى نهاى الهداه لسايه علم و قلملوه ياش هو كرمانج حى . دى مسعود و بختيار بين .

امير عزيز بن اميرك محمد

پاشي مير محمد امارتا جزيری کھا قوری ماہی وی امیر عزیز. وقتا کو وزیر عثمان پاشا سالاہمد ونوط وششیدہ چوسر ایرانی اوی امیر عزیز منزل کر. امیر عزیز مدتکی زجزیری درکت چوسنجاری رونشت لکن پاشی زمانکی ہنک عسکر فہ ہات سرجزیری کلک شربی خون رجا. میر ہاوند جزیریدہ شوٹاوی اعارت دکر. اوی میر ہاوند اعدام کر لکن اوخوہ زی وی شربدہ ہات کرتن.

میر محمد بن میر ابدال

زمانی میر ہاوند حکومتا جزیریدہ کلک اختلال ہی. لکن پاشی شری میر ہاوند ومیر عزیز او اختلال زائل ونسلاہر دوازی منقطع بی پاشی وان دیسا ز سلا امیرا میر محمد ابن میر ابدال بی میری جزیری. لکن چکو قبیح ادارہ حکومت نکر عزلی بی وامیر شرف بن خان ابدال کت شوٹاوی.

تعمی وہ ژ پردہ درنیم زینی ومسی ژ نو فتر نیم معلول بوین حبیب وعاشق ابروہ وکی طیب حاذق درمان بکم از آوان دواکم وانی مسدان ژ نوفہ را کم دودی ددلی می جگر ریش زینا ژ درون دل جفا کیش وی پردہ کیا غیفہ مستور وی بی کھی ژ تہتی دور مشہور بکم بطرز واسلوب ممتاز بین عجب ومحبوب اورنک بکم ژ نو سراقراز داپینہ تماشاہ نظر باز دلبر لمی بکن ککری عاشق بکن بدرد رینی ہمدود بکن بوان صفائی بی درد بکفنه حلولایے خلق کوسینہ وژ دل صاف پاکیزہ سرشت و اهل انصاف بالجلہ بکن ژ بومہ نمسین بیژن کونقچی ہاتہ تدوین خلق ژ بیہم ذکر کون ہرچی ژ ازل بوی یجون داپین وبکن حکایتی کوش ہندک بکرن خوہ بی فراموش ہندک بکرن بجان سمعی ہن بی بکرن ژ دل وداعی لی ہینی دکم ژ مستیدان حرفانہ کیران لمستیدان

اف نامہ اگر خرابہ کر قبیح کیشاہ موی دکل دوصد رنج نو پاوہ یہ طفلہ نورسیدہ ہر چند نین قوی کزیدہ لی من ژرزان تکر تمتع مانند دزان بکس تتبع نورست حدیفہ فوادہ معصومہ غیفہ خانہ زادہ نوبار اگر شیرین اگر طال مطبوعہ ژرنک نوع اطلاق من ہینی ہیہ ژ اهل حالان قبیح نکن افان طفالان اف میوہ اکر نہ آبدارہ کرمائیمہ او قدر لکارہ اف طفلہ اگر نہ نازینہ نو بارہ بن قوی شربنہ اف میوہ اگر نہ ر لذیذہ اف طفلہ بن قوی عزیزہ عجب ولباس کوشوارہ ملکی دمن نہ مستارہ القاط ومسانی وعبارت انشا ومبانی و اشارات موضوع ومقاصد وحکایت اسلوب صفات ومعنی ولفظ بالجلہ نتایجی دفکرن یارب مدہ دست خلق ناساز امید اوہ ژ اهل عرفان او دی نکرن لمن چو حرفان تشنیع نکن وکی غیوران اصلاح بکن لمن قصودان اصحاب کمال پردہ پوشن ادباب غرض دپر خروش مأمول اوہ ژ اهل رازان او دی نکرن بن طنازان از پلورم نہ کو ہریمہ خود رستہ مہ از نہ پروریمہ کرمائیم وکوی وکناری فان چند خبری دکر دوازی امضا بکرن بحسن الطاف اصنا بکن او بسع انصاف اصحاب غرض کویہ بدین عیان بکرم لمن فشیرن آفا روی شاعری نریژن کر ممکنہ پیکہ قبیح بہ بیژن سہو وغلطان نکن تعجب تاویل بکن ژ بو تمصب

مطبعا جمیتا تلقی وقتجیا سلما نا طبع یہ

ری کربدی کلک ولاتن وی ژدست مه درکن. هنکی اف خنکار هانی سر
 نختی روز و روزعلکتی مه فوتاخوه غیبده که افه پست ساله کلک کم کی هکر اف
 حال دوام بکه وی کلک لیکتر ضعیفتر به. دوری بی کردستانی زی. فیجا هر
 یکی دفی حفظا ولاتی خوه بکه. محافظا کردستانی سر کردا دینه اودن زی لسه
 علمامیرواناقیه. سیاریشانی و اضمحلالیا ولاتی کلهک منطه. هکر کردا هشت
 اومأمورین سروان دوام ظلمی بکن کردستان زی زمانک هندکده وک کربدی
 ده. اول باول دفی کرد خوه ژبن ظلمنا وان مأمورا درین یعنی کرد جمی جمع
 بین وان مأمورا ژ کردستانی درین.

هلاک امتی من عالم فاجر و عابد جاهل و شرالاشرار شرار العلماء

و خیر الحیار خیار العلماء

حضرت فخر عالم علیه الصلاة والسلام. کوبه عالمی فاسق و فاجر و عابدی
 جاهل ده موجب هلاک اتمان و مرووی ژ حیا قنجر عالی عمل قنجه. کلی
 علمانوز فی حدیثا پیغمبر علیه السلام معلوم ده که هکر عالمی فاجر یعنی او
 مرووی کو خوندایه یا خدی و پیغمبر امر وی کوی دزانه قنجه و خرابی
 ژ هف فرق ده. ریا شریقی نشانمه کوی ناس ده که فاجر بی بکه موجب اقراضا
 ملتی خوه و هلاک امانت مسلمانا ده معاذ الله ژ فی کنبی خرابتر نتشک ناه لوما
 کودیبا وی حدیثا شریفده سرور انبیا دبیره کوبنده مرووی عالم و فاسق
 ژ حی کسی خرابتره چونکه خرابیا عالم ده که مرووی جاهل نکاره لومامولانا
 جلال الدین روسی کتیبیا خوهده کوبه (بد کبر را علم و فن آموختن -
 دادن شی بدست. رازن) یعنی تقلبا مرووی بد اخلاق وک دانا شیرکی به
 دست دزه کی.

چونکه علم و هنر قوت و اقتداره هکر مرووی بد اخلاق به وی علم و هنری
 سهو استصمال ده و بالعکس هکر او مرووی سحاسی اخلاقی قنجه به بالطبع وی
 قوت و اقتداری حسن استصمال ده و ده مرووی ژ حیا خیرتر. چونکه سایا
 علمی خوه ژ حیا کبی زیدتر دکاره قنجه بی که لکن صورت اولده ژ حیا
 کسی خرابتره چونکه بملی خوه دکاره کلک خرابی بکه. لوما پیغمبر علیه
 السلام و هسا کوبه. و عابدی جاهل ژی مضر ملته. چونکه تونشت وک
 جهل هادم دین و دولت ناه. یعنی جهل حوقاس خرابه کو هکر مرووی
 جاهل عابد به زی دیسا ملتای نکاره خوه ژ ضرر را وی حفظ و حیا
 بکه. وکی ام تار بخفا. عالمی دعوتن ام دین کوحی زمانده دین جاهل متلوب
 ملتین عالم ینه. بوجار ا جبهتک جاهل یادار ناه. لوما جکر اعضا این ملتکی
 جاهلین: هر چنانک عابد و ساجد تری دیسا. اولمت زمانک هندکده هلاک ده
 خاتل امکان نیکه یادار ناه. احوال سیاقه ملتین بوری حی وی خدشا
 پیغمبر: تصدیق ده.

فیجا کلی علماین کردا اون دین کوهنده آبت هنده حدیث هنده
 احوالین ماضیه حی اعسلام دکن کو هکر اون حالی حومه دوام بکن اونی
 زمانک هندکده منقرض بین. چونکه اون عالم بی علمی خوه عمل ناکن.
 حدیثا پیغمبر و ملت زوه انتظار ده که نهها سوم و صلا نه. اول باول دفی مرووی
 اسباب بقا ملتی اکتال بکه هکر نه دشمنی پت ملکی و مزوه بسینه وی هنکی
 اون نکارن صلا تا ادا بکن زاروین و مزی باش چند سالکی دفی حوه زی
 وندا بکن. مأمورین سروه ظالم هادیم ملنا و نه حتی اون وان ژ سر حوه
 نایزین حتی کو اون وان دشمن ملت زولابین حوه طرد و تبید نکن عبادتا
 و نه مقبوله. چونکه اون دزان کوقتی شریده نه اجازه مرووی شیری
 حوه دانه و بجه عبادتی بکه چونکه باشی دشمنی غلبه بکه اول باول کونشادشمنی
 لازمه. حالی نهو اف ملت سیده زمانی قزته. حجاجو اون نهو شریده نه.
 سایا علمی حوه اون وزان حدیثین قنجه بکن. هکر اون نکن اودن علماین
 فاسق یعنی سیبا اقراض ملت. اون دنیا و اخرتا حوه وندا دکن. حوقاس
 افراد ملت قربانسیان و ده. اونی چاره حوه زبن وی کنبی درین. هنکی
 دست و ههات غیرت بکن مکت و مدرسا فکن مرووین جاهل تعلیم بکن.
 بلکه زانف وان مرووین صاحب همت ظهور بکت سایا هتا وان کردین رین
 زبن ظلمی درکن از هر جریدا حوه دبیزمه افه دیسا تکرار دکم هکر اف
 جهلا جاهلین کردا و هکر اف مسکتنا علماین را دوام بکه کردستانی کفنه
 دست نیارده. فکرن ارمی قفاس صاحب همت و غیرتین. اوزی وک کردا
 مظلومین لکن حربتا حومه حوه فدا دکن. جاهلین کردا زانن ارمیسیا
 دکوزن اف حال کرداره کلک حرا به دفی علما بیزن کردا کو اف حال قاتله
 دفی کرد حوه روی کنبی محافظه بکن. دفی کرد زی ارمیسیاره بالاتفاق
 مأمورین ظالمین خنکار ریدکه سروه باویزن. شوتا اون بچن امدادا ارمی
 مظلوم اودن دین وان دکوزن. او حال کلک کنه و کلک فیهنه. جدی و پیغمبر
 ز وی حالی نهواضینه. حدی تمالی کتیبیا حوهده فرمان کره (وغری و جلالی
 الخ) یعنی از به عزت و جلالا حوه قسم دکم کو اوی مظلومکی ینه او بچه
 امدادا وی ازنی حیفا خوه ژ می بسنیم. کلی کردنو وی اچی بخوئن وز
 کرتنا ارمیسیا خدر بکن چونکه اومظلومین دفی اون اون بچن امدادا وان
 علی الخصوص کو اون زی وک و این مظلومین.

میر محمد بن میر محمد

باش و قانا بر محمد لاوی زی میر محمد چونک سلطان مرادخان سلطان
 مراد خلعت دای و بافرمان امارتا جزیری دای. میر محمد پنج ساله جگومنی
 کر و سیال تصد و قوت و یکیده و طاقت کر.

دی دستی محو دوبره نامین لوما نکاره وی زقتای پزی خوه حدان بکتر
 پنج صد برین وی سید زی برجامرین . سالک دی دیسا ضبطیه تی خراجا
 دوارین وی زی دخوازه . فیجا محو بره نین و احراحی بده ضبطیه عجبی بزکی
 زی دستینه دبه ، پازر ارزان دفروشه باش سالک دی ؛ دوستک خوه دین دکه
 لوزمان مالاخوه دوارین خوه پیدا دکه لکن پاشی نکاره دبی خوه بده اوخوه
 هنک بردفروشه دبی خوه دده دست و بده سید زدمین قائم مقام عزل دبه چونکه
 مرووک دی رشوت دده متصرف لوما متصرف قائم مقامی ری عزل دکین
 و داینه شونی قائم مقامی هوانی دپسده محو سید پز هیه سبکی دینه محو
 بده دکه حبسیده لکن چکو فیجا محو علیه چاوه ز حبسی مرووک خلاص
 دبه چند روزک دیوره محو لادی خوه ان برای خوه و بده کک مرووی
 قائم مقام عجبی بزکی دده وی مرووی محو ز حبس خلاص دبه لکن فیجاری
 محو بره حاضر نوین لوما محی پزی خوه فروت عتا او عجبی زر پیدا کر .
 محو و دکره مالاخوه لکن دستاده نودار نامینه و تبر ده زار دبه . هر سال
 ضبطیه بت حراص حانری وی زی دخوازه لکن چکو محو بره نین . برین
 سنوی ژن و کجا و بده هلدکه ده وکی اوژی تا سنبلا مالاری ده دفروشه .
 ده فیجا محو ایکجار قبردبه نوشت دستاده نامینه . افه او عجبی بری چند
 سالکی هنده حال خوش حوقاس بریشان ده نامی نامینه نه او عجو به بده زاروین
 خوه . راروین وی ز رجا زسرما نساح دکین ژار و بریشان دین . هنکا
 محمود دولتمند چند مرووک شمان و کاوان بن دستی و بده خدمت دکرن ناک
 مروک زخومره پیدا دکرن لکن چکو محمود برتا ان داوان مرووا اوژی
 تی عیش و عمل رن مان . هر محمود دولسد پیا وی لادی خوه زن کرا
 وی تکین خوه بدامر . لکن چکو فقیرت ژ دست نامی افه ژ وی سبی نفوسا
 کردستانی کر ما .

مطربن دور بخکار دین اون طانن کو او بره دکفن دست جاسوسین عبدالحمید .
 نلی میر و اعاین کردا اون فان صلاحیا دبین اون حیره حقوقی مرووی بن
 دست خوه محافظه ناکن . ما اون نظانن کو قنجا وان قنجا وده بی ، اوون
 نظانن کو هرک اوضیف مان اوژی ضیف بین اون تی سر پی خوه نکارن
 تشکی بکن . لکن حیفا من نت کو میر و اعاین کردستانی مجنوبی اثنا مطربن
 دور خکار بینه اخلاقی و انژی هنکی دجه خراب دبه . سر چند پرک عبد الحمید
 عرض و ناموسا خوه دفروشن . سلطنتا دوروزی دنیایی زارین خوه ناف
 سالک مستقبل دهیلن . اخرا تا خوه غیب دکن .

خدی تالی فرمان کر به نوجارا جاسوسیا همدو نکن درحقی هفده
 خرابی نیژن . لکن برین عبدالحمید فساد کر به ناف وه اون حی پنه نیارین
 همدو . هرک ژوه دختنه هاما لیخوه محو بکه . بی سورنی روز روز اون
 محو و بریشان دین نیار لوه دکن . مأمورین سروه زنی حالی استفاده دکن .
 کردین بن دستوه فدایی فی حالیه دین . حقوقا حوقاس مرووا ژوه مشوله .
 کلی علمانو اون طانن کو بیغمبر علیه الصلاة والسلام فرمان کر به
 (س کیم علما عندالجه الله بلجام من نار) معنا فی حدیثا شریف حی عالمی
 دینه کو خلاف شریعت معامله دبت هرکدک نکت خدی تالی لفاک ژاگری
 دکه دفاده .

کلی علمانو شاریا خوه بکن بن ماسدقی فی حدیثا بیغمبر . ریا قنجاوه
 کتین شریفده خوندی نشان زانیا بکن . او محتساجی علمی وهه . میر و انا
 و علمای محتساجی فونا واتن . دق اون حی اری هب بکن علما ریا قنچ
 نشان جاهلا بکن . میر و انا حی بکن پیشیا مرووی خوه حی بتفاق بن .
 مسلمانان هو دبت . حوقاس آیات کریمه احادیث نبویه خدی و بیغمبر فرمان
 کر نه . افه امرین ها حی سرسنادا انسانی به . حجی بی بی وان عمل کر معین
 وی دنی و اخرتی مسعود به . حجی عمل نکر دینده زار و بریشان دبه اخرتی
 روسین دینه هرک اوخوه دینده سفیل بی محقق اولاد و احفادن وی بلا
 بانی خوه دکشین .

کرید

من جربدا بریده بخشا کریدی بیچی قیسی . اوه کرید او عملکتی
 هنده خوش اوولاتی هنده برکت نهایت ژدست مسلمانا درکت . عسکری
 مه عسکری یونان شکند لکن خنکاری مه ژر سا خوه و بتشوقا مطربن
 دور خوه جمادی کباری حقوقی خوه محافظه بکه لوما لادی خنکاری وان
 تی والی کریدی . هنکی اوون والی یکجار کرید ژ دست مه درکت و بدوری
 کات مسلمانان هان کوزن . عرض و ناموسا وان قربانا ظلما عبدالحمید بی .

کلی علمایین کردا اون سیره دنکی خوه هانایین دق خوه فنا کن .
 ون عالم اون دزان بیغمبر علیه الصلاة والسلام فرمان کر به (ولایکون المر
 عالما حق بکون سلمه عالما) . ده فیجا هرک اون سلمی حوه ریا قنچ نشان
 جاهلا نکی چه فایدا علمیه دینیه . ربنا وان جاهلا ژوه مشوله اون دبین
 کو مأمورین ظالم بین خرابی دوسی خارا ژ . بیکی دجوازان هرک برین وی
 نویت سیلاوی ژدست دستین . او بری هونی حاصل دکن حی مرووی دوق
 وسفاهتا مأمورین ظالم دین . ژوان یرا ولاین وه معمور ناکن اون حی قربانا

عنوان

جنوده (کردستان) هنرتهسى

صاحب ومحررى بدرخان

پاشا زاده عبدالرحمن

هر طبعه ۲۰۰۰ نسخه کردستان

ولایت عظامه ارسال و وساطت لایحه

فرا و قصبه نهر و تقسیم اوله جقدر

کردستان خارجنده هر بر ایچون

سهك آونه بدلی

۸۰. فروشدر

غزتهك مسلكه موافق عربجه ترجمه فارسجه مکتوبلر کردجه به بالترجمه نشر اولتور کردستان داخلنده خصوصی

ایستیانره مجانا کوندربلور

کردستان

(پازده روزاده جاركی تیت نفیساندن جریده یا کردی به)

کردلری تحصیل علوم و فنونه تشویق ایدر نضایح و ادبیات کردی به حای

(اون بش کونده بر نشر اولتور کردجه غزته در)

حجی فی کاغذکی ریکه

ژمیزه دفی سر کاغذی

وها بنفیسه :

بچنو نجل المرجوم بدرخان

پاشا عبدالرحمن بك

هر جار دو هزار جریه به

ازی ریکم کردستانی

ده بلاش بد خلکی

روژا پنجشنبه ۲۴ رمضان ۱۳۱۶ . پنجشنبه فی ۲۸ کانون ثانی سنه ۱۳۱۶

بسم الله الرحمن الرحيم

واعصموا بحبل الله جمیعا ولا تفرقوا

کللی کردنو خدی تعالی امر کر به کو اون حمی هربتفاق بن . تجازهف حدان بن . هکر اون هر اری هم بکی اونی هر حال خوش بن بنیزن اف ترکه اف نه کرده . اف فکر موجب تفرقه ده تفرقه هر موجب بریشانه لوما پیغمبر زی فرمان کر به (بدالله مع الجماعه) انکو معاونا خدی جمیعده هیه انکو خدی اری سرووین بتفاق ده . دبیجا هکراون اتفاق بکن اونی وان مأمورین ظالی سرخوه باویزن . هکر اون اتساق نکن اونی بن ظلمیده ولات و دین و ناموسا خوه و ندا بکی ازبیزم وه او مأمورین خنکار ریدکه کردستانی چاوه تعین دین چه فکریده نه وجید کن :

خنکار بیست سه هزار زبرکی رشوت ژوزبرکی دستینه ده صدر اعظم باشی اوصدر اعظم چند هزار زبرکه رشوت دستینه و وزیرا ده ناظر . باشی پاشایک هزار زبرکی رشوت دیده صدر اعظم ده مثلا والی بی دیار بگری اووالی دا حیفا وان پری دای صدر اعظم درسه دفی رشوتا خوه حجی کلک رشوت دا وی ده که متصرف باشی او متصرف زی دا حیفا وی رشوتا دای والی درسه حجی بی کلک پرایده وی ده که قائم مقام دبیجا قائم مقام زی حیفا برین دای متصرف ژ کردین ربن دستینه . ازی مثالیکی ژ ووه بیژم .

فرض بکن کو کردستانی جز بریده مرووک هیه نانی وی محومه . اف

عمو پنج صد بزی وی زن وزاروین وی هنه . قائم مقام دهیبس کو محو بچی دولسده . ضبطه کی ریدکه سروی خراجا دوا برن وی دخوازه محو خراجی دیده ضبطه زی کاغذکی دیده دست وی انکو اوی سرووی خراجا ژو دوا برن خوه دابه . لکن او کاغذ نه راسته ساخته به . ضبطه وان پرا دجه دیده قائم مقامی . قائم مقام باش هیفک دی ضبطه کی دی ویدکه مالا محو خراجا دوا برن وی دخوازه . محو دبیزه بری هیفکی من خراجا بری خوده دا کاغذ دا دست خوه نشان ده . ضبطه دبیزه اف نشو کاغذ تو فرا دکی ژو خراجا خوه بده . محمود ناده اصرا ده چونکه ربن بری هیفکی جفا دینی وی به دابه . ضبطه ده دبیزه قائم مقام . قائم مقام وی حالی محو ده وسیله چند ضبطه کی ریدکه سروی بکونکی محو تبین دکن حبسیده . محو چند زمانکی حبس دمنه زن وزاروین وی دکرین خانی وان ده مامخانه باش زمانکی محوی ربن چیاره دمنه قائم مقام سرووک خوه ریدکه نک دژوه او سروو دبیزی هکر تو بچی زبرکی بی من ازگارم نه خلاص بکم محو بچه زبرا دیده وی سرووی او سروو وان پرا دجه دیده قائم مقام محو ژو حبس خلاص ده لکن ژو غیری وان بچی زبرا خراجا بزی ویزی جارك دی زی دستینه . محو و دکره مالا خوه لکن زمانی مای حبسیده نکاری دخلی خوه بچینه نکاری بزی خوه شیری خوه فروشه نکاری اشیا این لازم بگره لوما وی سالی کلک زیان ده ژوی سبی حبجو دوصد زبرکی و ندا ده . دبیجا غنسا قائم مقام بچی زبرا دستینه محوسی صد زبرا سالا عول و ندا ده . باش سالک

سبب نظم کتاب بنی ازمنی صورتی شدوا با از دورانی و کلیا ژاسای
د زمانی کولبال وان یکسانه هنر دای دکل عب نادانی

غانی ژ کمالی بی کمالی میدان کمال دیت خالی
یعنی نه ژ قابل خیری بلصکی بصب و عشیری
حاصل ژ عنادا کر ژ پیداد اف بدغه کر خلاف متباد
صافی شمراند فخور دودی مانند دری لسان کردی
ایشایه نظام وانتظامی گیشایه جفا ژ بوی عالی
داخلق نه بیزن کو اکراد بی معرفت به اصل و بنیاد
انواع ملل خندان کتین کورمانج تی دبی حسین
هم اهل نظر نین کو کرمانج عشقی نکرن ژ بو خواه آمانج
یکدانه دطالبن نه مطلوب فیکرانه محبن او نه محبوب
بی بهره نه او ژ عشقبازی فارغ ژ حقیقی و مجازی
کرمانج نه پردی کمالن اما د یتیم و بی بجان
فی لجله نه جاهل و تران بلکی دسفیل و بی خندان
کردی هبوا مژی خدانک عالی کورمک لطیفه دانک
علم و هنر و کمال و ادعان شعر و غزل کتاب و دیوان
اف جنس هالبابوی معلول اف تقد ببالنک وی مقبول
من دی علما کلام موزون عالی بکر البان کردون
پیشافه ر حاصلی جزیری پی حی بکرا علی بری
کیفک وه بدافیه طیران ختابه ابد عمای حیران
چیکم کوقوی کساده بازار نین ژ قاشرا خریدار
خاسا دق عصر دا کو همیان معشوق و جیهه بومه همیان
یعنی ژ طمع در اف و دینار هر یک ژ مه را وه بونه دلدار
کر علم تمام بدی به پولک بفروشی نو حکمتی بصولک
کس ناگته میتری خوده جای رانا کرتن کسک نظاسی
وقتی کومدی رمانه افرنک فی لجله لردرافی بوچنک
حظ کر مه به ینته کییا کر کافا کومدی نبو میسر

نصفیه مه پیلکی عمل کر نصفیه مه پیلکی عمل کر
قلبی مه نکر قبول حیلہ قلبی مه نکر قبول حیلہ
دن چو و نکلت بدست مه دینار دن چو و نکلت بدست مه دینار
صفری خو و خفامه اشکر آکر صفری خو و خفامه اشکر آکر
دعوت کر یا بصدق اجابت دعوت کر یا بصدق اجابت
اف پول اگر چه بی پناه اف پول اگر چه بی پناه
بی حیلہ و خررده و تقامن بی حیلہ و خررده و تقامن
کر مانجیه صرفه بی کانه کر مانجیه صرفه بی کانه
صفری مه صوره اشکاره صفری مه صوره اشکاره
تقدی مه میوه کم بهایه تقدی مه میوه کم بهایه
کردی بوا بضر بمتقوش کردی بوا بضر بمتقوش
محبوبه بکس نه نام زاده محبوبه بکس نه نام زاده
قرطاسیامه بی پناهان قرطاسیامه بی پناهان
مملوله با فلک عنایت مملوله با فلک عنایت
لی حاکم وقت معرفت ناک لی حاکم وقت معرفت ناک
میری کو بناف میر زایه میری کو بناف میر زایه
قلبی دزغل دکت بلوری قلبی دزغل دکت بلوری
صد بار هین فلوس احمر صد بار هین فلوس احمر
اعلای دکت بقهر ادانا اعلای دکت بقهر ادانا
پاشان دکر وکی اسیران پاشان دکر وکی اسیران
هر روز هزار بی نویان هر روز هزار بی نویان
زنکین دکت بدست همت زنکین دکت بدست همت
کردی وی نظر بداننه چارک کردی وی نظر بداننه چارک
اف قول همی دکر نه اشعار اف قول همی دکر نه اشعار
اما تر او ی زیده عامه اما تر او ی زیده عامه
او رحمت خاصه بو عوایی او رحمت خاصه بو عوایی

تصفیه جوهری دغل کر تصفیه جوهری دغل کر
قط بو غرضی بو وسیله قط بو غرضی بو وسیله
پاشی ژ نجاری بو یننه صفا پاشی ژ نجاری بو یننه صفا
قرطاسیه بومه لی دعا کر قرطاسیه بومه لی دعا کر
بو واسطه قضای حاجت بو واسطه قضای حاجت
یکزونه و صاف و بی پناهه یکزونه و صاف و بی پناهه
قبول ماملا عوامن قبول ماملا عوامن
زیر یننه بین نسید ماهه زیر یننه بین نسید ماهه
زیف ینته بین کوکم عیاره زیف ینته بین کوکم عیاره
بی سکه شاه شهروایه بی سکه شاه شهروایه
ندما وه بی رواج منشوش ندما وه بی رواج منشوش
لویخت سیاه و ناصرا ده لویخت سیاه و ناصرا ده
بی ضرب قبول پادشاهان بی ضرب قبول پادشاهان
مقبوله با کلاک حکیمان مقبوله با کلاک حکیمان
مسموع نکر بسج ادراک مسموع نکر بسج ادراک
محضا نظر اوی کیسیایه محضا نظر اوی کیسیایه
بولید دغل دکت فلوری بولید دغل دکت فلوری
در حال دکت بیک نظر زر در حال دکت بیک نظر زر
اد نای دکت بلعاف اعلا اد نای دکت بلعاف اعلا
آزاد کتن وکی فقیران آزاد کتن وکی فقیران
هر لحظه بلطف صد کدایان هر لحظه بلطف صد کدایان
حکمت اوه نا کتن چومنت حکمت اوه نا کتن چومنت
اکسیر تو جها بارک اکسیر تو جها بارک
اف پول همی دپونه دینار اف پول همی دپونه دینار
لو خاص نظر ژ دل ندماه لو خاص نظر ژ دل ندماه
یارب تو بدی دی هر دوایی یارب تو بدی دی هر دوایی

شاه علی بك

هنكا امير شرف وفات كر براي وي شاه علي بك كت شو ناي . شاه علي بك حكومتا فنگي دايي براي خوه محمد بك . وي دمي كلك بكين كردا قسليم شاه اسماعيل بين ناف و انده مير محمد زي هي . شاه اسماعيل اوحمي كردان اوپت حبس و مرووك خوه ناي وي اولاش بك تئين جزيري كر . لکن شاه علي بك و ره هر شرکرتا اولاش بك ز وده ري درخت . پاشي است و براي حاكي تيليس امير شرف و هر دو هفره تابيا ياوز سلطان سليم كرن . سالانهد و پست و دو دواده ديار بكر ولاتين كردستاني حمي افهام ولاتين سلطان سليم بون لکن وي دمي والي بي شاه اسماعيل داني سر ديار بكری کونافي وي احمد افشار بك بي اطاعت سلطان سليم نکر . لکن اري همتا شاه علي بي اودر زي کت بن دستي سلطان سليم ده سري حدستا وانا قنچ سلطان سليم ولاتين بگا هشت دست و انده و حکومتا جزيري مادست و انده شاه علي بي پاشي خوه چهار لاهشت نافي وان بدر بك ناصر بك كلك محمد ومير محمد بي . مظني وان بدر بك بي خافي باي خوه .

بدر بك بن شاه علي بك

عدل وعقل بدر بي كلكت زيده بي لوما زماني ويده جزير و دوراوي كلكت ميموري . ناس حقيقي سالاميري كر زماني ويده پادشاهي تركا سلطان سليمان بو . هنكا سلطان سليمان عسکر كشاندي سر بنديادي اوي بدر بي كلكت قنچي ژ خنكار ره كر و كلكت جاري سفراده سلطان ساپاره بي و كلكت شراده ز هانالين خوه جبي زيده تر ميرانی نيشاكر . لوما خنكار زي كلكت حزي دكر . لکن سردونديه توجها خنكار ز سروي كم بي .

بک زوان هر دو سياه اوي کو هنکا سر سفرا بنديادي سلطان سليمان هاتي کردستاني چقا مير بين کردستاني هنه باي جرم خوه کراني حضورا خوهده وک حمي کتین حضورا خنکارده حاكي عماديهي حسين بي ري مير بدر بي دستي سلطان سليمان ماج کر و دو پانا خنکارده سر بدر بي رر نسب . سب دو دوي زي حاكي . هکاريا زنبيل بکيره كلک التقات کر .

بدر بك زفان هر دو سياه غري ز مجلسا خنكار درك تواذن بخوست و هاسري هسي خوه دا ري جزيري . پاشي وي ميربي هکاريا زنبيل بي اذ ناحوه حوست كت سر ري . بدر بك درك پيش وي او و چقا مرووي يره حمي كرتن . زنبيل بك مرووي صدر اعظم رسم پاشاي وي دمي رسم پاشا نكاري نشنكي ز بدر بي كه لکن هنكا چارا دو دوي بو صدر اعظم بدر بك ز حاكي بي راكر و ناصر بك داني شوباوي . لکن بدر بي لقي ناصر بي قبول بك عسكري . حوه فه چو سر ناصر بي و يره شرکر لکن بدر بك مغلوب بي . لوما خنكار زي ديرا (طوزو و هييم) ي ز جزيري جدا كر دا ناصر بي و لاسا حاكي جزيري مادست بدر بيده . پاشي وي جني تنهاي حمزي حوه حاكي وني دوام كر هنكا . وفات كرتي سد تاني بو .

عمر بن ولاتن بي دست مده تيرا سلطنتا من دکن لوما كه ناده وه . اف فکرا ها كلک فکرك مضره . چيغا من تت کو پادشاهک في فکر يده به . لوما دفي حويي خوه هاز خوه هبت . هکر وه دفي کردستان هر دستي وده بينه هکرو دفي زن وزاروپين وه ربن فقير بين دفي اون مأمورين نظام ز ولاتي خوه دريخن ترك زي زوي خنكاري تري پينه . فدرکن چارا سري خوه . خدي كشييا حوهده فرمان كره (ان الله يأمر بالعدل) انكو خدا عدالتي امر دكه . دفيجا حويي عدالتي نكه عاصي به حويي عاصي به دفي سر مسلمانا حكمي نكت . دفي مسلمان خوه بن دست ويده نيلان اوني اخري كيهكارين او دنياييده زي كلک خساري بكن . فکرن رحتيا ابرو . شفا روزا هولي كلک رسر وزنه صباوي مره رو رشي به . اوما موريين سروه فدرکن وه دخابين خونا وه فدخون . وه هاز خوه پينه . اورنيو نيشانين خنكار دده ميروا ناپين کردستاني بردين و ناموسا واقعه جيغا من ز وي ميربه نيت كودين و ناموسا خوه بر نيشانك ظلمت دفروشه . اوي وي نيشاني شاد ده لکن نظاه كو اوينشان مالا و يره بر بنك بي درمانه .

امير ابدال

امير ابدال لاوي امير عزالدين حق باي وي چو بر رحما خدي ناف عشيرا اروها ده ما . پاش باي وي حكومتا جزيري و دورا جزيري كه اوي .

امير ابراهيم

امير ابراهيم بي خاني امير ابدال . وكي وفات كر سي لاوين وي امير شرف امير بدر و كلک محمد پاشي وي مان و هر بي ريز بوه حكومتي كر .

امير شرف امير بدر امير كلک محمد

پاش امير ابراهيم اف هرسي فرين وي بين خلفين وي . ز هرسي باي پاشا بيكي امير كلک محمد كه زماني ظهورا دولتا افي قيونليا . وي دمي مؤسسي وي دولتي اوزون حسن (حسي دريز) جزير ضبط كر كلک مظنن بخنيا كرن و امير كلک محمد وزاروپين برآبي وي امير محمد و شاه علي بك كرن ريكر هراتي او حكومتا جزيري دا مرووكه خوه . لکن پاش امير شرف منك عسکر فيكدا دست هلاتي حكومتا باب و اييرين خوه كر دست خوهده .

امير شرف ابن امير بدوالدين

امير شرف هنكا قونا دولتا افي قيونليا كم بي قبيلن عشيرا بخنيا حمي فيكدا وي همتا خوه حكومتا اجدادين خوه دنيسا دست خوه كر . حكومتا وي حق ظهورا شاه اسماعيل صفوي دست مده . هنكا شاه اسماعيل صفوي عسکر و يكر ديار بكر و موصل و سنجاور حمي ضبط كر كلک ساوا عسکر و يكر - جزير زي لي نكاري توشنكي زي بکه هر عسكري وي شكست بو حكومتا جزيري . هر دست امير شرف اهنديده .

نمبرن صاحب غیرین چره وک بزی ناف دسی مأمورین ظالم خنبر ووزیل دین . ما اون نه مروون . ما اون ژ خلقین دی بترین . اون ها هف دو دوکوژین قش فنا کرن وان مأمورین نیاری روح ومالی وه . او هر دوز جند صدکا ژ وه دوکوژین لی وه هاز حوه ینه . پیغمبره مان کر به کو هکر مأمورک ظالم هات سر وه وی بی دست ودی خوه هکر نی بی شیری خوه ژ سرخوه هلتن . نیژن ام نکارین وکی مروون فی مروون دکاره . اون قبح بظانین کو هکر ژ مسقوف ان ژ عجم نیارک هات سر وه حکومت تو عسکری ربناکه سر وه دفی وه خوه هاز خوه هبت . اف حکومتا فی زمانی حوقاس خراب بیه کو هاز کس غایه . خانی اسامبولی ژی ژ حکومتی کلک عاجز بینه اوزی ژار ورن بینه . فد کرن دردی سری خوه . کلک ژوان هاوار وکازی کرن شکات لک خنکار کر . خنکار کوه بدا دنکی وان . ممر رحتیا خوه کلک ژوان نفی بین او دیسا ماطرس حق حوه دخوازان . ارمنی ژی ظلمسا دولتی عاجز بین دنکی خوه هلانین دتی خوه هلانین حق خوه دخوازان . لی چکو کرد جاهلین دست کرنا ارمنیا کرن . کرنا وان لسر کردا کنه . اون ژوان مظلومترین لی چکو اون جاهلین وه هاز خوه بینه اون دسکی خوه . رنایان . نه خوه خرابیا لوه دبه لارمنیا ناه . وه دیت حکومتی چه ظلم لولهاوندا کر . نهو حککو توها وند لکر دستانی نمان . ها وند هندک بون لوما حکومتی کاری وان حیا نکره نکوزه لی هکر اون همی بفتاق بون توکس نکاره وه . هکر اف فی تقای سر وه دوام لکه قبیلین کردا همی بک وک ها وندا وی ژ کردستانی جدا بن مرده ویده بن دتی ظلمسا مأمورین حکومتی ژار ووقیر بین . حیما من بیت وان فیه میرین کردا ناف سونارین وان مأموراده مسخره دین .

ابدی بیه جا فیخوه فکس دسی خوه هلتن شیرین خوه بکشین ولاتی وه ناف آکریده مایه اون همی ناف نهلهکریده نه تو امیبت ژ ویره زن وزار واره نمایه . هرین دور مزین خوه هرین دور علمایا همی انصاف بکن خوه زن فی ظلمسا مأمورا هلتن ژ ویره فیهته . من اسنابول ترک کر از هسام ولاتی عربیا ده ده فی جریدها خوه بنفیسم کرداره ربکم . ده بی فی جریدها بگردا ایفاظ نکم . فیجا از همی دکم کردزی کوه بدن فی جریدها من . نشنی از فی جریدها بیده دفتیس همی تنننن وهه کو خدی ویتمبر امر کرنه یا خدی امر کری ویتمبر عمل کری مهن ژ ویره خبره . ار ژ علمایین کردا همی دکم . فی جریدها من ژ کردی نه خوندره بچون ژ کرداره اسباب وحکمتین نان نصیحتین من بیژن دا قتیع عقلیوان بکغه . اف لسر علما دینک مقله . دفی مبر وانا ژی اری علما بکن قدری وان بکرن ژ خبری وان در تکفن . حکو علما وک ابانه . جاوه دفی مروون اسماعی ژ انیاره بکه ولی دفی مروون علما ره مطیع به .

شأن الملك بالعدل

ولایتک بی عدالتی دست خلقی وی ولایتده دینه . کلی کرد نو اون قتیع بظانین کو هکر ولاتی وده مأمورین سر وه ژ عدالتی دور کتن . ولاتی وه دست خویده نامینه . نهو کردستان ژی وکه ولایتین دین ترکان دسی عبدالحمید دبه مأمورین سر وه عبدالحمید بده لکن خوبی کردستانی گردین وکی نیارک هات سر کردستانی کردی خوه سر بدن کرتن . عهدی ویدری کرد دوکولی دارین ویدری کرد دینین . برن مأمورین خنکار بده سر وه اون کرد بدین لوما کردستان یاوه . ده فیجا ژ ویره معلوم به کو هکر مأمورین ولاتی وه ظلمی بکن ولاتی ومی ژ دست ودر کغه . محافظا عدالتی سر وه چکو ظلمی اونی ضرر بکن . خنکار کلک ولایتین دی هه اود پیره حق پانیا بکا

حجی فی کاغذکی ریکه
 ژمهزه دفی سرکاغذی
 وها بنفیسه :
 بچنو نجل المرحوم بدرخان
 باشا عبدالرحمن بك
 هرچار دو هزار جریه یا
 ازی ریکم کردستانی
 ده پلاش بدن خلکی

کردستان

(پازده روزآده جارگی تیت نفیساندن جریه یا کردی به)
 کردلری تحصیل علوه و قنونه تشویق ابدر نصاب ادبیات کردی بی حاوی
 (اون بش کونده بر نشر اولور کردجه غزنه در)

غزنه نك مسلكنه موافق عربجه ترکیبه فارسیجه مکتوبر کردجه به بالترجه نشر اولور

عنوان
 جنوده (کردستان) غزنه سی
 صاحب و محرری بدرخان
 باشا زاده عبدالرحمن
 هر طبعده ۲۰۰۰ نسخه کردستان
 ولات عظامه ارسال و واسطه نریه
 قرا و قسنامه نشر و تسمیه اوله جندر
 کردستان خازرنده هر بر انجون
 سه لک آتونه بدلی
 ۸۰ غرو شدر
 کردستان داخلنده خصوصی
 استیانتلره بجائاً کوندر بلور

هه روزآ سیشمیده ۲۰ رجب ۱۳۱۹ صالی فی ۳ کانون اول سنه ۱۳۱۴

بسم الله الرحمن الرحيم
 رتبه العلم اعلى الرب

کلی میر واغانو فیجا مرهبا علمی هولی به قدری خوندی فی نظاین مروف
 بخوندنی باخدی تمالی وک نییا خوی قدر ده . انسان نهاییه سردنی دا وک
 حیوانا ها بخوه و فخره انسان دفی ژ خالی خومره عبادت و طاعتی بکا عبادت
 و طاعت بی علم چاوه ده دفی انسان بظانیه کو چاوه جا خلق بونه زهن
 کرمانجا ناس دکم کو بجی حقی سالی سوره بین تمیزی نظان حیفان من ژوانره
 نیت فرقا مروبین وها و حیوانا کلک هندکه . کلی میر واغانو هون حی
 بظانین کو کنهی قان مروبین وها جاهل ماین دکفه بارا و هزی روزآیامنی
 وی ژ وه زی پت برسین وکی بت دورا شغلا هون دپوزن ام میر واغانه
 بلا کرمانج ژ مره خدمتی بکن بشغلن اری چه کو و ژومره دشتغلن چه
 کو حکمی وه ژوان دبره کنهی جاهلیا وان سطلوی وهه زی هون چاوه
 ژ خدمتا وان نیدمی دپین دفی هون زی ولی لوازه قجینی بکن . لکندا
 مکتبا بدن جیگرن ظاروبین وان رنبا بدن خوندن . حکومت ژ وه برا دستینه
 او بری اون دبدن حکومتی سروی جبری به کو حکومت بی وان برا ژومره
 خدمتی بکه مکتبا جیکه . بازارین مظن . مکتب و مدرسه بین رند هه بشین
 واندردا دا بعلدن صنت و هنرا وکی او علمین معرفتا ژوان زیدتر فیده بکن
 اوژی سایا وه وی بین خوی صنت و معرفت وکی حال و هاه زمالک هند

کده ای بینن کو رمانعین وه زی وک ترک وعرما ارنوودا دولد بین کوند
 و بازارین وازی تا بین و جا ولاتی خوه بکرن عدها خوی قدر بین .

ولات - وطن

وطن انکو ولاتی سروو جسمک وهه کو بین ژ وی جسمی ماثز
 دین خلقین و بدربسه . ده و بجایه هنی سرووب ولاتی خوی قوت بین هوه
 فاس آخ ببری وی ولاتی خوی قوت ده . هنی بای من ژ کردستانی
 رابی او مأمورین حکومت ریدکه سر کوند و بازارین کردستانی وک ماراخونا
 خلقین کردستانی فدخون . نه مظنا هاز کیکا نه کیکا هاز مظنا ماه . ولا .
 صکردا وک جسمک بریندار بحال ماه . هکر صکرده وی برینسا
 مأمورین حکومتی لوی جسمی فکرن درمان نکن حیفان من نیت او جسم
 انکو کردستان او اخ وبری وی ولاتی اودار وبری وی چی هنده زارو
 مصل کرن هنده سروو خوی کرن وی بن خاک پت . انکو مسقوفی پت
 سروی اتی رونه زاروبین وی ولاتی زار و برن بین . کردی بینن کو او
 اتا زاروبین خوه هندسه دلالی مظن کری وی بکفه ناف دستی بیانیده
 او زاروبین سروی اتی مظن بین وی بین اسپرن باینا . اوباب ودا بکین
 دل نادن بیژن زاروبین خوه افکی بده من وی بین خدمتکارین عسکری
 سمعوب . وی خدمتکار شرابی ژ عسکری مشقوفره بکن . کلی گردلو حال
 وه خرابه هاز خوه هین هکر اون دک دست خوه هلینان هر هو بین اف
 برینا حکومت لیه فکده وی هر مظن به حق وه دکوزه . کرد هنده جوا

غیرت و حیثاً حوہ دل ندا دستی شیخی کری بدہ ریکہ نک نیاری وی . لوما
 کوہ ندا حبرا نیور . امیر نیور سی سرھنکیا امیر عزالدین غضب کر .
 چقا عسکری وی ہیہ دیکر سرگردستانی . امیر عزالدین عسکری حوہ فیکدا
 شرکر لی مغلوب ہی جو عشا ناف عشرتاً اروہ . زقان هات نیور هوکادی
 باندرا پنہ راہی هن درحراب کر وعسکری حوہ ز کردستانی کشاند امیر
 عزالدین وی دمی باش پیلکی وفات کر .

اشعار آمد یحنا طوائفد کردانہ بشجاعت و غیرتی اظهارا بد بخنی
 وی طالبیا وانہ دکل ہندہ سہاحت وحمینی

ساقی توڑ بو خندی کر مکہ یکجرعہ می دجام جم ککہ
 دجام ہی جهان نمانت ہرچی مہ ارادہ بہ خوابت
 دا کشف بیت لبرمہ احوال ککانین دبتن میسر اقبال
 اد پارمہ وی کھا کالی آیا بوہ قابلی زوالی
 یا ہر وہمدی لاستوابت خنی وہ کو دور منہبات
 قط ممکن اف ز جرح لوب طالع بہ بتن ژبومہ کوکب
 بخنی مہ ژبو مرایت یار جازک بہ بتن ژ خواب ہشیار
 رابت ژمہ ژبی جهان پناہک پیدا بہ بتن مہ پادشاہک
 شیرین ہزما مہ پتہ دانین قدری قلمامہ پتہ زانین
 دردی مہ پتینن علاجی علمی مہ پتینن رواجی
 کردی ہبوامہ سر فرازک صاحب کر مک سخن نوازک
 تقدی مہ دبوہ سکہ مسکوک ندما وہہ بی رواج و مشکوک
 ہر چند کو خالص و تمیزن تقدین بہ سکہ عزیزن
 کردی ہبوامہ پادشاہک لائق بدیا خدی کلاہک
 تمین یواژ بو وی تختک ظاہر فہ دبو ژبومہ تختک
 حاصل ہواژ بو وی تاجک البتہ دبوہمہ ژبی رواجک
 غمخواری دکرلہ تیان تینانہ دردی ژ دست لیان
 غالب ندبو لرمہ اف روم ند بوٹہ خرابہ ددست بوم
 محکوم علیہ و صائبک مغلوب و مطیع ترک و تاجیک
 اما ژازل خدی و ساکر اف روم عجم دسرمہ را کر

تعبیت وان اسکرچہ عارہ
 ناموسہ لحاکم و امیران
 ہرچی برہ شیری دست ہمت
 لو را کو جهان وکی عروسہ
 لی عقد و صداق و مہر و کاین
 برسی ژدنی من اف بحکمت
 حاصل کو دنی بشیر و احسان
 از نامہ دحکمتا خدیدا
 آیا بچی و جہی مانہ محروم
 وان کرت بشیری شہر شہرت
 ہر میری وان بڈل حاتم
 بنکر ژ عرب ختافہ کر جان
 اف روم عجم بوان حصارن
 ۵۔ دہ طرفان قبیل کرمانج
 گویا کولدر حدان کلیدک
 اف قلم روم و بحر تاجیک
 کرمانج دبن نجوت ملطخ
 جوامیری و ہمت و سخاوت
 او ختمہ ژبو قبیل اکراد
 ہندی ژ شجاعتی غیورب
 اف غیرت و اف علو ہمت
 لو پیکنہ ہنیشہ بی تفانن
 کردی ہبوامہ اتقانن
 روس و روم و عرب و عجم تلمی
 تکمیل دکر مہ دین و دولت
 تمیز دیون ز ہف ملاقات

او عار خلق نامدارہ
 تاوان چہ شاعر و فقیران
 ضبط کر ژبو حوہ بمیری دولت
 وی حکم ددست شیر روسہ
 لطف کر من عطا و بخشین
 مہرآنہ چہ کوتہ من کو ہمت
 تسخیر دبت ژبو وی انسان
 کرمانج ددولتا دزید
 بالجلہ ژو چہ بوٹہ محکوم
 تسخیر کرن بلاد ہمت
 ہر میری وان بزم رسم
 کرمانجیہ ہی شہ رجائ
 کرمانج ہی جلاز کنارت
 بو تیر نقصا کرینہ آمانج
 ہر طاغفہ سد کن سدید
 ہندی کو بکن خروج و تحریک
 وان ژیک فذکن مثال برزخ
 میرینی و غیرت و جلاوت
 وان دانہ بشیر و ہمتی داد
 او چند ژ متی نفورن
 بو مانع حمل بار منت
 دلہم تہر دو شتاقن
 فیکرا بگرامہ اتقیادک
 ہمایان ز مراد کر غلامی
 تحصیل دکر مہ علم و حکمت
 ممتاز دیون خدا کجالات

بالفطنة والذكاء وتنشيطاً للمهم التي ذلت لها الصعاب وحصلت لها الرقاب ولعمري انها لما ترة تذكر وتشكر اذ لا يخفى ان الامم الكرهية وقد تجاوز عدد نفوسها الملايين هي موصوفة بالجمدة والشجاعة والفضة والراعة وقد نشاء منها من الملوك والسلاطين والامراء ولخوافين والعلماء والاولياء من طار صنه في الافاق وملكت بذكر مناهيه الصحف والاوراق وبارخ اعظم شاهد وستوفيكم بالبريد الآتي بمقالة تسمعي تفاصيل احوال بلاد كردستان واهاليها ونسبة شئونها السياسية والادبية والخرافية ووقائعها التاريخية ومسافت اليهض من ملوكها وسلاطينها وامراتها وصلحاتها ومآثرهم الجليلة ولكنكسف الآن هه المقدار شكر الله سيكم وجزاكم خيراً والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته .

خادم العلم الشريف
علي بن الحسين الامدي

از زمان كرد ز تاريخاً كردستاني تونشني زمان لوما ازي هر جريده خوهده كورت بچك تاريخاً كردستاني اوي اجدادين عزيزان بنفيسم .

بسم الله الرحمن الرحيم
حكايين جزيره ابن عمر

جزير نافي وي (جزيره ابن عمر) ه اف بازار دوصد سالا باش ميرنا بيشمير عليه السلام بي هتا عبدالعزير بن عمر البرقيدي هات بنا كرن . سالا ششصد وهشتيانده ميرسليمان ده را جزيرده حكومتا هه داني . ميرسليمان كردي اوي ميرسليمان رحمه الله جدي بدرخان بي او همي امرايين كردستاني ه .

ميرسليمان بن خالد

عالمك خوي فضل نافي وي شرف بن شمس الدين تاريختاً خوه يا كردستانيده نقيسه كو ميرسليمان ز سلاله خالد بن الوليد ه . ز عشرين تا مچنانايه باش تا نيسا دولتا خوه عتا وفات كر بي استقلاليا حكومتا خوه مشغول ه .

مير عبدالعزير

مير عبدالعزير لاي ميرسليمان بن خالد ه . باش وفاتا باني خوه حكومتا جزيري گهاوي . مير عبدالعزير كوركيل وبزارين دوري دا براي خوه امير حاجي وكلا فكي اوبزارين دوري دا براي خوه مير ابدال - سلاله بين زوان هر دو برا زبنده بين حاكيا بزارين بن دست خوهده كرن . مير عبدالعزير ايامهكي جزيري حاكمي كر باش وفات كر . دو لاي ز وي مان نافي وان امير سيف الدين وامير محمدالدين بي . ز فان هر دو برا امير سيفالدين جي باني خوه كرد .

امير سيف الدين

امير سيف الدين زي ايامهكي بمدل و حق بي حكومتق كر باش چند سالكي عازم دار جنان بو . حكمداري براي خوه امير محمدالدينه هشت . امير محمدالدين

امير محمدالدين ايامهكي حكمداري كر . بقتبي وعدالتا خوه همي كس وحمي مير وانا ز وي راضي بين . باش وفاتا خوه حكمداري ز لايوي خوه امير عيساره هشت .

امير عيسى

امير عيسى وك باب وبابيرين خوه چند سساله كي حكمداري كر باش وفاتا خوه حكمداري لايوي خوه امير بدرالدينه هشت .

امير بدرالدين

شرف بن شمس الدين كتيبا خويها سر تاريخاً كردستاني نيس دهنه كو امير بدرالدين وك بي حكمداري جزيري عتي وفاتا خوه حكمداريكه وي كر كو عدالتيده مشهور بي . فرقا تو كسي نذكر مير وانا مظان وچكك همي لجم وي يك بو . توجا ز شرعا شريف جدا ندبو امرى خندي وبشمبر مرحي ذكر لوما زمانى وبده جزير ز همي اياما ميمورتر وقوتت بي لايوي وي زي ز همي سلفين وي بنده تر بي . باش وفاتا خوه لايوي وي امير ابدال بي خلفي وي .

امير ابدال

امير ابدال زي ربا باني خوه كرت . او زي ز امرى خندي وبشمبر جدا ندمي لوانامك قنج هشت باش وفاتا وي حكمداري لايوي امير محمدالدينه .

امير عزالدين

امير عزالدين لايوي امير ابداله . وك امير عزالدين بي حكمدار كللك نيوري امير تيجور باش استقبلا بقدادي هات كلها نكرفي ودين دي ز كر . دستاني ضبط كر . كللك زوان درا خراب كر . باش دا جزير ومارده بي نبي ضبط بكه كللك عسكر ويكر دورا مارديني .

امير عزالدين ديت كو عسكرو تيجور كللك زي وي زبنده تره زائي كو هر شري بگه وي خساري بينه . هنگ ديارى پيدا كر چو پش امير تيجورلك تقديم كر . امير تيجور ز في حالي كللك نمون بي اوي نبي هتلك ديجور دان امير عزالدين عسكرفي خوه ز دور ولايي وي كفتاند . امير عزالدين فكريا جي بي خوه دست حكمدار يا خوه كر . لنگن حككا جويي ديوانا امير تيجور امير عزالدين خوره . شيخك ز عشرين تا مچنان خوره ربي . اوي شيخك وك فكريا سبيا امير تيجور كر تيجور احوالي بيمست هتضب كر مير عزالدين . خبر ويكر ده دستي وي شيخك كرى بده وقره ويكه . لنگن امير عزالدين ز

خدای زوی حلی ته راضی به . کردمان اولنگه ژو جاهلیا خوه بگر اوان . بدنگلسانی
 کورتنا ارمیا وک گورتنا مسلمانان بارک وی گنهی ژو سر عالمان کردانه دنی عالم
 نفتا قنچ و قنچ نشا جاهلان بکن ده او زی مروین فی کتبه شکوژون . بگر
 نه حوقاس جاهلینا حوقاس مروین فی کتبه کردانه ندهسان کوزن
 بگر عالم فی علمی خوه جاهلان ژو خرابی بی خلاص بکه خدی زوی عالی راضی
 ده .

خدای تعالی کتیبیا خوه ده فرمان کره (اما بخشی الله من عباده العلماء)
 انکو مروین خوی علم ژو خدی تعالی دترن اری مروین دینی خوه نطلبه
 ژو خدی تعالی زوی نترسه ، فراوی او حیوانکی نایسه .

دو اون نیزن او بیکه اومظه او دولده او فقیره اور حمی زی
 محتاجی علمیه چکو پیغمبر فرمان کره (طلب العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة)
 لوما قنچه بی دق اون شرطی مسلمانان بی نشان ژاناره بکن .

بلاکس نیزت ازیرم ان از یکیم زمره علم نه لازمه هم . درا حمی
 سالاده دنی مروین تحصیلا علمیره مجتبه چکو پیغمبر فرمان کره (اطلبوا العلم
 من المهد الی الاحد) انکو زمامتی عتار تری علمی بخوازن

دیفجا کلکی کردنو درحقا علمی ده حوقاس فرمان خدی تعالی و امرن
 پیغمبر منه بگر اون که بدن وان امر و فرمانا دنی و اخرتی اون بی پشت راست
 بن بگر نه اونی اخرتی خسار بکن .

(ومن لم یحکم بما انزل الله فاولئك هم الفاسقون)

کلکی علماین کردا اف امرها ژو حمی علمای ره به . وکی و دیت ولانی
 وده مأمورین حکومتی ژو فی امری جدا دین دنی اون وان بینن سر ریا قنچ .
 بگر کوه ندان وه دنی اون تک مغنی وان شکایه بکن بگراوان زی کوه ندا
 ده دنی اون تک حکار شکایت بکن . ژو حکار ره بنفیسین بیژنی مروین نه وه
 ولانی مهده نه حقیقی دکن . حکاری وان عزال بکه بگر نکر ژره دیسا
 بنفیسین . مجتبن عتار اون وان بینن سر روی . اف دین زی سر علما اوسر میر
 وانابن کردابه . مروین بن دست وه نظان نکار ژانرن زین محافظوان
 لسروده دنی وه باز وان هبت . بگر اون وان محافظه بکن خدی زوی وه
 محافظ بکه هکته نه خسی زوه راضی نابه . اونی دنی و اخر سر فراز بن بگر
 نه وی بیسبیا هلاکوه چکو اون ظان خدی فرمان کره (ان الذین یکتُمون
 ما انزلنا من الذیبات والهدی من بعد ما یناه الناس فی الکتاب اولئک بلیمهم الله
 و بلیمهم الا لعنوا) کلکی علماین کردا اون قنچ دظان کو اف حکومت چکو
 حکومتا مسلمانان دنی بخار ژو احکامی شرعا شریف جدا هبت . محافظ شرعا
 شریف زوی سرین دزان انکوسر علمایا دسه . لکن حیفا من اوه مست ساله که

اف حکومتانمانه یکجا ژو زوی بیژنی . مأمورین حکومتی هلی حق و عدالتی
 نمانه هلی فیکرتن قیدا خوه . بقره . یک بی کتبه دگرن هاورین حسینیه ده
 راتو وی بستیان . شکالوی خالی سر مطبوعه دنی علما مأمورین هلی خان
 سنن سر روی . بگر نه اون کتیبی خسی و پیغمبر خلاص ناین . نه حقیقا مأمورین
 حکومتی لوه دنگوه وه هتاری هینه . اون نکارین بیژن ام ژانن . چکو لوه
 خونبسی به معین اون دزان کوف والی الف متصرف اف قائم مقام او مأمورین
 می حمی ظلمان . مانا ویا بن ظلما و انده ژو مهوه قنچه او کتبه . معاذ الله اف
 جلال دوام بکه اف ملتا اسلامی حمی بی عور به . لوما بیس بیسکتن دتکی خوه
 هلیان هاوران بکن . ژو حکار عدالتی بخوازن . حضرت عمر رضی الله عنه
 ابراده کره (رحم الله اسرا اهدی الی عبودی) لوما چه عیاه و حکومتی دیت
 بیژن حکار مأمورین ظالم ژو بیژن خوه دربخن فی عدل بخوازن . حیفا
 من نیت ازدهسیم کو میروانین کرداشا وان مأمورین ظالم بالاتفاق ژو ولانی
 خوه درین بالکس اوژی دین هاولی وان دبی الا فی فساد وان سر پشمانکی
 سر رتبه کی خدمتا وان مأمورین منافق دکن . بی فی حلی مالاخوه خراب
 دکن تک خسی رو رشیدین . چکو پیغمبر امر کره (لا یلبس فی احد من صحابی
 شیئا منی ا سب ان اخرج الیهم و اما سلیم الصدور)

ده فیجا حیفا من نت او کردین جوانرد جاسوسیا وان سوتارین
 مأمورا دکن . ون ظالمانه خدمتا منافقین دکن .

کلکی علما نو اون امرین خدی و پیغمبر وان جاهلان بیژن او کتینه
 دردی ندیده جای وان نایسه کهی وان نامیسه . اوتشا اوامید دکن کوه کوه
 ژوانره عین بلایه . مظانی نه بی رتبا ویشانا به پیغمبر علیه السلام فرمان کره
 (سید القوم خادمهم) انکو حجبی کلک خدمت ژو ملتا خوره کر او سرو ناف
 مڈا خوهده ژو حیا قدر زرده فیجا بالکس حجبی خرابی ملتا حورمه کر زحیا
 تکیکتره او دنی و اخرتی رو رشه . شفاک قنچ ژو میرکه مفسد کلک بلنده .
 شفاکی قنچ فکدره بظنی حوه کلک زمبرو انابن فاکره مروین بن دست
 حوه قنچهزه . ده فیجا بی فسق و غیبتا هلی فالین خودکه ژو صهی زوی کتبه .

کاغذ که عربی به زعلما بین مار دینی عالمک خوی فضل و کرم دیکریه
 حضرت مدیر جریده کردستان

تقد طلعت علی جریدتکم الفراء المساء (کردستان) التي بذلت قصاری
 الهمم فی انشائها بالغة الکرده فی محروسة الخبوره و نصفحت مباحها فاذا هی
 موشحة بلواغظ السدیة و المقالات المفیده حقا لایم الکرده علی طلب العلوم
 و المعارف و ایاظاناً لهم من سنة الففلة و العاطلة و تنوبراً لافکرهم التي تنوفه

عنوان

چگونه (کردستان) هنرمندی
صاحب و محرمی بدو خان
پاشا زاده عبدالرحمن
مرطمد ۲۰۰۰ صفحه کردستان
ولایت عظامه ارمال و واسط ندره
قرا و نصابه نشر و تقسیم اوله چندر
کردستان خازر چنده هر بر ایچون
سنة لك آونه بدلی
۸۰ غرو شده
کردستان داخلنده خصوصی
استاندره مجاآ فوندریلور

کردستان

(پازده روزآده جارکی نیت نفیساندن جریدهیا کردی به)

کرداری تحصیل علوه و قنونه تشویق ایدر سابع و ادبیات کردی بی حاوی

(اون بش کونده بر نشر اولتور کردجه غزته در)

غزته لك مسلكنه موافق عربجه ترکیجه فارسجه مکتوبر کردجه به بالترجه نشر اولتور

چپی فی کاغذکی ریکه
ژمزه دق بیس کاغذی
وها بنهینه :

میچنو نجل المرحوم بدرخان

پاشا عبدالرحمن بك

مرجار دو هزار جریه هیا

ازی ریکم کردستانی

ده بلاش بدن خلکی

﴿ روزآ دوشمیده ۵ رجب ۱۳۱۶ صالی فی ۱۸ تشرین ثانی سنه ۱۳۱۴ ﴾

کلی میر واثقین کردا دق اون ژی اوی عالمین خوه بکن او محتای
چه بین دق اون ژ وارنه پیدا بکن اون ژی بی قوتا بری حوه اری عالم
بکن . وی هتکی اون حی دق و اخری رحمت بکن وی هتکی کردزی کاریز
روزکی خوی دولت خوی حکمت و معرفت بین هکر نه ولانی وهی روزکی
ژ دست وه در کفه اونی بین غلامی نیارین خوه ختکار هاز حالی وه پند
بی دور وی زی حژ کردا ناکن ده و بجا هکر اون میرواغا کوه ندن بیکر
خوه خانی وه ژی دست وه در کفه . قوتا وه بی بین بن دست وده
بکر او تونه بن دست وده نو قوت نایمه لوما دق اون ژی قدری وان بظاہر
فتیح فکرن وان هتکی او صاحب مزیت بین حوقاس اون ژی خوی قوت صاحب
اعتبار بین . دق اون کلک قدری علمایین خوه بکرن تو نت توکی وکه عالم
فتیح نک خدی قدر نینه پیغمبر فرمان کریمه (علماء امتی کانیاه بی اسرائیل
خدی تعالی کتیبیا خوهده فرمان کریمه) و برقع الله الذین امنو منکم او تواله
درجات

کلی کردنو زوان امرین خدی او پیغمبر عقلی خوه بیین سری خوه هاز
خوه بین خوه ژ جاهلی بی خلاص بکن اون ژی وک ملتین وی تحصیل علم و معرفت
بکن ده اون خوبی مال و زارو بین خوه بن هکر نه اونی روزکی ژار و فقیر بین
ریا تحصیلا علمیده بی غیرتی بی نکن فتیح بختین اونی بی علمی اخرتا خوه ژو
معمور بکن . شری ارمینا او کرداده از زام کردا کلک ارمین بی کنه کرین

بسم الله الرحمن الرحيم

هل یسنوی الذین یماهون والذین لایماهون
کلی کردنو خدی تعالی کتیبیا خوه ده فرمان کریمه (فت عالم و جاهل
وکه هب دین) انکو توجارا توجیا جاهلک نابه وک عالمکی . ژ فی اراد خدی
دق اون مظانین کو توجارا مرتباً عالم و جاهلا نه وک هغه حی درا دنیایین
اخری سر بلندن خدی حژ عالما دکه خدی حژ جاهلا ناکه . عالم ظانه خدی
چه امر کریمه چه نهی کریمه جاهل وان نشستا نظان . جاهل نشستی دکه
نظانه او نشست خدی امر کریمه ان حی کریمه . جاهل کلک جارا خرابیکه
مظن دکه نظانه او خرابی خدی نهی کریمه . لکن عالم ظانه فتیح و خرابی
چا وه نه چه نشسته لوما ژ بن امر و نهیا خدی در نا کفه لوما جم خدی تعالی
خوی قدر و اعتباره نوما مرتباً وی بلنده عالم جاوه خدی تعالی سر عبدین
خوه فرض و اراده کریمه ولی عمل دکن . لکن عالم هکر بی علمی خوه
عمل نکت او ژی وک جاهلکی بی قدر و اعتبار دینه . تو قیتا علمی وی
نایمه لوما دق عالم حی بی علمی خوه عمل بکن انکو عالم حی بختا قنجیسا
علمی ژ جاهلا ره پیژن . دق وان بیدین علمی . دق قیدا عالم ژ جاهلا
ره بیه وی هتکی عالم راس حوی صدر و اعتبار دبه . وی هتکی عالم خوبی
مدعا خدی و پیغمبر دبه .
کلی علمایین کردا دق اون هر بختین ژ علمی خوه جاهلا زی خوی
بار بکن . کنهی جاهلا سر وه .

چقاس قائمقام و متصرف و مرورین نه ریکری هره هین امی حیا ژ ولانی
 خوه درین هکر درنگتن امی وان کوزن . حکومت زری خبری ترسا
 ظانی حال خرابه زوگا ابلک حمی دان .
 ده و بجا کردنو دق اون زوی هو بکن . هکر کوه ندان خبرین وه
 شیریی خوه هلنن اوی کوه بدن شیریی وه سروین کیم وک بین دور خنکار
 بی قنجهی ناین ری لی وکی سری شیر دینن زو نرم دین . اومکتب و مدرسه
 بین از دیزیم وه حق وه اونه رسال حق وان دینن حکومت هرسال
 وان پراژ وه دستینه . هکر وه پره نوبت بری سطوی ژن وزاروین وه
 ده او باشی حق وه ناده انکو مکتبکی نشنکی ولانی وهده چیتا که اویره حمی
 دکه سوسو تارین دور خنکار مطرین وکه ابو النضال . اوحال کرداره کلک
 فهفته . اومکتب از دیزیم وه حق وه به سراره فهفته حق خوه تک خاخی بیان.
 بری چند سالکی ملاک کرد حاجی استانبولی ناوی وی (محمد) بی
 ملاک کلک خوی فضل و علم بی . ناو استانبولیده ملاک وک وی نونه بی .
 اوی ملای هرضحالیک داخکار . عرضحال خوهده ژ خنکار رجا کرد وی
 بکت خواجه بی مکتبسا بتلیسی هینی چار صد قریا بدی . خنکار کوه ندا
 عرضحال وی . ملا وکبا ولانی خوه . دق کرژ یین هو لی وک ارنوودا
 بکو تکی بکن خواجه بین مکین حوه هکر وه بی رجا نیکاری چیکن بی
 شیرین حوه بدن چیکرک . دق اون حمی هر قاتبن شرطی ژ حیا منظر
 قفاهه حق تفیق ناف وده هیه نیارین وه وی هرین دست وه دین . حاق
 حمی ژوه بترسن . هکه نه اونی هر کیمی نیارین حوه بن . واور توجا
 زیده ناکن .

کرید

ولاک مهه کلک حوشه ناف وی کریده . سرو وی وی ولانی نیقی
 مسلمان نیقی فله نه . اف ولانی ها بری چند صد سالکی بی فلا بی مسلمانا
 ز دست وان ستان بی . اوه حوقاس ساه دست دولتا مهده به . لی چکو دولتا مه
 کوه ندا ویدمیری افهسه چار ساهه ناف فله اومسلمان ویدمیری هر شره .
 مسلمان کارن فلالی چقاس دولتن فلا هه اری فلا دکن عسکری خوه طوب
 وجلیخانه بی ریدکن ویدمیری . مسلمانا دکوزن اری فلا دکن . حالی
 مسلمان کریدی کلک حراب بی . دولتا مه عسکری حوه رینا که ویدمیری
 اری سروین حوه نا که مسلمان کلک زار ورین پنه . مرین وان کلک هاتن
 کوزن ژن وزاروین وان پریشدار بین برچی مان خانی بین وان شوتین
 مالی وان کیمی وان کتن دستی فلا ده . ژنی وان بی مرمان حه دستکاری فلا

فلا دکن اون مرهاوار وکازی کر عسکر ژ دولتا مه حوسنن دولتی نو
 اریکاری ژوازه نکر . اپدی او ولانی حوشنن حجیکو ژ دست مه درکت .
 سیما من تن ژن وزاروین مسلمانا بن شیریی فلا ده بین کوزنن . ده و بجا
 کربو عقلی حوه بین سری حوه واه بکروه مساز حوه نیت هکر اون
 شاریا حوه نکل کلک نایچه روزکی اف حالی بی سری وهزی . ده و بجا نه حیفا
 کردایه کرد ژن وزاروین خوه بن دست عسکری روسیده بین . مسقوف
 دق خوه ووهه فکری به وی روزکی بی ولانی وه بسقینه . هکر مسقوف
 عسکر ریکر سر وه دولت عسکری رینا که اری وی . عسکری مسقوف زوه
 کلکتره طوب وفتکن دست وان هه بی دست وه نینه . عتاره فتکنک واله کر
 عسکر کوهی کاره پینا واله بکه . ده و بجا عتاره بک زوان کوزت اوی پینا
 زوه بکره . از زانم کرد کلک ز مسقوف مرژن لی پروان طوب قنکا مرها
 نیاه بی کلک کیم بینه . دق فان حالین ها میرو اغلین کردا بیژن بین بن دست
 خوه . اف دین لرلسر منشا به . هکر حرابیک به یا ز حیا منظر منشا ده . وکه
 دی سروین مظن حالین هو لی جیتر دینطان جیتر دکارین لوما مردوق اوز
 حیا زیده تر بجه بن . بلا بیژن عمری من نما چکو هکر حرابی نهات سری وی
 وی باش چند سالکی بی سری ژن وزاروین وی . سروی غیرت دق ملحظا
 ژن وزاروین حوه بکه او اف سروان دینه کنه چیکا سربانی وانه باشی
 حدی تمالی کنه وان زارویا وان ژن وکچیکن رتن زباب بییری ولن پیره .
 باشی اونکارین حوه ژ عذاب وان حلاص بکن .

اشعار آمد بختا طراشید کردانه بشجاعت وغیرتی اظہارا بدیعنی
 وی طالبیا وانه دکل هنده ساحت وحیتی .

ساقی توژ بو خدی کر مکه یکجرحه می دجام جم که
 داجام بمی جهانست نهایت هرچی مه اراده به خویات
 دا کشف بت لبرمه احوال کاین دبتن میسر اقبال
 ادبار مه وی کما کمال آیا بوه قابلی زوالی
 یا هرو هه دی لاستراوت حتی وه کو دور منتهاب
 قط ممکن اف زچرخ لولب طالع به بتن ژومه کوکب

مطبعا جمیتا قفای وقجیا مسلمانا طبع به

وان همه مأمورین ز استانبولی تین و آندەوا کلک خرابی بی ارمیناره دک .
دقی کردژی ارمینا نکوزین خدی ژ فی حالی نه زاری به . ارمینی مظلومه
و بجا دئی مروف بی شیری نه چه سر مظلوما .

اون زئی وک وان مطلوبین ختکار ره بجا ظلما مرووین وی ژیره
بنفین . عدالتی ژئی بجاوین . ملا مأمورین قتیج ژومره ریکت . هرین
نک مظان خوه ژوان ره یژن بلا او ختکار ره کاغذکی ریکه . هکه کوه
ندان وه دیسا بنفیسون هکر دیسا کوه ندان وه بلا یک دو سرکین وه
رابت بی استانبولی بلا عرضالحک بده ختکار ارمینی سرقنجیا خوه خوه
دیدن کوژن اون چره خدمتک هنده چکک ناکون . کرداره عاره بن
ظلمیده بیین لوما چاون خوه فکون بجه بین بطالی بی ردن هتکی مروو
بجه بته حوقاسی دست مروو دکوه .

(المؤمنون اخوه)

اف حدیث پیغمبر علیه الصلات والسلام امر کر به انکو جفاس
مسلمان نه حی برانه .

حجی مسلمانە دئی کوه بده امری خدی و پیغمبر دادن و اخرتی
روسی به . دئی اون نیاریا هو دو بردن وک برا حژ هو دو بکن حیا
ژدست وه نیت اری حی مسلمانا بکن حجی ژمه نساغ کت زار بی ربن
بی ام لئاف خوهده درافا جلا خورانی بجهین بدن وان . هکر ام وی
امر ی پیغمبر ادا ننکی امزی یک وک زار بین عتاج نیارا بین روزا قیامتی
پیغمبر زئی ژومره شفاعتی ناکت . وکی ام بی شفاعت مان امی پوشان بین
لی او پوشانی توجا فیدمی نادت .

وکی ام نهوفه هتی خوه بیین سری خوه نیاری بی بی تقا فی بی نکن
وک برا حژ هفدو بکن کس کسی نکوزت کس مالی کسی تالان نکت اکری
قتنه وفسادی بطمرین جفا کرمانج هت وی لدن و اخرتی راحت و سرفراز
بین قدر و اعتبارا وازی کلک زیده بت . وکی کردا اف حال ژ خوه ره
کرت توجارا فقیر پابن وی دولتد بین دنیا و اجرنا وانی زیده تر معمور به
فکرین امام شافعی اف بیین ما جفا خوش قیسته :

لقد طفتا فی شرق البلاد وغربها
وجربت هذا الدهر بالیسر والسمر
فلم ار بعد الدین خیراً من التقی
ولم اربد الکفر شراً من الفقیر

انکو از لخی ملکنا کرام من حالی خوش وی نحوش - جریاند من باش دین
تو نشت وک دولتدین خوش اوایش کمیری ژئی نو نشت وک مقبری بی
نحوش نذبت کلی کردنو حدی و پیغمبر و امام و مرووبن مظان هنده
خبرین قتیج ریا راست نیشا مه کردونه هکر اون کوه بدن وان عاقبتا وه
وی هرقتیج به .

ز انس رضی اه تسالی، عنه روایت بوه کر (العلماء امنا الرسل
علی عباداه عالم یخالطو السلطان فاذا فعلوا ذالک فقد خانوا الرسل فاحذرو-
هر و اعترلوم) انکو علما سر امری خدی تاملی امین رسولین خدی تاملی
به وکی تکلی ختکار بین ایدی او دین خائین رسل کرام . طالبین ولی ژج
خوه دربخن و ژوان برفن .

کلی علماین کردا اون امین پیغمبرانه لوما دئی هون جفاس زحمتی
بیین دیسا وعظ و نصیحتن لازم بدن کردا ریا قتیج نیشان وان بکن قتیج
و خرابیا کرمانجا خدی تاملی وی ژوه بیرسه حیما من نیت از راستی هن
کرمانجا هاتنه ایتن نمیزی نظان او کنه سطوی مه حیبا هکی لکوندا مکتب
و مدرسه و خواحه نینن ژ ختکار ره بنفین دا مکتب و مدرسا لکوندا
چیکت هکی مأمورین حکومتی که ندان وه ژومره عرضالحک ریکن ازی
بکهم حضورا ختکار ازوه امید دکم کو وکی اف حال معلوم وی به وی
مکتب و مدرسه بین لازم لکردستانی بدت سیکرن .

حاصل عتی اون حوی علم بین اون توجا زیده ناکن پیغمبر فرمان
کردوه (فتنا السلام الجاهل کمضلی علی اداناک) . انکو از جفاس ژیک
و مئی کیم قنجهیم عالمک حوقاس ژ جاهلکی قنجهه .
ده و بجا ریا نحصیلا علمیده چه لازم به دئی اون وه بکن قط لسه
کنن هکه نه اون روزکی قربانا جاهلیا خوه بن .

ارنود زئی وکه وه بی مکتب و بی مدرسه بین . اوه پیلکه اوان
عقلی خوه انی سری خوه ژ ختکار ره نویسن مکتب و مدرسه دان سیکرن
زاروین خوه ریدکن مکتبا علمی تحصیل دکن . لی اوان عتی او مکتب
و مدرسه دان سیکرن قیامت راست کرن جفا زحمت کشاندن . دئی اون
ژ زحمتی نظرین چکو از زاتم بی دور ختکار حژ کردا ناکن لوما ریا قتیجیا
کرداده ناورین توتشت بین سیکرن ختکار زئی بی خبرین وان خلشنا حرکت
دکه لوما دئی اون قوی بجهن حتی اون بکارین ولانی خوه اعمار بکن .

بری چند هیفکی ایلیکن خواجه بین مکتبن ارنودا ندابین . اوان
هر ژ حکومتی خوست حکومتی کوه نداوان وقتی ارنودا دید بجهنی نابه
دست اویتن زور بی ختکاره نفیسین هکر تو ایلیکن خواجه بین مه ندی

کسی ناین ژفقیری بی خلاص بین . جارك فکرن حالین خوه . وحالین فلا . هون ولات وزاروین خوه دهیلن زحمتی غهربی دگیشن دجن استانبولی شامی اطنه بی او هی کلک درین دور چکوبی صنعتن رنجیری بی برستی فلا دکس لبر امری واندە خدمتی دکن فله سروه امر دکن اون کرد جیسا مرغی اخ وبرا دگیشن خدمتا زحمت اون دبین روزا فلاپیست فرینه روزا کرداهشت قرینه اف حال زکرداره کلک فته اهداه عقل وهشی کردا ژفلازیده تره هون چره ژفلا کترین . هون چره وک خلقی خوی معرفت ناین هکر اون کوهی خوه بدک امری خودی . بیهکی خوه بدن زحمتی بطالین ردن هون زی خوی معرفت خوی دولت بین . بی وی جریده قاسی دست مس هات ازی زکرداره بنفیسیم از ابید دکم کردی مه وی پاش نهو بلمن صنعت وهزا دا اوژی وک خلقی جیسا دولمند بین . هر هولی ژار وفقر نیین .

کرد بخلقتا حوه مروین جابیر وجهبانه هکر بلمن هنرین وی زمانی اوخوه زی وی راحت بکن سالیوان دولتا اسلامی زی وی خورت بیه زوی رووی دنیا واخری سرفرازین . کلی کردنو جارکی فکرن حالین خوه او حالین حیرانی خوه موسوقوف . بری هزار ساللا کرد جاوه بین ابرو دیسا وهه . لی جیران وه خوی معرفت صنعت ینته خوی دولت ینته . کرد ژار ورین مانه . دولین مظن حی دقین کردستانی بدن ارمنیا ختکاری مه زی قطف فناکره کردا اوهارحتیا خوه دکره . اف ملتا مسلمانا جیسا مایه دست بی دور ختکار دینا بین . حی وی دینا بین ختساکوف وان یک هیه تافی وی ابوالهدی به او ایکجار نیاری کردایه نیساری مالا بدرخان بیکه . او خوه اصلی وی مطریه . عول سوفاقاده مطری دکر غنا دوسی بره پیدا دکر نهو نک ختکار بیه مرووک مظن . ختکار حزی دکه . ختکار مرو وی اصیل نایه نک خوه . چقاسی مرو وین سه هنه حی دورا وینه ده وینجانف وی حالیده هکر کرد زی فکرن خوه روزکی دولین دی وی ولانی وان ژ دست وان بستین حی ولانی ان ژن وزاروین وان وی بکوه دست فلاده . نهو دولین مظان فلا حی دپرن چکو کرد جاهلین بی معرفت کم هنرین حیفا ارمنیا به بن دست واندە بیین لوما دی کردستان یارمنیات . فیجا هکر کرد مرو هولی جاهل بین اوی روزکی بیت . اوه چند سالکە چکو ارمنی کلک ظلمی ژدست مأمورین دولتی دبس آخه بی حی تشادکە ده خوه زللمسا مأموران دور بخند . حی

شرفصودر ایدن اراده مرحتماده جناب خلایقناهییری اوزربنه مقسام خلایقک باش کتابی اوله سنده باش کاتب نجین بک ، یوران حصرت شهریاریدن قبا صقال دنیلکله معروف محمد پاشا وینه فریقان کرامکردن فریق عثمان پاشا میانه رنده جریان ایدن مذاکره نتیجه سنده اک مؤثر رندیر اولتی اوزره بیوک برادرمن امین بکلک برطاقم بالدیبری جیلانی حشرات طرفندن خسرینه قرار وریلور و بو قرار بمخوطیت شاهانه کری موجب اولدینی ایچون عثمان پاشانک رتبه سی ترفیع ایدیور .

عثمان پاشا هر بری بیک کره اعدامی موجب مساملا تیه بوکون فریق ، برادرم علی بک که هر نه وقت دولتک باشنه برحاربه غانله سی جیقمش ایه هان نفسی ایلری سورمش وطن وماتی اغورنده دفعتانه آتشار ایچنه آتلمش ، دشمن فوروشولرینک جیسمنده آیدینی متعدد یاره لر وجودبیک برانصافی محو ایشش بر فداکار وغیور عسکر اولدینی حالده ابو السلال کبی بوخیتک ملننه خادم اولدیندن طولانی وطنی اغورنده آقیدینی قانه مقابل کندینه وریش اولان قائمقاماتی رتبه سی دخی بوکون لندن الهرق محضا استعدای عدالته بولدینی ایچون محاربه میدانلنده آغرنده کی آق صقاله جانیر کبی زندانلده بولند بریلور . بادشاهم ایشه شو مظهله سبب ابوالضالان اولان خوف و احترازکردن بنسقه برشی دکدر . بر خاندان سلطنت ایچنده پرورشیا کال اوله رق اسلاف عظامکر فاخترک ، یاوزلرک ترک ایستبکی تحت عالیده اوطوردنجه بیغمبرک وکیلی . امام المسلمین بولندنجه قبلی السبب ابوالضالان بوقدر خوف و احتراز عیانه حکمته مبتیدر .

سبحان من تحیر فی صنعه المقول

سبحان من بقدره یمجز الفحول

بدرخان پاشا زاده

عبدالرحمن

(لیس للانسان الا ماسی)

خدای کتیبیا خومه امر کردوه مروو چقاس بخته حوقاس دینه . هکر اون خوه بدن وی امری خدای شک اونی دنی واخری رخت بکن . اون زی عالیده پشت راست بین حالی وهژی وی خوش بیت بخت

عنوان

چوده (کردستان) غزنه سی

صاحب و محرری بدرخان

باشزاده عبدالرحمن

لهر طبعده ۲۰۰۰ نسخه کردستان

ولات عظامه ارسال و واسطه لره

فرا و قصیه نشر و تصمیر اوله مقدر

کردستان خارجنده هر بر ایچون

سنگ آونه بدلی

۸۰ غروشدر

کردستان داخلنده خصوصی

استانلره بجانه کوندریلور

کردستان
۱۳۱۵

(پازده روزاده جازکی تیت نفیساندن جریده یا کردی به)

کردلری تحصیل علوم و فونه تشویق ایدر اصابع و ادبیات کردی بی حاوی

(اون بش کونده بر نشر اولنور کردجه غزنه در)

غزنه تک مسلکته موافق عربجه ترکیه فارسیجه مکتوبلر کردجه به بالترجه نشر اولنور

حجی فی کاغذکی ریکه

ژمنزه دنی سرکاغذی

وها بنفیسه :

بچنو نجل المرحوم بدرخان

باشا عبدالرحمن بک

هرجار دو هزار جریده یا

ازی، بکم کردستانی

ده بلاش بدن خلکی

﴿ روزا یکشمیسه ۲۰ جمادی الاخر ۱۳۱۶ بازار ابرسی فی ۲۳ تشرین اول سنه ۱۲۱۴ ﴾

سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرت لریه عرض خاندان

پادشاهم ۱

ناک هاپونلری داتما اغفاله جالمیق ایستیان ابوالهدی کی برظالمک
بازیجه ظلم و اعتساف اولمقین و شو حاله عدله نهملدن نانی استانبولی ترک
ایله ماوا ای دینلری و وطن اصلیلری بولتان کردستانه کیتک ایستیان
بش برادرمی جانیلر کی طشاش قشده حبس و توقیف ایدرک اشکنجه
التده بولندردیکجه دار مطبوعات اجانب و محافل سیایه کی منابع
موقوفه دن الدینم خیرلر جا کر لری برادرمک اعراده لری مصیبت
ایچون دکل انجق عدالتدن بشقه بر شیه انتظار اولنیمان مقام خلافتک
اورویاه قارشو شو معامله قانون شکنانه سندن طولای دجون ایددی.

اوله دینری ملت اغورنده مار جانلری قدایه مهیا اولدقلری ایتال
تممده فعلیه سیله اناب ایچش اولان قدیم ر خاندان ارکانک هر درلو
مزیتدن عاری و بیگ درلو شناعتیه عمومک غیض و نفرتی قزاش
بولتان قبلی النسب ابوالضلائک کیتق قربان ایدسی بجا هانکی عدن
و حکمته توافق ایدر ؟

برادر لرمک شو صورتنه اشکنجه التده بولندریسی تی استانبوله
کتورتمک ، فکر و عزمعدن صرف نظر ایتدیرمک مقصدیه مبتی ایسه

الله قسم ایدرم که شو تدبیر عزم و نباتی تقویدن بشقه بر شیه خدمت
ایچر . (زخه درش اولدقجه شریک بیجیسی شدتلنور .)

پادشاهم عنانی خاندان سلطقی ارکاندن اولدینکر حالده عجا شو
حقیقی اکلامق قابلیتی بیچون حائر دکلسکر ؟ بوکی تدبیرلر کندیکجه
تاج سر انخاذا ایتدیککر قبلی ابوالهدی کی حین القاب اولانلره تأثیر
ایدرسده بدریکر جتیمکان عبدالحمید ایله حرب ایچش بر فهرمالمک اوغلنه
هیچ بروقده تأثیر ایدمن . ابوالضلائک خبات و مصلحتنه خدمت ایتدیک
ایچون عنان باشا بیگ درلو خاتیلر اجرا ایدر بوکا مقابل کندیسنه
احسانلر . رتبه لر . نشانلر بخش اولنور .

کنج ، کوزل اوغلنی تقدیم ایله ابوالضلائک هوسات نفسایسنه
خدمت ایتمه شدر دیرلرک بر جوق ارباب ناموس استانبول سواقاقرنده
عنان باشا و عونسی بر طاقم حشرات طرفندن ضرب اولنور . حکومت
سیه کر طرفندن باشای مشار ایله سؤال ترتب ایچک شویله دورسون
ذت شهاده کردن دکل ایسه ده اقدیسی بولتان ابوالضلائل طرفندن
کندیسنه قراچ بخش احسان اولنور .

مبتلا اولدینی و خیم بر خسته لک تدابوسی شمنتمده مصره کیتمش
اولان برادرمک استانبوله عودت ایتدیرسی ایچون ابوالضلائک تشویقیه

تشریف خلافتی نه دامه
معلوم نه یوکوام زانین
هر چی زبو مه کر اراده
خاشا ز کال واقعا نه
کفر و کلهان یکی بخصانه
یکرونه تک نه کفر و ایمان
قهر اخیو یکی اگر تو ظلم
ور فیض بکت سبحان رحمت
کر کافر و کر کتاه کارین
کس نیسه ز کافر عصانان
کافر بون ام باسم قهار
کفری تو مکر تئی یغشی
دی شادین له شیاطین
قط غیره ای پناه عالم
اف کرک لاین بدسر انجام
القصه بکی کودیر سرکن
فی الجمله جهه خاص عامان
نیکرا بشقا عتاخویم خاصکه

کا فاته اماقی خسوه دامه
بقدری وی اماقی زانین
یک زره مه لی نکر زیاده
دوره ز جنال رحمتا نه
لائق نه بن افه شهانه
یکسونه تک نه خهروزان
جنت له دی به پشه آکر
دوزخ له دی به پشه جنت
بالله ز نه امید وارین
مظهر نیتن زبو صفانان
غفاره کو ام کرین کنه کار
کردی کلهان به بنختی
مسرورین کلک ملاحظین
قط لایقه ای شبان آده
ز بکر ابکتن مه شبه اندام
نشا و تی بحیثه آنتی
عاصی و شقی و نامسانان
فیکر امه ز آکر ی خلاصکه

خلق هیه شهبیک ددینی
قرآن خبر چه معجزان
بو بکرو عمر چه خوش قرین
ای پادشهی بلند پایه
نتی ته بلم من محاله
ازدی چه به پشرم ای شه نشاه
شاهها ز ترا خوش اسمه یس
هر ارف نه ای حییب مختار
صد چار بریته ای کرم کار
صد مرتبه کر چه ام خرا بین
حتی بکهیته خانی ژار
اورئی بخجای و صینی
وی بد عملی وکی کلابان

بمخی به خجل بکست و دینی
آیات و سور چه پنا تن
عثمان و علی عجب کرین
خورشید فلک نشین و سایه
مداح زبو ته ذو الجلاله
و صاف تیه کلام الله
طاها ر ترا طلسمه طس
باری و ترا بریته صوند خوار
کردی مه مهن کنه دو صدار
اما ز ته نا امید نا بین
نا مالک بلید واجب النار
دعوا دکتن به ا متنیسه
باری بکه پیروی صحابان

استدعای شفاعت و استشفاع مغفرتی ز جناب صاحب سریر شفاعت

دورنی مرا حید اقبال حضرت عزت

ای واسطه وجود کونین
شاهنش نختکه مدینه
سیر افلکاکا تک نه کافک
شق القمرانه یک اشارت
ای پادشهی سریر لولاک
حاضر ز ترا براق و در فرف
دار فسخ بین ز برته پرد
بیزی تو قدر و ذو الجلالی
افاقی وزار و مشت خاکین
ماو دجدامه تمطیل نه بو

شایسته قرب قاب فوسین
معجز زنه او قدر مدینه
نخرا ملککان ز نه سلافک
زاغ البصرانه یک عسارت
راه مره آسمانی جلالک
شاطر به ترا فرشته رفرف
بی برده دکل خدی خرده
بیزی تو قدر و لا زانی
هادی نه نوب خوام هلاکین
دانی لمری مه تاج تکریم

ازی فی جریده یا خوه هر بازرده روزا جارک در بنم جریده باش وی
ازی ز کتیا احمد خانی رحمت الله علیه نصیحتی بنفیس . او نصیحت
کلک خسوش هاتی به کونن ز حمی کردا هینی دم قبیح سکوه بدن
وی نصیحتی

دستینه ژ زکاره صرف دکه . کردین دین اسیرن وی حکومتنه . سیبا
 وی زی مطربن لسرا خشکارب حیفاست نیت کرمانجا ره ژ ملتین دی زیده تر
 سنوی عقل خوبی شجاعتن ژ حی ملتا پاشغه تر مانه . من ژ کرما خدی
 تعالی هیو به پاشن نهو کردزی عقلی خوه بین سری خوه ژ وی حوا کران
 بسیار بین . او ژی خوبی علمین . بقونا عقلی حوه بختین ژ ملتین دور
 خوه . مثل ژ بین وک پیغمبر فرمان کری (اسع لدنیاک کالک تمیش ابدأ
 واسع لاجرتک کالک تموت غدا) دی صرف دنیا خوره وه بختنه حجگو
 قن نامرت و ژ اخر ناخوره وه بختنه حجگو وی صبه بمرت .

کلی علما و میر و اتابین کرده وک پیغمبر فرمان کری (کلام رباع وکلام
 مشول عن رعیتنه) روزا قیامت خدی تعالی وی کرمانجا ژ ملن وان
 پیر سه احمد . حنی کتیا خوهه تغیبه (نیت مه اگر چه عاره — او عار
 خلق نامداره — ناموسه لقا کم و امیران تاوان جیه عاجز و فقیران) لوما دق
 مظن کرده چیکن بن دست خوهه بملدین معرفت اعلم و هیزی وی دمی بیروانا
 اری صدحری ژ حوی قدر بین نصیحت ژ من گدان ژ ووه من دق از خو
 به لاتی خوهه حوه ربامتی خوهه فدایکم لی حکومتا ترکان ناهله باقی کرد
 ی ارنوت بین باذمه ازی ژ هره بی فی جریده بی خدمتاسر من
 دهن چیکم خدی اری تاری مرزی قیامت .

مهم وزن

رو به و بر عالم لعیب بو مشأ بعضی عالمایعیب
 راجع است چهر حیون من مات وشکر
 من در خانه هست با سد او عشقش
 در راه است عیباز بوی گرسنه تشنگ
 در راه است اسرور است با بو
 در راه است دانا ملکان ژ بوری را بو
 در راه است در دینار واه و طوق بو
 در راه است ام محوه هیزاف وکل
 در راه است سس فلکا دلی دطاری
 پیغمبر است او پیخبر یا جمال باره
 کافاکنه صورتی جهانی پیغمبر آخر الزمانی
 وی برزخ ممکنات و واجب وی پادشهی لشکر حاجب
 مانوخ کرن وی دین و ملت معلول کرن علیل و علت
 فکری کو جهان جمع کهره کیشاز نیوتا خسوه سفره

خلق کو هون لروی عردی خالقان نبوه هند وی کین بو
 فیصر بقصور باخوه قاصر حاضر ککریا عین باصر
 شاهی عربی علم کورا کر کسرای عجم عجب دو طا کر
 روم و عجم و فرنک و تاتار هر چیکو نکر بدنی اقرار
 ناچار کالک بشیر فنا بون حتا کو هنک بدین تبا بون
 بتخانه با کسری دشتن اشکده جلگی فکشتن
 خوش خلقه هم رسوله هم میر بر حکمته هم کتابه هم شیر
 ناخوانده سبق مدرسه عام بی مال و منال صاحب انعام
 بی خیل و حشم نبوه جهان گیر بی طبل و علم جهان صدا گیر
 هر چی ته ددی مکره او بو لشکر ژ جنود . لم تر بو بو
 بی خیمه و بارگاه ایوان عوران قدد السوروی سیوان
 هندی کورژ پشغه باخبر بو او چند ژ پشغه بابصر بو
 نه داندکت ژوی لردان فیکرات دهست صد خبردان
 کوبنده دیون دکل جمادات پینده دیون دکل نباتات
 اک نوع نماژ جنس حیوان نینابه نیانو تاوی ایمان
 کور هنک ژ ابن آدم بون در خور آتشی جهنم
 الفصه دارص و آسمانان حاصل و جمیع واتس دجانان
 نین پشرا اقتاوی تشک نابت ژوی زیده ترمه پشنگ
 اف بی مددی دامتا خوه ممتاز کرن به همتا حوه
 ورعاوی وه دنک دین قوی کر شرعاری صراط مستوی کر
 عالم همی شبه انیسانه عابد همی پیکفه اولیانه
 فردک ژ صحابه دیکبار پانصد ژ دلای دکنفار
 او جمله دکل یکی سراسر ندبون بمهاتبی برابر

حسدیده بی هماله او ناهیه لاون بدرخان یکی جریده بک هوی دایرخن دا
قنی ژ کرداره بت لوما از کولوی بدرخان بکی مه ژ تصب و حیاطخوه
ژ ملکی ختکار دزگنم هام دبارین غریب دا از فی خدمت زوطن و ژ ملق
خوره بکم ژکرما خدی هینی دم کو کرد زی بی جریده بی ژ خوا کرانا
کفته ساله شیار بین

من فی جریده بی ده کاغذک رومی ژ ختکار عبدالحمید خاره ویکر
دوه ازاف ده دبترم چکواوی نهشت برانی من جریده یاخوه ملکی ویده
دربنت از ژ ملکی وی درگم دا ازنی وی جریده بی قنجا کرداره بختم و
صییا سروی دوروی زیره بنسجم .

کلی کردنو انسان ژ حیوانا قنچترین چکوانسان بمقل وهشن خدی
ژ عقلی چار نشتک خاق نه کرده لوی عقلی زی بی خودنی کامل ده
سرونی نخو نه عقلی وی کلک کیم دینه لوما خدی تمالی کتیا خوهده علماندا
علم و معرفتی کرده بی

خدی قرآن عظیم الشانده فرمان کرده (ورفع .....) لوره حوی عقل
حو دراده حاکی مخلوقا . به قونا عقل انسان حاکی حیوانا به عقل نه بیا
سروف زی وک حیوانا بی . اف واپورین سرحیری اف واپورین لردی
سرهستی دجین اف تفراف اف طوب وفتنکن هنده دوردجین حمی به قونا
علم و معرفتا عقلی به .

سروف عقلی خوه جفاس بملینه وی حوقاس نشین رندو چاک چیکه .
کلو عملاندا عقل جاوده اری اف برک مقفه قاس دست من هات ازی
کورت جو ابلیس : عقل بملی خوی قوت ده لوره عملاندا عقل خودنه
حمی نشی سروف دیت دق بطنبه اونشت ژ اصلی خوه چه بوجاره وها بواف
زی بخوندنی ده . هندکی دنابه هندک سروف بکرماجی آثار نفیسه حیفا
من نیت فکریه دورخوه . حیرانی وان روس عجم وروم حسیا به
عزما بین خوه کتیب نفیسه چکین قنچ دست واند هته عتایک کرد فتنکی
داویزه او بی تا داویژین اف ملین ها زاوون خومه رولا بین خوره نشین
قنچ هشسته خدی علم و عمری وی زیده بکه برانی من مقصداد بکی اف
ریا قنچ جرم جریده بی نشان مه کر

احمدخان رحمان خدی لوی به کتیا خوهده نفیسه (انواع ملل دخوی
کتیب - کرماج قی دبی حسین) اف خبر کرداره عاره دق خوه ژین فی
عاری درین دق کردزی خوی علم بین

مجتبانا ژ مانی من کرما بخاره از سو ق کر می جریده بی ده ریا قنچ نشان
کردادکم وروم جبری ترک لی هبت مکین مظن دانیه . حکومت برآز کردا

کون فوماندانق داتره سنده توفیق اولدقدن یشقه ایکنجی بر اهانت
و حفارت اوابی اوزره ابولواک دست ملنت بیوستی اوبکسزین
صالیو بره به جکی کندیسه رسماً تبلیغ اولور . بو ایکنجی اهانت دخی
نام نامی هاپونلرینه اولورق احرا واراده قاطعه تاخدار بیری مقتضاسندن
اولدینی کیدیش مدبری سکار حاجی محمود افندی وباش کاتب محسن بک
ویاور خصوصیری چرکس قبا صفال محمد باشا طرفردن تبلیغ و انسا
قنشدار .

پادشاهم بو کجی ماملات دناشکارانه ایله نخوی اوله بیلجک بر
کیسه واریسه اوده عثمان باشا اولدینه مین ایدرم برادرم مدحت بکک
افادمندن و تفرانغانه قیودن کلاشده بنه کوره استابوله عود سابه جکته
داژ اولان تفرانغانه سی شاعت معروضه بک و فوعندن اول اولدینی جهته
شوتهدیدک عودنه تملق و تأییری اوله بی جفی اشکار اولدینی کئی اشته عبد
مملوکلری دخی بو حقیقی انبات و ابوالضالاک حمزده اتخاذ اشیدر دیک
تدبیر سقیمک بطلاقی اظهار ایچون باشلیجه مقصد جا کرانه اونه دن بری
ملت اسلامی بی وسلطنت هاپونلر بی تدابیر مفسدنکارانه بیله عمو وشومیانده
دولت و ملت خدمتاری سبق ابدن عالمه مزافرا بده بو نجه بمصومینی افتاو بریشان
ایلیان ابولواک درجه اهانت و شناعتی مدحت بکک احداث ایلدیکی
کردستان غزیه سی و مطبوعات اجانب و اسطسیله اعلان و اشاعه ایدره رک
سمع هاپونلرینه ایصال و ابولواکی خیتک تأثیر نفوذیه قانونک اجراسز
و عدالتک مفقوده و طلمک حکم فرما اولدینی ممالک شاهانه کزه ارتق عودت
ایتمه رک حیاتی ملت اسلامی بک استحصال سلامت و سعادتیه افراد عالمه مزک
حقوق مقصوبه لرینک استخلاصه حصر ایده جکم معروضدر .

بدرخان باشا اراده

عبدالرحمن

حمدو شکر دم ژوی خدراکو اف کائنات دانی به سروف باهش و ذکا
ژ حیوانین دی جدا و عالی کرده . اف جریده یاها عتاهو رانی من مقصد
بکی دردانی لک چکو ختکار نهشت او لمیری رونت فکهره استابولی
جریده یاخوه نکاری استابولی درینت سیاوی وی چکو سروف مقل بی دور
ختکار حمی خان فی اصل نین نیاری جویاندرانه چه خصما کویک زوان
هییه نانی وی ابولهدایه اونامی اصل و نسب مطربه چکو اوژ حیا بی اسازه
ژ حیا زیده ژ نیاری ملا بدرخان بکی به او نیاری حمی کردایه نای قنی
لکردا به او ختکار دینا بنه به راستی او نه اولهدی به ابوالانفلاله فسق و

عنوان

جنوہدہ (کردستان) غزنہ سی
 صاحب و محرری بدرخان
 پنازادہ عبدالرحمن
 مر طبعہ ۲۰۰۰ نضہ کردستان
 ولات عظامت ارسال و وساطت لہ
 قرآن و فصاحت نثر و تمہیم اولہ جتہدر
 کردستان خارجہ ہریر ایچون
 سنہک آہونہ بدلی
 ۸۰ غروہندر
 کردستان داخلندہ خصوصی
 استانیارہ بجائاً کوندرلور

کردستان

(پازدہ روزادہ جارکی تیت نفیساندن جریدہ یا کردی بہ)
 کردری تحصیل علوم و فنونہ تشویق ایدر فصاحت و ادبیات کردی بہی حاوی
 (اون بش کونہدہ بر نشر اولنور کردجہ غزنہ ددر)
 غزنہ تک مسکنہ موافق عربیہ ترکیبہ فارسیجہ مکتوبہر کردجہ بہ با ترجمہ نثر اولنور

چیچی فی کاغذکی دیکہ
 ژمزه دنی سر کاغذی
 وها بشیبہ :
 بجنو نجل المرحوم بدرخان
 پاشا عبدالرحمن بک
 ہرچار دو ہزار جریدہ ہا
 ازوی ریکم کردستانی
 دہ بلاش بدن خلکی

روزا یکشمبہ ۲۵ جمادی الاول ۱۳۱۶ بازار اترسی فی ۲۸ ایلول سنہ ۱۳۱۴

شوکتلو عظمتلو سلطان عبد الحمید خان ثانی حضرت تبریک

عروض حال عیدانہ مدر

پادشاهم !

مبتلا اولدینی علت صدر بہ دن طولانی اطبانک کوسر دکری لزوم اوررنہ
 بلا فضات طلب و استرحام ایندیکی رخصتہ نائل اولمہدیندن بلاما ذونیت
 بکن قیش مصرہ عزیمت و موسم صیفک حلولہ دسعادہ عودت ایدن
 برادرمدحت قوللرنیک کیفیت عزیمتی بر معناد ایندیکی شکل و صورتہ
 قویہرق ذات ہاپونلرنہ قارشو اختیار کذب و دروغ وشو صورتہ تأمین
 اقبال و منفعت اینجکی اعتیاد ایدن ابوالہدی اقدینک جہتہ تدابیر مفسدت کارانہ
 سندن اولوق (ولا گذر ....) آیت جلیبہ سی خلاقندہ اولوق زید ایچون
 عمرو سئول ایدلک قیلندن اولوق و بو وسیلہ ایہ دخی ذات ہاپونلری
 حقتندہ کی افکار ملتی اخلال اتمک اوزرہ استانبولہدہ بولنان برادرلمک
 تنقیدقیلہ مدحت بک جلی ممکن اولہیلہ جکنہ دائر مرقوم ابوالضلالک
 واسطہ اجرائی شاعنی اولان عنان پاشاہمین بک تنقیق حقتندہ برزورنال
 و برادر بلوب بولک اوزرہ باشکتاب تحسین بک قوللری طرفندن (تنقیق)
 کلمہ سی حقتندہ عنان پاشان ایشاحات طلب اولنسیلہ عنان پاشا حیواناً
 و اقدمن فرمان بیوررلر ایسہ مدحت تک بورادہ بوشان برادرلرنی

ضرب و قتل ایہ تحویف ایدرم انردہ شسو اذیتدن قورتلدی اوزرہ
 مدحت بیکی کبرو جاغیرلر « دیو دانشکارانہ بردیکی جوابہ مقام خلافت
 عظمانک باشکاتی تحسین بک اقدی دہ « اقدمنز بونی سزہ رسماً امر
 ایدہ مزار « دیو جواب و پروردک شاعت معروضہ تک اجرانہ صورت غیر
 رسمیدہ مساعده شاهانہ لری شایان بیورلدینی ضمناً تبلیغ ایندیکی کی
 یاور خصوصی محمد پاشا دخی بو صورتہ حرکت موافق شان صداقت
 اولہجنی علاوہ اظهار اتمسیلہ شاعت و دانت مذکورہ تک باشکاتب
 بک طرفندن امین بک مابن ہاپونہ جاضرلدینی بر سکونہدہ اجرائی
 قرارلشد برہرق تا بشکطاشدن قاضی کوبنہ قدر برطاق حشرات طرفلرندن
 تعقیب ایندرلری . جریان ایدن تحنیفانہ و انشای و قصہدہ علی ملائناس
 متجاسر طرفندن وقوعیولان افادانہ نظراً حشرات مرقومہ عنان پاشا
 طرفندن ترتیب ایدلک لکرنی و امین بک ضری حقتندہ ارادہ سنہلرنیک
 صادر اولدینی تبلیغ ایندیکی ثابت اولسیلہ عنان پاشا حقتندہ دخی لازمہ
 عدالتک اجرائی عموماً طرفندن عقبہ علیای خلالتناہارلندن بالذفات
 استرحام اولدینی حالہ ثمرہ سی کورلمک شوبہ طورسون ابوالضلالک تأثیر
 نفوذیلہ استرحاماتر دخی خاکبای ہاپونلرنجہ تأثیر سز قالدینی کی استفاد
 خاطر ضمتندہ سافہ شفقت و حیثلہ دسعادہ کلوب طوفرنجہ مابن ہاپون
 ملوکانہ لرنہ مراجعت ایلمش اولان برادرمدحت علی بک قوللری دخی دوت

ولك بازار كردا لپا تبه هر سالی ده یازده هزار كرد لهره دجقن
 رنجبری دری تا دخی دكن گلك ژی پاشی دمین خوی مال و زارو
 دین ژ برقی سبی ازی محتاجیا حالی كردا ژنه ره هر جار بشیم .
 خدمتک هولی چکک ژمیر خوهره بکم . اطنه بی

سید طاهر بو طی

از ژووه کاغذاهه رکری گلك ممنون بیم خدی علم وهمانه
 زیده بکه هر جار ازی پنجه جریده یازده ره ریکم چی که حکومتی
 هی اذنا جریده میا من ندایه لوما از تکلام یوسته بی ریکم ازی
 تلبده که دی ژنه ره ریکم بگیم دست نه .

پاش نهوژی انشاء الله ازی ترمیفا مذهب شافعی ژکر مانجاره بکم
 هکی تو هر جار بمشاکر مانج و حالین ویدری شیبسی ازی گلك
 متی ژنه هلم .

م وزین

نقشی ته دینن اود آقی   ناکن حذری ژ آق ودافی
 لب نشنه طلب دکن زلالی   وی دانه دام زلف و خالی
 مقصود کوبو ژ پیشه حاضر   دی قصد بکن جمیع ناظر
 طوطی بخوه ما شکر دریزت   هر چی دهن اوی دیزت
 دوی مقصد مختصر دینن   یابند دین گلك دمینن
 مقصود و مراد دل توشایی   اما تو تضل من تشایی
 هر چی ته دافی بی ضلالی   یابند دکی زلف و خالی
 هر چی کوتوبینی سرهدایت   فیرا بگری بکی عنایت
 حاضر وی دبی مقام معلوم   کر خادمه وی دکبری مخدوم
 بی سجده ته ای جناب معبود   آدم کره قبله گاه و مسجد
 عیسا ته کسا گاهمه او جان   آیا پنجه ته جانده او جان
 درسا کوخف ته کوته ادریس   البت دجوه مقام تقدیس

ابلیس فقیر بی جنایت   هندی ته هبو دکل عنایت
 هر روز دکر هزار طاعت   لورا گو ته داوی استطاعت
 وی سجده نکر لئیر ممبود   کیراته ژ بردری خوهره مردود
 یک سجده بر لیش اغیار   قهراته کره مخلد انبار
 القصه ژ حکمتا ته آگاه   فردک مه ندی تبارک الله
 عرفان طلید صاحب ادارک   درحق ته گوت ماعرفناک
 خانی به زناپا خوه درحق   گمراه بیت نه دوره الحق
 الا کو مگر معین خدات   یاراه بری وی مصطفی بت
 یارب بحق مصطفی کی   خانی بخوه زاتو آشتاکی

- دنتا قلم مصنوعات * و سر دفتر موجودات
- و غفلت معقولان * پیش دست مخلوقات
- حضرت سید اشادات محمد * المصطفی علیه افضل الصلوات

اشیا بحسب دلیل و برهان   نان چو مگر و خوب و امکان
 واجب بکه ذات کبریا به   ممکن هره جمع ما سوا به
 وی واجب ممکنات برقع   ممکن وی ژ بوخوه کر نه مطلع
 یعنی اوی فی بیت مبرهن   حسناوی بدرگفت ژ ممکن
 گنجینه جوهری بت فاش   ثابت به بتن ژ نقش نقاش
 لی صنعت وی حکیم دانا   نقشی اوی قادری تو آ
 ندبو کوبت اوی رسومک   لائق اوی دی هبت رقومک
 هر چی ده کوبونه بی رقم بو   لو اول ما خلق قلم بو
 اقا اول و روح و عقل اول   هر سینه به اولی مؤول
 امامکه وان ژ هفت تو تفریق   افرنگه وان بکیره توفیق
 بی شیشکی واحدن بچارک   تسداد و تمدد انبشارک
 اول برقی ژ حسن سرمد   نورک بو به معنیا محمد
 (آشی هیه)

« لخصری مطلبعا جریده یا کردستانی طبع بیه »

کو بملت علمی وی ہنکی مرز بنی جلتیدہ نانا وی وانیادہ
درجہ کتی وی ہیتن .

« ژبو جریدہ یا کردستانی »

حیفان گلگ ژ کردی مہ رہ دہات من روژ وشف گلزند
دکرن چقا کرمانج ہنہ حی میر وژہایتہ چرہ ہولی بی معرفت
وصنت مانہ نقیساندن و خوندا حی کردا چرہ نیتہ از لناق فان
کول ودر دژارو کال بییم حبری مابیم نہو ژخدی تعالی شکر دم
او جریدہ یاتہ لسر قنچیا کردا در بختی یاتہ ژمہ رہ دیکری ہات
وکنہ دست من چچکو قچا مراد من ہین حاصل بین قنچی
لردنیدہ حوقادبت مظانی لقی زمانی حوقاچی دبت وکی او جریدہ
من خوندا از در۔ تا دعا ومدحی تہ حبری مام از ژخوندا وی
تیر نہیم من کاژی کرد وکرمانجا کر ژوانرہ خوندا اوژی گلگ
شاپین بلکہ ژشابینی لال بین لثاف بینا دوسہ روژادہ حق پیست
جریدہ یادان ہف وژسرہ آتین . کرم بکہ لجریدہ یاخوہدہ بنشیسہ
ازدیکہ کودری وکی تہ ہیفیامہ قبول نہ کی ہیتی دم تو ہر پوستہ
ژمرد جل پنچی جریدہ یا ریکی تہ لجریدہ خودہ « العالم علمان علم
الابدان و علم الادیان ، نشیسی بی . از ہیتی دم ہر جار درحقا
واندہ دوسہ بختا شیسہ گردوی لقی دری ژصبا حیا اشاری لہر
گری دشغلن پاشی قنچ فنا کرن خود نہ خوش دن گلگ دمرن .
اف کردین وژ دراحی شافینہ ، لالی شافیا لانا در احوقا پیدا نابن .
کتیبا مذہب شافیا مروف لووان درا نکارہ پیدا بکہ . ہک تو
جار جارا ژکتیبا ابن حجر نشتکی لازم نشیسی آوژی وی بہ سیبا
خیر ونام دارا تہ .

از ژخدی شکر وحمدی دم پیچی خوندن و نقیساندن دظالم

ہکے تو قبول بکی پاش نہو لزی فاسد یا جریدہ یاتہ بکم اف بازار

آف خطی من ژور نشیسی دیسا ژحضرت سلطان محمد عبد الحمید
خان بہ رہ بہ . از ہیتی دم دا اذنا جریدہ مامہ بدت از اشکارم ریکہ
کردستانی . ارمنی وروم نہن نیقین کردانہ چرہ اوان بزمائین
خوہ جریدہ ہین وکر دا نشتک تینن وژحالی دنیایی بی خبرین .
گلی علماین کردا گلی میرو آغانو ہونوی اتفاق بکن بگہین
ہف لثرافکی ژ حضرت پادشاہرہ بکشینن ہیتی بکن دا اذنا
فی جریدہ بدت از ژوہرہ ریکہ داهونوی بظنن ؛ دنیاییدہ
چہ دہہ چہ نابہ .

ببخشید فضیلة العلم

خدای تعالی امر کر بہ کو « فاسئلوا اهل الذکر ان ڪنتم
لا تعلمون » انکو نشتا ہون نظائین ژعالما پرسن ۔ حضرت
نبی علیہ السلام تنگوییہ چچی مروقی کنت ربا خوشتا علمیدہ
واجب تعالی وی مروقی بکہ رہہ چندہ و علمین علما ژ ملائکہ
کر امرہ ہنگی خوش تین پرن خوہ ابروان فدکن ورا دینوز
عمر دی . مروقی حیا صہ بی ختی و علمی مسئلہ ک علمی خیرا
فی خبتاندنی ژ خیرا صد رکمت نمبوا قنچ ترہ . علم چینی بتن ہرن
بجوژون بہلمن . علم خزینہ بہ مفتہ بین وان خزینہ ما پرساندہ .
نشتا ہون نظائین پرسن پرساندنا علمی چار مروفا دکہ خبریدہ بی
برسی ، بی ظالی بی گہوہ دانی ، و بی جزوان کری .

ابو ذر (رضی اللہ تعالی عنہ) روایت کر بہ کہ حضرت نبی
علیہ السلام گرنی بہ : مندارکی لحاسا علما رو نشتن ژہزار رکمت
نمبوز ، و پرسینا حال ہزار نہ خوشا ، و جونا جم ہزار جناز قنچ
ترہ افضلترہ ۔ پرسین کو : یا رسول اللہ ژ خوندا قرآن وی

افضلترہ ؛ گوتی بہ : ما بتیر علمی قرآن تو فیدہ بی ددہ ؛

سب قنچیا اسلامی سب احیا کرنا مسلمانی بی مروقی دختہ

اولاً۔ ممنوعیت مذکورہ نك اشافی غزته می کردستانه ادخال ایده بيلمک ایچون مندرجاتک برقمعی وساطت لرینه مراجعت ایده چکم بعض اشخاصک فکرنه توفیق ایتک لازم کله چکدرکه شوصورت ایسته مپه رک بالضرور اختیار اولنه جفتدن مادی، معنوی مسئولیتی مسبلرینه ترک ایدرم .

ثانیاً۔ حبس و توقیف قوانین موضوعه نك تعیین و تعداد ایلدیکی احوال دین برینی ارتکاب ایدن شخص حقتده جائز اوله پیلور. احوال معدوده مذکوره خارجده وقوعه جق حرکت موجب مسئولیت اوله من . چونکه افراد جمعیت جرکات و افعال ممنوعه بی آتیق قانوندن و ککرنه یله جکدره شوسالده قانون جزانک تعیین ایتدیکی بر ماده نك مرتکبی مجرم عدا ایدله میه جکبندن بالطبع حبس و توقیف اولنه من . بناه علیه (کردستان) غزته منی اله آتق ، او قومق شو جزای مستلزمدر دپه اراده شاهانه لر یله منع و اعلان ایدلمکجه آتک نه قارنی ، نه ده حاملی مسئول اوله من . اولور سه ظلم ایدلمش اولورکه ظالم حقتده کی آیات کریمه و احادیث شریفه نك تعیین ایتدیکی جزا هر کسدن زیاده ذات شو کما بکرحه معلوم اولسی لازم کلدیکی و سرکارده بولنان مأمور نيك ارتکاب ایتدکری مظالم علی الدرجات ذات شاهانه لر بندن دخی مسئول اوله جنی ؛ الامام مسئول علی الناس عن رعیته ؛ حدیث شریفه سائر و احکام قرآیه ایله محققدر . ثالثاً۔ تهدیدات واقعه یه دائر اولان تبلیغات معروضه یه تمایله اعتماد ایتمکله برابر ایوم استابولده سرکارده بولنان بعض ذواتک معلوم اولان احوال و اخلاقه نظر آکویا صداقت اولمق اوزره افترا کی بردناستی ارتکاب ایتلری مستبعد اولمادینندن احتیاطاً ایجاب ایدن قوه عادلده به مراجعتله حقوق و استقبال عید نه می تحت تأیینه آلم . عقلسز دوست قیلندن اولان بعض بندگلر

شاهانه لر نيك شو ارتکاب و تزلزلری شوکت و عظمت ملوکانه بی اخلال و خنده اغیاری موجب اولمق دن بشته بر شینی اناج ایتیه چکنی حسب الصدقه شمیددن عرض ایدرم .

رابعاً۔ بعض ذوات طرفدن بر قاج دفعه لر کرک چا کرلرینه و کرک بعض بلدکریه گویا طرف شاهانه لرندن بر جوق اراده لر ، و عدل تبلیغ و تبشیر اولندی بی حالده هیچ بر نيك اصلی جیمه دینندن وفی ۹ نیسان - نه ۱۴ تاریخله قران دن فائق بک قولری واسطه سیله برنجی نسخه نك تقدیمه لوقوعه بولان عرض و استرحام عیدانه مه اهمیت و برلیدیکندن غزته مک انتشاری رضای شاهانه لرینه مخالف اولدینی حقتده بعض ذواتک و وقوعه بولان غندی اخطار لرینه بالطبع اعتماد ازلنا مشدر .

پادشاهم ؛ چا کرلر نيك هیچ بر نیت فاسده م اولوب شو غزته نك نشری منسو بیتله مفتخر اولدینم کرد قومر نجینه فارشی مکاف بولندینم وظیفه بی ایفا ایتک مقصدیله ودها بعض آمال مشروعه یه منی اولدیننه عین ایدرم .

غزته م ایکی ماهه نبری نشر ایدلمکده اولوب شومدت ظرفنده شایان اعیاد هیچ بواسطه ایله افکار و ارادات سنیه شاهانه لر ی تبلیغ ایدلمه یگندن متخذ مسلك دائره سنده دوام طبعی بولنش ایسه ده سالف العرض بر و مرولی عرض حال عیدانه مده عرض اولندی بی وجهله غزته می حکومت سنیه نك تاسب بیوره جنی صورته چیقارمق دخی ممکن اولدینندن ممنوعیت واقعه نك رفعلیه بونجه مساوی احوال انضماماً برده بو یوزدن کردلر حقتده خلاف رضای باری ظلم و تعدی ایدلما مسنک باب عالی یه اراده و فرمان بیورلسنی عدالت و مرحمت شاهانه لرینه التجا ایله عرض و استرحام ایدرم . اولیابده و قاطبه احوالده فرمان و احسان پادشاهنر افتد منر حضرت تکریدر .

بدرخان پاشا زاده
مقداد مدحت قولری

کردستان

حجی فی کاغذی ریکه
ژمنه دئی سرکاغذی
وها بنیسه :

بمصر نجل المرحوم بدرخان
باشا مقدار مدحت بک
هر چار دو هزار جریده یا
ازی ریکم کردستانی
ده بلاش بدن خلکی

عنوان
مصدره (کردستان) غزنه سی
صاحب و محرری بدرخان
باشا زاده
بمقدار مدحت
هر نیمه ۲۰۰ نسخه کردستان
ولایت مظانه ارسال و مطاظره
قرا و تصانیف نشر و تبصیر اوله جنود
کردستان خار جنده هریر
بمچون سنه تک ائونه بدلی
۸۰ غروشد
کردستان داخلنده خصوصی
استانتره چانا کوندربلور

پازده روزا زاده جارکی تیت تقیساندن جریده یا کردی به
کردلری تحصیل علوم و فنونه تشویق ایدر نصاب و ادبیات کردی بی حاوی
اون بش کونده بر نشر اولتور کردجه غزنه در

غزنه تک مساکنه موائق عربجه ترکیجه فارسجه مکتوبلر کردجه بانترجه نشر اولتور

— روزا پنجشمی ده ۲۷ محرم الحرام سنه ۱۳۱۶ بنجشنبه فی ۴ حزیران سنه ۱۳۱۴ —

غزنه تم کور یلاندر توقیف ایدلکده اولدینی کبی شو کردستان
غزنه سنک نشری، ضای شاهانه لینه مخالف اولدیندن همان ترکیله
در سمداته عودتم و بو بایده کی اراده سنیه لینه اطاعت ایتدیکم
حالده کچمش مأموریتلر مه متعلق بر سوه مامله تصنیف و اسناد
و حکمه عانده سندن استهصال اوله حق اعلامله حکومت
مصریه دن طلب اولنه جنم و حکومت مشارالیه تک دخی بوکا
موافقتله چا کر لرینی جبراً تسلیم ایده چکی اولدنجه شایان اعتماد
اولسی لازم کلان و ممیت جلیله خدیویه ارکانندن اولوبه عند
الایجاب ارانه ایده حکم واسطه هه لوره ایه چا کز زینه
تبلیغ اولندی .

پادشاهم ! شوکر دجه غزنه تک محسناتی تون ارباب، مارفو
مدنی تک مسلمی اولوب شو حالده ذات همایون لینه فار شو بو بایده
اسباب و دلایل سردیله تقویل مقاله حاجت یوغیسه ده ممنوعیت
مروضه تک عدم رفی و بذیر حق حبس و توقیف اشخاصله
تهدیدات واقه حقیقه مساعدنه سنیه لره بعض استرحام ایده
بولنه جنم . شویله که :

« شوکرتو عظمتو سلطان عبدالحمید خان ثانی حضر تترینه »
« عمر شحال عیدانه مدر » (نومرو ۲۰)

پادشاهم ! دولت ابد مدت عثمانیه لرینی تشکیل ایدن اقوامدن
منسوبی اولدینم کرد قوم تک خلفه و مرفعاً حاز اولدقاری اهمیتدن
دولایی شایان تعلیم و اصلاح اولدقاری ایدن کردستانجه التزام بیور
یلان اصلاحات و ترقیات جمله سندن اولتور (کلیم کراع ۰۰۰۰ الخ)
امر نبویله حصه عیدانه مه ذوشن وظیفه یی ایفا ایتک اوزره
قولاری دخی سایه معارفو ایه شاهانه لرنده شوکر دجه غزنه یی
نشر واحداث ایتدم .

غزنه تک مک خلاف مأمول ممالک عروسه شاهانه لینه منع
دخولی باب عالی طرفندن تمسباً ولایته تبلیغ اولدیندن شو
ممنوعیتک رمی خصوصتک باب عالی به اراده فرمان بیورلمسی
دوت نومرولو فی ۲۱ مایس سنه ۱۳۱۴ تاریخلو غزنه تمده کی
عریضه ایه تنبیه عالی شاهانه لرندن عرض و استرحام اولتشدی .
ینه خلاف مأمول ممنوعیت مذکوره رفع ایدلماش و حتی الارنده

خوی هنر و معرفت. حتی دولت ژوان درسن. افه وه ظانی
امریقا ژي، چه بي نهو چه به.

شر امریقا و اسپانیایی له سر بحری به اسپانیا گلاک دولتک
کڙنه امریقا نو به لی سایا خپتاندنی سایا علم و معرفت خوه
امریقایې طوب و تفنگک و واپورین و مدظن هته باو دولتو ولی تینن
اسپانیادخانه نکارد امریقای لی چه کو اسپانیا ظلمی دکه امریقای
دفی وان مروین. مظلوم ژین حکم اسپانیا خلاص بکه اسپانیازی ناوی
امریقای تیکل شغل خوه بکه لوما نوشر وانه هکی دست شری
کرن واپورین امریقایې حمی درا کارن واپورین اسپانیایی شو طاندن
غرفاندن نهو امریقایې چه وان مروین مظلوم کو ناف وری، دری،
(کوبا) به گلاک مسکر اسپانیایی له ویدری، به اودر کر به محاصره یدیه.
ولک اهدظالان چه کو امریقا خوی هنر و معرفت وه وی بکار به
اسپانیایی .

واپورین شری بین امریقایې بری چند روژکی چوین هن
جزیردین اسپانیایی بگرن لویدری راستی پازده واپورین
اسپانیایی هانن کو حمی ژي توی طوب و عسکرین رخا جزیره یی
ژي گلاک طوبین اسپانیایی هین وکی هف و دو دین ژهر دو ملا
طوبا دست بیکر مروین چوین سیرا شری ژد تفسن کو وکی
شر خوش و، ژدنگی طوبا ژتاندنا گله یا عردو عسمان دنالا
وکی او گله بین دو صده صد حقه لظایا لوپورا دکت و دتقا
وه دنگین عجیب ژوان دهات چکو قیامه عردو عسمان تیکل
هف دین بگله کی واپورک مظن شوتی و نوط سیر در بیکده
هانن کوشن شری سه چار سانتا دوم کر واپورین اسپانیایی هن
ژي شو طین هن ژي هانن غرقاندن هن ژي ره خرا بون.

«معمری مطبا جرید» یا کردستانی طبع بیه

جریده یاری فی من و عد کر بی کو ازی پنجاه شر امریقا
و اسپانیایی بشیسم. عولی دفی از فان دو دولتو ژوده بچکی
تعریف بکم: اسپانیا دولتک فرنگیا بری حفت صد ساله چی نهو
دولتا اسپانیایی لی اوبا ژیرین اسپانیایی حمی بین. سلما نابی وی
هنگی هن ژماو کین امویه وی دری خلیفه بین ژو پاشی خلیفه
بین وان عدالت بردان دست خرابی یی کرن علم و معرفت نه ما
وزیر و والی بین وان ژی دست برطیلا کرن ویر و آتایان ژي ولک
حضرت بی علیه السلام گوئی: «الناس علی سلوک. لولکوم»
دست ظلم و خرابی یی کرن گوئدی، ربن بین ژار بین لوما فرنگیا
کاری وان عردین وان حمی گرتن هن مسلمان رفین نیف اسلامیده
افریقایی گلاک ژوان هانن کوشن گلکزی مان ویدری بر حکم فرنگیا
حیانه گلاک ژوان بینه هله. افه و بچکی فانن اسپانیا چه بی و نهو چه به.
امریقایې: عردک گلاک مظنه دوراوی حمی بگردکی اف عرد
امریقایې نه دظانی زمانی ملوکین امویه له اندلسی سایا علم
و معرفتی ظانین کو عردک واهیه هن قوی ژعالین وان گسی یا
سوارین چون کشفا امریقایې سر بچرا محیظا اطلاسی گران ژهن
سببا نه کارین گلاک بگرن لوما تو عرد نه دینن فسران لی هن
علامت دینن کو عردک دی سردیایی هیه.

پاشی ۱۴۹۸ تاریخ میلادی آنکو بری چار صد ساله فرنگک
ناف وی (فرستوف قولومب) جو گلاک گرا و عرد امریقادیت
وک فرنگیا هیست عردک وها نو هاتی به دینن گلاک فرنگ چون
وی دری فکرین کو خلکین امریقایې کو ژبته لی جه وان گلاک
خوشه آخا ویده گلاک ظیر و ژیف هته هیدی هیدی مروف علما
ندن خوه علما ندن هنر و معرفت هکی چوا امریقایې خوی ناف
ودنک. کوردی مدرسه و مکتبک فتح هیستن ظاروین خوه
ریکرن وی، دری، دان خوندن نهو ژدولتین فرنگیا حیا زیده تر

گلی میر و آغانو هون لسیا کرمانجا میر و آغان و لوما دفی هون قنج فکر، وان اوان بدن خوندن بلمین علم و هنرا هکی کرمانج نین هونین میر و آغانی ژ کیره بکن کرمانجین وه هکی خورت دولندن میر و آغانین وان ژی وی حوقاس خوی ناف و دنک بن لوما گلی مغلین کرمانجا دفی هون وک اولادین خوه فکرن کرمانجا جریده یا بری فی من نثیسی کو حضرت نبی علیه السلام امر کر به هون چی شافان اوین اون شافانین وان وی ژوه حمیا بین برین گلی علمایین کردا دفی معنا فی حدیثنا شریف هون قنج بیژن مظنا دا بظاہرین دین سروان چه به .

--- فضیلة العلم ---

حضرت زهرا علیها السلام کوئی به . مرووف قنج مرووف زیده خوی نضل و کرم مرووف، عالمه ، کو مرووفین دی ژی فیدی دینن وا و محتاج کسی آبه .

دبسا حضرت نبی علیه السلام امر کر به کو ایمان طازنی به جلین ایمان تقوایه زینتا وی حیایه ثمره یا وی ژی علمه لوما مرووفین بی علم مرووفین نه خوندا بی نکارن ثمره بی ژایمانا حوه بن . مرووفین نیزیک درجه یا پنجمیری ی مرووفین عالم وجاهدن ژلوره اون چکو عالم بهلم خوه خلکی دعلیمته امر پنجمیر وربا راست . جاهد ژی بنیرین خوه امر پنجمیر احفظ ذکر لوما گلی میر و آغانو کرمانجو قنج بظاہرین خوندن علم و معرفت دنیا و آخری روی مرووف . پی دکه مرووف محتاجی و آبه ریا خدیده پاش نبو ظارو بین خوه بلمین علم و معرفت هون بختنا خوه شجیع جسور ژر هکی هون بین خوی علم هونین ژدن حمیا خورت تردو بند برین . خدی تعالی خطاب کر به ابراهیم آتیه السلامه کو « از عالم حرم مرووف لوما مرووفین خدی دانسن دین بلمن علم و معرفت دم تعالی دانسن دین »

حضرت نبی علیه السلام کوئی به . از چاوه ژصحابه کی خوی چک قنجتر و خوی فضل ترم ولی عالمک ژعابدکی قنج تره خوی فضل تره . چاوه شیفا بدری هیف ژاسطیرا خوی فضل تره ولی عالم ژعابدا خوی فضل ترن فضلا مؤمن عالم حنفی درجه یا ژ فضلا مؤمن عابد زیده تره .

فخر عالم علیه السلام پرسینه کو عمل قنج کیزه کوئی به علم خدی تعالی به . دبسا پرسینه کو مراد کیزان علمه کوئی به علما ندان خدی تعالی دبسا پرسینه کویا پنجمیر ام پرسامین قنج ژنه دکن توجوبا علم خدی تعالی ددرمه ژو پاشی علیه السلام فرمان کر کو بعلما ندنا علم خدی ره علمین هندک کلک فیددی ددن مرووف و نظاین وجهلا خدی تعالی کلک عمل توفیده بی نادن . لوما بی علم کلک عبادت ژر ، کلک فیددی نادت .

امام غزالی کوئی به :

مرووف ژ حیوانا بهلم فرق دین دوه بفرما خوه ژانسانی قوت تره فیلبه بین بین خود ژانسانی مظن تره . شیر بجسار تاخوه جسور تره لایمشک ژانسانی زیده تر دخوت و زکی وی مظن تره میرانیا جوگک چکک وک بیتا کی ژمیرانیا انسانا زیده تره انسان بلمنی بظاننی ژ حیوانین دی فرق دن انسان علما ندنا علمه هاننه نلقان دن .

***

لقمان کوئی به . کر خود رخ علما رو نه خدی تعالی عبردی چاوه ببار تانور خاد که ولی قلبین مروفا ژبی بنورا علم و حکمتی احیا دکه . واجب تعالی لآینا جنبه یا « شهد الله انه لا اله الا هو وانا لکنه واولوا الیم » ده ولی بختنا خوه پاشی بختنا ملائکا پاشی بختنا خوبین نعتی کر به ژو آیت ژی اشکار ده کو علم ژحی اشتنا قنج تره .

و

وٹونہ تشویق ایٹک وزمانہ کورہ القا آمدہ بولنق اوزرہ
کردلسانیہ شوغز تہ بی احداث و نشر ایتم .

چا کسرلی امرادن بولنق شوغز تہ نک حاوی اولدینی
نصائح کردلسانیہ طرف عیدانہ مدن اجرا ایدلش اولغہ کردلہ
طیعت و قومیت حسیاہ فوق المادہ حسن تأثیری مطلق
اولدیندن آکراون سنہ مقدم شوغز تہ کبی بر جریده . وجود
اولش اولایدی . بونجہ مداخلات وازعاجات اجابی . موجب
اولان کردستان اغشاشا شتہ میدان ویرلہ سس وکلن بر ترقی
و تمدن آثاری حاصل اولش اولوردی .

پادشام چا کر لرنجہ شوکر دجہ غز نہ کردستانجہ اجراسی
التزام بیوریلان اصلاحاتی تسریع و آسیر . و بعض مأموریک
ارتکاب ابتکاری . مظالمی منع ایده جب اسبابک برنجیلر نندن
اولوب شو صورت بر جوق . بلاقہ دنزل طرفلندن دخی تصدین
ایدلکده و اساساً مندرجانندہ مضر برشی اولمادینی کو . تماماً
حکومت سنبہ نک تسلیب و آرزوسنہ توفیقی دخی ممکن
اولدینندن ہر حالہ کردستانہ کردلرک بولندؤقیری حال سازہ
یہ دخولی خصوصنہ رحمت اعطاسنک باب عالی یہ ارادہ
و فرمان بیورلسنی خاکپای حاجتروا بی شاہانہ لرینہ التجا ایلہ
استرحام ایدرم . اولیادہ امر و فرمان

۴۵

اف خط من زور بترکی تہی کاغذ کہ رحضرت سلطان
عبد الحمید خارہ یہ . افی کاغذیدہ ازہقی دکم کو اذنا جریده
یامن بدہ دا از ریکم کردستانی .

ژولایتین از جریداریدکم زمبترہ دنیسن کو چریده بین
ازریدکم مأمورین حکومتی نادن خویا . چہ کو کرمانچی نظامن
دیون قی من درحقا و انہ تشتک تہیسی ہ .

ہکی دیسا اذن نمان کو از جریده یا خوہ ریکم نیٹ کردا
دخی کردھی بگہین ہف ژوالیا متصرفا ہیٹی بکن داہیلن از
فی جریده بی ریکم ولایتین کردا .

گلک ملت ہنن تہ نیشین مہ نہ حی خوی جریده نہ خوی
کتیبین خوی مدرسہ نہ . کرد زحی قوما زیدہ تر خوی غیرت
و ہمتن لومانہ کتیبی بی تہیساندن لاسرمہ عارہ فہیتہ .
ولک احمد خانی گوئی :

کردی ہوانہ اتفانک ہ فیکرا بکرامہ اتفادک
روحی و عجم و عرب تمامی • حمیا ژمہ رہ دکر غلامی
تکمیل دکر مہ دین و دولت • تحصیل دکر مہ علم و حکمت
گرگ میر و آغانو اتفاق بکن بگہین ہف ہی والیا متصرفا
کہ دناوہ زخنگارہ تدرافا تہین عر ضحالا بشین دا اذنا فی
جریدین بدت از ژودرہ ریکم .

اف جریده یا از دنیسم من گلک خلکپرہ ریگرہ معروف
حی فی جریدہ بی بیروز دکن کردا تبریک دکن . اف جریده
وی بہ سبب کو کردژی وک خلکی حمیا دیایدہ چہ دہ حمیا
بہینس بظانین . ہن معروف ہنن ناقتین کرد بملن حالین دنیانی
دعین سر چاف گرتی ہمین تشکی نظامن دن اولک فین حقارت
لوان بکن . وکی کرد خوی جریده بن تہیساندن بظانین
مأمور بن ژمیر و آغلیان بن حجی ظلم لوان کر وی بکار بہ
ژمرہ کاغذکی بنیشہ ازی بلریدہ یدہ اعلان بکم ہنہ ریدہ
ازی درد وی بگہینم حیا گہ خنگار . اوما ظالما ناقتین آکر دین
خوی جریده خوی تہیساندن چقا حیل و قوت سرمن ہیہ اری
بختیم کردا بملینم تہیساندن وحالی دن ژوانرہ جریدا ریکم .
خدی تعالی امر کر یہ کو مؤمنن ہی برانہ چاوہ من خیرا
برا کہ خوہ ہف ولی ازی ژکر دارہ ڈی بختیم .

عنوان

مصدر (کردستان) غزنی صاحب و محرری بدرخان پاشا زاده

مقداد مدحت

هر طبعه ۲۰۰۰ نسخه کردستان ولات نظامه ارسال و ساطنریه (۱۰) فرا و تصانیف نشر و تسمیه اوله جلدی کردستان خار جنده هر بر ایچون سنه تک ایونه بدلی ۸۰ غروشدن

کردستان داخلنده خصوصی استیانتاره بخانا کوندریاور

کردستان

۱۳۱۵

پازده روززاده چارکی آیت نشیساندن جریددیا کردی ک دلری تحصیل علوم و فنونه تشویق ایدر صانع و ادبیات کردی بی حنوی یز اولن باش کونده بر نشر اولنور کر نجه غزته در

غزته مک مسکسه وونق عربجه ترکیجه فرسیجه مکتوبلر کردجه به بالترجه نشر اولنور

حقی فی کاغذکی ریگه
زمنره دئی سر کاغذی
وها بشیشه :

بصر نجل المرحوم بدرخان

پاشا مقداد مدحت بک
هر جارد دو هزار جریده
ازی ریگم کردستانی
ده بلاش بدن خاککی

روزانہ پنجمی ۱۲ ذوالحجہ سنہ ۱۳۱۶ سنچشہ فی ۲۱ مایس سنہ ۱۳۱۴

اسملرینی عرض ایده بیا حکم غرضکار بعض اصحاب نفوذک
ممانعت و جلاوتنه اوغرایه رق خاطر لرینه فدا ایدلش مطالبه سبیله
کردستان ک برنجی صحیفه سبیله عتبه علیای شاهانه لرینه
عرضنه شیپور اولدم .

پادشاه معلوم شاهانه لری بیور لدائی وجهله کاردلر دولت
ابد مدت عثمانی لری تشکیل ایدن انوامک اک کزیده لرندن
کردستان دخی موفعاً ایکی دولته هم حسدود وعلی المخصوص
اناطولی طرفندن تجاور اصدای مانع وحتی اوچیدن دشمنی
تهدید ایدر بیهک قابلیتیه ده حائر اولدقلرندن بوتیه عالمنده
مهم بر بوقه اشغال ایشکاری و برچوق زماندنبری عثمانلی تابتیله
مفتخر بولدققری حالده جلوس میامن مانوس هابونلرینه کلنجه
یه قدر بولرک تعلم و تدریس لرله اسباب ترقیلری هر نفضله
نظر دفته آلتامشدر .

قولاری اصرای اکرادک متاز لرندن و (کالکم راع وکلکم
مسئول عن رعیه) امر نیویسیله مأمور و مسئول بولندن حصه
عیدانه مه دوشن وظیفه یی ایفا مقصدیله کردلری تحصیل علوم

شوکتلو عظمتلو سلطان عبدالحمید ثانی
حضر تدرینه عرضده ال عیدانه مدر . نوه و ۱

پادشاه سایه ممانعتوایه شاهانه لرنده برنجی دفعه اوله رق
نشر و احداثته موفق اولدینم کردجه (کردستان) غزته سنک
ممالک محروسه شاهانه لرینه منع دخولی داخیه نظارت جلیله
سندن تمهیماً ایجاب ایدلره بیا لرندیکندن مذکور غزته مک
انتشار و تسمیه یی بولنده تصادف ایتدیکم مشکلات حسدیله
مقام صدارت عظامه ایله مابین هابون ملوکانه لری باش کتابت
جلیله سنه مراجعتله مشکلات مذکورده تک دفعی ضمننده
وقوع بولان استرحامات عیدانه مک خاکبای هابونلرینه
عرضنی و شاید شو استرحامات دخی سائر لری مثلاً قولتوق
آلتی ایدیله جک اولورسه آجیق عرضده لرله کیفیتی سمع
هابونلرینه ایصاله چالیشه بنی ایشار ایش ایدم .

آوردن جواب آله حق قدر زمان کچدیک حالده بر خبر
آله مدیتندن استرحامات واقعه عیدانم الیریده عند الایجاب

درو دشتید شفاف و طاری
 هر شش جهت و چهار ارکان
 غیرا و سعاد کل مقالید
 حیوان و نبات و معدن و فرش
 پیدا کرن اف قدر بدائع
 ابداع کرن نه بی هیولا
 القصه چه مؤمن وجه کافر
 اورنگ وان تو یوی مضر
 بی نور نه نینه وان نمودک
 قدرت اوه غائبی و حاضر
 اماوه دوان دک توطن
 گویا همی شهر کن تو خانی
 رشکانه غیرتا رقیبان
 دردی نیه دل ژبرد ایشیت
 فرهاد ژرنک اشک خونریز
 رامین به رام بولویسی
 وامق ته کسا گمانده عذرا
 دین کرته ژ بوکجا کفاری
 او ژی ته لهر مشتري کر
 پایند بلا ته دا تذر وان
 بلبل ته کرن هزار شیدا
 خوش دلگی تیدا نوای بلبل
 پروانه کرن بشوق آلان
 مجزوب نه پسی کرن مشوش
 آف زلف سلا لید ملدا
 هر يك ته بهت کرن معادل
 حسناخوه دوان ته کر مصور
 او عکس ژوان وبه کو طاقه
 « پاشی به وی مه »

مصری مطبعا (المللال) ده طبع بیه

سرفقیما کردا در بیستی اف زی ابرک وی به فی زمانی فقیی
 هو قاس دبت

خدی و پیغمبر باش نو وی هر آری کار یانه بکن ام
 ژی هر بوسته هیشا جریدانه نه دعاین فنیج مدحین باش
 بو لژی نهو ژی زخوه لهرمه دینه له شامی
 ن ح

تقریضك منظوم دیما زشایی هاتی به

پیروز ژرته ره هزار حارا
 آف ذنک نهو نواف یارا
 مزگیبانی جریده یا فنیج
 شاهباش دین چقا بهت گنج
 اف شغل مظن ته کر به بدعت
 جارا عوئی ته کر به همت
 اف رهبریا فنیج ته دانی بنیاد
 کرمانج حی ته کر نه ارشاد
 فی معرفتی تو جا نه هبله
 دائم ژرته معین رسوله
 روزا کو جریده تبه بازار
 هر در دینه مثال بازار
 چقا هبت لهری اکراد
 قوی خوشیا ته کر نه معناد
 روحانیا باب و کال واجداد
 بی فی هنری ته کر نهو شاد
 ییونیا دولتا ته گش بت
 قلمی تو هبی دلی ته خوش بت
 لاوشیخ ا قاس

م وزن

نعت شماری و تکرار شکر و کداری ماری د صورتی آیه داری و پرده
 بردار با پروردگاریه دکل اخانا با منا جانک معنصر کرد اری

آئی شکر ته جوهر زبانی
 وئی ذکر ته صیقلای جنانی
 آئی واحد بی شریک یکتا
 وئی واجد بی نظیر و همنا
 آئی باقی بی زوال دائم
 وی هادی بی فزای قائم
 آئی خالق ارض و آسمان
 وی خالق جمله انس و جانان
 ملک و سلاک و فلک بجا رک
 بالجمله ته چیکرن تبارک
 سیمانک کلا خلقت
 احسن فکیف ما فقلت
 هر چیکونه چیکرای نکو کا
 (۱) او در حرکی -

جریده پنده بقیسین وکی بدقت بی خواندن معانوان خوش
تیت فہم کرن

زمانہ رسم جارانی نماوہ چراغ ناظم و منشی کزاوہ
لہ دور ایہہ رومان و جریدہ . اگر چہ مقصدہ زانین باوہ
امان قدری بزانہ ام کتیبہ لہ دنیا استہ کی ہمتای نماوہ .
لہ ایام حیات شیخ خانی لہ سرانحنہ خط اونوسراوہ
لہ لایارباب خوی و قدر و قیمت خزینہ گورہ و کیسہ دزاوہ
لہ مجموعہ دول سوران و بوتان لہ سایہ ام کتیبہ ناسراوہ
لہ کردان غیر حاجی و شیخ خانی
اساس نظم کردی دانناوہ

تقریباً

ژشای ہاتی بہ

اف جریدہ با میرمہ دہریختی ہات شامی من یک
پیدا کرچما کردی نیزیک ہنن من چناندن وکی اف جریدہ
دیان نافی وی کردستانہ خوی وی میرمہ بہ حیا عوٹی ماج کرن
داین سر سرخوہ کلک شایین پاشی من زواترہ خوند وفادلی وان
خوش بو حج کو تہ دنی دایہ وان اف نصیحت و خبرین تہ نقیسین
فنج کتن گہ وان زانین اف تشک قیجہ لاف خوہدہ خبر
دان پاش نہو حج بی مظن وی خوہ زحالی خلاص بکن
بعلمن ہوستای بعلمن چکین او لاف خوہدہ در آقا بدن ہف
زاروکی خوہ بدن مکتبا ریکن بازاری صنعت و ہنرا . از سر
کردی مہ گلک دقہم خدی دو نشتی قیجرہ ام خلقاندن یک
شجاعنہ یادری سخاوتہ خوی وان ہر دو تشنن قنج
چرہ ہولی کیم مانہ چرہ بردستی خلکبدہ مانہ اف قباخانمہ بہ
چگو ام مانہ بی معرفت و صنعت . نو تی زحمت و مصرفی سر
قیجا کردا دکشینی تہ اف جریدہ زمرہ در بیختی بہ خدی تہ
راضی بت تو گلک آیت وحدیثین راست ربین قنج نیشامہ
دکی رحمت لباب تہ بت خدی دولتانہ مظن بکت او
عدل و کرما باب تہ کری نہو زی و بت سببا رحمتی او جریدہ تہ

کرد بعلمن معرفت و صنعتا وی گلک کر ملتا اسلامی بین
دولتری وی پشتا وان بن وی ہنگی کس نکارہ خوہ
پدہ سر وان وی ہنگی وی بکارین وطن خوہ تربین
اجدادین خوہ ژ بن صمیم اسپین موسوف خلاص بکن

دوسہ سالہ کرد وارمنی تیکل ہف یتہ آف حال ہا
نہ قیجہ دولت ژ فی حالی نہ راضی بہ پاش نہو ازی
فی بیخیزی بقیسیم

دو دولین فرنگا ناف بکی امریقا بہ ناف بکی اسپانیابہ
دست شری کر تہ نہو شر وان سر بچری بہ ہردو مل ژ
خورتن . انشاء اللہ ازی فی ژ بیقیم

ہن خاندی ہنہ لقدسا شریفن یک ژ فان خوی فضل
و کرم شیخ یوسف ضیاء الدین پاشا بہ خدی عمر وی در پر
و علم وی زیدہ بکہ . بری شش سالہ کتیبک چیکرہ اف
فی کتیبی (المدبۃ الحیدیہ فی اللغۃ الكردیہ) بہ اف
کتیب وک عربی ی بیجا قواعدین عزمان کرمانجی دکہ
لغانین کرمانجی حی گہاندنہ ہف فی کتیبیدہ نقیسہ بہ
مالاوی آقا اساسک ژ عزمان کرمانجارہ دانی . از ہیتی
دکم کو علما و میر و پاشا بین کردا ژ فی کتیبی پیدا بکن
گلک کتیبک قیجہ علمین کردارہ لازمہ کو او ژ فی ژ
عزمانین خوہ رہ تشکی بقیسین

عالمک ژ سورا ہی سالا دی وفات کر رحمتا خدی
لیہ خدی کتیب وی بفرینہ نف وی حاجی عبد القادر
بی اف مروف صاغیا خوہدہ گلک خیتی درحقا علاندنا
علم و معرفتہرہ گلک بیت و اشعارین کرمانجی دقیسہ
رید کر ولات خوہ سورا عزمان وی عزمان سورا بہ لوما
کرد حی فی عزمانی نظانن . پشتا کتیبام و زبیدہ بخط
زست خوہ ہن یت نقیسینہ تبرکا من او ایات لقی

جریده یا عوئیده من تفسیری که از لاور بدرخان پاشامه الحمد لله نفاصلح لسه دنیای ام ده وحفت برانه هجی خوی رتبه و ماورین ام حمزوی دخونن دتیسن ژف مهده پاشا رضابطین عسکر بزی هه شکر ز خدره ام علیه معرفت و علی هن مه شامیه هن استانبولینه هژی ماورین ولانابه ام ز اجدادفه میرین بوتانن مظنین کرمانجانه لوماسرزه دینه دتی ام قیجا کرمانجاره بمخین دتی ام وک ظارو بن خومه فکرن ظارو بین کرمانجا لوره ژ خلکرت کوردستانی کئی فی ظارو بین خومه ریکت استانبولی دا بخونه ریکن جم برابین من استانبولی حجی فی ریکت مهری دتی عوئی کاغذکی ژمنه ریکت سر کاغذی هو بنشین : (بمهر نجل المرحوم بدرخان پاشا مقداد مدحت بك) اف کاغذ وی بگیت دستر من دتی از بظانیم جوابا فی کاغذی از ریکم کودری لوما لکاغذیده چه وفاق خومه بنشین

دولتا موسقوف بیست سال پست و پنج سال نابورت اسلامی سببا وی زی چه کو اسلام نه وک موسقوف خوی صنعت و معرفت . ژمیرفه موسقوف درک کرتی به کو نائف وی دری فزانه درکه مظنه مسلمانین و بدریژی گلکن . بری سه چار سال مسلمانن وی دری فاصد ریکن استانبولی هاوار و امداد خوستن کو موسقوف ناهبله مسلمانیا خومه تمام بکن موسقوف احکامین دین وان خرا دکه دتی شریتا محمدی ژ ژیف وان هانه وک من بهستی استانبولی نکاری وک فین امدادی ژوانزه بکن ربان ولی بن حکم موسقوفده مان خدی تقالی آری کاریا وان بکه خدی تقالی نصرت و قوتی بده اسلامی . گلک اسلام بن حکم موسقوفده هیه خدی تقالی حیا خلاص بکه . گلی میر و آغابین کردا خدی تقالی هما کوردستانی حفظ بکه اونزی دست هلتن ظارو بین خومه بدن خوندن دا بطن معرفت و صنعتا و کوه

خوندا وی بکارین بمان کنیسا دوار و پیز و دخلی خومه بکه ریده هر سال کارا وی دو جارا وی زیده تر بیه « لیس للانسان الا ماسی »

انکو معروف چه فاس بچینه چه فاس بنفله وی حوقاس کار بکه دتی معروف ژتی امر و فرمان خدی تقالی عبرتی بگره چارکی بپرسن حوقاس مسلمان هنن سر دنیایی هجی چه دکن حوقاس فرنگ هه منده دولندن خورتن اقبا مسلمانین ها چه دکن . از ژوره حکایت بکه اقلین مسلمانا بریشه وک گورا بین بی خوندن و معرفت بین هنگی چو فکرین جبرانین وان فرنگ دغان خوندن و معرفتا ژ ژوف قوت تر و دولنده در دین عقل وان هات سر وان اوازی دست خوندنی کرن ظارو بین خومه دان خوندن ریگرت درین دور دا بطن صنعت و هنرا لی بچکی درنگ مان نهو گلک دخینن گلک خوی هنر و معرفت ژوان هه

فی زمانی هاده فرنگ گلک خوی هنر و معرفتن : پار وکی دولتامه و یونانیا شرکون دولتامه طوب و تفنگین شری ژ فرنگا کری . نهو هیدی هیدی مسلمانزی علیه سلحا پید کن لی نکارن وک فرنگا قنچ چیکن .

گلی کردنو اونزی دست هلتن بطن علم و هنرا دا خدے تقالی و رسول الله علیه السلام ژوه راضی به دا اون بکارین دین و ناموسا خومه ژشر دشمننا حفظ بکن دا اونزی بکارین وطنین خومه ده رونن دا اونزی ژتی و نمبره ی خلاص بین از گلک دراکردا دینم حمیژی و نمبرن ژارن گلک ژوان ژ ربی ی ژ فقیری ی ژ غریبی ی دتلن . بک خوی علم و هنر دکاره پنج صد مروفاره شغلا بینه لوما هکی چدک ژ میر و آغابین کردا طلین هنر علمی وی هنگی کرد وی وطنین خومه ده ژ خوره شغلا بینن وی نه محتاجین بچن ژ درقه ژارا و برین و نمبره ی بکن وی چه وگوندین وانده عبوریا وان پست

کردستان

۱۳۱۵

حجبي في كاغذكي ريكة
ژمنره دثي سر كاغذی
وها بنفيسه (مصر نجل
المرحوم بدرخان پاشا
مقداد مدحت بك)

عنوان
مصرده « کردستان » غزته سوجه
صاحب و محرري بدرخان
پاشا زاده

مقداد مدحت
مرطسده... سانه... کردستان
ولات عذاته ازغال ووساطالريه
فراارسانه نشر و نشر اولنه جقدد
کردستان خارجده هر بر
انجمن سنلك ابونه بدله
۸۰ غروشدر

کردستان داخلنه خصوصي
استباراره عجائنا كوندر بلور

* پازده روزا جاركي تيت قيساندن جر بده با كردي به
* كردي حاصل علوم و فنونه تشويق ايند نصائح وادبيات كرديه بي حاري
* اون يش گونده بر نشر اولنور كرجه غزته در
غزته نك سلكه موانق عرجه نركه فارسيه مكنو بلر كرجه به بالرجه نشر اولنور

هر چار د و هزار جر بده يا
بي پره آزره ريك
کردستانی ده بدن خلکی
پازده روزا جاركي تيت
قيساندن

روزا پنجشبی ده ۲۸ ذوالحجه سنه ۱۳۱۵ پنجشنبه في ۷ مایس سنه ۱۳۱۴

بسم الله الرحمن الرحيم

« کلام راجع وکلکم مسئول عن رعیتہ »

گلي علاؤ پاشا ومير و آغاين کرمانجا اف حديثا شريفنا
من زور قميسي امر پيغمبر عليه السلامه انکو زخنگار بگرن
حيا شفاين بگوند هي سر هف ودو يا خدی تالی مسئولين
انکو دثي بين مظن بين خوي قوت و دولند خنگار و پاشا ومير
دثي فکرن بين لبن دستين خوهده هي فنگرين وان هي
بهي شغلين وان ندتين هي آوندان خوندين هي او زيشرين
دشمننا حفظ نکرن خدی تالی وی وان مير و آغا وجبا
مسئول بکه

من جر بده يا بری قيده بشتا آندلسی کر بي چه گو
پادشاهک ژوان عبدالرحمن ثالث خوندي حن علم و معرفتا در کر
ژمان و پده خلک هي حيا هن شان ژي خوندين حکمانا
(الساس علی سلوک ملوکهم) درکت نيشا حالی چه گو هي
خوني علم و معرفت بين ژمان وی پادشاهيده دولتا مسلمانا

ژدولنين فرنگه حيا زبده تر خوي شوکت و قوت بي گلي
وارئين انبيا علمابن کردار يا بخديده دستين خوه هلان دثين خوه
شکن مير و آغاين کرمانجا ترغيب و تشويقا علم و معرفتا بکن
آفه ز حديثا شريفنا (کلکم راجع وکلکم مسئول عن
رعيتہ) آشکار دبه کو از ژي بامر پيغمبر عليه السلام
مأمورم خدی قبيبي ز کردارا بکم ريانج نشان وان بکم
وان ز خرايي حفظ بکه چه کو دولت ناهله کس ژمه پچه
کردستانی لوما از بي جر بده بي يا ليرمن دين از دکم حدی
آری کار با من و مسلمانا حيا بکه

« طلب العلم فريضة علی کل مسلم و مسلمة » . آف
حديثا پيغمبر عليه الصلوة والسلام انکو علاندا علی مر هي
مير و ژنين مسلمانا فرضه گلي مير و آغاين کرمانجا چاره چه گو
نيز فرضه اون دکن ولی علاندا عليزي سر وه فرضه بي علم
و خوندين نيز و روزی تمام نابن مر و ف چه قاس حروطن خوه
بکه بي علم نکاره قبيکه تمام ژ وطن خوه ره بکه في زمانيده
کتيبين وه قنچ هاته قيساندن بشتا خوي کرنا دوار و پزي
دکه بشتا چاندرنا گم وجهي دکه بشتا هي تشنا دکه مر و قون

هن ژمېروا غاېين كړدا كاغذ ريكرنه ژر مڼه دخوازن كو
ازفي جرېده بېده بجا حال ښو وادبانا كړدى انكو هن شعر
ويتين كرامنجي بنفېس لوما پاش ښو باذنا خدى آزي بجا حالى
ټوړى بېك وهرجار هن بيت وشعرين كرامنجي وحكايتن
فېج بنفېس

رحمتا خدي لى به خدي گنه وي بفرينه سالا هزار
وصد وپنجېده جزيرى احمد خاني كتيك منظوم نقيسى به
نافى كتيبى كړه (م وزن) اف كتيب جمى بيت وشعرن
اشكاره حكايا عشقا دو جوانا به باطن كلك مقصد وحصه
وحكمت ژي تين فهم كړن لوما دڼى مروف بدقت بخوتن
هر جرېده كېده آزي ژوي كتيبى هنى بنفېس حتى خلاص بيه

او كتيب بري دو صد وده سالا هانيزه نقيساندن
هن درين وي حشفيته ناېن اخوندن درين نه بين خوندن
انشاء الله آزي بكام بخوره تمام بېك هكي ژفي كتيبى دست بكيده
هېن از هڼي دكم ژمنا ريكه دا از بال دست خوه ده راست
بېك پاشي آزي ديسا كتيبواي ژيره رېك . نيتامن آزي وي
كتيبى طبع ژي بېك حېچي ئي بلا ښو ڼه ژمڼه بنفېسه

احمد خاني رحمة الله عليه لوي كتيبېده عوئل دست شكرو
مناجات ونفا كړه پاشي دست اصل حكاياي دكه . مژ آف
كتيب جارنا هن علما پڼ ترك و عرباره خوندي و ترجمه كړه
هيازي كوني به كوټي رېده ژفي كتيبى چه ترجمه نه ديه

م وزن

مرنامه نامه ناف الله بي ناف وى نامنامه والله
اى مطلع حسن عشقبازي محبوب حقيقي و ميسازي
ناهي تيه لوح ناميا عشق اسى تيه نقش خاميا عشق
بي نقش ته نقش خامه خامه بي ناف ته ناف نامه نامه
ناهي تيه شاه بيت مقصود فهرست مكانبات محمود
مضمون مراسلات لارېب مشهود مكاشفات بالقيب
محبوب قلوب من له القلب فلان تودكي بياخوه ڼن حلب

ممشوق تويي بفسر ونازي عاشق تويي ليك بي نيازي
مطلق تو مفيد ومستفادي بي شبه مرید وم مرادي
نوري تود حسن روي دلدار ناري تودد قلب عاشق زار
شمني نه ژقسم اور ونازي شمسي زعبان توريد داري
كښني تود نېف . طلسم عالم كښني توعبان ژاسم آدم
اف عالم وادمي ومشهود اف ممكن وما هواي موجود
هميان به تيه مداره ودر هميان به تيه مداره ودر
امري ته باظن كن دو عالم امري ته باظن كن دو عالم
آدم بخوه بك زهر دوانه آدم بخوه بك زهر دوانه
او حرف حقا بتاحقق او حرف حقا بتاحقق
اشباح مرمن ژناسوت اشباح مرمن ژناسوت
اف روح وجسد بېهرا كراه اف روح وجسد بېهرا كراه
ناسوتى اكرچه رك سفاله ناسوتى اكرچه رك سفاله
حرفا گومه گوتي نقش هوره حرفا گومه گوتي نقش هوره
ظاهرته اگر نايه صفرا ظاهرته اگر نايه صفرا
موجوده دوي شهادت غيب موجوده دوي شهادت غيب
آسان بخوه هم ظلامه هم نور آسان بخوه هم ظلامه هم نور
هندي وه گوجنس عالي نه هندي وه گوجنس عالي نه
اثرنگه فلك همى معظم اثرنگه فلك همى معظم
افكار كها عظيمه دوار افكار كها عظيمه دوار
اچنده زمين دكل عناصر اچنده زمين دكل عناصر
اچندهه نعمت ونفائيس اچندهه نعمت ونفائيس
اچندهه مدعاو مطلوب اچندهه مدعاو مطلوب
حيوان ومادن ونباتات حيوان ومادن ونباتات
بالجمله ژبومرا نكارن بالجمله ژبومه بر دبارن
حقا گوته خوش نظام ورونق ترتيب كړن ژبومه الحق
ام غافل وعاطل وكمه كار ماينه دقيده نفس امار
نين مه دقلبي فكر وذكرك ناكن به زباني حد وشكرك
خاني گوڼن بقلبي ذا كر باري بده وي زبان شاكر
« پاشي به وى هبه »

لصرى مطبعا (الهلال) ده طبع بيه

وڪ خنڪارين خوه دست برطيلافسق و فجوړی کړن حکما
 (الناس على سلوک ملوکوم) اشکارسى عيرنا مسلمانى نه
 لخنکارين وان مانه لوزير وما موران مانه خلکى ماحي کتن
 دردي برطيلافلا دوراوان گرت دست شري کړن اتفاق نيغ
 اسلاميده نما واليکي ملکپنه والى دي ملي دپنه کشاندفلا کاري
 مسلمانا گلک ژن وظارو ومير اسير بين گلک مسلمان رقيغ
 افر يقايي حزي ژارور بين هنگي چو حال وان خراب تر
 بي هنگي چو فله خورتر بين مسلمانا بيجار خوندن بردا معرفت
 وخرندن گها فلا هنگي چو مسلمان بيرت فله هندی هيدى
 دولتا ملوکين امويه خلاص بين دولتا فلا کت شونا واند
 حتى نهوژي لقيدين محکمه بين واند ناف هه پاش چند بابا
 جدوان مسلمان آفه ازي نافک ژوان بنفيسم اف ناف ها
 ژقيدين محکمه وانن آفه اوناف (آلقونس کور فريده ريک
 کور هازي کور تومسون کور محمد بن ابوالقاسم) آوسه
 نافين عوئي نئين فلانه باب وان فلا محمد بن ابوالقاسم بي
 گلي علما ومير واغايين کردا هکي مروئين حکم وه زي برى
 اون نذن خوندن اون ريکن مکتبا دا بلغن معرفت وضعنا
 دنيا و آخرتى گهي وان مطوي وهيه چاوه فله بين جبرائين
 مسلمانين اندلس آرد رحجي گرتن و مسلمان کړن فله جيران وه
 موسقوف ژي وي روزکى کردستانى بگره ناهيله اون مسلمانا
 خوه بکن وي مزگفتين وه بکه دير وي ژن وظارو بين وه
 اسير بکه ژ پاشي اون بيجار نکارن خوه ژ دست وي
 خلاص بکن نهو هي حيل وقوتاره دست وهده به بختين بخون
 بلغن صنعت ومعرفنا اونى بکار بن خوه ژشر جيران خوه حفظ
 کن وان پيلاده دولتك مسلمانا هې ناف وارن دولتا
 سلجوقيه بي ژوپاشى دولت کها ميرک عشيرا ترکا کوناف وي
 عثمان بي رحمتا خدي لي به مروقک جامير مسلمان عادل بي
 عشيراوي هنگي چو مظن بي خلکى هنگي عدالتاوي ديتن هانن
 دوراوي کتن بن امر وحکم ويده ژو پاشي آو خوه چو بر
 رحما خدي گوروي کت شوناري اوژى وک باب خوه جسور
 ومير درکت دولت زمان ويده مظتري شکر خديره مسلمان

ديسايبين خوي دولت لوزر مه گوټي (الناس على سلوک
 ملوکوم) فان خنکارين ها حن خوندى دکرت لوما مير
 وزيرين وانزي خواندا بين عادل بين زمانين واندۀ ظلم تنبي
 مسلمان ژشرين دشمنان فلا امين بين

جریده یا بری ویده مطبعه یدیه مرتب حدیثک شریف
 غلط نغیسی به راستی هو به (اطلوا العلم ولو بالصین)

من گوټي ازي بچاشر مصر وسوداني بنفيسم آه ازی دست بی دکم:
 ژمیزوه نوزره هزار عسکر سوداني سیزرو هزار
 عسکر مصري پیش مقابل هف و دو سکين کارسه
 شري دکرن روزا دي هر دو ملا دست شري کړن شيرخوش
 بي عسکر مصريره گلک طوب هين هي ژدورقه مصر يا
 سوداني ران برطوبا حال لوان نهشت وکي پيچي نيزيک
 هف بين مصر يا دست تشنگا ژي کړن خلکي سوداني ربا
 چه کوبي صنعت ومعرفتن طوب و تشنگين ولي وانره ته بي
 دست گلکاده ژم و خشت وش برورنال و تشنگين چقاغ
 هين حتى هي نيزيک تربين گلک ژ سودانيا هانن کوشتن
 شيرخوش بي سودانيا ايدي نکاري خوه لير گله و برکبت
 عسکر مصري بگرن رقيغ مصر يا برداي وان ژ سودانيا
 سه هزار مير بريندار و ناف بين ژوان سه هزارا دوزده
 مير واغانه انکو سرکين عسکر سوداني نه چار هزار ژوان
 اسيرين نيغ فان اسيراده ژي گلک مظنين سودانيا هه
 ناف مير وان (امير محمود) آو ژي هانن گرتن
 ژ مصر يا حفتي و پنج هانن کوشتن چار صد بريندار
 بين بازده ضابط هانن کوشتن وهن قوژي بريندارن
 آفه گلي مير واغانو اون ديتن اف شر چه عجيب يه
 سببا في مصري خواندانه علم شري دظانن طوب و تشنگين
 وان هه سلجين وان نونه سوداني جاميرن لي بي سلجن
 علم شرين فان سلجين نو نطقان لوما مالوان خزاي ايدي
 پاش نهو نکارن پشناخوه راست بکن

مستوف یا سپین خوهفه بده مروی آخ و تریا به بری صد
 ساله فله بین فرانسز مصر ضبط کرین خدی ظانه نهوژی
 مصری حکمت دکن جامع و مزگتف کرنه دیر و آخور
 ژو پاشی خدی نصرت دا اسلامی فله رفین چوبت
 جهین خوه جامع و مزگتف پاژر کرن او جامهین
 بی بین دیر الحمد لله نهو اسلام تیده نمژ دکن دځونن
 دیسا حضرت پیغمبر علیه السلام گوئی به « دلوالمة
 من لا یمان » انکو همتا بلند ژایانی به گلی کردنو الحمد لله
 خالک حمی دظانن کو کرد خوی همتن کرد جامهین جسورن
 خواخواه لمر وطن خوه در ژین لی حیفا من تبت نه خونداو
 دولندن بی معرفتن
 دیسا حضرت رسول الله علیه السلام گوئی به « اسع
 لدنیاک کا ناک تمیش ابداً واسم لاخرنک کا ناک تموت غدا »
 انکو ژدنیا خوه ره وه بچینه چچکو توقت نامری ژ آخرنا
 خوه ره ژی وه بچینه چچکو توئی صبه ببری ورن فچیا
 ام بظانن مروف ژدنیا خوه ره جاوه ژ آخرنا خوه ره جاوه
 دخی بچینه ژدنیا پیره خپاندت تمبارنه کسب وکاره شاناندنا
 صنعت و معرفنا به ژ آخر تیده خپاندن کرنا امر خدی تمالی
 و پیغمبر علیه السلامه الحمد لله کرد دینن خوه ده فین لی
 چه گو نه خوندا نه فنکارن آخرنا خوه ره فچ بچینن
 گلی میرا و خانو فکرن پن هاتین سردنایی : ف کی برحمتی
 تبت گوتن اون ژی وه بکن داناف وه ژی برحمتی یست گوتن
 خوسکای او ی خیرک کر . خیر نه نمژ و روزینه نمژ و روزی
 دینی مروفه بی نفی مروفی وان بکه خیرا وه کومروف مکتب
 و مدرسا مزگتفا چیکه فکرن ظارو بین بی باب و بدن خوندن
 چه کراون نظانن بخونن اون نظانن تاریخا بچنا اجنادین وه
 چه تقیسی به کی تقیسی وکی خرابی دکر . باذنا خدی تمالی
 پاش نهو ازی بچنا تاریخا کرداژی بکم اصل ونسل وان ژکو به
 نیف وانده چه مروفین خوندا خوی ناف و دنگ هاته ازی
 حمی ی بنیسم . مروفک خوندا عالمه بی ناف وی « احمد خانی »
 بی خدی ژی راضی به رحمتا خدی لی به فی مروفی ورن

کیین کرمانجی شیسینه ازی پاش نهو هن ژوان کتیین وی
 فی جریده بیده بنیسم
 وک از دیسم ژکردا گلک دولنده گلی دولندن
 کردا باین وه بدو کاز جاوی سیی چون بررحما خدی اونژی
 وی ولی بچن لووان ظیرو زینین علیکین وه ده درینن زیا
 خدیده مکتب و مدرسا چیکن ظارو بین بی دی و باب بدن
 خوندن دا اون دنیا و آخرتی راحت بکن دا خدی ژوه راضی
 به . درین ازی گرابیم من گلک مروفین دولنده دینه ظارو بین
 فقیر دانه خوندن ربکرنه استانبولی مکتب و مدرسه بین مظن
 نهو حمی مظن یته حمی ژی مأمور و ضابطین دولنده مروفین
 او دابین خوندن وکی وان دینن کی کاغذک ژوان تبت خدیبره
 شکر دکن کوا و بین سبب ساها واده او ظارو بین زین بین
 مروفین خوی ناف و دنک بین مروفین عالم و دولنده
 آف مروفین ها لدنیا و آخرتی روسپی نه الحمد لله آم مسلمانک
 مسلمانن بیده دخی آم آری کار با هف و دو بکن
 ازی بچنا ملوکین امویه ژوه ره بکم خوندنن چه ژوان کر
 نه خوندنن چه کر . بری حفت هشت صد ساله مل آندلسی
 دولنک مسلمان درک سلطان وان ژامویه یابی چار پنج بادشاه
 ژوان خوندا بین عادل و قوی خوی معرفت بین حژ خوندنن دکر
 سه چار سالده گلک بازرین فلا گرتن بکری ناف وی
 عبد الرحمن ثالث بی فی عبد الرحمن ثالث پنچی ساله بادشاهی
 کر مروفین خوندا بین وزیرین دوراوانژی خونداو عادل بین
 لوماچه بازرین ناف عدالتا وان دجوبی بی شر تسلیم دینن
 زمان فان خنکارا ده اسلام گلک مظن بین خورت بین دولنده
 بین مکتب و مدرسه بین مظن چه کرن جامهین حوقاس مظن
 چه کرن سردنیا بیده وک وان هی نه هاتنه چه کرن وی
 هنکی خلیفه مسلمانا نه ژ ترکیبی عرب بین ژو پاشی بین
 بی بین خنکار دست خرابی ی کرن خوندن و معرفت بردان
 عدالت نما دست ظلی کرن وزیر و مأمورا دست برطیلا
 کرن حمی در تیکلی هف بین حمی والی بین بازیرا هر یکی
 خنکار آدم قوتا اسلامی ژهف قفتا مأمور ژی حمی

حجبي كاغذك في ريكه
 حثي ريكيت مصري سز
 ناف خويي في جريده بي
 لاو بدرخان پاشا
 مقدار مدحت بكي
 هر جاز دؤموز جريده با
 بي پره آزي ريك
 كردستاني ده بدن خلقي
 پازده روزا جارك ي تبت
 نقيساندن

كردستان

۱۳۱۵

مصدره «كردستان» غزله سي
 صاحب زمزمري بدرخان
 پاشا زاده
 مقدار مدحت
 مرتبندده ۲۰۰ نسخه كردستان
 ولات مطابته ارسال ووساطه ليله
 قرارنسانه نشر و تاسير اوله جقدر
 كردستان خارجه ۸۵ هر بر
 اجورت سهك اومه بدلي
 ۸۰ هر و شدر
 كردستان دخاله خصوصي
 استنباطه مجازا كردن باور

* كردلري ايقاظ و تحصيل صناعه نشو بيق ايچون شهديك *
 اون بش گونده بر نشر اولوز كردجه عزنه در *
 بعض امراي اكرادك ارز و لرينه مني بوندن بويله احوال جاريه واديات
 كردبه دن دغي بحت اوله جقدر . غرنه نك مسلكه موافق عريجه نرجه
 فارجه مكنوبلر كردجه به بالترجه نشر اولوز

روزا پنجشمي ده ۱۴ ذوالحجه سنه ۱۳۱۵ پنجشنبه في ۲۳ نيسان سنه ۱۳۱۴ *

بسم الله الرحمن الرحيم

جريده با عؤليده من پچكي بچنا قبيجا علم وه معرفتي
 ريكريي آز في جريده بي سب وي دشيم دا آز كردا بعلينم
 خوندي دا كرد بظانين قيدا خوندي چه فاس گلکه .
 حضرت رسول عليه السلام گلک جارا امر کره کو
 بلمن خوندي جريده با عؤليده من هن جديين شريف
 تقسيمين آزي قوجاريزي هن حديئين شريف بتقسيم :
 حضرت پيغمبر عليه السلام گوتی به « اطلبوا العلم
 من المهد الى اللهد » انکو علی زمانکي حيا تربتي
 پهنوازن انکو دفي مروف حوقاس کچک دست خوندي
 بکت هی ژدسي مانکی حتی دني تري . ظاروپين مانکی
 نکارن بخونين لي مقصد انکو حوقاس زو دست خوندي
 پکن خوندن حوقاس نشتک فیده به

آز زوه دهریم کي ژوه حتی نهو ژ وطن خوره چه کره
 دا آم بظانين اُون حژ وطن خوره دکن حژی کرنا وطن
 آوه کو مروف نهيله دشين مروف بکفه نیف وطن مرفوده
 حژی کرنا وطن آوه کو مروف وطن خوره آفا بکه
 مکيا ومدرسا خيرانا چیکه حژی کرنا وطن آوه کو
 مروف ظاروپين وطن خوره بده خوندن بده علماندنا
 صنعت ومعرفتا . خدی نکه هکي دشين وه موسوقوف
 هجوم وطن به بکه اوين چاره شروي دفع بکن موسوقوف
 خوی طوب و تفنگين وه عجيبه جهين مروف زی ولک طيرا
 د خوی گله وبرکين خوه درگهته وان درا . طوپين وه
 عجيب هه دکاره بی وان طوپا چبا هلوشينه حژی کرنا
 وطن آوه اونزی بخين بلن علم ومعرفتا کسب وکاری
 تجارتي بکن دؤلند و خوی صنعت وه معرفت بين وک دشين
 خوه بين خوی طوب و تفنگين في زماني دا اون بکار بن
 وطن ژ حمين اسپين فلا خلاص بکن

چارکی فتح بينن پيراخوه آخا وطن وه چه به نه سی
 ژ هستي وگوشت دی باين وه تریين اجداد بين وه نه
 پاش چند روزکی وی ژوهه ژی به ترب نه حیفه

ديسا حضرت نبي عليه السلام گوتی به « حب الوطن
 من الايمان » انکو حژی کرنا وطن ژ ایمانی به مروفين
 خوی ایمان حژ وطن خوه دکن . گلی مهر وآغا وپاشانو

ريدكن استانبولي - استانبولي ناف شهيدا حميا شيشينه زيدكن
زن وظارو بين زانره

دا خدی ژهماراضي به دا اون ژشردشمن خوه، بن خدی
نقیبی بده ملتا اسلامي

سر دنیا پید تو قوم نمانه ناف و مجنا گریدي نیبستن .
ژمیر وه گرید دست مسلمانده به خلکین گریدي سه بار
یکژی مسلمان دوبار ژي فله نه . تو جارا فله و مسلمانین
ویدری بی شر ناسکین بری سالکی دیسا دست شری کرن
فی جاری شر گلاک مظن بی گلاک کوند و بازر خرایین
شوطین چفتاک نان یکجار خرایین گلاک زن وظارو بین مسلمانا
هاتن کوشتن گلاک کچین مسلمانا کتن دستین فلامه گلاک
زوان کچاین ژین فلا گلاک ظارو بین مسلمانا سه چار سالی
دی باین وان هاتن کوشتن او خوه کتن دستین بازرین
فلامه کرن مکین خوهده . اف ظارو حی وی بعن فله فی
ی آف فله بین، ها ژجنسین یونانیا نه . حیفا من تیت
گلاک زن وظارو و میر هاتن کوشتن بین فله . من
چاو خوه رما ظارو گلاک مسلمان دیت زین چاو
سالی بی فلا سه جها بریندار کرین . حتی نهو ژی گریدی
شرنه کیمه چه قاس مسلمان هین گلاک ژسه رفین ولاتین
مسلمانا هنژسه هی مانه گریدی لی کس نوبه بچه
گوند خوه حیا خوه دانه هف بازراده رویتن فلا کوند
و ژفی بین وان ژخوه ره برنه نها چه قاس مسلمان هین
جفی دکن آر و جل و پرا ریدکن ژ مسلمانین گریدیره .
رنا حی طازی و برچی مانه

نہا سودان نومصر شری درکن میرک سودانیا ژبردہ
میرین مصر با فہ نه دیسا عسکری مصری درکاره
سودانیا آم هر روز جریده باده درخون دہ ژ مصریا
تین کوشتن بیچی ژسودانیا تین کوشتن سببا فی خلکی
سودالی نه خونده خدعه و جباہ بین شریین فی زمانی
نظان طوب و تقدیگین فی زمانی نین هین ژی نظان
بعلین . جریده با پاش فی ازی شر سودان و مصری قنچ
بنفیس

بار دولتامه و یونانیا شر کرن شکر ژخدی ره دولتامه کاری
یونانیا هیفکیده عسکر اسلامي شش بازرین مظن و ژصدا بتر
گوندین یونانیا گرتن . ژو باشی موسوق گت نیثا حالیده
نہشت ام زیده تر بچن مه صلح کر . شرائطین صلحی یکژی
یونان وی چار ملیون ظیلا بده دولتامه . چه گوی اف پره
ندان عسکر دولتی هی نیف بازر و گوندین وانده نه . یونان
وی فان برا ژدولتین مظن دین بکه و بده دولتامه . بری فی
شری دولتین فلا گوتن فی دولتامه ژبی پره فی نکاره نو کسیره
شریکه شکر ژخدی ره دولتی چه قاس فی عسکر دریست و کاری
دشمن خوه . یونان دولتیکه کچکه . خدی نکه هکی دولتی
نکار یا یونانی فله وی بشینا یکجار دولتا مسلمان ی ژدینانی هان
لی وکی هیفکیده مه حوقاس بازر و گوندین یونان گرتن حی
دولت مان عجایی کوهنده ژو ژو مه کاری وان

چه قاس مسلمان سر دینای هین حی آری کار یا زن
وظارو بین عسکرین فی شریده هاتن شهید بی بین دکن .
گلی کردنو آژ وه بییم قاس دست وه هات پرا بگین هف
بدن متصرف والی بین وه در یکن استانبولی . ژحی درا

از ژمیر و آغابین کردا هیفی دکم درحقا نقیبا کرداده
چه بیت بیرا کی بلا ژمنه بنفیسن ازی فی جریده پیده
بنفیسیم . وک ژورا فی جریده بی من نقیسی دفی کاغذی
ریکن ژمنه مصری

بري دوسه سالادولتا چين و ژاپونايي شرکون عسکر چيني ده جارا زعسکر ژاپونايي زیده تر بي حيي شراده ژاپونايي کاري عسکر چيني ورن بيجاري سيبا تي حالي بېرسن : مروون چيني جاهل مروون چيني تشکي نظانت مروون چيني نظانت طوب و تفنگين تي زماني بملين عسکري ژاپونايي طوب و تفنگين خوه اوخوه چيدکن حيي دراره تجارتي کسب وکاري دن لوما دولندن سايا دولندان خوه سلاحين کم زوکا ژدين دور کرين و خوش خوش مړين خوه کړن وکاري دن دشمين خوه نو حيي مابن خوه راحتين کس نکاره خوه بده سروان
 از گيلک درا گرايمه نو ژي مصر يه حيي درا ظارو وين چرکس وارنوود و عربا دينم بابين وان براين وان ريدکن مکتبا ددن خوندن مصرى جاما ازهرده راستي هن کردن صورا هاتم هن ژر کوکيه هن ژول سايازيه پينه حيي دخون .
 آز توجارا انودرا راستي مروون بوطا غرزان شيروان هکاريان نه هاتم از تو مکتبا راستي مروون عشيرين کردا نه هاتم از چه فاس راستي مروون فان عشيراييم حيي ژي رنجبرن ژارو ربنن صنعتي هنرکي نظانت
 بري شش هيو از فصاغ بيم لوما تي زفستانا از هاتم .
 مصري مصر يه بازرک حوقاس مظن و خوش حتى مروون نيته مروون تکاره بوصفاوي بظانيمه از هيد ي هيد کيم نيم مصر ياده علم حال وصنعتين وان کسب وکاروان . اف خلکين مصري مروون بيظرافين نه جاميرن لي گيلک دشغلين ناوستن لکودري مکتب و مدرسه ک فنج هب نايژن دور و نيزيکه ظارو وين خوه ريدکن ددن خوندن دعلمن صنعتا دعلمن حيي نشتا . نو نيقا مصر يده ژخلکي مصري حوقاس خوندا وعالم نه حوقاس مروون خوي صنعت و هنر نه گلک مروزي بازيروخوه چيدکن نيم مصر ياده مروون نه طوب و تفنگا چيدکن مروون نه خاني بين پنج مزل آفادکن نيم وان خوي صنعتاوه مروون هن روزي پنج

ثابت چرخيا دسطين مال و خاني حيا خوشن حيي خوي خاده غلام و نيف و انده نه خونداي ز ن ژي نه لي هند کن گلي مير و آغاين کرمانجا از زوه دهرس ز خلکي مصري چه کيا بوه هبه . کرد ژ مصر يا جاميرن هس و عقل وان زیده تره حيي نميدا کرد ژ مصر يا فنجبرن . ده فيجا چره خلکي مصري وي ژ کردا دولند ترين . لمصري هن کرمانج نه بېستنه کو از هاتم . مري حيي ژي هاتم زبارتان من حال حيا بري حيي ژي درگماني و غلاميا مصري دن کن حيي ژي بن متاوان ده نه هاتا ژي بي ادبي کرته زجه خوه دريخته ژار و رين پينه هکي خوندا پيا هکي دست و انده ژي هنرک صنعتک هيا هول ژار و رين نه دين حيفا من تيت زدرگماني ي غلامي ي پيمه کر تشکي نابين .
 گلي علما و مير و آغاين کردا اون حيي اصل و نسل من دظانن جد من حضرت خالد ابن وليده (رضي الله تعالى عنه)
 عشيرامه بوطانن شميرتا نسلامه عزيزانن از رباخديده دخيم من آف جريد . چيکر تي ريد از گلک پرا صرف دکم زحدي دکشيم . مقصدا من فنجيا کردايه اون ژي زخيراي خديره دست هانن کردا بدن خوندن ظارو وين خوه بلمين علم و ادبي بلمين صنعتا مروون مسلمان دفي خوندا بن دفي بلمن دن خوه گلي علمابن کردا اون چره جامعا بمنا خرايا جاهلي ي فنجيا علي ناکن .
 خدي تعالى و پينمبر (عليه السلام) بمنا علم و جهلي چه امر کرته اون دظانن فانا حيا ز کرداره وعظ بکن الحمد لله تعالى افه با دگته باران از دکم ايدي ژ علمابن کردا هبتي دکم تي جريده يامن ژ مير و آغا و کرمانجاره بخونن درحقا علماندا غلبه خدي تعالى و حضرت پينمبر (عليه السلام) چه امر کرته اوي بکن عفتي و انده ژ مير و آغاين کردا ژي هبتي دکم ظارو وين خوه حتى بين ده دوزده سالي گوند و بازيرين خوه ده بدن خوندن بلمين مصفا شريف و خوندا جريده يا ژوپاشي بکن مکتب و مدرسه بين استانبولي شامي بندياي .

عجیب دَرکنته حَوقا دور دِچن جِهی مروف دَنگِ وان
 نیهست گَلَه دَبرِکین وان دِچن مروفا دَکوزن جِهیست
 مروف ژي وَکَ طَیرا دِخوه بی برِکین قان تَنگَا دِچه دِکوزه
 آف طوب و تَنگِین های مکتب و مدرسه مروف نه دِکاره
 چیکه نه دِکاره بعلینه کوما بی قان طوب و تَنگَا جِسور یاوه
 وَک مروفین دست کَریداینه

لمصفا شریفده امریه « جاهدوا فی سبیل الله »
 آنکو ریا خدیده شری بکن دشمنین دینه جهادی
 بکن دشمن دین وه جبران وه موسوفه حتی نها موسوف
 گَلگَ دَرَ ضبط کَرنه هسلان فله کَرنه دُور وی تیت
 کَرستانی هکی وه ژي خوند اُون تَمَلین تجارنا وصنعا هکی
 اُون دُولند بین اوین بکارین خوه ژشروي خلاص بکن
 هکی وه گوهدا قان نصیحین مز هکی دیسا هون شثانی
 ورنجیری تی بکن زمانک هندکده کَرستان وی بکار
 خرایه جبران وه عیم ژی بری وَک کَردایی فی زمانی پاشی
 اوان ژي قنچ ظانین بی علم وهتر ناپن عمجا گَلگ مکتب
 مدرسه هنن اولادین خوه ریدکن ولاتین دور ددن خوندن نهو
 ژي ژیک زاده بین عیم سه چارک استانبولی مکتبا حریه بیده نه
 گلی میر واغانو قنچ فکرن دُوراخوه اُون هکی دِچه
 فقیر و کیم دین سبب جاهلیاره به الحمد لله گَلگ مکتب و مدرسه
 هنن ریا خدیده ظارو بین خوه ریکن بدن خوندن ژفی
 جاهلی ی خلاص بین دنیا واخراته خوه مهور بکن خلك
 دیرن هکی کَر دِبخزن وی ژ عالی خورت تر دُولندتر بین
 دیسا حضرت نبی علیه السلام گوتی به « اطلبوا العلم
 ولو کان فی الصین » آنکو علم چینی بتن هرن و بدری
 بخوانن بملن گلی میر واغانو ژ ژوه دِپرسم کی ژوه حتی
 نهو مروفک خوه ریکری به کودری دا بخونت الحمد لله
 بغدادی شامی استانبولی مکتب و مدرسه بین حکومتی هنه
 بی مصرفن حجی ژوه ظارو بین خوه تسلیم حکومتی بکت
 بی مصرف وی ریکن بدن خوندن

دیسا حضرت پیغمبر علیه السلام گوتی به « العلم
 علان علم الابدان و علم الادیان » آنکو علم دِدونه بیکری
 علم بدایه بیکری علم دین و ایمانی به علم بدنا حکیمی به
 گلی میر واغانو حتی نهو کی ژوه گوهدایه فی امر پیغمبر
 کی ژوه ظارو بین خوه برابین خوه مروفین خوه ریکرنه
 دانه خوندن کی ژوه کوند خوه ده باژیر خوه ده مکتب
 مدرسه کک دایه چیکرن گلی تملانو اُون چره وان
 حدیثا ژمیر و آخاره ناخون اُون چره جریده بین عربی
 ناخون دا اُون بظانن دنیایده چه دره

دیسا حضرت پیغمبر علیه السلام گوتی به « الکاسب
 حیب الله » آنکو مروفی کسب و کاری بکه خدی تعالی
 حزان دِکه او مروف نه خوندایه نظانه جریده یا بخونه
 او مروف جریده یا نه خونه نظانه لیکودری تجارت قنچ
 دبه جریده بین نهوتین میسندن بخنا حی تَشنا دَرکن
 مروفین وان بخونت وی بظاننه مال دست ویده
 لیکودری پرا دکه

قان سالیان هاده استانبولی مکتب هاتی به چیکرن
 ناف فی مکتبی مکتبا عشرابه غیر ظارو بین عشره ظارو بین
 کسی قبول ناکن ژبندا وشامی ژمینی شمر وعزته حتی
 ظارو بین خوه ریدکن استانبولی فی مکتبا عشراده دِخون
 هر سال اُو هیوا دِچن مالین خوه پاشی دیسا تین شش
 هفت سالاده عالین قنچ ژوان دَرکفتن پاشی دوین
 دِچن گوند و باژیرین خوه دولت هر هیوا پرا دده وان دین
 مأمور هیدی هیدی دین متصرف دین والی گلی میر
 واغانو گنه ظارو بین وه وی سعوی وه به اُون ژي ظارو بین
 خوه ریکن بدن خوندن دُولندین وه بلا گونداده مکتبا چیکرن
 ریا خدیده خبرا بکن

دیسا حضرت نبی علیه السلام گوتی به « الحرب
 خده » گلی میر واغانو و کرمناجنو دنیا ظانه کَر د جامیرن
 لی فی زمان هاده شر بجامیری تی ناپن طوب و تَنگِین وه

حجې کاغذک تي ريکه
 دقي ريکت مصري سز
 ناف خوږي في جريده ي
 لاور بدرخان پانا
 مقدار مدحت بکي
 هر چار دوهزار جريده يا
 بي پزړه ازرې ريک
 کردستاني ده بلن خلکي
 پاژده روزا چارکي تبت
 تقيساندن

کردستان

۱۳۱۵

عنوان
 مصرده «کردستان» غزنه ي
 صاحب وپوري بدرخان
 پانا زاده
 * مقدار مدحت *
 مرطبنده ۳۰۰ نسخه کردستان
 ولات عقانه ارسال وساطار په
 فراوتصانه نشر وتسم اولته بقدر
 کردستان خارجک هر ور
 ايجوت سه ک ابوه بدلي
 ۸۰ غروشدر
 کر سان دخانه خصوصي
 ايتالمه جمانا کوردياورد

* کردلري ابقاط وتحصيل صنايعه آشوبق ايجون شمديک *
 * ارن بش گویده بر نشر اولور کردجه غزنه در *

* روزا پنجشني ده ۳۰ ذوالقعدة سنه ۱۳۱۵ پنجشنبه في ۹ نيسان سنه ۱۳۱۴ *

بسم الله الرحمن الرحيم

صد هزار شکر و حمد ز خدی تعالی ره آم مسلمان
 خلق کریڼ . وظايندا علم و معرفت به هس وز کا دامه . در حقا
 علما لينا علم و معرفت به گلك آيين جليله واحاديث شريفه
 هين دنيا بده چقاس مسلمان هين گوند و بازيرين
 همياده مکتب و مدرسه و جريده هين دنيا بده چه ديه
 چه نابه جريده دقيسين . جفامن تبت ز کرداره کسرد
 ز گلك قوما زبده تر خوږي هس وز کانه چاميرن دين
 خوهده راست و قوينه خورتڼ وديسا وکه قومين دي
 نه خونندان نه دولدن دنيا بده چه ديه چيران وان موسوف
 چاوه به وي چه بکه نظانن لوما ريل خديده من آف
 جريده باها تقيسي يا ذنا خدی تعالی پاش نه هر پاژده
 روزاده چارکي آزي جريده کي بنفيسم . ناف في من کريه
 (کردستان) في جريده بده آزي پشما فقيا علم و معرفتا بکم

لکودري مروف دغله لکودري مدرسه و مکتبن فتح هه
 آزي نيشا کردا بکم لکودري چه شر ديه دولين مظن چه
 دکن چاوه شر دکن تجارت چاوه ديه آزي حيا حکات
 بکم حتی نهو کسي جريده کي هولي نفسيسي به آف جريده يا
 مناها يا عوټي به لوما وي گلك کيايي هين . از هيني درکم
 کيايا جريده ي ز منره بنفيسن همي تشت وکي نو چه دين
 رکين پاشي هنکي دچه دکوه ريده آفه ايدي آزي دست
 مقصدي بکم . (ومن الله التوفيق)

حضرت بيغمبر عليه الصلوة والسلام گوتي به «العلماء
 ورثة الانبياء» انکو علما وارثين انبيانه ز طرف خديده
 مامورن وعظ و نصيحتي يدن خلکي ريا قنچ نيشا وان
 بکن لوما گلي علمابن کردا چاره ارن وعظ و نصيحتا
 نيزي ددن ولي دقي ارن مير و آغا و کرمانجن دانسن
 وان تشويقا ظايندا علم و معرفتي بکن ريا قنچ نيشا وان
 بکن هکي ارن وي نکن گنهي حيا سطوي و هيه

حجتي کاغذڪ ٿي ريڪه
 دٿي ريڪت مصري سڙ
 نافِ خويي ٿي جریده بي
 لاوِ بدرخان پائنا
 مقدارِ مدحمت بکي
 هر چار دوهزار جریده يا
 بي پره آزي ريڪم
 کردستاني ده بدین خلڪي
 پاڙده روزا جارڪي تبت
 تقيساندن

کردستان

۱۳۱۵

عنوان
 مصدره «کردستان» غزنه سي
 صاحب و ممرري بدرخان
 پائنا زاده
 * مقدارِ مدحمت *
 مرطبندہ ۲۰۰۰ نسخہ کردستان
 ولات عظامنه ارسال و وساطت لاريه
 فراغت صباه نشر و تبخير اوله جقدر
 کردستان خارجہ ۵۰۰۰
 ايجون سنه ۱۰۰۰
 ۸۰ غروشدر
 کرستان داخاندہ خصوصي
 ۱- قبايله مجانا کوندر ياور

* کردلاري ايقاط و تحصيل صنايعه آشوبق ايجون شمديلك *
 * ارن بش گونده بر نشر اولور کردجه غزنه در *

* روزا پنجشني ده ۳۰ ذوالقعدة سنه ۱۳۱۵ پنجشنبه في ۹ نيسان سنه ۱۳۱۴ *